VVITICHINDI SAXONIS RERVM AB HENRICO ET OTTONE I IMPP. GEſtarum Libri III,unà cum alijs quibuſdam raris & antehac non lectis diuerſorum autorum hiſtorijs, ab Anno ſalutis D. CCC.uſq; ad præſentem ætatem:quorum catalogus proxima patebit pagina

Huc acceſſit rerum ſcitu dignarum copioſus index.

ἐν ϑιάσῳ εἰμί.

Fata uiam inuenient.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

BASILEAE APVD IO. HERVAGIVM, MENSE MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

CATALOGVS EORVM QVAE VOLVMINE iſto complectuntur.

Vuitichindi Saxonis hiſtoriarũ libri tres fol. 1. unà cum adnotationibus in eundem per Martinum Frechtum ſcriptis.

Vita Henrici quarti Imp. à quodam eius temporis conſcripta fol. 53

Epiſtolæ aliquot Henrici quarti Imp. Aug. ad pont. & alios principes 73

Conradi Vecerij regij ſecretarij libellus de rebus geſtis Imperatoris Henrici ſeptimi 84

Hermanni comitis Nuenarij breuis narratio de origine & ſedibus priſcorum Francorum 102

Vita & geſta Caroli cognomento Magni, Francorũ regis fortiſs. & Germaniæ ſuę illuſtratoris, Imperatoriſq; optime meriti, per Eginhardum, ſiue, ut alij habent, Alcuinum conſcripta 107

Æneæ Syluij, titulo S. Sabinæ Ro. Eccl. Card. Senen. de Bohemorum, & ex his Impp. aliquot origine ac geſtis, opus & integris periodis locupletatũ, & ab innumeris repurgatum mendis, idq; ex fide manu ſcripti exemplaris, quod ſtatim comperiet, quem hanc noſtrã cum ſuperiori æditione conferre non pigebit 126

Liuthprandi Ticinenſis eccleſiæ Leuitæ rerũ ab Europæ Imperatoribus ac regibus geſtarum libri ſex 219

Epitome Impp. Germanicorum, opera Iacobi Vuympfelingij Seletſtadienſis, & ſuorum contexta, ac nuper per eruditum quendam recognita 315

Chronicon rerum Maguntiacarum, per Conradum epiſcopum conſcriptum, ſequitur Epitomen.

CLARISS. VIRO D. BEATO ARNOALDI INVICTISS. CAROLI IMP. AVGVSTI SECRETARIO, PATRONO ſuo colendiſs. Io. Heruagius S.

VT nullum eſt literarum genus, quod non magnam mortalibus commoditatem adferat Beate ornatiſs. ita præ cæteris ad ciuiles iſtas dignitates aſpiranti, hiſtoriarum lectione nihil conducibilius eſſe conſtat. Nam quũ hinc quicquid uſq; eſt uirtutum ac uitiorũ, manifeſtò eluceat, ſuis ſingula locis annotanda ſunt, ut tum ad præclaras res gerendas honeſta nos exempla alliciant, tum à perpetrandis flagitijs inhoneſta deterreãt, ſicq; perpetuò in rebus omnibus quid uel amplectendum uel uitandum ſit, oculis ac animo obuerſetur: ita fiet, ut temere nihil inſtituamus, ac moderationis tenorem ubiq; tueri poſſimus. Alioquin niſi rerum agendarum iudicium aliquod intercedat, fieri non poteſt, quin paſſim impingamus, ac ſæpe aberremus etiam inuiti: tam tenuibus eſt impreſſa ueſtigijs, totq; auijs fallax uirtutis uia, in qua ut minimo erroris periculo pergere nobis liceat, hiſtoria ceu index quidam ac ὁδηγός adhibenda eſt, quæ, perſpectis uariarum gentiũ moribus, cognitiſq; rerum diuerſarum cauſis, facilem nobis delectum ſuppeditare poteſt, quo rectum ubiq; uitæ curſum obtineamus. Atqui quum in immenſum pateat hiſtoriæ uſus, eiuſq; laudem non pauci ac celebres uiri iam antea luculenter ſint proſequuti, in ea, quam recte eruditorum cõſenſus citra controuerſiam olim approbauit; prædicanda diutius immorari non libet, præſertim apud te, cui iſtam non mediocrem, quæ ex rerum geſtarum monumentis petitur, utilitatem eſſe compertam, ſingularis prudentia tua declarat: qua tu principis tui, cui es ob egregias ingenij dotes chariſſimus, negocia non alio quàm literarum beneficio tam ſolerter exequeris: quarum peritia laute inſtructũ te nihil imitatione dignum latere poteſt. Quæ res haud dubie efficit, ut tibi & tuis ornamẽto, cæteriſq; te intuentibus admirationi non eſſe nequeas, idq; eo magis, ſi cum aliquo quamlibet uel nobili uel opulento, imperito tamen, ac à Muſis alieno conferare. Siquidem ex ea collatione perſpicuum fit, quantum indocto doctus præſtet. Quando igitur præter alias ſtudiorum portiones, hæc hiſtoriæ cognitio tam eſt neceſſaria, ut citra hanc recte adminiſtrari nihil queat, aliquot iam annis id unum dedi operã, quo ex mea officina omnis generis hiſtoriographi quàm emendatiſſime prodirent. Eius conatus exempla eſſe poſſunt Liuius, Seneca, Florus, quos uel ſola nomenclatura ſtudioſis cõmendat. Sed quum illi res tantum uetuſtiſs. perſequantur, quo demũ & quæ medijs temporibus acciderunt, hactenus ignorata noſtris hominibus innoteſcerent, Volaterranum, Blondum, qui uetera nouis permiſcent, Procopium ac alios Gothicarum in cunctas ferè Europæ prouincias irruptionum ſcriptores iampridem edidimus: nunc Nouum quo

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

dámodo proferẽtes orbẽ regionũ ac inſularũ,quę ueteribus incognitę fuerũt,
opus nõ tam delectabile ꝗ̃ utile ſtudioſis futurũ affirmamus. Complectit
enim diuitẽ rerũ uarietatẽ, unde dubites plus ne delectationis an fructus re-
ferri queat. Atq; hæc uera eſſe ſtatim inſpecto libro quiſq; uel opinione ma-
iora experietur. Cæterum quid iam de præſenti hiſtoriarũ uolumine multa
polliceri opus eſt? quum unumquemq; mox ipſa rerum patriarũ quas conti-
net,pollicitatio ſit mirifice in ſpem erectura, aliquid hic expectandũ,quo ca-
rere nemo & debeat & poſſit. Cui enim nõ turpe uideatur,exterarũ gentium
ac imperiorum uiciſſitudines cognitas habere, ſuæ patriæ ſtatũ qui olim fue-
rit,quæ Rerump.mutationes neſcire? Quod,ſi ullis unquam,Germanis iure
obijci poteſt,qui hactenus aliena anxie inquirentes, ſua neglexerũt: quũ ta-
men maioribus noſtris nihil uel ad ſummã ſapientiã, uel animi fortitudinẽ,
uel imperij ſplendorem defuiſſe omnes, qui extant, annales teſtentur. Quin
igitur euoluendis conſiderandiſq; priſcorum Germanorum rebus geſtis in-
cumbimus potius, quàm ut peregrina ſubinde ſectãtes,auitã nominis noſtri
gloriam obſoleſcere patiamur? Rerum enim noſtrarũ neglectus in cauſa eſt,
quur ſeſe exteri,quorũ facta paſſim celebrantur, nobis præponant, perinde
ac apud nos nihil unquam fuiſſet geſtum memoria dignum. Cui malo ſuc-
currere uolens, quo Germanorum ſæpe oſtenſa uirtus e tenebris tandem in
lucem eruatur, Vuitichindum Henrici I. ac Othonum fortia facta deſcriben-
tem excudere uiſum eſt,additis huc quibuſdã alijs,qui de Germanorũ geſtis
non ineleganter,fideq; bona ſcripſerunt. In quibus concinnandis tametſi or-
dinem confuderimus, id quod caueri hic minime potuit: leui tamen huic in-
cõmodo facile medebit catalogus Impp. rite inter ſe ſuccedentiũ præmiſſus
unà cum copioſo indice, in quẽ quicquid eſt memorabile, diligenter congeſ-
ſimus. Et quanq; plura eiuſdẽ argumenti,niſi temporis nos deſtituiſſet angu-
ſtia,adiungere poteramus: tamen nõ uidebar inepte facturus,ſi hoc præbito
guſtu obſeruarẽ huius inſtituti geniũ,ut eo alacrius deinceps ad conſimilium
æditionem accingar,ſi hæc aliquo ſtudioſorũ fauore excipi conſpicerẽ. Nam
alioquin, niſi emptorum nõ reſpondeat dexteritas, id unũ adnitar pro uirili,
ut hiſtoriarũ amatores,noua ſemper fœtura adiutem, paratus Græca ſimul
& Mathematica ſtudia impendio ac laboribus immenſis prouehere, cuius
mox teſtes erunt Demoſthenes & Euclides Græcus, autores ſummi, quod
utrũq; opus à me propediẽ ſtudioſis cõmunicabitur. Porrò quũ diu multũq;
diſpicerẽ,cui haſce hiſtorias,in quibus conquirendis multũ ſudoris impendi,
rectiſs. dedicarẽ,tu unus occurriſti,cui hoc meũ qualecũq; in te ſtudiũ non in-
gratũ fore ſperabã,quiq; quũ ob multijugã, quã ſupra attigi,eruditionẽ,tum
inſignem qua polles, autoritatẽ patronũ libro huic præſtare cõmode potes.
Quibus enim in procliui eſt omnia ne intellecta quidẽ calũniari,nominis tui
prærogatiua deterriti à calũnijs temperabũt: Quæ una abunde magna cauſa
eſt,quæ

eſt, quur eruditorum lucubrationes claris hominibus nuncupentur. Quorũ in numero quia tu non es poſtremus, nõ dubia ſpe ducor, humanitatẽ tuam, quæ cæteras uirtutes omnes exornat, boni conſulturam, quod tuo hic patrocinio uti uolui, teſtaturus eadem opera propenſam animi in te mei uoluntatem, qua longe maiori officio demereri te cupiam, ſi ſeſe offerat occaſio. Vale uir celeberrime ex officina noſtra, & me tibi addictiſſimum tua uiciſſim gratia dignare. Kalend. Martij, Anno M. D. XXXII.

IMPERATORVM EX GERMANIS ORDINE SVCCEDENTIUM ſeries ex Vuympfelingij epitome collecta.

Ariouiſtus primus Germanorum rex cap. 3
Quintilius Varus c.4
Druſus Germanicus ibidem
Carolus Magnus, primus Germanorũ Imp. fo. 8, 107. & Epitomes c.9
Ludouicus pius c.11
Lotharius primus c.12
Ludouicus ſecundus c.13
Carolus tertius c.14
Arnolphus c.15
Ludouicus tertius c.16
Henricus primus fo. 11. & ep. c.17
Otho primus fol. 20. & ep. c.18
Otho ſecundus fol. 52. & ep. c.19
Otho tertius c.20
Henricus ſanctus c.23
Conradus Sueuiæ dux c.24
Henricus ſecundus c.25
Henricus tertius c.28
Henricus quartus fol. 55. & ep. c.29
Lotharius Saxonię dux c.30
Conradus ſecundus c.31
Fridericus primus Barbaroſſa c.32
Henricus quintus c.33
Otho quartus c.34
Fridericus ſecundus. c.35
Rodulfus de Habſpurg 149. c.27. & ep. c.41
Adolfus de Naſſou c.42
Henricus Luceburgius fo. 84. & ep. c.43
Ludouicus quartus c.44
Carolus quartus 154. c.53, & ep. c.45
Venceslaus 155. c.54. ep. c.46
Robertus c.47
Sigiſmundus Imp. 164. c.59. & ep. c.48
Albertus 188. c.55. & ep. c.49
Fridericus tertius Auſtriacus ep. c.51
Maxæmilianus c.59

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A

Aron Perſarum rex 115
Abotriti 113. uectigales facti 114.115
Abſtinētia morbos depelli,aut certe mitigari 122
Adalgiſus Italia pulſus 110.111
Adamitæ hæretici 166.c.41
Adelbert⁹ cum paucis in fide Othonis permanſit 38
Adelbertus diues Lāberto rebel.232.c.10
Adelberti captiuitas 235.c.11
Adelbertus Bauenbergē.Ludouico diu rebellis,per Hattonē prodit 236.c.3
Adelbertus per fraudem Hattonis interfectus 237.c.3
Adelbertus in Berengariū ſocerū perfidus,eiusq́ inconſtantia 244.c.16
Adelberti magnificentia & machinationes in Berengarium 245.c.10
Adelberti callidum ſtratagema 251.c.16
Adelberti mors 256.c.2
Adelbertus Stratiquati futuram calamitatem prædicit 142.c.16
Adeldrudis Caroli filia 117
Adelfonſus Galatiæ & Aſturicæ rex 115
Adhortatio militaris 5
Adoleſcentiā facile ſeduci malis morib⁹
Adrianus Ro.epiſcop. 110.111 (64
Aduocati 118.c.1
Aemylius probus 101
Aerarium Henrici uirtute quàm numis inſtructius 91
Aeſic belli dux in Bohemiam 22
Affectuum pugna 30
Agina nūcius Henrici pro falſa pace ad Othonem miſſus 26
Agnes Henrici tertij Imp.uxor 55
Aiſti populi 115
Alberici in Hugonem concio, qua eum Roma expellit 267.c.12
Alberic⁹ pulſo Hugone Romæ regnat folio 268.c.12
Albericus Hugonis ſit gener 270.c.1
Alberti candidi interitus 27
Albertus Bohemiæ rex xiiij. 188.c.55
Alberti Baioar.ducis modeſtia. 195.c.67
Albertus Cæſar interfectus 151. c. 28.
per inſidias nepotis occiſus 88
Albertus Auſtrinus Theutonicus princeps 86.
Albis flumen 111.128.c.1
Albici auaritia 159.c.35.
Albuinus Alcuinus Caroli præcep. 120
Alda filia Hugō.nubit Alberico 270.c.1
Alexander Macedo Hammon quur appellatus 185
Alexander Magnus 98
Alexandri Leonis filij mors 261.c.7
Allobroges qui 267.c.12
Alnus Duringa dicta 139.c.11
Alſatia,quæ olim Alemania 104
Altercatio ſuper fide Chriſtiana 47
Amelberga Hugonis filia 3. femina belli ſerit 4
Amazones 124.c.7
Ambroſius Pergami comes ſuſpenditur.folio 228.c.7
Amedei Berēgarij militis aſtutia 293.c.8
Amicitiarū uaria genera 226.c.6
Amuratis mors 98
Angeli uiſi Venceslaum pugnantē protegentes 141.c.15
Angelus uexillū Saxonū militare 19.42
Angli Chriſtiani facti 3
Angliſaxones ibidem
Anſcarius marchio 251.c.9
Anſcarij metus ibidem
Anſcarij natiuitas 250.c.15.laus.273.c.4
Anſcarij interitus 289.c.3
Antidoſis liber inſcriptus 254.c.19
Aquileiæ uaſtatio per Attilam 356.c.7
Aquæ urbs,& eius nominis cauſa 246 c.11.269.c.13
Aquiſgranum conuentus indictus 90
Aquitanicum bellum 109.110
Aragiſtus dux Beneuentanus 113
Arborichi 104
Arborichæ inſulæ 105
Archiflamen Burdegalenſis Gottho 87
Archodi fuga 289.c.3
Arduennæ ſylua 84
Arelate,Arelatenſis Imp. 105
Arnoldi in Italiam irruptio, eiusq́ turpis fuga 269.c.14
Arnoldus ſolus Henrico rebellis 241.c.7

Arnolphus Baioariorũ dux Cunrado rebellis 12
Arnolphus ſe Henrico dedit 13
Arnulfus Baioariorũ dux moritur 23
Arnulfus occumbit 41
Arnulfi inſolentia ac interitus 231.c.9
Arnulfi potentia 220.c.2.eius noxia ambitio 225.c.5. concio metrica 229.c.8
Aſciburgium oppidum 104
Aſtenſiũ diſſidia p Henricũ cõpoſita 91
Aſta urbs 92
Ateſis fluuij & põtis deſcriptio 245.c.10
Atrox prælium ante Nouam ciuitatem committitur 198.c.60
Auares qui & Hungari 18.eorũ origo 9
Auares Huni 114
Auares auxilio Dalmatis 9
Auares cõducti Franciã deuaſtant 59
Auaritię deſcriptio 298.c.12
Auaritia omnia uincit ſcelera 58
Aucipis cuiuſdã pernicioſa proditio 6
Audaciæ muliebris exemplum 134.c.7
Audacia ex deſperatione 259.c.6
Auenion urbs 88
Auguriũ frondentis ſtimuli 152.c.6
Auguſta ciuitas 255.c.10
Auguſta Prætoria 115
Auguſtæ Henrici uxoris mors 95
Aulæ magiſter,q & præfectus prætorio
Auſgiſtus Maiordomus 101 (95
Auſtria,quæ olim Pannoniæ pars 104

B

BAianus filius Simeonis, arte magica clarus 262.c.8
Baioarij 128.c.1
Baioarij inter bellũ ac pacẽ ambigui 59
Baioarij pacem ſuppliciter petunt ib.
Baioarij Hunis contermini 113
Baioaricum bellum ibidem
Baldeuinus Treuirorum archiep. 95
Balteus Boſonis precioſus 274.c.5
Baltheum mare 149.c.27
Bannus pontificis 57.60
Barbara imperatrix mulier impudiciſſima moritur 197.c.59
Barcinona limes Hiſpaniæ & Galliæ 13
Bardũ Hannibalis uia 231.c.9.232.c.11
Baſilij Imp.origo 220.c.2
Baſilius p ſcelus ad Imp.euehit 221.c.2
Baſilij pœnitentia ibidem
Baſilica S.Mariæ Aquiſgrani 116.123
Baſilienſe concilium 177.c.49
Bauariã & Sueuiã inuadit Hẽricus 58
Bedricus presbyter 174.c.47
Bellica conſultatio 4
Belgica Gallia 100
Bein.Beinberga 106
Benedict⁹ undecimus pont.octauo Bonifacio ſuccedit 87
Beneuenutus Imolenſis ſcriptor 99
Berengarij iij.in Italia tyrannis 85
Berengarius Arnulfi opem contra Vuidonem implorat 227.c.7
Berengarius inductis Hungaris, ſe de hoſtibus ſuis ulciſcitur 251.c.16
Berengarij in hoſtem pietas 251.c.17
Berengarij infelix interitus ibidem
Berengaricorum ingens clades 252.c.18
Berengarij inſolentia ac ingratitudo.fo.
Berengarij uerſutia 298.c.13 (299.c.14
D.Bernhardi mors 51
Berthæ liberi 250.c.15.268.c.15
Bertæ Hugõis matris & Adelberti marchionis coniugis uerſutia 245.c.10
Berta Caroli filia 117
Berta Berẽgarij notha filia Romano iuniori nubit 294.c.9
Bertrada Caroli mater ibidem
Bertholdus Arnulfi frater Baioariorum dux de Vngaris uictor 31
Bezola Hugonis ſcortum 294.c.9
Binga caſtellũ ubi captus Hẽricus 78.81
Biſetislaus 144.c.18.&145.c.19
Bocmanni tributarij facti 115
Bohemiæ ſitus 128.c.1
Bohemiæ longitudo ac latitudo ibid.
Bohemia olim Theotonica 129.c.1
Bohemorum origo 129.c.2.mores.ib.
Bohemia uirginibus tributaria 136.c.8
tributaria Henrico 16
Bohemi uictoria potiuntur 138.c.10
Bohemorũ legati ad Baſilienſẽ ſynodũ miſſi 178.c.49
Boidarij comitis ab Henrico defectio 38
Boleslaus 141.c.15
Bolesl. morbo cõſũptus interijt 142.c.15
Boleslaus iunior maioris filius 142.c.16
Boleslaus tertius iuniorũ filius 143.c.17
Boleslaus rex rebellis Othoni 35

Bolizlaſ Saxones fundit 22
Bonatianum prædium 96
Bonifacij octaui papæ cum Philippo
Francorũ rege diſſidium 86.87
Bonifaci⁹ de hæretica impietate ſuggil-
latus 88
Bonifacius marchio ſororius Rodulſi,
Bonna uilla 70 (252.c.18
Bonnoconuentum oppidum 97
Borſiuoius ad baptiſmi gratiam perdu-
ctus, Chriſti fidem ſuſcipit 139.c.12
Boſo Hugoni fratri rebellis capitũ 274.
Boſonis malitia 268.c.15 (c.5
Bouo Corbeius abbas laudatur 54
Bouo Græcarum literarũ profeſſor ib.
Bozena 143.c.18
Bracti idem qui Britanni 5
Brela 131.c.4
Brelum ibidem
Briſeg ab Othone obſidetur 29.283.c.14
Britannia à Veſpaſiano in prouinciam
Romanam redacta 2
Britannorum pro auxilio ad Saxones
legatio 5
Brittones domiti à Carolo 112
Brixianorum urbe exacti Guelphi 92.
mox uero Gibellini 93
Brixia rebellis Imperatori. ibidem. eiuſ
dem obſidio ibid. deditio 94
Brixianorum clades 94
Broda 128.c.1.
Bructeri 103
Bruno archiep. Coloniẽ. frater Othõis,
Bruno dux Saxoniæ 9 (13
Bruno filius Henrici 14
Buduicium 128.c.1
Budinge ibidem
Bulgarorum de Græcis uictoria 262.c.8
Burchardus Alamanniæ dux Henrico
ſe dedit 13
Burchardus Henrici gener Sueuis præ
eſt 42. Rodulſo genero ſuppetias
fert 257.c.4
Burchardus ob inſolẽtiam occiſus cum
ſuis omnibus 258.c.4
Burgundiones unde dicti 267.c.12. eo-
rumq́ ignauia 283.c.2
Burgen, pro f 'eiuſſores 106
Buſacteri 103
Byrra fluuius 109
Byzantij ſitus, quæ noua Roma dici-
tur. folio 221.c.3

C

CAgani regia 114
Calabria inferior 115
Calcei ex querno robore 133.c.6
Calliditatis exemplum 2
Calumniæ exemplum 57
Campani auro corrumpuntur 87
Candelabrum Salomonis 148.c.24
Capiſtranus gloriæ cupidus 209.c.65
Capua Campaniæ urbs 112
Car fluuius 35
Carolus Hiſpaniæ rex 86
Caroli Siciliæ regis mors. 90
Carolus Martellus ibidem
Carolomannus monachus factus 109
Carolomanni mors ibidem
Caroli in regnum inauguratio 110
Caroli geſta ib. 111. ac deinceps
Caroli in reges amicitia ſibi comparan-
dos ſtudium 115
Caroli opera 116
Caroli uxores & concubinæ, liberiq́ 117
Caroli ſtatura corporis & ualetudo 118.
exercitium, cultus & uictus ratio 119.
eruditio 120 (121
Carol⁹ Imp. & Auguſti nomen accipit
Caroli mors & epitaphiũ 122. teſtamẽtũ
Caroli magni laus 8
Carolus rex Bohemorũ, qui etiam Imp.
eius nominis quartus 154.c.35
Caroli eiuſdem ſomnium 155.c.35
Caroli Simplicis infortunia 15
Caſſiana arx 109
Caſtellio capta 96
Caſtra morbo infecta 94
Cataſta tormentum 15
Cathedralis eccleſiæ Pragæ magnificen
Celtica Gallia 100 (tia 141.c.15
Centumcellæ urbs à Mauris uaſtata 116
Ceruiſia 129.c.1
Certamen ſingulare 228.c.7.268.c.15
Chezip 130.c.3
Chilianus Hiſtrio Poggiebraciũ de ſa-
cris ſcurriliter interrogat 204.c.62
Chryſantæ cuiuſdam dictum 102
Chriſtiãi Lotharingi callida malitia 14

Chunradus

Chunradus Vdoni in Lotharingia ſuccedit 31
Chunradi fortitudo 42. eius obitus 43
Chunradus Othoni reconciliatur 40. Othonis gener 41
Ciceronis dictū in temere ſcribētes 108
Cinna loc⁹ de pace tractāda inſtitut. 39
Circulatorij luſus miri 304.c.4
Clades Ticini facta 231.c.9
Clemens papa electus 61
Clemens v. Benedicto x I. ſuccedit 87
Clementis inconſtantia 91
Clodoueus Francorum rex 105
Cœlum ardere uiſum, prodigium 90
Colonia Henrico regi ingreſſuro clauſa 70. obſidetur 71
Colonienſes qui olim Vbij 104
Columnia familia Romana 86.95
Comæ curandæ ſtudium Sueuis & Sicambris familiare 104
Comes Ciliæ per Ladiſlaum Huniadis filium interficitur 210.c.66
Cometam inundatio, ac boū peſtis inſecuta 31
Cometa 287.c.1
Cōmunio ſub utraq; ſpecie 158.c.35
Confluentia urbs 78
Conradus Henrici quarti filius, impius in patrem 62. moritur 63
Conradus xxi. dux Bohemiæ 148.c.25
Conradus Peutingerus 100
Conſiliū de excæcādo Berēgario 231.c.9
Conſtātinus & Stephanus imperio eiecti relegantur 295.c.10
Conſtantini ſtudia 264.c.9
Conſtantinus Porphyrogenitus imperio fraudatur 261.c.7
Conſtantini Imp. magnificentia 302.c.2
Conſuetudinem malam ægre tolli 64
Cōſulta improbe dirū exitū inſequi 89
Conſultatio bellica 4
Corruptela munerum 297.c.12.313.c.6
Cracouia 131.c.4
Cremona rebellis Henrico VII. 93. eiuſdem deditio ibidem
Creſcentia martyr 15
Crocus 131.c.4
Cruces in ueſtibus ſub Othone 46
Cuniſpergiū, & ei⁹ conditor 149.c.27
Cunradus Francorū rex in Imperatorē electus 9
Cunradi in Henricum ſanguinolentæ inſidiæ 10.11
Cunradi iam morituri ad fratrem pia oratio 12
Cunradi mors ac ſepultura ib. 241.c.7. Hēricū in ſucceſs. teſtamēto elegit ib.
Cunradi de ſeditioſis Lotharijs ultio 37
Cuthna crumena antichriſti uocata. fo. 169.c.44
Cyrillus à Ro. pont. impetrat, ut Sclauorum lingua liceat ſacra celebrare. folio 140.c.12

D

Dadi Thuringūs ad defectionē ſollicitat ditionem Henrici 27
Dammonis pincernæ celebritas 25
Dani qui & Nortmanni 113.114
Dani Chriſtiani facti 19. miraculo Poppæ ſacerdotis 47
Dani deuicti 269.c.13
Dares Phrygius 103
Delphini Galliæ regis primogeniti obitus. folio 155.c.33
Dertuſa ciuitas 115
Deſiderius Langobardorum rex 109.110 perpetuo exilio deportatus 111
Deſiderij regis filia Caroli uxor repudiata 116.117
Deum fauere recte inſtitutis 69
Diabolini fraudulenta proditio 295.c.10
Diethmari Saxonis orientalis calliditas. folio 12
Dieuizum uirginum caſtrum 134.c.7
Dieuizum capitur 236.c.8
Diogenis dolium 100
Dion Pruſenſis 1.3
Dionyſij manus Henrico Imperatori dono miſſa 15
Diſcordiæ ciuilis pœna 239.c.6
Ditimarus 142.c.16
Diuites qui 298.c.12
Dolor ἄπαθος & timere neſcius 53
Drobonucia 140.c.14
Drogon Caroli filius 117
Duringus ſuæ pſidiæ dat pœnā 139.c.11
Durpſlum, quod alias durſchuuellen, lumen domus 106

E

EAduum ciuitas 128.c.1
Eburonum epiſcopus letali uulnere ſauciatur 96
Eburones, qui nunc Leodienſes 104
Ecbertus obſes pacis 87
Ecbertus rebellionis in Othonē fit particeps 38
Ecberti machinamenta in regem 39.44
Ecbertus in gratiam Othonis recipit 46
Ecbertus marchio regni cupidine Henrico ſeſe obijciens perit in mola 59.60
Eclypſis ſolis 287.c.1
Edidis reginæ, uxoris Othonis mors 5
Eginhardus Caroli magni alumnus & ſcriba 107
Aegea fluuius 128.c.1
Eizingeri conſilium de comite Ciliæ pellendo 200.c.61
Eizingerus exilium quærit 202.c.65
Eleemoſyna 120
Embrica urbs 104
Emondori 129.c.1
Encomium Othonis 281. c.15. & ſeq.
Engeltzaim uilla 79
Eric inſidiarum conſcius confoditur 81
Ericus dux Foroiulianus 114
Ermorden 106
Ermegardæ libido ac potentia 256.c.2
Erminfridus Thuringorum rex Hugonis gener 3
Erminfridus à Thiaderico prælio uincitur ibidē
Erminfridi interitus 8
Erneſtus ab Vngaris diripitur 59
Euerhardus frater Conradi regis à Saxonibus in fugam actus 11
Euerhardus Henrico poſt longas inimicitias imperij diadema offert, firmata in perpetum amicitia 12.278.c.6
Euerhardus occiditur 255.c.16
Eumenis dictum 101
Excubiæ Byzantij 222.c.5
Excōmunicat. papiſticæ tenor 311.c.10
Excuſatio rerum ordinis permixti 30
Exporandi elegans ratio 293.c.8

F

FAidoſus fœd. 106
Fames audaces facit 40. cuncta expugnat 165
Fames Italiam uexans 287.c.1
Faſtrada Caroli uxor 117. eiuſdem crudelitas 118
Ferbannitus, id eſt, proſcriptus 106
Fibula aurea Corbeiæ ingētis precij 32
Firmi op. obſidio 230.c.9
Flambertus Berengarij uitæ inſidiatur perfide 252.c.18 prodit 253. c.19. eiusq́ dignus interitus ibidem
Flandria Gallicū iugum detrectat 87
Fliſcus cardinalis 90.92
Florentinorum rebellio 98
Florentini Roberto ciuitatis imperium deferunt 98
Fluentini oratores ſoli coronationi Hērici deſunt 92
Fœtor dentibus inimicus 170.c.44
Formoſus papa 220.c.2
Formoſi cadauer effoſſum in Tyberim projicitur 229.c.8
Formula ungendi regem, & inſigniorū imperialium explicatio 21
Fortitudinis exemplum 5.7
Fortunæ ludibriū primas in rebus oib⁹, præſertim bello partes obtinere 98
Francorum ingens clades 11
Francis adipiſci Imp. Ro. conatur Philippus 88.89
Francorum potentia Romanis & Græcis ſuſpecta 116
Franci uenationis ſtudioſi 119
Francum habere amicum quàm uicinū præſtat, prouerbium 116
Francia eadem quæ Gallia Celtica 106
Francorum fortia facta 101.106
Francorum origo & ſedes 102
Francorum in Rom. odium 103
Franci qui olim Sicambri 104
Franci tota Gallia olim potiti 105
Francorum leges duæ, Salica & Ripuaria 105.106.128
Fraudis exemplum 66.92
Fraudes uirginum 154.c.7
Fraxinetum oppidum in cōfinio Italiæ capitur 219.c.1
Fredum frid 106
Friderichus archiepiſc. Mogunt. malo in Othonem animo 25
Friderichi eiuſdē in monachos odiū, 35

Friderichi

Friderichi pont.laus 57
Friderichus regis iram fugiẽs eremum ingreditur 59
Friderichus pont.Othoni ſe purgare nititur 40.regi ſe dedit ibidẽ. 286. c. 19. moritur 41
Friderici Siciliæ regis in Henricũ Imp. munificentia 96.fœdus 97
Fridericus Meſſana 97
Friderici in Henricũ amor & conſtãtia. 98.item in recuſandi regni aduentitij gubernatione modeſtia ibidem
Friderici Barbaroſſæ dictum 101
Friſij occidentales 104
Frislariæ conuentus indicitur 37
Fulda monaſterium 21
Fulradi D. Viti reliquias conſeruauit 16

G

GAleaceus Bruſatus Brixianorũ tribunus captus quadrigis diſcerpitur, folio 94
Gallicenæ ueneficæ 85
Gallia Belgica, Celtica, Francia 103
Garelianus mons & flu. 249.c.14
Gariardi fortia facta 252.c.18
Garonna fluuius 110
Gaſpar Slick uir eloquens & fortunatus 187.c.55
Gaudentius pontifex creatur 142.c.16
Gelt 106
Geneurẽſis epiſc.ab Henrico turmis aduerſus Patauinos præfectus 95
Gens Gothica ex ſagis orta efferis moribus 9
Genuæ mortua Auguſta 95
Genuæ direptio 271.c.2
Georgius Palotius 191.c.55
Georgius Giſcra 195.c.58
Georgius Poggiebracius rex pronunciatur 216.c.72
Gerholtus Baioariæ præfectus 114
Germani ſuperiores 87
Germaniæ ingeniorum felicitas 99
Germaniæ uaſtationes 100
Germaniæ terminus 128.c.1
Gero Othonis in bello dux uitæ ſuæ inſidiantes per dolum necat 27
Geronis uictoriæ & laus 41.45
Geronis in dicendo libertas 45
Geronis uictoria de Sclauis 47
Geronis obitus 51
Gerſiunda Caroli concubina 117
Gezonis potentia ac uitia, eiusq́ contra Hugonem regem inſidiæ 264.c.10. eius ſupplicium 265.c.11
Gibellina factio 86. 89.91.92.94
Gilibertus Zantillus uicecomes 91
Gilibertus Corregi⁹ Parmæ p̃fectus 94
Giliberti in Berengariũ ingratit.251.c.17
Gilibertus Othoni rebellis, Henricũ fratrẽ ad rebellionẽ ſollicitat 278.c.9.&10
Giliberti interitus 285.c.16
Giſelbertus Henrico Imp.proditur 14
Giſelbertus Henrici gener ibidem
Gisla Caroli filia 117
Gisla Caroli ſoror ibidem
Godefridus rex Danorum 114.125
Godefridus niger ſtrenuus 27
Gothorum uaſtationes 10
Gotho archiflamen 87
Græcorum perfidia 49
Græcus ignis 260.c.6
Grammaticam inchoaſſe Carolum patrij ſermonis 121
Grauen:comites 106
Gregorius ſeptimus pont. Ro. 57.58.capta Roma fugit 61
Gregorius Turonẽ.hiſtoricus 103.104
Grezium ciuitas 129.c.1
Grezomisla⁹ ignauus & timid⁹ 137.c.10
Grimoaldus 115
Guelphorum factio Theutonicæ felicitati aduerſa 91.92
Guelphi Brixianorum urbe & Parma exacti 95
Guelpharum partiũ ciuitates fœdus aduerſus Henricum ſanciunt 93.94
Guido Namurcæus 90.moritur 94
Guidottus Turritus Inſubriũ princeps. 92.ad Guelphos fugit 95
Guntharij uictoria de Græcis 50
Guntherus Ligurinus poeta 101

H

HAdolaun locus Thuringiæ 8
Hadumari Fuldenſis abbatis laus 55
Haiſtolſus Langobardorum rex 116
Hannibal occaſionis negligens 98
Haraldus Danorum rex 47
Haſa fluuius 111
Hathagat elegantiſſ:concio ac laus 617

Hattonis fraudulēta malitia 10.11.257.c.5
Hattonis mors 11
Hebræi omnium mortalium antiquiſſimi 129.c.2
Helmum pro galea 106
Henrici primi laus 9.276.c.7
Henrici expeditio in Dalmatas 9
Henricus Saxoniæ dux 10
Henricus Cunradi inſidias cauet 11
Henricus obſidetur in urbe Gruona 12
Henrici unctionem Imp.recuſantis modeſtia 12
Henricus in Burckhardum & Arnolphum mouet 13
Henricus in Galliam cōtra Lotharium mouet 13
Henrici gener & liberi 14
Henricus filius Henrici ibidem
Henricus ſenior cum Hungaris pacem firmat 14
Henrici in deligendis militibus induſtria 16
Henrici uaria bella & proſperi ſucceſſus 16
Hērici nobilis de Rhedarijs uictoria 17
Henrici bellum cum Hungaris 18
Henrici uirtutes ac gloria omnibus ſuſpicienda 19
Henricus Danos ſubiectos Chriſtianos facit ibidem
Henricus ſucceſſore Imp. Othone filio deſignato moritur 20.276.c.7
Henricus Othonis frater, conſpiratione cum Euerhardo facta, regnum affectat.folio 25.277.c.8
Henricus à rege fratre deficit ibidē
Henricus Othonem ex inſidijs adoritur 26.eiusq́ brachiū contuſū 280.c.11
Henricus ad extremam neceſſitatem redactus regi ſe dedit 27.286.c.19
Henric. denuo Othoni inſidias ſtruit 31
Henrici poſt initam cum Othone concordiam fortia facta 32
Henrici mores eleganter deſcripti ib.
Henrici aduerſus Fridericum pont. accuſatio 37
Henrici cum Liudulfo expoſtulatio ob impietatem in patrem 38.40
Henrici ſapientia ac longanimitas 39
Henrico ditio intercepta reſtituitur 41
Hēric. Conrado in Imp.ſuccedit 241.c.7
Henricus Arnoldum à rebellione deterret 241.c.7
Hērici cōtra Hungar. expeditio 242.c.8
Henrici de Hungaris uictoria 243.c.9
Henrici quarti Imp.laus 53.54
Henrici ædificia ibidem
Henrici largitas in pauperes 54
Henrico dona à rege Græciæ & Aphricæ miſſa 55
Henricus adhuc rex puer ludibrio proceribus habitus 56
Henrici de Saxonibus uictoria 56.58
Henricus apud Gregorium pont. falſo delatus banno innodatur 57.60
Henrico inſidiæ tenduntur 58.62
Henrico Roma obſidetur & capit̄ 61
Henricus filius pro Conrado fratre regni hæres eligitur 63
Henricus pacis ſtudioſus 64
Henricus filius procerum illecebris corrumpitur 64. patremq́ impius deſerit 65.78
Henricus filium ſe perſequentem Dauidis exemplo fugit 65
Henricus flentem, ſed Crocodili lachrymas, filium in gratiam recipit 66
Henricus captus à filio, renunciare imperio cogitur 67.79
Henrici ad filium legatio 68.80
Henricus Leodienſis dux Henricum regem Leodio arcet 70
Henrici filij ad proceres querela 70
Henrici Imp.mors 72
Henricus Cluniacenſis abbas 81.82
Henrici regis potentia Clementi pont. ſuſpecta 91
Henricus coronam primo Aquiſgrani accipit 90. ſecundam uero Mediolani.folio 92
Henrici reducēdis in gratiam partibus ſtudium 91.92.93.95
Henrici uxor Auguſta moritur 95
Henrici procerum catalogus ibidem
Henricus Cæſarea corona inauguratur Romæ 96
Henrici in ſuos clientes beneficētia ib.
Henricus Flander magiſter equitū 97

Henrici ſeptimi mors 97. ſepultura ac laus ab animi fortitudine ibidem
Henrici mortis uaria opinio 99
Henrico ſeptimo uxor & parentes qui fuerint incertum 84
Henricus ſeptimus 153.c.31
Henricus Luceburgius comes rex Ro. eligitur 89.90
Herbānus ꝑ mulcta principi debita 106
Herberga pro hoſpitio ibidem
Hercynia ſylua 128.c.1
Here pro exercitu. Hereſclit 107
Heribertus auxiliū Hērici implorat 19
Herigerus ſummus pont. 12
Herimannus belli dux electus 22.278.
Herimannus dux Sueuiæ 35 (c.10
Herimannus Saxoniæ præſes 58
Herimanni obitus 51
Herimannus Saxonum rex eligitur 59. eius interitus ibidem
Herimannus Treuerenſis epiſcop. ibid.
Hermagoras Marci diſcipulus 256.c.2
Hermannus Sueuorum dux Othoni affinitatem offert 287.c.1
Hiberus fluuius 115
Hildebertus archiepiſcopus Moguntinenſis 20. eius laus 21
Hildebrandus monachus apoſtolicus. folio 74.75.80
Hildebrandi inhumanitas in Henrici regis nuncios ibidem 77
Hildebrandum Petri ſede indignū deſcendere Henricus iubet 78
Hildegardis Caroli uxor 117
Hilderichus rex monachus factus 108
Hildrudis Caroli filia 117
Hilduini exilium 266.c.11
Hiringi laus 4
Hiring⁹ Friderico ſupplex pacē petit 6
Hiringi nomine lacteus cœli circulus notatus 8
Hiſtoricū de reb⁹ ſuis iudiciū facere 84
Hollandia 105
Homines quare dicantur mortales 126
Horſcdal ciuitatis obſidio 40
Hoſed celebre facinus 45
Hubaldi uirt⁹ in monomachia 227.c.7
Hubert⁹ Thuſciæ potēs priceps 259.c.5
Hugo rex Francorum 3
Hugonis in Ludouicum regem malignitas 35
Hugonis faſtoſa in Othonē rebellio 34
Hugo p⁹ multa dāna Othoni ſe dedit 35
Hugo Maginfredi filius patris necem ulciſcitur 233.c.12
Hugo perſtrictus ob fœdus cum Saracenis ictum 295.c.7
Hugo Lanthbertum necat 234.c.2
Hugo rex inſidias declinat 264.c.10
Hugonis laus 259.c.5
Hugonis uæcordia 267. c. 12. fuga. 268. c. 13. bella in Italia 287.c.1
Hugonis regis mors 299.c.14
Hugus Caroli filius 117
Huni Baioarijs contermini 113
Huni Auares uicti 114
Hunibaldus hiſtoricus 102.103
Hunoldus Aquitaniæ dux 110
Hus quid ſignificet 156.c.35
Huſſitarum factio 155.c.35
Huſſitarum dogmata 158.c.35

I

IAnure 143.c.17
Iaranurus in epiſcopum ordinatus, Gebardi nomen accipit 146.c.21
Ida uxor Liudulfi 55.287.c.1
Iglaria 128.c.1
Ignis Græcus 260.c.6
Immodis uiri fortis interitus 39
Immonis callidū ſtratagema 28
Immonis callida inſinuatio 30
Imperiū nō tanti eſſe, ut amiſſum armis multorūq; exitio ſit recuperandū 71
Imperium Ro. à Grçcis in Theutones translatum 89
Imp. Ro. transferre in Celtas Philippus Gallorum rex molitur 88.89
Imperator cum ſuis electoribus Bohemiā infeſtis ſignis adoritur 169.c.44
Impietatis in parentē exemplum 62.69. 76.78.294.c.9
Ingelheim uilla 116
Inger rex Nordmannorū Conſtantinopoli inuaſa uincitur 292.c.6
Inſidiæ Othoni ſtructæ 30. & ſeq.
Inſidiæ tendūt Hērico IIII. 58.62.66.67
Inſidiæ ſtructæ Henrico VII. 95
Inſinuatio inſidijs ſtruendis idonea 30

Inſubrium ciuitate prohibetur Henricus 92. mox receptus diſcordiam eorum ſedat ibidem
Inuidiæ elegans deſcriptio 219.c.1
Ioannes papa contra Pœnos feliciter pugnat 249.c.4
Ioannes ſpurius papa 248.c.13. 266.c.12
Ioannis papæ ob nephanda ſcelera exautoratio 311.c.10
Ioannes Henrici Luceburgij filius 91
Ioannes Roberti Siculi frater 95
Ioannis Vuycleui libri 157.c.35.comburuntur 158.c.35
Ioannes Hus 157.c.35
Ioannes & Hieronymus igni traduntur.folio 161.c.36
Ioannes Ziſcha 165.c.38
Ioannes Rochezana 173.c.45
Ioannes Smiricheus propria ſententia damnatur 200.c.60
Ioannis Huniadis laus per Ladislaum. folio 210.c.67
Ioſephus de Saxonibus 1
Ioſephi Brixiani epiſcopi laus 298.c.13
Irene Romani filia Conſtantini uxor. folio 262.c.8
Italorum de translato Germanorum imperio commentum 101
Italia tota Carolo ſubiecta 115
Italorũ i deditos inſolẽtia punita 239.c.6
Iudæorum ſtrages 155.c.34
Iuliani Cæſaris apoſtatæ in Chriſtianos cauillum 271.c.3.75
Iuliani ad fortitud.exhortatio 177.c.48
Iuliani ad Bohemorum legatos oratio. folio 178.c.50
Iulus locus Aquiſgrani 20
Iuſtinianus Imperator 105
Iutha 144.c.18
Iutha Venceslai coniunx 169.c.28
Iuuenis pro hoſtia cæſus 158.c.10

K

Kiuermont præſidium Lotharingiæ.folio 28

L

Ladislaus gladio truncatur 211.c.68
Lambertus excæcatur 268.c.13
Lancea dominica per Henricum inuenta,& ad Othonem delata hæreditario iure 280.c.12
Lancoſargi 129.c.1
Landulfi Beneuentanorum principis ſalubre conſilium 249.c.14
Langobardicum bellum 110
Lanthbertus archiepiſcopus Burchardo necem adornat 258.c.4
Lanthbertus in regẽ creatur 252.c.10
Lanthberti uictoria ac cauilli 253.c.11
Lanthberti mors ac deploratio 254.c.12
Lapis ingens cœlitus delapſus 56
Lapis ſanguine conſperſus cędis Berengarij index 253.c.19
Latrones in Merſaburio liberi 22
Lauſanum oppidum 91
Lechus fluuius 115
Leges Francorum duæ Ripuaria & Salica. 105.106
Leodiũ opp.Hẽricus fugiẽs petit 68.80
Leodienſis epiſc.in prælio occiſus 96
Leodienſes olim Eburones 104
Leo Conſtantinop.Imp. 116.121
Leo Porphyrogenitus cur dict9 220.c.2
Leo uigiles pertentat nũ uigilẽt 224.c.4
Leonis in explorando ſolertia 222.c.3
Leonis Imp.mors ac ſucceſſores 261.c.7
Leopoldus 147.c.22
Leporis fugientis omen 229.c.8
Liberalitatis exemplum 304.c.5
Libuſſa Primislai coniunx 131.c.5
Libus caſtellum 133.c.6
Licius amnis 183.c.52
Linguæ libertatẽ liberæ Germaniæ conuenire 100
Literas puſilla formula obſignãdi mos, quæ nihil habent rerũ grauium 89
Litemeſce 128.c.1
Litomericium ibidem
Liudulfi Othonis filij laus 34
Liudulfus à patre tenere adamatus, regni ſucceſſor declaratus 34
Liudulfi uxor ac ex ſoccero hæreditas 35 eius fortia facta ibidem
Liudulfi impietas in patrem 36
Liudulfus ditionẽ Hẽrici inuadit 38
Liudulfus Othõi patri ſe purgat 40.pertinaciter perdurat in rebellione ibidẽ
Liudulfus tandem ex animo ueniam à patre petit 41
Liudulfi mors & ſepultura 44

Liutgarda

Liutgarda Othonis filia, Chunradi ducis uxor 54
Liuthprãdi pater ad Imperatorem Græcorum legatus 259.c.5
Liuthprandi exilium ac uindicandi cupido 254.c.19
Liuthprandi in patriam pietas 256.c.2
Liuthpr. Berengario à ſecretis 299.c.14
Liuthprandus Conſtantinopolim miſſus, honorificentiſs. excipitur 302.c.2
Liuth. in Manaſſen inuectiua 271.c.5
Liuthprandi magnanimitas ac patientia. folio 300
Lotharius & fratres eius, quomodo regna diuiſerint 13
Lotharij qui nunc Lotharingi Conrado duci ſuo rebelles 57
Lotharij regnum 104
Lotharius Cæſar ibidem
Lotharij filij Hugonis in regnum Italicum inauguratio 270.c.1
Luceburgia, eiusq́ ſitus 84
Ludmilla fidẽ Chriſtianã ſuſcipit 139.c. (12
Ludmillæ pater 140.c.14
Ludouici regis Francorũ liberi, eiusq́ captiuitas 33
Ludouicus p Othonẽ liber factus 35
Ludouicus Burgundio Italiam inuadit folio 244.c.10
Ludouicus Berengario fit ſupplex 245.c.10. eiusq́ perfidia ibidem
Ludouicus Italis inuiſus ex ipſius liberiori ac iactabundo dicto 245.c.10
Ludouicus perfidiæ pœnas luit 246.c.11
Ludouicus Aquitaniæ rex 122
Luidgardis Caroli uxor 117
Luna ciuitas 128.c.1
Lupus Vaſconum dux 110
Lupus presbyter 181.c.51
Luſmicium 128.c.1
Luxus Imp. Cõſtantinopolitani 302.c.2

M

Magdaburg Othonis ſepulturæ locus 52
Maginfredi rebellio 232, c. 10. & ſupplicium ibidem
Maginfredus 233.c.12
Maimerti uiri celebris obitus 59
Mainardus moritur 194.c.58
Maincia miles uiolato tẽplo Thancmarum confodit 24
Mainciæ interitus 29
Maiores domus præfecti palatij 108
Malada 134.c.7
Manaſſis Arelatẽ. epiſc. ambitio 271.c.5
Manaſſis interpretatio ibidem
Manire pro citare 106
Mapheus uicecomes proſcriptus Henrici beneficio in urbem recipitur 92
Mapheus Mediolano præficitur ib.
Marchio Miſnenſis 167.c.42
Marchio Montisferrati 97
Marinco locus dijudicandorum ſontiũ folio 235.c.12
Marotiæ libido 266.c.12
Martianus Imperator 105
Mathalgudis Caroli concubina 117
Mathilda Henrici Imp. uxor 14.276.c.7
Mathildæ parentes ac fratres ibi.
Mathildæ Othonis Imperatoris matris laus & mors 50
Mathildis uirgo 147.c.21
Mathildis comitiſſa 62
Mauri piratæ 116
Medo 135.c.8
Melyſſinæ faſcinamenta 85
Menſa ferrea 132.c.6
Menſib. nomina à Carolo impoſita 121
Merouigorũ gẽs quouſq́ durauerit 108
Merſaburgi aſylum latronum 22
Merſpurg ciuitas Henrico paret 27
Methodius 140.c.13
Michael Conſtantinopol. Imp. 116
Michael Imp. infan⁹ fit 221.c.2. mors ib.
Milada 142.c.16
Militum delectus 15
Milo necẽ Berẽgarij uindicat 254.c.ult.
Milo à Berengario transfugit 297.c.12
Miraculum 230.c.8
Miſa 128.c.1
Miſnenſes 16
Miſta Sclauorum rex uictus 47
Mnata 137.c.9
Modeſtus 15
Moguntiæ obſidio 37
Moguntinenſe monaſterium Henrici ædificium 53

Moguntinus pons Rheni à Carolo extructus 116. ſubito incendio crematus 122
Monachorum prædicatorũ ſcelus memorandum 99
Monachi errones perſtricti 55
Monaſteriorũ patronus Henricus quartus 55
Monaſterienſes 104
Monetæ cudendæ ius tributum Spinulæ.folio 97
Monomachia 268.c.15,228.c.7
Mons apertus,loci nomen 97
Moraua amnis 139.c.15
Moraui ubi morantur 128.c.8.139.c.15
Moræ pericula 5
Moſa fluuius 69
Moſella fluuius 84
Muliebre ſtratagema 275.c.4
Mulicbris audaciæ exemplum 134.c.7
Multauia fluuius 128.c.1
Muros & turres deditarum urbium demoliendi exemplum 93.94

N

NAco Sclauus ſubregulus 44
Natura quid ſit 128
Nedam 137.c.10
Nemeſis iuſta ultio 231.c.9
Nepós ne antecedere iure poſſit patruũ in ſucceſſione auita 90
Nicephorus Conſtantinopol.Imp. 116
Nicolaus Card. Pratenſis 88.89
Nimislaus 157.c.10
Nobilitas omnis Germaniæ à Frãcis 101
Nodea 184.c.7
Nordmanni qui & Ruſſi 292.c.6
Nordmanni qui & Sucones. 113. & Dani.folio 114
Norinberch caſtellum obſidetur 65
Noua Praga quam nouam ciuitatem uocat 128.c.1
Nouæ ciuitatis Bohemicæ obſidio ib.
Nouiomagi palatium à Carolo conſtructum 155
Nubam Danorum rex Chriſtianus factus 19

O

OCaſionis neglectus 95
Occidentale regnum 104
Odelricus uir ſtrenuus occiſus 251.c.16
Odera fluuius 128.c.1
Odora fluuius 28
Opicinus Spinula exul reducit 95
Oratio per legatos Frederici Imperatoris ad Bohemos 196.c.58
Orebitæ hæretici 168.c.45
Origo Saxonum 1
Orlioze 128.c.1
Orphani 174.c.47
Olneggi mons 67
Otthocarus rex Bohemorum 140.c.47
Otthocarus occiditur 151.c.27
Otto 147.c.22
Otto Friſingenſis epiſc.hiſtoricus 101
Otto Magn⁹ recuſat imperij habẽas 9
Ottonis mors Henricum ducat⁹ Saxoniæ ſucceſſorem facit 10
Otto Henrici filius 14 (pti 18
Ottonis nuptiæ,uxor,liberi,ex ea ſuſce
Ottonis II. in Imp.inauguratio 2.& 21. 276.c.7
Otto latrones ac fures militiæ deſtinare ſolitus 22
Ottonis clementia & pietas in ſeditioſum fratrem 24
Otto bello Henricum fratrem ob defectionem perſequitur 26
Otto fratres Henrici inſidijs circumuentus dei auxilium implorat 26
Ottonis parua manu ingens parta uictoria 27.279.c.18
Otto inſidijs patefactis autores capitis pœna afficit 58
Otto deuicto Hugone Burgundiã ſibi ſubijcit 58
Otto in gratiã cum Henrico redijt 52
Ottonis imago & mores depicti ib.
Ottonis in Galliã contra Hugonem expeditio 54
Ott.cõtra Hugonẽ ꝓſperi ſucceſſus 55
Otto in Bohemos mouet 55
Ottonis II. nuptiæ 56
Ottonis ex altera uxore liberi ib.
Ottoni de nouo inſidiæ ſtructæ à filio generoq́ꝫ 56
Otto exilio quoſdam damnat 57
Otto in filium generumq́ꝫ mouet ib.
Ottonis cũ Baioarijs expoſtulatio præſente filio &c. 59

Othonis uictoria de Liudulfo 40
Otho filio delicta condonat 41
Otho i Vngaros mouet 41. ei⁹ copiæ 42
Otho. ad milites orõ elegãs 45. 285. c. 14
Othonis de Vngaris uictoria ibidẽ
Othonis de Sclauis uictoria 45
Othonis ex uictorijs celebritas ibidem
Othonis epiſtola ex Italia ad Saxoniæ proceres 49
Othonis iunioris filij Othõis nuptiæ 50
Othonis encomium 280. c. 12. & ſequent.
Othonis Imp. ex Italia reditus & mœror ob mortuũ Herimannum 51
Othonis mors & luctus populi ib.
Otho ſecundus patri ſuccedit 52
Oxonia ciuitas Angliæ 177. c. 55

P

PAcem ut bonis utilem, ita peruerſis exoſam eſſe 65
Pacis tractatus 57
Palatij Conſtantinopolitani deſcriptio. folio 302. c. 2. 294. c. 9
Pannonia Hunis inhabitata 114
Pannoniæ deſertæ cauſa ibidem
Papæ & ciuiũ Ro. diſcordia 229. c. 8
Papiæ celebritas 256. c. 2
Papiæ crudelis uaſtatio 255. c. 1
Papus inſula 254. c. 1
Paraſceues die clades facta Leodij 70
Parcæ 225. c. 5
Parma urbe pulſi Guelphi 95
Parua Praga 128. c. 1
Paſcarinus Bonopoſtus Mantuæ præfectus 94
Patauini metu perculſi, ſolutis pœnis ob contumaciam Cæſarem præfectũ recipiunt 95
Patrimonium Petri unde habeat ortũ. folio 147. c. 21
Pauperum cura quanta fuerit Henrico quarto 54
Pelzina 129. c. 1
Perfidiæ pœna quadrigis diſcerpi 94
Pergamum captum 228. c. 7
Periurij ſupplicium 58
Perſeuerantia in reb. bonis neceſſaria 5
Petrus Dreſenſis 159. c. 55
Petrus Bulgarorum rex Simeonis filius folio 262. c. 8
Petra ſancta arx expugnatur 97
Petrus Sabaudus in uincula cõiect⁹ 95
D. Petrus & Paulus in prælio Chriſtianos iuuare uiſi ſunt 249. c. 14
Petrus Piſanus Grammaticus 126
Philippus Pulcher Francorũ rex 86
Philippus imperium Ro. tranſponere in Galliam tentat, fratremq́ ſuũ Carolum Alberto ſubſtituere 88
Philippi cum pontifice Bonifacio octauo diſſidium 86. 89
Phocas domeſticus ob affectatum imperium occiditur 262. c. 8
Picardus 166. c. 42
Pictauium ciuitas 109
Pilei fœnini Saxonici 54
Pipinus Caroli Magni pater 108, moritur. folio 109
Pipinus Caroli filius. 118. Monachus factus ibidem
Piſani Henrico defuncto, rerũ ſummã Frederico deferunt 98
Piſanorũ erga Henricũ munificẽtia 98
Piſis exquiſitiſſime Henricus rex acceptus 95
Pleureſis 122
Plinij dictum 105
Podius comes Venceslai 141. c. 15
Pœnorum clades 249. c. 14
Pœnorum clades per Pœnum quendã defectorem illata 248. c. 15
Poggiebracium ciuitas 129. c. 1
Polonia unde dicta 131. c. 5
Poppa ſacerdos apud Danorum regẽ fidei Chriſtianæ patrocinatur 47
Porphyrogenitus unde 220. c. 2. 262. c. 8
Portenta 42
Potentia facile damnatur, difficile abijcitur 206. c. 65
Potentiæ mundanæ fluxæ, ac inſatiabilis exemplum 67
Potio ſoporifera 229. c. 9
Præfectus prætorio, qui & aulæ magiſter 95
Præſtigia quid poſſint 138. c. 10
Praga ciuitas 128. c. 1
Praga unde nomen acceperit 133. c. 6
Praga per proditionem capta 194. c. 58
Pratenſis cardinalis in conſulendo dexteritas 88. 89

Preſbyter Vuillæ amorib. indulgẽs, deprehenſus caſtratur 300.c.15
Priamus iunior 103
Prirchicho Elenotenſis 175.c.48
Primislaus agricola à Bohemis in ducẽ eligitur 132.c.6
Primislaus Valaſcam doloſis literis decipit 136.c.8
Primislaus Valaſcæ ad uirginum audaciam cohibendam hortatur ib.
Principis uera laus 102
Probus Aemylius 101
Procopij teſtimoniũ de Francis 104.105
Procopius maior occiditur 182.c.51
Procopius minor occiditur ibidem
Prodigia ante mortem Caroli 122
Prodigia ante Henrici mortem 31.42
Prodigiũ cœli ardentis 90
Prodigium futuræ cladis 271.c.2
Prouerb. de Francorũ potentia 116
Prouerb. aduerſarium etiã reconciliatũ uehementer cauendum 92
Prouidentiæ diuinæ elegãs loc⁹ 38.254. cap. ultimo
Prouidentiæ diuinæ locus eleganter excuſſus 281.c.13.& ſequent.
Prumia cœnobium 118
Pyrenæi montes 112,115

R

RAchten, Rachtenburgij 106
Radga 134.c.7
Ratherius Teronẽ epiſcop. 266.c.11
Ratherij exilium 270.c.14
Ratisbona urbs 65.142.c.16
Raxa fluuius 44
Raymundus Pont. ſalutatur 87
Raymundus comes 90
Rebellionis cauſa contra Berengarium folio 250.c.15
Redariorũ turpis ab Henrico defectio (16
Redarij Otbonis hoſtes 46
Reſſare ſegetem pro uellere 106
Regma Caroli concubina 117
Regineſburg ciuitas quæ & Ratiſpona 13. obſidetur 40. omnibus præſidijs deſtituta deditur 41
Regino flu. qui & Regus 41.65
Regnũ adminiſtrari à fœmina nephas exiſtimatum 56
Renata Ludouici Gallorũ regis filia 89
Rex puer, ludibrio proceribus, ab ijſdẽ regitur 56
Reyterandus Gotho Burdegalenſis archiflamen 87
Rhegino hiſtoricus 103
Rhegium oppidum expugnatum 97
Ricardus Lunenſis comes 99
Ripuaria lex apud Francos 106
Ripuarij Francorum ſocij ibidem
Robertus utriuſq; Siciliæ rex appellat⁹ 91. & Romandiolæ comes factus ib.
Robertus Henrico tendit inſidias 95
Robertus læſæ maieſtatis damnatur 97
Roberto Florentini ciuitatis imperium deferunt 98
Rochezana oppidum 173.c.45
Rodulfus de Habſpurg in Imperatorẽ electus 149.c.27
Rodulfus rex conſtitutus 153.c.30
Rodulfus deuictis hoſtibus fortiter Italiæ imperat 252.c.18
Rodulfi inconſtantia 251.c.17.257.c.3
Rodulfus rex ſuperbiſſimus Sueuorũ ducis gener 250.c.15
Rodulfi mors 275.c.6
Roma capitur 229.c.8
Roma prohibetur Henricus Vrbinorũ factione 95
Romam Henricus uiſenda pompa ingreſſus 96
Roma cupiditatis ancilla 60. obſeſſa capitur ab Henrico 61
Romæ rebellio 62
Romani Germanorum uirtuti cedere coacti 101
Romani Imp. obſcuri natales, eiuſq; in imperium electio 263.c.9.262.c.8
Romani per dolum ad Imperium euectio 261.c.7
Romanus Leonem ferociſſimum fortiter perimit 260.c.6. eius laus 259.c.5
Roman⁹ à filijs imperio eijcitur 295.c.9
Romanus filijs relegatis illudit 296.c.11 eiuſq; pia ad deum oratio ib.
Romani pium dictum 297.c.11
Ro. pontificis autoritas 57
Rothais Caroli filia 117
Rothildis Caroli filia ibidem

Rotdrudis

Rotdrudis Caroli filia 117
Rubeacum incenſum diripitur 68
Rudericus Burgenſis epiſcop⁹ 191.c.55
Rudolfus dux ſuper Henricum rex creatus 57
Rudolfi laus 58
Rudolfi dextra ob periuriũ reſecatur 58
Rufex uilla 68
Rumoldus 113
Ruodgauſus Foroiuliani ducatus præfectus 110
Ruſſi qui & Nordmanni 292.c.6

S

Sahs cultelli magni Anglici 2
Sala fluuius 115
Salaueldia locus coniurationi ſolitus 56
Salica lex apud Francos 106
Samnium prouincia 109
Samſonis Italici uirtus 265.c.11
Sanctum locus circa ripam Rheni 27
Saraceni bis à Carolo oppreſſi 109
Sarca Stiradum fraudibus circumuenit folio 135.c.8
Sarra Columnius 87
Saturni ſimulachrum æneum 48
Saxonum origo 1,128.c.1
Saxonis cuiuſdã ingenioſa calliditas 2
Saxones Britannis ſunt auxilio 5
Saxonum in Bractos perfidia ibidem
Saxones auxilio Francis 5
Saxonum forma & armatura ibidem
Saxonum ſigna militaria quæ 7
Saxonum dij ac idololatria ibidem
Saxonum ingens parta uictoria ibid.
Saxonia triplex 8
Saxonum fauor in Henricum Othonis filium 12
Saxonum accepta clades 22
Saxonum inteſtina bella 25
Saxones multis ſe ſimul hoſtibus opponunt 28
Saxones ab Henrico uicti, & deditione ſubiecti 56.58. mox perfidi, conſpiratione facta, apud Pont. eum deferũt. folio 57.60
Saxones à Francis uicti, Chriſtianæꝙ religioni adiuncti 101,111
Saxon. olim, quæ nũc Vueſtphalia 104
Saxões Macedones ſe origine gloriari. folio 105
Saxonicũ bellũ ſub Carolo geſtum ibi
Saxon. feroces, & dæmonũ cultores ib.
Saxonum perfidia ibidem
Saxoniæ duces iuxta Auſcham magnã cladem paſſi 171.c.44
Saxonia Carolo ſubiecta 115
Scara pro turba 106
Schidingen. op. ditionis Henrici 27
Scipiones 98
Sclaui qui & Vuilſi & Vuelatabi 115
eorum mores 28
Sclaui deuicti 16.42
Sclauorũ ſæuitia 44. eorũ clades 45
Sclauoni 129.c.2
Sclercius 137.c.10
Scuria pro horreo 106
Seniſius mons 91
Sennones 129.c.2
Sergij antipapæ in Formoſum mortuũ ſæuitia 229.c.8
Seſterrio fluuius 235.c.11
Seuſius canis pro porcarius 106
Sexti Pythagorici dictum 89
Sicambria Germaniæ inferioris prouincia. folio 105
Sicambri olim, qui nunc Franci 104.105
Sicambrorum in Gallos odium 104
Sicera 129.c.1
Sigibertus Gallus hiſtoricus 105.104
Sigifridus bellator acerrimus 44
Sigifridi celebritas 50
Signa Saxonum militaria quæ 7
Sigiſmundus rex Bohemorũ 164.c.39.
eius ſepultura 188.c.54
Siler fluuius 15
Simeon Bulgarorum rex 220.c.2
Simeon in Argos mouet 264.c.9
Simeon uir doctus ex rege monachus factus 262.c.8
Siſtridus comes 25
Skella pro tintinnabulo 106
Slagenuerdium 128.c.1
Slamberium 140.c.14
Sleſitæ 128.c.1
Sluſa pro clauſura 106
Somnium Primiſlai 135.c.7
Sorabi tributarij facti 115
Soractis mons 109
Spanheimenſis abbas hiſtoricus 103.105.

Sparuuarius auis, quæ & Speruuer 106
Spinulæ monetæ cudendæ ius tributū. folio 97
Spirenſe monaſterium Henrici quarti ædificium 53
Spirenſis aræ aurea tabula à Græco rege, Henrico IIII. dono data 55
Spitigneus xi. Bohemorū dux 140.c.14
Spitigneus decimusnonus Bohemorum dux 146.c.20
Stephanus papa 101.108
Stiltiuergium oppidum 177.c.48
Stiradus rotæ ſupplicio necatur 156.c.8
Stoincſgero Sclauorū dux occūbit. 45
Stratagemata 28.257.c.3
Stratiquas 142.c.16
Suatatia 134.c.3
Suatana regina 147.c.22
Suatocopius 139.c.13
Subinco archiepiſcopus 158.c.35
Subreguli urbs capta 22
Suecones qui & Nortmanni 113
Sueui 129.c.1
Synodi cum papa expoſtulatio 311.c.10
D. Syrus Papiæ prædicauit 255.c.3

T

TAcere conſenſus ſpecies 58
Tarſatica urbs 114
Taſſilo dux 113
Taurinum oppidum 51
Taxis Hungarorum regis in Italiam irruptio 300.c.15
Temeritatis ſupplicium 262.c.8
Tēpla in Bohemia ornatiſſima 161.c.36
Terētij locus elegāter adductus 258.c.11
Teſtamentum Caroli 125
Thabor 129.c.1.165.c.40
Thaboritæ hæretici ibidem
Thaboritæ & Orphani in horreis inclu ſi comburuntur 183.c.51
Thancmarus contra fratrē Othonem bellum mouet 24
Thancmarus apud aram miſere trucidatur 24
Thaurinum oppidum, alio nomine Alba. folio 203.c.65
Thedrada Caroli filia 117
Theobaldi in Græcos ſæuitia 271.c.4
Theodericus Caroli filius ibidem
Theodoræ potentia, ac libido prodigioſa. folio 248.c.13
Therba 131.c.4
Thiadericus Hugonis ſpurius Metenſium rex 5
Thiaderici de Erminfrido uictoria 4
Thiadericus pacem cum Herminfredo init 6
Thiaderici interitus 8
Thiatboldus impias manus Thancmaro infert 24
Thiedericus dux auxiliarium copiarū Othoni miſſarum 38
Thietmellis locus 111
Thurcarum fuga 208.c.65
Thuringi 128.c.1
Thuringi cuiuſdam pernicioſa fraus 1
Thuringorum ingens ſtrages 2
Thuſci rebelles Henrico 95
Tireſiæ fabula 265.c.11
Tractatus contra papam 309.c.7
Traiectenſes 104
Trebellius Pollio 104
Tretmona, quæ nunc Tremona 16
Tributū ingens dolo exactum 300.c.15
Triſtana 134.c.7
Troiani belli fides in dubiū uocatur 103
Tugumir Sclauus patriam ſuam Othoni prodit 28
Tutorum perfidiæ exemplum 261.c.7
Tybur oppidum 96

V

VAlaſca Libuſſæ ſuccedens ad Bohemiæ tyrannidē aſpirat 133.c.7
Valaſca ſocias hortatur ad occidendū totius regni uiros 134.c.7
Valaſca occiditur 136.c.8
Vaſconum perfidia 112
Vaſcanica inconſtantia 98
Vbij Colonienſes 104
Vdalricus decimusſeptimus Bohemorum dux 143.c.8
Vdonis Lothariorum præſidis obitus. folio 32
Vegetij locus 278.c.9
Venceslaus 141.c.15
Venceslaus ab angelis in pugna protectus ibidem
Venceslaus à fratre necatur ibidem.

Venceslaus

Venceslaus inter martyres receptus eſt folio 142.c.15
Venceslaus Bohemorum rex 151.c.28
Venceslai p⁹ mortẽ apparitio 152.c.28
Venceslai iunioris interitus 153.c.29
Venceslai Imp. ignauia 155.c.34
Veneficia fieri poſſe probatur 85
Venetorum tributum 93
Ventis duodecim nomina Germanica à Carolo impoſita 121
Veronæ deſcriptio 245.c.10
Veronæ præficitur comes Scalaris 94
Vetus Praga 128.c.1
Vgutioni Faiolæ Reip. Piſanæ ſumma delata defuncto Henrico 98
Vienna Allobrogum 88
Vincentia capta 95
Vincere quàm uictoria uti facilius ib.
Vinslaus 157.c.9
Virginum Bohemicarum bellica facinora ac uictoriæ de uiris partæ Amazonum inſtar 134.c.7
Virtus rebus ſecundis futurorum negligens 93
Viſcella fluuius 128.c.1
Vita nulla nõ re cõmutanda 79
Viterbium capitur 95
D. Viti uita ac eius iam morituri elegãs precatio 15
D. Viti translatio Frãcis excidiũ, Saxonibus incrementũ attulit 15. & 16
Vladislaus uiceſimuſquintus Bohemorum dux 148.c.24
Vlma 183.c.52
Vlricus comes Ciliæ ab exilio magnifice reuocatus 205.c.63
Vngari Saxoniam uaſtant 14.25
Vngarorum accepta clades 18.25
Vngarorum in Franciam irruptio 39
Vngari Othonem bello rurſus petunt. folio 41
Vngari uicti Lecho merguntur 43. eorum duces ſuſpenſi ibidem
Vngarorum in Italiam irruptio 237.c.4. eorumq́ ſupplex deditio ibid.c.5
Vngarorũ ipia crudelitas 225.c.5.235.c.1
Vngarorum in Mereſpurgũ irruptio. folio 243.c.9
Vngarorũ fuga ac ſtrages 244.c.9
Vorcius 157.c.9
Vradislaus 146.c.15
Vradislaus dux Maguntiæ rex creatur folio 147.c.22
Vratislauia 137.c.10
Vratislaus ibidem
Vrſina factio 95. fugatur 96
Vuahatis fluuius 116
Vuaiſarius Aquitaniæ dux 109
Vualberti potentia 264.c.10
Vualberti cõmeritũ ſuppliciũ 266.c.11
Vualderici bellicũ conſiliũ 4
Vualdonis epiſcopi tyrannis 299.c.14
Vualdrada Rodulfi regis ſoror 252.c.18
Vualrami 94
Vuarinus è milite monachus Corbeiæ factus 35
Vuelatabi, qui & Sclaui, tribut. facti 119
Vuergelta, Vueren 106
Vueſtualia quæ olim Saxonia 104
Vuiberti uiri fortiſs. mors 289.c.5
Vuichbertus regni inſignia ab Henrico petitum miſſus 79
Vuichbertus Hildebrando papæ ſuppoſitus 80
Vuicmanni laus 22
Vuicmãnus corrumpit̃, ut partes Liudulfi contra Imp. tueatur 38.44
Vuicmannus ueniã primæ rebellionis ab Imp. impetrat 46
Vuicmannus Haraldum ad rebellionẽ ſollicitat 47
Vuicm. p⁹ diutinã rebellionẽ capit̃ 48
Vuicmanni mors 49
Vuidekindi magni ducis fortitud. 10.25
Vuidonis cum Berengario de occupando imperio conſpiratio 226.c.6
Vuido repulſam à Francis patit̃ ibidẽ
Vuidonis perfidia ibidem
Vuidonis mors 232.c.10
Vuido Placentinus epiſcopus Berengarij partibus fauet 252.c.18
Vuillæ Berẽgarij uxoris ſcortat. 300.c.9
Vuilſi, Vuelatabi, Sclaui, ijdem 115
Vuirziburgum captum 58
Vuitichĩdi meticuloſa ſcribẽdi ratio 29
Vuitichindus monachis patrocinat̃ 33
Vuitichindi in pronũciãdo modeſt. 37
Vxoris ad Otthocarũ probroſa oratio folio 150.c.27

Z

ZAſtana 134.c.7
Zaziorum ciuitas 129.c.1
Zechius Croatinus 131.c.3
Ziſchæ callidum conſilium 165.c.40
Ziſcha excæcatur 168.c.44
Ziſchæ oratio ad populum 172.c.44
Ziſchæ mors 173.c.46
Zuentebaldus ab Arnulfo uincitur. fol. 225.c.5

FINIS.

CLARISSIMO I. V. DOCTORI LVDOVICO HIERTERO CAESAREI IVDICII CAMERAE Aduocato & cauſidico, Martinus Frechtus S.D.

INTER alia quæ à magno illo philoſopho Ariſtotele ſanctiſſime ſimul & grauiſſime ſunt tradita, mihi nō infimum locum clariſs. domine doctor habere uidetur, quod nimis antiquam hiſtoriam, quia dubia eſt & incerta: nec nimis nouam, quia ab omnibus uiſa fuit: ſed mediā delectare, utpote quæ ab his extremis longe diſtet, ſenſerit. Eius generis eſſe Saxonum hiſtoriam, quam Vuitikindus graui terſoq; ſtilo, & quod ad hoc ſcribendi genus proprie ſpectat, ſumma fide, quantum ex ueterum monumentis licet deprehendere, deſcripſit, quum cognouiſſem: operæprecium me facturum arbitrabar, ſi in lucem quod in tenebris Eberbaci ad Rhenū inueneram, proferrem. Si enim alij libri, ad qualeſcunq; humanarum rerum commoditates elucubrati non paruo ſtudio in lucem reſtituuntur, leguntur, amplectuntur: quanto magis hiſtoriarum cognitionem non eſſe incognitā conuenit, quandoquidem in hac non aliter atque in ſpeculo, qualiter ſit adminiſtranda reſpublica, obeunda officia, gerendi magiſtratus, regendæ prouinciæ, relucet. Ad hæc ſi eam laudamus prudentiam, quæ ex ſola ſenectute prouenit: nónne & hiſtoriam quod ueterum rerum prudenter geſtarū in ſe contineat ueritatem, laudabimus? Iam ſi quis Saxoniæ nationis fines & ſitum, ut ita loquar (eius enim gentis fortitudo nobiliſſima & fortiſſima nobilitas hac in hiſtoria potiſſimum celebratur) cognoſcere deſiderat: quę ex ueterum diligenti perſcrutatione in uetuſtis monumentis reperimus annotata, huic albo haudquaquā grauabimur apponere. Saxones itaq; ditionis ſuæ principium ab Holſatia Albi fluuio tranſiecto, eo loco quem nunc archiepiſcopatui Bremenſi adſcribunt, in Veſtphaliam ad Rhenum uſq; ferè deducūt: inde uero Haſſiam, & Herciniam Germaniæ non incelebrem ſyluam attingentes, ad Thuringiorum confinia, in quibus non contemnendam partem à Francis, quorum ſtipendio olim militauerunt, ſuſcipientes perueniunt. Duos principatus ſuperiorem atque inferiorem Saxoniam hęc regio ſibi uendicat. Meditullium autem huius prouinciæ totum ex Vandalico ſolo in linguam

moresq;

moresq́ Saxonum redactum eſt:eius generis eſt terra Brunſuuickenſis, Lu/nenburgenſis, Parthenopolis, quam Magdeburgum appellant, Halberſta/denſis. Ad eandem quoq́ nationem Marchia Brandenburgenſis tota per/tinet, ex eodem Vandalico ſolo capta, ac in Saxonicam linguã uerſa. Porrò quanta olim Saxonum fortitudo fuerit, uel hinc liquet, quod Otho cogno/mine Magnus, imperium in Germaniam uirtute & armis inuexit, hoc do/meſticum Anglorum regnũ fundauit, contra turpiſſimum Attilam in aciem progreſſus eſt, Vandalos fudit. Hæc externa. Quod uero ad id, quod noſtro ſeculo, quo pater miſericordiarum & deus totius conſolationis uerbi ſui ma/nifeſtationem opulenter exhibuit, pertinet, ſatius eſſe prorſus tacere, quàm pauca, ut ille de Carthagine, dicere ducimus. Tuum fuerit clariſſime domine doctor noſtram in te quam hoc uetuſto libro declaramus beneuolentiam ex ſyncero animo, ob ueterem illam noſtram, & abſque ulla amara diſſenſione uiuendi conſuetudinem benigne ſuſcipere, & qua es tum hiſtoriarum cognitione, tum erga res fortiter geſtas celebrandas ma/gnanimitate, tueri defendereq́ feliciter, Vale

Heydelbergæ pridie Non. Iulij,

Anno Chriſti,

M. D. XXXI.

ADNOTATIONES MARTINI FRECHTI

IN VVITIKINDVM, QVIBVS LOCI VEL OBSCVRI ex hiſtoriarum collatione explicantur, uel corrupti corriguntur.

IN LIBRVM PRIMVM.

FOl.1.uerſ. 15. A Danis aut Nortmannis non prodijſſe Saxones, ab annis ante Chriſtum mille, implacabile mutuum gentis odium prodit. De quo uide Albertum Krantz ab initio Saxoniæ hiſt.

Fol.1.uerſ.29. Hadolaun. Sunt qui conſtanter adfirment, nunquam Thuringos poſſediſſe agros ad Hadeleriam, quanquam inuitati Saxones à Francis in Thuringos partem Thuringiæ precium militiæ acceperunt.

Fol.2.uerſ.ab imo 5. Copioſe de his Krantz lib.1.c.18.& 19.

Fol.3. uerſ. 17. Pehiti, legendum forte Picti iuxta Bedam in Anglica hiſtoria,: gens putatur eſſe Scythica.

Fol.3.uerſ.23. Gregorius Auguſtinum Mellitum, & Ioannem in Britanniam miſit, eorumq́; prædicatione Anglos conuertit ad fidem Chriſti D. XVII.

Fol. 3 uerſ.24. Huga perpetuo habet exemplar, quum legendum forte ſit Hugo.

Fol.3.uerſ.ab imo 7. Thiadericum, legendum forte Theodericum: atqui hanc propriorum uarietatem mutare noluimus ob exemplaris uetuſti fidem, quod correctiſſ. alioquin fuit.

Fol.5.uerſ.7. Tempus enim reſpirandi permittere hoſti eſt illum in nos armare.

Fol.7.uerſ.ab imo 4. Carolus Magnus in monte Martis idolum gentis quod Irmenſul appellarunt ſubuertit. Ereſburg dictus eſt mons, in quo Merſberg. Nam & in eodem Irmenſul colebatur à Saxonibus. Irmenſul quaſi Mercurij ſtatuã interpretantur. Is enim Græce Ἑρμῆς dicitur. Et Ereſburg Martis mons. ἄρης enim Græcis Mars eſt. Vide Krantz lib.2. Saxoniæ c. 9. Alioquin hic locus in exemplari corruptus eſt, quem ex hac adnotatiuncula quiſq; pro ſuo arbitratu emendet.

Fol.8.uerſ.19. Hic eſt ager ille quem à Thuringis non auro, ſed ſanguine mercatũ Saxo accepit.

Fol.8.uerſ.24. Partim hæc deſumpta è Bedæ hiſtoria Britannica, cuius uerba recenſet Krantz lib.2 Saxoniæ c.20.& 21.

Fol.8.uerſu 30. Sueui, Ptolemæo & Strabone teſtibus, olim ad utrãq; Albis ripã poſiti, uide Krantz lib.1.Saxon.cap.28.& ſeq.

Fol.8.uerſ.ab imo 2. Carolus Magnus à Leone papa Imp.coronam accepit, D. CCCI.

Fol.9.uerſ.2. Francia Orientalis, quæ nunc Franconia, omnibus Francis origo fuit.

Fol.9.uerſ.9. Ludouicus IIII. filius Arnulphi, qui Arnulfus Caroli III. cognomento Craſſi, nepos fuit ex fratre Carlomanno. Is cum Berengario I. ad Veronam cõgreſſus capitur cæcaturq́;, quum imperaſſet annis decem.

Fol.9.uerſ.6. Ludolphus ex Vuedekindi ſtirpe natus, tres filios, & quatuor filias ex Oda habet.

Fol.9. uerſ. 7. Bruno, ex quo dictus eſt Brunonis uicus, iamdiu Brunſuuicum cum ingẽti nobilitate cum Nortmannis & Dacis confligens perit in Ebbeckeſtorp loco nunc monialibus conſecrato.

Fol. 9.uerſ.12. Otho dux Saxoniæ ſenium cauſatus regni diadema recuſat, quod peruenit ad Chunradum Chunradi, qui frater erat Ludouici IIII. filium ducem Auſtraſiorum, id eſt, Metenſium & Francorum Orientalium.

Fol.9.uerſ.15. Otho magnus ex filia Arnulphi Imp. Lucarda ſuſcipit Henricum I. qui materno ſanguine Caroli magni lineam attingit.

Fol.9.uerſ ab imo 17. Gothi ex Suetiæ regno, in quo etiam hodie ſtirps gentis cum nomine perſeuerat. Huni patre nati Huno, Tuiſtonis filij inter Europeos citra Tanaim etiam cum Germanis annumerantur.

Fol.9.uerſ.ab imo 2. Quo non deformius ullũ Arctos alit triſtes habitus obſcœnaq́; uiſu Corpora.

Fol.10. uerſ. 6. Bellum Auaricum Hunis à Carolo illatum D. CCXCI. octennio abſolutũ fuit, Eginhardo ac Reginone teſtibus.

Fol. 10. uerſ.7. forte reſpexit ad hoc bellũ quod Arnulphus D. CCCXC. geſſit contra Ruentebaldum regẽ Morauiæ, Bohemiæ, Poloniæ, Sleſiæ, quando luxatis Vngaris fortiſſ. obiectis clauſtris,

Arnulphus

Arnulphus Vngarorum opera in hoc bello uſus fuit, ſed magno Chriſtianorum malo. Vngari enim poſthac grauißime incubuerũt Chriſtianis, Sueuis, Bauaris, Franciſq; ſæpe proſtratis, et penetrauerũt in ultima Saxoniæ, Biennam urbem cum eccleſijs incenderunt.

Fol.10.uerſ.14. Slaui, quos infra Heuellos, Vchros, Licicauikos, Luſikos, Vulanos uocat, Vuandali fuerunt.

Fol.10.uerſ.ab imo 17. De qua fraudulenta proditione uide Krantz li.3. Saxon. mox ab initio.

Fol.10.uerſ.7. Hatdo abbas Augienſis conſecratur epiſcopus Maguntinẽ. An. Domini DCCCXCI.

Fol.10.uerſ.ab imo 4. Adelbertus cũ fratribus Adalharto & Henrico contra Eberhardũ & Gebelhardũ bellũ mouet, in quo Henricus cadit, et Adalbardus iußu Gebelharti capite plectitur, DCCCCII

Fol.10.uerſ.ab imo 3. Chunradus ſenior in Haßia ad Friſlariam Adelberto congreditur, caditq; iij. kalend. Martij DCCCCV. ſepultus in Vuiluburg Haßiæ.

Fol.12. uerſ.15. Septimo anno regni ſui rex Chunradus ægrotat & moritur, antea Henricum ſucceſſorem ſibi deligens, qui poſtea in Friſlaria regno præficitur DCCCCXX.

Fol.12. uerſ.ab imo 11. Sunt qui Chunradum in Fulda monaſterio ſepultum eſſe contendant.

Fol.12.uerſ.ab.imo 4. Herigerus Hattoni in archiepiſcopatum Maguntinum ſucceßerat.

Fol.12.uerſ.ab imo 3. Henricus non contemptim, ſed humiliter à Ioanne papa X. huius nominis oblatum cum conſecratione papali diadema recuſat accipere. Ob id hunc Italici ſcriptores nõ dignantur Imperatoris nomine.

Fol. 13. uerſ.3. Prima Henrici expeditio in Burckhardum Sueuiæ ducem, cuius belli cauſam apud Krantz lib 3. Saxon. c. 2. recenſet.

Fol. 13. uerſ.8. Arnoldus Bauarorum dux qui à facie Chunradi conceſſerat cum omnibus fortunis in Vngariam, rebellionem parat in Henricum, ab eoq; in Ratiſpona obſidetur.

Fol.13.uerſ.11. Giſelbertus dux Lotharingiæ ex genere Karolino gener Henrici regis Rom. ſocerũ ſtimulat, ut regnum Franciæ occupet.

Fol.13.uerſ.14. Lotharius Ludouici Pij filius natu maior, medius inter utroſq; fratres ſuos incedens regnum inter Rhenum & Scaldim, quod ex eo Lotharingiæ dicitur, ſortitus eſt.

Fol.13.uerſ.16. Vuaſcones ultra Garumnam ſunt circa Pyrenæos.

Fol.13.uerſ.20. Dani, qui & Normanni dicuntur, ib. Carolus Caluus uictor apud Fontanetũ uicũ agri Antißiodorenſis.

Fol.13.uerſ.22. Per legatos Sergij Pont. IIII. hæc compoſitio facta eſt.

Fol.13.uerſ.23. Ad Carolum III. cognomento Craſſum, hæc regna omnia peruenerunt.

Fol. 13. uerſ. 24. Forte intelligit Eudonem ſeu Vdonem comitem Andegauenſem, qui legitime tutor erat Caroli pueri cognomento Simplicis.

Fol.13.uerſ.ab imo 7. Meminit Regino Odonis filij Ruodberti comitis Pariſiorum.

Fol.13 uerſ.ab imo 4. Carolus ille Simplex Alſatiam ac partes illas Franciæ iuxta Rhenũ uſq; Moguntiam ſibi uſurpaturus uſq; Paderſocim uillam prope Vormatiam hoſtiliter peruenit. In fugã actus à fidelibus Henrici Vormatiæ coadunatis DCCCCXXIII.

Fol. 13. uerſ. ultimo. Sueßionis inter Robertum & Carolum pugna commiſſa fuit, in qua à Carolo transfixus lancea Robertus cecidit. Redeunti uictori Carolo Hebertus Viromandorũ comes, Roberti occiſi ſororem coniugem habens fit obuiam, per ſpeciem gratulandi orat regem ad ſe diuertat Peronam: intrantem in carcerem protraxerunt.

Fol. 14. uerſ. 14. Genuit Henrico ante regnum Mathildis filia Theoderici comitis de Ringelheim Gerbergam.

Fol.14.uerſ.18. Bruno archiepiſcopus Colonienſis, & dux Lotharingiæ.

Fol.14.uerſ.ab imo 10. Bremenſis ciuitas concrematur.

Fol.15.uerſ.5. D. Vitus translatus à Ludouico Pio Corbeiam.

Fol.15.uerſ.9. Anno DCCCCXL. circa obitum Ludouici Pij grauis hæc Normandorũ & Danorum incurſatio graſſatur.

Fol. 16. uerſ.ab imo 6. Habitabant Vuagrij, Vuinuli, Obotriti, Polabi per littora maris Germanici omnes uno nomine & una lingua Vandali.

Fol.16.

Fol.16.uerſu ab imo4. Vallersleue,ubi epiſcopatum conſtituit rex, & Otho filius poſtea tranſtulit hunc in Magdenburgenſem archiepiſcopatum.

Fol.18.uerſ.15. Auares qui & Sclaui:Vucrani,hoc eſt,Vngari

Fol.18.uerſ.ab imo 12. Ignominioſum fuit antiquitus canem donare.

Fol.19.uerſ.15,Vbi ſub mutuum conſpectum uenere exercitus,à Chriſtianis quidē exoritur clamor κύριε ἐλέησον: ab Vngaris Tartaricus ſtridor inſonuit,Hui hui,hui,uox ad fugam incitans.

Fol.19.uerſ.ab imo 5.Vrbem Sleſuuicum tum fecit Coloniam Saxonum conſtituto ibi marchione.

Fol.19.uerſ.ab imo 4.Rex Abotritorum & Danorum baptizatur DCCCCXXXI.

Fol 19.uerſ.ultimo,Henricus rex paralyſi percuſſus, DCCCCXXXV. exemplo prædeceſſoris ſui Conradi,& ex more Carolinorum, pater quem uult ex filijs ſibi in imperio ſurrogat.

IN LIBRVM SECVNDVM.

Fol.20.uerſ.20.Otho Magnus ſuccedit in locū Auguſtorū,81.ab Octauio Cæſ.regnans annis 38.

Fol.21.uerſ.ab imo 2.Bolislaus dux Bohemiæ Vuentzeslaum fratrē occidit,Vide Syluium.

Fol.22.uerſ.14.Danemarus regis frater ex ſolo patre non matre quæ monialis erat.

Fol.23.uerſ.13.Canes deducere probri genus illa ætate habebatur.

Fol.23.uerſ.19. Arnoldus poſtquam obijſſet, filij eius Gallico ſanguine nati,Othonem non agnoſcūt regem,neq; in cœtum regni parent euocationi.

Fol.24.uerſ.4.Iunctis armis oppugnant Barduuick,in quo Otho iuniorem fratrem Henricū educari fecerat.

Fol.25.uerſ.7.Salaueldiæ in media Thuringia Hēricus cōuentū procerū,neſciēte Othone,inſtituit.

Fol.26.uerſu ab imo 2.Otho equo deſiliens, ſanctam lanceam,quam pater illius acceperat ex Burgundo,uenerabundus flexis genibus adorabat,de cœlo ſuis poſcens auxilium.

Fol.29.uerſ.5.Briſacum in confinio Alſatiæ oppidū quod nobilium Harelongorū aliquando erat.

Fol 29.uerſ.ab imo 17.Sacerdos à Giſelberti militibus ſpoliatus,Henrico hæc nota fecit.

Fol.29.uerſ.ab imo 14.Giſelbertus equi robore fiſus, in Rhenum ſe mittit, ibi raptus undæ uortice, perit.

Fol.29.uerſ.ab imo 8.Ludouicus Franciæ rex relictam Giſelberti coniugem , Othonis germanam poſcit uxorem & accipit.

Fol. 33. uerſ. ab imo 5. Otgid ſeu Edid filia fratris Adelſani regis Anglorum , Othonis uxor moritur DCCCCXLVII. VII. Kal. Febr.

IN LIBRVM TERTIVM.

Fol.34.uerſ.ab imo 12.Hugo cognomento Capelus,Ruberti uel Heriberti filius Othoni rebellis.

Fol.35.uerſ. 11.Hugo filius Heriberti Artaldū archiepiſcopum Remenſem expellit, & nepotem ſuum ſubſtituit,quæ cauſa poſtea tractata fuit in ſynodo apud Ingelheim à XXXIIII. epiſcopis celebrata,præſidente Martino apoſtolico legato, DCCCCXLVIII.

Fol.35. uerſ. 21. Othoni è Francia redeunti Herimannus dux Sueuiæ occurrit, & Liudulfo filiam deſpondet.

Fol.36.uerſ.1. Albeida Lotharij relicta, filia Rodulphi Burgundionū regis & Bertæ filiæ Arnoldi Bauarorum ducis,Othoni nubit Papiæ.

Fol.36.uerſ.10. Auguſtam intelligit.

Fol.36.uerſ.penultimo.Otho Coloniam attingens, matrem ſuam Mathildam ſororem ſuam Gerbergam,filiumq; eius regem Lotharīū ſibi obuios condigno illic amore & honore tractauit.

Fol.38.uerſ.17.Boiarij comites Henrici ducis Baioariæ inſtinctu Arnulphi & fratrum filiorum Arnoldi olim ducis,quod ſuum eſſe ducatum dicerent,ab Henrico deficiunt, & Liudulfum ſequentes Ratiſbonam occupant.

Fol. 39. uerſ. 20. Hungari ducentibus inimicis regis in Quadrageſima , tranſito Rheno inuadunt Franciam,& per Italiam redeunt, An.DCCCCLIIII.

Fol.44.uer.15. Hermannnus ab Othone præfectus fuerat inferiori Saxoniæ, quæ Vādalis tum ſubiacebat,& Albi flu.penè oīa poſſidebat, quæ nūc tenet dux Luneburgenſis & dux inferioris Saxoniæ.

ANNOTATIONES.

Fol. 46. uerſ. ab imo 13. Ea tempeſtate DCCCCLVI. *per omnes regni partes grauis peſtilentia graſſabatur.*

Fol. 46. uerſ. ab imo 6. Berengarius biennio in mõte S. Leonis à rege obſeſſus, cum Alberto & Guidone filijs capitur, & pater Bambergæ exulat, ubi moritur & ſepelitur.

Fol. 46. uerſu ab imo 4. Otho Romam contra Benedictũ V. pſeudopapam obſidet & expugnat.

Fol. 46. uerſ. ab imo 3. Græci deſponſatam Othonis filio Nicephori Conſtantinopolitani Imp. filiã tradi à patre prohibent: ob id eos omni penè Calabria & Apulia expulit.

Fol. 47. uerſ. 17. Poppo epiſcopus Vuirtzburgenſis regi percharus XIII. *kal. Martij,* DCCCCLI. *moritur, cui propinquus ſuus alter Poppo in epiſcopatu ſucceſsit.*

Fol. 49. uerſ. 14. legati Nicephori Rauennæ regem cum muneribus ſalutant DCCCCLXVII.

Fol. 49. uerſ. 17. Saraceni tum in Calabria & Salentinis erant, foti à Græcis, ut in Othonem arma pro obtinenda Italia mouerent.

Fol. 49. uerſ. 29. Otho pater filium Othonem, re in Saracenos Græcosq; bene geſta reuerſum, uoluit Imperatorem à Romano populo acclamari, quem Ioannes XIII. *papa unxit & coronauit, unà cum Theophania Ioannis Imp. Conſtantinopolitani ſorore ipſius coniuge.*

Fol. 50. uerſ. 8. Populus Conſtantinopolitanus amiſsarum de Italia prouinciarum iacturam, in Nicephorum referens, qui ſponſam filiam marito tradere noluerit, arreptis armis, illum interficit, & filio Ioanni imperium demandat.

VITA AVTORIS EX ABBATE SPANHIEMENSI.

Vindichinus monachus Corbeienſis cœnobij in Saxonia ordinis ſancti Benedicti, natione Theutonicus, uir in diuinis ſcripturis doctus, & in ſecularibus literis eruditiſſimus, ingenio promptus, & clarus eloquio, metro excellens, & proſa. Scripſit alterno ſtilo multa præclara opuſcula, de quibus ego tantum adhuc reperi ſubiecta,

Ab exordio Saxonum uſq; ad mortem Othonis Imperatoris primi.

Scripſit ad Mathildam eius filiam hiſtoriam Saxonum lib. III. Flore uirginali cum maieſtate &c.

Geſta Othonis primi lib. I.

Paſſionem Teclæ uirginis metrice lib. I.

Vitam Pauli primi eremitæ lib. I.

Claruit ſub Othone Imperatore primo, Anno domini D. CCCCL.

AD MATHILDAM REGINAM

VVITICHINDI PRAEFATIO.

FLORE uirginali cum maieſtate imperiali ac ſapientia ſingulari fulgenti dominæ Mathildæ, ultimus ſeruulorum Chriſti martyrum Stephani atq; Viti Chorbeius V. totius ſeruitutis deuotiſſimum famulatum, ueramq; in ſaluatore ſalutem. Quamuis te paternæ potentiæ gloria ſingularis magnificet, ac clariſſima decoret ſapientia: noſtra tamen humilitas præſumit de proxima ſceptris ſemper clementia, quia noſtra deuotio à tua pietate ſuſcipiatur, etiam ſi non mereatur. Nam quū noſtro labore patris potentiſſimi, auiq; tui glorioſiſſimi res geſtas memoriæ traditas legeris, habes unde ex optima & glorioſiſſima melior glorioſiorq; efficiaris. Nec tamen omnia eorum geſta nos poſſe comprehendere fatemur: ſed ſtrictim & per partes ſcribimus, ut ſermo ſit legentibus planus, nō faſtidioſus. Sed & de origine ſtatuq; gentis, in qua ipſe rerū dominus Henricus primus regnauit, pauca ſcribere curaui, ut ea legendo animum oblectes, curas releues, pulchro ocio uaces. Legat igitur tua claritas iſtum libellum, ea pietate noſtri memor, qua eſt conſcriptus deuotione. Vale.

VVITICHINDI MO-
NACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXO-
num, ac OTTONIS aliorumq; ſuccedentium Im-
peratorum, liber primus.

POST OPERVM noſtrorum primordia, qui-bus ſummi imperatoris militum triumphos de-claraui, nemo me miretur principum noſtrorum res geſtas literis uelle cōmendare: quia in illo ope re profeſſioni meæ ut potui, quod debui exolui, modò generis gētiſq; meę deuotioni ut queo, ela borare non effugio. Et primū quidem de origine ſtatuq; gentis pauca expediā, ſolam penè famā ſequēs in hac parte, nimia uetuſtate omnem ferè certitudinem obſcurante. Nam ſuper hac re uaria opinio eſt, alijs arbitranti bus de Danis Nortmanniſq; originē duxiſſe Saxones: alijs autē æſtiman tibus, ut ipſe adoleſcentulus audiui quendam prædicantem de Græcis, quia ipſi dicerent Saxones reliquias fuiſſe Macedonici exercitus, qui ſequutus ma gnum Alexandrum immatura morte ipſius per totum orbem ſit diſperſus. Cæterum gentem antiquam & nobilem fuiſſe non ambigitur: de quibus & in concione Agrippæ ad Iudæos in Ioſepho oratio cōtexitur, & Lucani poë-tæ ſententia probatur. Pro certo autem nouimus, Saxones his regionibus nauibus aduectos, & loco primum applicuiſſe qui uſque hodie nuncupatur Hadolaun. Incolis uero aduentum eorum grauiter ferentibus, qui Thuringi traduntur fuiſſe, arma contra eos mouent: Saxonibus uero acriter reſiſtenti-bus, portum obtinent: diu deinde inter ſe dimicātibus, & multis hinc inde ca dentibus, placuit utriſq; de pace tractare, fœdus inire: ictumq; eſt fœdus eo pacto, quo haberent Saxones uendendi emendiq; copiam, cæterū ab agris, à cæde hominum atq; rapina abſtinerent: ſtetitq; illud fœdus inuiolabiliter multis diebus. Quumq; Saxonibus defeciſſet pecunia, quid uenderent aut emerent non habentibus, inutilem ſibi pacem eſſe arbitrantur. Ea igitur tem peſtate contigit adoleſcentem quendam egredi de nauibus oneratum multo auro, torque aurea, ſimulq; armillis aureis: cui obuius quidam Thuringorū, Quid ſibi uult, inquit, tam ingens aurū circa tuum famelicū collum? Empto-rem, inquit, quęro: ad nihil aliud iſtud aurum gero: qui enim fame periditor, quo auro delecter? At ille qualitatem quantitatemq; precij rogat, Nullum, inquit mihi eſt Saxo diſcrimen in precio: quicquid dabis gratum teneo. Ille uero ſubridens adoleſcentem, Quid ſi, inquit, de iſto puluere ſinum tibi im-pleo? erat enim in præſenti loco egeſta humus plurima. Saxo nihil cuncta-tus aperit ſinum, & accepit humum, ilicoq; Thuringo tradidit aurum: lætus

uterq; ad ſuos repedat. Thuringi Thuringũ laudibus ad cælum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit, fortunatumq; eum inter omnes mortales fuiſſe, qui uili precio tam ingens aurũ poſſederit. Cæterum certi de uictoria, de Saxonibus iam quaſi triumphabant. Interea Saxo priuatus auro, oneratus uero multa humo, appropiat nauibus. Socijs igitur ei occurrentibus, & quid ageret admirantibus, alij eum irridere cœperũt, amicorum alij arguere, omnes pariter amentem eum crediderunt. At ille poſtulato ſilentio, Sequimini, inquit, me optimi Saxones, & meam uobis amentiã probabitis utilem. At illi licet dubij, ſequuntur tamen ducem. Ille autem ſumpta humo, per uicinos agros quàm potuit ſubtiliter ſparſit, & caſtrorũ loca occupauit. Vt autem uidère Thuringi caſtra Saxonũ, intolerabilis res eis uiſa eſt. Et miſſis legatis conqueſti ſunt de rupto fœdere, ac uiolato pacto ex parte Saxonũ. Saxones reſpondent, ſe hactenus fœdus inuiolabiliter ſeruaſſe: terram proprio auro cõparatam cum pace uelle obtinere, aut certe armis defendere. His auditis incolæ iam maledicebant aurum Saxonicum, & quem paulo ante felicẽ eſſe prædicabant, autorem perditionis ſuæq; regionis fatentur. Ira deinde accenſi cæco marte ſine ordine & ſine conſilio irruũt in caſtra. Saxones uero parati hoſtes excipiunt ſternuntq;: & rebus proſpere geſtis proxima circum circa loca iure belli obtinent. Diu itaq; crebroq; quum ab alterutris pugnatum foret, & Thuringi Saxones ſibi ſuperiores fore penſarẽt, per internuncios poſtulant utroſq; inermes conuenire, & de pace iterum tractare, condicto loco dieq;. Saxones poſtulatis ſe obedire reſpondent. Erat illis diebus Saxonibus magnorũ cultellorũ uſus, quibus uſque hodie Angli utuntur, morẽ gentis antiquæ ſectantes. Quibus armati Saxones ſub ſagis ſuis procedunt caſtris, occurruntq; Thuringis condicto loco. Quũq; uiderent hoſtes inermes & omnes principes Thuringorum adeſſe, tempus rati totius regionis obtinendæ, cultellis abſtractis ſuper inermes & improuiſos irruunt, & omnes funduntm ita ut ne unus quidẽ ex eis ſuperfuerit. Saxones clari exiſtere, & nimiũ terrorem uicinis gentibus incutere cœperunt. Fuerunt autem & qui hoc facinore nomen illis inditum tradant: cultelli enim noſtra lingua ſahs dicuntur: ideoq; Saxones nuncupatos, quia cultellis tantam multitudinem fudiſſent. Dum ea geruntur apud Saxoniam, quæ ita modò uocitatur, regionem, Britannia à Veſpaſiano principe iam olim inter prouincias redacta, & ſub clientela Romanorum multo tempore utiliter degens, à uicinis nationibus impugnatur, eo q; auxilio Romanorũ deſtituta uideretur. Populus nanq; Romanus Martiali imperatore à militibus interfecto, externis bellis grauiter fatigatus, non ſufficiebat ſolita auxilia adminiſtrare amicis: extructo tamen ingenti opere ad munimen regionis, inter confinia à mari uſq; ad mare, ubi impetus hoſtium uidebatur fore, relinquebant regionem Romani. Sed hoſti acriori & ad bellandum prompto, ubi gens mollis & pigra belli reſiſtit, nulla difficultas

Ingenioſa calliditas

Sahs

Martialis imperator

difficultas in deſtruendo opere fuit. Igitur fama prodẽte de rebus à Saxonibus proſpere geſtis, ſupplicem mittunt legationẽ ad eorum poſtulanda auxilia. Et procedentes legati, Optimi, inquiũt, Saxones, miſeri Bracti crebris hoſtium incurſionibus fatigati, & admodum contriti, auditis uictorijs à uobis magnifice patratis, miſerunt nos ad uos ſupplicantes, ut ab eis ueſtra auxilia non ſubtrahatis. Terram latã & ſpatioſam, & omniũ rerum copia refertã, ueſtræ mandant ditioni parere: ſub Romanorũ hactenus clientela ac tutela liberaliter uiximus: poſt Romanos uobis meliores ignoramus: ideo ſub ueſtræ uirtutis alas fugere quærimus: ueſtra uirtute, ueſtris armis hoſtibus tantum ſupiores inueniamur, & quicquid imponitis ſeruitij libẽter ſuſtinemus. Patres ad hæc pauca reſpondent, Certos amicos Bractis Saxones ſciatis, & eorum neceſſitatibus atq; commodis æque ſemper affuturos. Legati læti redierunt in patriam, exoptato nuncio ſocios lætiores reddentes. Deinde promiſſus in Britanniam mittitur exercitus: & gratanter ab amicis ſuſceptus, in breui liberat regionem à latronibus, reſtituẽs patriam incolis. Neq; enim in id agendo multum laboris fuit: quippe qui iam olim audita fama Saxonũ perculſi terrebãtur, dummodo præſentia eorũ procul pellunẽ: erant enim hę gentes Bractis aduerſæ, Scoti, Pehiti: aduerſus quos militantes Saxones accipiebant à Bractis omnia ad uſum neceſſaria. Manſerunt itaq; in illa regione aliquãto tempore, uicaria Bractorũ bene uſi amicitia. Vt aũt uiderũt principes exercitus terrã latam ac fertilẽ, & incolarũ manus ad bellandũ pigras, ſe uero ac maximã partem Saxonum ſine certis ſedibus, mittunt ad reuocandum maiorẽ exercitũ, & pace cum Scotis & Pehitis firmata, in cõmune cõtra Bractos conſurgunt, eoſq; regione propellunt, ſuæ ditioni regionem diſtribuunt. Et quia illa inſula in angulo quodam maris ſita eſt, Angliſaxones uſque hodie uocitãtur. De quibus omnibus ſi quis plenius ſcire uoluerit, hiſtoriã gentis eiuſdem legat, & inueniet quomodo, aut ſub quibus ducibus hæc omnia acta ſint, uel qualiter ad Chriſtianitatis nomen per uirum ſuis temporibus ſanctiſſimũ, papam uidelicet Gregoriũ peruenerint. Nos uero cœptã hiſtoriæ uiam recurramus. Poſt hæc moritur Huga rex Francorũ, nullumq; alium hæredem regni relinquens, præter unicã filiam nomine Amalbergã, quæ nupſerat Erminfrido regi Thuringorũ. Populus autem Francorũ à ſeniore ſuo humane clementerq; tractatus, pro gratiarũ actione rependenda filium quem ex concubina genuit, nomine Thiadericũ, ungent ſibi in regem. Thiadericus autem deſignatus rex mittere curauit legationẽ ad Erminfridũ pro pace atq; concordia. Et ingreſſus legatus ad Erminfridum, Mortaliũ, inquit, optimus maximus dominus meus Thiadericus miſit me ad te, exoptãs te bene ualere, & lato magnoq; diu imperio uigere, ſeq; tibi non dominum ſed amicum, non imperatorẽ ſed propinquum, propinquitatiſq; iura inuiolabiliter tibi finetenus uelle ſeruare demandat: tantũ ut à populi Francorum

Britannorum pro auxilio ad Saxones legatio

Angliſaxones

Theodericus Motenſiũ rex nothus

a 2 concordia

concordia non diſcordes, rogat: ipſum nanq; ſibi regem ſequunt̃ conſtitutū. Ad hæc Erminfridus iuxta quod regalem decuit dignitatem, clementer legato reſpondit: placita ſibi placere populi Francorū, ab eorum concordia non diſcordare: pace omnimodis indigere: ſuper negocio uero regni reſponſionē ſuam in amicorū præſentiā uelle differre: uirumq; honorifice tractans fecit eum ſecum aliquandiu manere. Audiens autem regina legatum fratris ſuper
Semina futuri belli ueniſſe, & locutū cum rege ſuper negocio regni, ſuaſit Hiringo, ut pariter perſuaderent uiro, quia ſibi regnum ceſſiſſet iure hæreditario, utpote quæ filia regis erat & filia reginæ: Thiadericū uero ſeruum tanq; ex concubina natum: & ideo indecens fore, proprio ſeruo unq; manus dare. Erat autem Hiringus
Hiringi laus uir audax, fortis manu, acer ingenio, acutus cōſilio, pertinax in agēdis rebus, facilis ad ſuadendum quæ uellet: hiſq; rebus animum ſibi Erminfridi cōnexuerat. Conuocatis principibus & neceſſarijs amicis Erminfridus uerba legati in præſentiā eorum contulit. At illi unanimiter ſuadebant, quæ pacis atq; concordiæ ſunt eum ſentire, quia impetus Francorum ferre non poſſet, maxime qui acrioribus hoſtium armis ex alia parte premeret̃. Hiringus uero uotis laſciuæ mulieris ſatisfaciens, ſuaſit Erminfrido Francis cedere non debere: ſuper negocio regni, iuſtiorem cauſam ſe habere: latum præterea imperium, militum manus, & arma, cæteraſq; belli copias ſibi ac Thiaderico parū procedere. Secundum hæc uerba Erminfridus reſpondit legato: amicitiā quidē ſui ac propinquitatem Thiaderico non negare: mirari tamen non poſſe, quo
Salſe modo uſurpare uellet prius imperium quàm libertatē: ſeruum natum, & quo modo ſui quæreret dominium: proprio ſeruo non poſſe manus dare. Legatus contra hæc ſatis cōmotus, Mallem, inquit, hoc caput meum tibi tradere, quàm huiuſcemodi uerba à te audire: ſciens ea multo ſanguine Francorum atq; Thuringorū diluenda. Et hæc dicens reuerſus eſt ad Thiadericum: quæ audiuit nō cælat. Thiadericus autē nimiam iram uultu cælans ſereno, Opor
Ironia tet nos, inquit, ad ſeruitiū Erminfridi feſtinare, quatenus qui libertate priuamur, inani ſaltem uita fruamur. Et cum graui exercitu appropians terminis Thuringorum, inuenit cum ualida quoq; manu generum ſuum ſe expectantem in loco qui dicitur Rumbergum. Et cōmiſſo certamine pugnatum eſt ancipiti bello una die & ſecunda: tertia uero die uictus Erminfridus ceſſit Thiaderico, & fugiens tandem ſe recepit cum reliquo comitatu in urbem quæ dici
als Chidinga tur † Scithinge, ſita ſuper fluuiū qui dicit̃ Vnſtruod. Thiadericus autē cōgregatis ducibus, ac militum principibus exercitus ſui, rogat ſententiā, utrumnā cenſerent Erminfridum pſequendum, an patriā remeandū. Inter quos Vual
Conſultatio bellica dericus conſultus, Cenſeo, inquit, cauſa cæſos ſepeliendi, uulneratos curandi, maiorem exercitum cōgregandi, patriā remeandum: neq; enim arbitror multis milibus tuorum amiſſis ſufficere nos poſſe ad peragendum præſens bellum. Si enim barbaræ nationes innumeræ in nos conſurgant, multis noſtro-

rum

rum debilitatis,per quos uinces? Erat autem Thiaderico ſeruus ſatis ingenio ſus,cuius conſilium expertus eſt ſæpius probũ, eiq́ꝫ ꝓpterea quadam familiaritate cõiunctus:hic rogatus ſententiã dare,In rebus,inquit,honeſtis pulcherrimam ſemper eſſe arbitror perſeuerantiã,quam ita coluerũt maiores noſtri, ut acceptis negocijs raro uel nunq́ꝫ deficerent: nec tamen labores noſtros eorum æquandos putauerim, qui paruis copijs ingentes gentiũ copias ſuperauere. Nunc terra in noſtra eſt poteſtate, & diſceſſione noſtra uictis occaſionem uincẽdi præſtabimus? Amplecterer & ipſe patriã redire,familiarẽ neceſſitudinẽ uidere, ſi hoſtem noſtrũ eo ſpatio ſcirem ocio uacare. Sed uulnerati noſtri forſitan hac re indigẽt. Caſtrorũ eſto labor, impigris animis reor pro maxima uoluptate eſt. Ergo cæſa multitudine exercitus eſt uehementer attenuatus. Hoſtes'ne omnes euaſere? certe rariſſimus: ipſe nanq́ꝫ dux ut quædã beſtiola ſuo munitur latibulo,urbis circundatur clauſtro,nec ipſum cœlum ſecure audet inſpicere,noſtro cogente timore. Sed non deſunt ei pecuniæ quibus conducantur nationes barbaræ,non deeſt militũ manus, licet laſſa, quæ tamen omnia noſtra abſentia redintegrantʹ. Indecorum eſt uictoribus uictis uincendi locum dare. Num ſingulis urbibus adminiſtranda ſufficimus præſidia? & eas omnes ꝑdimus,dum imus & redimus. Hæc eo proſequẽte placuit Thiaderico omnibusq́ꝫ gloriæ uictoriæ auidis manere in caſtris, & mittere ad Saxones, qui iã olim erant Thuringis acerrimi hoſtes, quatenus ei eſſent auxilio: ſi quidem uincerẽt Erminfridum,urbemq́ꝫ caperent, terrã eis in poſſeſſionẽ ęternam traderet. Saxones nihil cunctati nouem duces cum ſingulis milibus militũ deſtinare nõ dubitant. Et ingreſſi duces in caſtra ſinguli cum centenis militibus,reliqua multitudine extra caſtra dimiſſa, ſalutant Thiadericum uerbis pacificis. Quod quum Thiadericus hilarior ſuſcepiſſet, dextris datis & acceptis, copiam uiris fandi conceſſit. At illi, Populus, aiunt, Saxonum tibi deuotus, & tuis parens imperijs,miſit nos ad te:& ecce aſſumus parati, ad omne quodcunque uoluntas tibi ſuggeſſerit,parati ut aut hoſtes tuos uincamus, aut ſi fortuna aliud iuſſerit, pro te moriamur: aliam enim cauſam nullam Saxonibus eſſe ſcias,niſi uincere uelle, aut certe uiuere nolle: neque enim gratiam maiorẽ amicis exhibere poſſumus, quàm ut pro eis mortem contemnamus: & ut hoc experimento diſcas, omnino deſideramus. Illis hæc loquentibus mirati ſunt Franci præſtantes corpore & animo uiros,& nouum habitũ,arma quoq́ꝫ, & diffuſos ſcapulas cæſarie, & ſupra omnia ingentem animi conſtantiam:nam ueſtiti erant ſagis, & armati longis lanceis, & ſubnixi ſtabant paruis ſcutis, habentes ad renes cultellos magnos. Erant etiã qui dicerent tantis ac talibus amicis Francos non indigere:indomitũ genus hominũ fore:& ſi præſentem terrã inhabitarẽt, eos proculdubio eſſe qui Francorũ imperium quandoq́ꝫ deſtruerent. Thiadericus uero ꝓprijs utilitatibus cõſulens, ſuſcepit in fide uiros,demandans ut ad oppugnandã urbẽ præpararentʹ. Illi à rege regreſſi caſtra metati ſunt ad meridianã urbis, in pratis

More periculi

Saxonum magnis promiſſis auxilium expetitur

Fortiter

Saxonum forma & armatura

fluuio cõtiguis: & poſtera die prima luce ſurgentes ſumptis armis oppugnãt oppidũ incenduntq́;. Capto oppido & incenſo aciẽ ordinant ex aduerſo por tæ oriẽtalis. Clauſi muris dum acies uident ordinatas, ac ſe in ultimis neceſſi tatibus cõſtitutos, audacter erũpunt portis, cæcoq́; furore irruunt in aduerſa rios, & telis emiſſis, gladijs, p inde res agit̃. Quumq́; graue bellũ oritur̃, plures hinc, plures inde ſternuntur: iſtis pro patria, pro uxoribus ac natis, poſtremo pro ipſa uita pugnãtibus: Saxonibus uero pro gloria, & pro terra acquirẽda certantibus. Attollitur uirorũ inuicem exhortantiũ fragor, armorũ, & gemi tus morientiũ: taliq́; ſpectaculo tota dies illa trahit̃. Quumq́; ubiq; fierent cę des, ubiq; ululatus, & neutrum agmen loco ceſſiſſet, iam tardior hora præliũ diremit. Eo die ex Thuringis multi interfecti, multi ſauciati: de Saxonibus

Pacis tractatus

uero numerata ſunt ſex milia cæſa. Mittit̃ igitur Hitingus ab Ermínfrido cũ ſupplici legatiõe, & oĩbus ſuis theſauris ad Thiadericũ pro pace ac ſpõtanea deditione. Et accedens Hitingus hæc ait, Miſit tibi quondã tuus ꝓpinquus modò ſeruus, ut ſi non ſui miſerearis, miſeræ ſaltem tuæ ſororis miſerearis, ne potũ quoq; tuorũ in ultima neceſſitate conſtitutorũ. Dum hæc lacrymans di xiſſet, interpellatio principum auro corruptorũ adiecit, quia decens foret cle mentiæ regali, quo talem ſupplicationẽ non ſperneret, cõmunium quoq; na turæ rerũ nõ obliuiſceret̃, utiliusq́; eſſe eum in fide ſuſcipe, quem iam ſupera tum haberet, tamq́; contritũ, ut nunq́; ſe cõtra eum poſſit leuare, quàm illud genus hominũ indomabile, & ad omnẽ laborem ꝑdurabile, à quo nihil expe ctaret Francorũ imperium, niſi ſolum periculum. In peracto quoq; bello cõ ſiderate poſſet, quamdiu & inſuperabiles exiſterent Saxones, ideoq́; melius eſſe, ut ſuſceptis Thuringis, pariter eos eijcerent de finibus ſuis. His dictis li cet inuitus, flectitur tamen Thiedericus, ꝓmiſitq́; poſtera die generũ ſuum ſe ſuſcepturũ, Saxoneſq́; abiecturũ. His auditis Hitingus ueſtigijs ꝓſternit̃ re gis, laudauitq́; ſententiã clementiæ impialis, & miſſo ad dominũ optato nun cio, lætum eum, omnemq́; urbem ſecuriorẽ reddidit: manſitq́; in caſtris ipſe, ne quid aduerſi nox ipſa moliret̃. Interea urbe ex pace ꝓmiſſa ſecuriore red dita, egreſſus eſt quidam cũ accipitre uictũ quæritans ſupra litus fluuij ſupra

Aucipis perniciosa proditio

dicti. Emiſſa uero uolucre, quidam ex Saxonibus in ulteriore ripa ilico eã ſu ſcepit. Quo rogante ut remitteret̃, Saxo dare negauit. Ille autem, Da, inquit, & ſecretũ tibi ſocijſq́; utile prodam. Saxo econtra, dic ut accipias quod quæ ris. Reges, inquit, inter ſe pace facta decretũ tenent, ſi cras inueniamini in ca ſtris, capiamini, aut certe occidamini. Ad hæc ille, Serio'ne hæc, an ludo ais? Secunda hora, ait, ſequentis diei ꝓbabit, quia uos oporteat ſine ludis agere. Quapropter cõſulite uobis ipſis, & fuga ſalutẽ quærite. Saxo ſtatim emittẽs accipitrẽ, ſocijs retulit quę audiuit. Illi ſatis cõmoti in promptu nõ inueniebãt quid ſup hoc agere debuiſſent. Erat aũt tunc in caſtris quidã de ueteranis mi

Hathagat laus

litibus iam ſenior, ſed uiridi ſenectute adhuc uigens, qui merito bonarũ uirtu tũ pater patrũ dicebat̃, nomine Hathagat. Hic arripiẽs ſignũ quod apud eos

habebatur

habebať ſacrũ, leonis atq; draconis, & deſuper aquilæ uolantis inſignitũ effi gie,quo oſtentaret fortitudinis atq; prudentiæ,& earũ rerum efficaciã,& mo tu corporis animi conſtantiã declarans ait, Huc uſq; inter optimos Saxones uixi,& ad hanc ferè ultimam ſenectutẽ ætas me perduxit,& nunq̃ Saxones meos fugere uidi:& quomodo nunc cogor agere quod nunq̃ didici?certare ſcio,fugere ignoro,nec ualeo: ſi fata non ſinunt ultra uiuere,liceat ſaltẽ quod mihi dulciſſimũ eſt,cum amicis occũbere.Exẽplo mihi paternæ uirtutes ſunt, amicorũ corpora circa nos proſtrata,qui maluere mori q̃ uinci,impigras ani mas amittere,quàm corã inimicis loco cedere.Sed quid neceſſe habeo exhor tationẽ protrahere tantiſper de contẽptu mortis? Ecce ad ſecuros ibimus, ad cædem tantũ,nõ ad pugnãnam de promiſſa pace ac noſtro graui uulnere ni hil ſuſpicanť aduerſi,hodierno quoq; prælio fatigati,quemadmodũ ſunt ſi ne metu,ſine uigilijs,& ſolita cuſtodia manent.Irruere igiť ſuper improuiſos & ſomno ſepultos, parũ laboris eſt: ſequimini me ducẽ,& hoc canum caput meũ uobis trado,ſi nõ euenerit quod dico.Illius igitur optimis uerbis erecti, quod ſupererat diei in reficiendis ſuis corporibus expendebãt:deinde prima uigilia noctis dato ſigno,qua ſolet ſopor grauior occupare mortales,ſumptis armis præcedente duce irruunt ſuper muros,inuenientesq; ſine uigilijs ac cu ſtodijs,ingreſſi ſunt urbẽ cum clamore ualido.Quo excitati aduerſarij,alij fu ga ſalutẽ quæſiere,alij per plateas & muros urbis ut ebrij errauere,alij in Sa xones,ciues ſuos putantes,incidẽre.Illi uero omnes perfectæ ætatis morti tra didere, impuberes prædæ ſeruauere: eratq; nox illa plena clamoribus,cæde atq; rapina, nulluſq; locus in omni urbe quietus, donec aurora rutilãs ſurgit & incruentã declarat uictoriã. Quũq; penes regẽ,uidelicet Erminfridũ ſum ma uictoriæ eſſet,requiſitus,cũ uxore ac filijs,ac raro comitatu euaſiſſe repertus eſt.Mane aũt facto,ad orientalem portã ponunt aquilam,arãq; uictoriæ cõ ſtruẽtes ſecundũ errorẽ paternũ,ſacra ſua propria ueneratione uenerati ſunt: nomine Martẽ effigie columnarũ imitantes, Herculem loco ſolis,quẽ Græci appellant Apollinẽ. Ex hoc æſtimationẽ illorũ apparet utcũq; probabilem, qui Saxones originẽ duxiſſe putãt de Græcis,qa Hirmin uel Chermis Græ ce Mars diciť,quo uocabulo ad laudem,uel ad uituperationẽ uſq; hodie etiã ignotãtes utimur.Per triduum igiť dies uictoriæ agẽtes,& ſpolia hoſtiũ diui dentes,exequiaſq; cæſorũ celebrantes,laudibus ducẽ in cœlũ attollunt, diuinũ ei animũ ineſſe,cœleſtẽq; uirtutẽ acclamãtes, qui ſua cõſtantia tantã eos ege rit perficere uictoriã. Acta ſunt aũt hæc omnia,ut maiorũ memoria prodit, Cal.Octob. qui dies errores religioſorũ ſanctione uirorũ mutati ſunt in ieiu nia & orationes, oblationes quoq; omniũ nos præcedentium Chriſtianorũ. His itaq; omnibus peractis reuerſi ſunt ad Thiadericũ in caſtra,& ab eo ſu ſcepti, ſatiſq; laudati, & in terra præſenti in æternã poſſeſſionẽ donati ſunt. Socij quoq; Francorũ & amici appellati,urbẽ cui ab igne ut proprijs mœnijs pepercere,primũ incoluerũt.Qui aũt finis reges ſequutus ſit, quia memorabi

Concio ad Saxones grauiſſima

Fortiter

Aquilæ araq; trophæum

lis fama eſt,prodere non negligo. Miſſus deniq; Hiringus ad Thiadericum
eo die quo capta eſt ciuitas,proxima nocte ſuſceptus ab eo permanſit in ca-
ſtris. Audito autem quia elapſus eſſet Erminfridus,egit ut dolo reuocaret̃, &
Hiringus eum interficeret,tanq; claris muneribus ab ipſo donandus, ac ma-
gna poteſtate in regno honorandus:ipſe uero Thiadericus cædis illius quaſi
alienus exiſteret. Quod quū Hiringus ægre ſuſcepiſſet,falſis promiſſionibus
corruptus ceſſit,ſeq; parere uoluntati illius confeſſus eſt. Reuocatus itaq; Er-
minfridus proſternit̃ ueſtigijs Thiaderici. Hiringus uero tanq; armiger re-
galis ſtans ſecus euaginato gladio,proſtratū dominū trucidauit:ſtatimq; ad
eum ait rex, Tali facinore omnibus mortalibus odioſus factus dominū tuū
interficiendo,uiam habeto apertā à nobis diſcedendi,ſortem uel partem tuę
nequitiæ nolumus habere. Merito,inquit Hiringus,odioſus omnibus morta
libus factus ſum,quia tuis parui dolis:anteq; tamē exeā,purgabo hoc ſcelus
meum,uindicabo dominū meum: & ut euaginato gladio ſtetit,ipſum quoq;
Thiadericū obtruncauit: ſumensq; corpus domini,ſuper cadauer Thiaderi-
ci,ut uinceret ſaltē mortuus,qui uincebatur uiuus: uiamq; ferro faciens diſceſ
ſit. Si qua fides his dictis adhibeat̃, penes lectorem eſt. Mirari tamē nō poſ
ſumus,in tantū famā præualuiſſe,ut Hiringi nomine,quē ita uocitāt,lacteus
cœli circulus uſq; in præſens ſit notatus. Saxones igit̃ poſſeſſa terra ſumma
pace quieuerunt,ſocietate Francorū atq; amicitia uſi. Parte quoq; agrorū cū
amicis auxiliarijs uel manumiſſis diſtributa, reliquias pulſæ gētis tributis cō
Saxonia tri demnauere:unde uſq; hodie gens Saxonia triformi genere ac lege præter cō
plex ditionē ſeruilem diuidit̃. A tribus etiam principibus totius gētis ducatus ad-
miniſtrabat̃,certis terminis exercitus cōgregandi poteſtate cōtenti,quos ſuis
locis ac uocabulis nouimus ſignatos, in orientales ſcilicet populos, Angarios
atq; Vueſtualos. Si aūt uniuerſale bellum ingrueret,ſorte eligitur cui omnes
obedire oportuit,ad adminiſtrandum imminēs bellum. Quo peracto,æquo
iure ac lege,propria cōtentus poteſtate unuſquiſq; uiuebat. De legū uero ua-
rietate noſtrū non eſt in hoc libello diſſerere,quū apud plures inueniatur lex
Saxonica diligenter deſcripta. Sucui uero tranſalbini, illam quā incolunt re-
gionem eo tēpore inuaſerunt,quo Saxones cū Longobardis Italiā adiere,ut
eorū narrat hiſtoria,& ideo alijs legibus quàm Saxones utunt̃. Igitur Saxo-
nes uariā fidem Francorū experti,de quibus nobis non eſt dicendum, quum
in eorū geſtis inueniatur ſcriptum , paterno errore obligati uſq; ad tempora
Caroli laus Caroli magni perdurabant. Magnus uero Carolus quum eſſet regū fortiſſi-
mus,nō minori ſapiētia uigilabat. Enimuero cōſiderabat,q̃a ſuis t̃pibus om-
ni mortali prudentior erat, finitimā gentē nobilemq; uano errore retineri nō
oportere,modis omnibus ſatagebat , quatenus ad ueram uiam duceretur: &
nunc blanda ſuaſione , nunc bellorum impetu ad id cogebat, tandemq; tri-
geſimo imperij ſui anno obtinuit:imperator quippe ex rege creatus eſt,quod
multis tēporibus elaborando non defecit. Ob id qui olim ſocij & amici erāt
Francorum

Francorũ,iam fratres,& quaſi una gens ex Chriſtiana fide,ueluti modò uide
mus,facta eſt. Vltimus uero Carolorũ apud orientales Francos imperantiũ
Lothouuicus ex Arnulpho fratruele Caroli, huius Lotharij regis proaui,na *forte Ludo/*
tus erat. Qui quum accepiſſet uxorẽ nomine Liudgardã, ſororem Brunonis *uici*
ac magni ducis Ottonis,non multis poſt hæc uixerat annis.Horũ pater erat
Luidolphus,qui Romã profectus tranſtulit reliquias beati Innocentij papȩ.
Ex quibus Bruno quum ducatũ adminiſtraret totius Saxoniæ,duxit exerci/
tũ contra Danos,& inundatione repentina circumfuſus,non habens locũ pu
gnandi,perijt cum omni exercitu,fratri natu quidem minori,ſed omni uirtu/
te multo potiori relinquens ducatũ. Regi autem Lothouuico non erat filius,
omnisq; populus Francorũ atq; Saxonũ quærebat Ottoni diadema impo
nere regni. Ipſe uero quaſi iam grauior recuſabat imp̄ij onus: eius tamen cõ/
ſultu Cunradus quondã dux Francorũ ungit' in regẽ: penes Ottonẽ tamen
ſummũ ſemper & ubiq; uigebat imperiũ. Natus eſt aũt ei filius toti mundo
neceſſarius,regũ maximus optimus Henricus,qui primus libera poteſtate re *Henrici I.*
gnauit in Saxonia:qui quum primæua ætate omni genere uirtutũ uitam ſuã *laus*
ornaret,de die in diem proficiebat pręcellenti prudentia,& omniũ bonorum
actuum gloria: nam maximũ ei ab adoleſcentia ſtudium erat in glorificãdo
gentem ſuã, & pacem confirmando in omni poteſtate ſua. Pater aũt uidens
prudentiam adoleſcentis,& conſilij magnitudinẽ, reliquit ei exercitũ & mili/
tiam aduerſus Dalmatiã,cõtra quos diu ipſe militauit. Dalmatæ uero impe
tum illius ferre nõ ualentes,conduxerunt aduerſus eum Auares, quos modò *Auares*
Vngaros uocamus,gentem belli aſperrimã. Auares aũt,ut quidam putant,
reliquiæ erant Hunorũ: Huni egreſſi ſunt de Gothis: Gothi aũt de inſula,ut
Iordanus narrat,nomine †Sulza,egreſſi ſunt. A ꝓprio aũt duce, nomine Go *als Scandia*
tho Gothi appellati ſunt. Coram quo quum quædam mulieres in exercitu
ſuo rerum ueneficarũ arguerent',requiſitæ ſunt,& inuentæ culpabiles.Quarũ *Gens è Sagis*
quum eſſet multitudo, à merita quidem pœna abſtinuit, ab exercitu tamen *orta*
omnes eiecit. Eiectæ autem ſyluam proximã petierunt: quæ quum mari cin
gerent',& Mæoticis paludibus,inde exeundi aditus non patebat.Prægnãtes
aũt iam quædam ex illis,ibidem partum ediderunt: à quibus quum alij atq;
alij naſcerentur,facta eſt gens ualida: ferarumq; more uiuentes,inculti & in/
domiti,facti ſunt uenatores acerrimi.Poſt multa uero ſecula,quũ aliã mundi
partẽ illic cõmorantes penitus ignorarent,cõtigit ceruã uenatu inueniri,eãq;
perſequi, donec ipſa præcedente omnibus retro mortalibus intranſmeabilẽ
hactenus uiã ꝑ Mȩoticas paludes tranſmearent,ibiq; urbes & oppida,& in/
uiſum antea genus hoĩm uidentes,eadẽ uia reuerſi ſunt, ſocijs talia referẽtes.
Illi aũt curioſitatis cauſa cũ multitudine ꝑrexerũt audita ꝓbare. Finitimæ aũt
urbes & oppida quũ ignotã multitudinẽ, & corpora cultu habituq; horren/
da uidiſſent,dæmonia eſſe credentes fugiebant. Illi uero ad nouas rerum fa

cies ſtupentes,admirati,primū quidem à cæde atq; rapina abſtinuerunt,ſed nemine reſiſtente humana tacti cupidine, multa cæde hominum facta nulli rei proinde parcebant:& capta præda magna ad ſedes ſuas reuerſi ſunt. Videntes autem quia res eis ſecus cederent,cum uxoribus ac filijs,& omni agreſti ſupellectili iterū uenientes & finitimas gentes circūquaq; uaſtantes, Pannoniā poſtremo inhabitare cœperunt. Victi autē à magno Carolo, & trans Danubium pulſi,ac ingenti uallo circumfuſi,prohibiti ſunt à conſueta gentiū depopulatione. Imperante autē Arnulpho deſtructū eſt opus, & uia eis nocendi patefacta, eo ꝙ iratus eſſet imperator Centupulchro Morauorū:dein de quantā ſtragem quantamq; iniuriā imperio Francorum fecerint,urbes ac regiones adhuc deſolatæ teſtant̄. Hæc ideo de hac gente dicere arbitrati ſumus, ut poſſit tua claritas agnoſcere cum qualibus auo tuo patriq; certandū fuerit,uel à quibus hoſtibus per eorū prouidentiæ uirtutē,& armorū inſignia tota iam ferè Europa liberata ſit. Prædictus igit̄ exercitus Vngarorū à Sclauis cōductus multa ſtrage in Saxonia facta, & infinita capta præda, in Dalmatiā reuerſi, obuium inuenerunt alium exercitū Vngarorum, qui cōminati ſunt bellum inferre amicis eorū,eo ꝙ auxilia eorū ſpreuiſſent, dum illos ad tantam prædam duxiſſent. Vnde factum eſt ut ſecundò uaſtaret̄ Saxonia ab Vngaris,& priori exercitu in Dalmatia ſecundū expectante,ipſa quoque in tantā penuriæ miſeriā ducta ſit,ut alijs nationibus eo anno relicto, ꝓprio ſolo pro annona ſeruirent. Igitur patre patriæ & magno duce Ottone defuncto,illuſtri & magnifico filio Henrico totius Saxoniæ ipſe reliquit ducatum. Quum aūt ei eſſent & alij filij,Thancmarus & Luitolfus,ante patrē ſuū obierunt. Rex autē Cunradus quum ſæpe expertus eſſet uirtutē noui ducis,ueritus eſt ei tradere omnē poteſtatē patris. Quo factū eſt ut indignationē incurreret totius exercitus Saxonici: ficte tamen pro laude & gloria optimi ducis plura locutus, ꝓmiſit ſe maiora ſibi daturū, & honore magno glorificaturū. Saxones uero huiuſcemodi ſimulationibus non attendebant,ſed ſuadebant duci ſuo,ut ſi honore paterno eū nollet ſponte honorare,rege inuito quæ uellet obtinere poſſet. Rex autem uidens uultū Saxonū erga ſe ſolito auſteriorem, nec poſſe publico bello eorū ducem conterere, ſuppetēte illi fortium militū manu, exercitus quoq; innumera multitudine, egit ut quoquo modo interficeret̄ dolo. Ad hocq; negociū habens,ut fertur, maxime idoneū Mogōciacæ ſedis epiſcopū,nomine Hattonē. Hic obſcuro genere natus, ingenioq; acutus,& qui difficile diſcerneret̄,melior cōſilio foret an peior. Quod ex uno eius actu colligi poteſt. Nam quū bellū eſſet Cunrado,regis Cunradi patri & Adelberto Hērici ex ſorore nepoti,primū interfectus eſt frater Adelberti: poſtea in ultionē fratris Cunradus quoq; occiſus eſt ab Adelberto,nec ullus regū tam ingēs bellum inter eminentes uiros potuit ſedare. Summus poſtremo pontifex mittitur ad ſedandam tam ingentē diſcordiam:& ingreſſus ciuitatem

Cunradi erga Henricum maleuolentia

tatem

tatem Adelberti,ſub iureiurando ſpopondit,aut ei pacem cum rege facturũ, aut incolumem loco ſuo conſtituturũ. His pactis conſentiens Adelbertus, ſi dei gratia & amicitiæ,quod dignaretur aliquid guſtare rogauit. Quo negante,ilico egreſſus eſt urbem. Quumq; pertranſiſſet oppidum cum omni comitatu,fertur proclamaſſe, Proh, inquit,ſæpius petit, qui oblata ſpernit: tædet me longioris uiæ,tardiorisq; horæ: nam ieiuni tota die nõ poſſumus ambulare. Lætus Adelbertus inclinauit ſe ad genua pontificis,& ut guſtandi gratia in urbem reuerteretur depoſcit.Pontifex in urbem reuerſus cum Adelberto,liberatur à lege iuramenti,ut ſibi uidebatur, eo quod incolumẽ eum loco ſuo cõſtituiſſet. Poſt hæc regi à pontifice præſentatus Lothouico, & damnatus capitalem accepit ſententiã. Hac igitur perfidia quid nequius? Attamen uno capite cæſo,multorum capita populorũ ſaluant.Et quid melius eo conſilio, quo diſcordia diſſolueretur, & pax redderetur? Ea itaq; uarietate uirũ nobis proprie à ſumma clementia cõceſſum aggreſſus eſt,fecitq; ei torquem aureã fabricari,& inuitauit ad conuiuiũ, quo magnis ab eo muneribus honoraretur.Interea pontifex opus cõſiderandi gratia ingreditur ad aurificẽ: & uiſa torque ingemuiſſe fertur. Gemitus cauſam aurifex interrogat. Cui reſpõdit: qa optimi uiri,& ſibi chariſſimi, ſcilicet Henrici ſanguine illa torques deberet intingui.Aurifex audita ſilentio texit, & opere perfecto traditoq;, miſſionem petit & accipit: & obuians duci eunti ad ea negocia, indicauit ei quæ audiuit. Ipſe autem uehementer iratus,uocat legatum pontificis,qui iampridem aderat inuitandi eum gratia: Vade,inquit,dic Hattoni,quia durius collum non gerit Henricus quàm Adelbertus: & quia melius rari ſumus domi ſedere, & de eius ſeruitio tractare, quàm comitatus noſtri multitudine modò eum grauare: & ſtatim omnia quæ iuris ipſius erãt in omni Saxonia uel Thuringorum terra occupauit. Burghardum quoq; & Bardonem, quorum alter gener regis erat,in tantum afflixit,& bellis frequentibus contriuit,ut terra cederent,eorumq; omnem poſſeſſionẽ ſuis militibus diuideret. Hatto autem uidens ſuis calliditatibus finem impoſitum, nimia triſtitia ac morbo pariter non poſt multos dies confectus interijt. Fuere etiam qui dicerent quia fulmine cœli tactus,eoq; ictu diſſolutus poſt tertiũ diem defeciſſet. Rex autem miſit fratrẽ cũ exercitu in Saxoniã, eam deuaſtandã. Qui appropians urbi quæ dicit̃ Heresburg,ſuperbe loquutũ tradunt: qa nihil ei maiori curæ eſſet,quàm ꝙ Saxones pro muris ſe oſtendere nõ auderẽt,quo cũ eis dimicare potuiſſet.Adhuc ſermo in ore eius erat,& ecce Saxones ei occurrerũt miliario uno ab urbe,& inito certamine tãta cæde Francos mulctati ſunt,ut à mimis declamaret̃,ubi tantus ille infernus eſſet,qui tantã multitudinẽ cæſorũ capere poſſet.Frater aũt regis Euerhardus liberatus à timore abſentiæ Saxonũ, nã eos præſentes uidit,& ab ipſis turpiter fugatus diſceſſit.Audiens autẽ rex male pugnatũ à fratre,congregata omni uirtute Francorum, perrexit ad requiren-

Hattõis mors DCCCCXII

Clades Francorum

Hericus in urbe Gruona obſidetur requirendum Henricũ. Quem compertũ in præſidio urbis quæ dicitur Grona, tentauit illud oppugnare præſidiũ. Et miſſa legatione pro ſpontanea deditione, ſpondet ſe per hoc ſibi amicum affuturum, nõ hoſtem experturum. *Dietmari calliditas* Huic legationi interuenit Thiatmarus ab oriẽte, uir diſciplinæ militaris peritiſſimus, uarius cõſilioq́ magnus, & qui calliditate ingenij multos mortales ſuperaret. Hic ſupueniens legatis regis præſentibus interrogat, ubi uellet exercitum caſtrametari. At ille iam ſuaſus cedere Francis, accepit fiduciã, audiens de exercitu, credens ita eſſe. Thiatmarus uero ficte loquebatur: cum quinq; enim tantũmodo uiris uenerat. De numero aũt legionũ ſciſcitãte duce, ad triginta ferè legiones ſe ꝑducere poſſe reſpondit: & ita deluſi legati regreſſi ſunt ad regẽ. Vicit uero eos calliditate ſua Thiatmarus, quos ipſe dux ferro uincere nõ potuit Henricus. Nam ante lucanũ relictis caſtris Franci unuſquiſq; re *Arnolphus Bauarorum dux Cunrado rebellis DCCCCXVII* dijt in ſua. Rex autẽ profectus in Baioariã dimicauit cum Arnulpho, & ibi ut quidam tradunt, uulneratus reuertitur in patriã ſuam. Quumq́; ſe morbo ſenſiſſet laborare, pariter cum defectione primæ fortunæ uocat fratrẽ, qui eũ uiſitandi gratia adierat: quem ita alloquitur, Sentio, inquit, frater, diutius me iſtam uitã tenere nõ poſſe, deo qui ordinauit ita imperante, grauiq́; morbo id cogente: quapropter conſiderationẽ tui habeto, & quod ad te maxime reſpicit, Francorũ toti regno conſulito, attendendo fratris tui conſilio. Sunt nobis frater copiæ exercitus congregandi atque ducendi: ſunt urbes & arma cum regalibus inſignijs, & omne quod decus regium depoſcit, præter fortunam atq; mores. Fortuna frater cum nobiliſſimis moribus Henrico cedit, rerum publicarum ſecus Saxones ſumma eſt. Sumptis igitur his inſignijs, lancea ſacra, armillis aureis cum chlamyde, & ueterum gladio regum, ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum fœderatum poſſis habere in perpetuum. Quid enim neceſſe eſt ut cadat populus Francorum tecum coram eo? ipſe enim uere rex erit & imperator multorum populorũ. His dictis frater lacrymans ſe conſentire reſpondit. Poſt hæc autem ipſe rex moritur, uir fortis & potẽs, domi militiæq́; optimus, largitate ſerenus, & omnium uirtutum inſignijs clarus: ſepeliturq́; in ciuitate ſua Quidelingaburg, cũ mœrore ac lacrymis omniũ Francorũ. Vt ergo rex imperarat Euethardus adijt Henricum, ſeq́; cum omnibus theſauris illi tradidit, pacem fecit, amicitiã promeruit, quam fideliter familiariterq́; uſque in finem obtinuit. Deinde cõgregatis principibus & natu maioribus exercitus Francorum in loco qui dicitur Fridiſleri, deſignauit eum regem corã omni populo Francorũ atq; Saxonũ. Quumq́; ei offerretur unctio cum diademate à ſummo pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non ſpreuit, nec tamen ſuſcepit: Satis, inquiens, mihi eſt, ut præ maioribus meis rex dicar & deſigner, diuina annuẽte gratia ac ueſtra pietate: penes meliores uero nobis unctio & diadema ſit: tanto honore nos indignos arbitramur. Placuit itaque ſermo iſte coram uniuerſa multitudine,

& dextris

& dextris in cœlum leuatis, nomen noui regis cum clamore ualido ſalutātes frequentabant. Eo ordine rex factus Henricus, perrexit cum omni comitatu ſuo ad pugnandum contra Burckhardum Alamanniç ducem. Hic quū eſſet bellator intolerabilis, ſentiebat tamen, quia ualde prudens erat, congreſſionē regis ſuſtinere non poſſe, tradidit ſemetipſum ei cum uniuerſis urbibus & populo ſuo. Et rebus proſpere geſtis, tranſijt inde in Baioariam, cui præſidebat Arnulfus dux. Quo comperto, in præſidio urbis quæ dicitur Reginesburg, obſedit eum. Videns autem Arnulfus, quia reſiſtere regi non ſufficeret, apertis portis egreſſus eſt ad regem, tradito ſemetipſo cum omni regno ſuo. Qui honorifice ab eo ſuſceptus, amicus regis appellatus eſt. Rex autem de die in diem proficiens & creſcens, robuſtior, maiorq́ ac clarior pollebat. Quumq́ regnum ſub anteceſſoribus ſuis ex omni parte confuſum ciuilibus atq́ externis bellis colligeret, & pacificaret, & adunaret, ſigna mouit contra Galliam & Lotharij regnū. Lotharius enim erat filius Ludouici Imperatoris à magno Carolo nati: huic erant fratres Carolus & Ludouicus. Carolo Aquitaniæ & Vuaſcanorum ceſſēre regiones, terminum habens ab occidente Barcinonam Hiſpaniæ urbem: ab aquilone Britannicum mare: & ad meridiē iuga alpiū: ad orientem uero Moſam fluuium. Inter Moſam uero fluuiū & Rhenū Lothario regnū ceſſit. Ludouico autem à Rheno uſq́ ad fines Illyrici & Pannoniæ. Ad Oram quoq́ fluuiū & terminū, Danorum imperium erat. Sub his fratribus bellū famoſum actum eſt in Fontinith, antequam hæc diuiſio regni fieret. Poſtea uero facta inuiolabiliter manſit, quouſq́ iure hæreditario hæc regna omnia cederēt Carolo huius Ludouici proauo, de quo ſupra mentionem fecimus. Hunc quidā ex orientalibus Francis adiens nomine Oda, uir fortis & prudens, egitq́ conſilio ſuo, ut cum Danis bene pugnaretur, qui iam multis annis Caroli regnū uexabāt, unaq́ die ex eis ad centū milia cæderentur. Ex hoc ille Oda clarus & inſignis habitus, & à rege ſecūdus ſignificatus, quū ad eum uenerit uno tantū ſeruulo comite contētus. Moriens autē Carolus, iuſſit Odonem memorē beneficij ſui fore, & miſericordiā ſibi præſtitam, filio ſi naſcereť nō negaret. Nam filius ei tunc non erat, ſed regina prægnans fuit. Quumq́ poſt mortē patris filius naſcereť, Oda eum & regno pariter & nomine paterno declarauit. Sed Arnulfus Imperator, qui ſeniorē Carolum Germania expulit, poſt mortē eius omne regnū ipſius ſibi uendicauit. Huic Oda diadema & ſceptrum & cętera regalia ornamenta obtulit, imperiumq́ domini ſui gratia Imperatoris Arnulfi obtinuit. Vnde uſq́ hodie certamen eſt de regno Carolorum ſtirpi & poſteris Odonis, concertatio quoq́ regibus Carolorum & Orientalium Francorū ſuper regno Lotharij. Ob quod Henricus rex mouit caſtra cōtra Carolū, eiusq́ ſæpius fudit exercitū, iuuitq́ uirum fortem fortuna. Nam Huga, cuius pater Rodbertus filius Odonis ab exercitu Caroli occiſus eſt, miſit & dolo eum cepit, poſuitq́ in cuſtodia pub-

Barcinona fines Hiſpaniæ ac Galliæ

Ora flu.

lica, donec uitam finiret. Henricus autẽ rex audiens caſum Caroli, dolebat, humanæq́ꝫ mutabilitatis cõmunem admiratus eſt fortunã, quia nõ minori claruit religioſitate quàm armorũ uirtute. Iudicauitq́ꝫ abſtinere quidem ab armis, uerũ potius arte ſuperaturos ſperauit Lotharios, quia gens uaria erat, & artibus aſſueta, bellis prompta, mobiliſq́ꝫ ad rerum nouitates. Eo tempore erat quidam de Lotharijs nomine Chriſtianus, qui uidens regi cuncta proſpere procedere, quæſiuit quomodo maiori gratia apud regẽ honoraret: & ſimulata infirmitate, uocauit ad ſe Giſelbertũ, cui principatus regionis paterna ſucceſſione ceſſit, cepitq́ꝫ eum arte, & ſub cuſtodia regi Henrico tranſmiſit. Erat autẽ Giſelbertus nobili genere, ac familia antiqua natus. Quẽ rex ſatis lætus ſuſcepit, quia per ipſum ſolũ totũ Lotharij regnũ ſe habiturũ arbitratus eſt. Deinde uidens adoleſcentẽ ualde induſtrium genere ac poteſtate, diuitijs quoq́ꝫ clarum, liberaliter eum cœpit habere: & poſtremo deſponſata ſibi filia nomine Gerberga affinitate pariter cum amicitia iunxit ſibi, ſublegato omni ei Lotharij regno. Genuit quoq́ꝫ ei & alios filios clara & nobiliſſima ac ſingularis prudentiæ regina nomine Mathilda, primogenitũ mundi amorẽ nomine Oddonem, ſecundũ patris nomine inſignitũ, uirum fortem & induſtriũ Henricũ, tertium quoq́ꝫ nomine Brunonẽ, quẽ pontificis ſummi ac ducis magni uidimus officiũ gerentẽ: ac ne quis eum culpabilẽ ſuper hoc dixerit, quũ Samuelẽ ſanctũ & alios plures, ſacerdotes pariter legamus & iudices. Aliã quoq́ꝫ filiã genuit, quæ nupſerat Hugoni duci. Erat nanq́ꝫ ipſa domina regina filia Thiaderici, cuius fratres erant Vuidekind, Immet, Reginbern. Reginbern autẽ ipſe erat qui pugnauit contra Danos multo tempore Saxoniã uaſtantes, uicitq́ꝫ eos, liberans patriam ab illorũ incurſionibus uſq́ꝫ in hodiernum. Et hi erant ſtirpis magni ducis Vuidekindi, qui bellum potens geſſit contra magnũ Carolum per triginta fermè annos. Quumq́ꝫ iam ciuilia bella ceſſarent, iterum Vngari totam Saxoniam percurrentes, urbes & oppida incendio tradiderunt, & tantã cædem ubiq́ꝫ egere, ut ultimã depopulationẽ cõminarent. Rex autẽ erat in præſidio urbis quæ dicit Vuerlaon. Nam rudi adhuc militi & bello publico inſueto, contra tam ſæuam gentem non credebat. Quantã autẽ ſtragem fecerint illis diebus, aut quanta monaſteria ſuccenderint, melius iudicauimus ſilere, q̃ calamitates noſtras uerbis quoq́ꝫ iterare. Contigit autẽ quendam ex principibus Vngarorũ capi, uinctumq́ꝫ ad regem duci. Vngari uero ipſum intantũ dilexere, ut pro redemptione illius innumera auri & argenti pondera offerrent. Rex autẽ ſpernens aurũ, expoſtulat pacem: tandemq́ꝫ obtinuit, ut reddito captiuo cum alijs muneribus, ad nouẽ annos pax confirmaret. Quando uero rex Rhenũ tranſierat, ad dilatandũ ſuper Lotharios imperiũ ſuum, occurrit ei legatus Caroli, & ſalutato eo uerbis humillimis, Dominus meus, inquit, Carolus, regia quondam poteſtate præditus, modo priuatus miſit me ad te demandans, quia nihil ei

Lotharingus Chriſtianus

Henrici liberi

Vngarorũ in Saxoniam eruptio

hil ei ab inimicis circumuento iocundius,nihil dulcius eſſe poſſit,q̃ de tui ma gnifici profectus gloria aliqd audire, fama uirtutũ tuarũ cõſolari.Et hoc tibi ſignũ fidei & ueritatis tranſmiſit:ꝓtulitq; de ſinu manũ p̃cioſi martyris Dionyſij auro gẽmiſq; incluſam: hoc inquit, habeto pignus fœderis perpetui & amoris uicarij. Hãc partẽ unici ſolatij Francorũ Galliã inhabitantiũ, poſtq; nos deſeruit inſignis martyr Vitus ad noſtrã perniciẽ, ueſtramq; perpetuã pacẽ Saxoniã uiſitauit,cõmunicare tecũ maluit.Neq; enim poſtq; tranſlatũ eſt corpus à nobis,ciuilia uel externa ceſſauere bella: eodẽ quippe anno Dani & Normandi regionẽ noſtrã inuaſerunt.Rex aũt munus diuinũ cũ omni gratiarũactione ſuſcipiens, proſternitur reliquijs ſanctis, & deoſculans eas, ſumma ueneratione ueneratus eſt.Inclytus uero martyr,de quo legatus Caroli diſſeruit,erat in Lycia prouincia,nobili natus familia,ſed pagana.Quem pater præſidi prouinciç Valeriano præſentauit,eumq; præſes ipſe ad immolandũ ſimulachris coẽgit: ſed interea manũ perdidit, & oratione ipſius iterũ ſanã recepit.Brachia tortoribus aruerunt, ſed meritis martyris reſtituta ſunt eis. Videns aũt pater quia tormenta irriſit,domũ reduxit,cubiculo oĩbus delicijs affluenti recluſit. Ibi quũ arcana quædã Hilas,ſic enim uocabatur pater eius,cõſpiceret,cęcus efficit̃.Et coactus idolis abrenunciauit,Chriſtũ cõfeſſus eſt.Illuminatus aũt ꝑ merita filij ſui Viti, Chriſtũ negauit,& filiũ interficere quæſiuit. Monitu angelico atq; ductu Modeſtus iam grauior pædagogus, puerũ ſumit,mare nauigat,ad Siler fluuiũ peruenit.Ibi ſub arbore quadã requieſcentes,uacant orationibus,aquilis uictũ cotidianũ miniſtrãtibus. Populis eũ uiſitantibus puer prædicat Chriſtũ,plures cõuertit, plures baptiſmũ ſuſcipere fecit.Poſt hæc à Diocletiano Cæſare uocatus,Romã proficiſcit̃, & filio Imperatoris per orationẽ Viti à dæmonio purgato,thura dijs offerre cogit̃.Illo uero durius Impatori reſpondẽte,beſtijs proijcit̃,nec lædit̃. Deinde in mediũ clibani ardentis iactat̃,& angelo flãmas ſedante,illæſus egreditur. Vinculorũ ingenti ferro oneratus carceri tradit̃, ſed ibi à dño & multitudine angelorũ uiſitatur.Poſtremo tormento quod catasta dicit̃,cum Modeſto,& quadã nobili fœmina Creſcentia figit̃, & fractis omnibus membrorũ motibus,à Chriſto conſolat̃. Nã fulmine cœli tortores tacti,& tonitru ingẽti perterriti ab eo fugant̃.Subitoq; repertus eſt in loco ubi prius orationi uacabat, angelo dñi ibi eũ reſtituente:& ultima oratione celebrata,animas cœlo tradiderũt.Corpora uero Florentia quędã illuſtris fœmina terræ tradidit in eodẽ loco qui dicit̃ Marianus. Eius ultimã orationẽ tuæ gloriæ ſignificare curaui, ut inde ſumas quo eius amore ardeas,& ardore ipſius amoris perpetuũ eius patrociniũ merearis.Dñe Ieſu Chriſte,inquit,fili dei uiui, perfice deſiderium cordis eorũ, & libera eos ab omnibus impedimentis huius ſeculi, & perduc eos ad gloriã tuam,qui pro me glorificãt te,& uolũt gloriari de mei martyrij paſſione.Hãc uocẽ ſubſequuta eſt ſponſio diuinæ promiſſionis,rata & firma

D. Dionyſius

D. Viti uita

Modeſtus

Cataſta

Viti iã morituri oratio

eſſe omnia quæ rogaſſet. Poſt multa uero tempora Romā ueniens quidam Fulradus nomine, & ibi geſta legēs precioſi martyris, notauit locū ſepulchri: ueniensq; leuauit reliquias ſacras, collocauitq; eas in pago Pariſiaco. Inde regnante Luthouuico Imperatore, tranſlatæ ſunt in Saxoniā: & ut legatus Caroli confeſſus eſt, ex hoc res Francorū cœperūt minui, Saxonū uero creſcere: donec dilatatæ ipſa ſua iā magnitudine laborāt, ut uidemus in amore mundi, & totius orbis capite patre tuo: cuius potentiæ maieſtatē, nō ſolū Germania, Italia atq; Gallia, ſed tota ferè Europa nō ſuſtinet. Colito itaq; tantum patronū, quo adueniente, Saxonia ex ſerua facta eſt libera, & ex tributaria multarū gentiū domina. Neq; enim talis ac tantus ſummi dei amicus tui gratia indiget, nos uero famuli ipſius indigemus. Vnde ut cū poſſis habere interceſſorē apud cœleſtē Imperatorē, habeamus te aduocatā apud terrenū regē tuū, ſcilicet patrē atq; fratrē. Igitur Henricus rex accepta pace ab Vngaris ad nouem annos, quanta prudentia uigilauerit in munienda patria, & in expugnando barbaras nationes, ſupra noſtrā eſt uirtutē edicere, licet omnimodis non oporteat taceri. Et primū quidē ex agrarijs militibus nonū quemq; eligens in urbibus habitare fecit, ut cæteris cōfamiliaribus ſuis octo habitacula extrueret, frugū omniū tertiā partē exciperet, ſeruaretq;. Cęteri uero octo ſeminarent & meterent, frugesq; colligerent nono, & ſuis eas locis reconderēt. Concilia & omnes cōuentus atq; conuiuia in urbibus uoluit celebrari, in quibus extruendis die noctuq; operā dabant, quatenus in pace diſcerent, quid cōtra hoſtes in neceſſitate facere debuiſſent. Vilia aut nulla extra urbes fuere mœnia. Tali lege ac diſciplina quū ciues aſſuefaceret, repēte irruit ſuper Sclauos, qui dicuntur Heuelli, & multis eos prælijs fatigās, demū hyeme aſperrima caſtris ſuper glaciē poſitis, cepit urbem quæ dicit̄ Brennaburg, fame, ferro, frigore. Quūq; illa urbe potitus, & omni regione: ſigna uertit contra Dalmatiam, aduerſus quā iam olim reliquit ei pater militiā: & obſidens urbem quæ dicit̄ Grona, uigeſima tandem die cepit eam. Præda urbis militibus trādita, puberes omnes interfecti, pueri ac puellæ captiuitati ſeruatæ. Poſt hæc Pragā adito cum omni exercitu, Bohemorū urbē regemq; eius in deditionē accepit: de quo quædā mirabilia prædicant̄, quæ quia nō probamus, ſilentio tegi iudicamus. Frater tamen erat Bolizlaui, qui quandiu uixit, Imperatori fidelis & utilis manſit. Igitur rex Bohemias tributarias faciens, reuerſus eſt in Saxoniam. Quumq; uicinæ gentes à rege Henrico factæ eſſent tributariæ, Abotriti, Vulzi, Heuelli, Dalmatæ, Bohemi, †Redarij, & pax eſſet: Redarij defecerunt à fide, & congregata multitudine, impetū fecerunt in urbem quæ dicit̄ Vualliſleui, ceperuntq; eam, captis & interfectis omnibus habitatoribus eius, innumerabili uidelicet multitudine. Quo facto, omnes barbaræ nationes erectæ iterū rebellare auſæ ſunt. Ad quarū ferocitatē reprimendā traditur exercitus cum præſidio militari Bernhardo, cui ipſa Redariorū prouincia erat

Fulradus

Ottonis potentia

Militum delectus

Sclaui

forte, Brandenburg

Pragā tributaria regi Romano

† al. Ribuarij

cia erat ſublegata, additurq́ꝫ legato collega Thiatmarus, & iubent urbē obſi
dere, quæ dicit Lunkini. Quinto obſidionis die uenēre cuſtodes exercitū bar
barorū nō longe eſſe adnunciantes, & quia nocte contigua impetū in caſtra
facere decreuiſſent. Quūq́ꝫ plures eadē confirmarent, populus fidem patibus
dabat dictis: & quū conuentus eſſet populi circa tentoria, legatus eadē hora
collega dictante præcepit, ut per totā noctem parati eſſent, nequa forte irru-
ptio barbarorū in caſtra fieret. Quū aūt dimiſſa eſſet multitudo in caſtris, ua
riauēre mœſticia pariter atq́ꝫ lætitia, alijs bellū formidantibus, alijs aūt deſi-
derantibus, & pro qualitate morū inter ſpem metūq́ꝫ uerſabant bellatores.
Interea dies tranſit, & nox ſolito tenebroſior cum ingenti pluuia adeſt nutu
diuino, quatenus conſiliū peſſimū impediret barbarorū. Vt ergo iuſſum eſt,
tota nocte illa armati erāt Saxones, & primo diluculo dato ſigno, ſacramen-
toq́ꝫ accepto, primum ducibus, deinde unuſquiſq́ꝫ alteri operā ſuā ſub iura-
mento promittebat ad præſens bellum. Orto aūt ſole, nam poſt pluuiā clara
redijt ſerenitas, erectis ſignis procedebant. In prima quidē fronte legatus in
barbaros impetū faciens: ſed quū pauci nō præualerent aduerſus innumera-
biles, reuerſus eſt ad exercitum, referens quia barbari non plures haberent
equites, peditū uero innumerabilē multitudinē, & nocturna pluuia intantū
impeditā, ut ab equitibus coacti, ad pugnā procederent. Igitur ſole cadente,
in humida ueſtimenta barbarorū fumum aſcendere fecit uſq́ꝫ in cœlū, ſpem
fiduciamq́ꝫ præſtans dei populo, cuius faciei claritas atq́ꝫ ſerenitas circumful
ſit illos. Igitur dato ſigno, & exhortante legiones legato, cum clamore ualido
irruunt in hoſtes. Quumq́ꝫ nimia denſitate iter pertranſeundi hoſtes nō pa-
teret, dextra læuaq́ꝫ ferro erumpentes, quoſcunq́ꝫ à ſocijs ſe ſternebant, neci
dabāt. Quumq́ꝫ iam bellū† grauaret, & multi hinc atq́ꝫ inde caderent, & ad- *forte, ingra*
huc barbari ordines tenerēt, legatus collegā ut legionibus auxilio eſſet expo- *ueſceret*
ſtulat. Ille uero præfectū cum quinquaginta armatis lateri hoſtili immiſit, &
ordines cōturbauit: ex hoc cædi fugæq́ꝫ tota die hoſtes patebant. Quū ergo
per omnes agros cæderent, ad urbē uicinā fugere tentabant. Collega autem
hoc eis præcauente, proximū mare ingreſſi ſunt, & ita factū eſt, ut omnis illa
nimia multitudo, aut gladio conſumeret, aut in mari mergeret. Nec peditū
ullus ſuperfuit, equitū rariſſimus, deponiturq́ꝫ bellū cum caſu omniū aduer-
ſariorū. Ingens interea oritur lætitia ex recenti uictoria, dum omnes laudant
duces, unuſquiſq́ꝫ uero militū prædicat† euangeliū alium ignauū quoq́ꝫ, ut in *forte, Euange*
tali fortuna ſolet fieri. Poſtera autē luce mouent ſigna urbi præfatæ, urbani *lum uexilliſe*
uero arma deponūt, ſalutē tantūmodo depoſcūt ac merent. Inermes igit ur- *rum, aut hunc*
be egredi iuſſi, ſeruilis aūt conditio, & omnis pecunia cū uxoribus & filijs, & *gnauum*
omni ſupellectili barbarorū regis captiuitatē ſubibant. Ceciderūt etiā ex no-
ſtris in illo prælio duo Liutharij, & alij nobiles uiri nonnulli. Igit legatus cū
collega & alijs principibus Saxoniam uictores reuerſi, honorifice à rege ſunt
ſuſcepti, ſatisq́ꝫ laudati, qui paruis copijs diuina fauente clemētia, magnificā

perpetrauerint uictoriā. Nam fuere qui dicerent barbarorum cc.milia cæſa: captiui omnes poſtera die ut promiſſum habebant obtruncati. Itaq; recentis

Ottonis nuptiæ, DCCCCXXX

uictoriæ lætitiam augebant nuptiæ regales, quæ eo tempore magnifica largitate celebrantur. Nam rex dedit filio ſuo Oddoni cōiugem filiā Ethmūdi regis Anglorum ſororē Adalſtani, quæ genuit ei filium nomine Liudulfum uirum magnū, meritoq; omnibus populis carum: filiā quoq; nomine Liudgardā, quæ nupſerat Conrado Francorū duci. Rex autē quum iam militem haberet equeſtri prælio probatū, contra antiquos hoſtes uidelicet Vngaros præſumpſit inire certamen. Et conuocato omni populo tali ratione eos eſt af

Bellum cū Vngaris, DCCCCXXXIIII

fatus, Olim ex omni parte confuſum, à quantis periculis imperiū ueſtrū modo ſit liberū, uoſipſi melius noſtis, qui ciuilibus diſcordijs & externis bellis toties attriti laborabatis. At nunc propicia nobis ſumma diuinitate, noſtro labore, ueſtraq; uirtute pacatū collectumq; cernitis, barbaros ſuperatos & ſeruituti ſubiectos. Quod ſupereſt neceſſe habemus, ut contra cōmunes hoſtes Auares pariter ſimul conſurgamus. Vos hucuſq;, filios filiaſq; ueſtras expoliaui, & ærariū eorū repleui: nunc templa templorūq; miniſtros ut expoliē cogor, abſq; nudis corporibus nulla nobis alia remanēte pecunia. Conſulite igitur uobiſipſis, & quid ſuper hac re nobis ſit faciendū eligite, theſaurum diuinis officijs ſanctificatū tollámne, & dabo pro noſtra redemptione dei inimicis? an certe addā cultui diuino pecunia honorē, ut ab ipſo potius redimamur, qui uere noſter extat creator pariter & redemptor? Ad hæc populus leuauit uoces in cœlū, inquiens ſe à deo uiuo & uero redimi omnimodis deſiderare, quia fidelis & iuſtus ſit in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Operā ſuā deinde promittēs regi cōtra gentē acerrimā, dextris in cœlū eleuatis, pactū firmauit. Tali itaq; pacto cum populo peracto, dimiſit rex multitudinē. Poſt hæc legati Vngarorū adierūt regē pro ſolitis muneribus: ſed ab eo ſpreti, in terrā ſuā uacui ſunt reuerſi. Hæc audientes Auares, nihil morati, cum graui hoſtiliq; manu feſtinant intrare Saxoniā. Et iter agentes per Dalmatiā, ab antiquis opem petunt amicis. Illi uero ſcientes eos feſtinare ad Saxoniā, Saxoneſq; ad pugnandū cum eis paratos, pinguiſſimum pro munere eis proijciunt canē. Et quū non eſſet iniuriā uindicandi locus, ad aliā pugnam feſtinantibus, cum ridiculoſa ſatis uociferatione longius proſequuntur amicos. Igitur q potuerunt repentino impetu intrant fines Thuringorū, illā totam terram hoſtiliter peruagantes. Ibiq; diuiſis ſocijs, alij ad occidentē pergebant, ab occidente & meridie Saxoniam quærentes intrare. Sed Saxones pariter cum Thuringis cōgregati, inito cum eis certamine, cæſis ducibus, cæteros illius exercitus occidentalis per totā illā regionē errare ſecerūt. Quorū alij fame cōſumpti, alij frigore diſſoluti, alij aūt cæſi uel capti, ut digni erant miſerabiliter perierūt. Qui autē in oriente remāſit exercitus, audiuit de

Soror regis

ſorore regis quæ nupſerat Vuidoni Thuringo (erat nanq; illa ex concubina nata) quia uicinā urbē inhabitaret, & multa pecunia ei eſſet auri & argenti.

unde

ũnde tanta ui urbẽ expugnare cœperãt, ut niſi nox uiſum pugnãtibus impe diret,urbẽ caperẽt.Ea uero nocte audiẽtes de caſu ſociorũ, regiſq́ ſuper eos aduẽtu cũ ualido exercitu:nã caſtra metatus eſt rex iuxta locũ qui dicit̃ Riaede,timore perculſi,relictis caſtris,more ſuo igne fumoq́ ingẽti agmina diffuſa collegerũt.Rex uero poſtera die producẽs exercitũ,exhortatus eſt,ut ſpẽ ſuã diuinæ clementiæ cõmitterent, diuinũ ſibi auxiliũ quemadmodũ in alijs prælijs adeſſe nõ dubitarent.Cõmunes omniũ hoſtes eſſe Vngaros, ad uindictã patriæ parentumq́ ſolummodo cogitarẽt.Hoſtes cito terga uertere ui diſſent,ſi uiriliter certando perſiſterent.His optimis uerbis erecti milites,Imperatoremq́ in primis,medijs,& ultimis uerſantẽ uidentes,coramq́ eo Angelũ, hoc enim uocabulo effigieq́ ſignũ maximũ erat inſignitũ, acceperunt fiduciã magnamq́ cõſtantiã. Rex uero ueritus eſt, quemadmodũ euenit,ut hoſtes uiſo milite armato,fugæ ſtatim indulſiſſet,miſit legionẽ Thuringorũ cum raro milite armato,ut inermes proſequerent̃,& uſq́ ad exercitũ protraherentur.Actumq́ eſt ita, ſed nihilominus uidentes exercitũ armatũ fugerunt,ut peracto miliario uix pauci cæderent̃ uel caperent̃.Caſtra uero inuaſa & omĩs captiuitas liberata eſt. Rex uero uictor reuerſus,modis oĩbus gratiarũ actiones diuino honori,ut dignũ erat, ſoluebat ꝓ uictoria de hoſtibus ſibi diuinitus cõceſſa.Tributũq́ qđ hoſtibus dare cõſueuit,diuino cultui mãcipauit,& largitionibus pauperũ deſeruire conſtituit. Deinde pater patriæ, rerũ dñs,Imperatorq́ ab exercitu appellatus,famã potẽtiæ uirtutiſq́ cũctis gẽtibus & regibus lõge lateq́ diffudit. Vnde & aliorũ regnorũ proceres eũ adierũt,gratiãq́ in conſpectu eius inuenire quærentes, fidẽ talis ac tanti uiri probatã habentes dilexerũt.Inter quos Hiriberthus gener Hugonis, quũ ei aduerſaret̃ Ruodolfus contra ius faſq́ omne rex cõſtitutus,ut ei apud dñm ſuũ præſidio eſſet ſupplicauit.Ipſe enim rex talis erat, qui nihil negaret amicis.Perrexit igit̃ in Galliã rex, regẽ alloquit̃, & perfecto negotio reuerſus eſt in Saxoniã. Quũq́ eſſet in exaltando gentẽ ſuã,rarus fuit aut nullus nominatorũ uirorũ in omĩ Saxonia,quẽ pręclaro munere aut officio,uel aliq̃ quę ſtura nõ† ꝓmoueret.Et quũ ingẽti polleret prudẽtia ſapiẽtiaq́,acceſſit & moles corporis regiæ dignitati,omnem addens decorẽ. In exercitijs quoq́ ludi tanta eminẽtia ſuperabat oẽs,ut terrorẽ cæteris oſtentaret.In uenatione tam acerrimus erat,ut una uice quadraginta, aut eo amplius feras caperet:& licet in conuiuijs ſatis iocundus eſſet,tamen nihil regalis diſciplinæ minuebat:tantum enim feruorem pariter & timorẽ militibus infundebat, ut etiam ludenti non crederẽt ad aliquã laſciuiã ſe diſſoluendos. Quũ autẽ omnes in circuitu nationes ſubiecíſſet, Danos qui nauali latrocinio Freſones incurſabant,cum exercitu adijt,uicitq́, & tributarios faciens, regem eorum nomine Nubam; baptiſmum percipere fecit. Perdomitis itaque cunctis circumquaque gentibus,poſtremo Romam proficiſci ſtatuit,ſed infirmitate correptus,iter intermiſit. Quum'que ſe iam grauari morbo ſenſiſſet; conuocato omni populo,

Caſtra ad Merſburg & Riaede

Angelus uexillum

Henrici maieſtas

Heribertus ꝓ auxilio ad Henricum

als. donaret

deſignauit filium ſuũ Oddonẽ regem, cæteris quoq; filijs prædia cum theſau
ris diſtribuens: ipſum uero Oddonẽ qui maximus & optimus fuit, fratribus
& omni Francorũ impio præfecit. Teſtamẽto itaq; legitime facto, & rebus
om̃ibus rite cõpoſitis, defunctus eſt ipſe rerũ dñs, & regũ maximus Europæ,
omni uirtute animi corporiſq; nulli ſecundus, relinquens ſibijpſi maiori fi-
lioq; magnũ latũq; imperiũ, non à patribus ſibi relictũ, ſed per ſemetipſum
al's XVII. acquiſitũ, & à ſolo deo conceſſum. Erant aũt dies quibus regnauit† xvi. Anni
Henrici mors uitæ aũt ferè lx. Translatũ eſt aũt corpus eius à filijs ſuis in ciuitatem quæ di
VI. Non. Iulij citur Quidelingeburg, & ſepultum in baſilica ſancti Petri ante altare cum
Dccccxxxvi. planctu & lachrymis plurimarum gentium.

EPISTOLA AD REGINAM.

INgens opus cœpturus, uel certe iteraturus: nam magna ex parte peractũ
eſt: tua gratia fulciat, quæ domina eſſe dinoſceris iure totius Europę: quãq;
in Africã Aſiamq; patris tui iam poteſtas protendat. Spero enim quicquid
in eo inuenitur minus idoneum, glorioſa tuæ clementiæ lenitate ſubleuetur,
permaneatq; ea deuotione dedicatum qua eſt inceptum.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq; ſuccedentium Imperatorum, liber ſecundus.

DEFVNCTO itaq; patre patriæ, & regum optimo maximo
Henrico, omnis populus francorũ atq; Saxonum iam olim
deſignatũ regẽ à patre filiũ eius Oddonẽ elegit ſibi in prin
cipem. Vniuerſaliſq; electionis notantes locũ, iuſſerunt ad
Iulus locus A- Aquaſgrani palatij. Eſt autẽ locus ille proximus Iulo à con-
quiſgrani ditore Iulio Cæſare cognominato. Quũq; illò uentũ eſſet,
duces ac præfectorũ principes, cum cætera principũ militũ manu cõgregati,
in ſiſtorio baſilicæ magni Caroli cohærenti collocarunt nouũ ducem, in ſolio
ibidẽ conſtructo, manus ei dantes, ac fidem pollicentes, operamq; ſuã cõtra
oẽs inimicos ſpondentes, more ſuo fecerunt eum regẽ. Dum ea geruntur à duci
Hildeberthus bus ac cætero magiſtratu, põtifex maximus cum uniuerſo ſacerdotali ordine
Mogũt. archi & omni plebe infra in baſilica præſtolabatur proceſſionem noui regis. Quo
epiſcopus procedente, pontifex obuius læua ſua dexterã tangit regis, ſuaq; dextera li-
tuum geſtans, linea indutus ſtola plantaq; inſulatus, progreſſuſq; in mediũ
uſque phani ſubſiſtit: & reuerſus ad populũ qui circunſtabat: nam erant de
ambulatoria infra ſupráque in illa baſilica in rotundum facta, quo ab omni
populo cerni poſſet, En, inquit, adduco uobis à deo electum, & à domino
rerum Henrico olim deſignatum, nunc uero à cunctis principibus regem
factum Oddonem, ſi uobis iſta electio placeat, dextris in cœlum leuatis, ſi-
gnificate. Ad hæc omnis populus dextras in excelſum leuans, cum clamore
ualido,

ualido,imprecati ſunt proſpera nouo duci. Proinde procedit pontifex cũ re/
ge,tunica ſtricta,more Francorũ induto ponè altare: ſuper quod inſignia re/
galia poſita erant,gladius cum balteo,chlamys cũ armillis,baculus cũ ſceprro
ac diademate. Eo quippe tẽpore erat ſummus põtifex nomine Hildibertus,
Franco genere, monachus profeſſione,nutritus uel doctus in Vuldo mona/ *Fuldá*
ſterio, & ad id honoris merito progrediens,ut pater eiuſdẽ loci conſtitueret,
deinde ſummi pontificatus Mogonciacę ſedis faſtigiũ promeruiſſet. Hic erat *Hildiberti*
uir miræ ſanctitatis, & præter naturalẽ animi ſapientiã, literarũ ſtudijs ſatis *laus*
clarus. Qui inter cætera gratiarũ dona ſpiritũ prophetiæ accepiſſe prædicat.
Et quũ quęſtio eſſet pontificũ in cõſecrando rege, Treuerẽſis uidelicet & Co
loniæ Agrippinæ:illius,qa antiquior ſedes eſſet,& tanꝙ à B.Petro apoſtolo
fundata:iſtius uero,quia eius ad dioeceſim pertineret locus: & ob id ſibi con/
uenire arbitrati ſunt huius cõſecrationis honorẽ. Ceſſit tamen uterq; eorum
Hildiberti cunctis notæ almitati. Ipſe aũt accedens ad altare,& ſumpto inde
gladio,cum balteo,conuerſus ad regẽ ait, Accipe,inquit,hunc gladiũ,quo eij/ *Formá ungendi regem Ro.*
cias oẽs Chriſti aduerſarios.barbaros,& malos Chriſtianos,autoritate diui *Aquis,& inſi*
na tibi tradita,omni poteſtate totius impꝫij Francorũ,ad firmiſſimã pacẽ om *gniorum ex/*
niũ Chriſtianorũ. Deinde ſumptis armillis,ac chlamyde induit eũ. His corni *plicatio*
bus humetenus dimiſſis, inquit, monearis quo zelo fidei ferueas, & in pace
tuenda perducere uſq; in finẽ debere. Exinde ſumpto ſceptro baculoq́;. His
ſignis,inquit,monitus,paterna caſtigatione ſubiectos corripias, primũq́; dei
miniſtris,uiduis ac pupillis manũ miſericordię porrigas,nunquãq́; de capite
tuo oleũ miſerationis deficiat,ut in præſenti & in futuro ſempiterno præmio
coroneris. Perfuſus itaq; oleo ſancto,& coronatus diademate aureo,ab ipſis
põtificibus Hildiberto & Vuichfrido,ac omni legitima cõſecratione cõpleta,
ab eiſdẽ pontificibus ducit ad ſoliũ,ad quod per cocleas aſcendebat, & erat
inter duas marmoreas miræ pulchritudinis columnas conſtructũ, unde ipſe
omnes uidere,& ab oĩbus ipſe uideri poſſet. Diuina deinde laude dicta,ſacri
ficioq́; ſolẽniter celebrato,deſcendebat rex ad palatiũ,& accedens ad mẽſam
marmoreã regio apparatu ornatã,reſedit cum pontificibus & omni populo:
duces uero miniſtrabant. Lothariorũ dux Giſelbertus, ad cuius poteſtatẽ lo *Regis fami*
cus ille pertinebat, oĩa procurabat: Euerhardus menſæ præerat: Herimãnus *liares*
Frãco pincernis: Arnulfus equeſtri ordini,& eligẽdis locãdisq́; caſtris ꝑerat.
Sifridus uero Saxonũ optimus, & à rege ſecũdus,gener q̊ndã regis, tũc uero
affinitate cõiunctus,eo tẽpore ꝓcurabat Saxoniã,ne q̃ hoſtiũ interim irrup/
tio accidiſſet,nutriẽsq́; iuniorẽ Henricũ ſecum tenuit. Rex aũt poſt hæc unũ/
quẽq; principũ iuxta munificentiã regalẽ cõgruẽti ſibi munere honorans, cũ
omni hilaritate dimiſit multitudinẽ. Interea barbari ad nouas res moliendas
deſæuiunt,percuſſitq́; Bolizlaf fratrem ſuum uirum Chriſtianũ, & ut ferunt,
dei cultura religioſiſſimũ, timensq́; ſibi uicinũ ſubregulũ,eo quod paruiſſet

imperijs

imperijs Saxonũ,indixit ei bellũ. Qui miſit in Saxoniã ad expoſtulãda ſibi auxilia. Mittit autẽ ei Æſic cum legione Merſaburiorũ, & ualida manu Haſſi ganorũ,additurq́ ei exercitus Thuringorũ. Erat nanq; illa legio collecta ex latronibus. Rex quippe Henricus quũ eſſet ſatis ſeuerus extraneis,in omnibus cauſis erat clemens ciuibus: unde quemcũq; uidebat furẽ aut latronẽ manu fortẽ,& bellis aptum,à debita pœna ei parcebat, collocans in ſuburbano Merſaburiorũ,datis agris atq; armis:iuſſit ciuibusquidẽ parcere,in barbaros autẽ inquantũ auderent,latrocinia exercerent. Huiuſcemodi ergo hominum collecta multitudo,plenã in expeditionẽ produxit legionẽ. Bolizlaf autẽ audiens de exercitu Saxonico:& quia Saxones ſeorſum, & ſeorſum Thuringi irent contra ſe:diuiſis & ipſe ſocijs ſicuti erant, acerrimus conſilio utriq; exercitui occurrere diſpoſuit. At Thuringi ut hoſtes improuiſe ſibi occurſitare uiderunt,fuga periculũ deuitauerũt. Æſic autẽ cum Saxonibus & cæteris auxiliarijs nihil cunctatus,in hoſtes ruit,maximãq́; partẽ ex eis armis fudit,cæteros fugere cõpulit,uictorq́; ad caſtra reuerſus eſt. Et quũ ignoraſſet de exercitu qui inſequutus fuerat Thuringos, minus caute uſus eſt uictoria perpetrata. Bolizlaf aũt uidens exercitũ noſtrum diſperſum, & alios in extrahẽdis ſpolijs cæſorũ,alios in ſuis corporibus reficiendis, alios in paleis equorũ congregandis occupatos fugatũ reuerſumq́; coadunans exercitũ,ſuper inprouiſos ac recẽti uictoria ſecuros ſubito irruit, & ducẽ cum omni noſtro exercitu deleuit. Pergensq́; inde ad urbẽ Subreguli,primo eam impetu cepit, & uſq; in hodiernũ diẽ ſolitudinẽ fecit. Perdurauitq́; illud bellũ uſq; ad quartumdecimũ regis imperij annũ,ex eo regi fidelis ſeruus & utilis permanſit. Rex aũt audito huiuſcemodi nũcio, minime turbat̃, ſed diuina uirtute corroboratus, cum omni exercitu intrat terminos barbarorũ, ad refrenandã illorũ ſæuitiã. Datũ quippe erat illis & antea à patre ſuo bellũ, eo quod uiolaſſent legatos Thancmari filij ſui,de quo in ſequentibus plenius dicturos arbitramur. Placuit igit̃ nouo regi nouũ principẽ militiæ conſtituere. Elegitq́; ad hoc officiũ uirum nobilẽ & induſtriũ,ſatisq́; prudentẽ,nomine Herimannũ. Quo honore nõ ſolũ cæterorũ principũ,ſed & fratris ſui Vuichmanni offendit inuidiã. Quapropter & ſimulata infirmitate,amouit ſe ab exercitu. Erat nanq; Vuichmannus uir potens, & fortis,magnanimus,belli gnarus,& tãtæ ſcientiæ,ut à ſubiectis ſupra hominẽ plura noſſe prędicaret̃. Herimãnus aũt quum eſſet in prima acie,in introitu regionis in hoſtiũ pugnã incidit,eosq́; fortiter uicit: & ob hoc maiori inuidia inimicos accendit, inter q̃s Ekkehardus filius Liudulfi,q intantũ ægre paſſus eſt fortunã Herimanni,ut ſeſe ꝓmitteret maiora facturũ,aut uiuere nolle. Vnde collectis ex om̃i exercitu fortiſſimis uiris,iter dictũ regis rupit,& paludẽ quę erat inter urbẽ hoſtiũ & caſtra regis,cũ ſocijs tranſijt,ſtatimq́; hoſtes offendit,& ab his circũfuſus, cũ omnibus ſuis perijt. Erant aũt qui cum eo occiderãt,electorũ ex omni exercitu uirorum decem & octo.

Aeſic dux belli in Bohemiã

Legio latronũ

Saxonũ ingens clades

Herimannus

Vuichmanni laus

octo. Rex autē cæſa hoſtiū multitudine, & cæteris tributarijs factis, reuerſus eſt in Saxoniā. Acta ſunt autē hæc vij. Kalen. Octob. Poſt hæc antiqui hoſtes Vngari uenere uirtutē probare noui regis. Intrantes aūt Franciā, ſtatuerūt ſi poſſent, ab occidentali plaga inuadere Saxoniā. Rex aūt audiēs, nihil moratus, cū exercitu ualido occurrit illis, fugauitq; & à terminis ſuis abegit. Ceſſantibus aūt bellis externis, ciuilia oriri cœperūt. Nā Saxones imperio regis facti glorioſi, dedignabant̄ alijs ſeruire nationibus, quęſturaſq; quas habuere ullius alius niſi ſolius regis gratia habere cōtēpſerūt. Vnde iratus Euerhardus contra Bruningū, collecta manu ſuccendio tradidit ciuitatē illius uocabulo Elueri, interfectis omnibus eiuſdem ciuitatis habitatoribus. Qua præſumptione rex audita, condemnauit Euerhardū centū talentis æſtimatione equorū, omneſq; principes militū qui eum ad hoc facinus adiuuabant, dedecore canū, quos portabāt uſq; ad urbē regiā quā uocitamus Magadaburg. Eodē tempore tranſtulit rex reliquias Innocentij martyris in eandē urbem. Ipſe autē rex ut erat clementiſſimus, dū turbatores pacis merita caſtigatione afflixit, ilico cum pietate ſuſcepit, & unumquēq; eorū regio munere honorās, dimiſit in pace. At illi nihilominus duci ſuo hærebant ad omne nephas: quia ille quidē erat iocundus animo, affabilis, mediocris in rebus, largus in dādo. Et his rebus multos Saxonū ſibi aſſociauit. Ea tempeſtate defunctus eſt Arnulfus Baioariorū dux, & filij eius in ſuperbiā elati, regis iuſſu contēpſerūt ire in comitatū. Illo quoq; tempore defunctus eſt Sisfridus comes, cuius ditionē quū ſibi uindicaſſet Thancmarus, eo quod ꝓpinquus ei eſſet: nā mater eius filia matertera erat Sisfridi, de qua genuit rex Henricus Thancmarū: & regali dono ceſſiſſet Geroni comiti, afflictus eſt Thancmarus triſticia magna. Rex aūt tranſiuit in Baioariā, & rebus ibi rite cōpoſitis, reuerſus eſt in Saxoniā. Diſſenſio aūt quæ facta eſt inter Euerhardū & Bruningū, ad hoc peruenit, ut cædes publicæ fierēt, depopulationeſq; agrorū agerent̄, & ab incēdijs nuſq; abſtinerent. De legum quoq; uarietate facta eſt & contentio, fuereq; qui dicerēt quia filij filiorū nō deberent cōputari inter filios, hæreditateq; legitime cum filijs ſortiri, ſi forte patres eorū obiſſent auis ſuperſtitibus. Vnde exijt edictū à rege, ut uniuerſalis populi conuētio fieret apud uillā quæ dicit̄ Stela, factumq; eſt ut cauſa inter arbitros iudicaret̄ debere examinari. Rex aūt meliori conſilio uſus, noluit uiros nobiles ac ſenes populi inhoneſte tractari, ſed magis rem inter gladiatores diſcerni iuſſit. Vicit igit̄ pars qui filios filiorū cōputabant inter filios: & firmatū eſt ut æqualiter cū patruis hæreditatem diuiderēt pacto ſempiterno. Ibi quoq; pacis turbatores facti ſunt manifeſti, qui hactenus ſe negabāt contra regiā poteſtatē aliquid feciſſe, ſed iniuriā tantūmodo in ſocios uindicaſſent. Rex aūt ſe contemptū ab eis animaduertēs: neq; enim ad placitū iuxta iuſſū uenire dignati ſunt: arma diſtulit, ueniæ locū dedit, proxima ſibi ſemꝑ ſolitus clemētia. Sed hęc dilatio ad maiorē perniciem

Inteſtina Saxonum bella

Nepotū hæreditariū ius

perniciem multos pertraxit. Fiebant prętereà multa nepharia à ſeditioſis, homicidia, periuria, depopulationes, incendia: æquũ prauũq́;, ſanctũ periuriũq́; illis diebus parum procedebant. Iunctus eſt autem & Thancmarus Euerhardo, collectaq́; ualida manu, oppugnat præſidium quod dicit Badilici, in quo erat Henricus iunior, dataq́; præda urbis ſuis cõmilitonibus abijt, ſecũ abducens Henricum quaſi uile quoddã mancipium. Interfectus eſt autem ibi Geuehardus Vdunis filius fratris Herimanni ducis: ob cuius necem deo omnia ordinãte, duces Francorũ inter ſe ſunt diuiſi. Tãtis igit ſpolijs Thancmari milites ditati, iam ad omia parabant. Poſt hæc cepit urbẽ quæ dicitur Heresburg, & collecta ualida multitudine, ſedet in ea, multa inde exercens latrocinia. Euerhardus aũt ſecum tenuit Henricũ. Eo quoq; tempore occiſus eſt Dendi ante portas urbis quæ dicitur Larun, in qua erant milites Euerhardi. Vuichmannus aũt, qui ſe primũ alienauit à rege, audiẽs tantũ facinus ſeditioſorũ, conuerſus pacẽ fecit cũ rege, quia prudentiſſimus erat, & utilis ac fidelis in finẽ permanſit. Thancmarus autẽ filius Henrici regis natus erat ex matre nobili, manu promptus, acer ingenio, bellandi peritus: ſed inter arma honeſta minus pudicitia uſus. Erat aũt mater eius multã habens poſſeſſionẽ, qui licet à patre alijs pluribus ſit ditatus, materna tamen ſe hæreditate priuatum ægre ualde tulit: & ob hanc cauſam arma ſumpſit, ad perniciẽ ſui ſuorumq́; contra dominũ ſuũ regem. Rex autẽ licet inuitus, uidens rem ad tam ingens periculũ procedere, ad edomandã Thancmari inſolentiã, cum multo comitatu perrexit ad Heresburg. Ciues aũt urbis illius cognoſcentes de rege, quia ſuper ſe cũ ualida manu appropinquaſſet, apertis portis introduxerunt exercitũ qui obſederat urbẽ. Thancmarus autem fugit in eccleſiã, à Leone papa beato Petro apoſtolo dedicatam. Exercitus aũt perſequutus eſt eum uſq; in templũ, & maxime ſatellites Henrici, dolentes ac uindicare contendẽtes iniuriam domini ſui. Nec ueriti ianuas ferro incidere, cũ armis ingreſſi ſunt ſacrã ædem. Thancmarus aũt ſtabat iuxta altare, depoſitis deſuper armis cum torque aurea. Quũq́; ex aduerſo telis urgeret, Thiatboldus quidã notus Cobbonis cum conuicijs uulnus ei inflixit, ilicoq́; ab eo recepit quo uita cum terribili inſania in breui caruiſſet. Quidã autẽ militũ Maincia uocabulo per feneſtrã altari contiguã lancea à tergo perfoſſum, ibi ſecus arã extinxit Thancmarum. Ipſe autẽ fraternæ fautor diſcordię, in Biertanico poſtea bello uitam cum auro ab altari nequiter rapto miſerabiliter perdidit. Earũ rerũ rex ignarus, & abſens quũ audiſſet, ſuper temeritate militum indignatus eſt: ſed feruente adhuc bello ciuili nõ potuit eos contriſtari. Miſeratus autẽ fratris fortunam, ſuiq́; ingenij oſtendens clementiã, pro laude eius ac induſtria pauca loquutus, Thiadericũ & tres amitæ illius filios, qui Thancmaro manus uinxerant, lege Francorũ damnatos ſtrangula fecit deficere. Inde uertit militem auidũ pugnæ, & præda urbis ditatũ in lares. Illi autẽ urbis præfecto autore,

acriter

acriter reſiſtentes, lapides lapidibus,tela telis obijcere nõ ceſſabant. Aggra-uatiq; bello ſuper conſulto ducis inducias depoſcunt.Quibus conceſſit:ducis eis præſidium non negatur. Vnde urbe egreſſi poteſtati ſe regiæ tradidere. Ea pugna Dammo pincerna,multis alijs rebus bene geſtis olim famoſus,factus eſt clarus. Euerhardus autẽ audiens de nece Thancmari, & deſectione ſuorũ militum, fractus animo proſternitur captiuo ſuo, ueniam petit, ac ne-quiter promeretur.Henricus aũt erat eo tempore nimis adoleſcens animo,& nimia regnandi cupiditate illectus:eo pacto crimine ſoluit eum, quo coniu-ratione ſecum facta,contra regem dominũ ſuum & fratrem, ſibi regni diade ma ſi poſſibile foret imponeret.Fœdus itaq; inuicem percuſſum.Inde libera liter Henricus ad regem reuerſus puriori fide ac caritate ab eo eſt ſuſceptus quàm ingreſſus.Suaſione quoq; optimi imprimis uiri,& omni religione pro batiſſimi Frithurici ſucceſſoris Hildiberti archiepiſcopi,Euerhardus adijt re-gem,ſupplex depoſcit,ſe ſuaq; omnia ipſius arbitrio tradens. Ne igit̃ ingẽs ſcelus inemendatũ maneret, quaſi in exiliũ in Hildenenſem urbẽ à rege diri-gitur.Sed nõ poſt multum temporis in gratiã clementer recipitur, & honori priſtino redditur. Dum ea interea loci geruntur, antiqui hoſtes noſtri Vn-gari ſubitò irruunt in Saxones, & caſtris ſuper littus Badæ fluminis colloca-tis,inde in omnem regionẽ diffundũtur. Dux aũt miſſus à caſtris cum parte exercitus,eo die ad ueſperam ſigna mouit circa urbem quæ dicitur Stediere-burg. Vrbani autẽ uidentes hoſtes,& ex itinere & ex pluuia quæ ingẽs erat, ſeniores audacter erumpunt portas, & clamore primũ territantes:demũ re-pente in aduerſarios irruentes,plurimis ex eis cæſis,& copioſa equorũ multi-tudine cum aliquibus ſignis capta,cæteros fugere compulere. Vrbes quas ob uias habuere,illorum fugã animaduertentes, armis eos omnibus locis urge-bant,& maxima ex eis parte proſtrata,ducem ipſum in quendam luti puteũ cogentes oppreſſerũt. Alteræ autem partis exercitus ad Aquilonem uerſus, & arte cuiuſdam Slaui in locum qui dicitur Thrimining deductus, difficul-tate locorum ac manu circumfuſus armatorũ perijt,timoremq; nimium cęte-ris incuſſit. Dux aũt illius exercitus cum paucis elapſus comprehẽditur,& ad regem deductus precio magno redimitur. His auditis caſtra hoſtiũ omnia turbata,fuga ſalutem quæſiere,nec ultra per triginta annos in Saxonia appa ruere. Poſt hęc Henricus ardens cupiditate regnandi,celebre parat conuiuiũ in loco qui dicitur Salaueldum. Quumq; eſſet magnus ac potens maieſtate & poteſtate regali,plurimis plurima donat, & factionis huiuſcemodi pluri-mos ob id ſibi aſſociat. Fuere tamen multi qui rem cælare potius arbitrati ſunt, ad hoc tantum, ne regi fraternæ diſcordiæ inuenirentur. Dabant ta-men conſilium quo facilius bellum ſolueretur, ut uidelicet ipſe relinqueret Saxoniam ſub præſidio militari, ut ſeſe inferret Lotharius generi hominum imbelli:& ita factũ eſt,ut primo impetu eos rex deuinceret,& uno certamine

Euerhardus Henrico ſupplex

Fridericbus malo in Ottonẽ animo

c fatigaret,

fatigaret. Commilitonum itaque conſultu Saxoniæ uel in Thuringorum terra præſidio militari rradito, ipſe cum amicis Lorharios adit. Cuius rei fama undique omnes perculſi, quia tam ſubitaneæ receſſionis à rege, ac repentini belli cauſam penitus ignorabant. Rex autem audita huiuſcemodi fama, primum non credidit: poſtremo certum de belli negocio probans, nihil moratus, cum exercitu proſequutus eſt fratrem. Et ut appropiat urbi præſidijs fratris munitæ, quæ dicitur Throtmanni, milites qui erant in ea non immemores fortunæ Thancmari, nequaquam ſunt auſi inibi regem expectare: ſed egreſſi urbe, tradiderunt ſe ipſos regi. Erat autē Agina, qui illam urbem ad manum Henrici procurare deberet. Hic à rege uehementi iuramento conſtrictus, quatenus ſi poſſet, dominum ſuum à bello ad pacem & concordiam reuocaret, uel certe ipſe ad regem reuerteretur. Ira dimiſſus adijt dominum ſuum. Ductus autem exercitus à rege, peruenit uſque ad littora Rheni fluminis. Eo tempore quo erat bellum Euerhardi cum rege, miſſus Hadaldus, qui erat ſuper cubiculum regis, ad Giſelberthū pro concordia & pace: quum necdum ad neutram partem palàm declinaret, indigne ſuſcipitur, & reſponſio de die in diem differtur. Ipſe autem ſimultates ducis ſentiens, nec ultra talibus uerſutijs contentus, Imperium tibi, inquit, regale facio, præſente populo, tribunali regis condicto die præſentari, aut certe hoſtem te ſcias iudicari. Simili modo & pontificem Bernhardum à rege miſſum inhonoratum, & reſponſi incertum à ſe dimiſit. Fertur etiam & regalium literarum ſæpius ſigilla corrupiſſe. Poſt hæc uero uerba legatum melius cœpit habere, & cum honore trāſduci fecit. Igiť copias belli parantes Henricus & Giſelberthus, decreuerunt ad Rhenum occurrere regi. Agina quoque memor iuriſiurandi, præcedens exercitum, tranſito Rheno regi ſeſe præſentauit. Et ſalutato eo uerbis humillimis, ait, Frater tuus dominus meus ſaluum te & incolumem magno latoq; imperio diu regnare exoptat, tuumq; ad ſeruitium demandat ſe quantocyus feſtinare. Rege autē interrogante de eo, pacem bellum'ne cogitaſſet, proſpiciens, uidit multitudinem nimiam, erectis ſignis tractim procedere, & ad ſui partem exercitus qui iam Rhenum tranſierat tendentē. Et conuerſus ad Aginam, Quid nam uult, inquit, illa multitudo, aut quæ eſt? At ille ſatis ocioſe, Dominus meus, inquit, eſt frater tuus. Si meæ ſuaſioni dignaretur animū inclinare, aliter ueniſſet. Modo ut ipſe iuraui ueni. Rex autē his auditis, dolorem animi motu corporis non cælabat, eo quod non adeſſent naues, per quas Rhenum tranſcendere poſſet, & ingens flumen aliud iter non præbebat, nec tempus ſubitanei certaminis in ulteriori ripa conſtitutos aliud ſinebat cogitare, niſi aut coram hoſtibus cadere deberet, aut certe armis uitam defenderet. Vnde ad deum ſupplices expandens manus, rex ait, Dominus, inquit, omnium rerum autor & rector, reſpice populum tuum, cui me præeſſe uoluiſti, ut ereptus ab inimicis, ſciant omnes gentes ullum

Tretmont, quæ nunc Tremonia

Giſelbertus Lotharingiæ dux, regis ſororius

Bernardus epiſcopus

Ottonis ad deum oratio

ullum mortalium tuæ diſpoſitioni contraire non poſſe, qui omnia potes, & uiuis & regnas in æternum. Qui autem erant in ulteriori ripa, ſarcinas & impedimenta quæcꝫ tranſmittunt in locum qui dicitur Sanctum. Ipſi uero parati hoſtes expectant. Quumcꝫ eſſet piſcina inter noſtrates & hoſtes, Saxones diuiſis ſocijs, pars una ex aduerſo ruit in hoſtes, altera pars à tergo inſequitur, in medijs hoſtes opprimens, pauci plures uehementer urgebant. Necꝫ enim noſtratium ſupra centum armatos fuiſſe perhibetur, aduerſariorũ uero magnus ſatis exercitus. Sed quum à fronte pariter & à tergo urgerentur, qua parte potiſſimum cauere debuiſſent, in promptu non erat. Ex noſtris etiam fuere, qui Gallica lingua ex parte loqui ſciebant, qui clamore in altũ Gallice leuato, exhortati ſunt aduerſarios ad fugã. Illi ſocios huiuſcemodi clamaſſe arbitrati, fugam ut clamatum eſt inierunt. Eo die ex noſtris multi uulnerati, aliqui etiam cæſi, inter quos Albertus qui cognominatus eſt Candidus, telo ducis Henrici uulneratus, non multis interiacentibus diebus defunctus eſt. Hoſtes autẽ omnes aut cæſi, uel capti, uel certe fugati, ſarcinæ omnes, & omnis hoſtium ſupellex inter uictores diuiſa. Ex parte Lothariorum bene pugnaſſe prædicabatur illo certamine Godofridus Niger cognominatus. Sed & Maincia, cuius ſupra mentionẽ fecimus, eo die cecidit. Dadi autem Thuring mandauit ad præfectos urbium qui erant in oriente partis ducis Henrici, de uictoria regis, & quia ipſe dux in bello cecidiſſet: egitcꝫ callide, ut omnes ſe traderent regiæ poteſtati. Henricus autem hoc factum, nequaquam reliquit inultum. Ipſi autem duæ tantummodo ex omnibus remanſerant urbes, Mersburg & †Scithingi. Regiam autem poſt uictoriam iuſſum eſt perſequi fratrem ſuum generumcꝫ. Audiens uero de defectione urbium ſuarũ, fractuſcꝫ recenti regis uictoria, cum nouis tantũ armatis iter arripuit, Saxoniamcꝫ iam tardius adiens urbem Mersburg ingreſſus eſt. Quo rex comperto, & ipſe reuerſus eſt Saxoniam, urbemcꝫ in qua frater erat, cum exercitu obſedit. Sed quum non poſſet fortiori ac maiori reſiſtere, poſt duos fermè menſes tradita urbe egreſſus eſt Henricus ad regem. Datæ ſunt autem ei induciæ triginta dierum, quatenus cum militibus ſibi cohærentibus ſecederet à Saxonia: Si cui uero illorum regem adire placuiſſet, locum ueniæ haberet. Quieuitcꝫ Saxonia poſt hæc ab inteſtinis bellis paucis diebus. Barbari autem labore noſtro elati, nuſquam ab incendio, cæde, ac depopulatione uacabant: Geronemcꝫ quem ſibi rex præfecerat, cum dolo perimere cogitant. Ipſe dolum dolo præoccupans, conuiuio claro delibutos ac uino ſepultos, ad triginta ferè principum barbarorum una nocte extinxit. Sed quum non ſufficeret contra omnes nationes barbarorum: eo quippe tempore Abotriti rebellauerant, & cæſo exercitu noſtro, ducem ipſum nomine Haicam extinxerunt: ab ipſo rege ſæpius ductus exercitus, eos læſit & in multis afflixit, & in ultimam penè calamitatem perduxit. Illi uero nihilominus bellum quàm

Sanctum

Alberti Candidi interitus

Godofridi Nigri laus

al. Schidingẽ

forte, ſororij

Gero

Haico

pacem elegerunt, omnem miſeriam caræ libertati poſtponentes. Eſt nanque huiuſcemodi genus hominum durum, & laboris patiens, uictu leuiſſimo aſſuetum, & quod noſtris graui oneri eſſe ſolet, Sclaui pro quadam uoluptate ducunt. Tranſeunt ſanè dies plurimi, his pro gloria & pro magno latóque imperio, illis pro libertate ac ultima ſeruitute uarie certantibus. Multos quippe illis diebus Saxones patiebantur hoſtes, Sclauos ab oriente, Francos à meridie, Lotharios ab occidente, ab Aquilone Danos, itemque Sclauos: proptereáque barbari longum trahebant certamen. Fuit quidam autem Sclauus à rege Henrico relictus, qui iure gentis paterna ſucceſſione dominus eſſet eorum, qui dicuntur Heueldi, dictus Tugumir. Hic pecunia multa captus, & maiori promiſſione perſuaſus, profeſſus eſt ſe prodere regionem. Vnde quaſi occulte elapſus, uenit in urbem quæ dicitur Brandenburg, à populóque agnitus, & ut dominus ſuſceptus, in breui quæ promiſit impleuit. Nam nepotem ſuum, qui ex omnibus principibus gentis ſupererat, ad ſe inuitans, dolo captum interfecit, urbemque cum regione ditioni regiæ tradidit. Quo facto omnes barbaræ nationes uſque in Odoram fluuium ſimili modo tributis regalibus ſe ſubiugarunt. Henricus igitur diſcedens à Saxonia, Lotharios iterum adijt, & cum †genero ſuo, duce ſcilicet Iſilbertho, cum ſuis militibus aliquandiu moratus eſt. Iterum ducitur exercitus à rege contra Iſilberthum, & omnis regio Lothariorum illius imperio ſubiacens igni traditur. Obſeſſusque in urbe quæ dicitur Kieuermont, elapſus inde proficiſcitur. Et quum obſidio difficultate locorum parum procederet, uaſtata undique regione, rex in Saxoniam reuertitur. Sciens autem comitem Giſelberthum uerſutum & callidum nimis, nomine Immonem, artibus illius melius arbitratus eſt pugnare quàm armis. Ille uero ut erat aſtutiſſimus, meliori ac maiori ſe ſubdens, arma ſumit contra ducem: quod ipſe dux omnium laborum grauiſſime tulit, quia eum ſibi aduerſum ſuſtinere debuiſſet, cuius conſilio ac fidei hactenus ſe maxime credebat. Augebat quoque indignationem duci grex porcorum, ab Immone callide captus. Nam ſubulci ducis quum cõtra porcos urbis tranſirent, Immo porcellum pro porta agitari fecit, & omnem gregem porcorum apertis portis intra urbem recepit. Quam iniuriam dux ferre non ualens, coacto exercitu, obſedit Immonem. Ille autem plurima apum examina habuiſſe fertur, quæ frangens proiecit contra equites. Apes autem aculeis equos ſtimulantes in inſaniam uertebant, ita ut equites periclitari cœpiſſent. Quo uiſo Immo, proſpiciens de muro, eruptionem cum ſocijs minitatus eſt. Huiuſcemodi igitur artibus ſæpius dux ab Immone deluſus, ſoluit obſidionem. Diſcedens uero, fertur dixiſſe, Immone mecum ſentiente, omnes Lotharios facile captos tenui, modo ipſum ſolum cum omnibus Lotharijs capere nequeo. Tractum tamdiu bellum Euerhardus conſiderans, ultra non quieſcit. Quin contempto rege,

Sclauorum mores

Tugumir perfidia

Odora flu.

forte, ſororio

Kiuermont, id eſt, mons capræ

Immonis calliditas

rege, & iute ſpreto iuramentorum, ut initio, conſerta manu, cum Iſelbertho ad incentiua bellorum pariter conſpirant. Nec contenti regno occidentali ſolummodo, in Rheni orientalem agrum depopulandum cum exercitu de merguntur. Hęc quum audiuntur in caſtris regis: nam ea poteſtate rex erat pugnans contra Briſeg, & alias urbes, quæ erant Euerhardi ditionis: multi ſe caſtris eruebât, nec ultra ſpes erat regnandi Saxones. Rex uero in ea turbatione tanta conſtantia ac imperio uſus eſt, licet coram milite conſtiparetur, ac ſi nihil ei difficultatis obuiaſſet. Nam ſummi pontifices relictis tentorijs, & alia qualibet ſupellectili, ipſi etiam defecerunt à fide. Defectionis cauſam edicere, & regalia myſteria pandere ſuper nos eſt. Verum hiſtoriæ ſatisfaciendum, arbitramur quicquid in hac parte peccemus, ueniabile ſit. Summus pontifex miſſus ad Euerhardum, pro concordia & pace, quum eſſet earum rerum deſiderariſſimus, pacto mutuo ſuum interpoſuit iuramentum, & ideo ab eo non poſſe deficere fertur narraſſe. Rex autem per pontificem officio ſuo congruentia dirigens reſponſa, nil ad ſe pertinere uoluit quicquid epiſcopus egiſſet, ſine ſuo imperio. Quare, quia contra autoritatem regi quaſi præcellenti noluit ſubijci, ſed receſſit ab eo in Hommaburgnenſem urbem, quaſi in exilium deſtinauit, Ruodhardũ epiſcopum uero nouam Corbeiã direxit. In breui uero utriſq; clementer ignoſcit, in ſui gratiam ſuſcepit, & honori priſtino reddidit. Ad coërcendã igitur ducum præſumptionẽ, miſſus Herimannus cum exercitu, inuenit eos ſuper littus Rheni, magnamq; partem exercitus abeſſe, eo quod iam Rhenum cum præda tranſiſſent. Circumfuſus itaque dux ipſe Euerhardus militum armis, multis uulneribus acceptis, ac uiriliter redditis, perfoſſus tandem telis corruit. Giſelbertus autem fugiens, nauem cum pluribus aſcendit, quæ onere prægrauata, ſuccumbens mergitur: ipſéque dux cum cæteris merſus, nunquam eſt inuentus. Rex autem audita uictoria ſuorum militum, ac morte ducum, gratias egit omnipotenti deo, cuius ſæpius auxilium expertus eſt opportunũ. Præficiensq; regioni Lothariorũ Oddonem, Ricuinis filium: & ut nutriret nepotẽ ſuum, filium Giſelberti optimæ ſpei puerulum nomine Henricum, reuerſus eſt in Saxoniam. Mater autem pueri copulata eſt coniugio Luthouuico regi, & Henricus frater regis diſcedens à Lotharijs, ſeceſſit in regionem Caroli. Necem ducum aſperrima hyems, hyememq; ſequuta eſt fames ualidiſſima. Poſt hæc Immo uera neſcio an falſo arma ſumit contra regem, & media hyeme circundatus exercitu, ſe pariter cum urbe tradidit, ac deinceps fidelis & utilis permanſit. Nepotes quoque Giſelberthi, ſeruituti regiæ ſe ſubijciebât, urbibus quas tenebant nihilominus retentis. Kieuermont etiam ab Anfredo & Arnoldo adhuc tenebatur, ad quos Immo mandatum huiuſcemodi dirigens ait, De me non ſentio

Briſacum

Ruodhardus epiſcopus Argentinenſis

Ducis Sueuorum caſtra ad Aldernacum

Immo

proceſſit,ut coniuratione ualida facta,in paſchali feſtiuitate quę erat proxima, quum ipſe Henricus ad palatium adijſſet, regem occidere cogitaſſent: ipſi uero regni diadema imponerent. Earum rerum dum non eſſet publicus proditor,ſemper ſe protegente ſumma diuinitate, notæ factæ ſunt regi inſidiæ modicum ante paſcha. Qui fidelium militum uallatus manu die ac nocte, nihil'que decoris uel maieſtatis regiæ coram populo ea ſolennitate minuens,nimium hoſtibus intulit timorem. Poſt diem uero ſolennem conſilio maxime Francorum,qui eo tempore maxime ſibi aſtabant,Herimanni ſcilicet, Vdonis, atque Chuonradi, qui dictus eſt Rufus, ſecrete proditos iubet comprehendi, uel certe occidi. Inter quos erat primus,in cæteris omnium bonarum uirtutum rebus abſq; hac noxa fortiſſimus optimusq; Erik. Hic quum armatos ad ſe properaſſe intellexiſſet, conſcius cauſarum, equum aſcendit,arma ſumit, circumfuſusq; hoſtium turmis, memor priſtinæ uirtutis ac nobilitatis elegit mori, quàm inimicorum dominationi ſubijci. Nam lancea perfoſſus occubuit, uir omni uirtute ac induſtria ciuibus carus atq; clarus. Cæteri autem inſidiarum conſcij,in alteram hebdomadam differuntur, & ſecundum leges ſceleribus ſuis meritas pœnas ſoluentes, capite cæduntur. Henricus autem fugiens regno ceſſit. Eo anno, & portenta quædam apparuere,ſcilicet cometæ. Nam à quintadecima kalendas Nouembres, uſque in ipſas kalendas uiſæ ſunt. Quibus uiſis, multi mortales territi,aut nimiam peſtilentiam, uel certe regni mutationem metuebant. Quomodo quidem ante regis Henrici exceſſum, multa prodigia monſtrata ſunt, ita ut ſolis ſplendor forinſecus aëre abſque nubilo penè nullus appareret, intrinſecùs autem per feneſtras domorum rubeus, tanquam ſanguis infunderetur. Mons quoque ubi ipſe rerum dominus ſepultus eſt, fama prodidit, quia multis in locis flammas euomeret. Hominis etiam cuiuſdam manus ſiniſtra ferro amputata, poſt annum ferè integrum reſtituta eſt ei dormienti, qui pro ſigno miraculi ſanguinea linea loco coniunctionis notabatur. Sed cometas inundatio nimia, inundationem'que boum peſtilentia ſubſequuta eſt. Defuncto autem †Vdone Lothariorum præſide,ac regis nepote Henrico,ducatus regionis conceditur Chuonrado, cui & unicam filiam ſuam rex deſponſauit,qui erat adoleſcens acer & fortis, domi militiæq; optimus, commilitonibus ſuis carus. Illis diebus Bertholdus frater Arnulfi procurabat Baioariam, pugnansq; contra Vngaros, uictorq; exiſtens,triumpho celebri factus eſt clarus. Rex autem de die in diem proficiens,paterno regno nequaquam eſt contentus, ſed abijt Burgundiam, regem cum regno in ſuam accepit poteſtatem. Hugonem alterum armis edomuit, ac ſibi ſubiectum fecit. Cuius fibulam auream regni dono conceſſam,

Erik

Prodigia ante Henrici mortem

for. Oddone

Aurea fibula Corbeia

conceſſam, gemmarum uarietate mirabilem uidemus in altari protomar-tyris Stephani rutilantem. Igitur quum omnia regna coram eo ſilerent, & poteſtati ipſius omnes hoſtes cederent, monitu & interceſſione ſanctæ matris eius, recordatus eſt multis laboribus fatigati fratris, præfecitque eum regno Baioariorum. Bertholdo iam defuncto, pacem & concordiam cum eo faciens, qua uſque in finem fideliter permanſit. Erat autem ipſe dominus Henricus copulatus matrimonio filiæ ducis Arnulfi, fœminæ egregiæ formæ, mirabilisque prudentiæ. Fratrum uero pax atque concordia deo acceptabilis, hominibusq; amabilis, toto orbe fit iam celebris, dum unanimes reſpublicas augent, hoſtes debellant: ciuibus paterna poteſtate præſumit. Ducatu igitur Baioariorum accepto, nequaquam deſidia torpuit: ſed abiens, Aquilegiam cepit, Vngaros duabus uicibus armis ſuperauit, Ticinum tranſnarauit, & præda magna intra regionem hoſtium capta, exercitum incolumem in patriam reduxit. Talium igitur & tantorum mores, habitum formamq;, quos ſumma clementia mundo ad delicias, omnémque decorem deſtinauit, noſtrum non eſt omnimodis exponere. Verum deuotionem quam erga eos habemus, penitus cælare nequimus.

Henrici fortia facta

Ipſe denique dominus rerum fratrum natu maximus, optimus in primis, pietate erat clarus, opere omnium mortalium conſtantiſſimus: præter regiæ diſciplinæ terrorem ſemper iocundus, dandi largus, dormiendi parcus, & inter dormiendum ſemper aliquid loquens, quo eum ſemper uigilare æſtimes: amicis nihil negans, & ſupra hominem fidelis. Nam quoſdam audiuimus accuſatos, & peccari manifeſtos, ipſum eorum aduocatum & interceſſorem, & criminis nullo modo credulum ab eo poſthabitos, tanquam nihil unquam in eum peccaſſent. Ingenium ei admodum mirandum: nam poſt mortem Edidis reginæ, quum antea neſciert literas, intantum didicit, ut pleniter libros legere & intelligere nouerit. Prǽterea Romana lingua Sclauonicáque loqui ſciebat: ſed rarum eſt quod earum uti dignaretur. In uenationibus creber: tabularum ludos amat, equitatus gratiam regia grauitate interdum exercens. Acceſſit ad hæc & moles corporis, omnem regiam oſtendens dignitatem, capite cano, ſparſus capillo, oculi rutilantes, & in modum fulguris cita repercuſſione ſplendorem quendam emittentes: facies rubicunda, & prolixior barba: & hæc contra morem antiquum: pectus leoninum, quibuſdam ſparſum iubis: uenter commodus: inceſſus quondam citus, modo grauior: habitus patrius, ut qui nunquam ſit peregrino uſus. Quotieſcunque autem ſit opus corona portanda, ieiunium ſemper præcedere pro uero traditur. Henricus uero morum grauitate pollebat, & ob id ab ignotis minus clemens iocundusq; prædicabatur, cõſtanti admodũ animo: fidelis & ipſe amicis, ita ut mediocris ſubſtantiæ militem

Ottonis mores

Ottonis imago

Henrici mores

coniugis

coniugis ſuæ ſororis matrimonio honoraret, ſocium ſibi amicumq́ faceret. Erat corpore præſtanti, & qui in adoleſcentia omnem hominem egregia forma ad ſe inclinaret. Iunior uero fratrū dominus Bruno, magnus erat in/genio, magnus ſcientia, & omni uirtute ac induſtria. Quem quum rex præ/feciſſet genti indomitæ Lothariorum, regionem à latronibus ita purgauit, & intantum diſciplina legali inſtruxit, ut ſumma ratio, ſummaq́ pax illis in partibus locum tenerent. Igitur quum bella inteſtina externaq́ ceſſarent, leges diuinæ atque humanæ autorali uigore pollent. Grauisq́ perſequutio monachis oritur in diebus illis, affirmantibus quibuſdā pontificibus melius arbitrari paucos uita claros, q̄ plures negligentes ineſſe monaſterijs opor/tere: obliti, niſi fallor, ſententiæ patrisfamiliæ prohibentis ſeruos zizania col/ligere, ſed utraque creſcere oportere, zizania & triticum uſque ad meſſem. Quo factum eſt, ut plures propriæ infirmitatis conſcij, depoſito habitu, & relictis monaſterijs, graue onus ſacerdotum deuitarent. Fuerunt autem quidam, qui ſummum pontificem Fridericum hoc non pure ſed ficte feciſ/ſe arbitrati ſunt, quatenus uenerabilem uitum, regiq́ fideliſſimum abbatem Hadumarum quoquo modo poſſet dehoneſtaret. Ipſe enim erat uir ma/gnæ prudentiæ ac induſtriæ. Sub eius temporibus templum famoſum Vul/denſe igne conſumptum eſt, & ab eo reſtauratum, & multo maiori decore perfectum eſt. Hic pontificem ſub cuſtodia tenuit, ſecunda coniuratione culpabilem: primum honorifice, ſed quum literas ab eo ſcriptas repreben/diſſet ſatis ſeuere. Pontifex uero dimiſſus, dum ultionem quærit contra tan/tum uitum, leges non præualent, humillima monaſteria autoritate tentauit, ut ad excellentiſſima æqualiter procederet. Sed huiuſcemodi ſimulationes incaſſum profuſæ. Nam abbas in gratia & amicitia regis permanſit, & cau/ſis intercurrentibus pontifex quod cogitauit non impleuit. Soror autem re/gis Lothouuico regi genuit tres filios, Carolum, Lotharium, & Carloman/num. Ipſe autem Lothouuicus rex à ducibus ſuis circumuentus, & à Nort/mannis captus, conſilio Hugonis Lugdunum miſſus cuſtodiæ publicæ tra/ditur. Filium autem eius natu maiorem Carolum Nortmanni ſecum du/xerunt † Rothum, ibi & mortuus eſt. Audiens autem rex, ſuper fortuna amici ſatis doluit, imperauitq́ expeditionem in Galliam contra Hugonem in an/num ſecundum. Eo tempore quum moraretur in campis ſylueſtribus uena/tionem agens, obſides Bolizlaui uidimus, quos populo rex præſentari iuſſit ſatis ſuper eis lætatus. Ille annus notabilis caſu calamitoſo totius populi, de morte ſcilicet beatæ memoriæ Edidis reginæ, cuius dies extrema ſeptimo ka/lendas Februarij celebrata eſt cum gemitu & lachrymis omniū Saxonum. Hæc nata ex gente Anglorum, non minus ſancta religione quàm regali potentia pollentium ſtirpe claruit. Decem annorum regni conſortia te/nuit, undecimo obijt. Saxoniam uero decem & nouem annis inhabitauit.

Reliquit

Bruno archiepiſcopus Colonienſis

Monachorum perſequutio

Hadumarus abbas Fulденſis

al's. Rothomagum

Edidis mors

Reliquit filium nomine Liudulfum, omni uirtute animi & corporis, ea ætate nullo mortali ſecundum. Filiam quoque Liutgardam nomine, quæ nupſerat Chuonrado duci. Sepulta eſt autem in ciuitate Magathaburg, in baſilica noua latere Aquiloni ad orientem.

EPISTOLA VVITICHINDI AD REGINAM MAthildim Ottonis Imperatoris filiam.

QVemadmodũ cœli terræq; facies, hominum uoces, uultus ac mores mille modis concordi diſcordia uariantur, ſed ad unius luminis ſenſusq; ducatum, dei cuncta regentis prouidẽtia coguntur: ita publicis ac priuatis rebus intentis imperiale decus, quod re ut ſereniſſimum ſplendorem, gemmamq; lucidiſſimam mundo effudit, unum iuſticiæ moderamen eſt normàque rectitudinis. Vnde laboris noſtri opus quod à diuerſis moribus diuerſe accipitur, eo quod ingenij ſermoniſq; claritate egeat, ſinu glorioſæ clementiæ tuæ ſuſcipiatur, nec in ea noſtra inſipiẽtia, ſed maior conſideretur deuotio, humiliter dẽpoſco.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq; ſuccedentium Imperatorum, liber tertius.

POST EXCESSVM EDIDIS reginæ, omnem amorem maternum transfudit rex in unicum ſuum Liudulfum. Factoq; teſtamento, creauit eum regem pꝯſt ſe. Ipſe autem tener adhuc erat adoleſcens, ætatis nõ habens amplius quàm ſedecim annos. Rex uero in Gallicã proficiſcens expeditionem, coacto apud Camaracam urbem exercitu, feſtinat intrare regnum Caroli, uindicandæ cauſa iniuriæ generi ſui Lothouuici. Quo

Hugonis contumax faſtus

audito Hugo miſſa legatione, iurat per patris ſui animam, qui iam olim perijt, deo regiq; proprio repugnando, quia tanta ſibi eſſet copia armatorum, quantam hactenus rex nunquam uidiſſet, addiditq; contemptum, uane tumideq; ſuper Saxones loquendo, quia imbelles eſſent, & quia facile poſſet una potione telorum Saxonicorum ſeptem abſorbere. Ad quod rex famo

Pilei fœnini Saxonum in æſtate

ſum ſatis reddit reſponſum: ſibi uero eſſe tantam multitudinem pileorum fœninorum, quos ei præſentari oporteret, quantam nec ipſe nec pater ſuus unquam uideret. Et reuera quum eſſet magnus ualde exercitus, triginta ſcilicet duarum legionum, non eſt inuentus qui fœnino non uteretur pileo,

alij, Fuldenſis

niſi†Corbeius abbas nomine Bouo cum tribus ſuis ſequacibus. Hic erat uir ſapiens ac clarus, à deo nobis oſtenſus, non conceſſus. Huius patris auus Bouo Græcas literas coram Chuonrado rege legendo factus eſt clarus: & huic eiuſdem

eiuſdem nominis auus erat, ut natu maior omni uirtute ac ſapientia potior.
Sed & ipſe nepos erat Vuarini, qui ex milite factus eſt monachus, & pri/
mus omnium apud nouam Chorbeiam regulariter electus eſt in patrem.
Qui quum eſſet admirandæ ſanctitatis, ad augmentum uirtutum ſuarũ, bea
tæq́ memoriæ Saxoniæ precioſum attulit theſaurum, reliquias uidelicet pre
cioſi martyris Viti. Dimiſſus igitur Lothouuicus regi occurrit, iungitq́ cum
ſocijs exercitui illius. Rex autẽ cum exercitu Lugdunum adijt, eamq́ armis
tentauit, inde Pariſiũ perrexit, Hugonemq́ ibi obſedit, memoriam quoque
Dionyſij martyris digne honorans ueneratus eſt. Ductus inde exercitus con
tra urbem Remenſem, ubi erat nepos Hugonis contra ius fasq́ omne ſub/
rogatus epiſcopus, legitimo pontifice adhuc ſuperſtite. Armis autem urbem
capiens, iniuſte conſtitutum expulit ſacerdotem, legitimum eccleſiæ ſediq́
propriæ reſtituens. Exinde collecta ex omni exercitu electorum militum ma
nu, Rothun Danorum urbem adijt, ſed difficultate locorum, aſperioriq́ hye *als. Rotho/*
me ingruente, plaga eos quidem magna percuſſit: incolumi exercitu, infecto *magum*
negocio poſt tres menſes Saxoniam regreſſus eſt, urbibus Remenſe atque
Lugduno cum cæteris armis captis Lothouuico regi conceſſis. Hugo autem
expertus potentiam regis, uirtutemq́ Saxonum, non paſſus eſt ultra termi/
nos ſuos hoſtiliter intrare, ſed pergenti in eandem expeditionem anno ſe/
quenti, occurrit iuxta fluuium qui dicitur Car, manus dedit, iuxtaq́ impe/ *Car. flu.*
rium regis pactum inijt, utilisq́ proinde permanſit. Vidẽs autem rex filium
ſuum Liudulfum uirum factum, dedit ei coniugem diuitijs ac nobilitate cla/
ram, ducis Herimanni filiam nomine Idam. Quam quum accepiſſet, in bre/
ui poſt hæc ſocer moritur, cum ducatu omni ei poſſeſſione relicta. Accepta
autem poteſtate, animũ tranquillum quem in puero geſſit, exuit, armatũq́
militem in Italiam ducens, aliquantis ibi urbibus captis, & ſub cuſtodia tra/
ditis, ipſe reuertitur in Franciam. Eo tempore uſurpato imperio, regnauit in
Longobardia homo fortis & auarus, & qui omnem iuſticiam pecunia uen/
deret Berngarius. Veritus autem ſingularis prudentiæ reginæ uirtutem, à *Berngarij III*
Lothouuico rege relictæ, in multis eam afflixit, quo tanti decus ſplendoris *in Italia ty/*
extingueret, uel certe obſcuraret. Illo tempore rex proficiſcitur in militiã con/ *rannis*
tra Bolizlauum regem Bohemorum: & quum capienda eſſet urbs quæ nun/ *Boleslai re*
cupabatur Noua, in qua clauſus obſidebat Bolizlaui filius, prudẽti rex con/ *bellio*
ſilio diremit prælium, ne miles in rapiendis hoſtium ſpolijs aliquod periculũ
incideret. Cõſiderata itaq́ uirtute regis, ac innumera multitudine exercitus,
Bolizaf urbe egreſſus, mal t tantæ maieſtati ſubijci, q́ ultimã perniciẽ pati.
Sub ſignisq́ ſtans, & regẽ audiẽs, reſpõſaq́ reddẽs, ueniã tandẽ promeruit.
Inde plena uictoriaglorioſus factus rex Saxoniã regreſſus eſt. Quũq́ eum
uirtus præfatæ reginæ nõ lateret, ſimulato itinere Romam proficiſci ſtatuit.
Quũq́ in Longobardiã uentũ eſſet, aureis muneribus amorẽ reginæ ſuper ſe

probare

probare tentauit. Quo fideliter experto, in coniugiū ſibi eam ſociauit, cum'q; ea urbem Papiam quæ eſt ſedes regia, obtinuit. Quod quum uidiſſet filius eius Luidulfus, triſtis à rege diſceſſit, profectusq; in Saxoniā, aliquandiu moratus eſt in loco conſilijs funeſto Salaueldun. Rex uero in Italia celebratis iuxta magnificentiā regalem nuptijs, proficiſcit̃ inde cum noui matrimonij claritate, acturusq; proximū paſcha in Saxonia, lætitiam patriæ magnamq; gratiā conferens. Perſuaſus quoq; rex Berngarius à Chunrado duce cui Papia cum præſidio militari relicta erat cuſtodienda, regem ſubſequutus eſt in Germaniam, pacem cum eo facturus, & omnibus quæ imperauiſſet obtemperaturus. Cui regiæ urbi appropinquanti, occurritur miliario ab urbe à ducibus & præfectis, Palatinorumq; primoribus, & regaliter ſuſceptus, ductus in urbem, iuſſus eſt in hoſpitio ſibi præparato manere. Neq; enim faciem regis intra tres dies uidere promeruit. Quod ægre ferēs Chuonradus qui eum adduxerat, unumq; cum eo ſentiens filius regis Luidulfus, ſuſpectum ſuper hac cauſa Henricum fratrem regis habentes, quaſi antiqua ſtimulatum inuidia deuitauerunt eum. Henricus autē ſciens adoleſcentē maternis deſtitutū ſuffragijs, contemptui eum cœpit habere, in tantum, ut à conuicijs ei quoque non parceret. Interea rex regem alloquitur, in gratiamq; regis ac reginæ ſuſceptus, deditionis ſponſionē dat, fœderis ſpontanei diem apud urbem Auguſtam deſignans. Vbi quum conuentus fieret, Berngarius manus filij ſui Adelberti ſuis manibus implicans: licet olim Hugonem fugiens, regi ſubderetur: tunc tamen renouata fide coram omni exercitu famulatui regis ſe cum filio ſubiugauit. Et ita dimiſſus in Italiam remeauit cum gratia & pace. Ibi miræ magnitudinis lapis grandinis tonitrui ac tempeſtate turbulenta de cœlo iactus, ingens miraculum multis uiſentibus præbuit. Nati ſunt autem regi filij ex sereniſſima regina, primogenitus Heinricus, ſecundus Bruno, tertius Otto, paterni nominis maieſtate deſignat̃, quem iam poſt patrem dominū ac Imperatorem uniuerſus ſperat orbis. Filiam quoq; ſanctæ matris eius uocabulo inſignitam, de qua non præſumimus aliquid dicere, quū eius claritas præcellat omne quod dicere aut ſcribere ualeamus. Enimuero rex quū regiones Francorum urbesq; circuiret, audiuit quia ei inſidiæ pararentur à filio generoq;, quapropter ſummus pontifex reuocatus, ubi auſteriorem uitā more ſolito cum eremitis & ſolitarijs ante paſcha agebat, ſuſcepit regem Mogontiæ, ibi ei aliquandiu miniſtrans. Nephanda cōſilia prodita, à filio generoq; animaduerſa, purgandi locum criminis cum conſilio pontificis petierunt, & impetrant. Qui licet ſceleris manifeſte arguerentur, patuit tamen rex eorum ſententijs in omnibus, locorum temporumq; anguſtia. Et quum apparatus paſchalis apud aquas fieri oporteret, comperit quia nihil ſibi dignum ibi paratum eſſet. maternis gaudijs & officijs decenter curatur, regemq; quem in Francia penè perdidit, in patria magnifice recepit. Nam cōfortatus amicorū gentisq;

Salaueldia cō iurationibus nefaſta

Lapis cœlitus delapſus

gentisq́ propriæ præſentia irritum fecit pactū,quod coactus inire confeſſus eſt:edictumq́ eſt filio generoq́,autores ſceleris puniendos tradere,aut certe ſe publicos hoſtes noſſe. Pactis priſtinis pontifex interceſſit,tanq̃ paci & cō cordiæ cōſulturus: ob id regi fit ſuſpectus,amicis regalibus, conſiliarijsq́ omnimodis ſpernēdus. De eo neceſſariū arbitramur nequaq̃ aliquid temere iudicare: ſed quod de eo probamus, q̄a magnus erat oratione die noctuq́, magnus eleemoſynarū largitate, præcipuus uerbo prædicationis,nō ſilere dignum duximus: cæterum de accuſatis cauſis qui iudicat dominus eſt. Earum rerū dum ibi finis non fieret,uniuerſalis populi conuentus eſſe iubetur apud uillam quæ dicitur Frideſleri, ſuper his cauſis diſcutiendis. Vbi quū frater regis Henricus adeſſet, multas ac graues cauſas ſummo pontifici obijciebat: proptereaq́ regis totiusq́ penè exercitus offenſam incurrit,dum eum penitus culpabilem ex illis dictis cenſerent. Propterea rex ſæuiorem animum gerens ex recenti iniuria,eminentiſſimos uiros,ac ſibi quondā charos,& in Britannico bello fideles,traditos exilio damnauit, dum accuſati rationem redderent,& ſe purgare non ſufficerent. Hi erant Thuringi genere,poteſtatis præfectoriæ,Dadanus & Vuilhelmus nomine.Hoc facto,multi ſcelerum conſcij perterriti. Soluta concione,multitudine dimiſſa, ſeſe rex in orientales partes contulit. Lotharij autem quum regem duci Cunrado ſenſiſſent offenſum, quum iam olim ei infeſti eſſent, eo q̧ ducatum ſuper eos adminiſtraret ipſis inuitis,arma contra eum ſumunt. Ille uero imperterritus leoninum exercens animum, ſigna ſignis contraria inuexit, & incredibilem multitudinem ex eis propria manu fudit,dum ſanguine amici quem in prælio amiſit, Cunradi ſcilicet Euerhardi filij,ut fera ſæuiſſima acueret. Itaq; illi fortiſſimo ſuppetente fortium militum manu,aduerſo exercitui dum nouus ſemper additur, à meridie uſq; in ueſperum protrahitur bellum:nocte prælium diſſoluitur: nullus uictoria lætatur. Rex autem circa Calendas Iulias moto exercitu armis filiū generumq́ quærere tentauit: obuias urbes partis aduerſæ aut armis cepit, aut in deditionem accepit,quouſq; Mogonciam perueniret,quam filius cum exercitu intrauit,patremq́ miſerabilius armatus expectauit. Ibi plus quàm ciuile, & omni calamitate acerbius bellum cœptum: multæ machinæ muris admotę,ſed ab urbanis deſtructæ uel incenſæ: crebræ ante portas pugnæ,raro forinſecus ſtationes fuſæ:cunctando enim res uniuerſæ uariauere,dum dominatorē regni foris,intus ſucceſſorem metuebant. Obſidio itaq; dum ſexaginta dies fermè excederet,ſermo fit de pace: unde datus eſt obſes in urbem conſobrinus regis Ecbertus, quo libera uia cuilibet pateret in caſtra crimen purgandi,de pace atq; concordia tractandi. Filius cum genero caſtra ingreſſi,regalibus ueſtigijs proſternunt, pro ſcelere omnia ſuſtinere paratos fore, ſaltē ut amici auxiliatores in fide ſuſcepti, nihil aduerſi paterentur. Rex autē non inueniens quomodo meritas pœnas filio inferret,fautores inſidiarū ex-

Fridenrichus regi ſuſpectus

Exules

Lotharij rebelles

Ecbertus obſes

poſtulat. Illi autem iuramentis uicarijs obligati, & quodammodo arte anti- qui hoſtis cõſtricti, hoc omnino negabant. Ingens interea oritur lætitia in ca ſtris, & à caſtris circũquaq; fama diffuſa, nunq; urbe egreſſuros, niſi omnibus eſſent à rege imperatis obtemperaturi. Ex ſpes incaſſum cõceptæ: nam quũ obedirent edictis regis, motus Henricus aduerſus adoleſcentem, Nihil te, in- quit, iactitas contra dominum meum regem feciſſe, & ecce omnis exercitus uſurpatorem te regni inuaſoremq; nouit. Ipſe ergo ſi accuſor reus criminis, ſi culpabilis exiſto, quare non contra me legiones ducis? Signa aduerſum me moue: & feſtucã de terra ſumens, Huius, inquit, precij à me meaq; poteſtate rapere nõ poteris. Quid tibi uiſum eſt ſollicitare huiuſcemodi rebus patrem tuum? contra ſummam diuinitatẽ agis, dum domino patriq; tuo repugnas. Si aliquid ſcis uel uales, in me furorem tuum euome, ipſe enim tuam non ti- meo iram. Ad hæc adoleſcens nihil reſpondit, ſed audito rege cum ſuis urbẽ ingreſſus eſt. Conſobrinus autem regis Ecbertus, quum obſes datus eſſet in urbem, ſuaſibilibus corruptus uerbis, regi fit auerſus, quum & antea ei iratus eſſet, eo quod argueret incepti certaminis, ubi oculum perdidiſſet. Dum hæc agerẽtur, proxima nocte Boidarij comites fratris regis, relicto eo iuncti ſunt Liudulpho: qui pergens cum eis cepit urbem regiã, quæ dicitur Reinesburg cum cæteris in ea regione munitiſſimis, omnemq; pecuniam ducis ſuis mili- tibus diuiſit: coniugem cum filijs patrui & amicis non ſolum urbe, ſed & re- gione excedere cogit. Hæc omnia à deo credimus acta, ut qui ſereniſſimũ re- gem plurimis populis ac gentibus præficere uoluit, diſceret parũ in ſe, in deo uero omnia poſſe. Erat autem iunior Arnulphus cum fratribus, qui tale con ſilium machinatus eſt contra Henricum, eo q; paterno regno ſubrogaretur, ipſe autem honore patrio priuatus eſſet. Porrò exercitus diutino labore fati gatus, miſſionem petit & accipit, rege cum paucis admodum filium in Baio ariam ſubſequente: ipſe nanq; erat patiens laborum ſupra quàm quod credi poſſit de homine ab adoleſcentia delicate nutrito. Multitudine deniq; defi ciente à fide, rari admodum erant qui partes regis adiuuarẽt: inter quos erat quidam Adelbertus, & alij cum eo admodum pauci. Militãte aduerſus Mo gunciam rege, Herimannus dux Saxoniam procurabat. Quum nouus exer- citus à Saxonia ad ſupplementum ueteris mitti debuiſſet, Thiedericus iuni- orq; Vuicmannus ei præfuere. Attingentes terminos Francorum à Liudul- pho duceq; Cunrado ſubito circumfuſi, in deſertum quoddam coguntur ca ſtellum. Quod quum oppugnare nituntur, iactu rotę ſignifer ante portã bra chium perdidit: quo facto bellum eſt ſedatum, induciæq; conceſſæ trium die rum in Saxoniam reuertendi. Thiedericus à Liudulpho magnis promiſſio- nibus eſt tentatus, Vuicmannus autem admodum corruptus, patruum exin arguere, paternæ hæreditatis raptorem dicere, & ſuorũ theſaurorũ prædonẽ uocare cœpit. Ipſe autẽ conſilij nequaq; ignarus, quanta ſapientia, quantaq; prudentia

Henrici cum Liutholfo expoſtulatio

Ecbertus re- bellionis par ticeps

Herimannus Saxoniæ præ ſes

prudentia contra propinquos & hoſtes manifeſtos uigilauerit, difficile eſt omnimodis edicere. Iungitur quippe Ecbertus Vuigmanno, eademq́ſ ſententia conſurgunt in ducem, nullumq́ſ ei dant quietis ocium. Ille autē nobili patientia iuuenum furorem frangens, cauet tumultum aliquē rege abſente illis in partibus accreſcere. Baioarij repētino regis aduentu nec ad pacē uertunť, nec bellum publicum præſumunt, ſed clauſi muris grandem exercitui laborē ſuæq́ſ regionis ſolitudinem parant: unde minus procedente negocio, à manibus exercitus à nulla re abſtinebat, ſed omnia uaſtabat. Summus pontifex interea, ut ipſe aiebat, timore regis officio pontificali amiſſo, eremiticā cū ſolitarijs ducebat uitā. Non minima quoq́ſ cæteris pontificibus cūctatio erat in Baioaria, dum fauēt partibus nunc regi aſſiſtendo, nūc alias partes adiuuando: qa nec ſine periculo alienabanť à rege, nec ſine detrimento ei adhærebāt. Agēs tres menſes integros, à Mogoncia recedēs rex in illis regionibus: demū circa Cal. Ian. infecto negocio, amiſſis duobus principalibus uiris, ac poteſtate claris, Immede & Mainuuerco, quorū uterq́ſ ictu ſagittarū perijt, alter Mogonciæ, alter in itinere, Baioariā pgentibus, reuertitur in Saxoniā. Cauſas dicentibus corā rege Herimanno ſuiſq́ſ nepotibus, omnes iuſti tenaces ſententiam ducis laudauere, adoleſcentes caſtigandos iudicantes. Rex autem amās parcebat illis ſub cuſtodia militari, tantum intra palatium tradens Vuigmannum. Interea audit quia Auares intrantes Baioariā, iungerenť aduerſarijs, diſponerentq́ſ publico bello eum tentare. At ille ſatis impterritus tali neceſſitate, nunq́ſ ſe gratia dei dominū ac regem oblitus eſt: ſed collecta ualida manu obuiam procedit acerrimis hoſtibus. Illi aūt diuerterūt ab eo, acceptiſq́ſ ducibus à Liudulfo omnem Franciam ꝑuagati ſunt, & tantā ſtragem dederunt primū amicis, ut cuidam Erneſto uocabulo, qui erat partis aduerſæ, ſui iuris familias ſupra milleſimū numerū captiuaſſent, deinde cæteris omnibus, ut dictu fidē excedat. Dominica ante paſcha Vormaciæ eis eſt publice miniſtratū, & muneribus auri & argenti plurimū donatū. Inde in Galliā profecti, per aliam uiam in patriā reuertunť. Baioarij ciuili exercitu externoq́ſ fatigati: nā Vngaris egreſſis exercitu regali premuntur, coacti ſunt de pace tractare: factumq́ſ eſt ut pax daretur uſq́ſ in XVII Cal. Iul. & locus eſſet apud Cinnā rationis dandæ, & reſponſionis reddendæ. Ad condictū locum dum uniuerſalis populi conuentus fieret, talem rex orationē exorſus eſt. Paterer, inquit, ſi indignatio filij mei, cæterorumq́ſ inſidias tendentiū me ſolum torqueret, & non totum Chriſtiani nominis populum pturbaret: parū eſſet urbes meas more latronum inuaſiſſe, regiones à mea poteſtate rapuiſſe, ni propinquorū meorum ac chariſſimorū comitum ſanguine ſatiarenť. Ecce ſine filijs ſedeo orbatus, dum filium grauiſſimū hoſtem patior: quem plurimū amaui, & à mediocri loco ad ſummum gradum ſummumq́ſ honorē prouexi, unicum filiū meum habeo aduerſum me. Tolerabile hoc totum foret, ſi nō dei hominūq́ſ inimici his cauſis introducerenť. Modò regnum meum habent deſolatum,

Fridenrichus eremita

Erneſtus periclitatur

Cinna

Ottonis oratio

populum captũ uel interfectum,urbes deſtructas, rẽpla ſuccenſa, ſacerdotes extinctos:adhuc madent ſanguine plateæ:auro meo & argento,quibus filiũ generumq́ ditaui, hoſtes Chriſti ſedes ſuas remeant referti. Quid ergo ſuperſit ſceleris,quid perfidiæ,excogitare nequeã. His dictis tacuit rex.Henricus laudans ſententiã regis,ſubiũxit quia hoſtes ſecundo uicti publico certamine maligne ac peſſime conducerenť, quo uia eis iterum lædendi aperireť, omnem calamitatẽ, omnemq́ laborem conſultius uelle pati,quàm cõmunẽ hoſtem unq́ in fidem ſuſciperet. His dictis Liudulfus procedens ait, Conductos aduerſum me pecunia fateor: obtinui, ne me mihiq́ ſubiectos læderẽt:ſi in hac parte culpabilis prædicor, ſciat me omnis populus hoc nõ uoluntarie,ſed ultima neceſſitate coactum feciſſe.Poſtremũ pont.ſummus rationẽ redditurus intrauit,ꝑmittens ſe quocunq́ rex imperauiſſet iudicio ſignificaturũ,nunq́ cõtra regem ſenſiſſe,uel uelle,uel feciſſe, timore coactũ à rege diſceſſiſſe:offenſum ſibi eum,quia intellexiſſet innocentẽ grauiſſimis accuſationibus obtutũ:de cætero iuramentorũ omnibus iuramentis fidem ſeruaturũ. Ad hæc rex, A uobis non exigo iuramentum,niſi pacis & cõcordiæ: conſiliũ in quantũ poſſitis adiuuetis.Et hoc dato,in fide ac pace eum dimiſit. Pontifex cum duce Cunrado quũ adoleſcentẽ nõ poſſent inclinare,quatenus patri ſubderetur, eiusq́ ſententiã ſequutus ſuſtineret, diſceſſerũt ab eo,deo regiq́ ſe iungẽtes. Proxima nocte Liudulfus cum ſuis à rege diſcedens, urbem Reineſpurg cum exercitu intrauit. Rex aũt ſequens filium , urbẽ offendens quæ dicitur Horſedal,obſedit eam.Facta autem pugna,durius certamen circa murum nemo unq́ uiderat mortalium.Multi ibi ex utraq́ parte cęſi,plures ſauciati: noctis tenebræ præliũ diremere.Saucius ancipiti bello poſtera luce ducitur exercitus inde : diutius ibi non morari uiſum ad grauiora tendentibus. Trium dierum itur proinde ad Reineſpurg. Caſtrorũ loca occupata , munitionibusq́ circumſepta, obſidio urbis diligenter eſt incepta. Sed quum multitudo machinas muris applicari non ſineret,ſatis dure interdum ab utriſque pugnatũ pro muris:diu tracta obſidio cogit clauſis belli negocijs aliquid actitare.Arbitrati ſunt enim fame peius torqueri,ſi ad id cogerentur, quàm in acie fortiter mori.Iuſſum ita q́ occidentali porta erumpere equites,quaſi impetum in caſtra facturos, alios naues aſcendere , & per fluuium urbi contiguũ, dum equeſtri prælio pugnaretur,caſtra armatis deſerta inuaderent. Vrbani ſigno nolæ congregati condicta peragere, quod in caſtris uſu non ignotum: quapropter & ipſi non ſegniter præparanť.Morã facientibus in erumpendo equitibus clauſis ab urbe longius elabunť: exilientesq́ de nauibus irruũt in caſtra,offendentesq́ armatos,dum trepidi fugæ cõſulunt,circumfuſi undiq́ cęduntť.Alij naues ingredi nõ timore perculſi deuiantes flumine abſorbenť: alij naues plus æquo ingreſſi dimerguntť, factumq́ eſt ut uix pauci de pluribus ſupereſſent. Equites uero ab equitibus fatigati deuictiq́,plures ſaucij in urbẽ cogũtur.Miles regius uictor in caſtra reuerſus,unum ſolummodo letali uulnere

Liudolſi purgatio

forte, Regenſpurg

Horſedal obſidio

Fames audaces facit

uulnere percuſſum,pro portis ſecū reuehunt. Pecus omne urbis loco herboſo delatū,qui erat inter †Rein & Danubium fluuios,ſed à fratre regis Henrico captū,& inter ſocios diuiſum eſt. Vrbani crebris prælijs triti, fame quoq; periclitari cœperunt. Vnde egreſſus urbe Liudulfus cum principalibus uiris pacem poſtulat,ſed non impetrat,quia patri obedientiā negat. Ingreſſus uero urbem, portā orientalem obſidentē armis tentat Geronem, tot uictorijs quot prælijs clarum. A tertia hora uſq; in nonā acriter pugnatū eſt ante portam urbis. Equo cadente aſcenſor Arnulfus armis exutus,ilicoq; telis perfoſſus occubuit. Poſt biduum à muliere famem urbis fugiente,mors illius notificatur,dum antea incertum eſſet. Cuius morte urbani ſatis cōfuſi,iam de pace tractabant. Interuentu proinde principum iterum Liudulfus cum ſocijs urbe egreſſus,dum menſe integro & dimidio obſideretur,pacem obtinuit uſq; ad condictum diem,dum de his cauſis dijudicaret̄,locuſq; conſilij apud †Frideſleri notabat̄. Rex redit inde in patriā: Hericus uero Nouaurbē obtinuit: Reineſpurg penè omnis proxima nocte arſa. Exercitandi gratia uenationē agens rex in loco qui dicitur Suueldun, filius patri nudatis plantis ꝓſternit̄, intima tactus pœnitentia:oratione flebili patri primum,deinde omniū præſentium lacrymas extorquet. Amore itaq; paterno ſuſceptus in gratiā,ſpondet ſe obtemperaturū,conſenſurumq; omni paternæ uoluntati. Interea ſummus pōtifex ægrotaſſe nunciatur ac deſperari. Quapropter regis placitū modice eſt dilatatū. Finem ſummi pontificis qui interfuere ſatis laudabilem prædicant. Defuncto pontifice uniuerſalis cōuentus populi celebratus: Mogoncia poſt annū & dimidiū regi tradita cum omni Francia: filius ac gener in gratiā ſuſcepti,qua & in finē uſi ſunt fideliter. Eo anno Sclaui,qui dicunt̄ Vchri, à Gerone cum magna gloria deuicti,quum ei pręſidio eſſet dux Cunradus à rege miſſus. Præda inde ingens ducta: Saxonię lætitia magna exorta. Proximum agens paſcha rex cum fratre,ducit poſt hęc exercitū cōtra Reineſpurg, iterum armis machiniſq; urbem torquens. Dum præſidio Saxonū deſtituit̄ ac fame uexatur, portis urbani egreſſi, cum urbe tradiderūt ſemetipſos regi. Qui principes exilio damnans,reliquæ multitudini parcit,uictoriaq; glorioſus remeauit in patriā,omni regione Baioarica fratri reſtituta. Ingreſſuſq; Saxoniā circa Cal. Iul. obuios habet legatos Vngarorū, tanq; ob antiquā fidē ac gratiā eum uiſitantes,re autē uera,ut quibuſdam uidebat̄,euentū belli ciuilis cōſiderantes. Quos quum ſecū aliquot diebus retinuiſſet,& aliquibus munuſculis donatos remiſiſſet in pace,audiuit à nuncijs fratris, ducis ſcilicet Baioariorū: quia ecce Vngari diffuſi inuadunt terminos tuos,ſtatuuntq; tecum inire certamen. His auditis rex quaſi laboris oblitus,quē præterito bello tolerauiſſet, cœpit ire contra hoſtes,ſumptis ſecum paucis admodum ex Saxonibus,eoq; iam bellum Sclauonicū urgeret. Caſtris poſitis in cōfinijs Auguſtanæ urbis,occurrit ei exercitus Francorū Baioariorūq;: cū ualido quoq; equitatu uenit in caſtra Cunradus dux: cuius aduentu erecti milites,iam optabāt

Regin nunc & Regol flu.

alij Frislariā

Fridenrichi mors DCCCCLIIII

Geronis uictoria de Sclauis

Ottonis indefeſſa fortitudo

non differre certamen: nam erat natura audacis animi,& quod rarũ eſt auda
Cunradus gener regis cibus,bono conſilio,& dum eques,& dum pedes iret,in hoſtẽ bellator intole
tabilis,domi militiæq́ ſocijs charus.Igit̃ ab utriuſq; exercitus latrocinãtibus
agminibus notificabat̃,nõ longe exercitus ab altero fore.Ieiunio in caſtris in
dicto,iuſſum eſt omnes in craſtinũ paratos eſſe ad bellũ.Primo diluculo ſur
gentes,pace data & accepta,operaq́ ſua primũ duci,deinde unuſquiſq; alteri
cũ ſacramento ꝓmiſſa,erectis ſignis ꝓcedunt è caſtris,numero quaſi octo le
gionũ.Ducit̃ exercitus per aſpera & difficilia loca,ne daretur hoſtibus copia
turbãdi ſagittis agmina,quibus utunt̃ acerrime,arbuſtis ea ꝓtegentibus.Pri
mã & ſecundã, tertiamq́ legionẽ direxerũt Baioarij,quibus præfuerunt præ
fecti ducis Henrici: nam ipſo bello interim aberat, eo q̃ ualetudine corporis
laboraſſet,qua & mortuus eſt.Quartã uero ordinauere Franci, quorũ ꝓcura
tor & rector erat dux Cunradus.In quinta,quæ erat maxima,quæ & diceba
tur regia,ipſe princeps uallatus lectis ex multis militũ milibus alacriq́ iuuen
Angelus ſignum regis militare tute,coramq́ eo Angelus,penes quẽ uictoria,denſo agmine circũſeptus. Se
xtam & ſeptimã conſtruxerũt Sueui,quibus præfuit Burcatdus,cui nupſerat
filia fratris regis. In octaua erant Bohemi electi milites mille, armis potius
inſtructi quàm fortuna,in qua & ſarcinæ omnes ac impedimẽta quæq;,qua
ſi ipſa eſſet tutiſſima, quæ eſſet nouiſſima. Sed aliter res acta eſt ac arbitra
batur: nam Vngari nihil cunctantes Lech fluuiũ tranſierunt, circũeunteſq;
exercitũ,extremã legionẽ ſagittis laceſſere cœperũt: & impetu cum ingẽti uo
ciferatione facto,alijs cæſis,alijs captis, ſarcinis omnibus potiti,cæteros legio
nis illius armatos fugere cõpulerunt.Similiter ſeptimã ac ſextã aggreſſi,plu
rimis ex eis fuſis,in fugã uerterunt.Rex aũt quum intellexiſſet bellum ex ad
uerſo eſſe,& poſt tergũ nouiſſima agmina periclitari, miſſo duce cũ quarta le
gione captiuos eripuit,prædam excuſſit,latrocinantiaq́ hoſtiũ agmina per
turbauit.Fuſis latrocinantibus undiq; aduerſariorũ agminibus,ſignis uictri
cibus dux Cunradus ad regẽ reuertit̃:mirumq́ in modũ cũctantibus uetera
nis militibus,gloria uictoriæ aſſuetis, cũ nouo milite, & ferè bellandi ignaro
triumphũ peregit. Dum ea gerunt̃ in Baioaria, uarie pugnatũ eſt à præſide
Thiederico aduerſus barbaros.Quum capere uiſus eſſet quandã urbẽ illorũ
uſq; introitũ portæ perſequutus eſt aduerſarios, cogens illos intra murũ,op
pido potito & incenſo,& omnibus quæ foras murum erant,captis uel interfe
ctis.Quũ iam incendio extincto reuerteret̃,& paludẽ quæ erat adiacens,me
dietas militũ tranſiſſet, Sclaui uidentes noſtros in arcto ſitos obdifficultatẽ
loci,nec copiã habere pugnandi,nec locũ adeo fugiendi,inſequebant̃ à tergo
reuertẽtes clamore magno.Peremerũt ex eis ad quinquaginta uiros, fœda fu
ga noſtrorũ facta. Ingẽs interea pauor omnẽ Saxoniã trepidam pro rege &
Portenta exercitu eius pro hac re aduerſam inuaſit. Terrebant nos præterea portenta
inuſitata. Templa deniq; pleriſq; in locis tẽpeſtate ualida cõcuſſa,uiſentibus
& audientibus horrorẽ nimiũ incuſſere: utriuſq; ſexus ſacerdotes ictu fulmi
nis interie

nis interierũt,& alia multa illo tpe cõtigerũt dictu horrẽda,& ꝓpterea nobis prætereũda. Totũ põdus prælij ex aduerſo iã adeſſe cõſpiciens rex, exhortandi gratia allocutus eſt ſocios ſuos hoc modo: Opus eſſe nobis bonis opibus in hac tanta neceſſitate, milites mei, uoſipſi uidetis, qui hoſtẽ nõ longe, ſed corãm poſitũ toleratis. Hactenus enĩ impigris manibus ueſtris ac armis ſemp inuictis glorioſe uſus, extra ſolũ & impiũ meũ ubiqꝫ uici: & nũc in terra mea & regno meo terga uertã? Superamur ſcio multitudine, ſed nõ uirtute, ſed nõ armis: maxima enim ex parte nudos illos armis oibus penitus cognouimus: & quod maximi eſt nobis ſolatij, auxilio dei. Illis eſt ſola pro muro audacia, nobis ſpes & ꝓtectio diuina. Pudeat iã nunc dños penè totius Europę inimicis manus dare. Melius, bello ſi finis adiacet, milites mei glorioſe moriamur, quàm ſubiecti hoſtibus uitã ſeruiliter ducamus, aut certe more malarũ beſtiarũ ſtrangulo deficiamus. Plura loquerer milites mei, ſi noſſem uerbis uirtutẽ uel audaciã animis ueſtris augeri. Modò melius gladijs quàm linguis colloquiũ incipiamus. Et his dictis arrepto gladio & clypeo, ac ſacra lãcea, ipſe primus equũ in hoſtes uertit, fortiſſimi militis ac optimi Imp. officiũ gerens. Hoſtiũ audaciores primũ reſtitere, deinde ut ſocios uiderũt terga uertere, obſtupefacti, noſtriſqꝫ intermixti extinguunť. Cæterorũ uero alij eqs fatigatis, uillas ꝓximas intrãt, circũfuſiſqꝫ armatis cum mœnijs pariter cõcremanť: alij flumen contiguũ tranſnatãtes, dum ripa ulterior aſcendẽtes nõ ſuſtinet, flumine obuoluunť & pereũt. Eo die caſtra inuaſa, captiuiqꝫ omnes erepti: ſecũdo die ac tertio à uicinis urbibus reliqua multitudo in tantũ cõſumpta eſt, ut nullus aut ratus euaderet. Sed nõ adeo incruẽta uictoria fuit de tã ſæua gente: Cunradus quippe dux fortiter pugnãs, animi feruore ſoliſqꝫ ardore, qui eo die nimius erat, accẽſus æſtuat, uincliſqꝫ ſolutis, dũ aurã captat, uulnere ſagittæ aduerſo gutturis defixæ cadit: cuius corpus iuxta regis imperiũ honorifice collectum tranſportatur Vormaciã, ibiqꝫ ſepeliť uir omni uirtute animi & corporis magnus atqꝫ famoſus, cum fletu & planctu omniũ Francorũ. Tres duces gentis Vngariæ capti, duciqꝫ Henrico pręſentati, mala morte, ut digni erant mulctati: ſuſpendio nanqꝫ crepuerũt. Triumpho celebri rex factus glorioſus, ab exercitu pater patriæ imperatorqꝫ appellatus eſt: decretis proinde honoribus & dignis laudibus ſummæ diuinitati per ſingulas eccleſias, & hoc idem ſanctæ matri eius per nuncios demandãs, cũ tripudio ac ſumma lętitia Saxoniã uictor reuerſus à populo libẽtiſſime ſuſcipiť: neqꝫ enim tãta uictoria quiſquã regũ intra CC annos ante eum lætatus eſt: nam ipſi bello Vngarico abe rant, Sclauonico certamini reſeruati. Igitur ut ſupra retulimus, quũ deficeret in ratione reddenda cõtra ſuum patruũ, Vuicmannus intra palatiũ cuſtodiť. Quum igitur rex in Baioariã proficiſci uellet, ſimulata infirmitate ipſe iter negauit, unde monitus ab Imperatore quia deſtitutus à patre & matre loco filiorum eum aſſumpſerit, liberaliterqꝫ educauerit, honore paterno promouerit, rogatqꝫ ne ei moleſtiã inferret, quum alia plura †grauareť. Ad hæc nihil

Concio regis ad milites

Hungari Lechomergũtur

Cũradi mors DCCCCLV.

Ottonis triumphus

al. cauſaretur

utile audiens imperator diſceſſit,cõmendato eo Iboni comiti. Aliquantis die bus cum eo degens,petit poſt hæc uenandi gratia ſyluã intrare liceret: ibiq̃ abſconditos ſocios ſecũ ſumens perrexit in patriã,& occupatis ibi aliqbus ur bibus,iuncto ſibi Ecberto,arma ſumit contra Imp. Induſtria autẽ ducis He rimanni facile eos oppreſſit, trans Albimq̃ coëgit. Illi quũ ſe ſenſiſſent duci reſiſtere non poſſe, ſociauerunt ſibi duos ſubregulos barbarorũ, Saxonibus Naco iam olim infeſtos, Naconẽ & fratrem eius. Ductus exercitus à duce repti ſunt in urbe quæ dicitur Suuithleiſcranne: & penè erat ut caperent̃ cũ urbe, ni cla more cuiuſdam excitarent̃,& ad arma ꝓſilirẽt: cæſis tamen ante portã urbis ad XL armatis, cæſorumq̃ ſpolijs potitus dux Herimannus diſcedit. Erant aũt qui eum adiuuarent Henricus pręſes cum fratre Sigifrido,uiri eminentes & fortes,domi militiæq̃ optimi. Facta ſunt autem hæc in initio quadrageſi malis ieiunij. Barbari uero poſt proximũ paſcha irruũt in regionem, ducem habentes Vuigmannũ ad facinus tantũ, nõ ad imperiũ: nullam morã agẽs, ſed & ipſe dux Herimannus cum præſidio militari adeſt, uidensq̃ exercitũ hoſtium grauem,ſibiq̃ paruas admodum belli copias adeſſe,ciuili bello ur gente, arbitratus eſt conſultius differre certamen in dubijs rebus conſtitutis, multitudiniq̃ imperare,quæ maxima in unã urbem cõfluxerat,dum cæteris diffiderent,quoquo pacto poſſent pacem expoſtularent:quod tamen conſi Sigifridus lium milites ægre ualde tulerũt,& maxime Sigifridus,qui erat bellator acer rimus. Faciũt tamen ciues Cocareſcemiorũ,ut dux imperarat,pacemq̃ eo pa cto obtinent,quo liberi cum uxoribus & natis ſupra murũ inermes aſcende rent, conditione ſeruili & omni ſupellectili in medio urbis hoſtibus relicta. Sclauorum ſeuitia Quum intra urbẽ irruerent barbari, quidam illorũ ſuum mancipiũ agnoſcit in cuiuſdam liberti uxore:quã quum rapere de manu uiri niteret̃, ictum pu gni accipit, irritumq̃ pactũ ex parte Saxonũ ꝓclamitat: unde fit ut omnes ad cædem uerterent̃,nullumq̃ relinquerent, ſed omnes perfectæ ætatis neci darent,matresq̃ cum natis captiuos ducerent. Quod ſcelus imperator ulciſci geſtiens, uictoria iam de Vngaris parta, regiones barbarorũ hoſtiliter intra uit. Conſultum de Saxonibus qui cum Sclauis conſpirauerant,iudicatumq̃ eſt, Vuigmannũ & Ecbertum pro hoſtibus publicis habere oportere,cæteris uero parcere,ſiquidẽ remeare uoluiſſent ad ſuos. Aderat & legatio barbaro rũ,tributa ſocios ex more uelle pſoluere nuncians, cæterum dominationẽ re gionis uelle tenere: hoc pacto pacẽ uelle, alioquin pro libertate armis certa re. Imperator ad hæc reſpondit,pacẽ quidem eis nõ negare, ſed omnimodis dare non poſſe,niſi iniuriã perpetratã digno honore ac emendatione purga rẽt, omniaq̃ uaſtando & incẽdendo per illas regiones duxit exercitũ, donec Raxa flu. tandem caſtris poſitis ſuper Raxã fluuiũ ad tranſmeandum paludibus diffi cillimũ,ab hoſtibus circumfunditur: à tergo nanq̃ arborũ robore obſtruit̃, eademq̃ armatorũ manu uallat̃:ex aduerſo fluuius,fluuioq̃ cõtigua palus, & cũ ingenti exercitu Sclauos bellatores & ab opere & ab itinere prohibẽs.

Vexatur

Vexatur autem & alijs incõmodis exercitus,morbo pariter ac fame.Dum ta
lia agerent per plures dies,mittitur ad principẽ barbarorũ, qui dicebat Stoi-
neſgero comes,quatenus imperatori ſe dedat, amicum per id adepturũ, non
hoſtem experturũ.Erant quippe in Gerone multæ artes bonæ,bellandi peri *Geronis laus*
tia, in rebus ciuilibus bona conſilia, ſatis eloquentiæ, multum ſcientiæ,& qui
prudentiã ſuã opere magis oſtenderet quàm ore: in acquirendo ſtrenuitas,
in dando largitas, & quod optimũ erat, ad cultum diuinum bonum ſtudiũ.
Igitur præſes ſuper paludem & flumen cui palus adiacens erat,barbarũ ſalu
tabat.Cui Sclauus æqualia reſpondit.Ad quem præſes,Satis tibi eſſet,ſi bel *Geronis in di*
lum gereres contra unum noſtrûm de ſeruis domini mei,& non etiam cõtra *cẽdo libertas*
dominum meum regem. Quis tibi exercitus,quæ arma,ut talia præſumas?
Si aliqua uobis uirtus aſſit,ſi artes,ſi audacia,date nobis locũ ad uos tranſe-
undi,ſiue nos uobis huc ueniendi:& æquato loco fortitudo appareat pugna
toris.Sclauus barbarico more frendens,& multa cõuicia euomens, irriſit Ge
ronẽ imperatoremq́ꝫ,& omnem exercitũ, ſciens eum multis moleſtijs aggra-
uatum. Gero ad hæc cõmotus, ut erat animi ardentiſſimi, Craſtinus,inquit,
dies declarabit,tu & populus tuus fortes uiribus ſitis, an non: cras enim nos
uobiſcũ congredientes ꝑculdubio uidebitis. Gero deniqꝫ olim licet multis ge
ſtis inſignibus clarus haberet, iam tamen magnus ac celebris ubiqꝫ prædica
bat,eo ꝙ Sclauos,qui dicunt Vchri,cũ magna gloria cepiſſet. Gero reuerſus *Sclaui*
in caſtra retulit quæ audierat. Imp. uero de nocte conſurgens iubet ſagittis
& alijs machinis ad pugnã prouocare hoſtẽ, & quaſi ui flumen paludemq́ꝫ
tranſcendere uelle. Sclaui autem heſterna cõminatione nihil aliud arbitrati,
ad pugnam pariter cõſpirauere,iter totis uiribus defendentes. At Gero cum
amicis ſuis miliario fermè uno à caſtris diſcedens,hoſte ignorante,tres pon-
tes celeriter conſtruxit: & miſſo nuncio ad imp. totum exercitum reuocauit. *Victoria de*
Quo uiſo barbari & ipſi obuiare legionibus contendunt. Pedites barbarorũ *Sclauis*
dum longiorem uiam currunt,& certamen ineunt,fatigatione diſſoluti militi
bus citius cedunt: nec mora,dum fugæ præſidiũ quærunt,obtruncant. Stoi-
neſgero autem colle eminenti cum equitibus euentum rei expectabat: ſocios
inire fugã cernens, fugit & ipſe, lucoq́ꝫ quodã cum duobus ſatellitibus reper
tus à uiro militari,cuius uocabulum erat Hoſed,certamine fatigatus,armiſq́ꝫ *Hoſed cele-*
nudatus,capite cæſus eſt.Satellitum alius uiuus captus,imperatoriq́ꝫ cum ca *bre facinus*
pite & ſpolijs reguli ab eodẽ milite præſentatus eſt. Ex hoc Hoſed clarus &
inſignis habitus:merces tam famoſi geſti donariuũ imꝑiale cũ reditu uiginti
manſuum. Eo die caſtra hoſtium inuaſa, & multi mortales interfecti uel ca-
pti:cædes in multam noctem protrahebatur.Poſtera die caput Subreguli in
campo poſitum,circaq́ꝫ illud ſeptuaginta captiuorum capite cæſi, eiuſq́ꝫ con
ſiliarius oculis erutis lingua eſt priuatus, in medioq́ꝫ cadauerum inutilis reli
ctus. Vuigmannus uero & Ecbertus ſcelerum conſcij in Galliam profecti
ad Hugonem ducem fuga elapſi ſunt. Crebris uictorijs imperator glorio-

ſus factus

ſus factus atq; famoſus,multorū regum ac gentiū timorem pariter & fauorē promeruit: unde plurimos legatos ſuſcipit,Romanorū ſcilicet & Græcorum Saracenorumq́;,per eosq́; diuerſi generis munera,uaſa aurea & argentea,æ-rea quoq; & mira uarietate operis diſtincti uitrea,uaſa eburnea etiā,& omni genere modificata ſtramenta,balſamū & totius generis pigmenta, animalia Saxonibus antea inuiſa,leones & camelos,ſimias & ſtruthiones: omniumq́; circumquaq; Chriſtianorū in illo res atq; ſpes ſitæ. Luidulfus aūt filius imperatoris,quum fidem uult ſeruare amicis,patria ceſſit,Italiamq́; cum eis adijt: quo agente annū ferè totum,diem extremū obijt,toti Francorum imperio relinquens ſuo uulnere uulnus durum. Funus autē eius à militibus debito honore curatum, & ab Italia Mogonciā corpus tranſlatum, in baſilica Albani martyris ſepultū eſt,cum luctu & planctu multorū populorū. Reliquit poſt ſe filium patris uocabulo inſignitum. Literę autem obitus eius allatæ ſunt imperatori,quum eſſet in militia qua militauit contra Redarios: qui ſatis plurimum lacrymarū pro filij interitu fudit:de cætero,qui adhuc ordinauit imperium ſuum,rectori omnium deo fideliter cōmiſit. Eodem tempore Vuigmannus ſciens Saxoniā bellatoribus uacuā, à Gallia profectus Saxoniā occulte intrauit,domum coniugemq́; reuiſit,inde ſe iterum alienigenis immerſit. Ecbertus uero interuentu magni pontificis Brunonis in gratiā recipit. Ductus exercitus cōtra Vuigmannū tertia uice,uix obtinuit ut in fide Geronis filijq́; ſui ſuſciperet,ipſiq; apud imp.obtinerent,quo patria coniugisq́; patrimonio cum gratia imperiali frueret. Iniuſſus ſacramentū terribile dedit,ſe contra imperatorē,imperatorisq́; regnum nunq; aliquid inique cōſilio aut actu facturum. Ita fide data in pace eſt dimiſſus,& bonis promiſſionibus ab imp. erectus. Peracta cæde barbarorū, eo anno prodigioſæ res apparuere, notæ ſcilicet crucis in ueſtimentis plurimorū. Quibus uiſis plurimi ſalubri timore perculſi,aduerſa formidabant: ijdemq́; uitia multa ex parte emendauerunt. Fuerunt & qui lepras ueſtiū interpretarent, eo q; ſubſequēs lepra multos mortales corrumperet. Sapientiores autē ſignum crucis ſalutem uictoriamq́; præſigaſſe prædicabant: quibus & nos fidelem aſſenſum præbemus. Eo tēpore imp.& ipſe ægrotare cœpit,ſed meritis ſanctorum,quibus fidele iugiter obſequiū præbet,maximeq́; patrocinio inclyti martyris Viti,cui aperuit os ſuum, de infirmitate cōualeſcit, & mūdo ut ſol lucidiſſimus poſt tenebras ad omnē decorem & delitias condonatur. Rebus igitur rite compoſitis per omnem Franciam Saxoniamq́; & uicinos circumquaq; gentes,Romā ſtatuens proficiſci,in Longobardiam perrexit. Ergo qualiter regem Longobardorum Berengarium duobus annis obſeſſum, cum coniuge & filijs captum in exilium deſtinauerit, Romanos duobus prælijs uicerit, Romam expugnauerit, duces Beneuentorum ſubiecerit, Gręcos in Calabria Appuliaq́; ſuperauerit, in terra Saxonia uenas argenti aperuerit, imperiūq́; cum filio quammagnifice dilatauerit, noſtræ tenuitatis non e ſt dicere; ſed ut in initio hiſtoriæ prædixi, in-

Luidulfi mors

Redarij

Vuigmanni iuſiurandum

Cruces in ueſtibus

xi,in tantum fideli deuotione laboraſſe ſufficiat. Cæterũ erga tuam claritatẽ
ſerenitatemq́ꝫ, quam patris fratriſq́ꝫ celſitudo patriæ ad omnem honorẽ no
biſq́ꝫ ad ſolatium reliquit,magna deuotio opus humile magnificet. At finis
ciuilis belli terminus ſit libelli. Enimuero donatus patriæ Vuigmãnus,æqua
nimiter ſe continuit,donec imperatoris aduentũ ſperauit. Quum eius reuer/
ſio differret,ad aquilonares partes ſe contulit,quaſi cum rege Danorũ Haral *Haraldus ad*
do bellum ab integro machinaturus. At ille mandauit ei, ſi ducem necaſſet, *rebellionem*
uel aliũ quemlibet principũ,noſſet ſine dolo quũ ſibi ſociare uellet, aliter rem *ſollicitatur*
fraudulenter agitaſſe non dubitaret. Interea ab emptore prætereunte latroci
nia eius produnť,ſociorumq́ꝫ alij comprehenſi , & tanq̃ꝫ contra publicã rem
agentes,à duce damnati ſtrangulo uitam ꝑdiderunt. Ipſe aũt cum fratre uix
euaſit. Dani antiquitus erant Chriſtiani, ſed nihilominus idolis ritu gentili
ſeruientes. Contigit autem altercationẽ ſuper cultura deorũ fieri in quodam *Altercatio ſu*
cõuiuio rege præſente, Danis affirmantibus Chriſtum quidem eſſe deũ,ſed *per fide Chri*
alios eo fore maiores deos,qppe qui potiora mortalibus ſigna & ꝓdigia per *ſtiana*
ſe oſtenderẽt. Contra hæc clericus quidã,nũc uero religioſam uitã ducens,epi
ſcopus,nomine Poppa,unum uerũ deum patrem cum filio unigenito domi/
no noſtro Ieſu Chriſto & ſpiritu ſancto, ſimulacra uero dæmonia eſſe & nõ
deos,teſtatus eſt.Haraldus aũt rex,utpote qui uelox tradiť fuiſſe ad audien/
dum, tardus ad loquendum , interrogat ſi hanc fidẽ per ſemetipſum declara
re uelit. Ille incunctanter uelle reſpõdit. Rex uero cuſtodire clericũ uſq́ꝫ in cra
ſtinum iubet. Mane facto ingentis põderis ferrum portare iuſſit. Confeſſor
Chriſti indubitanter ferrũ rapit,tam diuq́ꝫ deportat, quo ipſe rex decernit:
manũ incolumem cunctis oſtendit: fidem catholicã omnibus probabilẽ red
dit. Ad hæc rex conuerſus,Chriſtum deũ ſolum colendum decreuit,idola re/
ſpuenda ſubiectis gentibus imperat,dei ſacerdotibus & miniſtris honorẽ de
bitum deinde præſtitit. Sed & hæc uirtutibus merito patris tui aſcribunť, cu
ius induſtria in illis regionibus eccleſiæ ſacerdotũq́ꝫ ordines in tantũ fulſere.
Gero igiť comes nõ immemor iuramenti,quũ Vuigmannũ accuſari uidiſſet,
reũq́ꝫ cognouiſſet,barbaris à quibus eũ aſſumpſit,reſtituit. Ab eis libenter ſu
ſceptus longius degentes barbaros crebris prælijs contriuit. Miſcã regem, cu *Miſca*
ius poteſtatis erant Sclaui,qui dicuntur Licicauiki,duabus uicibus ſuperauit, *Sclaui*
fratremq́ꝫ ipſius interfecit,prędam magnã ab eo extorſit. Eo quoq́ꝫ tempore
Gero præſes Sclauos,qui dicunť Luſiki,potentiſſime uicit,& ad ultimã ſerui
tutẽ coẽgit,non ſine ſui tamen graui uulnere,nepotiſq́ꝫ optimi uiri caſu, cæte
rorũ quoq́ꝫ quãpluriũ nobiliũ uirorũ. Erant duo ſubreguli Herimanno duci,
inimicitiæ à patribus uicariæ relicti:alter uocabať Selibur,alter Miſtau. Seli
bur pręerat Vuaaris,Miſtau† Addritis. Dum inuicẽ accuſanť quãſępe,uictus *al's Abotritis*
tandem ratione Selibur,condemnatus eſt XV talentis argenti à duce. Eam
damnationẽ grauiter ferens, arma ſumere cõtra ducem cogitauit: ſed quum
ei belli

ei belli copiæ non ſufficerent,miſſa legatione poſtulat præſidiũ à Vuigmanno contra ducem. Ille nihil iocundius ducens, quàm aliquam moleſtiam inferre partuo,cito cum ſocijs adeſt Sclauo. Vt autẽ ſuſcipitur in urbem Vuigmannus,ſtatim urbs obſidione uallatur ab inimico. Ductus quoq; exercitus à duce,urbem obſedit: interim caſu neſcio an prudenti cõſilio, Vuigmannus cum paucis urbem eſt egreſſus, quaſi ad extrahenda ſibi de Danis auxilia. Pauci dies intererant, dum uictus bellatoribus & pabulum iumentis defecerant. Fuerunt etiam qui dicerent Sclauum ſpeciem quidem belli geſſiſſe, non uerum bellum: incredibile omnimodis fore, hominem à puero bellis aſſuetũ bellicas res tam male præparatas habuiſſe:ſed id conſilij machinatum ducẽ, ut quoquo pacto poſſet nepotem uinceret, ut ſaltem in patria ſalutẽ recuperaret, quam inter paganos penitus perdidiſſet. Fame itaq; urbani ac fœtore pecorum aggrauati, urbe egredi ſunt coacti. Dux Sclauum auſterius alloquens, de perfidia & nequam eius actibus arguit: hoc quoq; ab eo reſponſi accepit, Quid me,inquit, de perfidia arguis? ecce quos nec tu, nec dominus tuus imperator uincere potuiſtis, in ea perfidia inermes aſſiſtunt. Ad hæc dux conticuit,eum ſuæ ditionis regione priuans,filio ipſius,quem antea obſidem accepit,omni ipſius poteſtate tradita. Milites Vuigmanni uarijs pœnis afflixit: urbis prædam ſuis militibus donauit: ſimulacro Saturni ex ære ſuo,quod ibi inter alia urbis ſpolia reperit, magnum ſpectaculum populo præbuit,uictorq; in patriam remeauit. Audiens autem Vuigmannus urbem captam, ſociosq; afflictos, ad orientem uerſus iterum ſe paganis immerſit, egitq; cum Sclauis, qui dicuntur Vuloini,quomodo Miſicam amicum imperatoris bello laceſſerent: quod eum minime latuit. Qui miſit ad Boluzlauum regem Bohemorum: gener enim ipſius erat: accepitq; ab eo equitum duas acies. Quumq; contra eum Vuigmannus duxiſſet exercitum,pedites primũ ei immiſit. Quumq; ex iuſſu ducis paulatim coram Vuigmanno ſugerent, à caſtris longius protrahitur, equitibus à tergo immiſſis, ſigno fugientes ad reuerſionem hoſtium mouet. Quum ex aduerſo & poſt tergum premeretur Vuigmannus,fugam inire tentauit. A ſocijs igitur arguitur ſceleris,quia ipſe eos ad pugnam inſtigauerit, fidensq; equo quum neceſſe fuerit fugam facile inierit. Coactus itaq; equo ceſſit,pedeſtris cum ſocijs certamen inijt,eoq; die uiriliter pugnans armis defenditur. Ieiunio autem & longiori uia,qua per totam noctem armatus inceſſit, mane cum paucis admodum areã cuiuſdam feſſus intrauit. Optimates autem hoſtium quum eum reperiſſent, ex armis agnoſcunt,quia uir eminens eſſet, interrogatusq; ab eis quisnam eſſet, Vuigmannũ ſe eſſe profeſſus eſt. At illi arma deponere exhortati ſunt: fidem deinde ſpondent,ſaluum eum domino ſuo præſentari: hocq; apud ipſum obtinere,quatenus incolumem imperatori reſtituat. Ille licet in ultima neceſſitate ſit conſtitutus, non immemor priſtinæ nobilitatis ac uirtutis, dedignatus eſt tali-

Saturni ſimulacrum eneũ

Vuloini

Miſica

eſt talibus manum dare: perit tamen ut Miſacæ de eo annuncient, illi uelle arma deponere, illi manus date. Dum ad Miſacam ipſi pergunt, uulgus innumerabile eum circundat, eum acriter impugnant. Ipſe autem quamuis feſſus, multis ex eis fuſis, tandem gladium ſumit, & poriori hoſtium cum his uerbis tradidit. Accipe, inquit, hunc gladium, & defer domino ſuo, quo pro ſigno uictoriæ illum teneat, imperatoriq; amico tranſmittat, quo ſciat aut hoſtem occiſum irridere, uel certe propinquum deflere. Et his dictis conuerſus ad orientem, ut potuit patria uoce dominum exorauit, animamq; multis miſerijs & incommodis repletam pietati creatoris omnium effudit. Is finis Vuigmanno, talisq; omnibus fere, qui contra imperatorē arma ſumpſerunt. Imperator itaque acceptis armis Vuigmanni, de nece eius iam certior factus, ſcripſit epiſtolam ad duces & præfectos Saxoniæ in hunc modum. *Miſacat* *Vuigmanni mors*

Otto diuino nutu Imperator Auguſtus, Herimanno & Thiederico ducibus, cæteriſq; publicæ rei noſtræ præfectis, omnia amabilia. *Epiſtola Ottonis*

Deo uolente ſalus omniaq; proſpera plane ſuccedunt. Cæterum nuncij Conſtantinopolitani regis, dignitate ſatis inſignes, nos adeunt, pacem ut intelleximus admodum quærentes. Quoquo modo tamen res agatur, bello deo uolente nullo modo nos tentare audebunt. Appuliam & Calabriam prouincias, quas hactenus tenuere, niſi conueniamus dabunt. Si uero uoluntati noſtræ paruerint, ut præſenti æſtate coniugem cum æquiuoco noſtro in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad deſtruendos Sarracenos deo comite iter arripiemus, & ſic ad uos diſponemus. Præterea uolumus, ut ſi Redares, ſicut audiuimus, tantā ſtragem paſſi ſunt: ſcitis enim quàm ſæpe fidem fregerint, quas iniurias attulerint, nullam uobiſcum pacem habeant. Vnde hæc cum Herimanno duce uentilantes totis uiribus inſtate, ut in deſtructione eorum finem operi imponatis. Ipſi ſi neceſſe fuerit, ad eos ibimus. Filius noſter in natiuitate domini coronam à beato Apoſtolico in imperij dignitatem ſuſcepit. Scripta XV Cal. Febr. in Campania iuxta Capuam. *Otto II. filius regis* *Redares*

His literis lectis in conuentu populi, in loco qui dicitur Vuerla, corā principibus & frequentia plebis, uiſum eſt pacem iam datam Redarijs oportere ſtare, eo quod tunc bellum aduerſum Danos urgeret, & quia copiæ minus ſufficerent ad duo bella pariter conficienda. Græcorum itaque legatis imperator ſatis credens, partem exercitus cum pleriſque principalibus uiris direxit ad condictum locum, quo eis ſecus ſponſionem legatorum puella traderetur, & cum honore filio adduceretur. Græci uero ad artes paternas conuerſi (nam erant ab exordio fere mundi plurimarum gentium domini, & quos uirtute nequibant, arte ſuperabant) ſubito ſuper improuiſos, & nihil aduerſi ſuſpicantes irruunt, caſtra diripiunt, plures occidunt, plures capiunt, quos & Conſtantinopolim imperatori ſuo præſentant. Qui uero effugere poterant, reuerſi ad imperatorem quæ acta ſunt nunciabant. At ille ſuper his *Græcorum perfidia*

e commotus

commotus, ad hoc dedecus diluendum cum graui manu uiros eminentes, domeſticis & externis rebus iam ſæpe claros factos, Guntharium & Sigifri dum mittit in Calabriam. Græci autem præterita uictoria elati, & minus cauti, ceciderunt in manus eorum: ex quibus innumera multitudine cæſa, quos ſupererant capientes, obtruncatis naribus nouam Romã remeare per-miſerunt. Tributum in Calabria & Appulia à Græcis extorſerunt, taliq; ui ctoria illuſtres facti, & ſpolijs hoſtium ditati, ad imperatorem reuerſi ſunt.

Nicephori interitus Populus autem Conſtantinopolitanus à ſuis audiens male pugnatum, con ſurrexerũt aduerſus imperatorem ſuum, & machinatione coniugis propriæ cuiuſdam militis inſidijs occiderunt, locoq; domini militem in imperio deſi-gnantes. Conſtitutus autem rex continuo captiuos abſoluit: puellam cum magno exercitu, & claris muneribus ad imperatorem deſtinauit. Quã ipſe

Ottonis II. nuptiæ ſtatim filio tradidit, celebratiſque magnifice nuptijs, omnem Italiam ſuper hoc & Germaniam lætiores reddidit. Eo tempore quo hæc intra Italiam ge rebantur, ſummus pontifex Vuilhelmus, uit ſapiens & prudens, pius & cun ctis affabilis, à patre ſibi commendatum regebat Francorum imperium. Cu ius mater licet peregrina, nobili tamen genere erat procreata. Hic quũm au diſſet ægrotare cœpiſſe matrem imperatoris, miræ ſanctitatis fœminam, no

Mathildæ laus & mors mine Mathildam, dumq; eius expectat funus, proprio funere ipſius funus præcedit. De cuius laude ſi aliquid dicere cupimus, deficimus: quia omne ar gumentum ingenioli noſtri ſuperat uirtus tantæ fœminæ. Quis enim digne poſſit explicare eius uigilantiam erga cultum diuinum? Omnis nox omni-bus modis, & omni genere cellulam ſuam diuinorum carminum melodia im plebat. Erat enim ei cellula eccleſiæ proxima, in qua modice requieſcebat, de qua omnibus noctibus conſurgens intrat eccleſiam, nihilominus canto-ribus & cantatricibus intra cellulam & pro foribus, & in uia triformiter con-ſtitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerent. Ipſa intra eccleſiam in uigilijs & orationibus perſeuerans, miſſarum ſolennia expecta-bat. Deinde infirmos ubicunque audiuit in uicino uiſitauit, neceſſaria præ-buit, deinde pauperibus manum porrexit, deinde hoſpites, qui ſemper ade rant, cum omni largitate ſuſcepit: neminem ſine affatu blando dimiſit, nul-lum ſine munuſculis ferè uel neceſſarijs adiumentis uacuum reliquit. Sæpe uiatoribus, quos longius de cella proſpexit, neceſſaria tranſmiſit. Talia ope-ra licet ualde humiliter diebus ac noctibus exerceret, tamen nihil de honore regio minuebat: & ſicut ſcriptum eſt, Quamuis ſederet tanquam regio circũ ſtante populo ſemper & ubique, tamen erat mœrentium conſolatrix. Dome ſticos omnes famulos & ancillas uarijs artibus, literis quoque inſtituit: nam & ipſa literas nouit, quas poſt mortem regis lucide ſatis didicit. Ergo ſi om-nes uirtutes eius uelim narrare, hora deficeret: facundia Homeri uel Maro-nis mihi ſi adeſſet, non ſufficeret. Igitur plena dierum, plena omni hono-

te, plena operibus bonis & eleemoſynis: cunctis diuitijs regalibus diſtri-
butis ſeruis dei, & ancillis, ac pauperibus, ſecundo Idus Martias animam
Chriſto reddidit. Illo quoque tempore Bernhardus, ut ab omni populo *D. Bernardi*
prædicabatur, ſuis temporibus ſacerdotio digniſſimus, diem finiuit extre- *mors.*
mum. Piam famam ſuper his nemo nos uituperet prodidiſſe, dum ueto pe
riculo non ſuccumbimus. Audiuimus enim à quodam ſolitario, in ſpiritu
neſcio an manifeſta uiſione, animam reginæ & epiſcopi infinitam multitu-
dinem angelorum cum gloria ineffabili cœlos deferre uidiſſe. Igitur Impe-
rator audita morte matris & filij, cæterorumq́ principalium uirorum (nam
& Gero uir magnus & potens, iam antea defunctus erat) iudicauit ab expe
ditione Fraxineti abſtinere, & diſpoſitis in Italia rebus patriam remeare. *Fraxinctum*
Pulſauit quoque fama eum, quaſi plerique Saxonum rebellare uoluiſſent:
quod quia inutile erat, nec relatione dignum arbitramur. Egreſſus itaque eſt
de Italia cum magna gloria, capto rege Longobardorum, ſuperatis Græ-
cis, uictiſq́ue Sarracenis, cum uictricibus alis Galliam ingreſſus eſt, inde
Germaniam tranſiturus, & proximum paſcha loco celebri Quidilingeburg DCCCC
celebraturus: ubi diuerſarum gentium multitudo conueniens, reſtitutum pa LXXIIII
triæ cum filio cum magno gaudio celebrant. Manens autem ibi decem & ſe
ptem diebus, non amplius, deſcendit inde ad aſcenſionem domini apud
Merſeburg celebraturus. Triſtis autem illa loca perambulabat, obitu opti-
mi uiri ducis Herimanni, qui prudentiæ ac iuſtitiæ, miræque uigilantiæ in *Herimanni*
rebus ciuilibus & externis, cunctis retro mortalibus æternam reliquit me- *mors*
moriam. Poſt ſuſceptos ab Aphrica legatos eum regio honore & munere
uiſitantes, ſecum fecit manere. Tertia autem feria ante pentecoſten loco de
uenit qui dicitur Mimileuu. Proxima nocte iuxtam morem diluculo de le- *Mimleuua*
cto conſurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Poſt hæc pau- *locus*
lulum requieuit. Miſſarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta mo
rem manus porrexit, paululum guſtauit, iterumq́ in lecto requieuit. Quum
autem hora eſſet proceſſit, lætus & hilaris ad menſam reſedit. Peracto mi-
niſterio ueſpertinis laudibus interfuit. Peracto cantico Euangelij æſtuari at-
que fatigari iam cœpit. Quod quum intellexiſſent principes circumſtantes,
ſedili eum impoſuerunt. Inclinantem autem caput, quaſi iam defeciſſet, re-
focillauerunt, expetitóque ſacramento diuini corporis & ſanguinis, & acce-
pto ſine gemitu cum magna tranquillitate ultimum ſpiritum cum diuinis of- *Otto Nonis*
ficijs pietati creatoris omnium tradidit. Tranſportatur inde in cubiculum: *Maij moritur*
& quum eſſet iam ſero, nunciatur populo mors eius. Populus autem pro e-
ius laude & gratiarum actione multa loquutus, memorauit eum paterna
ſubiectos rexiſſe pietate, ab hoſtibus eos liberaſſe, ſuperbos hoſtes Aua-
res, Sarracenos, Danos; Sclauos armis uiciſſe, Italiam ſubiugaſſe, delu-

EPISTOLAE ALIQVOT HENRICI IIII, CAES. AVG. AD PONTIFICEM RO. ET ALIOS PRINCIPES.

HENRICVS DEI GRATIA REX ANNONI COLO/nienſi Archiepiſcopo gratiam, ſalutem, dilectionem.

IN maximis negocijs maximis maximorum opus eſt conſilijs, qui & facultatem habeant exterius, & uoluntate non careant interius, ut rei cui bene cupiunt, bene conſulere & uelint & poſſint. Quia in cuiuſlibet rei profectu nec facultas ſine uoluntate, nec uoluntas ſine facultate proderit: quod utrunq; tu fideliſſime, ut arbitramur, æqualiter poſſides, uel ut uerius dicamus, licet maximo tibi maxima nõ deſit facultas, maior tamen adhuc maxima facultate (ſi te bene nouimus, ſi fidem tuam diligenter notauimus) in noſtram & regni utilitatem tibi exuberat uoluntas: de præteritis enim fideliter exhibitis, in futuris creſcit ſpes fidelius exhibendis. Tuæ autẽ dilectioni committimus, ne ſpes noſtra maior ſit fide tua: quia de nullius regni principum uel epiſcoporum fidelitate, quàm de tua, maiora ſperamus: ſicut hactenus non modo in præteritarum rerum exhibitione, uerumetiam in ſperandarum promiſſione tua gauiſi ſumus. Aſſit igitur hoc in tempore opportuno, tua cum facultate uoluntas, quam non modo noſtra, uerum & omnium epiſcoporum, fratrumq; tuorum, imò totius oppreſſæ eccleſiæ exoptat neceſſitas. Non etiam hanc oppreſſionem ignoras, tantum uide ne oppreſſę te eccleſiæ ſubtrahas, ſed regno & ſacerdotio condoleas: quo utroq; ſicut huc

temporis tædio immutatur. Et de alia epiſtola: Exurgite in eum fideliſſimi, & primus in fide ſit primus in eius damnatione. Non autem ut ſanguinem eius effundatis dicimus: quippe quũ maior ſit ſibi poſt damnationẽ pœna, uita quàm mors: ſed ut eũ, ſi nolit deſcendere, cogatis, & aliũ cõmuni omniũ epiſcoporum & ueſtro conſilio à nobis electum in apoſtolicã ſedem recipiatis, qui quod iſte in eccleſia uulnerauit, curare uelit & poſſit.

HENRICVS NON VSVRPATIVE, SED PIA DEI ORDINATIONE rex, Hildebrando iam non apoſtolico, ſed falſo monacho.

HAnc talem pro confuſione tua ſalutationem promeruiſti, qui nullum in eccleſia ordinem prætermiſiſti, quem confuſionis, non honoris: maledictionis, non benedictionis participem non feceris. Vt enim de multis pauca & egregia loquamur: rectores ſanctæ eccleſiæ, uidelicet archiepiſcopos, epiſcopos, uel presbyteros non modo non tangere ſicut chriſtos domini nõ timuiſti, quin ſicut ſeruos neſcientes quid faciat dominus eorum, ſub pedibus tuis calcaſti: in quorum conculcatione tibi fauorem ab ore uulgi comparaſti, quos omnes nihil ſcire, te autẽ ſolum omnia noſſe iudicaſti: qua utiq; ſcientia non ad ædificationẽ, ſed ad deſtructionem uti ſtuduiſti: ut iure hoc beatũ Gregoriũ, cuius nomen tibi uendicaſti, de te credamus prophetaſſe, dicentẽ ſic: Ex affluentia ſubiectorum plerunq; animus prælati extollitur: exiſtimat ſe plus omnibus noſſe, quũ ſe uidet plus omnibus poſſe. & nos quidem omnia hæc ſuſtinuimus, dum apoſtolicæ ſedis honorem conſeruare ſtuduimus. Sed tu humilitatẽ noſtram timori fore intellexiſti: ideoq; & in ipſam regiam poteſtatẽ nobis à deo conceſſam, exurgere non timuiſti, quam à nobis auferre auſus es minari, quaſi nos à te regnũ acceperimus, quaſi in tua & non dei manu ſit regnum uel imperium: quia dominus noſter Ieſus Chriſtus nos ad regnum, te autem non uocauit ad ſacerdotiũ. Tu enim his gradibus aſcendiſti, ſcilicet aſtutia, quod monachica profeſſio abominatur, pecuniam, pecunia fauorẽ, fauore ferrum, ferro ſedem pacis adiſti, & de ſede pacis pacem turbaſti, dum ſubditos in prælatos armaſti, dum epiſcopos noſtros à deo uocatos, tu non uocatus ſpernendos docuiſti: dum laicis miniſterium eorum ſuper ſacerdotes uſurpaſti, ut ipſi deponant uel condemnent, qui ipſos de manu domini per impoſitionem manuum epiſcoporum docendos acceperant. Me quoq;, licet indignus inter Chriſtianos ſum ad regnum uocatus, te teſte, quem ſanctorũ patrum traditio ſoli deo iudicandum docuit, nec pro aliquo crimine, niſi à fide (quod abſit) exorbitauerim, deponendum aſſeruit: quum etiam Iulianum apoſtatam prudentia ſanctorum epiſcoporum non ſibi, ſed ſoli deo deponendum commiſerit. Ipſe uero quid uerus papa beatus Petrus clamat? Deum timete, regem honorificate. Tu autem quia deũ non times, me conſtitutũ eius inhonoras. Vnde beatus Paulus, ubi angelo de cœlo alia ſi prædicauerit non pepercit, te quoq; in

noſtri habuerũt: ſeruato etiam tibi à nobis honore apoſtolicæ dignitatis, ſicut anteceſſores noſtri tuis anteceſſoribus ſeruauerunt, & nos præfatis pontificibus. Quod ſi placuerit tibi paterne nobiſcum agere, & eam quam mundus dare non poteſt pacem deo præſtante integre nobiſcum cõponere, mitte nobis familiarem nuncium tuũ cum priuatis literis tuis & ſecreta legatione cum hoc nuncio noſtro, ut hoc modo poſſimus indubitanter cognoſcere omnem de hac re certitudinem uoluntatis tuæ. Qua cognita mittemus tibi de maioribus principibus noſtris, quales & nos tibi mittere, & te deceat à nobis recipere ad tantã rem cõponendam, per quos excluſa omni ambiguitate manifeſte poſſis cognoſcere, nos ueraciter uelle cõplere, quæ tibi mandamus ſecrete. Præterea quæ hic in ſcripta non ſunt, commiſimus huic fideliſſimo nuncio noſtro quædã tibi dicenda, quibus tam ueraciter quàm ſcriptis credas.

EPISTOLA HENRICI REGIS AD HILDEBRANDVM.

Qvum hactenus ex te ea quæ ſunt patris expectarem, tibiq́ in omnibus magna fidelium noſtrorum indignatione obedirem, recepi à te uiciſſitudinẽ, qualem oportebat ab eo qui uitæ regniq́ noſtri pernicioſiſſimus hoſtis eſſet. Nam quum primum omnẽ hæreditariam dignitatem, quæ mihi ab illa ſede apoſtolica debebatur, ſuperbo auſu rapuiſſes, longius inde progrediens, regnum Italiæ peſſimis artibus alienare tentaſti: neq; hoc contentus, in reuerendiſſimos epiſcopos, qui nobis uelut dulciſſima membra uniti ſunt, manũ mittere non timuiſti, eosq́ ſuperbiſſimis iniurijs, acerbiſſimisq́ contumelijs contra diuina & humana iura, ut ipſi aiunt, exagitaſti. Quæ omnia quum ego quadam patientia diſſimularem, tu hoc non patientiam, ſed ignauiam exiſtimans, in ipſum caput inſurgere auſus es, mandans quę noſti, ſcilicet ut tuis uerbis utar, Quod aut tu moreteris, aut mihi animam regnumq́ tolleres. *Minaciter*

HENRICVS REX REGI CELTARVM.

Princeps clariſſime, & omnium in quibus poſt deum ſperamus amicorum fideliſſime: primum & præcipuũ inter omnes uos excepi, cui conqueri & deplorare omnes calamitates meas & miſerias neceſſarium duxi, & etiam genibus ueſtris aduolui, ſi liceret ſalua maieſtate imperij. Primum quidem eſt quod non ſolum uobis, ſed totius Chriſtianæ profeſſionis hominibus grauiſſimũ ac intolerabile arbitramur, quod de apoſtolica ſede, unde uſq; ad memoriam noſtri temporis ſalutifer fructus conſolationis, dulcedinis & ſaluationis animarum oriebatur, modò perſecutionis, excommunicationis, & omne perditionis flagellum emittitur: nec ponunt ullum modum ſententiæ, tantum ut ſatisfiat uoluntati indiſcretæ. Huius uoluntatis ſuæ intemperantia adeo uſque nunc abuſi ſunt, ut nec deum, nec quid, aut quantũ mali inde proueniat penſantes, per ſe & per ſuos omnibus modis in nos inuehantur, quum obedientiam & omnem ſub-

iectionem debitam ſæpe obtulerim apoſtolicæ ſedi: ſi tamen honor debitus & reuerentia, ſicut anteceſſoribus meis, exhiberetur & mihi. Quid autem intendant opportunius ſignificabo uobis, ſi quando optati colloquij deus copiam dederit nobis. In hac igitur perſecutionis & odij ſui inflãmatione, quũ parũ uiderent ſe proficere, cõtra ipſum ius naturę laborantes, quod ſine maximo cordis dolore, ſine multis lacrymis dicere non ualeo, & quia dicitur uehementer contremiſco: filium meum, inquam, Abſalon dilectiſſimum, non ſolum contra me armauerunt, ſed etiam tanto furore animauerunt, ut in primis contra fidem & ſacramentum, quod ut miles domino iurauerat, regnum meum inuaderęt, epiſcopos & abbates meos deponeret, inimicos & perſecutores meos ſuſtineret: ad ultimum, quod maxime uellem taceri, aut ſi taceri non poteſt, uellem non credi: omnem affectum naturæ abijciens, in ſalutem & animam meam intenderet, nec quicquam penſi haberet, quomodo ui & fraude ad hanc periculi & ignominiæ ſuæ ſummã aſpiraret. In hac tanta mali ſui machinatione, quũ eſſem in pace & in aliqua ſalutis meæ ſecuritate, in lo-

Confluentia cũ qui Confluentia dicitur, in ipſis dominici aduẽtus ſanctiſſimis diebus ad colloquiũ euocauit me, quaſi de communi ſalute & honore filius tractaturus cum patre. Quem quum uidi, ilico ex paterno affectu tactus intrinſecus dolore cordis mei, ad pedes ſuos procidi, admonens & obteſtans per fidem, per ſalutem animæ, ſi pro peccatis meis flagellandus etam à deo, de me ipſe nullam conquireret maculam honori & nomini ſuo: quia culpæ patris uindicem filium eſſe nulla diuinæ legis conſtituit ſanctio. At ille tam pulchre, imò miſerrime inſtitutus ad malitiam, quaſi abominabile & execrabile ſcelus cœpit deteſtari. Et procidens ipſe ad pedes meos, de præteritis cœpit ueniã deprecari. In reliquũ ut miles domino, ut patri filius, cum fide & ueritate per omnia ſe mihi obauditurum promiſit cũ lacrymis, ſi modo ſedi apoſtolicæ uellem reconciliari. Quod quum promptiſſime annuiſſem, & deliberationi ſuæ & conſilio principum hoc tantum mancipandum promiſiſſem, in præſenti Natiuitate ſe producturum me Moguntiam, & ibi de honore & reconciliatione mea quàm fidelius poſſet ſe acturum, & inde in pacem & ſecuritatem me reducendum promiſit in ea ueritate & fide, qua patrem à filio honorari, & filium à patre præcepit deus diligi. Hac promiſſione, quę & gentili obſeruanda eſt, ſecurus ibam, & filius meus aliquantulum me præceſſerat: & ecce quidam fideles me ueriſſime affirmabant deceptum & proditum ſub falſa pacis & fidei ſponſione. Reuocatus autem filius meus, & iterum à me inſtantiſſime admonitus, ſub eiuſdem fidei & ſacramenti obteſtatione, animam ſuam pro anima mea fore promiſit ſecunda uice. Quum ego ad locum

Binga qui Binga uocatur perueniſſem, iam exiſtente die Veneris ante Natiuitatem, numerus armatorũ ſuorum iam ſatis augebatur, iam fraus ipſa de ſe detegebatur: & filius ad me, Pater, inquit, uobis ſecedendum eſt in uicinum caſtellum:

ſtellum: quia Moguntinus epiſcopus in ſuam ciuitatem non admittet uos: quamdiu in banno eritis. Nec uos impacatum & inreconciliatum audeo ingerere inimicis ueſtris. Illic Natiuitatem cum honore & pace agatis, quoſcunque placuerit uobis uobiſcum habeatis: ego interim quanto inſtantius, quanto fidelius potero pro nobis utriſque laborabo: quia cauſam ueſtram meam exiſtimo eſſe. At ego, Mi, inquam, fili, iudex & teſtis ſermonum & fidei ſit inter nos hodie deus, quomodo te in uirum & hæredem meum pro duxerim, quantis tribulationibus meis honori tuo inſeruierim, quot & quantas inimicitias pro te habuerim, & habeam, ſolus conſcius es. Ille autem tertiò ſub eiuſdem fidei & ſacramenti atteſtatione, ſi ingrueret occaſio periculi, caput ſuum pro meo capite fore, mihi promiſit. Sic poſtquam clauſit me in eodem caſtello, quo omnia animo & corde erat loquutus, manifeſte rei oſtendit euentus. Ex omnibus meis quartus ego ſum incluſus, nec quilibet alius admitti potuit. Cuſtodes deputati, qui uitæ meæ erant atrociores inimici. Benedictus per omnia deus, exaltandi & humiliandi quæ uoluerit rex potentiſſimus. Quum ergo ipſo ſacratiſſimo die Natiuitatis ſuæ omnibus redemptis ſuis ille ſanctus ſanctorum puer fuiſſet natus, mihi ſoli filius ille non eſt datus. Nam ut taceam opprobria, iniurias, minas, gladios in ceruicem meam exertos, niſi omnia imperata facerem, famem & ſitim quam perferebam etiam ab illis, quos iniuria erat uidere & audire: ut etiam taceam quod eſt grauius, me olim ſatis felicem fuiſſe: illud nunquam obliuiſcar, illud nunquam deſinam omnibus Chriſtianis conqueri, quod illis ſanctiſſimis diebus ſine omni Chriſtiana communione in carcere illo fui. In illis pœnitentiæ & tribulationis meæ diebus, à filio meo miſſus uenit ad me quidam princeps Vuichbertus, dicens nullum uitæ meæ eſſe conſilium, niſi ulla ſine contradictione omnia regni inſignia redderem ex uoluntate & imperio principum. At ego & ſi omnis terra, quantum inhabitatur, mei regni terminus eſſet, nollem regno uitam † committere: quia uellem nollem, ſic agendum, & ſic definitum intelligebam, coronam, ſceptrum, crucem, lanceam, gladium miſi Mogunciam. Tunc communicato conſilio cum inimicis meis, meus filius egrediens, relictis ibidem fidelibus & amicis meis, quaſi me eò abducturus, ſub multa frequentia armatorum ſuorum me adductum, ad uillam quæ dicitur Engeltzaim fecit me ad ſe adduci, ubi maximam inimicorum meorum multitudinem collectam inueni, nec ipſum filium cæteris mihi meliorem reperi. Et quia firmius & ſtabilius uidebatur eis eſſe, ſi propria manu cogerent me regnum, & omnia regalia exſeſtucare, ſimili modo & ipſi omnes minabantur mihi, niſi omnia imperata facerem, nullum uitæ meæ conſilium fieri poſſe. Tunc ego inquam, Quia de ſola uita mea agitur, qua nihil precioſius habeo, ut ſaltem uiuens pœnitentiam exhibeam deo, quicquid imperatis faciam. Quumque inquirerem, ſi ſaltem ſic

forte. commutare

de uita mea certus eſſem: apoſtolicæ ſedis legatus, qui ibidem aderat (non dico, qui omnia hæc audiuerat) reſpondit, me nullo modo eripi poſſe, niſi publice confiterer, iniuſte Hildebrandum perſequutum eſſe, Vuichbertū iniuſte ei ſuppoſuiſſe, & iniuſtam perſecutionem in apoſtolicam ſedem, & omnē eccleſiam hactenus exercuiſſe. Tunc cum magna contritione animi proſtratus cœpi per deum, per ipſam conſcientiam orare, ut locus & tempus mihi daretur, ubi in præſentia omnium principum, quum innocens eſſem, uellem ex iudicio omnium me expurgare: & in quo culpabilem me recognoſcerē, ex conſilio omnium ſanioris ſententiæ pœnitentiā & ſatisfactionem quo ordine iuberent quærere, & in principibus regni de fidelibus noſtris quoſcunque obſides uellent dare. At idem legatus locum & diem mihi abnegauit, dicens: aut ibi totum debere determinari, aut nulla ſpes mihi eſſet euadendi. In tanto tribulationis articulo quum interrogarē, ſi confiterer omnia quæ imperabantur, an confeſſio mea, ut iuſtum eſt, ueniam & abſolutionem conſequeretur, Idem legatus dixit, non eſſe iuris ſui me abſoluere. Et quum ego ad hoc dicerem, Quicunq; confitentem audet recipere, confeſſum debet abſoluere: Si uellem, inquit, abſolui, Romam item, ſatisfacere apoſtolicæ ſedi. Sic deſolatū & ſpoliatum (nam & caſtella, & patrimonia, & quicquid in regno conquiſieram eadem ui & arte ſua extorſerant à me) in eadem uilla reliquerunt me. In qua quum aliquo tempore cōmoratus eſſem, & filius meus ex eodem fraudis ſuę conſilio demandaſſet, ut ibidem eum expectarem, ſuperueniēs quorundam fidelium meorum legatio, præmonuit, ut ſiquidem ad monitū ibidem remanerem, aut in perpetuam raperer captiuitatem, aut in eodem decollarer. Quo nuncio ſatis tunc uitæ meæ diffiſus, ilico aufugiēs, fugiendo Coloniam ueni, & ibi aliquot diebus commoratus, poſtea Leodium ueni. In quibus locis fideles uiros, & in fide regni conſtantes ſemper inueni. Horū, cæterorumq; regni fideliū conſilio uſus, uobis fiducialius & honeſtius habeo deplorare has omnes meas miſerias. Fiducialius quidem, propter mutuæ conſanguinitatis & antiquæ amicitiæ debitum. Honeſtius autem, propter tanti regni nomen glorioſum. Vos igitur per fidem, per amicitiam rogo, in tantis tribulationibus meis ac iniurijs, propinquo & amico cōſulatis. Quæ fidei & amicitiæ uincula etſi inter nos non eſſent, ueſtra tamen & omniū regum terræ intereſſet, iniuriam & contemptum meum uindicare, & tam nefariæ proditionis & malitiæ exemplum de ſuperficie terræ extirpare.

HENRICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMP.
Auguſtus, Henrico filio ſuo.

SI ea nos debita affectione tractaſſes, qua deberes, lubentiſſime tecū loqueremur, & paterna tibi mandaremus: uerū quia longe alius quàm paternę affectionis & humanitatis circa nos animus tibi fuit, nequiuimus aliter tecum loqui, uel aliud mandare quàm

quod

quod ipſa rei manifeſtiſſimæ ueritas habet. Tu enim ipſe ſcis, ſicut ipſe pub lico experimento facti tibi conſcius es, qualiter data fide & ſecuritate perſonæ & honoris noſtri, omni affectione deuotionis promiſiſti nos ducere Moguntiam coram principibus, & inde nos ſecuriſſime reducere quocunque uellemus. Hac fiducia quum tecum amanter & indubitanter aſcenderemus, contra datam fidem apud Bingam nos cepiſti. Vbi nec paternæ lacrymæ, nec patris mœror, nec triſtitia, qua ad pedes tuos aliorumque prouoluebamur, te commouit ad miſericordiam, quin nos caperes, & captum mortalibus inimicis illudendum & cuſtodiendum traderes. Vbi multimodo genere contumeliæ & terroris afflicti, compulſi ſumus fermè uenire uſque ad ipſum mortis articulum. Ante captiuitatem abſtuliſti nobis epiſcopatus, & quicquid de honore regni potuiſti, & prædia noſtra, & ipſam familiam: in captiuitate uero quicquid reſiduum erat, & lanceam, & crucem, & omnia regalia inſignia ui & timore mortis, ut ipſe bene ſcis, & omni fermè notum eſt Chriſtianitati, à nobis extorſiſti, relicta uix ipſa uita. Quū hoc tibi nō de nobis ſufficeret, poſtea ſemper ubicunque fuimus, modis omnibus quibus potuiſti, nos perſequi nō ceſſaſti, ut uel perderes, uel de regno expelleres. Verum nos ſatis mirari non poſſumus, qua ratione uel occaſione hoc tam obſtinate facias, quum de domino papa & Romana eccleſia nulla tibi reſidua ſit occaſio. Nos enim nuncio domini papæ & Romanæ eccleſiæ te præſente obedire parati fuimus & ſumus, omnem debitam obedientiam & reuerentiam ei coràm & ſemper exhibere, & conſilio principum, & ſpiritualis patris noſtri Henrici Cluniacenſis abbatis, aliorumque religioſorum uirorum, & de ſtatu eccleſiæ & honore regni libentiſſime agere. Te ergo rogamus pro honore regni & tuo, & paterna deuotione, & per autoritatem Romani pontificis & Romanæ eccleſiæ, ut de iniuria nobis illata, & de his quæ nobis ui & iniuſte abſtuliſti, iuſtitiam facias. Rogamus etiam, ut quum nil rationis tibi ſit quare nos perſequaris, nos & fideles noſtros ceſſes infeſtare: imò permittas nos pacifice & quiete uiuere, ut integre & cum tranquillitate poſſimus omnia ſupradicta agere. Recognoſce etiam & tecum cogita, quia deus iuſtus iudex eſt, cui commiſimus cauſam noſtram & uindictam, cuius etiam iudicia ſunt occulta, uelut abyſſus multa. Quoniam quantumcunque ſuper afflictionem & infortunia glorieris, & ſuper humilitatem te extollas, forſitan de ſede ſancta ſua inter me & te gratuita miſericordia aliud iam definiuit, intercedente iuſtitia, quàm tu ipſe cogites uel diſponas. Quod ſi nulla alia uel reuerentia, uel interceſſio nobis ualet, opto ut iuſtitiā conſequi poſſimus, uel ut tuæ perſecutionis impetus ceſſet. Ad hoc idem Romanū pontificem, ſanctam & uniuerſalem ſedem Romanam eccleſiam appellamus.

HENRICVS DEI GRATIA ROM. IMP. AVG. ARCHIEPIſcopis, & cæteris Saxoniæ principibus, ac etiam reliquo populo gratiam & dilectionem, dignantibus eam recipere.

COnquerimur deo omnipotenti, & dominæ meæ ſanctæ Mariæ, & beato Petro principi Apoſtolorum, patrono noſtro, & uobis principibus omnibus, quia iniuſte, & inhumane, & crudeliter in illa cōfiſi fide qua dubitare nō debuimus, tractati ſumus: & tam honore regni, quàm prædijs omnibus, quæ habebamus, contra diuinū & humanum ius, ad infamiam & uituperiū regni, ita expoliati ſumus, ut nihil penitus præter uitã nobis relictum ſit. Vbi quū fermè omnes eſſetis, magna pars ueſtrum uiſa eſt dolore contriſtari: ſed proh dolor nihil nobis ueſtra contulit triſtitia, quin in nobis ſibi ſatisfaceret uoluntas inimicorū odioſa. Et quia cū conſilio & rogatu filij noſtri, fide & ſecuritate uitæ & honoris primum ab eo accepta, fiducialiter & deſiderãter Mogonciã in præſentia legati Romani & principum tenderamus, ut eorū diſpoſitione ageremus tam de ſtatu eccleſiæ & honore regni, quàm de ſalute animæ noſtræ, ipſe non eſt ueritus in hac uoluntate & obedientia nos contra datã fidem capere, & uſq; ad articulū mortis fermè ducere: non auſi ſumus ita nos illi credere, ut iniuria & contumelijs nos pro uoluntate ſua, ſicut prius, ualeat tractare. Quapropter multum uos rogamus, & obnixe precamur, ut pro timore dei, & honore regni, & honeſtate ueſtra dignemini ſtudere, quomodo de iniuria in manibus ueſtris nobis illata, per uos poſſimus recuperare iuſtitiã. Nos autem pro conſilio ueſtro, & aliorum, qui nos odio non habent, religioſorum uirorum, parati ſumus tam filio noſtro, ſi in aliquo eum offendimus, quàm alicui in regno libenter rationem dare. Præterea ſicut domino papæ in præſentia legati ſui & ueſtra, obedire parati fuimus, ita & nunc parati ſumus ei omnē debitam reuerentiã & obedientiã ſyncero corde & deuotione præſentialiter exhibere, & tam conſilio ueſtro, quàm ſpiritualis patris noſtri Henrici Cluniacenſis abbatis, aliorūq; religioſorum, de ſtatu eccleſiæ, & honore regni, quantū in nobis eſt diſponere. Quū ergo ad hæc omnia parati ſimus, rogamus uos & obnixe precamur, quatenus pro deo, & honore regni & ueſtro, inſtanter moneatis filiū noſtrū, quum nulla ei ſecundum præfatã ſententiã aduerſum nos reſidua ſit occaſio, amodo deſiſtat nos & fideles noſtros pſequi, & pacifice & quiete uiuere permittat, ut ſupradicta integre & cum tranquillitate perficiantē. Quod ſi noluerit, rogamus uos per autoritatē Ro. eccleſiæ, cui nos committimus, & honorē regni, ne ſuper nos & fideles noſtros ueniatis: quia manifeſtum eſt non eum diuinæ legis zelo, uel Ro. eccleſiæ dilectione, ſed concupiſcentia regni, patre iniuſte eo priuato, hoc incepiſſe. Apud quem ſi interpellatio ueſtra, nullaq; alia interuentio ad præſens prodeſſe poterit, appellamus Ro. pontificem, & ſanctam uniuerſalem Ro. ſedem & eccleſiam.

HENRICVS DEI GRATIA IMP. RO. AVG. ARCHIEPISCOpis, epiſcopis, ducibus, comitibus, cæteriſq; regni principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

ROgamus filium noſtrum, & uos multum precati ſumus, ut dimiſſo exercitu ordinaretur, quomodo poſſemus conuenire, ut de iniuria noſtra & pace componenda ad honorē regni poſſit digne & decenter definiri. Placuit uobis remandare. Vnde nobis longe grauior priori oritur querimonia, quod dimiſſa obſidione Coloniæ uultis ſuper nos & fideles noſtros ſub ſpecie colloquij cum exercitu uenire, datis inducijs octo dierum: quæ nunq; datæ ſunt homini alicuius conditionis, ut bene ſcitis, uſq; ad hanc diē pro legitima definitione alicuius minoris negocij, nedum pro tanta re, ſecundum legem diuinam uel humanā, uel etiam ſecundum uſum hominū. Oportet enim nos habere, ſi uobis placeret, ſaltem tales inducias, intra quas poſſemus conuocare, & precibus inuitare ad hanc eandē cauſam, ut ſint uobiſcum, Moguntinū, & Treuirenſem, & Bremenſem archiepiſcopos, Friſingenſem, Auguſtenſem, Curienſem, Baſilienſem epiſcopos, ducem magnum cum duce Theoderico, & ducem Bohēmicū, & comitē Flandrenſem cum comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negociū, ut bene ſcitis, ſunt ualde neceſſarij. Quapropter ſicut prius, rogamus & obnixe precamur, quatenus pro deo & anima ueſtra, & pro appellatione domini Ro. pontificis Paſchalis, & Ro. eccleſiæ, & pro honore regni dignemini apud filium noſtrū efficere, ut dimiſſo exercitu ceſſet nos perſequi, & ordinetur quomodo ſecure & abſq; omni ambiguitate poſſimus nos cum cæteris ſupradictis ad agendum de noſtra iniuria, & pace in regno componenda, quiete & pacifice conuenire. Quod ſi nullatenus ceſſare uoluerit, proclamationem inde fecimus, & ſemper facimus deo, & ſanctæ Mariæ, & beato Petro patrono noſtro, & omnibus ſanctis, & omnibus Chriſtianis, & uobis maxime, omni deuotione precantes, ut dignemini ceſſare eum perſequi ad perſecutionē tantæ iniuriæ, & uos eum imitari. Appellauimus, & tertio appellamus dominū Ro. pontificē Paſchalem, & ſanctam & uniuerſalem ſedem & Ro. eccleſiam. Quod ſi hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipſe ceſſet nos perſequi, prodeſſe nō poterit, committimus nos omnipotenti patri, & filio, ſanctoq; ſpiritui paracleto, & beatæ Mariæ perpetuæ uirgini, & beato Petro & Paulo, & ſancto Lamperto, omnibuſq; ſanctis, ut diuina miſeratio, omniumq; ſanctorum interceſſio humilitatem noſtram reſpicere, noſq; contra tantum, tamq; iniurioſum imperium defendere dignetur. Amen.

EPISTOLARVM HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

CONRADI

CONRADI VECERII

REGII SECRETARII LIBELLVS DE REBVS GESTIS IMPERATORIS HENRICI VII.

HISTORIAM quiſquis aggreditur ſcribere, eam maxime uirturem tacite polliceri uidetur, uti fide nitatur aſſertio: puſillumq́; intereſt, munus'ne commemorandi res geſtas, inregritatis ſuæ conſcius ultro quis ſuſcipiat, an publicandorũ poteſtatẽ actorum Cæſaris permiſſu nanciſcatur. Atq; eo magis quod hunc quum ſeligit princeps, non illud agit ut bonum grauemq́; uelit efficere (quis enim præter immortalem deum, cuiquam probitatem conferat?) ſed quo ueracem uideri iniunctione mandati teſtetur. Ar hiſtoricus ut primum res memorandas cõmendare poſteritati decreuerit, primum omnium de moribus ſuis ipſe uidetur iudicium facere, ſeq́; eum promittere, qui & fideliter & accurate cogitata prompturus ſit. Has res ego mecum etiam atq; etiam reputans, quanquam nõ ignorabam propenſiorem ilico fore lectorẽ ad carpenda quæq; recentia, quàm comprobanda: ſperare tamen cœpi, fieri poſſe, ut quum ſingularem regem deſcribendi cauſa iuſtis rarionibus aſſumptum cognouiſſet, inſtitutũ noſtrum boni conſuleret. Nanq; & res dignæ uidebantur quæ referrentur in literas, & extabat qui ante nos id feciſſet nemo, quod equidem nouerim. Tum neceſſitudo patriæ me uel maxime impulit, non ea quidem, ut principis noſtri facta plus æquo prædicarem, ſed quæ apud uarias ſparſim gentes & barbaris linguis, & per partes legi compereram, in corpus libri cuiuſpiam Latini poſſem redigere: omni interim ſoli natalis affectione ſepoſita: alioquin nec ueterum cuiuſquam acceptanda eſſet induſtria: qui quum regum res maximis uoluminibus poſteritati traderent, eorum ipſorum tamen quos perſcribebant, & clientes & populares habebantur: adeo quæ ex officio gerimus, ab ijs quæ forte priuatimq́; fiunt, diſtinguuntur. Nunc ad inceptũ redeo. Qui maiores imperatori Henrico, aut omnino parentes fuerint, quãuis curioſa ueſtigatione cognoſcere nõ potui: ſed & uxor illi quæ cuiasq́; fuerit, itidem propè in ambiguo eſt. Ipſe, quod conſtat, Luceburgiæ comitatũ hæreditate obtinuit, Romã profectus, & Balduino fratri Treuirenſis eccleſiæ archiepiſcopatum confecit, & ſummis antiſtitibus ac bono cuiq; ſapientiæ & comitatis

Luceburgia ingens argumentum edidit. Fuit olim Luceburgia Treuirorum portio, idq́; ut credam, propinquitate locorũ adducor. Hanc poſtmodum Henricus Romano admotam imperio, ducariꝗ dignitatis inſignibus exornauit. Situs eius ab Arduennæ ſyluæ termino, quatenus hodie appellationẽ obtinet, ad Moſellam fluuiũ, cuius amnis Burdegalenſis Auſonius carmine ſatis prolixo meminit.

minit, finitimarum ditionum his limitibus cingitur, Gallico, Lotharingo, Metenſi, Treuirico, Iuliaceno, Leodio. Oppida nō amplius nouem, maior quondam numerus. Sed cum & pia, ut aiunt, Henrici liberalitas, tribus municipijs Sarcburgo, Vitelliaco, & Treuirorum maximo templo donatis, & Gallica bella coarctarunt. Gens potiore ex parte Germanica, regione tamen Gallicā ſpectante, eius quoq; nationis moribus linguaq; utens. Hæc de Henrici origine patriaq; tametſi pauxilla, tenuitatē confeſſo præmittere placuit. Quanquam non me præterit, circumferri iampridem libellū uernacula lingua conſcriptum, de fœminæ Melyſſinæ præſtigijs, octauo quoq; die pubetenus in anguem commutari ſolitæ. Quam inter maiores ſeptimi noſtri cōnumerare nituntur. Eum ut nec approbare, ita nec refellere animus eſt. Quur enim non ueneficia fieri poſſe conceſſerim, dum ſi tradantur ut ueneficia. Quis enim non illa faſcina legens obſtupeſcat, neq; tamen protinus tanquam conficta repudiet? Scylla uenit, inediaq; tenus deſcenderat aluo, Quum ſua fœdari latrantibus inguina monſtris Aſpicit, ac primo nō credens corporis illas Eſſe ſui partes, refugit, & Cerboreos rictus ꝓ partibus inuenit illis. Sed à fabulante poëta eos uerſus exaratos obijcies. Hiſtoriā accipe. Hæc ſe carminibus promittit ſoluere montes. Quas uelit aſt alijs duras immittere curas. Siſtere aquam fluuijs, & uertere ſydera retro, Nocturnosq; ciet manes, mugire uidebis Sub pedibus terrā, & deſcendere montibus ornos. Alius quoque eiuſdem profeſſionis ſcriptor hunc in modum cecinit, Mens hauſti nulla ſanie polluta ueneni, Incantata perit. Libet & teſtimonium quanquam non admodum diffinitum, unius è noſtris ſapientibus afferre in mediū, hæc uel falſa ſunt, inquit diuus pater Auguſtinus, uel tam inuſitata, ut merito non credantur. Firmiſſime tamen credendum eſt omnipotentem deum omnia poſſe facere quæ uoluerit, ſiue iudicando ſiue præſtando: nec dæmones aliquid operari ſecundum naturæ ſuæ potentiam (quia & ipſa angelica creatura eſt, licet propior ſit uitio maligna) niſi quod ille ꝑmiſerit, cuius iudicia occulta ſunt multa, iniuſta nulla. Nec ſanè dæmones natura creant, ſi aliquid tale faciunt, ſed ſpecietenus quę à deo uera ſunt creata, cōmutant &c. Quid an nō conſonantia de ortu maximorū quondam principum aliorum traduntur? Alexandrum nempe Macedonem complexu Olympiæ matris, draconisq; genitum, ideoq; appellatum fuiſſe Hammonem? Scipionē Affricanum & diuum Auguſtū, eiuſdē ſuperſtitionis interuentu conceptos? Quin & in oceani Gallici inſula quadam nouem Gallicenas illas fuiſſe, tradunt autores, quum alijs artibus præditas, tum uertendi ſe in quas formas liberet. Quibus ex locis ortam fuiſſe Melyſſinam non eſt abſurda coniectio. Sed de his aliàs. Certe prænobiles, tum in Gallijs, tum apud inferiores Germanos ſcio familias, & patriæ noſtræ deferentes prænomen, & in Galleato imaginū apice (cuius ſtemmatis diligētiſſima ac minime perfunctoria cura fuit ueteri-

Melyſſinæ fæſcinamenta

Ouid. 14. Metam.

Vergil. 4 Georg.

Lucanus 6

10. de ciuitate dei

h bus) id

bus)id monſtrum cuppæ balneatoriæ inſidens. Sed & turrim ingentē medio ciuitatis noſtræ ſitam, paulo ſupra ætatem noſtram bona ex parte prolapſam uetuſtate comperi, in qua uanitatem illam fuiſſe peractam fama per manus traditur. Poſtremo Carolū feliciſſimū ſeculi noſtri principem nondū pubeſcentem, quum de nuptiarū fœdere cum Renata Ludouici Gallorum regis filia incundo tractaretur (quanquam illi larga poteſtas erat è ſubiectis alijs gentibus titulum aſſumēdi) totis tamen tabulis haud alia quàm Lucenburgiæ appellatione fuiſſe denotatū, non in minima gloria poſuerim uſque adeo, ut niſi alijs uitijs ſupradictum opuſculum laboraret, quippe in quo parum uериſimilia referuntur, interdum aduerſa, nonnunquam diſſonantia, non difficile fidē mihi faceret. Enimuero quo cōmodius ad ipſius Henrici res noſtra feratur oratio, & rectum uiſum eſt & neceſſarium, pauca prius de ſtatu temporum illorum ſupra repetere.

Carolus Hiſpaniæ rex

ANno à Chriſto ſaluatore genito M. CCCII. Francorū rex Philippus cognomento pulcher, graue aduerſum pontificem maximum Bonifacium octauum conceperat odium, tum Gibellinæ factionis ſtudioſiorē exiſtimans, tum quod fidem temere præuaricatū contenderet. Promiſiſſe enim ſibi paucis ante annis, quum alia quædàm, tum de ſumma Romani imperij poteſtate ab Germanis ad Gallos traducenda, atq; adeo Carolum fratrem diſerte fuiſſe in conuentis nominatum, cui id decus primum aſſignaret. Hæc uidelicet pollicita nūc cecidiſſe ad nihilū, Alberto Auſtrino Theutonico principe palàm nuper decretis eius comprobato. Eas rex cauſas grauius ſecū conſiderans, rationem irarum exequendarum perquirit. Neq; difficilis mox uia Bonifacij irritandi inuenta. Columnia gens Romæ opibus & clientelis inſignis octauo inter comitiorum arcana ſuffragij iure, ne legeretur obſtiterat. Itaq; eis quoq; Bonifacius per ſpeciem expilati theſauri eccleſiæ effecerat, ut & ædes & ſuburbana familiæ publice diruerentur, & qui eorum cardinales iam eſſent, uenerādo collegio excederēt. Interea Stephanus ex ea gente profugus in Gallia agitans, idoneus Philippo uiſus eſt, per quem initia malorū fierent. Cœptus comiter humaneq; haberi, liberaliuſq; quàm fortuna exulantium eſt. Ad hoc Philippus ne quid impotentiæ prætermitteret, ſacerdotales Galliarum titulos à pontificibus antea pro decretis, proq; more ſanctæ matris eccleſiæ componi ſolitos, ipſe ordinare citra conſenſum præſidis Romani ſtatuit. Quæ ubi ſummus antiſtes intelligit, grauiſſime tulit iniuriam, peſſimi exempli, id quod erat, exiſtimans, ſi uel anteceſſorum recte cōſtituta temere reſcinderentur, uel autoritatem pontificiam laicus princeps prophanaſſet. Augebatur indignitas ipſius Bonifacij, ſupra quàm dici poteſt ambitioſa magnitudine animi, & contumeliarum inſolentis. Itaq; quo partes ſuæ iuſtiores uulgo noſcerentur, lege potius agere quàm armis inſtituit. Prelatos Gallicos maiores cōuenire Romam uniuerſos iubet, ad publicam ſynodum celebrandam.

Columnenſes

celebrandam. Hi ne regno decederent, Philippi prohibitione intercludunt. Quibus rebus ad Octauum delatis, increpatur rex primum per literas, dein de quum caſtigationem contumaciæ paruipẽderet, ſacrorum participatione arcetur. Neq; eo minus prælatis regni ipſe Lutetiam accerſitis, cauſam quoq; ſuam approbare nititur. Pontifex ne nullam nõ rationem coërcendi Pulchri tentaret, Flandrorum partes tueri aggreditur. Ea tum gens, quod ſuperbius imperatum ſibi diceret, Gallicum iugum detrectabat. Cum ſuperis quoque Germanis amicitiam interiorem coniungit, iuſſo Alberto quibuſcũq; poſſet uiribus, fines Belgarum quatenus Philippici iuris eſſent, incurſare. Sed nihil ea Gallum à conſilio dimouerunt. Miſſi clanculum in Italiam qui Campanos, ſi qui forſan priuatas ob iras infenſi eſſent Antiſtiti, corruptos auro traherent in ſententiam, cæteraq; comprehendendi eius idonea mature apparerent. Neq; euentus infando commento defuit, Anaginæ agens pontifex, à Sarra Columnio duce Gallicæ multitudinis nõ prouiſo irrumpente ſumma luce circumuenitur, liberæq; cuſtodiæ traditũ oppidani immodice (ut æquũ erat) funeſto ſcelere conturbati, triduo demum elapſo, receptis animis exemerũt. Ipſe Romam regreſſus, dum uindictæ modos altius inueſtigat, morbũ, ut creditur, ex ægritudine nactus, interijt. Vndecimus Benedictus Octauũ, Clemens quintus Benedictũ, munere ſummi pontificatus inſequitur. Reyterandum Gotthonem quoad priuatus erat, appellabant Burdegalenſem Archiflaminem. Is enim uariantibus nonnihil patrum ſententijs, inter alios duos Pulchro ab ſuarum partium cardinalibus nominatus extiterat, quẽ rex quoniam id temporis plurimũ poterat, ſi ita ſediſſet, ſolenniter nuncuparet. Philippus inſperatæ dignationis lætitia geſtiens, Reyterandum accerſit, in ſuaq; manu papalia Comitia prolatis epiſtolis cardinaliũ, repoſita edocet, cæterum poſtulata quædam ſex capitibus comprehenſa recipi ſibi prius q̃ res confici poſſet, oportere. Gottho nihil minus quàm quæ iactabantur, uel ſperans, uel cogitans, illudiq; ſibi exiſtimans, cunctari primũ: ubi ſerio agere principem comperit, actis in præſens gratijs, capita ſe regiæ petitionis præſtiturum promittit. Data acceptaq; fide placita curantur. Raymundum cardinales Gallici duodecim ſummum eccleſiæ Romanæ ſacerdotem in gratiam regis conſalutant. Italicos ſtatim patres, ut idem facere uellent, epiſtolis, nuncijsq; celerrimis adhortati. Gottho ut primũ quæ ab rege acta de ſe fuerant, Italis quoq; probari cognouit, ſenatũ ſtatim Cardineum uniuerſum, regesq; Tranſalpinos aliquot conuenire Lugdunum iubet, ad peragenda inaugurandi ſolennia. Id edictum tametſi prælatis Auſoniæ non perinde arrideret, pontificiam aulam trans alpes conceſſurã gementibus: coiere tamen in ciuitatem deſignatam non infrequentes, ibi declaratus ex more maximus eccleſiæ Chriſtianorum epiſcopus, quintiq; Clementis appellationem ſortitus, mox Philippum cenſuris (namq; id primum poſtulatorum caput extiterat)

Flandria

Germani ſuperiores

Sarra Columnius.

Benedictus 11.

Clemens 5.

quibus innexum à Bonifacio diximus,exoluit, reliqua promiſſorum tempe/ſtiue ſe effecturum affirmans.Sed nec ea Philippus poſthabenda ratus,Pi/ctauos in conuentum accerſito Clemente de cæteris deſiderij ſui partibus referri iuſſit in medium. Summa petitio erat de abolenda in perpetuũ memo/ria Bonifacij.Neq; prætextu caruit flagitatio impudens,articulis quadraginta ingenio cauſidicorum excogitatis, quibus Octaui mores, præter alia faci/nora de hæretica impietate ſuggillabantur. Hic uero hærere æſtuareq; Cle/mens,quid nam conſilij in re tam inexplicabili caperet. Nanq; inde occurrebat ſacramenti interuentu firmata promiſſio, hinc innocentia Bonifacij,qui ut neque forſan inſons prorſus criminum haberetur, ita non ullum extare de obiecto admiſſo indicium: quin exemplis, decretis, conſtitutionibusq; declaratum abunde reliquiſſe, quanto ſtudio, quantáque fide gubernacula culminis apoſtolici procuraſſet. Sollicito inter has curas Quinto, opportu/ne Nicolaus cardinalis Pratenſis interuenit: cui, quod arbiter omnium arca/norum haberetur, nudantur ordine omnia. Is ut erat ingenio ad ſubita eti/am quæque moderanda dexterrimo, primum confirmato pontificis animo, ſcire ſe quid potiſſimũ illi conſilij profuturum ſperaret affirmat,regias in primis ſpes ali diſſimulanter augeriq; placere, tum doceri cupidum principem, quo magis rata fiant:quæ ad Bonifacij cineres attinent,uideri futurum con/ſultius,ſi tanta res non niſi publici conſilij ſenatuſconſulto firmetur.Quã ſen/tentiam ubi Gallus approbauerit,ſedem conuentui Viennam inter Allobroges deligat,aliámue ciuitatem quampiam & liberam,& ad excedendũ regijs finibus opportunam. Placuit Quinto cardinalis ſuggeſtio.Itaq; de uolũtate Philippi Viennam maximo Chriſtianorum conuentu edicto,Octauoq; de oppoſita impietate ex ſententia patrum abſoluto,ipſe ibi paucos commora/tus dies,Auenionem in Roberti regis prouinciam ſeſe contulit. Nunc tandẽ ad Henricum noſtrum deflectat oratio.Anno à Chriſto M. CCCVIII.re/ge Romanorum Alberto per inſidias nepotis occiſo, nunciatũ eſt principes, quorum legendi Cæſaris ius eſt,de ſufficiendo Imperatore patrum conuentu ros. Philippus diſcordiam Germanorum cœptis ſuis optime conducturam exiſtimans, ſecretiorum modo conſiliorum arbitros coire iuſſos de noua di/ſpoſitione interrogat. Veniſſe aliquãdo tempus ſuo quoq; ſeculo exornandi regni Gallici:ſextum antea poſtulatorum caput, quod ad eum diem cõſulto noluiſſet Clementi prodere,id uero nunc expromere ſtatuiſſe,de Carolo fratre ſubſtituendo in imperium, deq; ea dignitate per ſenatuſconſultũ in per/petuum tranſponẽda in Galliam.Eſſe Clementem iampridem in poteſtate, poſſeq; rem & iure & exemplo nixam facile tranſigi.Cui enim fiat iniuria,ſi uacantis imperij permutetẽ conditio?Idem feciſſe pontifices olim alios. De/niq; fatorum ſeriem conuenire cum eiuſmodi propoſito,ut quemadmodum principatus ille de Græcis quondam in Francos, ſicut ei uidebatur, deq; ea gentẽ

Card. Pratenſis

Henrici rerũ primordia

gente ad Italos, ac poſtremũ ad Theutones tranſlatus crederetur, ita rurſus ad Francorum poſteritatẽ remigret. Mouit uniuerſos proceres relatio regia, laudatoq; nobilitandi Gallorũ regni deſiderio de conſilij ſentẽtia decretum fit, & ut Philippus & Carolus primo quoq; tempore ante etiam quàm Germani irent in ſuffragium, Clementem numeroſo comitatu adeant, rumore quidem diſperſo, quaſi ad perſequendam Bonifacij criminationem ueniant, reuera autẽ ut ptotinus quàm Auenionem inierint, pontificem de ſexta & ad id tempus ignota petitione cõmonefaciant. Eam occultationẽ nihil fuiſſe aliud, quàm de Imperatorio apice publice tranſponendo in Celtas. Abdere uero rem placuiſſe eatenus, quam apud Bonifacium quoq; tentauiſſent, ut ne uiuum regnantemq; Albertum affeciſſe uideretur iniuria. Nec repugnaturũ Clementẽ quantumuis audaci flagitationi, uidelicet iam inſtructo exercitu uerius quàm famulitio territum. Edicto per uniuerſam ditionem dimiſſo, generoſi clientes ad regium iter apparati conueniunt, equitum ſex milia fuiſſe traduntur. Enimuero ſicuti recte inſtitutis diuinus fauor arridet, ita improbe conſulta iuxta Sexti Pythagorici ſententiam, funeſtus inſequitur exitus. Permanauit certe ad pontificem quamuis latitantis conciliabuli aſtutia. Quare denuo accerſito Pratenſe intimorum, ut diximus, omnium ſocio, ac iam ante exoſo Philippum ob inſectationem Bonifacianæ memoriæ, quæ ſi tolleretẽ e medio, & acta quoq; illius, in quibus Cardinalatus cenſebatur, quẽ Octauus illi contulerat, conuulſum iri uerebatur, nouam huiuſmodi ambiguitatẽ aperit. Ille ad innatam ſapientiam uerſus, quàm maximis itineribus, inquit, & antequam Gallicæ petitionis mentio in ſenatu fiat, nunciandũ in Germania cenſeo, de ſucceſſore quammaxime mature ſurrogãdo. Quum Clemens quem igitur præcipuum crederet, tantæq; ſucceſſioni idoneum quæſiuiſſet, Pratenſis eccleſiarum ne libertatis reſpectu, an ſtudio Gibellinarum partiũ, an conſuetudinis in urbe quondã inſtitutæ memor, Henricum ait Luceburgiæ comitem nulli Germaniæ principũ cedere arbitror, ſiue religionem, ſiue fidem, ſeu certe magnitudinẽ animi ſpectaueris. Neq; dubiũ, ſi eò celſitudinis benignitate tua prouectus fuerit, nulla non re uel pontificijs obtemperaturum iuſſis, uel immunitatẽ eccleſiæ propugnaturũ. Sane clanculum & diſſimulanter cuncta fieri oportet, ne ſi publico ſenatu in patrumq; conſpectu cogitata retexeris, qui cardinales Philippo ſtudẽt, proditis illico rebus, uota noſtra conturbent. Itaq; quas ipſe literas dabis in Alemanniã, puſilla modo formula placet obſignari, quaſi non ſcriptas de rebus grauiſſimis. Ego ſeorſum prolixas de tota re alias exarabo. Iuuit aſſertionem Cardineam Henrici quoque integritatis gloria, quam ex rebus fortiter probeq; geſtis fama iam pridem exorta ad Clementem quoq; pertulerat. Delatis ad Germanos epiſtolis, req; intellecta, Comitiorũ ſolennia maturantur, ualuereq; adeo pontificiæ cardinaliſq; literæ (qui & illud adiecerat, niſi bonis conſilijs protinus

Pratenſis conſilium

obſecundatẽt, Cæſatei faſtigij apicem, iure ne an iniutia, relicto Rheno tran
Henrici electio ſiturũ in Galliã) ſed & maxime ſpectata uirtus Henrici profuit, uti cunctorũ
ſuffragijs, ac ne unò quidẽ repugnãte, Romani regni ſceptra florenti iuueni
deſerrentur. Autores habeo Luceburgi tranſacta fuiſſe comitia. Quod aſcri-
bendũ putaui magis ne ignorauiſſe eam rem crederer, quàm ut morẽ locũq;
uetuſtũ tam tumultuario præſertim tempore prætermiſſum exiſtimarẽ. Ille
ut cõtra opinionẽ hominũ per Celtas, perq; comitatũ pontificis renunciatus
rex fuit, Pulchellus qui iam feſtinabat compellare Clementẽ, illuſum ſe ani-
maduertens, domũ irritus ſpei repetijt, nunquã poſtea bene de eo pontifice
ſentiens. Luceburgius, qui nihil minus quàm Cæſarea gubernacula ſibi cre-
denda cogitauerat, omniũ primũ gratias immortali deo lectoribusq; agen-
das cenſuit. Mox ad ea quæ & tempus & res & maleuolorũ conatus ferebãt
conuerſus, mittit in oram Narbonenſem, qui à Clemente poſtulẽt, uti ratam
ſibi facere ſurrogationẽ pro more dignaretur. Principes legationis, Sabaudiæ
comes (nomen ut in pleriſq; ſequentibus nõ traditur) & Guido Namurcæus
Flandri comitis frater, ambo ex propinquis regijs: hi à Clemẽte, totoq; cætu
Cardineo comiter humaneq; habiti, mẽſe Aprili, comprobationẽ actorum
in Germania cauſa cognita impetrarunt. Decretũ uti è cardinalibus Pratẽſis
& Fliſcus prima quaque occaſione in Italiam proficiſci maturarent, genti-
busq; cis alpes habitantibus, apoſtolica uice præciperent, ne qd impedimẽti
moratúmue quo minus poteſtas nouo regi petendæ urbis foret, aſtruerent,
quin obedienter atq; hoſpitaliter aduentũ illius curarent excipere. Sunt qui
legem adiectam fuiſſe probationi affirment, ut intra primũ bienniũ ad mo-
tus Italiæ compeſcendos Romam ſolita expeditione properaret, ſimul ipſe
ſummos Imperatorij nominis faſces acciperet, quũ tres proxime antecẽden-
tes principes eum honorẽ prætermiſiſſe conſtaret. Sabaudo reuerſo, uolun-
tateq; Clemẽtina perſpecta, conuentus Aquiſgranũ indicitur. Coiere anno
inſequente ad id concilium inter alios proceres dux Brabantiæ, comes Flan-
driæ, & comes Raynaldus. Ibi peractis ſolennibus generoſo uertici regium
diadema archiepiſcopus Agrippinæ more maiorũ ad octauũ idus Ianuarij
impoſuit. Quem diẽ & conſtitutiones eccleſiæ celebrari ob memoriam Ma-
gorum iuſſerunt, & tum publica lætitia celebriorẽ reddidit. Anno à Chriſto
Prodigium genito M. CCCIX. ad diem VI. idus Maij, cœlum ardere uiſum, diſcurrente
flammæ uortice è plaga Boreali in Meridiem. Quo typo aduentũ Henrici
portendi Italorum multi crediderunt. Interea Carolus Siciliæ rex ſecundus,
Gallicæ originis cis fretum regnans, rebus humanis exceſſit. Plures huic filij,
nempe maior natu Carolus, Martellus cognomine, & Robertus. Martellus
uiuo etiamdũ patre mortem, ſed filio relicto, obijt. Qua in ſpecie, exq; facto
ipſo, larga diſputandi materia Iureconſultis eſt nata, Nepós ne antecedere
iure poſſit patruũ in ſucceſſione auita. Sed & reſponſis prudentũ & pontifi-

cia pronun

cia pronunciatione quadā Robertus annixus, compendiū hæreditatis obtinuit,paternaq́ꝫ nece cōperta,mox Auenionē properat. Ibi nullis non modis Clemētis amicitia cōparata,adeo promouit,ut & rex utriuſq́ꝫ appellaret̃ Siciliæ,& quicquid præterea alieni æris patri, auoq́ꝫ per belli quondā tēpora ecclesia Romana crediderat,illi ferretur acceptū:ſumma aureorū ſex milia ſupe rauiſſe putat̃. Tantis beneficijs Robertus ſe obnoxiū ſentiens,actis ad tēpus gratijs,operā curámq́ꝫ Clementi omnē gratitudinis oſtendendæ penſandæq́ꝫ dignationis detulit. Hic Quintus qui Luceburgiū, ut ſupra tetigimus,paulo ante regē Romanū declarauerat,ſiue ſuſpectā habens Henrici potentiā,ſiue contractæ amicitiæ Vaſconico more pertæſus, Siculū Romandiolæ comitē facit.Eamq́ꝫ Robertus prouinciā Giliberto Zantillio Vicecomiti demandauit.Quę res perpulchrā Gibellinis Imperatorij iugi detrectandi poteſtatem tribuit,uel tantula rebellandi occaſione geſtientibus.Luceburgius nihil eorū negligendū ratus, quæ ad amplitudinē Auguſti principatus pertinent,ſumma ope anniſus eſt,ut q́ꝫ celerrime documentū aliquod præberet, quātus & q́ꝫ propenſus ſibi eſſet animus pontificiæ dignitatis excolendæ.Dimiſſo edicto p prouincias, ut quiſquis nobiliū Auguſtale beneficiū obtineret, die conſtituto uellet adeſſe,ſolennemq́ꝫ profectionē Romanæ mitræ capiēdæ cauſa pro cōditione,proq́ꝫ conſuetudine ſua curaret exornandā.Ipſe uniuerſa Germania Ioanni filio demandata,cum nō adeo grandi comitatu iter ingreſſus, alpibusq́ꝫ propinquās, Lauſani cōſtitit,reliquā exercitus partē opperiēs. Eò mox legationes ex Italia ſalutandi cauſa certatim occurrūt.At Guelphorum factio in Hetruria, cis alpinaq́ꝫ degentiū, quā ſemper antehac Theutonicæ felicitati aduerſatam conſtat,in multo maximū metū incidit, & fama numeroſi exercitus, & reliquæ Italiæ proniore conſenſu: præcipue uero Florētini inter ſpem metumq́ꝫ ancipites, hoſtiliter ne an deditione fortiſſimū ducem exciperent,præualuit tamen ſententia,ui potius, q́ꝫ abiecta formidine agendum cenſentium.Itaq́ꝫ quo uel conturbaret̃ inauguratio,uel lentius certe ſuccederet,conſcripta per totam ciuitatem iuuentute,accitisq́ꝫ militibus alijs uoluntarijs,præſidium haud cōtemnendū efficiunt. Ad hoc pecuniā,frumentū, cæterasq́ꝫ res comparant,uel ſtipendio,uel obſidioni neceſſarias. Deniq́ꝫ fœdus cū Siculo Roberto, ciuitatibusq́ꝫ Hetruſcis ac ciſalpinis aliquot faciunt. Piſanorū longe diuerſa ſententia,hi quo ſeſe Gibellinarū partium,atq́ꝫ adeo Cæſarei nominis q́ꝫ maxime ſtudioſos Henrico in ipſo Italiæ ingreſſu comprobarēt,donū regi aureorū milia xl. ſubmiſerunt:eo ueluti uiatico prędictus (quippe cuius ærariū,ut ueris agamus,uirtute eſſet q́ꝫ nūmis inſtructius) Septēbris exitu mouit è Lauſano, ſuperatoq́ꝫ mōte perq́ꝫ arduo,Seniſiū uocāt accolæ,Taurinū eſt inuectus. Illinc decimo die q́ꝫ acceſſerat, Inſubres ingredit̃.ibi quoq́ꝫ magno apparatu acceptus,Aſtenſiū diſſidia haud exilia ſūma cura cōpoſuit.Conſtabat id temporis regius comitatus equitū duobus milibus,quum

Clementis inconſtantia

Ioan. filius Henrici

Florentinorū rebellio

Piſanorū beneuolentia

bus,quum reſiduum perinde expectaretur. Manſit itaque apud Aſtam toto bimeſtri atq; amplius, & reliquam, ut diximus, copiarum partem opperiēs, & de ineunda Inſubrium ciuitate conſultans. Gnidottus Turritus ſapientia atque opibus clarus, genti ea tempeſtate præerat. Is audito in primis aduentu, uereri cœpit, ne diuerſæ factionis pars (Gibellini erant, uiolentia illius acti in exiliū) occaſione Germani aduentantis in recuperāda dignitate uteretur. Itaque præſidium ad urbis ſuæ tutelam comparat duorum milium atq; amplius. Ipſi fœdus atque hoſpitium erat cum toto Guelphorum genere, per Italiam agentium. Sed & operam dabat quibuſcunque poterat artibus, ne mœnibus reciperetur Henricus, Gibellinæ ſcilicet factionis patronū, ut paulo ante ſcripſimus, futurum metuens. Neque tamen obtinere potuit, quin bona ciuitatis pars regis amantior, ſimul cardinalis Fliſcus, tum legatus Apoſtolicus, Clementinaq; mandata conficere cupiens, Luceburgium ultro inuitarent. Rex Romanus, dolentibus Gnidotti oculis, pridie Mediolanum dominici natalis inuehitur, dieq; ſequente octauo, Antiſtes eius diœceſeos in Ambroſij beatiſſimi delubro myſterijs uacantis Henrici uerticem ſecunda corona redimiuit. Auguſtæ quoque quam unà ſecum aduexerat, idem honor habitus. Affuere ſolennibus omnium ferè Italiæ ciuitatum legati Gibellinarum modo partium, ita ut Fluentini duntaxat oratores deſiderarentur. Inſubrium quoq; interim diſcordiam quanta fieri potuit cura ſedauit, adeo ut & Maphæum uicecomitem cum ſodalibus, & ciuitatis Archiflaminem, cæteroſq; proſcriptos reductaret in urbem. Eò tum quoque legati frequentes ciuitatum Italiæ gratulatum accedunt, ita ut tota paſſim Auſonia, Bononiam excipio, & Paduam uicarij Auguſtales dimitterentur, acciperenturq; comites. Inter hæc Gnidottus exoſus felicitatem Maphæi, quibuſcunque rationibus poterat, uindicare priſcam fortunam molitur. Ac ni ſapientia uicecomitis infauſtis cœptis fuiſſet occurſum (nanq; rem omnem ordine primoribus regiæ aulæ expoſuit) maximus in ciuitate tumultus extitiſſet, non partibus modo noxius, ſed & formidoloſus principi, qui iam ſecurior, bonā exercitus partē per finitima loca neglectim diſperſerat. Sunt qui dicant Maphæū quo certius animū Turriti pnoſceret, ſimulaſſe ſocietatē partiū, accuſauiſſeq; multis modis ſupercilium Cæſareum, quod id genus Reipub. principatū nomine, ſeruitutem re ipſa præſeferret. Satius eſſe æquabilem libertatem omnibus uiribus propugnare, q̄ ingenuos ac fortes animos Germanico iugo ſupponere, reciperet modo animā, ſeq; in priſcam præfecturā ipſe reponeret, nec detrectaturū populū ne nunc quoq; gubernacula quondā ſibi cognita. His atq; eiuſcemodi dictis peruictum Gnidottum cuncta ſimpliciter credidiſſe, promiſiſſeq; Maphæo, & uafro aduerſario & reſtituto in gratiā, quem impēſe cauendū eſſe ueteri docemur adagio. Illū, Gnidotto prodito, fabulā omnē denarraviſſe Septimo. Neq; defuiſſe impię criminationi fidē, ita ut die

Gnidottus

Maphæi calliditas

dicta

dicta, Turritoq́ adeſſe iuſſo, cognitio pararetur. Sed is iudicio conſiliorũ intellecto, furtim ad Guelphos tranſijt. Iiſdẽ diebus Cremona, Gnidotti exactione comperta, ſimul Florentinorum adducta inſtinctu, rebellis Henrico efficitur, ſed & qui Brixianorum Gibellini erant ſucceſſibus Imperatoris auditis, Guelphos urbe exegerunt. Idem Parmæ factum. Quibus rebus Cæſar cognitis, mittit qui eas quoq; rixas cõſopirent, exulibus reductis in patriam. Sed breui poſt tempore Guelphica pars Felſineorum Florentinorumq́ con fiſa præſidio, Brixia Gibellinos inuicem depulit, ex profeſſoq́ hoſtis Imperatori efficitur, Anno à Chriſto genito M. CCC XI. menſe Aprili. Imperator Henricus obſeſſa iamdiu Cremona, Geneuenſem epiſcopum, cognatione ſibi deuinctum, cum turmis ad Patauinos coërcendos mittit, quos à Bononienſibus ſtetiſſe diximus. Ab eo Vicentia, quæ Paduani iuris erat, bello capitur. Præſidium in arce conſiſtens, fuga dilapſum. Ea uictoria ipſos quoq; Patauinos metu uſqueadeo perculit, ut ſuppliciter ſeſe fidei in primis tradiderint, aureorum milia centum ob contumaciam pendere, Cęſareumq́ præfectum recipere iuſſi. Idem Antiſtes profectus Venetias, tributum pro uetere conſuetudine poſtulauit. Appulſo honor ingens habitus, adnumerataq́ in tiaram Romanam, talenta Veneta mille. Eadem in ciuitate ipſum inſigne confectum, ſolido ex auro coronam uarijs maximiq́ precij gemmis adornantibus: ſellam quoq; argenteam, auroq́ circumlitam, fabricatam ibi tradunt. Interea ſedente ad Cremonam Henrico, obſeſſi, quia parum muniti erant ad obſidionem ferendam, ſimul archiepiſcopi Rauennatis interuentu, ſeſe ſub conditione tributi pendendi ultro dediderunt. Eidem mandatum Antiſtiti muros ciuitatis, caſtellaq́ demoliri. Cæſar Cremonenſi bello perfecto, ad Brixiam quoque circumſidendam feſtinat, non aliàs pari inſtructus exercitu: qui parciſſime numerant, equeſtriũ Germanorum ualidas armaturæ ſex milia fuiſſe tradunt. Namq; ut rumor per transalpinas quaſq; prouincias de Mediolano, cæteriſq́ ciuitatibus ſubiugatis increbuit, uix dici poteſt, quanta & quàm fida multitudo militum certatim adflueret, pars emerendi ſtipendij ſtudio, cæteri amore uncti regis adducti. Pro certo creditur Henricũ, ſi in primis abſtitiſſet, relictaq́ Brixia proceſſiſſet in Hetturiam, nõ Thuſcos modo, qui recentis defectionis ſibi conſcij, irã iuſtiſſimi uindicis formidabant, ſed & quantam aperire non intereſt, partem Italiæ ſub iugũ miſſurum, quippe qui parũ prouiſi eſſent contra obſidionẽ, quorumq́ nutarẽt iam animi, iuſtitia clementiaq́ noui regis impulſi. Sed is dum ciſalpinæ pertinacius imminet, maiorũ rerum occaſionẽ prætermiſit. Adeo uincere maximos duces promptius ſcire compertũ eſt, q̃ uti uictoria. Quippe uirtus attenuata periculis, nullam non in partem de prouidendo circumſpectat: eadem rebus ſublata ſecundis, ſecuraq́ ſui, quæ futura ſunt negligit. Eodem anno ciuitates Hetruſcæ Guelpharum partium Florentia, Bononia, Senæ, Luca, Piſtorium

Gnidotti ad Guelphos fugá

Brixia rebellis Imp.

Tiara & ſolium

Cremonæ deditio

Brixiæ obſidio

Occaſionis neglectus

ſtorium fœdus inter ſe aduerſum Henricum ſanciunt. Florentini præſidium
equitum Hiſpani generis cccc. quos à Roberto acceperãt, miſere Bononiam,
itidemq́ Senam & Lucã, ſi forte ea regione Germanus ſtatuiſſet incedere.
Sed & quicquid Gibellinorum in ciuitatibus Guelphis uerſabatur, exactũ.
Sub hæc perſtante Cæſare in obſidenda Brixia, uariæ utrinque clades acce-
Vualrami interitus. ptæ: inter cæteros autem proceres, & frater regis & equitum magiſter Vual-
ramus, magnæ indolis, ictu ſagittæ percuſſus interijt. Corpus apud diuum
Barnabam cõditur, quod templum nondum ciuitate clauſum fuiſſe, Iacobus
philoſophus in ſupplemẽto autor eſt. Eo infortunio, ſublatos pauloante Cę
ſarianorum animos reſediſſe ob eximij iuuenis necem Brixiani credentes, fre
quentius iam incautiusq́ excurſare cœperunt. Etenim die quodam licentius
euagantes, intercepti, fuſi, fugatiq́ ſunt. Cæſorũ numerus ducenti. Capti ex
Galeaceus Bruſatus ciuitatis primoribus quadraginta, inter quos Galeaceus, cognomento Bruſa
tus, obſeſſorum tribunus. Is quia fidem regi non multo ante datã infregerat,
quadrigarum uiolentia diuerſam in partem miſerum diſtrahentium corpus
perfidiæ pœnas exoluit. Cæteri captiuorũ ſecuri percuſſi. Nihilo magis pro-
ficiente ad euincendam contumaciam exemplo ſeueri ſupplicij, quin hoſtes
Morbus in caſtra cœleſti quoq; fauore adiuti uidebantur, ſtrue cadauerum odoreq́ diuturni
exercitus incubantis, corrupto aëre, ita ut plurimi Theutonũ uarios in mor-
bos inciderent, cogerenturq́ aut miſeri è uita excedere, aut inglorij, neque
id citra diſcrimen, repetere patriam. Procerum ea extinctorũ tabe præcipuus
Guido Guido Namurceus, cuius ſupra meminimus, Flandrorum quondam tribu-
nus in Curtracenſi prælio, atque ob id rerum geſtarum claritate ſpectatus.
Quam ob luem magna purpuratorum pars Henricum de ſoluenda obſi-
dione ſolicitat. Illo magis intolerabilem ac minime perſeueraturam neceſſi-
tatem hoſtium, quàm laborem exercitus obſeruante, quare decedere nõ niſi
compos uoti ſtatuit. Quibus rebus intellectis, obſeſſi effecti ſupplices, cardi-
nalis quoque Fliſci auxilio ueniam conſequuti, ad diem xvi. Kalendarum
Brixia deditur Octobrium fidei principis ſeſe dediderũt. Rex ciuitate potitus, muriſq́ pro-
tinus ac turribus demoliri iuſſis, tributum aureorum uiginti milium, præte-
rea obſides centum, quos ex omni ciuium multitudine ſelegiſſet, belli iure im
perat. Magno ſtetit ea uictoria, nempe uix quarta exercitus parte ſuperſtite.
Cremonam hinc ut redijt, incœpit conſultare de componendis rebus in po-
ſterum. Placuit ordinata Longobardia, præſidibus'que per ciuitates impo-
ſitis, Ligures petere, Mediolanum, ut diximus, procurante Maphæo, Ve-
ronam comite Scalari, Parmam Giliberto Corregio, Paſcarino Bonopoſo
Mantuam. Quæ res parum ſalutaris poſtea ciuibus extitit: quos præfectos
legum ſeruandarum cauſa in præſens præpoſuerat, ſuperbe, auareq́ poſtmo
dum imperantibus. At illis & in primis occupatio, & aureolorũ copia, ut in
perpetuum confirmarentur, quæ temporis cauſa conceſſa fuerant, effecerunt:

Guelphorum

Guelphorum ciuitates ubi aduentare Henricum accipiunt,obſideri iuſſis itineribus Ligurum,remorari tranſitum illius conabantur. Iiſdem diebus Clemens de repetenda urbe Romana ab Henrico compellatus per literas, ipſe conſilio eccleſiæ generali diſtentus,Pratenſi cardinali petendæ Italiæ inaugurandiq́ regis ſingulari mandato negocium impartitur.Cęſar ad diem undecimum Calendarum Octobrium maximo apparatu Genuā eſt inuectus. Principem dominumq́ ſolenni more appellantibus:mox componendæ diſcordiæ ratio habita.Itaque Opicino Spinulæ ſociisq́ iampridem exulantibus cōfecta reſtitutio. Quæ res ingentem illi dilectionem ciuium pepererūt. Ipſi milia aureorum dono data centum. regiæ uero coniugi uiginti. Ea quū inſequente menſe grauiter ægrotare cœpiſſet,res humanas reliquit. Elata tumulatáque ſolennem inter pompam apud beatiſſimi Franciſci cœnobium, pudicitiæ ſingularis, religioniſq́ ſpectatæ fœmina. Anno à Chriſto genito, M.CCCXII, ad diem quartum Calendarū Martij, Genua profectus Henricus claſſe triremium triginta,Piſas aduehitur.Quæ ciuitas nullo non genere apparatus eo uel exquiſitiſſimo regem accepit,dominum quoque inter publicas acclamationes conſalutans.Cenſebatur tamen in primis exercitus mille quingentis tranſalpinis equitibus:præcipui Germanicorum procerum,archiepiſcopus Treuirorum Balduinus, cuius ſupra meminimus, Epiſcopus Eburonum, frater Barri comitis, è propinquis regijs: dux Bauarus, comes Sabaudus, uterque è propinquis regijs: comes Foreſti, Guido Viennenſis Delphini frater, Henricus Flandrorum comitis frater itidem è propinquis regijs, Robertus ipſius Flandrorum comitis filius. Comes Viennæ, Præfectus prætorio, quem noſtri Aulæ magiſtrum appellant, uir maximi in re militari nominis. Eodem anno, menſe Aprili, Robertus Siculus, cuius ſupra mentio eſt habita,de Romano Henrici itinere certior factus,quum nulla aliunde laceſſendi regis extaret occaſio, ſimul ita facere ab Vrſina factione iuſſus, Ioannem fratrem mittit ad urbem cum equitum ſexcentorum præſidio.Literis ſubinde ſcriptis ad ciuitates Hetruriæ Guelpharum partiū, de ſummittendis opportune Romam auxilijs.Ricardo Lunenſi comiti, quē Robertus Thuſcis impoſuerat,datum negotium Latij mature incundi,idq́ cum phalange peditum duorum milium ſexcentorū.Hi ad diem XVI. Calendarum Iunij Romā peruecti, Vrſinos conueniunt, moxq́ de ſententia conſilij Capitolium,Hadriani molem,ac Vaticanum armatis inſederunt, Petro Sabaudo ſenatore urbis cōiecto in uincula. Columnijs alijſq́ Cæſarianarū partiū Lateranū,Mariam maiorē,amphitheatrū, Rotundā, ſanctamq́ Sabinam occupantibus.Inter hęc Piſis Henricus equitibus bis mille,& hoc amplius conſtipatus,rectà per Thuſcos Romam contendit, Viterbiū abſq́ negocio capit,ibiq́ dies aliquot cōſtitit,occaſionē inuadēdi Vaticani expectās. Poſtquam tempus idoneum uiſum eſt perrumpendis inſidijs,Viterbio promouet,

Auguſtæ mors

Procerum catalogus

Vrſini

Inſidiæ Henrico tenduntur

mouet, occurrentesq́ Vrſinos leuibus prælijs uertit in fugam. Simul popula ribus in ciuitate rem ſtrenue gerentibus, ante diem calendarum Iunij urbem uiſenda pompa introijt, protinus de expugnãdis Roberti clientium reliquijs conſultat. Itaq; miſſis, qui ſingula factionis præſidia deturbarent, pro certo creditur quicquid ibi Appulorũ Ibericorumq́ fuerat, depulſurum, niſi prælio quodam ſexto & uigeſimo Maij die commiſſo, quum alij ducum quidã, tum Leodiorũ occubuiſſet epiſcopus. Hũc enim perfractis (is erat ardor hominis) uiarum cuſtodijs, in caſtellũ Angelicum properantem, Robertini Florali ex arca per obliquum progreſſi circumueniunt, fugant, funduntq́. Cæſarianorum qui capti occiſi'ue fuerant, numerus milium duorum traditur. Eburonum, quem iam dicebamus antiſtitem, in equum ab uictore raptum, uehentemq́ inermem Hiſpanus quiſpiam conſpicatus, cuius paulo ante fratrẽ Alemani confecerant, quum non aliam fraternæ necis ultionem euenturam ſperaret, letali percuſſum uulnere, ut paucis poſt diebus moreretur, effecit. Eius interitu principis, qui & uirtute & autoritate eminuiſſet, in regia longe maximus pauor Cæſarianos inuaſit, Robertinis econtrario læticiã triſti caſu afferẽte. Porrò Lucceburgius ne tempus omne urbanis rixis attereret, ſtatuit abſoluere res, quarum cauſa potiſſimum urbem petiuerat. Itaq; de ſententia cardinalium, conuentu in Lateranum ad diem Sextilium Calendarum indicto, Oſtienſiq́, Fliſco, & Arnoldo Cæſareas infulas ſacrato capiti imponentibus, quod felix fauſtumq́ ſit, prægrandi apparatu, ſingulariq́ ſpectantiũ gaudio, Auguſti nomen, apicemq́ faſtigij imperialis accepit. Peracta inauguratione, Bauarus cum parte procerum perfunctum ſe officio comitãdi exiſtimans, aſſumpto commeatu in Germaniam abijt. Ipſe Tybur paucis poſt diebus concedens, multa ibi ueneratione incolarum exceptus, Piſas repetit. Guelphicæ ciuitates Hetruriæ, ubi quæ Romæ acta fuerant, deq́ principe decedente intelligunt, iter illius rurſum includere nitebantur. Ac ueriti, ne parum inſtructi, copioſo agmini minus reſiſtere ualeant, ſocios in urbe degentes, per literas commonefaciunt, ut & nouum amplecterentur conſilium, & properare mox in Thuſcos maturarent. Interim Cæſar Gallia repetita, per agrum Peruſinum exercitu infeſto progreditur, cunctaq́ ferro atq; igne deuaſtat, Caſtellionem ui capit, Cortonæ, Aretijq́ reuerenter occurſum uenienti, portæq́ apertæ inde crebris cum Guelphica gente prælijs feliciter geſtis, uarijsq́ Florentinorum caſtellis euerſis, agrisq́ uaſtatis, inopia pabuli proficiſci compellitur. Ad eum Bonatiano in prædio (id loco uocabulũ) agentem, legati à rege Siciliæ Friderico mari deportati, donum aureorum milia uiginti adferunt, fœdus, amicitiamq́ petentes. Poſtulatis eorum aſſenſum. Poſtquam Cæſar Piſas acceſſit, legibus'que coërcere hoſtes aggreſſus, quos bello perſequutus fuerat, & aſperrima edicta in Thuſcos Roberti partium promulgauit, & ſuos inuicem cliẽtes pulchris beneficijs deuinctiores effecit.

Ingreſſus Henrici Romam

Leodien. epiſcopi mors

Quippe

Quippe Spinulæ,cuius ſupra mentio eſt habita, Marchioniq́ montisferrati cum alia dignationum genera,tum ius monetæ cudendæ tribuit:tum de Roberto caſtigando tractatum.Cauſa cognita,deq́ conſilij ſententia ob læſam maieſtatē Romani imperij paterno illum regno,prouincialiq́ comitatu exci diſſe pronunciās.Quæ decreta poſtmodum defuncto Henrico,Pont. Max. Ioannes XXII pro poteſtate reſcidit: eſtq́ ea res in publica monumēta redacta.Sub idem tempus Henricus Flander magiſter equitū Cęſaris,Piſanū agrum cum turmis circumuagari cœpit,arcemq́ fortiſſimā Petram ſanctam Florentinis & Lucenſibus ſuſpectantibus expugnauit. Imperator nihil actū ratus uerboſis ſententijs,niſi facta conſequerentur, ad hoc Hetruſco bello finem commodiſſime poſſe imponi, ſi ducem caputq́ damnandæ audaciæ cōtudiſſet, traijcere in Campaniam ad ipſum Robertū armis perdomandum ſtatuit. Icto,ut ante diximus,cum Friderico fœdere, miſſisq́ in Germaniam qui ſupplementum legionum conſcriberent,placuit uti die conſtituta expedi tam claſſem in Liguſtico ſinu explicaret. Numerus Cæſareani exercitus ad armatorum quatuor milia traditur. Acceſſit eò & Genuenſium claſſis, triremium ſeptuaginta. A Friderico quoq́ Arragone triremibus quinquaginta ſubmiſſis. Piſis Cæſar Nonis Auguſti deceſſit: quo die Fridericum quoque Meſſana Rhegium traieciſſe poſtea compertum eſt: eamq́ ciuitatem expugnauiſſe cum oppidis aliquot alijs. Henricus iter per Hetruriam faciens,ubi ad montem apertum acceſſit (id nomen loco tribuere accolæ) ægrotare manifeſtò incipit, tametſi iam inde à relictis Piſis initia morbi irrepentis anim aduerterat. Sed ipſe qua erat integritate,animiq́ magnitudine, ne die dicta temere abſuiſſe crederetur, fidei quàm ualetudinis rationem habere maluit: inter medicamenta autem balneæ maceratanæ indicata fuere. Itaq́ eò loci profectus, procuratoq́ de medicorum ſententia corpore, ſeſe Bonoconuentum contulit. Ibi mox ingraueſcente malo, exceſſit è uita ad diem nonū Calendarum Septembriū, diuo apoſtolo Bartholomæo celebrem, anno quàm imperiū accepiſſet quinto,menſe octauo. Defuncto Cæſare, id quod fieri in funere magnorū ducum aſſolet, luctus incredibilis omnem comitatum percuſit. Itaq́ familiares defecti principe,pars Theutonicos lares repetijt, cæteri regium corpus protinus Piſas, ut uiuus iuſſerat, ſingulari fide ciuitatis adductus deportarunt: ibi quoq́ non à ſocijs modo,ſed ab oppidanis quoque maiorem in modum defletus, ſolenni atq́ exquiſitiſſima pompa effertur. Vitam inſtantiſſimi principis, qua acceperamus ut puto traditione narrauimus,quem non Italia modo,nullis neq́ aduerſis frangi potuiſſe, neq́ ſecundis efferri manifeſtò cognouerat, ſed & barbaros lætitia inuicti ducis extincti obtinuit. Qui eo uiuo nihil prorſus rerum nouatū tentare auſi, defuncto cuncta per Italiam,ut poſtea conſtitit, miſcuerunt. Neque Piſanis cæterisq́ optimatibus dubium erat, niſi maturatus fuiſſet interitus, regnum Roberto

Henrici mors

Sepultura

Henrici fortitudo

i bello

bello ablaturũ, quippe cui perexiles eſſent ad propugnandum copiæ: ita ut ne ſigna quidem crederetur collaturus, quin cognito mox imperatoris aduentu, nauigio aduolaturum Narbonam. Quod ſi Campaniæ obtinendæ facultatem dñ tribuiſſent, infinitum eſſet quantũ ille rex & opportunitate cõmeatuum, & innata uirtute moliri efficereq́ꝫ potuerit. Fridericus, cui fœdus cum Imperatore percuſſum paulo ſupra tradidimus, medio agens alto, ut exceſſiſſe Cęſarem è rebus humanis accipit, ingenti uidelicet moleſtia animi conſternatur: eratq́ꝫ ea conſtantia Henriciq́ꝫ amore, ut quoniam coràm uidere uiuũ nequiuerat, extinctum ſaltem contemplari exoptaret. Itaqꝫ Piſas non ob aliã rem nauigans, prolatum corpus regium inter uberes lacrymas conueneratus recondi difficile paſſus eſt, conſtantiſſimi ducis amicitiam immature ſibi deplorans ademptam. Sed & Piſanus populus Henrici imitatus iudiciũ, quem ille ſocium ſibi delegerat, hic principem ſortiri decreuit, ultro ei ciuitatis delato imperio. Cæterum Fridericus ſatius exiſtimans parta defendere, quàm nouis implicari, ſimul aliam ſibi eſſe rationem quàm Lucemburgio fuerat, tuendi patrimonñ ſucceſſionẽ auitam aduentitiæ ciuitatis procurationi actis gratñs duxit præferendam. Pari cautela Sabaudus Henricusq́ꝫ, quorũ ante meminimus, uſi, delatas ſibi quoq́ꝫ ciuitatis habenas modeſte recuſarunt: ita ut tam pertinaci repugnatione principũ, Piſanos ſuſpicio metusq́ꝫ haud exilis inceſſeret. Veteranorum Cæſaris pars multo maxima Germaniam repetñt: reliqui uoluntarñ nomina Piſano præſidio tribuerunt. Summa eius reipublicæ in ſubſidium maiorũ principum ad Vgutionem Faiolam delata eſt: is & imperatoris ante nomine pręfuerat Genuæ, & magnas poſtmodum res pro partibus Gibellinorũ patrauit. Florentini non imperatoris modo priuſquã obiret, exulumq́ꝫ formidine, ſed & ſeditione interna pullulante, coacti imperium ciuitatis Roberto publice detulerunt. Ac ne libertati uetuſtæ noua immutatio noxia forte fieret, legem adñciunt, ut ne ſupra quinquennium poteſtas conceſſa teneret. Idem ferè reliquæ ciuitates Hetruriæ Guelphæ fecerũt, ita ut euidenter appareret, eò iam neceſſitarũ Henrici perſeuerãtia redactos aduerſarios, uti intra pauciſſimos dies ſub iugũ mitti potuerint. Atqui iam olim uarñs experimentis cognitũ eſt, cum alñs in rebus humanis, tum in bello primas obtinere partes fortunę ludibriũ: ita Magnus Alexãder tentato uerius orbe terrarũ quàm domito, ſed cui iam rerũ uniuerſitas propter felicitatẽ cœptorũ deſtinaret, in ipſis iuuentæ primordñs exceſſit è medio. Sic Hannibal Cannenſi uictoria nobilitatior quàm prudentior, occaſionẽ capiendæ urbis prætermiſit. Scipiones in Hiſpania duo mednis rebus, mednisq́ꝫ annis res humanas reliquere. Patrũ quoq́ꝫ noſtrorũ ætate Amorates capto Byzantio Hydrunteq́ꝫ direpto, omnẽ ſibi iam deſpondẽs Italiã intercipit. Nuper uero Britannię regẽ Henricũ captis duabus ualidiſſ. ciuitatibus Galliæ, pterritisq́ꝫ ac cõſternatis abſq́ꝫ dubitatione hoſtibus, ſapiẽtia nõ uita deſtituit: qui aut cęcus fuiſſe

Fortunæ ludibria

Mahumetes

cus fuiſſe dictus eſt, aut certe ſi tantā opportunitatē ꝓuidebat, neq; tamē fortunę ſuæ obſequebat̃, excors. Hos, ut dixi, caſus inter fortuita reponebat antiquitas. Nos ad deum optimum maximū publico conſenſu deferimus, è cuius ęquiſſimo arbitrio quicquid rerum humanarū uel fit, uel dicit̃, ſumit originē. Varia de genere mortis opinio. Nonnulli uenenum malum niueo libello inditum aſſerunt: quod per ineffabilia myſteria commutatum, quotannis morituriq; libamus. Monachos prædicatorij ordinis, quibus ille miniſtris utebatur in ſacrificijs, horrendi facinoris extitiſſe autores, eamq; rem Beneuenutus Imolenſis ſeculi eius in literas retulit. Fuiſſe tamen poſtea ex ea familia Cartuſienſis in faſciculo tradit, qui re delata ad pontificem maximum, decretum cauſa cognita impetrarint, quo innoxius eius ueneficij ordo uniuerſus pronunciatus fuerit. Dominicani qui Lucceburgi agunt, hoc amplius cœnobij ſui autorē non alium citant quàm Henricum. Neq; ergo fieri potuiſſe, uti tantum ſcelus in tam bene meritum perpetratum extiterit. Nobis potius in medio relinquere placet diſputationē funeſtam, quàm de infandæ audaciæ fama certam proferre ſententiam. FINIS.

Varia de Hērici morte opinio

INVICTISS. ET CLEMENTISS. RO. IMP. CAROLO AVSTRICO, EIVS NOMINIS V. Hiſpaniarū, Pannoniæ, Dalmatiæ, Siciliæq; regi longe potentiſſimo, Hermannus à Nuenare, ſacri imperij Germanici Comes, perpetuam felicitatem.

QVum noſtrò æuo rei literariæ ſtudioſi homines, ingenij felicitate & dicēdi copia pollentes, quicquid ad philoſophiæ cumulum ſiue diuinæ ſiue humanæ facere potuit, abunde perſequuti fuerint, uiſum eſt mihi aliquando prudentiſſimum illud Pythagoræ conſiliū amplectendum eſſe, quo ſuis diſcipulis ſilentij ſeptennalis rationē proponebat: idq; adeo ſemper apud me obtinuit, ut per annos aliquot in angulum abditiſſimū recipere me ſtatuerim, ubi cum Abderita Democrito, quantū mihi per fortunam liceret, incognitus deliteſcerem, ſic futurum ratus, ut uel ipſa diuturna meditatio uitæ moderationi coniuncta, fructum aliquem mihi reponeret. Quid enim in tam celebri hominum frequentia, quibus hæc ætas, & hæc natio nunc referta cernitur, noſtræ induſtriæ relictum putabimus? Omnia ſunt iam dicta, ut poëta ait, nihilq; prætermiſſum, unde uel augeri, uel ornari reſpublica poſſit. Iandudum ſiquidem per Germaniā pullulantibus paſſim ingenijs, mira ubertate res literaria propagari cœpit, ita ut non abſurde Horatianum illud Germani de ſe iactare poſſint.

Venimus ad ſummum fortunæ, pingimus atque *Horatius*
Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.

Hæc mihi ſubinde animo uerſanti, nõ potuit nõ placere taciturnitatis ratio, præſertim quæ hoc tempore nõ modo conducens, ſed propè neceſſaria uidetur: quippe quũ multos ob loquendi libertatẽ ſæuiens uindictæ procella perdere conet: & quod magis dolendum ſit, in libera Germania liberas eſſe linguas non permittit, quod in qualibet libera ciuitate permittendum M. Cicero iudicabat. Verum ex altera parte mecũ diſſidens, cogitaui nec ſic quidem decorem me ſeruaturũ. Nam fauſtum illud imperij tui exordium, quo totus ad alacritatem mundus excitatur, omnem ſocordiam metumq́ꝫ reprimit, ac ueluti reluctantem cogit in tam publico orbis ſpectaculo frontem deponere, inſtitutoq́ꝫ Ariſtippi blandum quoddam & ciuile uiuendi genus amplecti.

Diogenis dolium Repente igitur exẽplo Cynici illius Diogenis doliũ meũ uoluere aggrediar, ne in communi omniũ occupatione intempeſtiuius ociari uideat. Vt tamen aliquã audaciæ meæ apologiã prætexam, duo ſunt inuictiſſime Cæſar quæ mihi fiduciam ſuggerunt tecum per literas loquendi, amor tui & patriæ gloria, quorũ alterum mihi cum optimo quoque cõmune iudico, ita ut id ueniã mereri ab omnibus putem, quod nemo non ſtudet facere, niſi peſſimus: alterum ut excuſatione non egeat, tua innata clementia facile præſtabit, quæ procuidubio tanto uincit cæteras uirtutes, quanto tu omnibus maior es. Habes itaq́ꝫ ſummam excuſationis meæ, qua fretus hoc rude & incultum hiſtoriarũ opus, tibi qua poſſum honoris tui præfatione nuncupo, quod quidẽ nõ quaſi noſtro ingenio partum ſit æſtimare debes, quum idipſum è Germanicæ ue*Peutinger*tuſtatis penu deprõpſerim, quale quiddam ante nos ornatiſſimus uir Conradus Peutinger approbantibus doctiſſimis hominibus præſtitit. Quare mihi Francorũ regum, Pipini uidelicet, Caroli magni, atq́ꝫ Ludouici res geſtas uelut poſtliminio reuertẽtes in Germaniã reducere ſub tui nominis auſpicio liceat: quorum potiſſimũ ope ultra omnes totius Europæ prouincias noſtra Germania & aucta & ornata legit, ut non minus Francis debeat ipſa, quàm Romanis olim Italia, & ſuis docta Græcia Athenis. Hæc eſt enim illa inter omnes Germaniæ gentes clariſſima, meritoq́ꝫ nominis immortalitate celebranda, quæ Germaniã Germaniæ reſtituit, quum illa prius tot inteſtinis cladibus dilaniata, uix ſibijpſi conſtaret: hinc Gothis, Vuandalis, Hunis, Langobardis: illinc Herulis, Turcilingis, Saxonibus, Anglis, Nortmannis, Quadis, Burgundionibus, Alemannis in ſuam parentem ſæuientibus. Hæc Galliam tripartitã toties à noſtris maioribus oppugnatam, tandem omni ex parte perdomuit, ipſiusq́ꝫ non modicam partem in hanc nationem tranſplanta*Belgæ*uit, ut ab alpibus, unde Rhenus effundit, uſq́ꝫ ad occiduum oceanũ Germanici iuris ſit, quod Gallia prius Belgica dicebat. Reliquũ autẽ Galliæ de ſuo *Gallia Celtica Francia dicitur* nomine Franciam appellari etiã hoc tempore uidemus: unde conſtat Gallorum non tam uictores quàm extinctores fuiſſe. Hæc deniq́ꝫ Ro. imperiũ tanto tempore toti terrarũ orbi non formidabile ſolum, ſed etiã oneroſum, breui

tempo

tempore contriuit, ipſamq; Italiam uictricē quondam gentiū uictoris ferrē iugū compulit. Sic Germanorū uirtuti cedere coacti ſunt Romani, quos neque ferocia Annibalis cum tota Africa, neq; potētia Antiochi cum ſua Aſia, nec Pyrrhus, quamuis Græciæ eſſet imperator, frangere potuerunt. Quæ res fortiſſimū uirum non latuit Friderichum I. cognomēto Barbaroſſam, quemadmodū de illo memoriæ tradiderunt Otho Friſingenſis epiſcopus, & Guntherus Ligurinus poëta. Nam hunc ad legatos Ro. ſibi in aditu urbis obuiā factos, uere Germanico quodam uultu dixiſſe ferunt, Ro. imperiū maiorum meorum Francorū ſanguine emptū, eiſdem quibus accepi manibus tueri conabor: quo ſuo eulogio uanam Italorū contudit arrogantiā, qui ad Germanos ueniſſe imperiū Stephani papæ donatione aſſerunt, ut precario nos accepiſſe fingant, quod belli iure poſſidemus. Qui ſi uerum dicere uellent, faterentur utiq; Carolum magnū Italię, à qua per Langobardos eiectus erat, reſtituiſſe papam Stephanū, nec agnoſcere donum, quo carebat is quem fingunt donatorē: faterentur per hunc in Italia regnare pontificē Ro. non Conſtantinū, cuius ſucceſſores uſq; ad Theoderichi regis Gothorum tempora, & ipſam Romā, & Italiam totā tenuerunt: faterentur hexarcharū Rauennæ cū Piceno non fuiſſe unq; ſub poteſtate Ro. eccleſiæ, niſi poſtq; Stephano papæ fuit per Pipinū collatus. Sed Italorū hæc commenta relinquamus, & ad Francos reuertamur: hi ſunt enim qui Saxonū gentem bellicoſiſſimā, & Ro. uiribus inſuperabilem, diuturno bello domuerunt, uictamq; Chriſti ſacratiſſimam religionē profiteri compulerunt. Hi Hiſpaniā prius occupatā Saracenis, Pannonias Hunis, Sarmatiā Sclauis, totū Balearicū mare uexatū Mauris, tam breui tempore ſubegerunt, ut neſcire poſſis, maior'ne felicitas eorum in conſequendis ac retinendis, quàm fortitudo in expugnādis prouincijs fuerit. Ex hac nimirū gente tanq; ex equo Troiano totius Germaniæ nobilitas prosilijt: neq; enim altius ſuos auos numerat ulla inſignis familia: quum primum ad Anſgiſum Maiorem domus uentū eſt, ibi uelut ad ancoram ſacram hæret. Nec nos mouet quorundam ſtultitia, ſuam originē ad Ro. referentiū, qui ſi ſcirent nullam in Italia nobilitatē eſſe, quam non Germani eò aduexerint, non haurirent aquā è riuulis, ipſo fonte cōtempto. Iam ſatis conſtat, maiores tuos Auſtrię, Burgundiæ, Brabantiæ, Hollandiæq; principes è Francorum ſanguine fuiſſe propagatos, neq; hoc auguſtū nomen tuū fortuito obueniſſe tibi putaueris, quandoquidem hæreditaria quadam ſucceſſione id in te deriuatum ſcire debes. Sed ne multis te detineā inuictiſs. Cæſar, hoc breuiter dixiſſe ſat ſit, uix ullum reperiri tam in Germania quàm Gallia cœnobiū, quod illorū munificentia non fuerit uel extructū, uel ornatū. Huius itaq; gentis in noſtram nationē præclara & immortalia beneficia ſi per obliuionē premi patiamur, quis ab ingratitudinis crimine nos abſoluere poterit? Dicere ſolebat magnus uir Eumenes, ſatius eſſe perire, quàm ingratum uiuere: &

fortiter

Italorum de translato imperio commentum

Francorū fortia facta

Nobilitas omnis à Francis

Probus Aemylius

nos profecto ingratitudinis nota nō carebimus,ſi quod in priuatos hoīes ad mittere nefas putatur,in patriam commiſerimus. Accipe igitur iucunda fronte munus exiguū tuo dedicatū nomini,quod etiamſi te dignum minime ſciā, non ideo tamen à nobis offerendum non fuit:nam ſi ad materiā ſpectes,uix
8. Ethicorum ulla gaza, uix regū atq; tyrannorū opes ſatisfuerint:recte enim magnus Ariſtoteles diffiniuit amicitiā id expoſcere,quod quis præſtare poſſit,non quod pro dignitate ſit:& te quidē inter omnes uirtutes,quibus præditū eſſe cognouimus, nulla æque decet, ac illa admirabilis animi tui leniras, quæ poteſt uel grauiter delinquēti ignoſcere:oportet enim te nō minus boni parentis quàm
Chriſanta optimi principis ſpecimen exhibere, quēadmodū apud Xenophontē Chriſanta quidam teſtat, ὁ ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει τοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ, hoc eſt, q; bonus princeps nihil differt à bono parente: hæc enim una eſt in principe laus,qua non poteſt ulla dari pręſtantior:ideoq; ueniæ locū apud te mihi certò polliceor:quā ſi ego nō mereor, ille tamen facile impetrabit Carolus magnus,cuius in gratiā hoc qualecunq; ſtudiū noſtrum deſudat: dignus ille qui pro me intercedat,dignus cuius tu uitā & mores imiteris:quod ſi feceris,nunq; ſanè te facti pœnituerit: nam illud præclarū exemplar tuum ſi nō uinces,ſaltē æquaueris: longe felicior futurus C.Cæſare Ro.potētiſſimo, qui ſibi uelut ſcopū quendam Alexandri Magni geſta ante oculos cōſtituiſſe fertur,flagitioſus homo dignū ſuis actibus exēplar cōſecutus. Tu uero huius uiri ſanctimoniam imitatus,iure optimo Carolus Max. appellaberis,ut te omnes per orbem terrarū & colant & admirent. Interim te mente & corpore ualere opto,deumq; maximum precor,ut imperiū tuum fauſto omine inchoatum,optimo feliciſſimoq; fine concludat. Vale glorioſiſſime & clementiſſime imperator. Ex Colonia Calendis Februarij.

EIVSDEM HERMANNI COMITIS NVENARII BREVIS narratio de origine & ſedibus priſcorum Francorum.

DE origine & ſedibus Francorū priuſquā in Gallias eruperint,eorum qui hactenus eius gentis hiſtoriam ſcripſerunt, nemo ſatis fideliter accurateq; tractaſſe uidet. Quidam enim antiquiores,q; ſeculum illud infeliciſſimū eſſet,ad fabulas plerunq; plapſi ſunt:quoniā delectū nō habebant, nec ſine bonarū literarum cognitione de rebus hiſtoriæ exactum poterant pferre iudiciū. Fuerūt enim inter eos qui à Troiano excidio Francorū deducerent gentem, idq; tam aperte aſtruentes,ut etiā regū nomina adſcriberēt,neſcio quid græcanicæ pprietatis ſubolentia. His omnibus prior anſam dedit Hunibaldus,quē uixiſſe putant non multo poſt Theodoſij imp. tempora: licet mihi non multū fidei faciat autor tam fabuloſus & barbarus:quem quū multis ex cauſis,tum uel maxime ob id ſuppoſititiū putauerim, q; Theodoſij uel Gratiani temporibus nondum adeo degenerauerat in extremā barbariem Latinus ſermo,ut tam abiecto ſtylo ſcribere potuiſſet. Præterea quum, ſicut ipſe

teſtatur,

teſtatur, tam uehemens tunc Francorum in Ro. odium uigeret, ut multis in locis ne ueſtigia quidem Ro.relinquenda putauerint, quo illorum memoriã extirpare è Germania atq; Gallia poſſent,mihi ueriſimile non uidetur, Hunibaldum ea ipſa lingua gentis ſuæ hiſtoriã tradere uoluiſſe, quam tam acriter inſectabantur omnes, ſed opinor ſtudioſum aliquem nonnulla ex Hunibaldo collegiſſe, eaq; ſuo more ſine ordine, ſine iudicio ſic in uolumen redegiſſe,quemadmodum nunc apud quoſdam habentur.Quod ſi quis omnino contendat,hunc ipſum eſſe Hunibaldum non fictitiũ,ſed uerum, huic libens concedam,modo ne me cogat illi fidem facere in ijs rebus, quæ ſolent ſpectatæ eruditionis & doctrinæ uirũ expoſtulare: nõ magnopere enim me illi opponerem,niſi Troianos meliores putaſſet Germanis, & quos Corn.Tacitus atque C.Plinius homines Ro.indigenas ſemper fuiſſe pronunciant,eos ipſe Aſiaticos origine faceret:ſed quàm hoc ſine omni iudicio facere aggreſſus ſit, alij mecũ iudicent:nam ſi Troianum bellum fuiſſe aliquando(quod pulcherrimis rationibus negat Dion Pruſenſis, ſacra Ægyptiorũ fultus hiſtoria)putandum eſt, certe non facile perſuadebit mihi Hunibaldus, tantum hominũ numerũ ſub tam famoſo duce furtim abſcedere potuiſſe,cuius rei nullus Grçcorum ſcriptor mentionẽ faciendam cenſuiſſet:neq; enim tanto hominũ numero in Italiam Æneas & Antenor profugiſſe leguntur,quanto Priamũ Iuniorem Hunibaldus ad Scythiam ueniſſe contendit:tamen horum fugã Dares non tacuit, quem nonnulli militaſſe eo bello putant, & omnes Græcorum hiſtoriæ teſtantur hos ſolos expugnatę urbis reliquias fuiſſe,qui in ipſo Grecorum inſultu fuga ſalutem quæſiuerint,poſtmodumq; alter Venetiam, alter Latium inuaſerint. At Priami illius iunioris nullus unquam ueterũ meminit,eoq; magis admirari cogor eos, quibus pro miraculo eſt Hunibaldus iſte, quaſi confingere regum nomina opus ſit laborioſum: præſertim ubi earum rerum quas ſcribit præter ipſum nemo meminerit hiſtoricus. Iam uide quam fidem mereatur, quod ait Francorũ populum profugũ ueniſſe ad Scythiam,ibiq; ciuitatem conſtruxiſſe nomine Sicambriã: quis huius unq̃ ciuitatis autor meminit? An non tam facile nouam urbem confingere ſola ſua autoritate potuit,quàm ridicule nouam gentem à Troiano deduxit excidio? Nam eos parum admodum curo, qui ipſum ſequuti ſunt, nempe Gregoriũ Turonenſem epiſcopũ,& Rheginonẽ atq; Sigibertũ Gallum. Mihi nõ probatur aliam eſſe Sicambriã,quàm illam celebrem Germaniæ prouinciã inter Buſacteros paruos & Bructeros Langobardoſq;, autoribus Ptolemęo Cornelioq; Tacito,conſtitutã,ubi etiã abbas Spanheimẽſ.putat habitaſſe Francos,& idipſum mihi à ratione nõ uidetur alienum,primo quod uicini fuerint Gallis: cum illis enim perpetuo bella geſſiſſe traduntur,quemadmodum & ipſorum teſtantur annales: at qui poterant ſemper bella gerere niſi cum uicinis, utpote quos tantum Rhenus fluuius ſepararet: ab altera enim parte uel

Bataui,uel Eburones,uel Menapij,uel Vbij erant, quos omnes uiciſſe Fran-
cos conſtat prius quàm in Celticā & Lugdunenſem mouerent. Iam de Sicā-
bris conſtat quāto in Gallos odio flagrauerit ſemper ea gens,adeo ut Octa-
uianus claudere Iani portas non poſſet,niſi prius traductis in citeriorē Rhe-
ni ripam aliquot Sicambrorū milibus: autor eſt Suetonius Tranquillus. Ta
ceo nūc quod de Francis Hunibaldus ſcripſit, coma uſos,capillitijꝗ magnā
habuiſſe curam,ideoꝗ deuictis Gallis in ſignū ſeruitutis comā totondiſſe,ut
uictores à uictis eo facilius dinoſcerent. Hæc etiam Sicambris optime qua-
drāt,de qbus initio epigr. Martial. Crinibus in nodū tortis uenere Sicābri.
Et calamiſtro ad ornandam comā uſos nonnulli Ro.ſcriptores tradiderunt:
nullæ enim aliæ Germanorū gentes ſic à coma prædicant ut Sueui & Sicam
bri. Porrò ꝙ poſtea nomen mutauerint,id aliquo euentu factū eſſe poteſt,ut
quotidie fieri uidemus: qui enim nunc Leodienſes, olim Eburones fuerunt:
Colonienſes Vbij:ſic Auſtria nunc appellat,quæ olim Pannoniæ pars erat:
ſic Alſatia dicitq́ olim Alemania:ſic Occidentale uulgo Lotharijꝗ regnū
dicitur nobilis illa Belgicæ pars ab Argentorato uſꝗ ad Treuiros protenſa,
idꝗ tantūmodo ob partitū Francorum in tres partes regnū,quarum poſtre-
ma atꝗ minor Lothario Cæſari obuenerat, Vueſtualia nunc dicitur quę Sa
xonia olim fuit: quæ breuiter in mediū attuliſſe ſufficiat,ut nulli mirū uideat
ſi mutato nomine,qui ante Sicambri dicebantur,poſtea Franci appellari po
tuerint. Siue enim Franci à rege eorū Frācone,ut autor eſt Hunibaldus, ſiue
à libertate,quod Gregorius Turonenſis & Sigibertus putant, non multum
ad rem noſtram facit. Ex hiſtorijs hoc nomen ſub Antonini & Probi Impp.
tempora agnitū reperio. Trebellius Pollio in uita Probi Cæſaris, Teſtes, in-
quit, ſunt Franci in inuijs ſiti paludibus. Et ſæpe quum Germanorū enume-
rat gentes, interſerit & Francos. Paludes autem eſſe nemini ambiguū eſt ea
in parte Germaniæ,quam nos Sicambriā olim dictā credimus,uidelicet ubi
nunc Zutphania urbs ſita eſt,& non longe ab Aſciburgo,quam Embricam
quidam uocari putant,ingens & famoſa palus uerſus Vueſtualos protendit.
Præterea ubi Friſij occidentales,hodie Monaſterienſes & Traiectenſes Gel
renſibus & Hollandis contermini ſunt. Solum ipſum natura paludoſum cer
nitur. Sic etiā intelligi poterit quod de Francorū ſedibus I. lib. Gothicorū bel
lorū Procopius ſcribit,cuius uerba quia planè in Germania Francos ponunt,
eo libentius ſubſcribam,ꝙ ſciam quoſdam hoc peſſime habiturū,qui noſtræ
gloriæ ſemper inuiderunt. Deſcribens enimuero ſitum locorum, ubi Rhenus
in oceanum Germanicum præcipitatur, Hiſce,inquit,locis paludes ſunt non
modicę,ubi primitus Germani habitabāt,gens barbara,nec magni tunc mo
menti uiri,qui nunc appellant Franci,ijs finitimi Arborichi erāt. Hæc Proco-
pius. Sed quantū ad loci deſcriptionē,quæ χωρογραφία dicit, attinet,condo
nandū aliqd eſt illis,q de rebus incognitis atꝗ remotiſs. ſcripſerūt. Fuit enim

Procopius

Procopius uir equeſtris ordinis, qui apud Iuſtinianum Cæſarem in Græcia militabat. Veriſſimum eſt illud Plinij II. Naturalis hiſtoriæ libro dictum, locorum ſitus diligentiſſime explanari ab ijs qui inde prodiſſent. Porrò non multũ diſtant Sicambri ab oſtijs Rheni, ut homo Græcus facile hallucinari potuerit: uel certe præter Sicambriã, Batauiã atq; Hollandiã quoq; inhabitauerunt. De Arborichis autẽ quid ſibi uelit non ſatis intelligo, niſi quod inſulæ Arborichæ adiacere dicuntur illi prouinciæ, quæ nunc Hollandia uocatur. Idem autor libro tertio ſcribit Germanos Galliã debellaſſe, permiſſuq; Iuſtiniani Cæſaris poſſidendam accepiſſe: unde inquit & Arelatę nunc habitant. Sed de alia Germanorũ gente credi hoc non poteſt, quum Francos eo tempore tota Gallia potitos conſtet. Primus enim Francorũ Clodoueus uniuerſam Galliam, eiectis Romanis obtinuiſſe traditur. Is uero Martiani imperatoris temporibus regnauit: poſt quem Iuſtinianus imperauit centũ am plius annorum interuallo, & à Clodoueo uſq; ad Carolum magnũ res Francorum incrementa ſemper accepit, donec totius ferè Europæ tenerent imperium. Hos igitur inclytos Germanos Procopius notauit, à quibus etiam hoc tempore Imperator Arelatenſis regni titulum retinet. Quos in Sicambria olim ſedes habuiſſe, & uera origine Germanos fuiſſe indigenas, nõ Troianos, ut fabulantur quidam, mea fert opinio, quam nõ parum promouet quod abbas Spanheimenſis ait haberi apud Remos inſculpta hæc uerba, quibus beatus Remigius Clodoueum baptizandum alloquutus fuerit, Mitis depone collã Sicamber. Neq; Hunibaldus inficiatur hanc Francos inhabitaſſe prouinciã poſtq; è Scythia digreſſi ſunt, annis ante Chriſtum natũ nõ minus CCCC. Quare miror magis eorum regum nomina quæ recenſet poſt aduentum eorum in Germaniã non reperiri apud Ro. ſcriptores, inter quos Strabo Augu ſti tempore tres nominat Sicambrorum reges, quorum nullus eſt in catalogo Hunibaldi. Si quis aliter ſentiat, illi non obnitar: liberũ cuiq; ſuum eſto iudicium. Hoc tamen pro mea interim ſententia adducam, gloriæ cupiditate multos olim fuiſſe inductos, ut antiquiſſimã originem ſuam facere conarentur. Qui enim alijs meliores uideri uolunt, hoc potiſſimum ſtudent ut cum alijs nihil habeant commune. Hinc etiam Saxones, qui ſemper inter Germanos præcipuum locum habuerunt, origine ſe Macedonas gloriabantur, hac in re nõ minus ridiculi quàm Franci: eamq; ob cauſam res ſtrenue geſtas nequaq; communi uocabulo Germaniæ tribuebant, ſic ſuam gloriam uileſcere rati: hoc enim & Gothi & Vuandali factitarunt, unde paulatim à uulgo creditum eſt eos extra Germaniam fuiſſe. Sed hæc breuiter attigiſſe ſufficiat.

RESTAT aliqua ex ipſorum Francorum monumẽtis afferre teſtimonia, idq; tanta breuitate aggrediemur, ut tædium legentibus nullum afferamus, diligentioribus reliqua committentes. Duas Francos habuiſſe leges ipſorum autores teſtant, Salicam atq; Ripuariã, quibus nullus regum ante Carolum

magnum

Procopius

Clodoueus

magnum adijcere quicq̃ tentauit. Et quum apud ipſos plurimi ſemper mo menti habitæ ſint, ac in Latinã linguã poſterioribus ſeculis tranſlatæ reperiã tur, eo maiorem aduerſarijs autoritatẽ pręſtabunt. Ipſarum quoq; penes me exẽplar fuit ipſius Caroli magni temporibus conſcriptũ, in quo paſſim gen tis uocabula, quæ Latinis uerbis reddi non potuerũt, uernacula Germanorũ lingua exprimunť, quam rem ex ipſarum legum capitulis probaturi ſumus, ut liquidò appareat, noſtræ Germaniæ non paruã infligi contumeliã, quum illi ſua eripitur gloria, Francorum olim egregijs uirtutibus parta.

Legis Ripuariæ capitulo XV. ubi loquitur de ijs qui interfectum hominẽ cælant, uel in puteũ deijciunt, exponit ſe hoc modo: quod dicitur ermordet: ermorden enim interficere hominem ſonat eo modo quo ſolent latrones: & eſt cõuicij uerbum. Itẽ paſſim pro pecunia qua quis mulctã ſoluit aut redi mit, uuergelta poniť: gelt enim pecunia eſt Germanis, & uueren defendere.

Cap. XXXVIII. ubi enumerat quædam inſtrumenta armorũ, Spatham inquit cũ cogilo, pro capulo, & helmum pro galea, & beinbergas pro armis quibus teguntur crura: bein enim crus appellamus. Item fredum appellat compoſitionem, qua quis pacem à principe impetrat: frid pax.

Cap. LXXXIX. hominem ferbannitum, id eſt, exilio damnatum.

Cap. XC. Grauionem comitem, qui etiam hodie Grauen dicuntur. Multa inſuper quæ enumerare opus non puto, de reliquis lector coniecturã faciat. Quod ſi quis dicere uelit Ripuariam legem ſolis Ripuarijs fuiſſe pro mulgatam, qui Francorum quidem ſocij, non de eadem gente erant, opponã illi Salicam, quæ proculdubio antiquiſſima fuit, ſecundum quam iudicare ſolebant Franci.

Cap. primo docet, quomodo quis ſit maniendus: ubi manire pro citare.

Cap. VI. canem ſeuſium, id eſt porcarium, uel doctum ad inueſtigandos apros, quod nos ein ſeuſhundt, uel ſchuuynhundt.

Cap. VII. Sparuuarium pro aue, quem hodie quoque Speruuer dicimus. Scuriam pro horreo. Cap. XXIIII. Sluſa de farinario, pro clauſura.

Cap. XXVIII. Skellam de caballo, pro inſtrumento quo uulgo campa nellam uocant ſiue tintinnabulum, quo utuntur equi onerarij. Reffare ſege tem, pro uellere.

Cap. LIII. Rachtinburgij dicuntur commiſſarij, ad componendas lites in ſtituti: rachten enim componere, burgen fideiuſſores.

Cap. LXI. Durpilum exponit liminare domus. Item ex conſtitutioni bus Caroli magni ad Salicam legem adiectis, teſte quoq; Eginharto.

Cap. IIII. Faidoſum appellat qui hoſtis eſt publicus: feed enim bellum ſignificat. Herbannus multa quæ domino, hoc eſt, principi debetur. Scaram pro turma. Herbergam pro hoſpitio.

Cap. LXX ſic ſcribiť: Quicunq; abſq; licentia principis de hoſte reuer ſus fuerit,

ſus fuerit,quod factū Franci hereſdit dicunt, uolumus ut antiquā cōſtitutio, id eſt,capitalis ſententia erga illum puniendum cuſtodiatur, ab exercitu quē here uocamus. Cætera,quæ multa ſunt,partim iam uſu abolita, ſed adhuc Germanicam originem teſtantia,quædam etiam adhuc uulgari conſuetudine recepta, conſulto prætertire ſtatui, ne lectorem ad alia iam properantem detinuiſſe uidear.

VITA ET GESTA CAROLI COGNOMENTO MAGNI, FRANCORVM REGIS FORTISSIMI,& Germaniæ ſuæ illuſtratoris,autoriſq; optime meriti,per Eginhartum, illius quandoque alumnum atque ſcribam adiuratum, Germanum conſcripta.

VITAM & conuerſationem,& ex parte non modicas res geſtas, domini & nutritoris mei Caroli excellentiſſimi & merito famoſiſſimi regis,poſtquā animus ſcribere tulit,quanta potui breuitate complexus ſum, operam impendens ut de ijs quæ ad meam notitiam peruenire potuerūt, nihil omitterem,neq; prolixitate narrandi noua quæq;, faſtidientium animos offenderē, ſi tamen ullo modo uitari poteſt, ut noua ſcriptione nō offendantur, qui uetera,& à uiris doctiſſimis atq; diſertiſſimis confecta monumenta faſtidiunt.Et quamuis plures eſſe non ambigam,qui ocio ac literis dediti,ſtatum æui præſentis non arbitrentur ita negligendum,ut omnia quæ nunc fiunt,uelut nulla memoria digna,ſilētio atq; obliuioni tradant,potiuſq; uelint amore diuturnitatis allecti, aliorū præclara facta qualibuſcunq; ſcriptis inſerere, quàm ſui nominis famam poſteritatis memoriæ nihil ſcribendo ſubtrahere: Tamen ab huiuſmodi deſcriptione non exiſtimaui temperandum, quando mihi conſcius eram, nullum ea ueracius quàm me ſcribere poſſe, quibus ipſe interfui, quæque præſens oculata, ut dicitur, fide cognoui, & utrum ab alio ſcriberentur nec ne, liquidò ſcire non potui: ſatiuſq; iudicaui eadem cum alijs uelut communiter literis mandata memoriæ poſterorum tradere, quàm regis excellentiſſimi, & omnium ſua ætate maximi, clariſſimam uitam, & egregios, atque noſtri temporis hominibus uix imitabiles actus, pati obliuionis tenebris aboleri. Suberat & alia non irrationabilis cauſa, quæ uel ſola ſufficere poſſet, ut me ad hæc ſcribenda compelleret, nutrimentum uidelicet in me impenſum, & perpetua, poſtquam in aula eius conuerſari cœpi, cum ipſo & liberis eius amicitia, qua me ita ſibi deuinxit, debitoremque tam uiuo, quàm mortuo conſtituit, ut merito ingratus uideri & iudicari poſſem, ſi tot

ſi tot beneficiorum in me collatorum immemor, clariſſima & illuſtriſſima hominis optime de me meriti geſta ſilentio præterirē, patererq; uitam eius quaſi qui nunquam uixerit, ſine literis ac debita laude manere. Cui ſcribendæ atque explicandæ non meum ingeniolum, quod exile & paruum, imò nullum penè eſt, ſed Tullianam par erat deſudare facundiam. En tibi librum præclariſſimi & maximi uiri memoriam continentem, in quo præter illius facta nō eſt quod admireris, niſi forte quod homo barbarus, in Romana locutione perparum exercitatus, aliquid decenter aut commode Latine ſcribere poſſe putauerim, atq; in tantam impudentiam proruperim, ut illud Ciceronis putarem contemnendum, quod in primo Tuſculanarū libro, quum de Latinis

In temere ſcribentes

ſcriptoribus loqueretur, ita dixiſſe legitur: Mandare quenquam, inquit, literis cogitationes ſuas, quas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & ocio & literis. Poterat quidem hæc oratoris egregij ſententia me à ſcribendo deterrere, niſi animo præmeditatum eſſet, hominū iudicia potius experiri, & ſcribendo ingenioli mei periculum facere, quàm tanti uiri memoriam mihi parcendo præterire

VITA CAROLI MAGNI IMP.

GEns Merouingorum, de qua Franci reges ſibi creare ſoliti erant, uſque in Hildericum regem, qui iuſſu Stephani Romani pontificis depoſitus ac detonſus, atq; in monaſteriū truſus eſt, duraſſe putatur: quæ licet in illo finita poſſit uideri, tamen iandudum nullius uigoris erat, nec quicquā in ſe clarum, præter inane regis uocabulum præferebat: nam & opes & potentia regni penes palatij præfectos, qui Maioreſdomus dicebantur, & ad quos ſumma imperij pertinebat, tenebantur: neq; regi aliud relinquebatur, quàm ut regio tantum nomine contentus, crine profuſo, barba ſubmiſſa ſolio reſideret, ac ſpeciem dominantis effingeret, legatos undecunq; uenientes audiret, eiſq; abeuntibus reſponſa, quæ erat doctus, uel etiam iuſſus, ex ſua uelut poteſtate redderet, quum præter inutile regis nomen, & precarium uitæ ſtipendium, quod ei præfectus aulæ prout uidebatur exhibebat, nihil aliud proprij poſſideret, quàm unam præparui reditus uillam, in qua domū, ex qua famulos ſibi neceſſaria miniſtrantes, atq; obſequium exhibentes, paucæ numeroſitatis habebat. Quocunq; eundum erat, carpento ibat, quod bubus iunctis, & bubulco ruſtico more agente trahebatur: ſic ad palatium, ſic ad publicum populi ſui conuentum, qui annuatim ob regni utilitatē celebrabatur, ire, ſic domum redire ſolebat. At regni adminiſtrationē, & omnia quæ uel domi uel foris agenda ac diſponenda erant, præfectus aulæ procurabat. Quo officio tum quum Hildericus deponebatur, Pipinus pater Caroli regis iam uelut hæreditario iure fungebat᷑: nam pater eius Carolus, qui

tyrannos

tyrannos per totam Franciam dominatum ſibi uendicantes oppreſſit,& Sa racenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis prælijs,uno in Aquita nia apud Pictauium ciuitatē, altero iuxta Narbonam apud Byrram fluuiū ita deuicit,ut in Hiſpaniam eos redire compelleret.Eundem magiſtratū à pa tre Pipino ſibi dimiſſum egregie adminiſtrauit: qui honor non alijs à popu lo dari conſueuerat,quàm ijs qui & claritate generis, & opū amplitudine cæ teris eminebant. Hunc quum Pipinus pater Caroli regis ab auo & patre ſi bi & fratri Carolomanno relictū, ſumma cum eo concordia diuiſum aliquot annis uelut ſub rege memorato tenuiſſet,frater eius Carolomannus, incertū quibus de cauſis, tamen uidetur quod amore conuerſationis cōtemplatiuæ ſuccenſus,operoſa temporalis regni adminiſtratione relicta,Romam ſe con tulit in ocium,ibiq; habitu permutato monachus factus, in monte Soracte apud eccleſiā beati Syluestri conſtructo monaſterio,cum fratribus ſecum ad hoc uenientibus, per aliquot annos optata quiete perfruitur. Sed quum ex Francia multi nobilium ob uota ſoluenda Romam ſolenniter commearent, & eum uelut dominum quondam ſuum præterire nollent,ocium quo maxi me delectabatur, crebra ſalutatione interrumpentes,locum mutare compel lunt: nam quum huiuſcemodi frequentiam ſuo propoſito officere uidiſſet,re licto monte in Samnium prouinciā ad monaſterium ſancti Benedicti,ſitum in arce Caſſiana,ſeceſſit,& ibi quod reliquū erat temporalis uitæ,religioſe cō uerſando compleuit. Pipinus autem per autoritatem Ro. pontificis ex præ fecto palatij rex conſtitutus,quū per quindecim annos,aut eo amplius Fran cis imperaret,finito Aquitanico bello, quod contra Vuaifariū ducem Aqui taniæ ab eo ſuſceptum, per continuos nouē annos gerebatur, apud Pariſios morbo aquæ intercutis diē obijt,ſuperſtitibus liberis Carolo & Caroloman no, ad quos ſucceſſio regni diuino nutu peruenerat. Franci ſiquidem facto ſolenniter generali cōuentu,ambos ſibi reges conſtituunt,ea conditione præ miſſa,ut totum regni corpus ex æquo partirentur: & Carolus eam partem, quam pater eorum Pipinus tenuerat,Carolomannus uero eam, cui patruus eorum Carolomannus præerat, regendi gratia ſuſciperet. Suſceptæ ſunt u trinq; conditiones, & pars regni diuiſi iuxta modum ſibi propoſitū ab utro que recepta eſt: manſitq; iſta,quamuis cum ſumma difficultate, concordia, multis ex parte Carolomanni ſocietatem ſeparare molientibus,adeo ut qui dam etiā eos bello cōmittere ſint meditati. Sed in eo plus ſuſpicionis quàm periculi fuiſſe ipſe rerum exitus approbauit, quum defuncto Carolomanno uxor eius cum filijs,& quibuſdam qui ex optimatum eius numero primores erant,Italiam fuga peteret: & nullis exiſtentibus cauſis, ſpreto mariti fratre, ſub Deſyderij regis Langobardorū patrociniū ſe cū ſuis liberis offerret.Ca rolomannus quidem poſt adminiſtratū communiter biennio regnum mor bo deceſſit. Carolus autem fratre defuncto, conſenſu omnium Francorū rex

conſtituitur. De cuius natiuitate atq; infantia, uel etiã pueritia, quia neq; ſcriptis uſquam aliquando declaratum eſt, nec quiſquam modò ſupereſſe inuenitur, qui horũ ſe dicat habere notitiam, ſcribere ineptũ iudicans ad actus & mores, cæteraſq; uitæ illius partes explicandas ac demonſtrandas, omiſſis in cognitis tranſire diſpoſui: ita tamen ut primo res geſtas & domi & foris, deinde mores & ſtudia eius, tum de regni adminiſtratione & fine narrando, nihil de ijs quæ cognitu uel digna uel neceſſaria ſunt prætermittã. Omniũ bellorum quæ geſſit primo Aquitanicum à patre inchoatũ, ſed nondum finitũ, quia cito peragi poſſe putabatur, fratre adhuc uiuo, & auxilium ferre rogato, ſuſcepit: & licet eum frater promiſſo fruſtraſſet auxilio, ſuſceptam expeditionem ſtrenuiſſime executus, nõ prius incepto deſiſtere, aut ſuſcepto labori cedere uoluit, quàm hoc quod efficere moliebatur, perſeuerantia quadam, perfecto fine concluderet. Nam & Hunoldum, qui poſt Vuaifarij mortẽ Aquitaniam occupare, bellumq; iam penè peractum reparare tentauerat, Aquitaniam relinquere, & Vaſconiam petere coëgit: quem tamen ibi conſiſtere nõ ſuſtinens, tranſmiſſo amne Garonna Lupo Vaſconum duci per legatos mandat ut perfugam reddat: quod ni feſtine faciat, bello eum ſe expoſtulaturum. Sed Lupus ſaniori uſus conſilio, non ſolum Hunoldum reddidit, ſed etiã ſe ipſum cũ prouincia cui præerat, eius poteſtati ſubmiſit. Compoſitis in Aquitania rebus, eoq; bello finito, regni quoq; ſocio iam rebus humanis exẽpto, rogatu & precibus Adriani Ro. urbis epiſcopi exoratus, bellum contra Langobardos ſuſcepit: quod prius quidẽ & à patre eius, Stephano papa ſupplicante, cum magna difficultate ſuſceptũ eſt: quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus conſultare ſolebat, adeo uoluntati eius reniſi ſunt, ut ſe regem deſerturos, domumq; redituros libera uoce proclamarent. Suſceptũ tamen bellum eſt contra Haiſtolfum regem, & celerrime completum. Sed licet ſibi & patri belli ſuſcipiendi ſimilis, ac potius eadem cauſa ſubeſſe uideretur, haud ſimili tamen & labore certatum & fine conſtat eſſe completũ. Pipinus ſiquidem Haiſtolfum paucorum dierum obſidione apud Ticinum compulit & obſides dare, & erepta Romanis oppida atque caſtella reſtituere: atq; ut reddita non repeterentur, ſacramento fidem dare. Carolus uero poſt inchoatum à ſe bellum nõ prius deſtitit, quàm & Deſyderiũ regẽ, quem longa obſidione fatigauerat, in deditionem ſuſciperet, & filium eius Adalgiſum, in quẽ ſpes omnium inclinatæ uidebantur, non ſolum regno, ſed etiam Italia decedere compelleret, omnia Romanis erepta reſtitueret, Ruodgauſum Foroiuliani ducatus præfectum, res nouas molientem opprimeret, totamq; Italiam ſuæ ditioni ſubiugaret, ſubactæq; filium Pipinum regem imponeret. Italiam intranti quàm difficilis alpium tranſitus fuerit, quantoq; Francorum labore inuia montiũ iuga, & eminentes in cœlum ſcopuli, atq; aſperæ cautes ſuperatæ ſint, hoc loco deſcriberẽ, niſi uitæ illius modum potius quàm bellorũ quæ

geſſit

geſſit,euentus memoriæ mandare præſenti opere animo eſſet propoſitũ.Finis tamen huius belli fuit ſubacta Italia,& rex Deſyderius ꝑpetuo exilio deportatus,& filius eius Adalgiſus Italia pulſus, & res à Langobardorum regibus ereptæ Hadriano Ro.eccleſię rectori reſtitutæ.Poſt eius finem Saxonicũ,quod quaſi intermiſſum uidebať,repetitũ eſt,quo nullum neq; prolixius, *Caroli cũ Saxonibus bellũ* neq; atrocius, Francorumq́; populo laborioſius ſuſceptũ eſt: quia Saxones, ſicut omnes ferè Germaniam incolentes nationes, & natura feroces,& cultui dæmonum dediti,noſtræq́; religioni contrarij, neq; diuina,neq; humana iura uel polluere,uel tranſgredi inhoneſtum arbitranť. Suberant & cauſæ quæ quotidie pacem conturbare poterant,termini uidelicet noſtri & illorum penè ubiq; in plano contigui, præter pauca loca, in quibus uel ſyluæ maiores, uel montium iuga interiecta,utrorumq; agros certo limite diſterminant,in quibus cædes, & rapinæ, & incendia uiciſſim fieri non ceſſabant. Quibus adeo Franci ſunt iritati,ut iam non uices reddere, ſed apertum contra eos bellum ſuſcipere dignum iudicarent.Suſceptũ eſt igitur contra eos bellum,quod magna utrinq; animoſitate, tamen maiore Saxonum quàm Francorũ damno per continuos triginta tres annos gerebatur.Poterat ſiquidem citius finiri, ſi Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictu eſt quoties ſuperati ac ſup- *Saxonum perfidia* plices regi ſe dediderint,imperata facturos polliciti ſint,obſides qui imperabantur abſq; dilatione dederint,legatos qui mittebantur ſuſceperint: aliquoties ita domiti & emolliti, ut & cultum dæmonũ dimittere,& Chriſtianæ religioni ſe ſubdere uelle promitterẽt.Sed ſicut ad hęc facienda aliquoties proni,ſic ad eadem peruertenda ſemper fuere præcipites: ut non facile æſtimare poſſis,ad utrum horum faciliores uerius dici poſſint: quippe quum poſt inchoatum ab eis bellum uix annus unus exactus ſit,quo nõ ab eis huiuſcemodi facta ſit permutatio.Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in aduerſis quàm proſperis mentis conſtantia, nulla eorum mutabilitate uel uinci poterat,uel ab ijs quæ agere cœperat defatigari: nam nunquam eos huiuſcemodi aliquid perpetrãtes,impune ferre paſſus eſt,quin aut ipſe per ſe ducto,aut per comites ſuos miſſo exercitu,perfidiam ulciſceretur,& dignam ab eis pœnam exigeret,donec omnibus qui reſiſtere ſolebãt profligatis, & in ſuam poteſtatem redactis,decem hominũ milia ex ijs qui utraſq; ripas Albis fluminis incolebãt,cum uxoribus & liberis ſublatos tranſtulit, & huc atq; illuc per Galliam & Germaniam multimoda diuiſione diſtribuit: eaq́; conditione à rege propoſita,& ab illis ſuſcepta,tractum per tot annos bellum conſtat eſſe finitum, ut abiecto dæmonũ cultu, & relictis patrijs ceremonijs,Chriſtianæ fidei atq; religionis ſacramenta perciperent,& Francis adunati,unus cum eis populus efficerentur. Hoc bello, licet per multum temporis ſpatium traheretur, ipſe non amplius cum hoſte quàm bis acie conflixit: ſemel iuxta montẽ qui Oſneggi dicitur,in loco Thietmelle nominato:& iterũ apud Haſam flu-

uium,& hoc uno menſe, paucis quoq; interpoſitis diebus. His duobus prælijs hoſtes adeo profligati ac deuicti ſunt,ut ulterius regem neq; prouocare, neq; uenienti reſiſtere, niſi aliqua loci munitione defenſi auderent. Plures tamen eo bello tam ex nobilitate Francorũ, quàm Saxonũ, & functi ſummis honoribus uiri,conſumpti ſunt: tandemq; anno triceſimo tertio finitum eſt: quum interim tot ac tanta in diuerſis terrarum partibus bella cõtra Francos & exorta ſint, & ſolertia regis adminiſtrata, ut merito intuentibus in dubiũ uenire poſſit,utrum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius mirari conueniat: nam biennio ante Italicum hoc bellum ſumpſit exordium:& quum ſine intermiſſione gereretur,nihil tamen ex ijs quæ alicubi erant gerenda dimiſſum,aut ulla in parte ab æque operoſo certamine ceſſatum eſt:nam rex omnium qui ſua ætate gentibus dominabantur, & prudentia maximus, & animi magnitudine præſtantiſſimus, nihil in ijs quæ uel ſuſcipienda erãt uel exequenda, aut propter laborem detrectauit, aut propter periculum exhorruit. Verum unumquodq; ſecundum ſuam qualitatem & ſubire & ferre doctus,nec in aduerſis cedere,nec in proſperis falsò blandienti fortunæ aſſentire ſolebat.Quum enim aſſiduo ac penè continuo cum Saxonibus bello certaretur,diſpoſitis per congrua confiniorum loca pręſidijs,Hiſpaniam quammaximo poterat belli apparatu aggreditur: ſaltuq; Pyrenei ſuperato,omnibus quæ adierat,oppidis atq; caſtellis in deditionem acceptis,ſaluo atq; incolumi exercitu reuertitur: præter quod in ipſo Pyrenei iugo Vaſconicam perfidiam parumper in redeundo contigit experiri.Nam quũ agmine longo,ut loci & anguſtiarum ſitus permittebat, porrectus iret exercitus, Vaſcones in ſummi montis uertice poſitis inſidijs (eſt enim locus ex opacitate ſyluarum, quarum maxima eſt ibi copia,inſidijs ponendis opportunus)extremam impedimentorũ partem,& eos qui nouiſſimo agmine incedentes,ſubſidio præcedentes tuebantur,deſuper incurſantes in ſubiectam uallem deijciunt: cõſertoq; cum eis prælio, uſque ad unum omnes interficiunt, ac direptis impedimentis noctis beneficio,quæ iam inſtabat,protecti,ſumma cum celeritate in diuerſa diſperguntur. Adiuuabat in hoc facto Vaſconas & leuitas armorum, & loci in quo res gerebatur ſitus:econtra Francos & armorum grauitas,& loci iniquitas per omnia Vaſconibus reddidit impares. In quo prælio Eghartus regię menſæ prępoſitus,Anshelmus comes palatij, & Rutlandus Britannici littoris præfectus,cum alijs compluribus interficiuntur. Neq; hoc factũ ad præſens uindicari poterat:quia hoſtis re perpetrata ita diſperſus eſt,ut ne fama quidem remaneret,ubinam gentium quæri potuiſſet. Domuit & Brittones,qui ad occidentem, in extrema quadam parte Galliæ ſuper littus oceani reſidentes,dicto audientes non erant:miſſa in eos expeditione,qua & obſides dare, & quæ imperarentur ſe facturos polliceri coacti ſunt. Ipſe poſtea cum exercitu Italiam ingreſſus,ac per Romam iter agens,Capuam Campaniæ urbem

niæ urbem acceſſit:atq; ibi poſitis caſtris, bellum Beneuentanis ni ſe dederẽt
comminatus eſt. Præuenit hoc dux gentis Aragiſus, filios ſuos Rumoldum
& Grimoaldum cum magna pecunia obuiam ei mittens,rogat ut filios obſi
des ſuſcipiat,ſeq; cum gente imperata facturum pollicetur:præter hoc ſolum
ſi ipſe ad conſpectum uenire nõ cogeretur. Rex utilitate gentis magis quàm
animi eius obſtinatione conſiderata, & obſides ſibi oblatos ſuſcepit, eiq; ut
ad conſpectum uenire non cogeretur,pro magno munere conceſſit, unóque
ex filijs,qui minor natu erat,pro obſide retento, maiorem patri remiſit: lega
tisq; ob ſacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda atq; ſuſcipienda cũ
Aragiſo dimiſſis, Romam redit: conſumptisq; ibi ſanctorum in ueneratio-
ne locorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur. Baioaricũ deinde bellum
& repẽte ortum, & celeri fine completũ eſt: quod ſuperbia ſimul ac ſocordia
Taſſilonis ducis excitauit, qui hortatu uxoris, quæ filia Deſyderij regis erát,
ac patris exilium per maritum ulciſci poſſe putabat, iuncto fœdere cum Hu-
nis,qui Baioarijs ſunt ab oriente contermini, non ſolum imperata non face-
re,ſed bello regem prouocare tentabat: quorum contumaciam, quia nimia
uidebatur,animoſitas regis ferre nequiuerat,ac proinde copijs undiq; contra
ctis Baioariam petiturus ipſe ad Lechum amnem cum maximo uenit exer-
citu. Is fluuius Baioarios ab Alemannis diuidit. Cuius in ripa caſtris collo-
catis, priuſquam prouinciam intraret, animum ducis per legatos ſtatuit ex-
periri. Sed ille pertinaciter agere nec ſibi nec genti utile ratus, ſupplex ſe regi
ſubiecit,obſides qui imperabantur dedit,inter quos & filium ſuum Theodo
nem,data inſuper fide cum iuramento,quod ab illius poteſtate nemini defe-
ctionem ſuadenti aſſentiri deberet.Sicq; bello,quod quaſi maximum futurũ
uidebatur, celerrimus eſt finis impoſitus. Taſſilo tamen poſtmodum ad re
gem euocatus, neq; redire permiſſus, neq; prouinciæ quam tenebat ulterius
præeſſe, ſed comitibus ad regendum commiſſa eſt. His motibus ita compo
ſitis, Sclauis, qui noſtra conſuetudine Vuilſi, propriè uero, hoc eſt, ſua lin-
gua, Vuelatabi dicuntur, illatum eſt bellum, in quo & Saxones uelut auxi-
liares inter cæteras nationes quæ regis ſigna iuſſæ ſequebãtur, quanq; uicta
& minus deuota obedientia militabãt. Cauſa belli erat,quod Abotritos,qui
cum Francis olim fœderati erant, aſſidua incurſione laceſſebant,nec iuſſioni-
bus coërceri poterant. Sinus quidam ab oceano orientem uerſus porrigitur,
longitudinis quidem incompertæ,latitudinis uero quæ nuſquam centum mi
lia paſſuum excedat, quum in multis locis contractior inueniatur.Hunc mul
tæ circumſedent nationes. Dani ſiquidem & Sueones, quos Nortmannos
uocamus, & ſeptentrionale littus,& omnes in eo inſulas tenent. At littus au-
ſtrale Sclaui & Aiſti,& aliæ diuerſæ incolunt nationes, inter quos uel præci-
pui ſunt, quibus tunc à rege bellum inferebatur Vuelatabi,quos ille una tan
tum,& quam per ſe geſſerat,expeditione ita contudit ac domuit, ut ulterius

imperata facere minime renuendum iudicarent. Maximum omniũ quæ ab
illo geſta ſunt bellorum,pręter Saxonicum,huic bello ſucceſſit,illud uidelicet
quod contra Auares ſiue Hunos ſuſceptum eſt,quod ille & animoſius quàm
cætera,& longe maiori apparatu adminiſtrauit. Vnam tamen per ſe in Pan
noniã,nam hanc prouinciam ea gens tum incolebat,expeditionem fecit: cæ/
teras filio ſuo Pipino,ac præfectis prouinciarum,comitibus etiam atq; lega/
tis perficiendas commiſit.Quod quum ab ijs ſtrenuiſſime fuiſſet adminiſtra
tum , octauo tandem anno completum eſt. Quot prælia in eo geſta , quan/
tum ſanguinis effuſum ſit , teſtatur uacua omni habitatore Pannonia, & lo/
cus in quo regia Cagani erat,ita deſertus , ut ne ueſtigium quidem in eo hu/
manæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas perijt,
tota gloria decidit: omnis pecunia,& congeſti ex longo tempore theſauri di
repti ſunt:neque ullum bellum contra Francos exortum humana poteſt me
moria recordari,quo illi magis ditati & opibus aucti ſint: quippe quum uſq;
in id temporis penè pauperes uiderentur: tantum auri & argenti in regia cõ/
pertum,tot ſpolia precioſa in prælijs ſublata,ut merito credi poſſet,hoc Fran
cos Hunis iuſte eripuiſſe,quod Huni prius alijs gentibus iniuſte eripuerunt.
Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Ericus dux Foro
iulianus , in Liburnia iuxta Tarſaticam maritimam ciuitatem inſidijs oppi/
danorum interceptus,& Gerholtus Baioariæ præfectus in Pannonia,quum
contra Hunos præliaturus aciem inſtrueret,incertum à quo,cum duobus tan
tum qui eum obequitantem ac ſingulos hortantẽ comitabantur, interfectus
eſt. Cæterum incruentum penè Francis hoc bellum fuit ; & proſperrimum
exitum habuit,tametſi diutius ſua magnitudine traheretur.Poſt quod & Sa
xonicum ſuæ prolixitati conuenientem finem accepit. Bohemanicum quoq;
& Hilinonicum,quæ poſtea exorta ſunt,diu durare non potuerunt,quorum
utrunque ductu Caroli iunioris celeri fine completum eſt. Vltimũ quod con
tra Nortmannos , qui Dani uocantur, primo piraticam exercentes , deinde
maiori claſſe littora Galliæ atque Germaniæ uaſtantes, bellum ſuſceptũ eſt.
Quorum rex Godefridus adeo uana ſpe inflatus erat, ut totius ſibi Germa/
niæ promitteret poteſtatem. Friſiam quoque & Saxoniam haud aliter atq;
ſuas prouincias æſtimabat. Iam Abotritos uicinos ſuos in ſuam ditionem re
degerat,iam eos ſibi uectigales fecerat. Iactabat etiam ſe breui Aquaſgrani
ubi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum. Nec dictis eius
quãuis uaniſſimis omnino fides abnuebatur , quin putaretur tale aliquid in/
choaturus, niſi feſtinata fuiſſet morte præuentus: nam à proprio ſatellite in/
terfectus, & ſuæ uitæ,& belli à ſe inchoati finem accelerauit. Hæc ſunt bella
quæ rex potentiſſimus per annos quadraginta ſeptem,tot enim annis regna
uerat,in diuerſis terrarũ partibus ſumma prudentia atq; felicitate geſſit.Qui
bus regnum Francorum , quod poſt patrem Pipinum magnum quidem &

forte ſuſceperat, ita nobiliter ampliauit,ut penè duplum illi adiecerit. Nam quum prius non amplius quàm ea pars Galliæ, quæ intra Rhenum & Ligerim,oceanumq́; & mare Balearicum iacet,& pars Germaniç quæ intra Saxoniam & Danubium,Rhenumq́; ac Salam fluuium, qui Turingos & Sorabos diuidit, poſtea à Francis qui orientales dicuntur,incolitur, & præter hæc Alemanni atque Baioarij ad regni Francorum poteſtatem pertinerent, ipſe per bella memorata primo Aquitaniã & Vaſconiam,totumq́; Pyrenei montis iugum,& uſq; ad Hiberum amnem,qui apud Nauarros ortus, & fertiliſſimos Hiſpaniæ agros ſecans, ſub Dertuſç ciuitatis mœnia Baleárico mari miſcetur,deinde Italiam totam, quæ ab Auguſta Prætoria uſq; in Calabriam inferiorem,in qua Græcorum ac Beneuentanorũ conſtat eſſe confinia,decies centum, & eo amplius paſſuum milibus longitudine porrigitur. Tum Saxoniã,quç quidem Germaniæ pars nõ modica eſt,& ad eam quæ à Francis incolit̃,latitudine dupla putatur,quũ longitudine poſſit eſſe conſimilis. Poſtq́; utranq; Pannoniam, & oppoſitã in altera Danubij ripa Daciam, Hiſtriam quoq; & Liburniã atq; Dalmatiam,exceptis maritimis ciuitatibus, quas ob amicitiam,& iunctum cum eo fœdus Conſtantinopolitanũ imperatorẽ habere permiſit. Deinde omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenũ ac Viſtulam fluuios, oceanumq́; & Danubium poſitæ, lingua quidem penè ſimiles,moribus uero atq; habitu ualde diſſimiles,Germaniam incolunt, ita perdomuit,ut eas tributarias effecerit. Inter quas ferè præcipui ſunt Vueletabi,Sorabi,Abotriti,Boëmanni: cum ijs nanq; conflixit: cæteras,quarũ multo maior eſt numerus,in deditionem ſuſcepit. Auxit etiam gloriam regni ſui quibuſdam regibus ac gentibus per amicitiã ſibi cõciliatis:adeo nanq; Adelfonſum Galatiæ atq; Aſturicæ regem ſibi ſocietate deuinxit, ut is quum ad eum uel literas,uel legatos mitteret,non aliter ſe apud illum quàm proprium ſuum appellari iuberet. Scotorum quoque reges ſic habuit ad ſuam uoluntatem per ſuam munificentiã inclinatos, ut eum nunquam aliter quàm dominũ,ſeq; ſubditos ac ſeruos eius pronunciarent.Extant epiſtolç ab eis ad eum miſſæ quibus huiuſmodi affectus eorũ erga illum indicatur.Cum Aaron rege Perſarũ, qui, excepta India, totum penè tenebat orientẽ,talem habuit in amicitia concordiam,ut is gratiam eius omniũ qui in toto orbe terrarũ erant regũ ac principũ præponeret,ſolumq́; illum honore ac munificẽtia ſibi colendũ iudicaret: ac proinde quũ legati eius,quos cũ donarijs ad ſacratiſſimũ domini ac ſaluatoris noſtri ſepulchrũ,locũq; reſurrectionis miſerat,ad eũ ueniſſent,& ei domini ſui uoluntatẽ indicaſſent,nõ ſolum quæ petebant̃ fieri permiſit,ſed etiam ſacrũ illum & ſalutarẽ locũ,ut illius poteſtati adſcriberet̃ conceſſit: & reuertentibus legatis ſuos adiungẽs, inter ueſtes & aromata,& cæteras orientaliũ terrarũ opes,ingẽtia illi dona tranſmiſit,quũ ei paucos ante annos cum quem tunc ſolum habebat rogãti mitteret elephantẽ. Imperatores

etiam Conſtantinopolitani Nicephorus, Michaël & Leo, ultro amicitiam & ſocietatem eius expetentes, complures ad eum miſere legatos: cum quibus tamen propter ſuſceptum à ſe imperatoris nomen, & ob hoc ei quaſi qui imperium eius eripere uellet, ualde ſuſpectum, fœdus firmiſſimũ ſtatuit, ut nulla inter partes cuiuſlibet ſcandali remaneret occaſio. Erat enim ſemper Romanis & Græcis Francorũ ſuſpecta potentia. Vnde & illud Græcum extat prouerbium, τὸν Φραγκὸν φίλον ἴχῃς, γείτονα οὐκ ἴχῃς. Qui quum tantus in ampliando regno & ſubigẽdis exteris nationibus exiſteret, & in huiuſmodi occupationibus quotidie uerſaretur, opera tamen plurima ad regni decorẽ & utilitatem pertinentia, diuerſis in locis inchoauit, quædam etiam conſummauit. Inter quæ præcipua ferè non immerito uideri poſſunt, baſilica ſanctę dei genitricis Aquiſgrani opere mirabili conſtructa, & pons apud Moguntiacum in Rheno quingentorũ paſſuum longitudinis (nam tanta eſt ibi fluminis latitudo) qui tamen uno antequã decederet anno, incendio conflagrauit: nec refici potuit propter feſtinatum eius deceſſum: quanquam in ea meditatione eſſet, ut pro ligneo lapideum reſtitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: unum haud longe à Moguntiaco, iuxta uillam cui nomen eſt Ingelheim: alterum Nouiomagi ſuper Vuahalem fluuium, qui Batauorum inſulam à parte meridiana præterfluit. Præcipue tamen ædes ſacras ubicunq; in toto regno ſuo uetuſtate collapſas comperit, pontificibus & patribus, ad quorum curam pertinebant, ut reſtaurarentur imperauit, adhibens curam ut imperata perficerent. Molitus eſt & claſſem contra Nortmannos, ædificatis ad hoc nauibus iuxta flumina, quæ & de Gallia & Germania ſeptentrionalem influunt oceanum: & quia Nortmanni Gallicũ littus atque Germanicũ aſſidua infeſtatione uaſtabant, per omnes portus & oſtia fluminum, quà naues recipi poſſe uidebantur, ſtationibus & excubijs diſpoſitis, ne quà hoſtis exire poſſet, tali munitione prohibuit. Fecit idem à parte meridiana in littore prouinciæ Narbonenſis ac Septimaniæ, toto etiam Italiæ littore uſq; Romam, contra Mauros, nuper piraticam exercere aggreſſos, ac per hoc nullo graui damno uel à Mauris Italia, uel Gallia atq; Germania à Nortmannis diebus ſuis affecta eſt: præterquã quod Centumcellæ ciuitas Hetruriæ, per proditionem à Mauris capta atque uaſtata eſt. Et in Friſia quædam inſulæ Germanico littori contiguæ, à Nortmannis deprædatæ ſunt. Talem eum in tuendo & ampliando, ſimul'que ornando regno fuiſſe conſtat. Cuius animi dotes & ſummam in qualicunque, & proſpero & aduerſo euentu conſtantiam, cæteraq; ad interiorem atque domeſticam uitam pertinentia, hinc dicere exordiar. Poſt mortem patris cum fratre regnum partitus, tanta patientia ſimultates & inuidiam eius tulit, ut omnibus mirum uideretur, quod ne ad iracundiã quidem ab eo prouocari potuiſſet. Deinde quũ matris hortatu filiam Deſyderij regis Langobardorũ duxiſſet uxorem, incertum qua

de cauſa

de cauſa poſt annum repudiauit, & Hildegardim de gente Sueuorum præ-cipuæ nobilitatis fœminam in matrimonium accepit: de qua tres filios, Carolum uidelicet, Pipinum,& Ludouicum: totidemq; filias, Rotdrudim,Bertam,& Giſlam genuit.Habuit & filias tres, Thedradam,Hildrudim,& Rothaidem: duas de Faſtrada uxore,quæ de orientalium Francorum, Germanorum uidelicet gente erat: tertiam de concubina quadam,cuius nomen modò memoriæ non occurrit. Defuncta Faſtrada, Luidgardim Alemannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. Poſt cuius mortem quatuor habuit concubinas, Mathalgardim ſcilicet, quæ peperit ei filiam nomine Rothildim, Gerſuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeldrudis nata eſt: & Reginam, quæ ei Drogonem & Hugum genuit: & Adelluidam,ex qua Theoderichum procreauit. Mater quoq; eius Bertrada in magno apud eum honore conſenuit. Colebat enim eam cum ſumma reuerentia,ita ut nulla unquam inter eos ſit exorta diſcordia, præter in diuortio filiæ Deſyderij regis, quam illa ſuadente acceperat. Deceſſit tandem poſt mortem Hildegardis, quum iam tres nepotes ſuos,totidemq; neptes in filij domo uidiſſet,quam ille in eadem baſilica, qua pater ſitus eſt, apud ſanctum Dionyſium, magno fecit honore humari. Erat ei unica ſoror,nomine Giſla, à puellaribus annis religioſæ conuerſationi mancipata, quam ſimiliter ut matrem magna coluit pietate: quæ etiam paucis ante obitum illius annis in eo quo conuerſata eſt monaſterio deceſſit. Liberos ſuos ita cenſuit inſtituendos, ut tam filij quàm nepotes primo liberalibus ſtudijs,quibus & ipſe operam dabat,erudirentur. Tum filios quamprimum ætas patiebatur,more Francorum equitare,armis ac uenationibus exerceri fecit. Filias uero lanificio aſſueſcere,colóque ac fuſo, ne per ocium torperent,operam impendere, atq; ad omnem honeſtatē erudiri iuſſit. Ex ijs omnibus duos tantum filios,& unam filiam,priuſquam moreretur amiſit, Carolum, qui maior natu erat, & Pipinum, quem regem Italiæ præfecerat, Rotdrudim, quæ filiarum eius primogenita,& Conſtantino Græcorum imperatori deſponſata erat. Quorum Pipinus unum filium ſuū Bernhartum, filias autem quinque, Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertaidem, ac Thedradam ſuperſtites reliquit: in quibus rex pietatis ſuæ præcipuum documentum oſtendit, quum filio ſuo defuncto nepotem patri ſuccedere, & neptes inter filias ſuas educari feciſſet. Mortes filiorum ac filiæ pro magnanimitate qua excellebat, minus patienter tulit, pietate uidelicet qua non minus inſignis erat,cōpulſus ad lacrymas. Nunciato etiā ſibi Adriani pontificis obitu, quem amicum præcipuum habebat,ſic fleuit ac ſi fratrē, aut chariſſimum filium amiſiſſet: erat enim in amicitijs optime temperatus, ut eas & facile admitteret, & conſtantiſſime retineret: colebatq; ſanctiſſime quoſcunq; hac affinitate ſibi coniunxerat. Filiorum & filiarū tantam in educando curā habuit, ut nunq; domi poſitus ſine ipſis cœnaret, nunquam iter

ſine

ſine illis faceret. Adequitabant ei filij, filiæ uero ponè ſequebantur: quarum agmen extremũ ex ſatellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ quũ pulcherrimæ eſſent,& ab eo plurimum diligerentur, mirum quod nullam ea rum cuiquam aut ſuorum aut exterorum nuptum dare uoluit, ſed omnes ſecum uſq; ad obitum ſuum in domo ſua retinuit, dicens ſe earũ contubernio carere non poſſe: ac propter hoc,licet aliâs felix,aduerſæ fortunæ malignitatẽ expertus eſt: quod tamen ita diſſimulauit,ac ſi de eis nunquam alicuius probri ſuſpicio orta uel diſperſa fuiſſet. Erat ei filius nomine Pipinus,ex concubina æditus,cuius inter cæteros mentionem nullam fecimus,facie quidem pulcher,ſed gibbo deformis: is quum pater bello contra Hunos ſuſcepto in Baioaria hyemaret,ægritudine ſimulata cum quibuſdam è primoribus Francorum,qui ſibi uana promiſſione regni illuſerant, aduerſus patrem coniurauit: quem poſt fraudem detectam, & damnationem coniuratorũ, detonſum in cœnobio Prumia religioſæ uitæ iamq; uolentem uacare permiſit. Facta eſt & alia prius contra eum in Germania ualida cõiuratio, cuius autores partim luminibus orbati,partim membris incolumes, omnes tamen in exilium acti ſunt: neq; ullus ex eis interfectus eſt,niſi tres tantum,qui quum ſe ne comprehenderentur,ſtrictis gladijs defenderent, aliquos etiam occidiſſent, quia aliter coërceri non poterant,interempti ſunt. Harum tamen coniurationum Faſtradæ reginæ crudelitas cauſa & origo extitiſſe creditur: & idcirco in ambabus contra regem conſpiratum eſt,quia uxoris crudelitati conſentiens, à ſuæ naturæ benignitate ac ſolita manſuetudine immaniter exorbitaſſe uidebat. Cæterum per omne uitæ ſuæ tempus ita cum ſummo omnium amore atq; fauore & domi & foris conuerſatus eſt, ut nunquã ei uel minima iniuſtæ crudelitatis nota à quoquam fuiſſet obiecta. Amabat peregrinos,& eorum ſuſcipiendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non ſolum palatio,uerum etiam regno non immerito uideretur oneroſa: ipſe tamen pro magnitudine animi huiuſcemodi pondere minime grauabatur,quum etiam ingentia incõmoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compenſaret. Corpore fuit amplo atq; robuſto, ſtatura eminenti, quæ tamen iuſtam non excederet: nam ſeptem ſuorum pedum proceritatẽ eius cõſtat habuiſſe figuram: apice capitis rotundo,oculis prægrandibus ac uegetis,naſo paululũ mediocritatem excedente,canitie pulchra,facie læta & hilari: unde formæ autoritas ac dignitas tam ſtanti quàm ſedenti plurima inerat: quanq; ceruix obeſa & breuior,uenterq; ꝓiectior uideret, tamen hæc cæterorũ membrorũ celabat æqualitas: inceſſu firmo,totaq; corporis habitudine uirili: uoce clara qdẽ, ſed quæ minus corporis formæ conueniret: ualetudine ꝓſpera, præter ꝙ antequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebat: ad extremũ uno etiã pede claudicaret: & tunc quidẽ plura arbitratu ſuo quàm medicorum conſilio faciebat, quos penè exoſos habebat,ꝙ ei in cibis aſſa,quibus aſſue-

Faſtradæ crudelitas

aſſuetus erat, dimittere,& elixis aſſueſcere ſuadebant.Exercebat̃ aſſidue equitando ac uenando,quod illi gentilitium erat: quia uix ulla in terris natio inuenitur,quæ in hac re Francis poſſit æquari. Delectabatur etiam uaporibus aquarum naturaliter calentium,frequenti natatu corpus exercens: cuius adeo peritus fuit,ut nullus ei iuſte potuerit præferri: ob hoc etiam Aquiſgrani regiam extruxit, ibiq̃ extremis uitæ annis uſq; ad obitum continue habitauit: & non ſolum filios ad balneum,uerum optimates & amicos, aliquando etiã ſatellitum & cuſtodum turbam inuitauit,ita ut nonnunq̃ centum uel eo amplius homines unà lauarentur. Veſtitu patrio,hoc eſt Francico utebatur: ad corpus camiſiam lineam, & fœminalibus lineis induebatur: deinde tunicam quæ limbo ſerico ambiebatur,& tibialia: tum faſciolis crura,& pedes calceamentis cõſtringebat: & ex pellibus lutrinis thorace confecto humeros ac pectus hyeme muniebat. Sago Veneto amictus, & gladio ſemper accinctus, cuius capulus ac baltheus aut aureus aut argenteus erat: aliquoties & gemmato enſe utebat̃: quod tamen nõ niſi in pręcipuis ſolennitatibus,uel ſi quando exterarum gentium legati ueniſſent, faciebat. Peregrina uero indumenta quamuis pulcherrima reſpuebat,nec unquã eis indui patiebatur, excepto q Romæ ſemel Adriano pontifice petente, & iterum Leone ſucceſſore eius ſupplicãte,longa tunica & chlamyde amictus, & calceis Romano more formatis induebatur. In ſolennitatibus ueſte auro texta,& calceamentis gemmatis & fibula aurea ſagum aſtringẽte, diademate quoq; ex auro & gemmis ornatus incedebat: alijs autem diebus habitus eius parum à communi ac plebeio abhorrebat. In potu & cibo tẽperans, ſed in potu temperantior: quippe qui ebrietatẽ in qualicunq; homine,nedum in ſe ac ſuis plurimũ abominabat̃: cibo enim nõ adeo abſtinere poterat,ut ſæpe quereretur noxia eſſe ſuo corpori ieiunia. Conuiuabat̃ rariſſime,& hoc præcipuis tantũ ſolennitatibus: tunc tamen cum magno hominũ numero. Cœna quotidiana quaternis tantũ ferculis præbebatur,præter aſſam, quã uenatores uerubus inferre ſolebant,qua ille libentius quàm ullo alio cibo ueſcebatur. Inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat. Legebantur ei hiſtoriæ, & antiquorum regum geſta. Delectabatur & libris ſancti Auguſtini,pręcipue ijs quos de ciuitate dei inſcripſit. Vini & omnis potus adeo parcus in bibendo erat, ut ſub cœnam raro plus ter biberet. Æſtate poſt cibum meridianum pomorum aliquid ſumens ac ſemel bibens, depoſitis ueſtibus ac calceamentis, uelut noctu ſolitus erat, duabus aut tribus horis quieſcebat. Noctibus ſic dormiebat ut ſomnum quater aut quinquies nõ ſolum expergiſcendo, ſed etiam de ſurgendo interrumperet. Quum calcearetur aut amiciretur, non tantum amicos admittebat, uerum etiam ſi comes palatij litem aliquam diceret,quæ ſine eius iuſſu definiri non poſſet, ſtatim litigantes introduci iuſſit, & uelut pro tribunali ſederet, lite cognita ſententiam dixit. Nec hoc tantum eo tempore,ſed

pore,ſed

pore,ſed etiam quicquid ea die cuiuſlibet officij agendum,aut cuiquam mini ſtrorum iniungendum erat,expediebat. Erat eloquentia copioſus & exuberans,poteratq; quicquid uellet apertiſſime exprimere.Nec patrio tantum ſermone contentus, ſed & peregrinis linguis ediſcendis operã impendit:in quibus Latinam ita didicit,ut æque illa ac patria lingua orare ſit ſolitus:Græcam uero melius intelligere quàm pronunciare poterat. Adeo quidem facundus erat,ut etiam didaſcali munus ſubijſſe appareret. Artes liberales ſtudioſiſſime coluit,earumq; doctores plurimum ueneratus,magnis afficiebat honoribus. In diſcenda grammatica Petrum Piſanum diaconum ſenem audiuit,in cæteris diſciplinis Albinum, cognomento Alcuinum,item diaconum de Britannia,Saxonici generis hominem,uirum undecunq; doctiſſimũ, præceptorem habuit,apud quem & rhetoricæ & dialecticæ, præcipue tamen aſtronomiæ ediſcendæ plurimum & temporis & laboris impertit. Diſcebat & artem computandi, & intentione ſagaci ſyderum curſum curioſiſſime rimabatur. Tentabat & ſcribere, tabulaſq; & codicillos ad hoc in lectulo ſub ceruicalibus circumferre ſolebat,ut quum uacuum tempus eſſet, manum effigiendis literis aſſuefaceret. Sed parum proſpere ſucceſſit labor præpoſterus, ac ſero inchoatus. Religionem Chriſtianã,qua ab infantia fuerat imbutus,ſanctiſſime & cum ſumma pietate ac ueneratione coluit,ac propter hoc miræ pulchritudinis baſilicam Aquiſgrani extruxit,auroq; & argento,& luminaribus,atque ex ære ſolido cancellis & ianuis ornauit. Ad cuius ſtructuram quum columnas & marmora aliunde habere non poſſet,Roma atq; Rauenna deuehenda curauit.Eccleſiã mane & ueſperi,nocturnis item horis & ſacrificij tempore,quando eum ualetudo permiſerat, impigre frequentabat, curabatq; ut omnia quæ in ea gerebantur,cum quammaxima fierent honeſtate: æditus cõmonens,ne quid indecens aut ſordidum aut inferri,aut in ea remanere permitterent.Sacrorum uaſorum ex argento & auro,ueſtimentorumq; ſacerdotalium tantam in eo copiam procurauit,ut in ſacrificijs celebrandis ne ianitoribus quidem,qui ultimi eccleſiaſtici ordinis ſunt, priuato habitu miniſtrare neceſſe fuiſſet. Legendi atq; pſallendi diſciplinam diligẽtiſſime emendauit: erat enim utriuſq; admodum eruditus:quanquã ipſe nec publice legeret,nec niſi ſubmiſſim & in commune cantaret. Circa pauperes ſuſtentandos & gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemoſynã uocant, deuotiſſimus, ut qui nõ in patria ſua ſolum & in ſuo regno eam facere curauerit,uerum trans maria in Syriam & Ægyptum atq; Africam,Hieroſolymas,Alexandriam atq; Carthaginem,ubi Chriſtianos in paupertate uiuere compererat,penuriæ eorum compatiens,pecuniam mittere ſolebat: ob hoc maxime tranſmarinorũ regum amicitiam expetens,ut Chriſtianis ſub eorum dominatu degentibus refrigerium aliquod ac releuatio proueniret. Colebat præ cæteris ſacris & uenerabilibus locis apud Romam eccleſiam beati Petri apoſtoli: in cuius do-

natia

ſaria magna uis pecuniæ tam auri quàm argenti,nec non & gemmatum ab illo congeſta eſt,multa & innumera pontificibus munera miſſa.Nec ille toto regni ſui tempore quicquam duxit antiquius,quàm ut urbs Roma ſua opera ſuoq́ꝫ labore ueteri polleret autoritate: & eccleſia ſancti Petri non ſolum per illum tuta ac defenſa, ſed etiam ſuis opibus præ omnibus eccleſijs eſſet ornata ac ditata.Quam quum tanti penderet,tamen intra XLVII annorum quibus regnauerat ſpatium, quater tantum illò uotorum ſoluendorũ ac ſupplicandi cauſa profectus eſt. Vltimi aduentus ſui non ſolum hæ fuere cauſæ,uerumetiam quod Romani Leonem multis affectum iniurijs, erutis uidelicet oculis, linguaq́ꝫ amputata fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Romam ueniens propter reparandum qui nimis conturbatus erat eccleſiæ ſtatum,ibi totum hyemis tempus protraxit. Quo tempore Imperatoris & Auguſti nomen accepit: quod primo tantũ auerſatus eſt, ut affirmaret ſe eo die quamuis præcipua ſolennitas eſſet,eccleſiam non intraturum fuiſſe,ſi pontificis conſilium præſcire potuiſſet. Inuidiam tamen ſuſcepti nominis Conſtantinopolitanis imperatoribus ſuper hoc indignantibus, magna tulit patiẽtia, uicitq́ꝫ eorum contumaciam magnanimitate,qua eis proculdubio longe præſtantior erat,mittẽdo ad eos crebras legationes, & in epiſtolis fratres eos appellando. Poſt ſuſceptum imperiale nomen quum aduerteret multa legibus populi ſui deeſſe(nam Franci duas habent leges,plurimis in locis ualde diuerſas)cogitauit quæ deerant addere & diſcrepantia unire: praua quoq́ꝫ ac perperam prolata corrigere. Sed in ijs nihil aliud ab eo factum eſt,quàm quod pauca capitula,& ea imperfecta legibus addidit.Omnium tamen nationum quæ ſub eius ditione erant,iura quę ſcripta nõ erant,deſcribere ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquiſſima carmina,quibus ueterũ regum actus & bella canebantur,ſcripſit,memoriæq́ꝫ mandauit. Inchoauit & grammaticam patrij ſermonis. Menſibus etiam iuxta patriã linguam nomina impoſuit,quum ante id tempus apud Francos partim Latinis,partim barbaris nominibus appellarentur. Item uentos duodecim nominibus proprijs inſigniuit, quum prius non amplius quàm uix quatuor uentorum uocabula inueniri poſſent.Menſium quidem,Ianuariũ appellauit Vuinthermonat,Februarium Hornung,Martium Lentzmonet,Aprilem Oſtermonet,Maiũ Vuunnemonet, Iuniũ Brachmonet, Iulium Heumonet, Auguſtum Aernmonet, Septembrem Herbſtmonet,Octobrem Vuynmonet, Nouembrẽ Vuyndtmonet,Decembrem Heiligmonet appellauit. Ventis uero hoc modo nomina impoſuit,ut Subſolanum uocaret Oſtrenuuindt,Eurum Oſtſundren, Euroauſtrum Sundoſtren, Auſtrum Sundren, Auſtroafricum Sunduueſtren, Africum Vueſtſundren,Zephyrum Vueſtren,Corum Vueſtnordren,Circium Norduueſtren,Septentrionẽ Nordren,Aquilonem Nordoſtren, Vulturnum Oſtnordren. Extremo uitæ tempore quum iam & morbo & ſene-

ctute premeretur, euocatum ad ſe Ludouicum Aquitaniæ regem, qui ſolus filiorum Hildegardis ſupererat, congregatis ſolenniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum conſilio conſortem ſibi totius regni, & imperialis nominis hæredem conſtituit, impoſitoq́ue capiti eius diademate, imperatorem & Auguſtum iuſſit appellari. Suſceptum eſt hoc eius conſilium ab omnibus qui aderant magno cum fauore: nam diuinitus ei propter regni utilitatem uidebatur inſpiratum: auxitq́ue maieſtatem eius hoc factum, & exteris nationibus non minimum terroris incuſſit. Dimiſſo deinde in Aquitaniam filio, ipſe more ſolito, quanq́ue ſenectute confectus, non longe à regia Aquenſi uenatum proficiſcitur: exactoq́ue in huiuſcemodi negocio quod reliquũ erat autumni, circa Calendas Nouemb. Aquaſgrani reuertitur. Quumq́ue ibi hyemaret, menſe Ianuario febre ualida correptus decubuit: qui ſtatim ut in febribus ſolebat, cibi ſibi abſtinentiam indixit, arbitratus hac continentia morbum poſſe depelli, uel certe mitigari. Sed accedente ad febrem lateris dolore quem Græci pleureſim uocant, illoq́ue adhuc inediam retinente, neq́ue corpus aliter quàm rariſſimo potu ſuſtentante, ſeptimo poſtquam decubuit die ſacra communione percepta deceſſit. Anno ætatis ſuæ LXXII. & ex quo regnare cœperat XLVII. quinto Cal. Febr. hora diei tertia. Corpus more ſolenni lotum & curatum, & maximo totius populi planctu eccleſiæ illatum atq́ue humatum eſt. Dubitatum eſt primo ubi reponi deberet, eo quod ipſe uiuus de hoc nihil præcepiſſet. Tandem omnium animis ſedit, nuſquã eum honeſtius tumulari poſſe, quàm in ea baſilica quam ipſe propter amorẽ dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, & ob honorem ſanctæ & æternæ uirginis genitricis eius proprio ſumptu in eodem uico conſtruxit. In hac ſepultus eſt eadem qua defunctus die, arcusq́ue ſuper tumulum deauratus cum imagine & titulo extructus, cuius hæc ferè ſunt uerba.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS, QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVII FELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTVAGENARIVS, ANNO DOMINI DCCCXIIII. INDICTIONE VII. V. CALEND. FEBRVARII.

Appropinquantis finis complura fuere præſagia, ut non ſolum alij, ſed & ipſe hoc minitari ſentiret. Per tres cõtinuos, uitæq́ue termino proximos annos & ſolis & lunæ creberrima defectio, ac in ſole macula quædam atri coloris ſeptem dierum ſpatio uiſa. Porticus quam inter baſilicam & regiam operoſa mole conſtruxerat, die aſcenſionis domini ſubita ruina uſque ad fundamenta collapſa. Item pons Rheni apud Moguntiacum, quem ipſe per decẽ annos ingenti labore, & opere mirabili è ligno ita conſtruxit, ut perenniter durare poſſe uideretur, ita tribus horis fortuitu incendio conflagrauit, ut præter quod aqua tegebatur, ne una quidem haſtula ex eo remaneret. Ipſe quoque

quum ultimam in Saxoniam expeditionem contra Godefridum regem Danorum ageret, quadam die quum ante exortum ſolis caſtra egreſſus iter agere cœpiſſet, uidit repente delapſam cœlitus cum ingenti lumine facem, à dextra in ſiniſtram per ſerenum aëra incurrere: cunctiſq; hoc ſignum quid portẽderet mirantibus, ſubito equus cui inſidebat deorſum capite merſo decidit, eumq; tam grauiter ad terram eliſit, ut fibula ſagi rupta, baltheoq; gladij diſſipato, à feſtinantibus qui aderant miniſtris exarmatus ſine adminiculo leuaretur. Iaculum quoq; quod tunc forte manu tenebat, ita elapſum eſt, ut uiginti, uel eo amplius pedum ſpatio procul iaceret. Acceſſit ad hoc creber Aquenſis palatij tremor, & in domibus ubi conuerſabatur, aſſiduus laqueariorũ crepitus. Tacta etiam de cœlo in qua poſtea ſepultus eſt baſilica, malumq; aureum, quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis diſſipatum, & ſupra domum pontificis, quæ baſilicæ contigua erat, proiectum eſt. Erat in eadem baſilica in margine coronæ, quę inter ſuperiores & inferiores arcus interiorem ædis partem ambiebat, ſynopide ſcriptum, continens quis autor eſſet eiuſdem templi, cuius in extremo uerſu legebatur princeps Carolus, notatum à quibuſdam eodem quo deceſſit anno paucis ante mortẽ menſibus, eas quæ princeps exprimebant literas ita eſſe deletas, ut penitus non apparerent. Sed ſuperiora omnia ſic aut diſſimulauit, aut ſpreuit, ac ſi nihil horum ad res ſuas quolibet modo pertineret. Teſtamenta inſtituit, quibus filias, & ex concubinis liberos ex aliqua parte ſibi hæredes faceret: ſed tarde inchoata perfici non poterant. Diuiſionem theſaurorũ, pecuniæ ac ueſtium, aliæq; ſupellectilis coram amicis & miniſtris ſuis annis tribus antequam decederet fecit: conteſtatus eos, ut poſt obitum ſuum à ſe facta diſtributio per illorum ſuffragium rata permaneret: quidq; ex ijs quæ diuiſerat fieri uellet, breuiario comprehendit, cuius ratio ac textus talis eſt.

IN NOMINE DOMINI DEI OMNIPOTENTIS, PATRIS, FILIJ, & ſpiritus ſancti, incipit deſcriptio atq; diuiſio, quæ facta eſt à glorioſiſſimo atq; pijſſimo domino Carolo Imperatore Auguſto, anno ab incarnatione domini noſtri Ieſu Chriſti, DCCCXI. anni uero regni eius in Francia XLIII. & in Italia XXXVI. imperij autem XI. indictione IIII. quam pia conſideratione facere decreuit, & domino annuente perfecit, de theſauris ſuis atq; pecunia, quæ in illa die in camera eius inuenta eſt: in qua illud præcipue præcauere uoluit, ut non ſolum eleemoſynarum largitio, quæ ſolenniter apud Chriſtianos de poſſeſſionibus eorum agitur, pro ſe quoque de ſua pecunia ordine atque ratione perficeretur: ſed etiam ut hęredes ſui omni ambiguitate remota quid ad ſe pertinere deberet liquidò cognoſcerent, & ſine lite atq; contentione ſua inter ſe competenti partitione diuidere poſſent. Hac igitur intentione atq; propoſito omnem ſupellectilem atq; ſubſtantiã ſuam tam in auro quàm in argento gemmiſq; & ornatu regio, quæ, ut dictum eſt,

illa die in camera eius inueniri poterat, primo quidem trina diuiſione partitus eſt: deinde eaſdem partes ſubdiuidendo, de duabus partibus XXI partes fecit, & tertiam integram reſeruauit. Et duarum quidem partium in XXI partes facta diuiſio tali ratione conſiſtit, ut quia in regno illius metropolitanæ ciuitates XXI eſſe noſcuntur, unaquæq; illarum partium ad unamquãq; metropolim per manus hæredum & amicorum ſuorum eleemoſynæ nomine perueniat, & archiepiſcopus, qui tunc illius eccleſiæ rector extiterit, partem quæ ad ſuam eccleſiam data eſt ſuſcipiens, cum ſuis ſuffraganeis partiatur, eo ſcilicet modo, ut pars tertia ſuæ eccleſiæ ſit, duæ uero partes inter ſuffraganeos diuidantur. Harum diuiſionũ, quæ ex duabus primis partibus factæ ſunt & iuxta metropoliticarũ ciuitatum numerum XXI eſſe noſcuntur, unaquæq; ab altera ſequeſtrata, ſemotim in ſuo repoſitorio cum ſuperſcriptione ciuitatis condita iacet. Nomina uero metropoliticarũ ciuitatum, ad quas eadem eleemoſyna uel largitio data eſt, hæc ſunt, Roma, Rauenna, Mediolanum, Forumiulij, Gradus, Colonia, Moguncia cũ, Viuanum, quæ & Saltzburgum, Rotomagus, Treueri, Senones, Veſontium, Lugdunum, Remi, Arelatum, Vienna, Tarantaſia, Ebrodunum, Burdigala, Turones, Bituriges. Vnius autem partis, quam integram reſeruari uoluit, talis eſt ratio, ut illis duabus in ſupradictas diuiſiones diſtributis, & ſub ſigillo reconditis, hęc tertia in uſu quotidiano uerſaretur, uelut res quã nulla uoti obligatione à dominio poſſidentis alienatam eſſe conſtaret: & hoc tam diu, quoadusque uel ipſe ſuperſtes eſſet, uel uſum eius ſibi neceſſarium iudicaret: poſt obitum uero ſuum aut uoluntariam ſeculatium rerum abdicationem, eadem pars quatuor ſubdiuiſionibus ſecaretur: & una quidem earum ſupradictis XXI partibus adderetur: altera à filijs ac filiabus, nepotibusq; ac neptibus ſuis aſſumpta, & iuſta ac rationabili inter eos partitione diuideretur. Tertia uero conſueto Chriſtianitatis more in uſum pauperum erogaretur. Quarta ſimili modo nomine eleemoſynæ in ſeruorum & ancillarum uſibus palatij famulantiũ ſuſtentationem diſtributa ueniret. Ad hanc tertiam totius ſummæ portionem, quæ ſimiliter ut cæteræ ex auro & argento conſtat, adiungi uoluit omnia ex ære & ferro, alijsq; metallis, uaſa atque utenſilia, cum armis & ueſtibus, aliaq; precioſa aut uili ad uarios uſus facta ſupellectile, ut ſunt cortinæ & ſtragula, tapetes, fulcra, coria, ſagmata, & quicquid in camera atq; ueſtiario eius eo die fuiſſet inuentum, ut ex hoc maiores illius partis diuiſiones fierent, & erogatio eleemoſynę ad plures peruenire poſſet. Capellam, id eſt eccleſiaſticum miniſterium, tam id quod ipſe fecit atque congregauit, quàm quod ei ex paterna hæreditate prouenit, ut integrũ eſſet, neque ulla diuiſione ſcinderetur, ordinauit. Si qua autẽ inuenirentur aut uaſa aut libri, aut alia ornamenta, quæ liquidò cõſtaret eidẽ Capellæ ab eo collata nõ fuiſſe, hæc qui habere uellet, dato iuſtæ æſtimationis precio, emeret & haberet. Similiter & de libris, quorũ magnã

in biblio-

in bibliotheca ſua copiam cõgregauit, ſtatuit ut ab ijs qui eos habere uellent iuſto precio redimerentur, preciũ in pauperes erogaretur. Inter cæteros theſauros atque pecuniam, tres menſas argenteas, & auream unam præcipuæ magnitudinis & ponderis eſſe conſtat: de quibus ſtatuit atq; decreuit, ut una ex ijs, quæ forma quadrangula deſcriptionem urbis Conſtantinopolitanæ continet, inter cætera donaria quæ ad hoc deputata ſunt, Romam ad baſilicam beati Petri apoſtoli deferatur: & altera, quæ forma rotunda Romanæ urbis effigie inſignita eſt, epiſcopo Rauennatis eccleſiæ conferatur. Tertiam, quæ cæteris & operis pulchritudine, & ponderis grauitate multum excellit, quæ ex tribus orbibus connexa, totius mundi deſcriptionem ſubtili ac minuta figuratione complectitur, & auream illam quæ quarta eſſe dicta eſt, in tertiæ illius, & inter hæredes ſuos atque in eleemoſynam diuidendæ partis augmentum eſſe conſtituit. Hanc conſtitutionem atque ordinationem coram epiſcopis, abbatibus, comitibusq;, qui tunc præſentes eſſe potuerunt, quorumque hic nomina ſcripta ſunt, fecit atque conſtituit. Epiſcopi, Hildeboldus, Richolphus, Arn, Vuolfarius, Bernoinus, Laidradus, Ioannes, Theodulphus, Ieſſe, Hetto, Vualtgaudus. Abbates, Fridogiſus, Adalungus, Engilbertus, Irmino. Comites, Valach, Meginher, Otthulphus, Stephanus, Vnruchus, Burchartus, Meginhartus, Hatto, Richuuinus, Eddo, Erchangarius, Gerholtus, Bero, Gildegern, Rhoculphus. Hæc omnia filius eius Ludouicus, qui diuina ei iuſſione ſucceſſit, inſpecto eodem breuiario, quamceleritime poterat, poſt eius obitum ſumma deuotione adimplere curauit.

VITAE CAROLI MAGNI PER EGINARTVM DESCRIPTAE FINIS.

AENEAE SYLVII TITVLI S. SABINAE, S. ROM. ECCLESIAE CARDINALIS

Senenſis, de Bohemorum, & ex his impp. Rom. aliquot origine ac geſtis, ad illuſtriſſimum principem & dominum Alfonſum regem Aragonum hiſtoria.

INTERITVRA eſſe quæcunq; naſcuntur, atque homines in primis, quos ea de cauſa mortales appellant, omnes norunt, plurimi damnant. Nam cur hominem natura finxit, cui negata immortalitate, ſpatiū quambreuiſſimū uitæ indulſit, cornicibus & ceruis, quorum nihil intererat, longiſſimum largita eſt æuum? Sed cui de naturæ operibus iudicare permiſſum, quā nihil eſſe aliud, quàm deum uel dei decretū dixerim? Ego illud mihi perſuadeo, niſi mors introiſſet in orbē terrarū, ex duobus alterū fuiſſe neceſſarium, aut terræ ſcilicet quā incoleremus amplitudinem ſine fine patuiſſe, aut humanā generationē interdictā. Nam quis mundi ambitus homines capiat, in horas abſq; mortis piculo naſcētes? Tot prȩterea calamitates hominē circūſiliunt, ut mori ſatius ſit, quàm uitā ꝑducere miſerā. Optabant fortaſſe utcunq; uiuere, queis uitæ alterius adépta ſpes, quāuis & huiuſmodi homines mortem ſibi aliquando conſciuerint. At homini Chriſtiano, qui deum fabricaſſe mundum conſtanter credit, nec dubitat illum gubernare quȩ condidit, iniquitatē quoq; omnem ab eo alienam putat. Sacri ueteres nouiq; ſermones fidem faciūt, qui animas ex corporibus excedentes, in alia loca meare tradunt, in queis præmia pro benefactis, ſupplicia pro malefactis expendāt: quāuis in hac mortali uita & uiros bonos aduerſis rebus oppreſſos, & iniquos homines ſæpenumero blādis fortunæ afflatibus in ſublime raptos cernimus: licet in omni gēte, quæ ſub cœlo eſt, hoc uidere: Bohemia tamē teſtimonio ſatis fuerit. In qua noſtra ȩtate peſſimi hoīes reiecta Ro. eccleſiæ obediētia, cōculcata parentū religione, ſacerdotibus Chriſti occiſis, phanis ſanctorū dirutis, ſine fide, ſine bonis moribus, in latrocinijs, in adulterijs, in omni ſpurcitia uiuentes, aduerſus potentiſſimos reges, innumerabiles populos, pitiſſimos duces, ſtructiſſimos exercitus inuicti perſtiterūt: ex quibus pleriq; ad hoc æui peruenere delitijs affluentes, pleriq; quū diu ex arbitrio uixiſſent, non morbo, non gladio ex hac luce, ſed naturæ neceſſitate ſenio confecti obierunt: ut ſi nihil aliud quàm præſentis uitæ curſum animo uoluas, beatos iudices, qui tot uictorijs potiti, apud ſuos ciues chariſſimi, inter opes quamplurimas inoffenſi morbis, quantum homini licet, æuum produxere. Contrà uero infelices dicas ac ſuperis odioſos fuiſſe, qui pro lege patrum cuſtodienda, pro ueritate, pro iuſtitia, pro honeſtate, aut in exilio pauperes

peres obiere,aut in medio uitæ curſu rapi,ante ora ſuorũ miſerabili cruciatu necati ſunt.Sed ueriſſima eſt Chriſtianæ religionis aſſertio,quę poſt uitã hu ius ſeculi patere alterã aſſerit, his qui religioſe uixerũt iucundam ac beatam, reliquis moleſtam & infelicem. Cui ſententiæ & Iudæi & Saraceni & genti les,& ipſi quoq; philoſophi conſentiunt,quos ueri conſcios,& humanæ uitæ magiſtros putant.Nemo homo eſt cui nõ inſit aliquid boni:id deus in terra, & in hac tranſitoria uita remunerat.Neq; enim mole malorum obſtante cœ leſtem conferre lucẽ poteſt.Vitia apud inferos plectuntur: uiris bonis,queis terra clauſa eſt,cœlum patet.Peregrina in terris uirtus, in cœlo ciuis. Ziſcha igit̃,Ciaccho,&Praſco,quos felices Bohemi credidere,tot præliorũ uictores, tanto impio præditos,Coranda quoq; & Iacobellus,quibus uelut apoſtolis Chriſti,aut angelis è cœlo miſſis,populorũ aures patuere,cum Procopijs pu gna cæſis,cum Ioanne ac Hieronymo Conſtantię in magna ſynodo igni da mnatis,apud inferos pœnas dant temeratæ religionis,in æternumq; dabũt: eosq; proculdubio Rochezane ſequet̃,& ei qui auſcultant,diuinæ legis teme ratores,niſi ante finẽ uitæ ſuæ reſipuerint. Viri conſtantes, qui uel exiliũ, uel carcerem,uel cædem pro teſtamento Chriſti fortiter pertulere, cum rege ſuo in cœlo regnant,ex aliena uictoria triumphantes,quorum multa milia Bohe mia tulit.Nam ſicut Huſſitarum inſania Bohemicũ nomen labefactauit, ita & fortium uirorũ conſtantia illuſtrauit. Nec prouincia eſt, quæ tempore no ſtro plures Chriſti martyres quàm Bohemia produxerit. Inter quos equitẽ fuiſſe non eſt ambiguum,nobilibus parentibus ortum, captum ab Huſſitis, admotũ ignibus,pedes primũ,deinde tibias,mox genua coxasq;, poſtremo reliquas corporis partes exuri paſſum potius, quàm illorum inſaniæ conſen tiret. Admiranda ſunt quæ tempeſtate noſtra inter Bohemos emerſere, ſiue pacẽ,ſiue bellum recenſeas.Mihi uero dum ualetudinis cauſa in balneis Vi terbienſibus ago,procul ab negocijs curiæ,haud indigna cura uiſa eſt,res Bo hemicas ſcribere, atq; hominibus noſtris ex barbaris, quæ partim uidimus, partim uero auditu accepimus, digna memoratu nota efficere. Sunt enim multa, quæ in communi noſſe perutile eſt.Et dum cogito cuius potiſſimũ no mini dedicẽ,tu primus occurris,qui ſeculum noſtrũ nõ doctrina ſolum ac bo nis moribus,ſed ſplendore quoq; rerum geſtarũ exornas, & quaſi clariſſimũ quoddam ſydus illuſtras. Tibi ergo Bohemicã hiſtoriam dedico: nam tuo nomini inſcripta,facile cum rerum tuarũ notitia, quas doctiſſimi celebrarũt, ad poſteros transferetur:nam ego ab origine gentis in hanc uſque ætatem,ſi deus dabit,producã:in qua etſi uetera digna ſunt memoria,illuſtriora tamen noua exiſtimo,quæ tum certa,tũ admirabilia ſunt.Nec mea ſententia regnũ ullũ eſt,in quo æuo noſtro tot mutationes,tot bella,tot ſtrages, tot miracula emerſerint,quot Bohemia nobis oſtẽdit.Hæc ego tuę maieſtati libẽs pandã. Vale: & qđ ab hoĩe dedititiſs.tibi mittit̃,quodcũq; eſt legito boniq; cõſule.

Temere

DE SITV REGIONIS BOHEMIAE, DE FLVMINIBVS EIVSdem & ciuitatibus, ac de Bohemorũ moribus. Cap. I.

Bohemia in ſolo barbarico trans Danubiũ ſita, Germaniç portio eſt, Aquilonis flatibus tota fermè expoſita. Cuius ad orientẽ uergens latus Moraui obtinẽt & Sleſitarũ natio: ſeptentrionẽ iídem Sleſitæ ac Saxones, qui & Miſnenſes & Thuringi appellant. Ad
als, iudicum occidentẽ †Aduocatorũ terra eſt Baioariorũq́ regio. Meridionalẽ plagã tũ
Bauari nunc Baioarij, tum Auſtrales habent, qui ripas Danubij utraſq; accolunt, nec alia Bohemiæ quàm Theutonũ terra coniungit. Regionis longitudo latitudoq́ penè par: nam formã rotundã ferũt, cuius diametrũ trium dierũ itinere expedito pateat. Sylua uniuerſam claudit, quã ueteres Hercyniã uocauere, cuius & Græci ſcriptores & Latini meminerũt. Flumina quæ terrã irrigãt uniuerſa
Albis flu. in Albim exonerant. Hic in mõtibus oriens qui Bohemiã Morauiamq́ diſterminat, mediã fermè prouinciã perlabit, primo in occidentẽ, deinde ſeptentrionẽ uerſus, ubi ꝓuinciã relinquit, per anguſtias montiũ, & abrupta conuallíũ præceps Saxoniã petit, quã duas in partes dirimens in oceanũ fert, ubi q; à Rheno flumine ęquo terrarũ ſpatio diſtãs. Quod pleriq; Germaniç termi-
Odera nũ Sarmatiæq́ quondã dixere: ſed noſtra ætate Oderã fluuiũ, qui Sleſiã interſecat, & ipſum Viſcellã Prutenorũ amnẽ Germania prætergreſſa Albim in alueo continet. Amnes alij quos Bohemi memorant, Orlioze, quod Aquilam ſignat: Egra, qui ex nomine oppidi quod alluit uocitat, in terra Aduoca-
Multauia torũ exoriẽs apud Littomeritiã Albi miſcet. Sed cunctos Multauia excedit, qui metropolim regni Pragã influit: hic Saczanain & Luſmiciũ & Miſam &
Praga Albim ſecũ trahit. Oppida toto regno memorabilia, Praga regi Pontificiq́ honeſta ſedes, neq; minor, neq; ignobilior Ethruſca Florentia, treis in partes diuiſa, queis nomina indidere, paruã Pragam, ueterẽ, ac nouã. Parua ſiniſtrũ latus Multauiæ fluminis occupat, colliq; cõiungit in quo ſita eſt regia, ac ſancti Viti pontificale auguſtumq́ tẽplum. Vetus Praga in plano iacet, uniuerſa magnificis operibus adornata. Inter quæ prætoriũ & forũ & lætam curiã, & collegiũ Imp. Caroli mirificis efferũt laudibus. Iungitur aũt minori Pragæ lapideo ponte XXIIII arcuũ. Nouam ciuitatẽ à ueteri foſſa diſiungit ꝓfunda, utrinq; munita muro, & in quã facile fluminis aqua deriuari poteſt. Hæc quoq; ciuitas ampla eſt, & ad colles uſq; ꝓtendit, quorũ alterũ S. Caroli, al-
als, Vicegradum terũ S. Catharinæ appellant, tertiũ † Viſſegradum, in arcis modũ exædificatum, ubi & collegiũ eſt, cuius præpoſitum & cancellariũ regni & principẽ uocant. Poſt Pragã Litemeſce, altera in Bohemia pontificalis ciuitas, uicina Morauis. Cuthna quoq; haud parui nominis habet, ubi argẽti inexhauſtæ uenæ ſuffodiunt: quãuis noſtra ætate ſępius capta exhauſtaq́ fuerit, & in ipſas argenti fodinas pluuiales aquæ deriuatæ. Nec Buduiciũ contemnere oportet
als, Cadanum æque ſplendidũ & munitũ, habet etiã nomen Slagenuerdiũ. †Eaduũ, Luna, & utraq; Broda, altera Bohemica, altera Theutonica: Budinge colonia Lito-
meritium,

mericiũ,& qđ reginis dotale dicũt,Greziũ,pons inſuper Nouadomus Neuburgia,Poggiebraciũ,&diutina obſidione memorabilis Pelzma,Zaziorũq́ ciuitas,& ſi Bohemię dederis Iglaria, quà iter eſt in Morauiã. Poſtremo arx hęreticorũ aſylũq́ Thabor,memoria noſtra ex ruinis alterius Hauſchæ,diffi cili loco conditũ oppidũ,& ab Sigiſmundo Cæſare ciuitatis honore donatũ. Gelida prorſus regio,piſce atq́ armentis abundãs,cũ uolucre feriſq́,frumẽti ferax. Sicera pro uino utit̃:illi ceruiſiã uocãt, quaſi ex cerere factũ. Ager toto regno optimus.Circa Zazium colles, apud Litomericiũ conſiti uineis. Vinũ quod naſcit̃ acerbũ:ditiores ex Auſtria atq́ Hungaria importato utunt̃. Sermo genti & Dalmatis unus.Mos uetus in hanc uſq́ diem ſeruat̃:In templis ſermone Teutonico plebes docẽt,in cœmeterijs Bohemico,ubi ſeculariũ preſbyterorũ collegia ſunt,aut monachorũ prædia poſſidentiũ.Solis mendicantibus libertas fuit,qua uellent lingua populum inſtruere.Quæ res palàm indicat, regionẽ ipſam olim Teutonicã fuiſſe, ſenſimq́ ſubintraſſe Bohemos. Quod Strabonis teſtimonio confirmare licet,cuius hæc uerba ſeptimo commentario inuenies: Senones,Sueuorum natio,ut ſuperius dixi,partim intra, partim extra ſyluam habitant, Getarũ contermina genti. Sueuorũ quidem gens ampliſſima:è Rheno ſiquidem uſq́ ad Albim peruenit fluuiũ: eorũ etiã portio trans Albim loca depaſcit̃, quemadmodũ Emondori & Lancoſargi. Hæc Strabo. Plebs toto regno bibula,& uentri dedita,ſuperſtitionumq́ ſequax,& auida nouitatũ. Quoties Cretenſe uinũ caupones uenale proponũt, inuenies quãplures qui iuramento adacti nunq́ cellam uinariã egredientur, niſi exhauſto dolio.Idem efficiũt in electis Italiæ uinis. Qui paulo excellunt, atq́ inter plebem nobilitatẽq́ medij ſunt,audaces, uerſuti, ingenio uario,lingua præcipiti,rapinarũ auidi ſunt,&q̃bus nihil ſatis eſſe poſſit. Nobilitas gloriæ appetens,belli perita, periculorũ contemptrix,ac promiſſi tenax: quãuis eius ingluuiẽ explere difficillimũ.At uniuerſum ſimul ſi expendas populum, non eſt qui religioni aduerſet̃.Sed profecto in omni gente,qualis rector,talem inuenies & populũ.Quomodo autẽ & unde hoc genus hominũ in Germaniã uenerit, ſcripſi iam pridem integerrimo & præſtantiſſimo patri Dominico cardinali Firmano,tuæ ſerenitati amiciſſimo: id hoc loco repetere nõ grauabor,quando hiſtoriæ quam teximus omnino quadrat.

Thabor · *Sicera* · *Strabonis locus* · *Bohemorum mores*

De origine gentis Bohemorum. Cap. II.

BOhemi ſicut cæteri mortaliũ,originẽ quamuetuſtiſſimã oſtendere cupientes,Sclauorũ ſe prolem aſſerunt.Sclauos autẽ inter eos fuiſſe,qui poſt uniuerſale diluuiũ condendæ famoſiſſimæ turris Babel autores habent̃,atq́ ibi dum linguæ confuſæ ſunt,Sclauonos,id eſt,uerboſos appellatos,propriũ idioma ſumpſiſſe.Relicto deinde campo Sennaar,ex Aſia in Europã profectos,eos agros occupaſſe,quos nunc Bulgari,Serui. Dalmatæ,Croaci,& Boſnenſes incolunt.Nondum ego quempiã legi autorẽ, cui fides adhibenda ſit, qui tam altæ gentis ſuæ initium reddiderit,Hebræos excipio,omnium mor-

talium

talium primos. Multi ex Germanis ſatis ſe nobiles arbitrantur ex Romanis ortos, Romani ex Teucris originem ducere glorioſiſſimũ putant. Franci, qui & Germani fuerunt, Troianum ſe ſanguinẽ eſſe dixerunt. Eadem Britannis gloria ſatis eſt, qui Brutum quendam exilio profectum, generi ſuo principiũ dediſſe affirmant. At Bohemi longe altius orſi, ab ipſa confuſionis turre ſe miſſos iactitant. Cæterum nec qui tunc principes fuerint, nec quem regẽ habuerint, nec cuius terræ cultores extiterint, nec ſub quo duce, nec quibus periculis in Europam uenerint, nec quo tempore, tradunt. Fuiſſe illic Sclauonos aiunt, dum labiũ uniuerſæ terræ confuſum eſt. Vana laus, ac ridenda. Quod ſi qui Bohemos imitari uelint, nobilitatem generis ex ipſa uetuſtate quærentes, non iam ex turri Babylonica, ſed ex arca Noë, atq; ex ipſa delitiarum paradiſo, primiſq; parentibus, & ab utero Euæ, unde omnes egreſſi, facile ſibi principia uendicabunt. Nos iſta tanq; anilia deliramenta prætermittimus.

Scite Omnes reges ex ſeruis ortos, omnes ſeruos ex regibus, ſcripſit Plato. Veram nobilitatem ſola atq; unica uirtus gignit. Multa ſunt quæ de Bohemis uera ac memorabilia traduntur: ad ea nugis omiſſis feſtinat calamus.

De Zechio, primo duce Bohemiæ. Cap. III.

Zechius Croatinus haud obſcuris parentibus ortus, gentem Bohemicã condidit, qui homicidio domi perpetrato iudiciũ ultionemq; fugiẽs, in *Chezip* regionẽ eam uenit, cui nunc Bohemia nomen eſt, ac montẽ incoluit Chezip uocatũ, quod uocabulum latine, reſpiciens, interpretat̃: ſurgit enim ex medio camporum æquore, fluuios intuens, qui præcipui Bohemiã irrigant, Albim, Multauiã, atq; Egram. Terram incultã fuiſſe tradunt, nemoribus atq; ſentibus aſperã, feriſq; quàm hominibus aptiorẽ. Credimus id quidem: nam priſci Germani, qui ea loca tenuerunt, paſtoralem uitam agentes, agrorũ culturam neglexerunt, ac more Nomadum alimoniã ex pecoribus trahentes, domeſticum in carris tollentes inſtrumentũ, quocunq; ſors tulit & opinio, cum ſuis armentis conuertebant̃. Non aſſentimur Bohemorũ hiſtoriæ, quæ Zechium illum, omnemq; familiam ſuam, nam frater cognatiq; fugæ comites erant, glandibus ac ſylueſtribus pomis tantũ uitam duxiſſe affirmat, obliterato iam tum glandium uſu: nec poſt diluuiũ ex his fuiſſe hominibus uictũ crediderim. Illud mihi perſuaſibilius fuerit, Zechium paucos inueniſſe cultores, quos lacte ac uenatu uiuentes arare terram, triticum ſerere, fruges metere ueſciq; pane docuerit: atque ita ſibi rudes homines, ac penè feros, ad uſum mitioris uitæ redactos ſubiecerit. Nec rurſus apud me pondus habet, omnia tum fuiſſe cõmunia, atque tam uiros quàm fœminas inceſſiſſe nudos. Neq; enim illa regionis temperies eſt, ut hominẽ aſſeruare nudum queat ex Dalmatia uenientem, ubi non defuit ueſtis uſus: niſi fortaſſis in argumentũ quis *Adamitæ* aduexerit Adamitas, qui noſtra tempeſtate apud Bohemos emerſere, communione rerum omnium, nuditateq; gaudentes, quos breui deletos conſtat. Zechio frater fuit nomine Leches, paupertatis & exilij comes. Hic ubi Germanum

manum agris ditatum,bobuſq; potentem animaduertit,ad orientem profe ctus in magna campor ū planicie ſedem collocauit,Poloniamq; nomen ex lo co dedit: nam planicies Sclauonica lingua pole nominatur:cuius hæredes in numeroſam multitudinem breui coaluerunt,ac Ruſiam,Pomeraniam, Caſu biamq; ſui generis hominibus impleuerunt. Zechij quoq; familiam:Bohe mos,id eſt,†diriuos appellant,mirū in modum germinantes,non ſolum pro uinciam à ſe dictam, ſed Morauiam Luſatiamq; pulſis ueteribus incolis oc cuparunt. Dum uixit Zechius nihil temere,nihil tumultuoſe actū,eius im perio ſine controuerſia obtemperatum. At eo uita functo, quum ſibi quiſq; principatū uendicaret,diu ſeditionibus agitata prouincia eſt, ſine principe,ſi ne certa lege,iudicio tantum multitudinis gubernata. Poſtremo quū poten tiores imbecilles opprimerent, & ſerum atq; incertum eſſet populare reme dium,ex re uiſum eſt rectorem aſſumere, qui omnibus præſidens imbecilles ac potentiores pari iure gubernaret. †al's diuinos

De Croco, ſecundo Bohemorum duce. Cap. IIII.

ERat per idem tempus apud Bohemos uir nomine Crocus, iuſticiæ opi nione inſignis, ac propterea magnæ apud uulgus autoritatis: hunc ſibi principem deligunt,ſummamq; ei rerum committunt. Cuius tanta modera tio fuit,ut non aliter quàm pater à prouincialibus coleret:neq; enim ad ſuam uoluptatē, ſed pro ſubditorum utilitate ac quiete prouinciā rexit, ferocemq; populum non tam imperio,quàm beneuolentia quietum continuit. Hic arcē apud Stemnā condidit, quā de ſuo nomine Cracouiā nominauit. Moriens aūt tres filias reliquit,Brelam,quæ caſtellū Brelum ædificauit,herbarū ac me dicinæ peritā: Therbā,ſiue Therbizam augurē & ſortilegā. Tertiā Libuſſam quę ut natu minor fuit,ita diuinatū humanarumq; rerum ſcientia maior.

De Libuſſa filia Croci,quæ pluribus annis rexit Bohemiā. Cap. V.

LIbuſſa autem uelut una ex Sibyllis habita,poſt obitū patris fauente po pulo pluribus annis prouinciā gubernauit:& priuſquā Praga ædificaret arcem Viſſegradenſem cōmuniuit: fuitq; ſuum imperiū patribus plebiq; iu xtà gratū. Poſtremo non crudelitate aliqua, non tyrannide aut ſecordia uſa, ſed rectum iudiciū faciens popularem fauorem amiſit. Contendebant corā ea duo ex optimatibus de poſſeſſione agrorū. Sententia ex bono & æquo di cta,potentior humiliori damnat. Ille tanq; iniuria eſſet potentiorē in iudicio ſuccumbere,populares appellans, indecorū eſſe indignumq; ait,tantum po pulum,tot proceres,tantum imperium unius fœminæ ſubeſſe arbitrio. Ad cu ius uocē excitata multitudo, muliebre regimen accuſare, uicinarū gentiū mo res in medium adducere,uitū qui ſibi dominetur expetere. Libuſſa indicto ſilentio, deſiderium ſe populi animaduertiſſe dicit, neq; ſe illos eo fruſtratu ram: imperium ſubditis, non ſibi poſt patris obitum tenuiſſe. Iubet ad diē poſterum redeant. Obtemperatum eſt, itum, atq; reuentum.

De Primiſlao

De Primiſlao tertio Bohemorum duce. Cap. VI.

Libuſſa in concione ubi adeſſe multitudinem uidit, Ego uobis,inquit,Bo
hemi in hanc uſque diem placide molliterq́;, ut mulieribus mos eſt, im-
peraui,nulli quod ſuum eſſet eripui,nullum læſi: matrem experti eſtis, nō do
minam. At uobis meum regimen ingratum, more humani ingenij mecum
agitis: nihil diu placet homini: pium iuſtumq́; principem deſiderant popu-
li magis quàm ferunt. Eſtote ergo iudicatu meo liberi: uirum qui uobis præ
ſit, quiq́; ſuo arbitratu capita ueſtra iudicet, ſicut optaſtis,dabo. Ite, equum
meum albicantem ſternite,atq; in campos late patentes adducite, liberū ef-
frenemq́; ibi dimittite,ſequentes eum quocunq; ierit. Curret equus aliquan-
diu:deniq; ante uirum ſubſiſtet in menſa ferrea comedentem. Ille mihi con-
iunx erit, uobis princeps. Gratus ſermo concioni fuit. Emiſſus equus decem
milia paſſuum percurrit. Poſtremo ad flumen Bieli ante aratorem conſtitit,
nomine Primiſlaum. Sequuti proceres popularesq́;,poſtquā ſtantem equū
& aratori blandientē adulantemq́; uiderunt, accedentes propius, Salue, in-
quiunt,bone uir,quem nobis ſuperi dederunt principem.Solue boues,atque
aſcenſo equo nobiſcum uenito:Libuſſa te uirū,Bohemia ducem poſcit.Agrū
colere,gregem paſcere,nauim regere,texere,ſuere,ædificare,multi ſe ignorare
fatentur: magiſtratū in urbibus agere,regem gerere, gentibus ac nationibus
imperare,quod eſt difficilimū, nemo ſibi à natura negatum dicit: etſi pleriq;
ſiue laboris odio,ſiue ocij amore,oblatis regnis abſtinuere. Primiſlaus quā-
uis agreſtis,nuncios benigne excipit,facturumq́; poſtulata reſpondit: tanta
eſt mortalibus regnandi cupido: nemo ſe regno indignū putat. Solutos bo
ues,ut fabuloſa eſt omnis antiquitas,eleuatos in aëra ferunt,& in altiſſimam
præciſſæ rupis ſpeluncam delituiſſe,nunquam poſtea uiſos.Stimulum uero
quo boues urgebantur, terræ defixum mox fronduiſſe, ac treis corili ramos
emiſiſſe:ex quibus duo ſtatim exaruerunt,tertiam in arborem eiuſdem gene
ris proceram excreuiſſe. Non recipio ad me ueri iſtius periculum:apud auto
res iſta quærantꝰ. Vidi tamen inter priuilegia regni literas Caroli quarti Ro-
manorum imperatoris,diui Sigiſmundi patris: in quibus hæc tanquam ue-
Tres tantum liberi uſq; hodie 1513 ra continentꝰ. Villæq; illius incolæ,in qua hæc geſta creduntur, libertate do-
nantur:nec plus tributi pendere iubentur, quàm nucum illius arboris exiguā
menſuram. Sed nec mihi Carolus fidem facit: nam reges plerunq; creduli
ſunt,nec quicquā non uerum putant,quod generis ſui claritatem aſtruit. Pri-
miſlaus igitur audita legatione, inuerſo uomere, pane caſeoq́; appoſito, uiā
quaſi grandem facturus,cibum ſumpſit.Ea res Bohemorum animos confor
Menſa ferrea tauit, menſam ferreā,de qua Libuſſa uaticinata fuerat, in uomere cognoſcen
tes.Stupentes edentem circumſtant,ſaturum equo imponunt,iubentq́; feſti
nare. Inter eundū, quid ſibi uult ſtimulus frondens? interrogant:& cur duo
rami mox aruerunt? Ille qui diuinandi peritiā calleret, treis ſibi liberos naſci

tutos

turos ait, ex quibus duo funere immaturo deficiant, tertium nobiles fructus
editurum. Quod ſi ager totus exaruiſſet ante uocationem, genus eius maſcu
linum perpetuò regnaturũ fuiſſe: quum ante tempus accerſitus ſit, eam ſpem
ademptam. Interrogatus, quur nam calceos, querno robore factos ſecum aſ- *Calcei è quer*
ferret? ſeruandos in arce Viſſegradenſi reſpondit, oſtendendoſq; poſteris, *no robore*
ut ſcirẽt omñes primũ qui principatũ inter Bohemos accepiſſet, ex agro fuiſſe
uocatum: neq; inſoleſcendum eſſe, qui ex humili fortuna ſolium aſcenderit.
Seruati calcei diu apud Bohemos, religioſe habiti, ac per ſacerdotes templi
Viſſegradenſis ante reges delati, dum pompa coronationis educitur. Quum
Viſſegradum appuliſſet Primiſlaus, ingenti fauore plebis atq; honore exce
ptus eſt, Libuſſamq; ſibi matrimonio iunxit. Nec diu moratus, Pragenſe op
pidũ aggere atq; muro cinxit: de cuius nomine dum diſceptaretur, iuſſit Li-
buſſa ex artificibus, qui primo occurreret, rogari quid ageret: ac ex primo uer
bo eius uocari oppidũ. Interrogatus faber lignarius quiſpiam: limen ſe agere *Praga unde*
dixit, quod Bohemice praha dicit: indeq; nomen urbi datum: ſed corrupto *dicta*
uocabulo poſteri Pragam dixere. Exinde leges conditæ, quibus Bohemi lon
go tempore uſi, prouincia pace & ocio fruens, opibus aucta eſt. Et Libuſſa ca-
ſtellũ Libus ædificauit, non longe ab Albi flumine: quod morienti ſepulchrũ *Libus*
fuit. Qua mortua, imperium ad Primiſlaum ſolum rediit, quod uiuente con-
iuge eius maximo conſilio adminiſtrauit: fœminarũ, quæ illa uiuẽte plurimũ
poterant, autoritas extincta.

De puella Valaſca, quæ principatum Bohemiæ more Amazonum, ſeptennio potenter obtinuit. Cap. VII.

SEd fuit inter uirgines, quæ Libuſſæ miniſtrare ſolebant, Valaſca puella
ingẽtis ſpiritus, & Amazonicæ mentis, quæ clanculũ accerſitis comitibus:
heram, inquit, ô ſorores perdidimus, quæ nos à uirorum contumelia uindica-
uit, nec paſſa eſt ſeruire uiris: contrà, uiri eiuſdem imperium ſubiere, nos regi-
narum honore fungebamur. Nunc iugum aſperum & miſerrimũ ferre opor-
tet: niſi libertatẽ nobiſipſis uendicemus, uiliſſima mancipia ſumus. Quod ſi
uobis id animi eſt quod mihi, facile priſtinam autoritatẽ obtinebimus. Ego
ſecretorum Libuſſæ conſcia, Therbicę quoq; ſortes noui, herbarum uires nõ
minus quàm Brela calleo: quod tres habuere ſorores, hoc mihi ſoli datũ eſt.
Aſſiſtite audenti, uobis imperiũ in uiros polliceor. Probant ſingulæ Valaſcæ
conſilium: coniurant, poculũ recipiunt, quo uirile genus odiſſent. Interea loci
Primiſlaus uirginem ſibi per quietem ſanguineum miniſtrare potum uidet.
Territus ſomnio, ac malum quod erat futurũ ſuſpicatus, primores terræ ad-
monet, ne tantum licentiæ fœmineo ſexui præbeatur. Mos enim uirginibus
erat equos aſcendere, fatigare curſu, flectere in gyrum, haſta contendere, ge-
ſtare pharetram & arcum, ſagittare, iaculari, uenari, nihil officij uirilis omit-
tere. Quod Primiſlao tum periculoſum, tum bonis aduerſum moribus uide-

batur. At proceres ridere principem, fœmineum ſexum nil auſurũ magni cre dere. Mirari tanto maius atq; amare puellas, quanto agiliores ac doctiores
Mulíebris au dacia dicerentur. Valaſca monere interdiu noctuq; conſpirationis ſocias, ſpem bõ nam facere, audaciam augere, poculis atq; carminibus mẽtes earum à uirorũ amore auertere, dietim plures allicere, prouinciã uniuerſam ueneno inficere. Vbi iam uirginum ac nuptarũ ſatis conueniſſe arbitratur, mandat omnibus ſuos uiros, parentes, germanos, filios, mares, omnes ſomno uinoq; ſepultos noctu occidãt, armis equisq; arreptis, in campũ prodeant, nõ longe à Praga monſtratum. Maturatur ſcelus, uirorum quantum imperatum erat interfi- citur: ueniũt in campum armatæ fœminæ, proſtratoq; uirorum exercitu, qui parricidas inſequebatur, ducem in arce Viſſegradenſi obſident. Quã quum expugnare nequirent, caſtellum ſibi haud procul inde in prærupto undique
Dieuizum colle, naturaq; munitiſſimo ædificant, quod Dieuizum appellant, quaſi uir- ginũ caſtrum. Dieuizæ nanq; eorũ lingua uirgines nuncupanẽ. Res uiſa pa- tribus plebiq; perniciofiſſima, tum propter admiſſum ſcelus, tũ quod illarũ exemplo reliquas adduci fœminas uerebanẽ, & hoſtem cuiq; domi eſſe for- midabile fuit. Hortantur itaq; principẽ, puellas bello coërceat, ſe cum copijs affuturos promittunt. Primiſlaus ſe à dijs admonitum ait, perituros omnes qui puellas armis laceſſant, tempus aliud expectandum. Illi ſpreto conſilio, coacto ſine principe exercitu, caſtra ad Dieuizum ponunt, puellasq; cingere obſidione pergũt. Valaſca nil territa in maiori diſcrimine maiorem adhibet
Fortiter animum, comites ne mente labantur, plena fiducia hortatur, aduenisſe tem- pus affirmat, quo toti Bohemiæ leges imponant, uidere ſe omnes prouinciæ optimates in ſuam poteſtatem ueniſſe: uires tantum acuant, uictoriã in ma- nibus eſſe. Neq; nouum uiros mulieribus obediſſe, Amazones ſibi Aſiam uectigalem feciſſe, pugnaſſe ad Troiam, Theſei atq; Herculis arma contem- pſiſſe. Si conſilium atq; animus mulieribus adſit, uires haudquaquã deeſſe: nullius Bohemi conſiliũ ſuo præferre. Vbi perſuaſam multitudinẽ animad- uertit, palantes hoſtes, & nil tale uerentes aggreditur. Fit trepidatio in totis caſtris. Mox fœda oriẽ fuga, inſtant uirgines, uirosq; paſſim trucidant. Neq; aliter pugnatũ eſt, quàm ſi muliebres uiri animos, uiriles fœminæ induiſſẽt. Pauci ex ea pugna euaſerunt, quos uelocitas equorũ, non ſua uirtus à morte redemit. Singularis audaciæ in hoc prælio ſeptem puellas fuiſſe memorant. Maladam, Nodeam, Suataciam, Voraſtam, Radgã, Zaſtanam, Triſtanã. Reginam ſua manu ſeptem uiros interemiſſe. Spolia ingẽtia capta, præmia pro meritis reddita: ſeptem quæ uirtute præſtiterant, torquibus aureis atq; armillis donatas, Valaſcam ueluti deam habitam: neq; poſt id prælium Bo- hemis aduerſus puellas audaciam fuiſſe. Illæ populari agros, abducere præ- das, rapere, occidere, uillas incendere, potentiã indies augere, fingere interdũ ſe uirorum amore teneri, amatorias epiſtolas nobilibus adoleſcentibus mit-

tere.

tere,deteſtari faſtum atq; inſolẽtiam Valaſcæ,ſimulate fugã, rogare in ſyluã potenti manu uenirent, ac ſe raperent. Iuuenes qui puellarũ facinora magis admirarentur quàm odiſſent,uicti blandicijs,captiq; nonnullarũ ſpecie(erãt enim pleræq; pulcherrimæ)imperata faceſſunt. Sed ingreſſi ſyluas, inſidijs circumuenti, trucidantur. Alij noua fraude in arcem uocantur, Valaſcã ueluti per traditionem comprehenſuri. Qui mox intromiſſi,ad unum necant. Vbi iam nulla fides uirginibus eſt,commentum inauditum excogitant.

De puella Sarca,quomodo doloſe nobilem Stiradum deceperit, mortiq; tradiderit Caput VIII.

SArca erat inter puellas admodũ honeſta facie, ſed animo impuro, & ad omne ſcelus parato. Hanc in altiſſimo nemore ſtrictis pedibus ac manibus arbori alligãt,tubamq; uenatoriam, ac uaſculum medone plenum iuxtã ponunt:ipſæ in inſidijs haud procul deliteſcunt. Solebat hàc iter ſæpe facere Stiradus nobilis eques inter Bohemos opibus & autoritate potens, & qui puellarum tyrannidem præ cæteris abhorreret atque perſequeretur. Is ergo quum ſyluam pro ſuo more uenaturus intraſſet,puellamq; uinctam conſpicatus eſſet,miſerabundus quid ſibi ea res uellet percontatur. Cui Sarca, Noſti,inquit,quot ſcelera his in regionibus Valaſca perpetrarit,dum ſibi potentiam regnumq; uendicat. Ego quoq; pariter in furorem acta,inſaniã eiuſdẽ aliquãdiu ſequuta ſum. Peccaui fateor, pœnituit me tamen tot ineptiarum, cogitauiq; quo nam modo ſceleſtã relinquere uitã poſſem: ſtatui ab iniqua diſcedere domina: ſed dum comitẽ fugæ quæro, prodita captaq; huc deducor:hic de me ſumere ſtatuerat ſuppliciũ ſanguinaria carnifex. Interea dũ ligor,dumq; mihi ultima uerba dicuntur,ut auditus eſt tuorũ canum latratus, atq; hinnitus equorum, illæ meæ lamiæ ſalutem pedibus quæſiere. At ego te uir clariſſime, quem unum perfida turba metuit, per nobilitatẽ tuam oro miſerere infelicis fœminæ. Solue me obſecro atq; abducito:aut ſi hoc nõ placet,iugula me potius quàm hic uiuam deſeras:namq; ubi abieris,mox aderit iniqua uirginũ cohors,meq; diris lacerabunt modis: iuuat tua manu perire. Stiradus lacrymis motus muliebribus, puellæq; forma captus,equo deſiliẽs uincula ſoluit,rogatq; medonis uaſculum,ſimulq; tuba appoſita quid ſibi uelint. Tum Sarca, Medonem,inquit,optimum carnifices attulerunt,quo inter cruciandũ uterer:hunc iam læta ſecuraq; bibam:& hauſto ſumpto, quod reliquum fuit,Stirado propinauit,qui pariter bibit. Erat autem potus ſuauiſſimus,quem Bohemi ex albo melle conficiũt: ſed quàm mulieri ſaluber, herbis & carminibus adhibitis, tam uiro peſtilens:qui mentem Stiradi prorſus alienauit. Exinde tuba hæc,inquit, mea fuit dum uenater, quam mihi mortuæ ad collum ſuſpendere ſtatuerant peſſimæ,quaſi uenatricis ſignum:inflabo ut intelligant me uiuentem,ſuiſq; manibus ereptam eſſe. Moxq; tuba cecinit. Valaſca ubi ſonitum audiuit, ex compoſito cum armatis puellis adeſt, *Medo*

m 2 Stiradum

Stiradum incautum capit, comites eius obtrūcat. Ferunt dum hæc agerent, auditum tota ſylua ingentem ueluti ridentium ſtrepitum: ubi dum eſſet hominum ſolitudo, creditum dæmones de puellarū facinore ac fallacia cachinnatos: illas uero inſtructo exercitu Stiradum cathenis uinctum, in conſpectū arcis Viſſegradēſis deduxiſſe, ibiq́ʒ proſpectante Bohemorum principe nobilem uirum rotæ ſupplicio, quod eſt inter Germanos atrociſſimū ac miſerrimum, peremiſſe. Poſt hæc iam plane regionis dominas uiros ſibi aſciuiſſe, ex quorum complexu nouis fœtibus Rempub. ſuſtentarēt, ſancitumq́ʒ lege, ut natæ fœminæ diligenter aſſeruarentur, maſculis dextri oculi eruerentur, amputarenturq́ʒ pollices, ne uiri facti aut arcus tēdere, aut armis uti ualerēt. Idq́ʒ aliquandiu factitatū. Septem annis ea peſtis Bohemiā afflixit, tributariaq́ʒ magna ex parte prouincia uirginibus fuit. Qui detrectauere imperiū, intra mœnia clauſi, nuſq́ʒ exire audentes, magnis incommodis affecti ſunt. Deniqʒ quum neceſsaria deeſsent, eoq́ʒ perducta res uideretur, ut coactos fame deditionem facere oporteret, tumultuarie principem adeunt, dirum puellarum bellum deplorant, ignauiam ducis accuſant, malle ſe fœminis obedire, quàm perire inedia dicunt, aut populum tueatur, aut meliori cedat: probris & contumelijs minas adijciūt. Primislaus tot anguſtijs circumuentus, quum non tam armis, quàm ſortibus ualeret, plebē paucos adhuc dies expectare

Stratagema hortatur. id ſi faciant, puellarum excidium imminere. Paret multitudo. Ipſe medio tempore ſcribit Valaſcæ, iniuſsu ſuo optimates prouinciæ arma in eam ſumpſiſse: placere ſibi eos ſubijſse pœnas: ſe illam filiæ loco amare: neqʒ inuidere principatum, quæ coniugis ſuæ Libuſsę diſcipula extitiſset: imperiū uirtuti ſuæ deberi, quæ Bohemiā uirili audacia bello attriuiſset: ſenium ſuum regno ineptum, neqʒ filio impuberi gubernationem credendam, monere ut arcem Viſsegradēſem ex manibus ſuis accipiat, ſic Bohemiam totam in poteſtatem eius uenturā: filio quam uelit partem faciat: ſibi priuato quod reſtat ætatis, uiuere libeat, atque in agrum reuerti, quem reliquiſset inuitus. Poteſtatem quam ſibi fœmina tradidiſset, iure optimo ſe fœminæ reſtituere. Capitur Valaſca ſuis artibus, miſſaq́ʒ puellarum cohorte, tradi ſibi arcem poſtulat. Intromiſſæ uirgines, apud principē opipare epulantur. Interea proſilientes ex inſidijs iuuenes armati, puellas omnes trucidant: nec morati, caſtellum Dieuizum cum exercitu petūt. Valaſca re cognita, furore amens, cum paucis obuiam egreditur, conſertoq́ʒ pręlio priuſquam comites adſint, dum ſtrenue pugnat, inter confertiſsimas hoſtiū turmas occiditur. Subſequutæ uirgines, ubi dominam cecidiſse cognoſcunt, non tam ſpe uictoriæ, quàm ultionis ardore certamen inſtaurant. Pugnatum eſt aliquandiu, nunc huc, nunc illuc uictoria inclinante: ad extremū infeliciter præliantes fœminæ, cæſis quampluribus, fugæ ſe commiſerunt. Subſequuti hoſtes, uno agmine, uictores cum uictis caſtellum irrupere: potitiq́ʒ arce, quicquid fœminei ſexus inuentū eſt.

ferro

ferro extinxere,atq; hoc pacto magnanimi iuuenes dominatū fœmineo Bohemiam liberarunt. Valaſca inter fœminas clariſſimas numeranda,plus auſa quàm ſexui ſuo congrueret, inſepulto cadauere iacens, feris ac uolucribus eſca fuit.

De Nimislao quarto, ac Mnata quinto, Vorcioq; ſexto, necnon Vinslao ſeptimo Bohemorum ducibus. Cap. IX.

PRimislao ex Libuſſa tres filij nati,duo immaturo rapti funere,tertius morienti ſeni hæres dictus,Nimislaus nomine,quod nihil excogitans interpretatur.Fuit enim ſtupidi ingenij, & prorſus iners:inter ſcorta & cōcubinas ocio marcens.Molliciem eius fortuna confouit,quæ pacem illi perpetuam dedit,nullo uicinorum arma mouente,nec ſeditionibus ſtudente populo,quem diutina uirginum bella prorſus extenuauerant.Hunc Mnata filius ſubſequutus eſt.Mnatam Vorcius,cui duo fuerunt filij,Vinslaus & Vratislaus. Inter quos moriens partitus eſt terram. Vinslao Praga & ducatus Bohemiæ ceſſit,Vratislao Lucenſis principatus,qui poſtea Zazenſis dictus eſt.

De Grezomislao,qui & Nedam dictus eſt,octauo Bohemorum duce.Et graui bello quod geſſit cum patruo ſuo Vratislao. Caput. X.

EX Vinslao natus eſt Grezomislaus, qui & Nedā dictus eſt,unicum timoris & pauoris exemplū. Cuius ignauiā animo uoluens patruus,optimum inſtrumentum ad ſubigendam ſibi Bohemiam ratus, arma mouens plura aduerſus eum bella feliciter geſſit. Quibus magnificatus & auctus,urbem condidit inter duos montes Mednā & Pubechā, quam de ſuo nomine Vratislauiam nuncupauit.Neq; contentus prioribus uictorijs,nouū nepoti bellū indicit,capitalē pœnam ſubditis ſuis interminans,qui gladij longitudinem æquātes in prælio deeſſent. Iubet quoq; purpuratos ſuos falcones atq; accipitres ſecum afferant, quos humana carne paſcere uelit:nō ad pugnam, ſed ad cædem iturus.Poſtremo ſe nulli ætati parſurum dicit,ipſosq; lactentes pueros ab ubere matrum rapi atq; confodi mandat,mammasq; mulierū pullis equorum ſugendas tradi. Inſolens ſanè ac ſuperbiſſimus, & fortaſſe crudelior quàm ſi uiciſſet.Parte alia,Nedam uir muliere corruptior,trepidare atq; pauere,nihil conſilij,nihil ſpei habere, ultimam uitæ ſuæ diem aduenisse putare,nō gladium intueri,nō milites affari poſſe,alieno tamen ductus conſilio,ſe pugnæ interfuturum dicit.Et accerſito clàm Sclerico nobili equite, figura corporis ſibi perquam ſimili,animi uero fortitudine & corporis robore diſſimillimo.Fuit enim manu promptiſſimus,& audaci animo, atque in primis rei bellicæ peritiſſimus.Hunc ſuis armis indutum ac inſignibus principalibus honeſtatum,quàm pauciſſimis rem ſciētibus, obire ducis munia iubet. Multa interim uatum præſagia,fœminarū quoq; ſpiritu,ut aiunt,pythonico imbutarum uaticinia exquiruntur. Ex quibus una placandos deos humana

hoſtia reſpondit, ſic enim uictoriam repromitti. Cui Nedam, plus religioni quàm armis fidens, cæſo quem ſortes deſignauere iuuene, morem geſſit. In alia parte mulierem fuiſſe tradunt, quæ priuigno bellum petituro, Vratiſlaum in pugna caſurum, maioremq́ꝫ populi partem cum eo interituram prædixerit: poſſe tamen euadere iuuenem, ſi ſibi crederet. Adoleſcenti ſe credere, atqꝫ imperata facturum reſpondenti, iuſſiſſe ut pergeret, quando remanere domi capitale eſſet, primūq́ꝫ qui obuius fieret occidere, atqꝫ utraſqꝫ aures cadenti amputare, & in pera recondere. Exin gladio inter priores equi pedes ſignum crucis in terram facere, qua deoſculata, equum aſcendentē fugam maturare. Pugna in campo cui Thuſco nomen eſt cōmittitur, concurrunt acies, magnis utrinqꝫ uiribus ac clamoribus certatur. Stat belli fortuna diu anceps, multi hinc atqꝫ inde uulnerantur, proſternuntur, occiduntur. Ad ultimū Bohemi qui non pro gloria, aut ampliando imperio, ſed pro uita, pro focis, pro aris, pro uxoribus ac liberis in aciem ueniſſent, deſperatione in uirtutē uerſa, audacibus animis, inuicto robore præliantes, uictoria potiuntur, non ſine Sclercij magna laude & ſumma gloria: cuius in hoc bello, tū ars, tum uirtus plurimum ualuit. Occiditur tamen inter præliādum, & ut iuſſerat, in eo campo ſepultus eſt, ubi prælium geſtum, ſuaq́ꝫ morte uitam ducis, & patriæ liberationem redemit. Ex hoſtibus cæſo principe, quàm pauciſſimi euaſerunt.

Victoria ex deſperatione

Præſtigium Aiunt adoleſcentem, qui nouercæ iuſſioni paruerat, domum redeuntē, uxorem ſuam quam unice amauit, interemptam repériſſe, ambabus carentem auribus, pectuſq́ꝫ confoſſam, & quas hoſti amputauerat aures, coniugis ſuæ fuiſſe, ſtupentem triſtemq́ꝫ cognouiſſe. Tantum præſtigia poſſunt, aut ueneficarum carmina mulierum.

De infidelitate Duringi, qui Vratiſlai filium ſibi commiſſum interfecit, pœnamq́ꝫ condignam dedit. Cap. XI.

BOhemi parta uictoria, occiſo Vratiſlao, terram eius ferro atque igne deuaſtant: inuentumq́ꝫ Vratiſlai filium impuberem, principi tradunt. Qui miſertus ætatis, patruelem educandum Duringo, ad Egram fluuium imperium poſſidenti, Vratiſlao gratiſſimo quondam comiti tradidit. Qui cęca cupidine captus, tanquam initurus principis gratiam, puero ſupra Egram, qui tum glacie conſtrictus erat, perfracto gelu piſces quærenti, gladio caput abſtulit, ſecumq́ꝫ Pragam deferens, ubi ad Nedam introductus eſt, proferens cruentum caput, Solium, inquit, tuum hodie firmaui: aut perire hoc, aut te oportuit. Securus in utramuis aurē poſt hac dormies, æmulo regni ſublato. Motus haud aliter q̄ꝫ par erat princeps tam diro ſpectaculo: perfidiam, ait, nulla beneficia uincunt. Vt aleres puerum, non ut occideres, credidi. Te neqꝫ meum imperium, neqꝫ amici memoria, neqꝫ innocentis pupilli miſeratio retraxit ab ſcelere. At mihi quietē parare uoluiſti. Tui ergo meriti hæc ſumito præmia. Ex tribus mortibus, quam malueris optionem habeto: aut gladio

teipſum cõfodito, aut laqueo perſtringito guttur, aut ex Viſſegradenſi rupe præceps ruito. Duringus accepta ſententia, in alni arbore, quę propinqua fuit ſeſe ſuſpendit: alnus poſtea quamdiu remanſit, arbor Duringa dicta eſt.

De Noſtirico nono, & Borſiuoio decimo Bohemorum ducibus. Qui & ultimus Paganorum ducum fuit, & tandem cum uxore ſua fidẽ Chriſti ſuſcipiens, baptizatus eſt. Cap. XII.

NEdam uero moriens, †Noſtiricũ maiorem natu filium hęredẽ inſtituit, Dipoldo prouinciã Surimenſem teſtamento dimiſit. Noſtirico Borſiuoius filius ſucceſſit, ultimus Paganorũ ducum: qui tamen & ipſe imperante Arnulfo Cæſare, à beato Methodio Morauorum archiepiſcopo, cum Ludmilla cõiuge ad baptiſmi gratiã perductus eſt D. CCCCXCV. anno poſt Chriſti ſaluatoris noſtri ortum. Ludmilla ſancta mulier habita, etiã miraculis claruiſſe fertur. *al. Hoſtiuicũ*

De ſitu Morauiæ, & Suatocopio, penultimo rege eiuſdem. Qui & primus Chriſtianus inter reges Morauiæ fuit. Cap. XIII.

SVatocopius eo tẽpore Morauis imperabat, Chriſtianę religionis cultor, & dignus cuius memoriã ad poſteros referamus. Morauia trans Danubium iacet, cui ad Orientẽ Hungari Polonicꝙ regnũ poſſident, Moraua diſiuncti amne, qui nomen regioni dedit: occidentẽ ſolem Bohemi excipiũt, Auſtriales Meridianũ: Septentrionale latus Sleſitæ occupant. Ager uini frumenticꝙ ferax, gens rapinis aſſueta: nulli tutum iter niſi armato, potentioricꝙ præbet. Hic multos annos regnatũ. Hũgarij, Bohemi, Ruſſani, Polonicꝙ, Morauorũ principi paruerũt: princeps ipſe Rom. imperio. Caput regni ciuitas Velegradenſis. † Suatocopius regũ penultimus, quũ aliquandiu feliciter regnaſſet: tandem Arnulpho Imperatori tributũ pendere recuſans, cõmiſſo prælio, quũ ſuos cadere animaduertiſſet, clàm ſeſe pugnæ ſubtraxit: atꝙ ut erat mutata ueſte incognitus, ſalutẽ ſolus fuga quęſiuit. Quumcꝙ ad montẽ ueniſſet, cui Sambri nomẽ eſt, abiectis armis, equo dimiſſo pedibus iter fecit, & tancꝙ uiator inops, uaſtiſſimã ingreſſus eremum, tam diu pomis arborũ atꝙ herbarũ radicibus uitã ſuſtentauit, donec tris eremi cultores obuios habuit: quibus ſeſe adiungens, uſꝙ ad extremũ uitæ perſeuerauit incognitus, patienter ac ſedato animo incõmoda quæcꝙ ferẽs. Vbi uero obitus affuit, accerſitis eremitis: nondũ, inquit, quis fuerim, nouiſtis. Rex ego Morauorũ, prælio uictus ad uos cõfugi, & regiã uitã & priuatã expertus morior. Nulla regni fortuna eſt tranquillitati eremi præferenda. Hic ſecurus ſomnus, dulces herbarũ radices atꝙ undas efficit: ibi curæ atꝙ pericula nullũ cibũ, nullũ potũ non amarũ reddunt. Quod uitæ mihi fata dederũt, apud uos felix peregi: in regno quicquid eius tranſactũ eſt, mors uerius quàm uita fuit. Sepelite me hic poſtquã anima corpus reliquerit, Morauiamcꝙ deinde petentes, filio meo, ſi adhuc uiuit, hæc nunciate. Atque his dictis uita exceſſit. Arnulfus interea uictoria *al. Suatocupus* *Scite*

potitus, regnum Morauiæ Suatocopij filio, quem de ſacro fonte leuauerat, poſſidendum reliquit. Is ab eremitis edoctus de fortuna patris, quem cecidiſſe in prælio exiſtimauerat,corpus eius ex eremo defoſſum, Volegradum retulit, atq; in ſepulchris maiorum condidit. Fuit autem Suatocopij filius, quanquam Chriſtianorum ſacris imbutus, minus tamen ꝗ decuit,ſacerdotes dei ueneratus. Qui uenationem aliquando facturus,archiepiſcopo Methodio imperauit, ne ante ſuum reditum diuina perageret.Expectauit Methodius ad meridiem uſq;,tandem negligi rem diuinam ueritus, deo ſacrificium cœpit offerre. Interea reuerſus princeps, ubi ſe neglectũ animaduertit, ſacrã ingreſſus ædem, multitudinem canum intromiſit, tubaſq; clangere iubẽs,ad altare uſq; progreſſus, cõuicia multa ingerẽs, uix manus à uiolatione ſacerdotis abſtinuit.Ob quam rem,paucis poſt diebus Methodius in Bohemiam fugiens,regem extra eccleſiam fecit,regnoq; ſacris interdixit. Quo facto,non ſolum archiepiſcopalis ſedes in Morauia defecit,ſed in ſeipſo quoq; regnum extinctum eſt. Mortuo nanq; paulo poſt excommunicato rege, imperij Morauorum partem Theutones ac Bohemi,partem Poloni,atq; Hungari diripuerunt. Methodius in Bohemia aliquandiu moram traxit,deinde Romam ſe contulit,ubi fratrem ſuumCyrillũ comperit,qui baptizato quondam Suatocopio,Morauis Chriſtiana ſacra crediderat, multaſq; alias Sclauorum gentes ad fidem Chriſti conuerterat. Ferũt Cyrillum quum Romæ ageret,Romano pontifici ſupplicaſſe,ut Sclauorum lingua,eius gentis hominibus quam baptizauerat,rem diuinam faciens uti poſſet.De qua re dum in ſacro ſenatu diſceptaretur,eſſentq; nõ pauci contradictores,auditam uocem tanquam de cœlo in hæc uerba miſſam,Omnis ſpiritus laudet dominum,& omnis lingua confiteatur ei:Indeq; datum Cyrillo indultum

De Spitigneo undecimo,ac Vradiſlao duodecimo Bohemorum ducibus. Caput XIIII.

Borſiuoius autem, coniunxq; Ludmilla, Chriſtianam ueritatẽ amplexi, fidem catholicam inter Bohemos magnopere ampliarunt. Ludmilla filia fuit comitis Slamborij caſtelli Bizeniæ, quod poſtea Melinca dictũ eſt. Ex qua tulit Borſiuoius duos filios,Spitigneum & Vradiſlaum.Primus patri ſuccedit: ſed moriens ſine filijs,fratri principatum reliquit. Coniunx Vradiſlai†Drabonucia,mulier audax, & ad ſcelus prona,duos pariter filios uiro peperit, Venceſlaum & Boleslaum: priorem Ludmillę tradidit educandum, alterũ ipſa enutriuit. Alumni ex nutricibus mutuati mores, Venceslaus pietatem colere, manſuetudinem præſeferre, Chriſtiana ſacra uenerari, elargiri multa pauperibus, nulli noxius eſſe: Boleslaus idolorum ſectari culturã, honores ambitioſe quærere,adulterari,rapere, occidere,in ſcelera cuncta prolabi.

† al. Drabomicia

De ſancto

De ſancto Venceslao martyre, tertiodecimo, & fratre ſuo Boleslao quartodecimo Bohemorum ducibus. Cap. XV.

PAter ſuprema ordinans, Ludmillæ, cuius integritatē prudentiamq́ optime noſſet, quouſq́ liberi adoleuiſſent, gubernationem prouinciæ dimiſerat. Id ægre Drahomiciæ fuit, quæ Tymā & Simonē nepharios homines ſubmittens, ſocrum in caſtello Thetim ſtrangulari iuſſit: ipſa deinde imperium accepit. In omnes crudelis, in Chriſtianos ſæuiſſima & intolerabilis, ac propterea Venceslao etiam filio infeſta, cui præferre fratrem non dubitauit. *Venceslaus* De Venceslao hæc referuntur. Potus cibiq́ parciſſimum fuiſſe tradunt, corporis maieſtate decorum, uirginitatem ad ultimum uitæ ſeruaſſe: diuina in templis officia, diurna nocturnaq́ nunquam neglexiſſe: & noctis quidē tempore nudis pedibus ſuper glaciem ac niuem iter agentē, uim frigoris minime ſenſiſſe: Podium uero eius comitē, quū caligatus obriguiſſet, iuſſum ueſtigia Venceslai pedibus premere, concaluiſſe. Poſtera die cruenta ſancti uiri ueſtigia inuenta: iniſſe eum populo perurgente, adhuc uiuente matre, principatū. Duci uero Curinenſi, nulla iniuria laceſſito, cum exercitu in Bohemiam ingreſſo, atq́ agros uaſtare conanti, armatum cum copiis occurriſſe, uocatoq́ in colloquiū, ſingulare certamen obtuliſſe. Accepta ab aduerſario cōditione, ubi manus conſeri debuit, angelos uiſos, qui Venceslaum protegentes arma miniſtrarent: territum ea nouitate Curinenſem, ex equo prolapſum ueniam petiuiſſe. Bohemum libenter humiliato peperciſſe, monuiſſeq́ ne deinceps aliena peteret. Similem angelorū comitatum uidiſſe aiunt Imperatorē, quū Venceſlaus adoleſcens in eius curia obuerſaretᷣ, eamq́ ob cauſam brachium ſancti Viri dono ei dediſſe, in cuius honore cathedralis ædes in Praga conſtructa eſt. Ferunt tunc Bohemiā ſub epiſcopo Ratiſponenſi fuiſſe, ac propterea quum Venceſlaus Volgangū præſidem, qui poſtea inter ſanctos relatus eſt, ad cōſecrationē eius baſilicę ſummis precibus inuitaſſet, reſpondiſſe pontificem, coram deo iam templum ſuum dedicatum eſſe, quod futurā metropoliticā cerneret, miſſurū ſe tamē, qui ſua uice Venceſlao ſatisfaceret. Creuerat iam Venceslai nomen, miraq́ populi charitate atq́ admiratione celebrabatᷣ. Sed quanto cæteris acceptior erat, tanto acrius in ſe odiū fratris matriſq́ concitabat, ac propterea licet dimittere ſeculum, & in monachum tonderi deſtinaſſet, non potuerunt infelices animæ ſancti uiri propoſitum expectare, ſed impatientes moræ, piam principis intentionem ſcelere præueniunt. Fit conuiuium apud Boleslaum, matre iubente, uocatur Venceslaus. Qui & ſi mortem inſtare prædixerat, facta tamen cum ſacerdote de peccatis ſuis ex more Chriſtiano confeſſione, fraternam domum ingreditur, ibiq́ ſtatim Boleslai manu percuſſus interijt. Dicat aliquis homicidam ſuſpiſius *Venceslai mors* Venceslaum fuiſſe, negetq́ cœlo dignum, qui certæ ſe morti obtulerit. Nos Gotthorum inſtante procella, plurimas Romæ fuiſſe puellas legimus,

quæ pudicitiæ ſuæ uim inferri timentes, & ne in manus hoſtiles inciderẽt, in Tyberim ſeſe præcipitauerunt: quæ poſtea miraculis coruſcantes, ſanctorũ honores meruere. Venceſlai ſanctitati qua die cæſus eſt Chriſtum deum teſtimonium præſtitiſſe, memoriæ prodiderunt, qui regi Daciæ per uiſum apparens, ſuo martyri ædem conſtrui mandauit. Ipſum autem Venceſlaum multis miraculis claruiſſe, atq; inter ſanctos martyres ab eccleſia receptũ tradunt, Drahoniciã paucis poſt diebus fatis ſuis trahentibus, ultionemq; parricidij exigentibus, hiatu terræ apud arcem Pragenſem abſorptam, Boleſlaũ multis ſceleribus nobilitatum, morbo abſumptum duos filios reliquiſſe, Boleſlaum paternum nomen referentem, & Stratiquatem.

De Boleſlao quintodecimo Bohemorum duce. Cap. XVI.

BOleslaus imperio potitus, patrui magis quàm patris æmulator extitit. religionẽ enim Chriſti extollens, uiginti eccleſias erexit. Huic ſoror fuit

Milada Milada eximia ſpecie uirgo, ſacris imbuta literis, & multa pollẽs eruditione. Quæ quum Romam orationis cauſa petiuiſſet, à Ioanne pontifice maximo benigne excepta, ipſius autoritate monaſterium ſancti Georgij in arce Pragenſi conſtruxit, ibiq; ſacerdos conſecrata eſt. Eadem quoq; ſancti Viti ędẽ,

Ditimarus à Venceſlao fundatam, in pontificalem eleuari obtinuit. Ditimarus natione Saxo, & opinione ſanctitatis inſignis, primus ibi epiſcopus conſecratus, cui Adelbertus ſucceſſit, nobili genere apud Bohemos natus. Stratiquas, Boleſlai frater, relicto ſeculo apud Ratiſponam Baioariæ ciuitatẽ, in cœnobio ſancti Emerammi, monaſticã uitam elegerat. Quem Pragam forte aduenientẽ,

Stratiquas aggreſſus Adelbertus, pontificalẽ ei cathedrã offert: q quũ eſſet regis frater, ex rege natus, facile populũ ſub religione continere poſſet: nam ſibi non eſſe facultatem eius regendæ plebis, quæ rapinis & adulterijs aſſueta, ius faſq; omne contemneret. Stratiquas mundanas dignitates quaſi malas peſtes & fugiendas eſſe reſpondit, monaſteriũ ſibi & præſentẽ uitam ſuauẽ præſtare, & futurã promittere meliorẽ, in eo ſe uiuere moriq; uelle. Scribunt autores, Adelbertũ his auditis, prophetico ſpiritu plenũ Stratiquati dixiſſe, Poteras modo pontificali honore cum ſalute defungi: at quod nũc recuſas, in perniciẽ tuam uehementer expetes. Abijſſe deinde Romam, ac cum fratre ſuo beatæ uitæ Gaudentio in monaſterio ſancti Alexij tamdiu delituiſſe, donec iuſſu pontificis maximi ſuas oues repetere iuſſus eſt. Quibus quũ eſſet prorſus ingratus, in Hungariam profectũ, regem Stephanum baptizaſſe, quem inter ſanctos relatum aiunt. Exinde Poloniã ingreſſum, Gaudentiũ fratrem, in eccleſia Gneſnenſi prædicaturum Euangeliũ, pontificem ordinaſſe. Poſtremo Prutenos adijſſe, apud quos dum Chriſti legẽ prædicat, gladio cæſum, martyrio uitam finiſſe. Interea Stratiquatem mutato propoſito, Pragenſem eccleſiam popoſciſſe, neq; repulſum, fraterno regioq; fauore adiutũ. Sed dum apud Maguntinum archiepiſcopum agit, ſacris de more imbuendus, inter

duos

duos epiſcopos iacentē pronum, diabolico ſpiritu arreptum, tamdiu uexatū, donec animā exhalauit, Adeodato natione Teuthonico, eccleſiā cōmiſſam.

De Boleſlao ſextodecimo Bohemorum duce. Cap. XVII.

BOleſlaus duobus & triginta annis imperio potitus, ex uita deceſſit, relicto ſucceſſore filio ſui nominis Boleſlao tertio: Huic Meſcho Polonorum princeps Cracouiam per fraudem eripuit. Bello deinde orto, uaſtatis agris, induciæ demum dictæ, ſtatutumꝗ; uti ambo duces apud Cracouiam conuenirent. Boleſlaus accepta fide eò pergit, atꝗ; in conuiuio captus, luminibus priuatur, comites eiuſdem crudeliter necati, exceptis Vrisbuicenſibus inſidiarum cōſcijs, ſceleriſꝗ; participibus. Qui domū reuerſi, tanquam magno ex periculo euaſiſſent, publicam fidem atꝗ; iuſiurandū & iura hoſpitij à Polono uiolata queruntur. Vbi fides habita, Ianurem Boleſlai fratrē dolo necate conantur. Cocherem inter Vrisbuicenſes conſilio, opibus & autoritate maior, adoleſcentē ſub ſpecie uenationis in ſyluā tractum, ad ſtipitē arboris alligatū, ſagittis confodi iuſſiſſe fama eſt: diuum Ioannē baptiſtā ab eo precibus exoratum, hirſuto tegmine ſagittas excepiſſe, uxoremꝗ; eiuſdem per uiſum cōmonuiſſe, periclitanti uiro opē ferret. Interea famulū principis Ouerā nomine, ex periculo prolapſum, proditionē populo expoſuiſſe, illum tanta nouitate cōmotum, correptis mox armis in ſyluam procurriſſe, captiſꝗ; proditoribus atꝗ; occiſis, ducem ſaluum reduxiſſe. In eo loco ubi hæc acta ſunt, monaſterium ordinis ſancti Benedicti, quod Veliſcam appellatur conſtructum, & aram maiorem ibi ſitam, ubi arbor religatum Ianurem tenuit. Meſcho autem coacto exercitu, longe lateꝗ; Bohemorum populatus agros, Pragam deniꝗ; obſidione cinxit, eamꝗ; biennio fame laborantem obtinuit, excepta arce Viſſegradenſi, quæ in fide Ianuris permanſit.

De Vdalrico, ſeptimodecimo Bohemorū duce. Cap. XVIII.

FVerat & alter Boleſlao frater, Vdalricus nomine, quē pater Henrico Imperatori nutriendum dederat. Is audita Meſchonis proditione, clàm ab Imperatore dimiſſus, caſtellum Dicuizum natura & arte munitū ingreditur. Exin collecto raptim milite, colles occupat, qui Pragæ ſupereminēt, tubasꝗ; clangere iubet. Mox alta uoce præconem Pragenſibus nunciare, uictos prælio Polonos fugam cepiſſe, uictorem principem cum exercitu adeſſe. Quā uoce accepta Polonorum præſidium quod urbem tenebat, metu perculſum exceſſit. Pragēſes aucti animo inſequuti, complures in fuga captos necauere. Meſcho cum paucis in Poloniā ſe recepit. Vdalricus Pragam ingreſſus, germano ſuo, ſiue proditoribus ſuggerentibus, ſiue quod ætatis beneficio illum ſibi præferri uidebatur, effodi oculos iuſſit. Multa huius facinora referuntur, partim reprehenſione, partim laude digna. Inter cætera & illud narratur, redeuntem ex uenatione, puellam uidiſſe in uilla quadam, iuxta puteum ueſtimenta lauantem, nomine Bozenam, quod Beatricem interpretatur, elegantī

elegantí forma, & moribus ſupra ꝙ par eſſet agreſti uenuſtis,captum ſpecie & alloquio modeſto, quamuis amici aduerſarentur, coniugẽ accepiſſe:Bizetiſlaum ex ea natũ.Is quum adoleuiſſet, Iutham Imperatoris Ottonis Rufi filiam,quæ apud Ratiſponam in monaſterio nutriebatᷣ, quamuis nunquam uidiſſet,ſola fama commotus,ui rapuit, ſolusꝙ cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatem eius inſequi nequeuntibus,ab Imperatore ex fuga retractis atꝗ occiſis.Non improbauit pater factum,ſed admiratus audaciam, tantum ſe filium genuiſſe gauiſus,matrimonium cum rapta in Morauia celebrari mandauit:tanto præſtantiorem filium æſtimans, quanto nobilius eſt, Imperatoris quàm uillici filiam amauiſſe. Imperator ea contumelia motus, iureiurando affirmat exercitum in Bohemiam ducturum,terram malis affecturum, ſibiꝙ ſedem in medio regni collocaturum. Statimꝙ cum exercitu Bohemiam inſtar torrentis cuncta ſecum rapientis,ingreditur.Cõtrà Vdalricus filiusꝙ caſtra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli conuenerant, tum Iutha, cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus ſparſis, ſciſſa unguibus facie,uicto periculorum magnitudine muliebri pauore, auſa telis ſeſe inferre uolantibus,inter primas acies proſiliens, patris alloquium priuſquam furor ardeat amplior,expoſcit.Quo impetrato,Fateor,inquit, pater,iuſtum te bellum mouiſſe,cuius filia rapta eſt, illumꝙ pœna dignum, qui te contempſit, niſi compuliſſet amor,cuius cæca conſilia ſæpe ueniam meruere.Sed age obſecro,pone ante oculos quem armis inſequaris: gener tuus,mihi maritus,cui tantopere iraſceris, & fortaſſe nepos tuus,eius filius,in uẽtre meo conceptus eſt.Parce oro filiæ,parce nepori:patrem illi,mihi uirum,dimitte. Non eſt degener maritus, nec ſolui conſummatum matrimoniũ Romana eccleſia ſinit: nec tibi uictoriæ poteſtas eſt:utriꝙ uires, utriꝙ belli artes ſuppetunt: Mars dubius caſum reſpicit. Ne obſecro pater, mei cauſa tantam militiam morti obijcito:parce,cui ego prior læſa,peperci. Illacrymatus pater,audita filia:facturumꝙ ſe quod illa uellet,niſi obſtaret iuramentum.Tum Iutha,Et maritus,inquit, meus iureiurando aſtrictus eſt Theutoniam armis laceſſere: ſed uana religio,quæ ſceleri locum facit.Vim criminibus ſacramenta non addũt. Et promiſſorem maleficij diuina maieſtas odit,factorem exterminat.Inueni tamen ſi libet,uiam,qua te ſimul promiſſo,uirumꝙ ſoluam. Veniet cum patre gener ad pedes tuos,ueniam commiſſi petet:te regem, te dominum profitebitur:neꝙ impedimento erit,quo minus ſedem in medio Bohemiæ colloces,ibiꝙ ius dicas.Poſtremo curiã tuam in Teuthonia petens, uillas aliquas quas iuſſeris inter equitandum maritus diripiet.Placuit Imperatori cõſilium filiæ,atꝗ in eius uerba fœdus ictum, exercitus conſalutati, & in Boleſlauia, quæ umbilicum tenere Bohemiæ creditur,ſedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuum rei monumentum principibus terræ inſigne datum Imperialis aquilæ.Exin Biſetiſlaus Moraniã ex paterno indulto rexit, Polonosꝙ, qui

Iuthe elegãs oratio

Grauiter

magnam

magnam eius partem occupauerant,bello deleuit,eorumq́ multa milia,liga tis poſt tergum manibus,in Hungariam uenundandos miſit.

De Biſetiſlao decimo octauo Bohemorum duce. Cap. XIX.

DVm hæc aguntur,anno poſt Chriſti ortum triceſimo ac milleſimo,Boleſlaus apud Cracouiam excæcatus interijt. Vdalricus quoq; frater eius uita functus eſt.Qua re cognita Ianur & ipſe cæcus,Pragam ueniens,ducatũ gẽtis ſuopte ingenio nepoti dimiſit. Biſetiſlaus ea re cognita,animo auctus, quãuis nulla iniuria laceſſitus, exercitũ in Hungariã duxit,magnamq́ inde prædam retulit.Quinq; ei ex Iutha fuerũt filij,Spitigneus,Vratiſlaus,Conradus,Iaronurus,& Otto:quorũ fiducia plenus, etiam Polonos ulturus,auũ pulſare bello non timuit,Cracouiamq́ armis captam funditus euertit.Gneſenium quoq; metropoliticam urbem diripuit,multorumq́ martyrum ſacratiſſima inde corpora aſportauit, & crucem aureã ccc.penſantẽ libras. Quod quum Imperator Henricus,eius nominis ſecundus accepiſſet,indignatus iniuſſu ſuo Poloniam uaſtatam eſſe, Biſetiſlaum aut reſarcire Polonis damna, aut bellum expectare iuſſit. Ille nihil ſe Imperatori niſi tributum debere reſpondit à maioribus inſtitutum.Pendebat autẽ dux Bohemiæ Romano imperio quotannis centum & uiginti boues, & argenti puri centum quinquaginta marcas:id ſe neq; neglexiſſe hactenus,neq; neglectum.Si quid amplius iuſſerit Imperator,à bono & æquo recedere, ſe libertati gentis nihil detractũ. Imperator his auditis, ex Ratiſpona in Bohemiã copias traducit: Othardo Saxonum duce ex altera parte cum exercitu properare iuſſo. Ingreſſus ſyluam,qua Bohemiam cingi diximus, præciſis arboribus iter interceptum reperiens,milites uiam ſecuribus aperire iubet. Magnus hic labor equiti,erãt enim uaſtæ magnitudinis arbores, multaq́ robora incidenda,priuſquam iter pateret. Ob quam rem, quum iam opere peracto ad interiora perueniſſent,nec hoſtis in conſpectu uſquam daretur, feſſi ac ſitibundi proiectis armis flumina petunt.Biſetiſlaus ex inſidijs prodiẽs, palantes atq; inermes aggreſſus,ſtragem haud paruam effecit.Imperator repentino commotus malo,multis ſuorum deſideratis,fuga ſalutem petit. Othardus uero iam fines Bohemiæ ingreſſus, Septentrionalem prouinciæ partem longe lateq́ populatus,his cognitis cum præda domum reuertitur. Procopius comes Bilienſium,cum parte copiarũ aduerſus eum miſſus, fortuna parum proſpera uſus,tanq́ pecunia corruptus,effoſſis oculis, manibus pedibusq́ obtrũcatis in flumine Bicline demerſus eſt: nec tamen eo pacto quies Bohemiæ data. Nam ſequenti anno Henricus Imperator,& Othardus, maioribus collectis copijs redeuntes,tranſmiſſa ſylua ferro ac flamma cuncta uaſtarunt: Biſetiſlaum armis diffidentẽ intra Pragæ mœnia clauſum obſederũt. Seuerus tũc epiſcopatũ urbis gerebat,iureiurãdo Imperatori obnoxius, ex cuius indulto pontificali ſede præerat.Is noctu cũ pluribus ad Henricũ confugit, obtinen-

Gneſna

dæq; urbis uiam oſtendit. Quare fractus animo Biſetiſlaus, errati ueniã pe-
tijt: dictæ ſunt pacis leges quas uoluit Imperator, & trium annorũ tributum
penſum: Sleſia ſub annuo tributo, auri triginta, argenti cl. marcarum Bohe-
miæ principi tradita: ſecũdo & quinquageſimo anno poſt milleſimũ à Chri
ſti ſaluatoris aduentu, pace cum Imperatore compoſita, Hungariã ſibi ſubi-
gere Biſetiſlaus aggreditur: cuius populus ſuis utens legibus, Romanorũ im
perium contemnebat. Sed ingreſſus hoſtilẽ prouinciam, mox ardenti febre
correptus, ultimũ inſtare diẽ intelligens, uocatis Bohemiæ primoribus, Spi-
tigneũ primogenitũ ſucceſſorẽ ſuum deſignat, reliquos filios Morauia inter
eos diuiſa, parẽre fratri iubet. Atq; his demandatis, uita decedit, quarto Kal.
Maij. Corpus eius Pragam tranſlatum apud parentes ſepultum.

De Spitigneo decimonono Bohemorum duce. Cap. XX.

SPitigneus ut regnum primum potitus, omnes Theutonici generis Bohe
mia excedere iubet, nec matri poteſtatem manendi facit. Exinde Mora-
uiam infeſtis petens armis, fratres bello aggreditur. Vratiſlaus audito ger-
mani aduentu, relicta in Olomucio cõiuge, ad regem Andreã in Hungariã
confugit. Conradus & Ottho fratri ſe dedunt. Vxor Vratiſlai capta, aliquã-
diu in uinculis habita. Poſtremo ſuadẽte Seuero epiſcopo dimiſſa, dum uirũ
in Hungaria petit, uicina partui in itinere decedit. Mœſtus ea re coniunx, ab
Andrea rege conſolationem accepit, qui filiã ſuam Adilheidam nuptam ei
tradit. Quod quũ Spitigneus accepiſſet, ueritus ne uires Hungaricas in ſe fra
ter armaret, miſſa legatione, ſine cauſa illũ ex Morauia abijſſe dicit, nihil ho-
ſtile timendum fuiſſe. Nam quur frater fratrẽ oderit, ſecundo poſt ſe loco ge-
nitum? Seruaſſe ſe abeunti bona, non abſtuliſſe: redire eum ad ſuos debere,
cuncta ei ſalua eſſe. Nec fruſtratus eſt fratrẽ, redeunti quæ armis abſtulerat,
cũcta reſtituit. Iutha uero à filio deiecta, quũ ſecũdo nupſiſſet, breui mortua
eſt: cuius corpus in Bohemiã tranſlatũ, in ſepulchris principũ condidere.

De Vratiſlao uiceſimo Bohemorum duce Cap. XXI.

SPitigneo uita defuncto, Vratiſlaus ſucceſſit. Qui Morauia rurſus inter
fratres diuiſa, Iaronurũ, quem pater eccleſiæ dedicatum exortem regni fe-
cerat, in diaconũ uel inuitum ordinari iuſſit. Is relicto Chriſti habitu, ad Po-
loniæ duces confugiens, militarẽ diſciplinam ſectatus eſt. Fuerunt Vratiſlao
ex Adilheide tres liberi, Biſetiſlaus, & duæ fœminæ, Ludimilla, & Iuditha.
Verum Adilhiede mortua, uxorem alterã ex Polonia duxit, nomine Suata-
nam, ex qua Boleslaum, Borziuislaum, Vladislaum, Sobeslaumq; ſuſcepit.
Inter hæc Seuerus epiſcopus, qui Bohemiam Morauiamq; ſacerdotio tenue
rat, Ioanne in Morauorũ eccleſia ſibi ſubſtituto, iam grauis ſenio ex uita de-
cedit. Ob quam rem Conradus & Otto, Vratislaum precibus onerant: Iaro
nuro fratri ut eccleſiam Bohemiæ ab Imperatore impetret. Annuit Vratiſ-
laus, neq; Imperator aduerſatus eſt. Iaronurus ex Polonia reuocatus, relicta
militia,

militia,epiſcopus ordinatur,ac mutato nomine†Gebardus appellatur. Qui mox ſpiritu ſuperbiæ inflatus Morauiā non minus ſibi q̃ ſuo anteceſſori de bitam dicit,illum exterū,ſe ciuem:illum infimo loco natū,ſe regia ſtirpe ortū. Ingreſſus Morauiā,Ioannē epiſcopum qui cedere nollet,contumelijs & uerberibus afficit. Vratiſlaus,qui Ioannē amaret,ea re cōmotus,Romanū pontificem contumaciā Gebardi uti corripiat,ſcriptis hortatur. Miſſus eſt in Bohemiam Rodulphus cardinalis,qui cauſa cognita delictū puniat. Is uocatū Gebardū,quū minime pareret, ſacerdotio abdicauit. Sed rogatus à clero,dignitatē ei reſtituit,iubens & ipſum & Ioannē intra annū coram ſummo ſacerdote ſe exhibere. Paruerūt ambo. Sacerdos maximus ambobus auditis,Gebardum amouere ſacerdotio ſtatuit:feciſſetq́,niſi preces interueniſſent Mathildis uirginis, filiæ Bonifacij ducis Lucani, quæ tum Romæ fuit,ex Bohemorū ſanguine nata. Hæc eſt illa Mathildis,fama inclyta,& apud hiſtoricos late memorabilis, quæ à Radicofano Senenſis agri oppido, uſq; Ceperanū interiacentē terram donauit eccleſiæ:poſteri patrimoniū ſancti Petri appellarunt. Huius ergo interuentu, Romanus præſul utrunq; ſacerdotē ſua dioeceſi contentum eſſe,ac remiſſis iniurijs,in patriam reuerti iuſſit.

al. Gerardus

Mathildis

Vratiſlaus dux Maguntiæ,in regem creatur per Henricū Imperatorē quartum,regnoq́ Bohemiæ,Poloniā,Sleſiam,Luſaciā, Morauiamq́ adiecit. Cap. XXII.

INter hæc Leopoldus Auſtriæ marchio,Morauiā latrocinijs magis quàm iuſto bello infeſtam reddit,nec Conradi aut Otthonis,qui tunc prouinciæ præſidebant,preces audit. Illi fraterna ſolatia expetunt. Vratiſlaus collecto raptim exercitu, Auſtriā ingreſſus, inſtar horridæ tempeſtatis obuia quæq; proſternit:occurrentē Leopoldū prælio uictū,in fugā conuertit,ipſe onuſtus ſpolijs domum reuertitur. Poſt hæc anno ſexto & lxxx. ſupra mille,ab ortu ſaluatoris Chriſti,apud Maguntiā in concilio principū ab Imperatore Henrico,eius nominis quarto,Vratiſlaus rex declaratur, Morauorū regno,quod ſupra extinctū diximus,in Bohemiā tranſlato:Polonia,Sleſia,Luſacia,Morauia,Bohemorū imperio adiectę. Gilbertus Treuirorū archiepiſcopus cum eo Pragā miſſus,qui coram prouincialibus regem inungat,regalibusq́ adornet inſignibus. Id eodem anno factū,ac clamante populo,Vratiſlao regi ſalus,honor atq; uictoria. Suatana quoq; regina cū eo coronata. Mortuus eſt per idem tempus Ioānes Morauorum epiſcopus,cuius eccleſia,inſtante Gebardo Pragenſi,unita eſt. Quæ res illi maioris inſolentiæ fomentū fuit:adeo, ut præſente rege intereſſe diuinis minime dignaret̃. Ob quam cauſam Vratiſlaus,indulgēte Alexandro papa iij.natione Seneñ. collegium canonicorū regulariū in arce Pragenſi erexit:in quo dum res agitur diuina, non præpoſitus tantū,ſed decanus & ſacerdos, diaconusq́, & ſubdiaconus, rem diuinā facientes,epiſcopalibus ornamentis utunt̃. Et præpoſitus quidē cancellarius

Primus Bohemorum rex

regni appellatus, principis honore defungit. In fundatione aūt eius eccleſiæ, regem ſuis humeris duodecim cophinos lapidum geſtaſſe ferūt. Religioſum principem, dignumq́ꝫ qui primus inter Bohemos regio diademate uteretur. Gebardum uero indies magis atq́ꝫ magis inſoleſcentem, ac propterea à Morauorum plebe repulſum, dum per Hungariam ad Romanū pontificē queſtum iniurias proficiſcit, apud Strigonium morbo correptū interijſſe, Coſmumq́ꝫ illi ſuffectū. Fuerūt Vratiſlao & cum Saxonibus, & cum germano, qui Morauiam obtinebat, inimicitiæ. Illos per filium uicit; germanū ipſe ex Morauia armis expulit, urbemq́ꝫ Olomucenſem poſſidendā filio tradidit.

De Conrado uiceſimoprimo, Bizetiſlao uiceſimo ſecundo, ac Boleſlao uiceſimotertio, necnon Borziuiſlao uiceſimoquarto, Bohemorum ducibus. Cap. XXIII.

VIra functus Vratiſlaus, non filium ſicut optauerat, ſed Conradū fratrē habuit ſucceſſorem. Qui ſeptimo menſe potitus imperio, morbo correptus, nepotibus ex fratre locum fecit. Quinque eos fuiſſe diximus, qui ſibi inuicem pro natiuitatis ordine ſucceſſere. Duos ex his Vrbuicenſes, perpetui regum hoſtes, fraudibus interceptos necauere.

De Vladiſlao uiceſimoquinto Bohemorum duce, & rege ſecundo Caput XXIIII.

al. quinti PEnultimus Vladiſlaus nomine, ex Biſeriſlao fratre nepotē ſui nominis, cum ccc. galeatis equitibus auxilio Hērici† ſexti Romanorum Imperatoris Romam miſit, qui plurimas inde reliquias ſanctorum reportauit. Inueni in hiſtoria Bohemorū poſt Vratiſlaum primū regem, pluribus annis interregnum fuiſſe. Nam Conradum fratrem eius, ac deinde Vratislai filios non regis nomine, ſed ducis tantum uſos, tanq́ꝫ regni decus homini, non prouinciæ datū fuiſſet. Vladislaum uero quarto loco Vratislao natum, à Friderico primo, ſibi & poſteris regiam dignitatē obtinuiſſe, & quū in expugnatione Mediolanenſi egregiam operā nauaſſet, Imperatori mirifice gratum, leonē rubeum bifurcatæ caudæ, in clypeo albi coloris inſigne regium accepiſſe: candelabrum quoq́ꝫ Salomonis ex Mediolano aſportatū, in eccleſia ſancti Viti Pragenſis recondiſſe. Pontē ſuper Multauiam, quo uetus Praga minori iungeretur, magni operis ædificaſſe, quem Ratiſponēſi præferunt, in quatuor & uiginti arcus, ut antea diximus protenſum.

De Sobieslao uiceſimoſexto, & Friderico uiceſimoſeptimo, nec non Conrado uiceſimooctauo, ac Bizetislao uiceſimonono, atq́ꝫ Venceslao triceſimo Bohemorum ducibus. Cap. XXV.

POſt eum Sobieslaum quinq́ꝫ annis ducatu functū, à prouincialibus exactum, in exilio interijſſe. Exin Fridericū Vladislai filium ſucceſſiſſe, poſt Conradū, qui apud Apulos in Italiam ſequutus Imperatorē, deceſſit. Conradū Biſetislaus ſequit, qui & Henricus dictus eſt. Et quū eſſet Pragenſis epi ſcopus,

ſcopus xvi.annis pontificatū ſimul & principatū Bohemiæ tenuit. Poſt eum ducatū obtinuit Venceſlaus frater eius. Hos quoq; regis nomine abſtinuiſſe conſtat, ſiue quia magis ui quàm iure imperauerunt, ſiue quod Imperatoris Ro. indultū ſumendæ coronæ, more maiorū obtinere non ualuerunt.

De Primiſlao triceſimo Bohemorū duce, & rege tertio. Cap. XXVI.

VEnceſlaum tribus menſibus ducali autoritate functū, Primiſlaus Vladiſlai ſecundi regis filius, armis deiecit, & à Philippo Ro. Imperatore Friderici ſecundi fratre, quem Romana eccleſia non accepit, tertio loco inter Bohemos reges coronatus eſt.

De Venceslao Bohemorum rege quarto, & de Othocaro Bohemorum rege quinto. Caput XXVII.

PRimislao duo fuerunt filij, Venceslaus & Othocarus: Venceslao regnū Bohemiæ ceſſit: Othocaro marchionatus Morauiæ. Fuit autē Venceſlaus unoculus, & ſine liberis decedēs, regnū Othocaro reliquit: qui & alio nomine Primislaus appellatus eſt, inter Bohemiæ reges v. belli appetēs, & magnorū operū effector, cui nec animus in rebus arduis, nec conſiliū defuit. Imperiū quod à fratre ſuſceperat, ex mari Baltheo, quod falſò pleriq; oceanū putauere (eſt enim mediterraneus ſinus) uſq; ad Danubiū protenſum, ad internum noſtrumq; mare, quod Adriaticū dicimus, extendit. Nam quū obiſſet Fridericus dux Auſtriæ ſine liberis, ſoror eius Margarita hæreditatē accepit. Nupſerat hæc olim Henrico Imp. Friderici ſecundi filio, eoq; ſine ſobole uita functo, in patriā redierat. Eadē iam anus Othocarū ſibi uirū aſciuit, qui non tam coniugis ætatē, q̃ dotē animo uoluens, ſterile matrimoniū contraxit, & principatū nobilē cōſequutus, more humano, quāto plura poſſedit, tāto maiora cōcupiuit. Vlricus eo tēpore Carinthiorū principatū tenebat. Qui quū uirili ſobole careret, accepta ex Othocaro pecunia, Carinthiā illi, Carniolā, Marchiā Sclauonicā, & portū Naonis, tradidit. Veronenſes, exinde Feltrenſes, Taruiſini, & multi ex Foroiulij, ultro ſeſe ei ſubmiſerunt. Bellū Hungaris indixit, cōmiſſoq; prælio, uictor ingentē prędā reportauit, Stiriamq; prouinciā illis ademit. In Pruſſia, quam ueteres† Vlinrigiā uocauere, ſuperatis Tartaris urbē condidit, quam Cuniſpergiū, id eſt, montē regiū uocāt. Sed quantum aucta eius potentia eſt, tantū etiā inſolentia creuit. Qui uiuente legitima uxore, & quæ ſibi tantū imperiū adiecerat, alterā ſuperduxit Cunigundā regis Maſchoriæ filiā. Vocatus per principes electores ad imperiū, contēpſit: palam inter ſuos iactitans, pluris Bohemiæ regē, quam Ro. Imperatorē eſſe. Rodolphus itaq; Habsburgi comes, qui magiſter curiæ Othocari fuiſſet, nō minus belli q̃ domi clarus, Chriſtianę Reip. pręfectus eſt. Is miſſis ad Othocarū legatis, Auſtriā & Carinthiā, cæteraſq; uicinas Italiæ prouincias tanq; iuris imperij repetit, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Carinthiā iniuſſu Cæſaris Vlricus uenundare potuiſſet. Renuit Othocarus, & im-

† al. Vlmerigiā

Rodolphus in imp. electus

n 3 peratori,

peratori, qui aliquando ſibi ſeruiuiſſet, impacato reſpondit animo. Sed interuenientibus amicis, ea lege reconciliati ſunt, ut Auſtria Imperatori cederet, exin datis acceptiſq; filiabus, affinitas utrinq; iungeret: ꝓuinciæ de quibus lis eſſet, dotales fierēt. Adeptus Auſtriā Rodolphus, Othocarū in uerba ſua iurare more maiorū expoſcit. Id ſupbo regi grauius uiſum, tanq̃ ex domino ſeruus fieret. Exoriunt̃ nouæ lites, exin bellū indicit̃. Quūq; iā duo exercitus ad mille paſſus alter alteri proximus cōueniſſent, ueritus Othocarus Rodolphi potentiā, iniuſtamq; belli cauſam animo uoluēs, legatos mittit, qui ſe iuraturū dicant, ſi modo intra tentoriū imperiale honoris ſui cauſa fieri Rodolphus uelit. Accipit conditionē Imperator potius, q̃ belli fortunā experiatur. Suggeſtū in tentorio ſublime parat̃, ibiq; aureū ſoliū eminētiori loco erigit̃: Rodolphus diademate & imperialibus inſignibus conſpicuus, cōſidētibus electoribus imperij: cæteris baronibus circumſtantibus, aduenientem regem ſedens expectat. Ille cum paucis regni ſui optimatibus ingreſſus, conſcenſo ſuggeſto, ad pedes Imperatoris genua flectit: proinde ex ueteri cōſuetudine, admotis ſacroſanctis iureiurando ſe adegit. Interea tentoriū arte compoſitū, à ſummo uſq; deorſum in quatuor proſciſſum partes, decidit: regēq;, ut erat in alto loco ad Imperatoris genua ſupplex, uidendū exercitibus præbuit. Stabant circum armatæ acies, rei exitū expectantes: ſed q̃ læti Theutones glorioſum Imp. ſuū intuebant̃, tā mœſti triſteſq; Bohemi regis ſui uecordiā atq; ignauiā excipiebāt, q ſeruire Imp. magis q̃ præliū experiri uoluiſſet. Stupefactus ea re Othocarus, quāuis dolo magis q̃ caſu cecidiſſe tentoriū nō ignoraret, ſubticendū tamen in præſentia cenſuit: petitaq; ab Imp. uenia, plenus irarū domū redijt. Quē, tametſi ſua ſponte ſatis fureret, magis tamen ac magis uxor incendit. Quæ cognito rerū ſucceſſu, aduenientē regē hiſce uerbis alloquuta fertur. Hæccine nobis ſpolia, hæc belli adorea domū refers? Dediti omnes hodie tua opera, ueluti mancipia, ueluti pecudes ſumus. Regina prouinciarū Bohemia, tributaria facta. Quū te olim ſuperaſſe Tartaros, exuiſſe caſtris Hungaros, Stiriā armis adeptū eſſe, Italiā cum exercitu penetraſſe audierā: felicē me quæ tali nupſiſſem uiro, patrē qui me regi magnanimo tradidiſſet, ſapientē exiſtimabā, neq; reginā eſſe ullam orbe toto, cui me cedere oporteret. Nunc falſa omnia experior: nam quæ mulier me infelicior, quis te uirorū omniū ignauior? Auſtriā ꝓuinciarū nobiliſſimā, tot urbibus, tot proceribus inſignē, nulla neceſſitate coactus, è manibus tradidiſti: Stiriam, Carinthiā, & quas poſſidebas in Italia ciuitates, turpi metu reliquiſti, cū comite Habſburgenſi infimi generis affinitatē contraxiſti. Poſtremo ei qui ſatelles quondā tuus fuerat, iureiurando exhibito, te ſubmiſiſti, & ſeruus ſerui factus, tu ſimul ac maiorū tuorum gloriā offuſcaſti. En uirū qui magnitudine animi renuiſſe impiū uideri uult. Laudarē, ſi te illi nō ſubieciſſes. Age, ſi tibi animus uirilis deeſt, neq; gladios exertos intueri potes: ſine me regem eſſe, experiar profecto.

Vxoris ad Othocarū oratio

profecto.Bohemis an Theutonibus imperiũ debeat. Sũt Poloni,ſunt Saxones ac Franeones,qui noſtra ſigna ſequunt̃,ſunt Sleſitæ,Morauiq́ꝫ,& uerebimur belli tentare fortunã? Vtinã aut tibi meus animus fuerit,aut mihi obedientia quam te habere animaduerto,ſentiret profecto Rodolphus, neqꝫ uires aduerſus dominos ualere,neqꝫ dolos.Othocarus,qui uxoris charitate teneret̃,eamq́ꝫ uera loquutam animaduerteret,ſimulq́ꝫ animi magnitudine irrogatã contumeliã ferre nõ poſset,accerſitis regni primoribus, collectisq́ꝫ nouis copijs,Rodolpho qui dolo ſecũ egiſset,bellum indicit: neqꝫ ille certamen detrectar. Conueniunt ambo cum exercitibus in campis Auſtriæ,trans Danubium cõmiſsum eſt atrox prælitũ,diuq́ꝫ Marte dubio depugnatũ, quũ Bohemi multitudine ac robore,Sueui quibus Rodolphus maxime fidebat, ordine ac arte ſuperiores eſsent. Cecidere quamplurimi ex utraqꝫ parte, maior tamen ſtrages Bohemorũ ædita. Ad extremũ relictus à ſuis Othocarus,dũ fortiter pugnat, inter conſertiſsimas hoſtiũ acies occidit̃. Ferunt Stirienſes duos domi nobiles, quorũ frater ab Orhocaro per iniuriã extinctus fuiſset, cum toto prælio quæſitũ, quũ certis indicijs cognouiſsẽt, in ultionẽ fraternæ cædis obtruncauiſse. Corpus eius,permittẽte Rodolpho,in Bohemiã tranſlatũ regio honore ſepultum. Prælium ipſa die B. Ruffi peractũ,anno ab incarnatione uerbi VIII. & LXX. poſt ducentos & mille. A populatione Bohemiæ Imperatorem abſtinuiſse,quæ genero deberetur. *Othocari interitus*

De ſancto Venceſlao Bohemorũ rege ſexto. Cap. XXVIII.

VEnceſlaũ Othocari filiũ vij. annos natũ,ab Othone marchione Brandeburgẽſi,in Franconiã abductũ, regnũq́ꝫ tutorio nomine ab eo v. annis gubernatũ,reuerſum puerũ ſub impio matris fuiſse. Illã Zauiſiũ quendã ex baronibus potentẽ amaſse,cuius nuptias adeptã,multas regni opes ad eũ contuliſse. Sed ipſa breui morbo extincta, Zauiſiũ captũ, neciq́ꝫ traditũ: regnũ deinde ex Venceſlai arbitrio ordinatũ. Quo regnante,eo ipſo anno quo Ptolemaida à Saracenis occupata, in hancuſqꝫ diẽ tenet̃, Pragã ferme uniuerſam igne familiari exuſtã, liberalitate regis, ciuiumq́ꝫ diligentia atqꝫ impẽſa ita inſtauratã, ut felix incẽdiũ fuiſse uideret̃. Rodolpho Albertus filius ſucceſserat Impator. Huic nõ minores inimicitiæ cũ Vẽceſlao ꝙ inter parentes eorũ fuere. Has Iutha Venceſlai coniunx atqꝫ Alberti ſoror, mulier uiro cautior,magno labore diremit. Chariſsimus apud Vẽceſlaũ Alexius quidã, pontificio iure conſultus habitus eſt. Qui multa de Rom.nobilitate cũ eo locutus, uſqꝫ adeo animũ regis illexit, ut Iuthã filiã admodũ paruulã, in clarã Vrſinorũ familia gentili cuidã matrimonio ſpoponderit. Hinc ſequuta inter Vrſinos & Bohemiæ reges amicitia, quæ apud Matthæũ eiuſdẽ familiæ cardinalẽ plurimi fuit. Is enim rogatus à Venceſlao, Gotiũ Vrbeuetanũ,utroqꝫ iure cos.in Bohemiã miſit,ꝙ regnũ ſub leges reduceret. Sed impediuere principes,qbus incerta eſſe oĩa lucrũ. Huius Vẽceſlai ſoror,noĩe Agnes, Rodol

 nupſit,

De Venceſlao Bohemorum rege ſeptimo. Cap. XXIX.

VEnceſlao filius eius ſucceſſit, quãuis eodẽ nomine, moribus tamen lõgè diſpar. Qui quũ ebrietati & turpiſſimę parti corporis dies noctesq; indulgeret, & aliorũ bona diriperet, aliorũ uxoribus illuderet, apud Olomuciũ Morauiæ ciuitatẽ, dum ſolus in domo decani pontificalis ædis perambulat, tribus uulneribus confoſſus, duodeuiginti natus annos interijt. Ignotatus eſt necis autor, quamuis Conradus eques Thuringus, cruentũ geſtans pugionẽ, exire regiã uiſus fuerit. Nã is prius obtruncatus eſt populari tumultu, quàm crimen confiteretẽ.

De Rodolpho Bohemorũ rege viij. Cap. XXX.

VEnerat forte eo tẽpore Pragã dux Carinthiæ Henricus, cui altera ex ſororibus regis, nomine Anna, natu maior, iam pridẽ nupſerat. Hũc Bohemi regẽ ſibi deligunt. Id ægre fert Albertus Imp. Qui repente coactis copijs, Bohemiã ingreſſus, Henricũ regno deturbat, Rodolphumq; filiũ ſuum regem cõſtituit, Elizabet ſenioris Venceſlai relicta in matrimoniũ ei tradita, quo regnũ eius ſolidius eſſet. Qui quum magna Bohemorũ ſpe regnare cœpiſſet, ſubitaneo morbo correptus, primo regni ſui anno abſq; liberis deceſſit.

De Henrico Bohemorum rege nono. Caput XXXI.

POſt obitũ Rodolphi diſſentientes inter ſe Bohemi, alij Fredericũ Rodolphi fratrẽ, alij Henricũ, quẽ deiecerant petierũt. Vicit Henrici factio: trucidatis alterius partis autoribus. Et quãuis Albertus Impator, cũ magnis copijs Bohemiã ingreſſus, regionẽ lõge lateq; afflixerit, Henricũ tamen regno deijcere nõ potuit, prius à nepote, ut ante diximus, occiſus, q̃ meditata in Bohemos exequeretẽ. Succeſſit Alberto Henricus vij. de quo paulo ante mẽtionẽ fecimus, comes Luzelburgenſis, cõſilio & animo iuxtà potens. Hic Elizabeth alterã Vẽceſlai ſororẽ, xviij. annos natã, clàm iuſſam ad ſe uenire, apud Spiram Galliæ ciuitatem Ioanni filio ſuo iiij. annis minori, matrimonio coniunxit. Eodẽ quoq; tempore, tribus cõparatis exercitibus, unũ ipſe in Italiam duxit aduerſus Brixinenſes, quos armis uictos, imperata facere cõpulit, Lombardosq; oẽs in poteſtatẽ accepit. Alterũ aduerſus comites Vuirtenbergenſes direxit, ſacro imperio rebelles, quibus ex octoginta caſtellis & munitiſſimis oppidis quæ obtinebant, duo & lxx. armis expugnata ademit. Tertiũ ex Franconibus ac Baioarijs comparatũ, duce Petro archiepiſcopo Magũtino, cũ filio in Bohemiã miſit. Hic eſt ille Henricus, q Ro. coronatus renitẽte Roberto rege Neopolitano Florẽtiã obſidione arctiſſima cinxit, Piſas, Senasq; in poteſtate habuit, & apud Bohemicũ cõuentũ in agro Senẽ, hoſtili fraude ueneno extinctus ferẽ. Cuius corpus in uetuſto ac nobili Piſarũ tẽplo, ſublimi loco poſt arã maiorẽ amici condiderunt. Pugnatũ eſt in Bohemia pluribus locis, quũ alij Bohemorũ Ioannẽ regnare cuperẽt, alij Hẽrico ſtuderẽt, q iã cũ tribus Imperatorũ filijs de regni poſſeſſione cõtendiſſet. Obſeſſa eſt deniq; Praga regni caput, diuq; oppugnata: quũ Hẽricus & marchio Miſnẽſis

haud

haud pigre mœnia tuerentur. Ad extremũ tamen oppidanorum proditione Ioanni tradita, hoſtis in arcem ſeſe recepit: nec multis poſt diebus Henricus in Carinthiã profugit. Ex eo tempore uſq; ad Imperatorẽ Sigiſmundũ, Bohemia in poteſtate Lutzelburgenſiũ, fermè centũ uiginti ſex annis fuit.

De Ioanne Bohemorũ rege decimo. Cap. XXXII.

IOannes potenti manu regnum gubernauit, & patre in Italia agente apud Germanos uicario nomine adminiſtrauit imperiũ. Patre uero defuncto, quũ plurimæ Italiæ ciuitates ei ſeſe dedidiſſent, penetrauit alpes cũ exercitu, easq; nõ paucis annis tutatus eſt: tũ Fridericus Auſtriæ, & Ludouicus Baioariæ principes, de Ro. imperio inter ſe contendunt. Fuerũt ei & cũ coniuge graues diſſenſiones: Baronibus regni reginã à rege ſubtrahentibus, tanq; Bohemorũ inimico, q Theutones in primis haberet acceptos. Ventũ eſt ad arma, affectũ magnis calamitatibus regnũ. Vix tãdẽ cõpoſitæ lites. Poſt hæc Egra à Ioanne recepta eſt: Vratiſlauienſiũ ciuitas quam dux Sleſiæ occupauerat Hẽricus, Legniciũ quoq;, & quãplures aliæ Sleſiæ ciuitates Ioãni ſubijciunt. Geritur & aduerſus Auſtrales bellũ, in quo uictor Ioannes ſuos milites præda nõ modica ditat. Quũ regnũ Poloniæ quiete obtinere non poſſet: Caſimiro acceptis xx. milibus marcarũ argenti, ius ſuũ cedit. Cracouiã tamẽ obſidione cingit: ſed deficientibus cõmeatibus, abire compellitur. Cæcus effectus à rege Francorũ aduerſus Anglicos in auxilium accerſitus, cum lectiſſima equitum manu conſanguineo ſolatiũ tulit, prælioq; memorabili & cruentiſſimo ſe immiſcuit, in quo cum multis milibus cæſus interijt: quũ regnaſſet xxxv. annis. Bellum in celebritate ſancti Ruffi geſtũ. Hinc ea dies apud Bohemos atra atq; innominabilis habita, quæ duos reges hoſtili gladio abſtuliſſet.

De Carolo Bohemorum rege undecimo. Qui & poſtea Romanorũ Imp. factus, Carolus quartus dictus eſt. Cap. XXXIII.

VNum & triginta annos agebat Carolus tum filius eius, ex Elizabeth cõiuge natus. Is uiuente patre, aduerſus Tartaros feliciter dimicauit: ciuitates Lombardiæ à patre acceptas, armis tutatus eſt. Pugnauit adoleſcens cũ Veronenſibus, eosq; prælio fudit: in ea pugna bis equo deiectus, nõ dubitauit tertiũ conſcendere, facinoraq; fortiſſimi militis ædere. Ferunt eum iuueniliter laſciuientẽ, quũ Parmę ageret alienos thoros, nõ paucos polluiſſe, neq; increpatũ à patre abſtinuiſſe. Fuiſſe per idẽ tẽpus Delphino Franciæ, cũ principe Sabaudiæ bellũ, cui quũ rogatus Ioannes, auxiliũ ferre ſtatuiſſet, nocte quę decretũ iter præceſſit, uiſũ eſſe in ſomnis Carolo, iuuenẽ forma cõſpicuũ, militari manu raptũ, eminẽtiq; loco, unde uideri ab oĩbus poſſet ueſtimẽtis exutũ, moxq; uirilia ei execta: quæſiuiſſe Carolũ ex proximo adoleſcẽte qui ſpecie ſupra humanã uenerabilis aſtabat, eaq; ſic geri mãdauerat, quiſnã hic iuuenis eſſet tam crudeliter acceptus, & quur eo ſupplicio afficeretur: interroganti reſponſum datũ, Delphinũ eſſe regis Francię primogenitũ, qui talibus modis

modis acciperet, ſic plectendos eſſe qui aliena matrimonia uiolarent. Experrectum Carolũ ſummo mane patri ſomnium recitaſſe, rogaſſeq́ꝫ ne fruſtra exercitum fatigaret, Delphinũ enim nõ egere auxilio quem interemptũ eſſe nõ dubitaret. Contempſiſſe patrẽ uerba filij, ſomnijsq́ꝫ nihil ineſſe ponderis reſpondiſſe, duorumq́ꝫ dierũ itinere cũ exercitu profectũ, certũ accepiſſe nunciũ, Delphinũ in obſidione cuiuſdã caſtelli, ſagitta in incertũ miſſa, confoſſo inguine expiraſſe, copias eius diſſipatas eſſe. Carolum in uilla Terentij Parmenſis agri, quo in loco uiſum uiderat, in honore beatæ Mariꝍ uirginis collegiatam eccleſiã erexiſſe, magnificeq́ꝫ dotaſſe, quæ adhuc extat. Patronus eius eſt præcentor eccleſiꝍ Pragenſis, quẽadmodũ eiuſdẽ Caroli literæ atteſtant, quas nos uidimus legimusq́ꝫ. Nomẽ huic Carolo in baptiſmo Venceſlaus fuit, quod in confirmatione à Carolo Francorũ rege mutatũ eſt, apud quem pueritiæ rudimenta peregit. Fuit aũt hic Carolus uir magnorũ operũ, qui regnũ Bohemiæ. tum religionis cultu, tum legũ ac bonorũ morũ diſciplina illuſtrauit. Nã ſchola liberaliũ artiũ ab eo in Praga erecta eſt, noua ciuitas mœnibus cincta, palatiũ regiũ magnificentiſſime exꝍdificatũ, monaſteria multa fundata, arces cõſtructæ admirabiles, pax toti regno reddita. Adeptus imperiũ, rurſus Italiã ingreſſus, Longobardos in poteſtatẽ accepit: Gibellinos quẽ iam pridẽ Florentia exulauerant, eiectis Guelphis, in ſuũ locũ reſtituit: reliquis Hetruriæ partibus pro ſuo arbitrio leges dedit. Coronatus Romæ magnifico apparatu, nouatores rerũ qui aduerſus eccleſiã ſentiebant, Romano pontifici iudicandos tradidit. Ioãni fratri ſuo Morauiã poſſidendã conceſſit, Viſſegradum nouis muris ac propugnaculis cõmuniuit, corpus ſancti Viti Pragã detulit. Pontẽ Mulrauiæ, qui exundationibus corruerat, in Praga reſtaurauit: eccleſiã Pragenſẽ ad metropoliticũ decus erexit, quũ antea Maguntino pontifici ſubiecta eſſet. Clarus profecto Imperator, niſi Bohemici regni gloriã magis q̃ Ro. imp̃ij quæſiuiſſet. Illud quoq; nomini ſuo nõ paruã inuſſit maculã, quod Venceſlaũ ex filijs ſuis natu maiorẽ, in imperio ſibi ſucceſſorẽ adhuc uiuens ordinare conatus eſt, idq́ꝫ pecunia. Nam quum principes electores, haud facile ad eam rem trahi poſſent, quod uirtute obtinere nõ potuit, precio comparauit, promiſſis cuiq; electori centũ milibus aureis. Quos quũ repræſentare non poſſet, publica illis Rom. Reip. uectigalia obligauit, perpetuũ imperij malũ. Hinc Romana poteſtas ad nihilũ redacta, nec poſthac extollere caput imperiũ potuit, quũ principes electores omnia ſibi retinerent: Imperatoremq́ꝫ iureiurando adegerũt, ne pignora reuocaret. Sigiſmundus alter Caroli filius à rege Hungariæ Ludouico in ſpem regni adoptatus eſt: ibiq́ꝫ tandẽ coronã adeptus, pugnauit feliciter contra Turcas, xxxij. Turcarũ regulos ſecuri percuſſit. Tumultu populari captus, ac uiduæ cuius uirũ occiderat, in cuſtodiã traditus. beneficio linguæ libertatẽ adeptus, regnũ armis recuperauit. In quo fortunã utrãq́ꝫ expertus, inter uiros claros enituit.

De Venceſlao

apud Oxoniam Angliæ ciuitatem literis ſtudens, quum Ioannis Vuicleui li-bros offendiſſet, quibus De realibus uniuerſalibus, titulus inſcribitur, magno pere illis oblectatus, exemplaria ſecū attulit. Inter quæ de ciuili, deq́ꝫ iure diui no, de eccleſia, de diuerſis quęſtionibus, contra clerum pleraq́ꝫ uolumina uelu ti precioſum theſaurum patriæ ſuæ intulit. Imbutus iam ipſe Vuicleuitarum ueneno, & ad nocendum paratus, tum quod erat familiæ ſuæ cognomen, pu tridum piſcem, id eſt, fœtidum uirus in ciues ſuos euomuit. Commodauit au tem ſcripta quæ attulerat his potiſſime, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos Ioannes eminuit, obſcuro loco natus, ex uilla Hus, quod anſerem Io. Hus ſignificat, cognomentū mutuatus. Hic quum eſſet ingenio peracri, & lingua diſerta, multūq́ꝫ dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, aui de admodum Vuicleuitarum doctrinam arripuit, eaq́ꝫ Teutonicos uexare magiſtros cœpit, ſperans eo modo confuſos Teutones ſcholam relicturos. Quod quum ſuccederet, à Vuenceſlao impetratum, ut Pragenſe gymnaſium ritu Pariſienſis gubernaretur. Ea res magiſtratum ſcholæ Teutonibus abſtu lit. Quam ob cauſam commoti magiſtri ac diſcipuli Teutonici generis, iureiu rando adacti, uno die ſupra duo milia Pragam reliquere: nec diu pòſt citci-ter tria milia ſequuti, apud Lipſicam Miſnæ ciuitatem, trium dierum itinere à Praga diſtantem, uniuerſale ſtudium erexere. Bohemis ſcholæ ſuæ guber natio libere patuit, quorum princeps eſt habitus Ioannes Huſs, lingua po-tens, & mundioris uitæ opinione clarus. Qui ubi ſatis fidei comparatum ſibi exiſtimauit, uenenum quod iam pridem occulte conceperat, palàm euomu-it. Fundauerat opulentus quidam ciuis in urbe Pragenſi ſub nomine ſancto rum Matthię & Matthæi haud ignobile templum, quod Bethleem appella uit, redditibus additis, ex quibus duo prædicatores alerentur, qui feſtis pro-feſtis'que diebus uerbum dei Bohemico ſermone plebibus inſinuarent. Ho-rum alter Ioannes aſſumptus eſt. Qui quum ſe libenter audiri animaduerte ret, multa de libris Ioannis Vuicleui in medium attulit, aſſerens in eis om-nem ueritatem cōtineri, adijciensq́ꝫ crebro inter prædicandum, ſe poſtquam ex hac luce migraret, in ea loca proficiſci cupere, ad quæ Vuicleui anima per ueniſſet, quem uirum fuiſſe bonum, ſanctum, cœloq́ꝫ dignum nō dubitaret. Sequebantur Ioannem clerici ferè omnes, ære alieno grauati, ſceleribus ac ſe-Cauſe ditionibus inſignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nōnulli doctrina celebres iuncti erant, qui quum in eccleſia conſequi digni tatem non potuiſſent, iniquo animo ferebant, ſacerdotia maiorum cenſuum bis committi, qui quamuis nobilitate præirent, ſcientia tamen uiderentur in-feriores. Excæcauit eos inuidia, ut qui uiderant nō uiderēt, & qui intellexerāt, non intelligerent. Proruperunt in blaſphemias, & quū aliquibus ignauis for taſſe ac uitioſis maledicere poſſent, in omnes latrare ſacerdotes cœpere: & ab eccleſia catholica recedentes, impiam Valdenſium ſectam atq́ꝫ inſaniam am

plexi ſunt. Huius peſtiferæ,ac iãpridem damnatæ factionis dogmata ſunt: Ro. præſulem reliquis epiſcopis parem eſſe. Inter ſacerdotes nullum diſcrimen. Presbyterũ non dignitatẽ,ſed uitæ meritum efficere potiorẽ. Animas è corporibus excedentes,aut in ęternas eueſtigio pœnas mergi,aut perpetua conſequi gaudia. Purgatorium ignem nullum inueniri. Vanum eſſe orare pro mortuis,& auaritiæ ſacerdotalis inuentum. Dei & ſanctorum imagines delendas. Aquarũ palmarumq́ benedictiones irridendas. Mendicantium religiones malos dæmones inueniſſe. Sacerdotes pauperes eſſe debere, ſola contentos eleemoſyna. Liberam cuiq; prædicationem uerbi dei patere. Nullum capitale peccatum,quantumuis maioris mali uitandi gratia tolerandũ. Qui mortalis culpæ reus ſit,eum neq; ſeculari,neq; eccleſiaſtica dignitate potiri,neq; parendum ei. Confirmationẽ,quã chriſmare pontifices inducunt,& extremã unctionẽ inter eccleſiæ ſacramẽta minime contineri. Auricularẽ confeſſionem nugacem eſſe: ſufficere ſua quemq; deo in cubili ſuo confiteri peccata. Baptiſma fluuialis undæ,nulla interiecta ſacri olei mixtura recipiendũ. Cœmiteriorum inanem uſum,quæſtus cauſa repertum: quacunq; tegantur tellure humana corpora,nil diſtare. Templum dei late patentis ipſum mundum eſſe: coarctare maieſtatem eius,qui eccleſias, monaſteria,oratoriaq́ cõſtruunt, tanquam propitior in eis diuina bonitas inueniatur. Sacerdotales ueſtes,altarium ornamenta,pallas,corporalia,calices, patenas,uaſaq́ huiuſmodi nil habere momenti. Sacerdotem quocunq; loco, quocunq; tempore ſacrũ Chriſti corpus conficere poſſe,petentibusq́ miniſtrare: ſufficere ſi uerba ſacramentalia tantum dicat. Suffragia ſanctorum in cœlis cum Chriſto regnantium fruſtra impetrari, quæ iuuare non poſſunt. In canonicis horis cantandis dicendiſq́ fruſtra tempus teri. Nulla die ab opere ceſſandum,niſi quæ dominica nũc appellatur. Celebritates ſanctorũ prorſus reijciendas. Ieiunijs quoq; ab eccleſia inſtitutis, nihil ineſſe meriti. Subinco,cognomine Lepus,claris parẽtibus apud Bohemos ortus ,per idẽ tẽpus Pragenſ. eccleſiã põtificio retinebat, cõſilio & animo illuſtris. Qui orienti calamitati obuiã ire cupiẽs, priuſq́ amplius debacchare͂t,libros Io. Vuicleui ad ſe ferri,omneſq́ doctorũ uirorum conſilio adhibito publice cõcremari iuſſit. Supra CC uolumina fuiſſe tradun͂t, pulcherrime conſcripta, bullis aureis tegumentiſq́ pretioſis ornata. Ioanni prædicatio interdicta,& adiectæ minæ,ſi quãdo priores in populũ errores uulgare auderet. Ipſe Praga excedens,apud uillam unde ſibi origo fuit ac cognomen,ꝑmittente loci domino, qui eius inſaniæ fauebat, uocare plebes,ac docere non deſtitit: multa in Rom. præſulem, multa in reliquos eccleſiæ pontifices maledicta congerens. Vtq; populi animos ſibi magis ac magis cõciliaret,decimas haud aliter quàm eleemoſynas ſacerdotibus debitas,liberum eſſe prædia poſſidentibus, ſi uelint eas dare: ſi nolint, nullo iure cogi poſſe. Nondum error de ſacramento altaris irrepſerat, ſed attulit nouam peſtem Petrus Dreſenſis (id oppidum Miſnæ ſuper Albim ſitum) qui

Huſſitarum dogmata — *Subinco*

qui cum alijs Teutonibus paulo ante Bohemiam reliquerat. Cognitus inter ſuos,quia Valdenſi lepra infectus eſſet,patria pulſus uelut hæreticorum aſylum Pragam repetijt,puerorumq́ꝫ docendorum curam accepit. Apud eccleſiam ſancti Michaëlis per id temporis populum prædicando inſtruebat Iacobellus Miſnenſis, literarum doctrina & morum pręſtantia iuxtà clarus.Petrus hunc aggreſſus, mirari ſe air doctum & ſanctum uitum, qui diuina eloquia plebibus exponeret,errorem illum non animaduertiſſe cõmunionis eucharıſtiæ,qui iam pridem eccleſiam peſſundaſſet, in qua ſub una tantũ ſpecie dominicũ corpus populo miniſtraretur, quũ apud Ioannẽ euangeliſtam & apoſtolum Chriſto dilectiſſimum,ſub duplici ſpecie,panis uiniq́ꝫ ſumi iubeatur,dicente apud eum ſaluatore: Niſi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinẽ,non habebitis uitam in uobis. Commotus his Iacobellus, quum perquiſitis uetuſtis ſanctorum doctorum codicibus,Dionyſij præſertim & Cypriani,communionem calicis laudatam inueniſſet,prohibitus apud ſacellum archangeli Michaëlis prædicare,in tẽplo maiore ſancti Martini cathedram ſortitus ,publice commouere populum cœpit, ne deinceps cõmunionem calicis,ſine qua ſaluari nemo poſſet, quoquo pacto negligerent. Huic omnes hæretici conſenſerunt, haud modica geſtientes lætitia ,quod articulum inueniſſent in euangelica lege fundatum, per quem Romanæ ſedis uel ignorantia, uel nequitia coargui poſſet. Odioſo quãuis hæc animo rex intelligeret, deſidia tamen corruptus, & inertia torpens, impune debacchari ſinebat hæreticos. Subinco archiepiſcopus ubi nullum aduerſus tantum emergens malum in Venceſlao præſidium inuenit, ad Sigiſmundũ Hungariæ regem confugit, obſecrans atque obteſtans, ut negligentiam fratris emendet,neq́ꝫ labefactari orthodoxæ fidei ſacramenta permittat.Dat ſidem Sigiſmundus, petiturum ſe breui Bohemiam, eccleſiæ catholicæ conſulturum. Sed quum dies die ducitur,Subinco apud † Poſtinium in Hungaria moritur,& Albicus ei ſufficitur,natione Bohemus,arte medicus,& Sigiſmundo propterea charus,unicum extremæ auaritiæ barathrum.Qui claues cellæ uinariæ nulli alteri quàm ſibijpſi credidit, & animalia uiuentia dono accepta mox uendidit.Et quia ſumptuoſos eſſe coquos didicerat,abiectam anum popinæ ſuæ præfecit. Interrogatus aliquando, ſonorum omnium quem moleſtius audiret:Maxillarum,inquit,oſſa frangentium. Idoneus profecto pontifex,qui ſurgenti fomentum hæreſi daret. Infeſtabat ea tempeſtate Romanã eccleſiam Ladiſlaus rex Neapolitanus,aduerſus quem Ioannes papa tertius & uiceſimus bellum decernens, plenariam peccatorum remiſſionem indulſit his, qui ad tuendam eccleſiã arma induerent. Recitabatur in eccleſia Pragenſi decretũ pontificis. Quod quum quidam ſordidæ artis homines audiſſent, Ioannem papam antichriſtum eſſe magna uoce clamauerunt, qui crucem cõtra Chriſtianos decerneret. Eos e ueſtigio ſenatus in carcerem rapi iuſſit: po-

Petrus Dreſenſis

Subinco

al's Poſonium

Albici ſordes

pulus uero ſuſceptis armis dimitti omnes petijt. Sed placatus oratione ſenatus, tanquam uita captiuorum in tuto eſſet, ſuam quiſq; domum redicre: de illis clàm ſupplicium ſumptum. At quum ſanguis extra prætorij ianuam defluens indicium necis feciſſet, iterum accurrens populus interemptorum corpora rapuit, & aureo circumuoluta panno per omnes urbis eccleſias detulit, clamantibus eiuſdem ſectæ ſacerdotibus: Iſti ſunt ſancti, qui pro teſtamento dei ſua corpora tradiderunt. Exin cadauera in ſactario apud Bethleem repoſita, quaſi martyrum reliquiæ aromatibus condita.

De Ioanne Hus & Hieronymo hæreſiarchis, in Conſtantienſi concilio igni traditis. Cap. XXXVI.

DVm hæc aguntur, generale concilium apud Conſtantiam Sueuorum urbem cogitur. In quo de rebus Bohemicis ſermo habitus, patrū mentes ingenti cura confecit, uoluentium animo quonam modo ſanari prouincia poſſet. Placuitq; tandem, Sigiſmundo imperatore ſuadente, Ioannē & Hieronymū ad ſynodum euocari, qui tum cæteris eiuſdem regni doctiores, tum populi ductores, ac hæreſum principes habebant. Venerunt ambo, non tam uerecunde aliena diſcere, quàm ſua impudenter ingerere parati: docēdi quippe quàm diſcendi cupidiores, & popularis amantes auræ. Auditi ſunt in conſeſſu patrum. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac facundia ſuperior Hieronymus. Lecti ex omni natione patres, diuini atq; humani iuris doctores: ſæpe cum his colloquium habuere: dogmata eorum à lege diuina aliena eſſe monſtrarunt, neq; bonis conducere moribus. Rogauerunt ne plus ſapere quàm eccleſia uellent, ſed ſaperent ad ſobrietatem: peregrinas opiniones relinquerent: ingenia ſua, quæ quidem eſſent nobiliſſima, Vuicleuitarum inſania ne fœdarent: eloquentiā qua prædìti eſſent, in corroborandis eccleſiæ inſtitutis, non euertendis: in edocendis populis, non dedocendis exercerent: poſſe eos & in conſpectu dei, & in eccleſia militante ſublimē conſequi locum, ſi reiectis nouitatibus patrū ueſtigia ſequerentur, inuentionesq; ſuas uniuerſali concilio ſubmitterent. Stetere in propoſito pertinaces Bohemorum animi, neq; uicti rationibus uinci uoluere. Se ueraces, ſe ſancti euangelij æmulatores, ſe Chriſti diſcipulos eſſe: Romanā eccleſiam, cæterasq; per orbem diſperſas, longe à traditionibus apoſtolorum abijſſe, quæ opes ac delitias ſectarentur, dominatū in populo, & primos in conuiuijs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, eccleſiarum bona, quæ Chriſti pauperibus deberentur, per laſciuiā luxumq; conſumerent: aut neſcire prorſus diuina mandata, aut ſcientes contemnere. Primores magnæ ſynodi, ubi pertinaciam & immutabiles animos perditorum hominum animaduerterunt, membra eccleſiæ putrida, quæ ſanari non poterant, ne reliquum corpus inficerent, reſecanda cenſuerunt. Lata eſt in conſeſſu patrum aduerſus contumaces ſententia: Cremandos eſſe qui doctrinā eccleſiæ reſpuerent. Prior igitur Ioannes combuſtus

combuſtus eſt, Hieronymus diu poſtea in uinculis habitus, quum reſipiſcere nollet, pari ſupplicio affectus. Pertulerunt ambo conſtanti animo necem, & quaſi ad epulas inuitati ad incendium properarunt, nullam emittentes uocẽ quæ miſeri animi poſſet facere indicium. Vbi ardere cœperũt, hymnũ cecine re, quem uix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo philoſophorũ tam forti animo mortem pertuliſſe traditur, quàm iſti incendiũ. Pogius Florentinus, ætatis noſtræ nobilis ſcriptor, de morte Hieronymi ad Nicolaũ Nicolai conciuem ſuum elegantẽ ſcripſit epiſtolam: quamuis paululum ſua conſuetudine in mores cleri inuectus uideatur. Cineres exuſtorũ ne raperentur à Bohemis in lacũ proiecti. Diſcipuli eorum ex eo ſolo terram abſtulere in quo ignis fuit, eamq́ ueluti ſacram ſecum attulere in patriã. Ioannes ac Hieronymus apud Bohemos martyrũ honores meruere, nec minores quàm Petrus ac Paulus apud Romanos habiti. Nunciatis enim in Bohemia quæ Cõſtantiæ geſta fuerunt de Ioanne ac Hieronymo, diſcipuli eorum ſequacesq́ omnes in unum conuenientes, memoriam in primis defunctorũ conſecrant, celebrandamq́ quotannis decernunt. Exin per amicos nonnullas ſibi eccleſias à rege tradi extorquent, in queis ſuæ prædicare plebi, ſacramentaq́ miniſtrare libere poſſint. Neq́ hoc modo contenti, apud † Sclauoniam nobile monaſterium fratrum Prædicatorũ extra mœnia oppidi ſitum, à fundamentis deijciunt: eaq́ prima eccleſiarũ ruina in Huſſitarũ nouitate facta: decurritur in eccleſias monaſteriaq́ paſſim: nobiliſſima ſuperis dicata templa ferro atq́ igne uaſtantur. Nullum ego regnum ætate noſtra in tota Europa tam frequentibus, tam auguſtis, tam ornatis templis ditatum fuiſſe quàm Bohemicum reor. Templa in cœlum erecta, longitudine atq́ amplitudine mirabili, fornicibus tegebantˊ lapideis, altaria in ſublimi poſita, auro & argento quo ſanctorum reliquiæ tegebantur onuſta, ſacerdotũ ueſtes margaritis textæ, ornatus omnis diues, precioſiſſima ſupellex: feneſtræ altæ atq́ ampliſſimæ cõſpicuo uitro & admirabili opere lucem præbebant. Neq́ hæc tantũ in oppidis atq́ urbibus, ſed in uillis quoq́ admirari licebat. Fuit inter cætera monaſterium aulæ regiæ apud ripam Multauiæ, quà Moſa fluuius illi iungitur, ſitum, in quo regum corpora condebantur, ſingularis excellentiæ: nam præter ædem, magni & memorabilis operis amplum dormitoriũ, cæteraſq́ monachorũ officinas magnifice conſtructas, quadrata porticus fuit, quæ nõ paruũ cõcluſit hortum, ambitũ uocauere. In huius lateribus uetus nouumq́ teſtamentũ ab initio Geneſis uſq́ ad Apocalypſim Ioannis literis maiuſculis in tabulis ſcriptum continebatur, notis quo altius iret paulatim creſcentibus, ita ut à ſummo uſq́ deorſum facilis lectio præberetˊ. Sed hoc decus poſt Vuenceſlai mortem Huſſitarum rabies deleuit. Qui poſtq́ eccleſias quàplurimas deiecerunt, monaſteria incenderũt, caſtellum petentes cui Bechingne nomen eſt, octauo ferè miliario ab oppido quod nunc Thabor appellãt, triginta cir-

† al's Glacouiã

citer milia hominum conuenere,atq; ibi trecentas menſas in patentibus cam‑pis erexere, ex quibus populo ſacramentum calicis miniſtrarunt. Terruit ea congregatio Vuenceſlaum, uerentem ne tumultu facto in ſe arma conuerte‑rent,regnumq; ſibi adimerent. Nec ſua res periculo caruit. Vuenceſlaus ei ſa luti fuit cognomento Coranda ſingulari facundia presbyter, & in plebibus auditus. Qui dum populum de rep. admoneret, inter cætera quæ loquutus

Corandæ oratio

eſt, Quanq;,inquit,uiri fratres,ebrioſum atque inertem ſortiti regem ſumus, ſi tamen cæteros expendere principes pergimus,nemo eſt quem noſtro regi anteferamus,quem recte omnium regum ſpecimen dixerim,quietum, beni‑gnũ,noſtri amantem:nam quis eo regnante nos laceſſere audet? licet nobis ex uoto uiuere noſtro. Si non eſt eadem ſibi quæ nobis de religione ſentẽtia, ritũ noſtrũ neq; ipſe perturbat, neq; alios perturbare ſinit. Quibus ex rebus par eſſe arbitror preces pro eo ad deum fundamus, utq; ſinguli ei uitam ro‑gemus,cuius deſidia,noſtra ſalus,noſtra quies eſt. Quod quum ab explora‑toribus rex cognouiſſet,quieto animo fuit,& factus ex tepido frigidus. Co‑randam inter amicos habuit. Per idem fermè tempus ſurrexit & alius pſeu‑

Io. Præmonſtratenſis

doſacerdos apud Pragam, Ioannes quidam ex ordine Præmonſtratenſium impius monachus,& ad omne ſcelus audax: qui quum prædicaret apud ſan ctum Stephanum in Piſcina,neq; bene ſapere uideretur,inde amotus mona ſterium Carmelitarum inuaſit. Hoc ſuaſere hæretici,ut ſuam potentiã oſten tarent. Singulis fermè diebus ſacram euchariſtiam per ſuas eccleſias circũue ctabãt:quas quum paucas eſſe dicerent, ductore Nicolao uiro nobili eius lo ci domino, unde Io. Hus originẽ trahere diximus, in regiã tumultuarie pro‑rũpentes, Vuenceſlaũ orauere,ſibi ut ampliores eccleſias elargiretur,qui iam populi maiorẽ partem obtinerent. Audiuit rex benigne Nicolaum pro mul‑titudine loquentem,utq; in poſterum diem redirent iuſſit. Deinde miſſo po pulo,ad Nicolaum qui remanſerat conuerſus, Tu,inquit,qua me regno eijce res orditus es telam: at ego laqueũ inde efficiam quo te poſtea ſtrangulem. Ille è regis conſpectu abiens,populares magis ac magis incendit. Rex in ar‑cem Viſſegradenſem urbi uicinã,paruoq; tantum fluuio diſiunctam,ſeſe re‑cepit,& paulo poſt in caſtellum nouũ quod ipſe conſtruxerat,quinto diſtans lapide,cum paucis abijt, miſſis ad fratrem oratoribus, qui eius auxilium im‑plorarent. Conſulibus autem nouæ ciuitatis Pragenſis,ne ulterius ab hæreti cis dominicum corpus in pompa deferri ſinerent,imperauit.

De morte Vuenceſlai regis. Cap. XXXVII.

AT hæretici pridie Cal. Iulij apud eccleſiam Carmelitarũ conuenientes, ad ædem ſancti Stephani euchariſtiã per plurimas plateas atq; eccle‑ſias armati circumtulere, ibiq; domum ſacerdotis ſuis ineptijs nõ conſentien tis diripuere: & ſublato clamore ingenti,furentes prætoriũ petiere. Conſules XI metu perculſi fuga ſaluati ſunt:ſeptẽ qui remanſerãt, & cum his iudex ur‑bis,atq; alij nõnulli ciues raptim intercepti,ex altiſſimis feneſtris in forũ præ cipitati,

cipitati,lanceis ac uerubus irati populi excepti,dirū ſpectaculū dilaniati præbuere,ſtante in foro Ioanne monacho,& ſacrum Chriſti corpus ſanguinario populo oſtentante. Camerarius regni,qui cū trecentis equitibus ad ſedandū tumultū accurrerat,ubi furentem plebem animaduertit, de ſua uita ſolicitus, fuga ſibi conſuluit. Ea quum regi nunciarentur, cunctiq́ circumſtantes attoniti facinus deteſtarent̃, At ego,inquit pincerna,futura hæc præſcietā. Quem rex indignatus correptum repente ante pedes ſuos proſtrauit,& arrepto pugione conatus eſt interficere. Sed impeditus à circūſtantibus, ægre illi uitam dimiſit:nec mora,paralyſi correptus ægrotare cœpit,atq́ infra XVIII dies ſignatis nominibus hæreticorū,quos neci deſtinauerat,fratrē aſſidue uocitans & amicorū auxilia anxius expectās,ante uita exceſſit quàm uocati principes adeſſent,quū regnaſſet annis LV. uixiſſet duobus amplius. Conſueuerūt corpora regū apud Bohemos priusq́ ſepelirent̃ octo diebus aromatibus cōdita per ſacraria urbis circūferri plangiq́, & ſequentibus amicis ac Baronibus conclamari. Hoc in Vuenceſlao neglectū, non audente regina nouā ingredi ciuitatē. Delatū eſt cadauer ad eccleſiā S. Viti in arce,& inde ad aulam regiā, de qua paulo ante meminimus, ibiq́ conditū in ſepulchro quod ipſe ſibi delegerat. Sed poſtea quum monaſteriū ipſum ab hæreticis diriperet̃, & ſepulchra regū effringerent̃,cadaueraq́ abijcerent̃,piſciculos quiſpiā cognomine Muſca, Vuenceſlao uēdere ſolitus, regis quē amauerat corpus clàm collegit, & in loculo apud ſe domi condidit. Interiecto deinde tēpore,rebus in meliorem formā redactis,quū Vuenceſlai corpus inquireret̃,acceptis XX aureis illud reddidit,tumq́ circūgeſtatio ex more facta,& iuſtū regi funus exhibitū. *Venceslai mors*

De Ioanne Ziſcha,hæreticorum Huſſitarum capitaneo, in armis ſtrenuiſſimo ac uictorioſiſſimo. Cap. XXXVIII.

Recens obierat Vuenceſlaus,quum Io. Ziſcha nobilis genere,ex loco cui Troſnouia nomen, cenſu tenui, in curia regis à puero enutritus, & bellis exercitatus, uno carens oculo, quem ſtrenue pugnans iampridem amiſerat, infectus Huſſitarum ueneno,& rapinarum auidus, collecta perditorū hominum multitudine,in eccleſias quæ reſtabant impetū fecit,ſimulachra ſanctorum & imagines magni dei perfregit: monaſterium Carthuſienſium Pragæ uicinum inuaſit,& direptum incendit: monachos eius ordinis tanquā populo inutiles,qui ueluti ſues in clauſtro ſaginarentur,migrare aliò iuſſit. Venere per idem tempus ex montibus Pragam CCCC circiter uiri cum mulieribus lepra Huſſitarum infecti, atque in foro ſedentes, cibum ex magiſtratibus petiere. Conſulatus metu plebis, quæ aduenarum miſerabatur, cibaria eis publicitus miniſtrauit. Ziſcha hos ſibi adiunxit, & arcem Viſſegradenſem, quæ negligenter cuſtodiebatur, inuadere cupiens, ad locum quem Cruces appellant, profectus eſt. Ibi ſupra quadraginta milia uirorum ex hæreticis conuenere. Qui ſuam multitudinem conſpicati, animum ad omne facinus audacem ſumpſere. Multa ibi aduerſus Sigiſmundum Cæſarem, quem

regni hæredem ſuis conatibus infenſum norant, excogitata atque decreta. Exin Ziſcha, duce Cotanda, de quo ſupra meminimus, Pelzinam, ubi complures eſſe ſuæ factionis amicos non ignorabat, raptim contendit, eamq́ʒ urbem in poteſtatē receptam ualido præſidio muniјt: qui apud Cruces remanſerant, arcem Viſſegradenſem inuaſere. Sophia interim anxia quo ſe pacto tueret, crebris nuncijs ac literis Sigiſmundum uocare, uicinorũ auxilia petere atqʒ in oēs partes mentē dirigere. Sigiſmundũ malo uſum cōſilio, in Turcas, qui ſe iam pridē caſtris exuerant, arma prius mouere quàm Bohemiā petere libido inceſſit. Quod ſi mox exercitũ Pragam duxiſſet, anteq́ʒ uires hæreticorũ cōcaluiſſent, nunq́ʒ ea incēdia quæ poſtea uidimus, Germaniā exuſſiſſent. At dum ille Turcas laceſſere parat, Bohemiā amiſit, & Hungariā non defendit. Ea propter quũ ſerum eſſet eius auxiliũ, regina cũ Cenchone Vuartenbergenſi regnũ gubernans, ex theſauro regio copias cōparauit: arcē Pragenſem & minorē ciuitatem quæ arci adiacet, præſidio firmauit: ponti Multauiæ, ne trāſitus illàc eſſet hæreticis, ligneas turres ac ianuas adiecit. At illi paſſim per regnũ conuentus agitare, ſollicitare populos, hos minis terrere, illos blandicijs allicere, implere nouam ciuitatē ſuis hominibus, dies noctesq́ʒ conſultare quibus modis ſummam ſibi rerum acquirerent. Cum quibus Petrus Sterembergius apud inſulam Benedicti confligens, æquo Marte prælium diremit. In Praga aucta hæreticorũ colluuie, pro ponte pugnatũ, multisq́ʒ utrinqʒ cadētibus, pons deniqʒ in poteſtatē Huſſitarũ factus, & pars decliuior Pragæ minoris: fideles in altiorē ſeſe partem receperunt, atqʒ inde conuerſi acribus animis inſtaurauere certamen. Pugnatũ eſt die noctuq́ʒ cōtinuis quinqʒ diebus, ſæuiſſimis ac crudelibus auſibus: multi utrinque cæſi, magnificæ domus exuſtæ, prætorium infimo loco ſitum, incenſum atqʒ deletum.

De Sigiſmundo Bohemorũ rege XIII. & Ro. Imp. Cap. XXXIX.

QVum hic eſſet rerũ ſtatus, legati Sigiſmundi ſuperuenere, qui regni gubernationē accipientes, cum ciuitate Pragenſi ea lege inducias fecere, ut arce Viſſegradenſi reddita, liceret ciuibus ad Sigiſmundũ oratores mittere, deq́ʒ re ſua cum eo tranſigere. Ziſcha Pelzinam, Pieſtam, & alia quæ occupauerat loca reſtitueret. Conditionibus acceptis atqʒ completis, externi hæretici urbem reliquere: cōſulatus ex priſco more gubernationē inijt, quietior reddita ciuitas: nō tamen catholici qui exceſſerant, redire auſi. Expectabant enim Sigiſmundi aduentũ, cuius præſentia ſeſe tutos fore arbitrabant. Sed interrupetũt ſpem omnē literæ ab eo miſſæ, in quibus ſcriptũ erat, ipſum breui uēturũ, regnũq́ʒ eo modo gubernaturũ, quo pater Carolus ꝓuinciā gubernaſſet. Quibus ex uerbis intellexerũt hæretici ſectā ſuā excluſum iri, quæ regnante Carolo nondũ ortũ habuiſſet: proinde magis ac magis indignari. Sigiſmundus aũt ad feſtum natiuitatis dominicę Brunnā, quod eſt Morauiæ oppidũ, petijt. Ibiq́ʒ Pragenſibus ueniam petētibus ea lege pepercit, ut catenas & re-

pagula

pagula tota ex urbe deponerent,ſuosq́ magiſtratus acciperẽt. Paruit attonita ciuitas, quum primores regni eleuatis in cœlum manibus aduentum noui regis gratulabundi expoſcerent,eiusq́ rectores ſine controuerſia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium uidebatur quin tota Bohemia Huſſitarum labes exceſſiſſet, ſi ex Brunna Sigiſmundus rectà ſe Pragam contuliſſet. Sed diuertit ille,ut fortaſſe in fatis erat, Vratiſlauiamq́ Sleſię caput acceſſit. Quo in loco populus urbanus non diu antea conſulatum à Vuenceſlao fratre ſuo conſtitutum per ſeditionem obtruncauerat, cuius ſceleris autores ſecuri percuſſit. Quod ubi Pragæ renunciatũ eſt,diffiſi de uenia ciues,exemplum Vratiſlauienſium ueriti,manifeſtò deſciuerũt,& allecto præmijs Cenchone, qui arci Pragenſi præerat,in totum regnum literas dedere,ne quiſpiã Sigiſmundo aditum præberet,qui Dalmaticæ linguæ hoſtis eſſet, nec alia cura teneretur,quàm regni perdendi, qui †antiquã Prutenorũ ciuitatẽ ordini iure pignoris obligaſſet,Brandenburgẽſem autẽ à corona Bohemica alienaſſet,Ioannẽ ac Hieronymũ in Conſtantienſi cõcilio cremari nõ ſolum ꝑmiſiſſet,uerũetiã ꝓcuraſſet: dogmata fidei quæ ipſi ſequerent͂,totis conatibus impugnaret. *al's, Marchiã nouam Prutenorum &c,*

De ciuitate Thabor & extructione eius,fratribusq́ Thaboritis. XL.

ZIſcha dum hæc aguntur,relicta ex fœdere Pelzina, bis à fidelibus inuaſus, bis uerſutijs uſus, ex penè uicto uictor euaſit. Erant aſpera loca, in quibus pugnare oportuit,hoſtes in equis,milites ſui omnes pedites:nec certamen committi niſi pedeſtre potuit. Vt ergo deſiliere ab equis aduerſarij,mulieres quæ de more ſuum exercitum ſequebantur, proijcere pepla in terrã iuſſit: quibus implicati per calcaria equites, prius extincti ſunt quàm pedes expedire ualerent. *Stratagema* Ipſe deinde Auſcam petijt, oppidum ad Luſinitium amnẽ in ripa ſitum,ex quo Procopius & Vlricus fratres, ueræ fidei cultores, eiusq́ loci domini,non paruam populi partem eiecerant cum hæreticis ſentientem. Id Ziſcha prima Quadrageſimæ nocte aggreſſus armis expugnauit, diripuit, incendit. Sed & Litium caſtellum,ab eo loco mille paſſuũ diſtans,quò ſe Vlricus receperat,ui cepit: Vlricũ familiamq́ ſuam gladio occidit, uni tantum uita retenta, qui reliquos obtruncaret. Quumq́ ciuitatem quam incoleret, muro cinctam non haberet, locum natura munitum ad eundem amnem elegit, uix octo ſtadijs ab Auſca ſeparatum. Hunc mœnibus cinxit, & ut quiſque tentoria fixerat, ita ædificare ſibi domos imperauit, ciuitati Thabor indidit nomen: nam & comites eius, fratres Thaboritæ appellabantur, tanquam cum tribus apoſtolis ſaluatoris Chriſti transfigurationem in monte uidiſſent, indeq́ ſuas opiniones mutuati eſſent,quas fidei ueritates appellant. *Thabor* Ciuitas quamuis altis defenſa rupibus,muro tamen & antemurali cincta eſt. Luſinitius amnis maiorem urbis partem alluit: quod reliquum, torrens non modicus ambit. Qui quũ rectà in Luſinitiũ tenderet,ſaxeo colle impeditus quàm longa eſt ciuitas flectere ad dexterã iter coactus, in fine urbis

maiori

maiori fluuio miſcetur. Spatium quo per terram acceditur (nam peninſulam duo amnes efficiunt) uix pedes XXX protenditur. Hic foſſa profunda manu facta & triplex murus ea craſſitudine, quæ nullis effringi machinis queat. Turres in mœnibus crebræ, & propugnacula quæ ipſi Thaboritæ, expugnandarum urbium magiſtri, excogitauerunt, locis opportunis conſtructa. Hic refugium omnium hæreticorum, arcemq́ꝫ Ziſcha primus erexit: qui eum ſequuti ſunt, pro ſuo quiſq; ingenio munimenta urbis auxerunt. Nos qualem uidimus ciuitatem deſcripſimus. In amne Luſinicio auri grana reperiuntur, ciceris æquantia magnitudinem, quæ nullo egent purgamento. Nondum equites apud Thaboritas militauerant, quum eſſent omnes fermè infimæ plebis homines, & qui non tam nouam fidem ſequuti, quàm iudicia & carceres fugiſſe uidebantur. Nicolaus magiſter monetæ, quem Sigiſmundus ad res curandas in Bohemiam miſerat, primus omnium equorum copiam Thaboritis fecit, qui cum mille equitibus in uico cui Vogize nomen eſt, nouis Ziſchæ motibus occurſurus conſederat. In hunc nocte ipſa paraſceues Ziſcha ex improuiſo prorumpens, omnes illi equos ademit, arma ſurripuit: uicum incendit: milites ſuos equos aſcendere, ſaltare, currere, flectere in girum docuit, neq; poſthac abſq; alis equitum copias duxit. Nicolaus in arce ſaluatus eſt.

De Adamitis hæreticis. Cap. XLI.

Inter hæc & alia apud Bohemos nefanda & inaudita prius emerſit hæreſis. *Pichardus* Pichardus quidam ex Gallia Belgica, tranſmiſſo Rheno per Germaniam in Bohemiã penetrauit, qui præſtigijs quibuſdam fidem ſibi concilians breui tempore non paruam mulierum uirorumq; plebem ad ſe traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas uocauit: & occupata inſula quadam, amne Luſinicio cincta, filium dei ſe dixit, & Adam uocari. Connubia eis promiſcua fuere: nefas tamen iniuſſu Adam mulierem cognoſcere. Sed ut quiſq; libidine incenſus in aliquam exarſit, eam manu prehendit, & adiens principem: in hanc, inquit, ſpiritus meus concaluit. Cui princeps: Ite, reſpondit, creſcite & multiplicamini, & replete terrã. Aiebat quoq; cæteros homines ſeruos eſſe, ſe uero, & qui ex eis naſcerent liberos. Ex ijs quadraginta uiri inſulam exiere, & intrantes uicinas uillas, euaginatis gladijs ſuper ducentos agreſtes interfecere, quos diaboli filios aſſerebant. Ziſcha ijs auditis, quamuis ſceleratus, ſcelus tamen exhorruit: habet enim hoc natura hominũ, ut aliena magis quàm ſua quiſq; uitia perhorreſcat: neq; ſumma mala diu inulta manent: ultoreq́ꝫ mali ſæpe malum cernere licet. Duxit igitur in eos exercitum, expugnataq́ꝫ inſula Adamitas omnes gladio deleuit, duobus tantũ reſeruatis, ex queis gentis ſuperſtitionem cognoſceret. Audiui ego ex Vlrico Roſenſi præſtanti regulo quũ agerẽ in Bohemia, fuiſſe apud ſe uiros & mulieres eius ſectæ captiuos, & mulieres quidẽ palàm dixiſſe, nõ eſſe liberos qui ueſtibus, & præſertim femoralibus uterent, eaſq; in carcere apud ſe pepiſſe: quas quũ anno elapſo

ſimul

ſimul cũ uiris igni tradidiſſet,ridẽtes cantãtesq́ʒ flammarũ incendia ptuliſſe.

Quomodo Sigiſmundus Bohemiam ingreſſus coronam regni accepe rit,minusq́ʒ feliciter pugnauerit. Cap. XLII.

Sigiſmundus interea cõuocatis Sleſię ducibus,ingreſſus Bohemiam, Greciũ, exinde Cuthnã infeſto exercitu petit. Cenchonẽ ut arcẽ Pragenſem ſibi reddat magnis ſponſionibus allicit:equitum quatuor milia qui urbem lacẽſſant ibidem collocat. Cencho bina proditione inſignis domũ reuertitur. Pragenſes Ziſcham accerſunt,qui cum Thaboritis nihil moratus,urbem accepit in poteſtatẽ. Duo tantũ ex Baronibus,Hilco Cruſſina Lituburgenſis, & Hilco Valdeſtenenſis,ac pauci nobiles,Pragenſium ſigna ſequebant: reliqua multitudo ex plebe collecta.His primũ ſtudium fuit arcem oppugnare: locus ipſe natura munitus,nõ aliter quàm fame uinci poſſe apparebat.Clauſi aditus, ne quid cõmeatus importaret. Sigiſmundus ferro iter aperuit, obſeſſisq́ʒneceſſaria præbuit:nec diu poſtea ciuitatẽ ipſam,accerſitis ex imperio auxilijs, obſidere decreuit. Fuerunt in caſtris eius Saxoniæ duces, Marchionesq́ʒ Brandenburgeñ.& gener eius Albertus Auſtrię princeps. Oppugnata eſt ciuitas ſex hebdomadibus. Ipſe uero Sigiſmũdus in ęde metropolitica quæ in arce ſita eſt,regni coronam accepit. Conradus natione Vueſtualus archiepiſcopus, qui poſtea in hæreſim prolapſus eſt,ſacris ſolennibus rite peractis, diadema ei impoſuit. Albicus enim iampridem dignitate ceſſerat, quũ familiam edentem bibentemq́ʒ ferre non poſſet,& minori contentus officio, auaritiæ ſeruiebat. Oppugnabatur ſummis uiribus hæretica ciuitas. Medio tempore reguli Roſenſes,& Chrageri Thaboritæ caſtra tenentes,à Nicolao Hus, quem Ziſcha cũ parte copiarũ eò miſerat, prælio uicti caſtris exuunt. Greciũ quoq́ʒ reginæ ab hæreticis expugnatũ. Imminet urbi Pragenſi ſublimis mons,quem Videchonis appellant, hunc ne hoſtes occuparent,Ziſcha præſidio munierat.Cum queis Marchio Miſnenſis congreſſus,magnam militum ſuorũ partem amiſit. Miſnenſes enim quũ iam montis cacumen occupaſſent,in partem coacti quæ prærupta erat acrius oppreſſi,ubi retinere impetum non ualuere,alij cæſi ſunt,alij ex monte deturbati per abrupta dilapſi perierũt.Sigiſmundus obſidione dimiſſa Cuthnã ſe recepit.Per idem tẽpus uulgauerant hæretici,ipſa die pentecoſtes ignẽ de cœlo caſurũ,q urbes Bohemicas oẽs exureret: ob quã rem magna ex parte ciuitatũ mœnia relicta,populariter in agris erratũ.Sed quũ dicta die imbres tota fermè Bohemia uehemẽtes fuiſſent,religio in riſum cõuerſa,multũ opinionis hæreticis detraxit: uicit tamen obſtinatio eorũ,quos rapinarũ cupido magis quàm fidei ſcelus pellexerat. Ziſcha apud Pragenſes degẽs,ex cõſilio ſuorũ ſacerdotũ omnes baſilicas delere adorſus eſt,quæ ſanctorũ nominibus dedicatę fuerãt:neq́ʒ enim fas dicebãt,alteri quàm ſoli deo templa ſacrari. Hinc plurima monaſteria & nobiles eccleſiæ uno impetu in ciuitate diſiectæ. Id Pragenſibus ægre fuit, quibus ſeruandum ædificiorum decus uidebatur. Orta diſſenſione,iurgioq́ʒ

ſenſim

ſenſim obrepente, Ziſcha cum ſuis abijt, & ad Thaboritas reuerſus multa fidelium loca expugnauit. Inter quæ Pragatini præpoſiti Viſſegradenſis oppidum diripuit, in quo uiros ac mulieres cum pueris & infantibus cunctoſq; loci ſacerdotes in eccleſia concluſos immiſſo igne combuſſit.

De Orebitis hæreticis. Cap. XLIII.

FVit & alia in Bohemia hæreticorũ factio, fratrum Orebitarũ appellata, quæ territoriũ Greſenſe uicinaſq; gẽtes Ro. eccleſiæ cultũ obſeruãtes magnis affecit cladibus, peſtifera atq; immanis, neq; Thaboritarũ crudelitate ulla ex parte inferior. Aduerſus quam Martinus V. Pont. Max. nominatim crucẽ decreuit, neq; tamẽ in plures annos extirpari potuit. Huius ſectæ homines quotiẽs ſacerdotes noſtros intercepere, aut igne cremauerũt, aut nudos rigẽti hyeme ſuper glaciẽ colligatos dimiſere: quos parui momẽti exiſtimarunt, deſectis uirilibus abire permiſerũt. A Pragenſibus inter hæc ſummis uiribus arx Viſſegradenſis oppugnat. In qua quũ cætera abeſſent, equinæ carnes aliquandiu pro cibo fuere. Ad extremũ, niſi ad certum diem Sigiſmundus auxiliũ ferret, deditio promiſſa: uerũ ea lex adiuncta, ut ueniente Sigiſmundo Viſſegradenſes prorſus quieſcerent. Affuit inter diem dictum imperator, ignaruſq; conditionis locum ingreſſus arctum ſub arce, in quo facile ab obſeſſis defendi poterat: quum illi datam fidem obſeruaſſent, inuaſus repente à Pragenſibus, ingentem perpeſſus ſtragem, rebus infectis retro abijt. Ceciderunt ex Morauis XIIII proceres, ex Hungaris cæteriſq; gentibus quamplurimi, arx Pragenſibus dedita.

De multis prælijs & uictorijs Ioannis Ziſchæ. Cap. XLIIII.

ZIſcha dum hæc fiunt, Booſlaum regulum, cui Cygneo cognomen fuit, qui multis antea cladibus hæreticos affecerat, in oppido ſuo munitiſſimo ui cepit, & in hæreſim ſuã pellexit. Qui ad Rhetium paucis poſt annis in Auſtria dum hæreticorũ copias ducit, uulneratus interijt. Erant in territorio Pelzinenſi cõplura cœnobia, opibus & ſtructuris inſignia, ex quibus Ziſcha quinq; combuſſit. In monaſterio uero Claronenſi, quod munitius fuit, præſidium poſuit. Huc Sigiſmundus exercitum admouit. Ziſcha autem in eum copias ducente, turpi fuga receſſit, nec diu poſtea Bohemiam quoq; reliquit. Ziſcha ad Pelzinam duxit. Sed quum ciuitatẽ egregie defenſam expugnare deſperaret, inde ſoluens Comitauiam petijt, nõ parui nominis oppidum. Quo ui capto, populares cum ſacerdotibus in ædibus ligneis recluſos fruſtra ueniã petentes exuſſit. Quum uero ante oppidum, cui Rabi nomen eſt, conuocatis fratribus Thaboritis & Orebitis caſtra teneret, obſeſſoſq; ſumma ui oppugnaret, oculum quo uno lumen cœli uidebat, ſagitta confoſſus amiſit. Inde Pragam ad medicos uectus, quamuis ex uulnere curatus uitã retinuit, lucem tamen haudquaquam recuperauit. Nec propterea caſtrenſem laborẽ aut rei militaris curam omiſit. Cæco populo cæcus placuit ductor: res apud poſteros

poſteros plus admirationis habitura quàm fidei. Pragenſes autem Veronã, ubi magnum inerat Sigiſmundi præſidium, armis ceperunt: & paucis uita reſeruatis, puberes utriuſq; ſexus interemerunt. Expugnarunt & Brodam Teutonicam, interfecto præſidio: mox Cuthnam pluresq; alias ciuitates dedentibus oppidanis in poteſtatẽ acceperunt. Quum uero ad oppidum cui Pons nomen eſt, & à Miſnenſibus poſſidetẽ, copias ducerent, occurrẽtibus Saxonibus non audentes congredi redierũt. Poſt hæc Sigiſmundus principibus electoribus diẽ ſtatuit, ut in celebritate diui Bartholomæi ad occidentalẽ plagã Bohemiam cum copijs ingrederentur, ipſe ad orientale latus cum Hungarorum exercitu aggreſſurus. Venere Moguntinus archiepiſcopus, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandenburgẽſis, & plurimi ex Alemania pontifices, cæteri ſuos miſere. Caſtrametati ad oppidum Sozium munitiſſimum locum expugnare non potuere. Vaſtatus eſt undiq; per circuitũ ager, continuata obſidio ad feſtum uſq; ſancti Galli: tumq; ſoluta quum Sigiſmundus ad præmiſſum diem non adeſſet. Ille autem collecto ex Hungaris, Auſtralibus ac Morauis exercitu, circa ſolennia dominicę natiuitatis Bohemiã intrauit, & aliquot oppida ui cepit, Cuthnenſes per deditionẽ accepit. Sed irruente in ſe Ziſcha quamuis cæco, pauidus trepidusq; multis ex ſuis interfectis nobilibus, & amiſſis impedimentis effugit. Prius tamen Cuthnã exuſſit, quam Thaborenſes propter argentifodinas crumenam Antichriſti uocabant. Ziſcha itinere unius diei imperatorem ſequutus, magna fugientiũ præda ditatus eſt: & oppidum Brodam, quod Teutonicorũ uocatur, ui captum incendit, quod poſtea XIIII fermè annis ſine habitatore permanſit. Imperator amnem Iglariam ponte tranſmiſit. Piſo Florentinus, qui equites in eam expeditionem XV milia ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit: quæ multitudinis pondere diſſoluta multos mortales in profundum rapuit. Hac uictoria elatus Ziſcha magis ac magis in eccleſias deſęuit: nec iam amplius ullam pati aut ſtatuã ſanctorum, aut picturam poterat: nec tolerandum eſſe putabat, qui priſco more ſacerdotalibus indutus ueſtibus rem diuinam conficeret. Ob quam rem maiores quàm prius inter eum & regni proceres inimicitiæ obortæ. Conſules uero Pragenſes inſolentiam Ioannis apoſtatæ Præmonſtratenſis iniquo ferentes animo, eum in prætorium uocaue- re, & nouem ſimul ſcelerum principes tanquam de republica cum his aliquid acturi, intromiſſos ſtatim gladio percuſſere: & quaſi nihil actum eſſet pacatam ciuitatem arbitrati, domos quiſq; ſuas petierunt. Sed miniſtri parũ cauti, dum atriũ aqua proluunt, cruorem interemptorũ per aquæductum in forũ tranſmiſere. Eo uiſo non latuit populum res geſta. Tumultus eueſtigio factus, expugnato armis pretorio, undecim primarij ciues, qui rei autores putabantur, occiſi: collegiũ Caroli direptum, & nobilis bibliotheca diſiecta. Mulieres, quæ Ioannẽ monachum ueluti diuinum habebant, caput eius interci-

Io. Præmonſtratenſis

L. p pientes

cipientes, pluribus diebus ululantes, per urbis eccleſias circumtulerunt, beatum uociferantes, ſanctum & deo plenum uirum, qui pro ueritate & patrum traditionibus occubuiſſet. Contrà uero ſacrilegos, nepharios, deo atque hominibus odibiles, qui ſacro & optimo ſacerdoti manus inieciſſent: poſtremo inter ſacras reliquias aromatibus conditum ſeruari Ioannis caput obtinuere.

Purgellinum Per idem tempus caſtellum Purgellinum, in quo paruum Sigiſmundi erat præſidium, & quò multi Pragenſes rectæ fidei cultores cum liberis & uxoribus confugerant, per incuriam arſit: qui ſuperfuerunt incendio, Pelzinam ſe contulere. His actis nonnulli Bohemorum reguli, & conſulatus Pragenſis legatos ad Vitoldum Lituaniæ ducem miſere, eumq́; ſibi regem aſciuerunt, aduerſante Ziſcha, eiuſq́; factione, qui liberis hominibus regem habendum eſſe negabat, & eum potiſſime qui gentium ritu uiueret. Vitoldus Sigiſmundum Coributum cum duobus milibus equitum in Bohemiam miſit: qui apud Pragenſes magnis exceptus honoribus, ciuitatē breui ad meliorem formam redegit: nobilibus & qui quiete uiuere uellent, blandus atq; amicus: in inſidioſos atque facinoroſos aſperrimus uindex. In huius aduentu munitiſſimum caſtellum in mōte ſitum oppugnare placuit, quod lapidem Caroli uocant. Hic Sigiſmundus IIII centurias militum præſidio liquerat. Caſtra tribus locis poſita ſunt: obſidio ſex ducta menſibus, neque diu neque noctu omiſſa oppugnatio: quinque baliſtæ maiores ingentia ſaxa per omnes horas intra mœnia iactauerunt: uaſa circiter duo milia cadaueribus & humano excremento plena in hoſtes emiſſa, tantum miſeris obſeſſis fœtorem attulere, ut omnibus infectis dentes aut deciderent aut nutarent: tolerauerunt tamen forti animo, & in hyemem uſque protraxerunt certamen, accepto clàm ex Praga medicamento, quo dentes contineri poſſent. Fons erat extra mœnia in medio præruptæ rupis, unde aquam oppidani neceſſariam hauriebant: & turris deſuper uetuſta, qua tuerentur aquantes. Hanc Pragenſes diruere machinis conabantur. Fama eſt, in poteſtatem obſeſſorum primarium quendam inter Pragenſes ciuem caſu factum, eum'que in turris culmine deligatum, dato per irriſionem in manum flabello, quo lapides baliſta miſſos quaſi muſcas abigeret: parſuros quippe conciui ſuo Pragenſes arbitrabantur. Illos nulla miſericordia flexos, ſaxa ingentia quamplurima proieciſſe: Hominem uero, quum diem integram intactus perſeueraſſet, hoſtium magis miſericordia, quàm ciuium ſuorum humanitate ſeruatum. Interea Fridericum ſeniorem, Brandenburgenſem principem, magnis copijs Bohemiam ingreſſum, longe latéque prædas agentem, Pragenſes ab obſidione diſcedere compuliſſe: Vitoldum uero rogatu Vladiſlai, Poloniæ regis, qui cum Sigiſmundo Cæſare in finibus Hungariæ conuenerat, patruelem ſuum Coributum ex Bohemia reuocaſſe. Putauit ea re Sigiſmundus hæreticos externis auxilijs deſtitutos, mox imperata facturos.

Fœtor dentibus inimicus

ſed

ſed longe deceptus eſt. Nã illi magis ac magis inſoleſcentes, ſubactis intra regni fines catholicæ fidei cultoribus, exercitũ extra Bohemiã duxere, uicinas late gentes populati. Ferunt Ziſcham in Auſtriam profectum, quũ agreſtes armenta quæq; nauibus in inſulam Danubij tranſportaſſent, uitulos, ſuesq; nonnullos per negligentiã in uillis dimiſſos, ad ripam fluminis tamdiu deuerberaſſe, donec pecus inſulam depaſcens, mugitũ grunnitumq; audiens, deſiderio ſimilis animantis fluuium tranſnatauit, eoq; modo magnã prædã abactam. Per idem tempus Sigiſmundus Imperator Alberto duci Auſtriæ genero ſuo Morauiam, ne defenſore careret, dono dedit: quamuis iam pleriq; illius prouinciæ proceres ad Huſſitarum inſaniam defeciſſent. Eo quoq; tempore Ericius rex Daciæ, & infans Petrus regis Portugalliæ germanus, Iacobi cardinalis ſancti Euſtachij excellentis & clariſſimi uiri pater, Imperatorem accedentes, ambo rei militaris peritiſſimi, exercitũ eius & copijs & auxilijs auxere. Ob quam rem caſtra ad Lutempergam Morauiæ oppidũ, Huſſitarum peſte infectum, ſtatim poſita: obſidio tribus menſibus eo loco ducta. Eques apud Pragenſes cognomento Aqua, ſatis opulentus fuit, & inter ſuos ciues autoritate prẹditus. Is ſororis filium nomine Procopiũ quũ ſobole careret in ſuum adoptauit, eumq; grandiuſculum, ad Galliã, Hiſpaniam, Italiã, demũ Hieroſolymam ſecũ adduxit, reuerſus in presbyterũ ordinari curauit. Qui, ſurgente in patria Huſſitarum nouitate, Ziſchæ adhæſit, & quum eſſet robuſtus, & manu promptus, nulliusq; fugax laboris, magno loco apud eũ habitus, primos ductauit ordines, malus malo aptiſſimus. Hic eſt ille Procopius, qui poſtea ob res fortiter geſtas Magni cognomen obtinuit. Huic prouincia Morauię cõmiſſa eſt, & Lutemburgenſiũ defenſio. Qui nõ parua militum manu accepta, inuitis obſidentibus, cõmeatum in obſeſſum oppidum importauit, irritamq; Sigiſmundo fecit obſidionẽ. Dederat Imperator Marchionibus Miſnẽſibus pontem & Auſcam ſuper Albim fluuium: ut eas ciuitates præſidio tuerentur. Obſederunt Auſcam Ziſcha ſimulcum Pragenſibus: Fredericus marchio Miſneñ. pater eorum qui modo prouinciam regũt, & frater eius Lantgrauius Thuringiæ, collecto ex Saxonia, Thuringia. Miſna, & utraq; Luſacia milite, obſeſſis auxilium ferre ſtatuerunt. Commiſſum eſt ante urbem præliũ: incerta diu uictoria pependit, quum fortiſſimi utrinq; caderent, & nunc illi, nunc iſti uicti uictoresq; uiderentur. Ad extremum cæca cæcũ ſequuta penes hæreticos fuit. Burggrauij Miſnenſes & † Chirpogenſes, & comites Glichenſes, multiq; nobiles in eo prælio ceciderũt. Ex quibus pleriq; proiectis armis, flexis genibus fruſtra uitam ſupplices petierunt. Nouem milia ea pugna ex fidelibus cæſa: Auſca capta, & funditus deleta. Elatus ea uictoria Ziſcha, inſolentius indies agere, eccleſias paſſim delere, ſi quæ reſtabant: ſacerdotes qui more maiorũ ſacra peragerent, crudeliter perſequi: nobilibus infenſus eſſe, ciuitatibus grauia imperare tributa: Pragenſium qui

Stratagema

Procopius

al's, Chiburgenſes

detrectarant eius imperium,uicos & uillas incendere. Ob quas res Pragenſes Baronum auxilio freti,aduerſus eum copias eduxere. Ille quum ſe armis imparem animaduerteret,ad Albim uſq; profugit,eratq; penè comprenſus, niſi pater Georgij eius qui nunc regno potit',per Poggiebraciū oppidū tranſitum ſibi præbuiſſet.Nec ſic ſua res tuta facta eſt. Patuerūt & hoſtibus alio loco pontes,per quos Albim tranſmiſerūt: ſed Pragenſes fugientis ultimum agmen inſectati,complures Thaboritas necauere. Peruentum eſt deniq; ad montes,ubi Ziſcha uallem ingreſſus, quum loci anguſtias eas eſſe noſſet,in quibus explicare hoſtes ſuas acies minime poſſent,ſtare ſigniferū iuſſit.Exin commilitones pro tempore hortatus, pugnæ copiam fecit. Certamen atrox commiſſum, uictor Ziſcha tria milia Pragenſium cecidit, reliquos in fugam uertit. Nec moratus, Cuthnam à Pragenſibus inſtauratam iterum ui cepit, atq; incendit,& qui Pragenſes inerant,eodem igne cōſumpſit. Mox ſucceſſu rerum tumens,infeſtis ſignis Pragam petīt, & ad ſagittæ iactum caſtrametatus obſidere urbem cœpit.Erāt & in ciuitate & in exercitu plurimi, qui hoc diſſidium deteſtabantur,& alij Ziſcham,alij Pragenſes accuſabāt. In caſtris quoq; tumultuatum eſt, dicente milite, indignū eſſe eam urbē armis premi, quæ caput regni eſſet,neq; de religione ſecum diſſentiret, caſuram breui Bohemorum potentiam,ſi ſe hoſtes diuiſos norint.Materiam belli ſatis magnā à Romano Imperatore præberi, ſtultū eſſe conſilium in ſe arma uertiſſe. Accepit Ziſcha quæ uulgo dicebantur, & aduocata in concionem multitudine, uas uinarium quod forte aderat conſcendens, Nolite,inquit,amari ſuper me fieri fratres,& hominem accuſare,qui uobis ſalutem peperit.Recentes uictoriæ ſunt,quas me duce conſequuti eſtis,nunquam ego uos in aliquem locum duxi,unde uictores nō redieritis. Vos clari,uos diuites facti:ego ueſtri cauſa lumen amiſi,& iā in tenebris ago, nil mihi ex tot bellis feliciter actis, niſi nomen inane ſupereſt. Vobis pugnaui,uobis uici:nec laborū pœnitet,nec mihi cæcitas dura,niſi quod rei ueſtræ priore ex more conſulere nequeo. Nec ego Pragenſes mei cauſa perſequor,ipſi ueſtrum ſanguinē,non meū ſitiunt.Parū eis fuerit me iam ſenē & utroq; caſſum lumine perdidiſſe: ueſtras illi manus timent,& feroces in periculis animos. Aut uos certe,aut illos perire oportet, qui dum mihi parant inſidias, ueſtras animas expetunt. Domeſtica uobis arma timenda magis quàm externa, ciuiles auferre ſeditiones oportet. Pragam prius expugnabimus, ſeditioſoſq; ciues exterminare licebit, quàm Sigiſmundo diuiſionis noſtræ nuncius afferti poſſit.Cum paucis eiuſdē animi tutius Imperatorem expectabimus, quàm ſi nobiſcum dubij Pragenſes in caſtris militent. Verum ne me amplius accuſetis, liberam uobis conſulendi facio poteſtatem.Si libet Pragenſibus pacem dare, nō abnuo,inſidiæ modo abſint. Si bellum decernitis, præſto aſſum. In utramuis partem declinaueritis,Ziſcha ueſtri conſilij adiutor erit.His dictis,mutati militum animi,bellū decreuere.

Ziſchæ oratio ad pop.

decreuere, multitudo arma capere, feſtinare, muros adire, prouocare hoſtem, pro portis urbis pugnam ciere, egredientes ciues in urbem repellere, Ziſcha ad oppugnationē urbis cuncta parare.

De Ioanne Rochezana presbytero hæretico. Cap. XLV.

Oppidum eſt Pragenſis eccleſiæ, nō longe à Pelzina, cui Rochezana eſt nomen. Ex hoc loco puer obſcuris parentibus, cēſuq; tenuiſſimo natus Ioannes nomine, Pragam uenit, mendicatuq; uictum quærens, grammaticā & dialecticam didicit. Quum adoleuiſſet, nobilis cuiuſdam pueri pædagogus factus eſt: & quum ualeret ingenio, linguaq; promptus eſſet, in collegio pauperum receptus, auditor Iacobelli fuit. Poſtremo presbyter ordinatus, prædicare uerbum dei Pragenſibus cœpit, ex oppido unde ortum habuit, Rochezanæ cognomen ducens. Et iam nomine & autoritate ualebat, quum Ziſcha Pragā obſideret. Exijt ergo conſentientibus ciuibus, & in caſtra profectus, ciuitati Ziſcham conciliauit.

De morte Ioannis Ziſchæ. Cap. XLVI.

Sigiſmundus autem ubi Ziſchæ cuncta ex ſentētia cedere animaduertit, & iam illum eſſe unū, ex quo res Bohemiæ penderēt, clàm ſibi eum conciliare tentauit, gubernationē ſibi totius regni, militiæ quoq; ducatū, & ingens auri pondus quotannis promittens, ſi ſe regem nominaret, & in uerba ſua ciuitates iurare cogeret. In magnā profecto regiæ maieſtatis ignominiā, & imperialis gloriæ dedecus, atq; infamiam Reipub. Chriſtianæ ſempiternam, Sigiſmundum pluribus regnis præfectū, ex Imperatoribus natū, & ipſum Imperatorem, cuius nomen Italia, Gallia, Germania, & omnis Europa uenerata eſt, quem barbaræ nationes timuerunt, ſupplicem uidit noſtra ætas homini ex parentibus haud admodum nobilibus nato, ſeni, cæco, hæretico, ſacrilego, & in omne ſcelus audaci, pecuniā & ſummos honores offerre, ut ſuarum eſſe partium dignaretur. Sed auertit diuina pietas eam peſtem, & tantū malum è medio Chriſtianorum eripuit. Nā Ziſcha cōditionibus annuens, dum conuenta completurus Sigiſmundum petit, inter eundum apud caſtellū Priſcouiam, diuinitus, ut par eſt credere, peſte tactus, expirauit: monſtrum deteſtabile, crudele, horrendum, importunum: quod poſtquam manus humana conficere nō ualuit, digitus dei extinxit. Ferunt illum quum ægrotaret interrogatum, quo nam loco mortuus ſepeliri uellet, iuſſiſſe cadaueri ſuo pellem adimi, carnes uolucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri, eoq; duce bella geri: arrepturos fugam hoſtes, quamprimum eius tympani ſonitum audierint. Thaborenſes, qui reliquas picturas abominantur, Ziſchæ tantummodo, & angeli cuiuſpiam calicem manu tenentis effigiem ſupra portam urbis pinxere, eiq; ſacra quotannis agunt.

De Orphanis hæreticis,qui ſe poſt mortem Ziſchæ ſeparauerũt à Thaboritis. Caput XLVII.

Ziſcha mortuo ingens mœror inuaſit exercitum, trepidare,lamentari milites,accuſare fortunam,quæ ducem inuictum,morti uincendum dederit.Nec mora,duæ factiones exortæ. Altera Procopiũ magnũ,quem raſum quoq; uocauere,cuiusq; ſupra meminimus,ſibi ducẽ præfecit.Altera nullum inueniri poſſe dictitans, qui iure Ziſchæ ſuccederet, ſelectis paucis qui communi cõcilio bellum adminiſtrarent, ſeſe Orphanos appellauere: inter quos potior habitus eſt Procopius,cognomento minor. Atque ita Thaboritæ in duos exercitus diuiſi, alij uetus nomen retinuere, alijs Orphanorum,ut diximus,ob mortem ducis, inditum nomen. Qui &ſi aliquando inter ſe diſſentirent,ubi tamen extrinſecus uis ingruit,iunctis uiribus in unis caſtris ſeſe defenderunt. Muro circundatas urbes niſi neceſſariorum emendorum gratia perraro ingredi,cum liberis & uxoribus in caſtris uitam agere. Carros quam plurimos habere,his pro uallo uti.Procedentes ad pugnam, duo ex his cornua facere,in medio peditatũ claudere,alæ equitum extra munitiones prope adeſſe.Vbi congredi tempus uiſum,aurigæ qui cornua ducerent, ad Imperatoris ſignum,comprehenſa ſenſim qua uoluerunt hoſtiũ parte, ordines quadrigarum contrahere:intercepti hoſtes quibus ſui ſubuenire nõ poſſent,partim gladio à peditatu,partim miſſilibus ab his q erãt in carris,uiris ac mulieribus necari. Equitatus extra munimenta depugnare, quẽ ſi forte hoſtis oppreſſiſſet fugientem,mox aperti currus excipere,indeq; uelut ex ciuitate mœnibus cincta defendi,eoq; modo uictorias quamplurimas cõſequi, quũ eam pugnandi peritiam uicinæ gentes ignorarẽt, & ager ille Septentrionalis late patens, ad explicandos bigarum quadrigarum'ue ordines peridoneus haberetur. Egrediebantur duo exercitus, alter Sleſiam, alter Morauiam populabatur,uicinaſq; regiones aſſiduis excurſionibus infeſtabant. Theutones per circuitum habitantes,alios Philiſteos,alios Idumæos,Moabitaſq; uocabãt. Bohemiam terram promiſſionis eſſe dicebant. Quumq; in proximam prouinciam exiſſent, prius cum præda depopulatis agris reuertebantur, quàm hoſtis cognouiſſet aduentũ. Erat & tertius exercitus, quem fratrum Orebitatũ appellari diximus.Huic ductor fuit Bredricus presbyter Straſmicenſis, natione Morauus,qui bellis aſſiduis Sleſiam affectauit. Hic etiam hodie uiuit,& urbem Coloniã appellatã poſſidet. Qui ſpreta religione Chriſtiana, calcatoq; pontificio iure uxorem publice duxit,& illa mortua alteram ex Polonia ſuperduxit,ex quã filios ſuæ nequitiæ ſectatores ſuſtulit. Quum obſiderent Suetlam oppidum in Auſtria,Thaboritæ ſimul & Orphani duabus noctibus & una die abſq; intermiſſione mœnia oppugnauere.Superueniẽte autem Alberto eius terræ principe cum exercitu, ut auxiliũ oppidanis afferret,pugnatũ eſt quatuor fermè horis, nutante hinc atq; illinc uictoria. Ceciderunt ex

derunt ex utraq; parte primi bellatores. Poſtremo ita diſceſſum eſt, ut currus Thaboritæ ſuos amitterent, Albertus caſtris exutus abiret, quod negligentia Roperti Vallenſis factum credidere, qui tum ductor exercitus fuit. Rediit tamen paulo poſt Procopius raſus, & oppidum Retium in Auſtria celebri obſidione cinxit. Pragenſes eius ſigna ſequuti, & Boheſlaus Cygneus, cuius ſupra meminimus, qui eo loco ſagitta confoſſus interiit. Retium ui captum, direptum atq; exuſtum, in quo multi mortales periere, Burchgrauius Maldeburgenſis, loci dominus, captus, & Pragã ductus in carcere diem obiit. His geſtis, uocati ab Imperatore Bohemorum principes, ad eum uſque Poſonium profecti ſunt. Id oppidum Hungariæ, in finibus Auſtriæ, atq; in ripa Danubii ſitum. Neque ingreſſi mœnia, in tentoriis è regione urbis manſere. Egreſſus ad eos Sigiſmundus, multa de iure ſuo loquutus, paternum atque auitum regnum repetere, ſi qua eſſent quę prouincialium mentes ab ſeſe alienarent, ea ablaturum, Bohemis ex quibus natus eſſet, pacificum, benignũq; regem futurum. Illi ſe armis ab eo ſine cauſa impetitos dicere, ciues ſuos in Conſtantia contra publicam fidem exuſtos inauditos. Bohemiæ primores tanquam hæreticos à Romana eccleſia damnatos, regnum ſacris contumelioſe interdictum: non eſſe tam exiguam Bohemorum potentiam, quæ ſuo nequeat honori conſulere. Reſponſum à Sigiſmundo benigne datum ad obiecta, oblatumq; generale concilium, in quo ſuam innocentiã Bohemi oſtendere poſſent, ſi ſe uniuerſalis eccleſiæ iudicio ſubmittere uellẽt. Bohemos qui armis uincere conſueſſet, uerbis uinci nõ tulit, infectisq; rebus domũ abiit.

De expeditione in Bohemiam, contra hæreticos & rebelles, per Martinum papam quintũ inſtituta. Et de infelici pugna contra eoſdem. Caput XLVIII.

AT Martinus pontifex maximus, ubi armatam hæreſim creſcere indies animaduertit, priuſquam peſtis amplius inualeſceret, cardinalem Vintonienſem natione Anglicum, regia ſtirpe natum, in Germaniam proficiſci iuſſit, qui contra Bohemicam labem uicinas gentes in arma conciret: cui & Imperator adiumento fuit. Inſtituti ſunt tres exercitus. Saxoniæ duces, & quas uocant, ſtagnales ciuitates, in primo militauere: ſecundum ex Franconibus conſtitutum, Marchio Brandenburgẽſis ductauit: tertio præfuit Ottho Treuerenſis archiepiſcopus, quem Rhenenſes ſequuti ſunt: Baioarii quoque, & ciuitates Sueuorum Imperiales. Ingreſſi Bohemiam tribus locis: poſtquã ſyluam penetrauere, iuncti ſimul, ante Miſnam caſtrametati ſunt. Hãc urbẽ †Prichicho Elenotenſis, inter hæreticos quantũ doctior ac facũdior, tantũ crudelitate ac perfidia nequior, præcedenti nocte ex fideliũ manibus eripuerat. Erat igit' conſiliũ exercitus, hanc urbẽ prius recuperare, q̃ ultra procederent. Sed quũ hæretici collecto raptim milite, in eos properare nunciarentur, non

als, Prierchο Clenouenſis

uiſum hoſtem fugerunt: Thacouiamq́ petentes, inſtrumenta bellica cũ præda ibi dimiſerunt. Nondum cardinalis in exercitu fuerat: ſed ad Thacouiam fugientibus occurrẽs, admiratus eſt tot ducum, tot fortium uirorum pauidã fœdamq́ fugam: magnis precibus ut redirẽt in hoſtem, omni ex parte debiliorem hortatur. Quod quum fruſtra niteretur, & ipſe turpis fugæ comes effectus. Vix ſyluam ingreſſi erant, quum ſuperuenientes Bohemi poſtremũ agmen laceſſere cœperunt. Facta eſt profuſior ac pauidior fuga, nec prius Theutones fugere, quàm Bohemi perſequi deſtiterunt. Hoſtes impedimentis direptis, Thacouiam expugnantes, machiniſq́ bellicis potiri ſunt. Exin Miſnam populati, quum per Franconiam redirent, ne Bambergeñ. agrum Normbergenſemq́ uaſtarent, pecunia placati diuitẽ exercitum reduxere. Sigiſmundus his cognitis, Normbergã profectus, noua principũ auxilia comparat. Martinus quoq́ pontifex maximus Iulianum cardinalem ſancti Angeli, literis ac moribus excellentem, cum ea legatione in Theutoniam mittit, ut Bohemis bellum inferat, & adueniente tempore in Baſilienſi cõcilio, quod propediem futurum erat, nomine apoſtolico præſideat. Is Germaniã ingreſſus, mox Normbergam ad Sigiſmundum ſe confert: quo in loco frequentes Germanorum reguli conuenerãt. Decreta eſt noua in Bohemos expeditio, ad viij. Kalen. Iulij. Dux belli Fredericus marchio Brandenburgenſis declaratus, qui cardinalem ſequeretur. Ingreſſus eſt Bohemiã, per uiam quæ ducit ad Thopã. Inſtitutus Albertus Auſtriæ princeps, ſuas copias per Morauiã ducere iuſſus eſt. In ea expeditione Albertus & Chriſtophorus Baioariæ, & Fredericus Saxoniæ duces fuere. Ioannes & Albertus Brandenburgenſes principes cum patre, quem penes belli ſumma erat, Herbipolenſis, Bambergenſis, Eiſtetenſis epiſcopi, Societas Sueuorũ quam ſancti Georgij uocãt, & imperialium ciuitatũ magiſtratus, Maguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis antiſtites, auxilia miſerũt, & cum his prouinciarũ ſuarum primores, ſupra xl. milia equitum fuiſſe traduntur. Peditũ minor erat numerus. Nam Germani patentibus freti campis, equeſtres plerũq́ pugnas agitant. Promiſerat & Renatus Lothoringiæ princeps in eam expeditionẽ ſeſe uenturum. Sed domeſtico bello implicatus, dum comitem Videmontẽſem oppugnare nitit̃: neq́ promiſſo ſatis fieri poteſt: neque comes Palatinus Rheni, qui Videmontẽſi opem tulit, aduerſus Bohemos ire permittitur. Cardinalis dum eos opperit̃, ad Kalendas uſq́ Auguſti profectionem ſuſpendit. Albertus interea ex Auſtria ducens, quũ ad dictum diem adeſſe cardinalem minime intelligeret, impar Bohemicæ potentiæ retroceſſit. Ingreſſus deinde cardinalis, numeroſum exercitum ductans, multas hæreticorum uillas incendit, oppidaq́ diripuit, in quibus non auaritia tantũ, ſed crudelitas etiam militũ graſſata eſt, qui mares cũ fœminis obuios, ſenes pueroſq́ paſſim necauere. In extremis tamẽ regni partibus ea calamitas deſęuit, quũ duces copiarũ interiora petere formidarẽt.
Bohemi

Bohemi qui iamprídē hoſtem affuturum acceperant, expeditas in armis legiones coegerant,& ubi fidelium domicilia reperiebāt, ea ferro atq; igne uaſtabant. Inter quæ Stilriuergium oppidum ab Orphanis expugnatū ac direptum, puberes ad unum necati. Interea ſiue proditio in exercitu fidelium fuit,quod plurimi putauere, ſiue inanis ſua ſponte mentes hominum pauor inuaſit,totis caſtris trepidatum eſt, & prius quàm hoſtis ullus in conſpectū daretur, fœdiſſima cepta fuga. Mirari Iulianus unde hic timor, quæ ratio tantum exercitum fugere ſuaderet, ambire duces, hortari arma expedirent, aciem inſtituerent,forti animo hoſtem expectarent. Nō de regni gloria, aut agrorum poſſeſſione certari: de uita, de religione,de Chriſti honore, de animarum ſalute bellum geri. Turpe Germanis eſſe,quorum nobilitatem uirtutemq; totus orbis celebraret, ex prælio fugere: mori ſatius, quàm hoſti nondum uiſo cedere. Neq; ſecuros intra mœnia habitare poſſe, qui cāpos hoſti relinquerēt,arma uiros non muros tegere. Niſi gladijs modo libertatem ſuā tueantur,aut caſuros breui hoſtili ferro,aut ſeruitutem morte miſeriorē laturos. Sed fruſtra apud eos cohortatio fuit,quorum pudorem metus euicerat. Ablata ſunt raptim ſigna, & tanquā nullus eſſet in exercitu ductor, tumultuoſe quiſq; non expectato imperio,nō ſalutato comite, multi etiā proiectis armis non aliter quàm ſi hoſtis à tergo inſtaret, rapido curſu fugam maturauere. Quibus & cardinalis inuitus ſeſe comitem dedit. Hoſtis paulo poſt ex metu alieno factus audax affuit,impedimentiſq; omnibus,quibus per ſyluam nō erat facilis exitus,& ingēti præda potitus eſt. Albertus tamen quū accepiſſet intraſſe Bohemiā cardinalē, & ipſe iterum raptim ex Auſtria coactis copijs, in hæreticos duxit,Præzorouiamq; munitum oppidum oppugnare adorſus eſt. Sed fuga cardinalis cognita, ab incepto deſtitit, & per Morauiam,quæ nondum ei parebat,infeſta ſigna circumferens, ſupra quingentas uillas ferro atq; igne deleuit.Oppida multa ui cepit atq; diripuit,mortalium maximam cædem fecit: adeoq; gentē illam afflixit, ut iugum eius accipiens, parēre ſibi ea lege promiſerit,ut circa religionem id ſequi teneretur,quod Baſilienſe concilium decerneret.

Iuliani ad fortitudinē orat.

De inchoatione Baſilien̄.concilij,& uocatione Bohemorum ad ipſum conciliū,ut fidei ſuæ rationem redderent. Cap. LXIX.

EXactus ex Bohemia legatus, Baſileam ſe contulit, ibiq; concilium celebrauit Sigiſmundus, qui per tempus expeditionis Normbergæ ſe continuerat. Ad coronam imperij Romæ ſuſcipiendam iter ingreſſus, primoribus regni Bohemiæ literas dedit, in queis ſcriptum erat, ſe natione Bohemum,nulli genti magis quàm ſuæ affectum, Romam non aliam ob cauſam petere, quàm coronæ ſuſcipiendæ gratia. Id decus Bohemorum genti accedere, cuius honeſtandæ ſibi maxima ſemper cura fuerit. Cœptum eſſe iam ſua opera Baſileæ concilium,hortari eos qui ſe audiri de religione cupe-

Sigiſmundi literæ ad Bohemos

rent eò

rent eò proficiſci,nec plus ſapere uellent quàm mater eccleſia catholica:auditurum benigne conuentũ rationes eorũ, tantum operam dent,ut cum ſynodo de religione conueniant,ſibiq́ꝫ redeunti pacatum regnum reſeruent: neq́ꝫ enim ſe arbitrari Bohemos eius imperiũ fugere,cuius frater,pater,auus apud eos regnauerint: nec ſe alia lege regnaturum quàm cæteri Chriſtiani reges. Scripſit & ipſa Baſilienſis ſynodus Bohemis,ut legatos mitterẽt qui fidei ſuę rationem oſtenderent, ſecuritatem itineris & dicendi quæ uellent libertatem promittens. Fuerunt inter Bohemos duæ ſententiæ: Orphani & Thaboritę & plebes fermè omnes,eundum eſſe negabant,Ioannis & Hieronymi exemplum in medium afferentes, qui Conſtantiã ad ſynodum profecti, ſub fide Sigiſmundi publice combuſti fuiſſent. Nobilitas uero Mainardum ſequuta principem Nouæ domus, uirum cordatũ & ingenio dextro, petendum eſſe concilium prorſus aiebat, nec tolerandos uideri, qui nouas peregrinás ue de fide ſententias,nouumq́ꝫ ritũ religionis inueniſſent, niſi dictorũ factorumq́ꝫ rationem uniuerſali eccleſiæ redderent,& quę uulgo inculcauerant,coram doctis defenderent. Vicit hæc ſententia. Legatio CCC equitum Baſileã miſſa: cuius principes fuere, Gulielmus Coſca,non tam equeſtri dignitate,quàm eccleſiarũ direptione inſignis: Procopius cognomento Raſus,idemq́ꝫ magnus multis uictorijs,magniſq́ꝫ ſceleribus nobilitatus: Ioannes Rochezana, pſeudo Pragenſium apoſtolus: Nicolaus Galecus Thaboritarum ſacerdos,& Petrus Anglicus patria profugus,ac ſolis elenchis in diſputatione cõfidens. Effuſus extra mœnia urbanus populus, ex ſynodo quoq́ꝫ complures aduenrũ fortiſſimæ,& iam fama celebratiſſimę gentis pro portis expectauere. Alij frequentes in plateas quà tranſitus eſſet conuenere: matronæ,pueri,puellæ feneſtras atq́ꝫ tecta complere:alij hunc,alij illum digito deſignare:peregrinos habitus,non uiſa prius ueſtimenta mirari: horribiles hominũ facies, truces notare oculos: non eſſe alienum dicere ab ea hominum ſpecie facta, quæ fama prodiderat: in unum tamen cuncti Procopiũ defigere lumina,illum eſſe qui toties fidelium fudiſſet exercitus,qui tot oppida ſubuertiſſet, tot hominũ milia neci dediſſet,quem ſui pariter atq́ꝫ hoſtes metuerent:inuictum ducem,audacem,intrepidum,neq́ꝫ labore,neq́ꝫ timore ſuperandum.

Bohemorum legatio — *Procopius*

Oratio Iuliani Cardinalis ad Bohemorum legatos, reſponſiuaq́ꝫ eorundem, Cap. L.

EXceptos Bohemorum legatos hoſpitaliter,poſtridie in concione accerſitos Iulianus Cardinalis benigne alloquutus,& longa & luculenta oratione,quæ adhuc extat,ad ea quæ pacis & unionis eſſent cohortatus eſt: eccleſiam Chriſti ſaluatoris ſponſam omnium fidelium matrem eſſe dictitãs, claues ligandi atq́ꝫ ſoluendi habere, candidam ſine ruga, ſine macula, in his quæ neceſſaria ad æternam uitam eſſe creduntur, errare non poſſe: qui eam contempſerit,alienum,prophanum,& quaſi ethnicum publicanumq́ꝫ cenſendum:

dum: eam nuſquàm melius quàm in generali concilio repræſentari. Statuta conciliorum eccleſiæ placita exiſtimari: concilijs non minus quàm euangelijs credi oportere, quorum autoritate & ipſa ſacrarum literarum eloquia recepta ſunt: Bohemos, qui ſe filios eccleſiæ dicerent, uocē matris audire debere, quæ filiorum obliuiſci non poteſt: eos iampridem ſeorſim à matre uixiſſe: neq; id nouum eſſe. Complures aliquando fuiſſe qui matrem reliquere, rediſſe tamen qui ſalutē optauere: regnante diluuio omnes perijſſe qui extra arcam remanſere: dominicum agnum in unis ædibus comedendum: extra eccleſiam nō inueniri ſalutem: hanc eſſe concluſum hortum, ſignatumq; fontem, cuius aquam ſi quis biberit, non ſitiet in æternum. Ex re ſua feciſſe Bohemos, qui eius aquæ fluenta apud conciliū requiſierint, matremq; tandem audire ſtatuerint. Faceſſere iam odia debere, ponenda eſſe arma, omnemq; belli materiam procul abijciendam: audituros benigne patres quæcunq; Bohemi pro ſua cauſa dicere uelint: tantum parati animo ſint, ne bene conſulta ſanctæ ſynodi conſilia reſpuant: quibus non Bohemos tantum, ſed omnes Chriſti fideles conquieſcere oportet, ſi modo æternæ uitæ participes eſſe uelint. Audita eſt Cardinalis oratio ſummo patrum conſenſu. Bohemi pauca reſpondere, quibus par facundia non eſſet: Se neq; concilia neq; eccleſiam contempſiſſe: aduerſus inauditos ſententiam Conſtantiæ latam: nihil de religione Chriſtiana detrahere: incorruptam apud ſe patrum autoritatē manere: quodcunq; Bohemi aſſerant, ſacris literis atq; euangelio confirmari: ueniſſe ut innocentiam ſuam uniuerſali eccleſiæ patefaciant, peterecq; publicam audientiam, in qua laici quoq; adſint. Neq; id negatum. Interrogati quænā illa eſſent, in quibus à Romana eccleſia diſſentirent, quatuor articulos propoſuere. De communione diuinæ euchariſtiæ, quam ſub ſpecie panis & uini ſumendam his qui ſalui eſſe uelint neceſſario affirmabant. De ciuili dominio, quod clericis interdictum diuina lege dicebant. De prædicatione uerbi dei, quam liberam permiſſamq; paſſim omnibus arbitrabantur. De publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant, etiam maioris mali uitandi gratia. Nam quamuis plurima ſint quæ Huſſitarum perfidia aduerſus catholicæ fidei ueritatem aſtruere ac prædicare non dubitat, coram concilio tamen doctorumque patrum cœtu, hæc tueri tantummodo poſſe arbitrati ſunt, eáque regni nomine dicta. Verū quum legatus alia quoq; de Bohemis accepiſſe ſe affirmaret, quæ Chriſtianas aures offenderent: inter quæ illud eſſet, quod religiones mendicantium inuentum eſſe diabolicum prędicarent: aſſurgens Procopius, Neq; hoc falſum eſt, inquit: nam ſi neque Moyſes, neque ante eum patriarchæ, neque poſt eum prophetæ, neque in noua lege Chriſtus dominus, neq; apoſtoli mendicātes inſtituēre, quis nō intelligit diaboli tenebrarūq; opus eſſe? Excepta eſt ingenti auditorū cachinno Procopij uox: legatus ueto ut erat manſuetiſſimus pater, argumentationem indocti hominis placide

Bohemorum reſponſio

nis placide

nis placide diſſoluit:neq; enim patriarcharũ prophetarumq́; placita,& quæ Chriſtus inſtituit, quæ ſanxerunt apoſtoli,duntaxat à deo eſſe docuit, uerũ eccleſiæ quoq; decreta,quæ ſancto dirigente ſpiritu duciĩ,opera dei eſſe mon ſtrauit: quãuis & aliunde mendicantiũ uita ex euangelio ſumpta uideri poſ ſit. Selegerunt Bohemi quatuor magiſtros,qui ſuos articulos ex diuina lege ſumptos oſtenderent. Qui eos confutarent,ex cœtu patrum totidem aſſum pti uiri præſtantes,& ad dicendum parati. Diſputatũ eſt quinquaginta die bus: multa in utranq; partem adducta. Poſtremo quum uicta Huſſitarum perfidia uinci nollet,ad tractatus uentũ: tentatũq́; ſi fortaſſe amice trahi poſ ſent. Miſſi & oratores ex concilio in Bohemiam uiri doctiſſimi,& qui gen tis uerſutiam noſſent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis ſpes facta, nunc belli metus.

De uictoria Bohemorum fidelium, & debellatione morteq́; Procopij, ac aliorum hæreticorum. Cap. LI.

DVm hæc aguntur,Thaboritæ & Orphani Mainardo cæteriſq́; nobili bus infenſi eſſe cœperunt, eorumq́; ſuſpectas actiones habere, tanquã concilio auſcultarent. Neq; uana opinio. Conuenere nanq; ſæpe inter ſe Ba rones,errorem ſuum recognoſcere,miſeros ſe dicere:qui quum regis imperiũ abdicauerint,Procopij iugum ferant :illum dominum eſſe, illum pro ſua libi dine prouinciã regere,uectigalia exigere,tributa imponere,delectum habere militum,exercitũ quò uelit ducere,rapere,ſpoliare, occidere, nullum pati qui ſuis conſilijs aduerſetur,nobiles iuxtà atq; ignobiles ei mancipia eſſe,nullum hominum genus infelicius eſſe Bohemis,quos ſemper in caſtris uerſari opor tet: æſtates atque hyemes ſub diuo agere,in duro iacere ſolo,arma in omnes horas uerſare, nunc ciuilibus bellis,nunc externis agitari,aut bellum geri,aut belli metum impendere. Excutiendum tandem crudelis tyranni iugum,neq; ferendum ut qui cæteras gentes armis uicerint,Procopio ſeruiant. Placet ac cerſire publice conuentum procerum & ciuitatum, in quo regni ſtatus refor Pulchre metur.In eo Mainardus ei regno bene eſſe dicit,in quo neq; per ocium mar ceant homines,neq; per bellum atterantur. Bohemos hactenus expertes fu iſſe quietis,attritum aſſiduis calamitatibus regnum:periturum breui niſi oc curratur: incultos iacere agros:homines atq; armenta ſenſim deficere:id acci dere,quod omnia in poteſtate unius ſita eſſent, qui ſine conſilio procerum ci uitatumq́; pro ſuo arbitrio rem gereret.Illi ſalubre bellum eſſe:nam ſi paci lo cus ſit, imperium eius ſtatim caſurum. Deligendum unum eſſe ex nobilitate ducem,cuius poteſtas annua ſit,nonnulloſq́; ei adiungendos, quorum conſi lio domi belliq; rempublicam adminiſtret. Ne uero uſurpare ſibi Barones imperiũ uiderentur, ex media nobilitate aſſumendum ducẽ conſuluit. Itum Alſcio eſt fauente conuentu in ſententiam Mainardi, Alſcio Riſemburgenſis,anti quæ nobilitatis homo,ſed tenui cenſu,dux gentis declaratus, quẽ capitaneũ uocauere.

uocauere. Cæterũ maieſtatis inſignia penes eum fuere, autoritas apud Mainardum extitit. Procopius his cognitis, Orphanos & Thaboritas in expeditionem ducens, ad urbem Pelzinam, quam fideles incolebant, caſtra ponit: atq; undecim continuis menſibus pertinaci obſidione, crebriſq; oppugnationibus urget. Oppidani extrema omnia paſſi, ac iam fame pereuntes, ad ſynodum Baſilienſem miſere oratum, ne fidelem urbem in manus hæreticorũ peruenire ſinerent. Patres, quibus non eſſet publicum ærarium, ex priuato argento ſymbolum dedere, auri octo milia numûm Mainardo mittentes, qui collecto exercitu ſubueniret obſeſſis. Per idem tempus, ea pars Pragæ quæ Nouaciuitas appellatur, ab Orphanis impoſito præſidio tenebat: cuius præfectus erat presbyter Lupus Rochezanæ infenſiſſimus: aduerſus quem prædicando plebem incitabat. Ille in ueteri ciuitate, apud ædem ſanctæ Mariæ ante lætam curiam habitabat, Lupumq; ſuis & ipſe ſermonibus probroſiſq; maledictis lacerabat. Ob quam rem creſcentibus odijs, clauſerũt Orphani aditus ueteris ciuitatis in nouam: turreſq; ligneas pluriũ tabulatorũ erexere, quibus oppidanos in aduerſa ciuitate miſſilibus infeſtarent. Ea occaſione uſus Alſcio, conuocata nobilitate, nihil eſſe imperium ſuum dicit, quod Thaboritæ Orphaniq; contemnant, regnum mature periturum, niſi magiſtratibus pareatur. Rogat proceres in medium conſulant. Placet omnibus cum ea manu militum quam Mainardus comparauerat, Pragam peti. Nec morati, ueterem ciuitatem ingrediuntur, ligneas turres amoueri, parereq; omnes Alſcioni iubent. Negant Orphani ducem eſſe, quem neq; ipſi, neq; Thaboritæ ſuſcepiſſent. Fit tumultus, cõmittitur in urbe prælium. Lupus ubi ſuos cedere animaduertit, pluresq; cadere, ſalutem pedibus petijt. Diiectæ turres ciuitatis omnes, in poteſtatem Alſcionis factæ. Pelzinenſes re cognita, Procopio è muris illudere, hortari ſuis ciuibus opem ferat, alienos ne laceſſat. Stultũ eſſe eum qui ſua tueri nequeat, infeſtare aliena: niſi ſuopte ingenio ab obſidione diſcedat, uenturos breui proceres qui nolentem cogant. Ficta ea Procopius credere, atq; oppidanis ad ferendam fortius obſidionem blandimenta oblata. At ubi certum nuncium de geſtis Pragenſibus accepit, ſoluta mox obſidione, plenus irarum, cum omnibus copijs uerſus Pragam iter dirigit. Prope ranti cõmunes amici occurrunt, de pace inter eum & nobiles agunt, diuiſum inter eos regnum ſtare non poſſe, conſulendum cõmuni quieti, neq; concordiã ſine uiribus, neq; uires ſine concordia ſufficere: ciuitatibus eius populi inexpugnabile munimẽtum eſſe, qui concordibus animis arma tractaret: lites ex arbitrio ducis componi poſſe, delectis ex utraq; parte pari numero uiris, quorum conſilio leges pacis dicerentur. Procopius demum ita ſe pacem habiturum reſpondet, ſi noua Praga ſibi reſtituatur, ſi munitiones deiectæ reficiantur, ſi Pelzina eo in ſtatu reponatur, in quo fuerat ante diſſolutam obſidionem: nam cõmeatus iam eò importati fuerant. Nobiles ubi res factu difficilimas

q

ficilimas peti uident,Procopiumq́ȝ uincula,uerbera,cædes minari,quum alia uia pax inueniri non poſſet,armis decertare conſtituunt.Relicta itaque ciuitate,cuius nutare animos non ignorabant, obuiam hoſti pergunt. Ventum eſt ad locum inter Brodam Bohemicam & Burim,quatuor milibus & quingentis paſſibus à Praga diſtantem,in agris late patentibus.Ibi currus contra currus incurrunt, & ſublato clamore,alteri alteros contumelioſe compellant. Decreuerat Procopius haudquaquã pugnæ copiam facere, niſi ex occaſione prærogatiua daretur.Erat ei animus recta uia Pragam petere,ubi non dubitabat nouam ciuitatem ſibi portas aperturam. At equitatus nobilium munitiones eius prætergreſſus,dum forte ultimam partem apertam uidet,raptim ingreditur,cædemq́ȝ magnam facit. Hoſtes improuiſo malo præuenti,quid agant neſciũt. Trepidatur totis caſtris:inſolita res terrorẽ auget. Neqȝ enim intra munitiones curruũ intraſſe prius equites aliquando uiderant.Cædunt paſſim pedites,fit fuga aperta ex altera parte mole quadrigarũ. Inſtant nobiles,ſternuntur ubiqȝ fugientes.Procopius ubi ſuos retinere non poteſt, nec audire hortamenta periculum metusq́ȝ ſinit, inter confertiſſimos hoſtes dilapſus,cum cohorte quam ſibi ex fortiſſimis magis quàm amiciſſimis delegerat,aliquandiu hoſtis impetũ ſuſtinet:multisq́ȝ cæſis,uictoriã penè hoſtibus eripuit.Sed circumuentus multitudine equitum,nõ tam uictus quàm uincendo feſſus,telo in incertũ miſſo transfodit. Pari modo & alter Procopius,quẽ minorem appellari diximus,in eodem globo fortiter pugnans occũbit.Atqȝ is finis duobus illis pernicioſiſſimis ac deterrimis monſtris fuit. Sic Thaboritarum & Orphanorũ ſcelerati exercitus,inuicti prius,uicti ac deleti ſunt. Procopium raſum quis occiderit ignoratum eſt, quamuis Coſcha,de quo ſupra meminimus, id facinus honeſtũ dignumq́ȝ præmio ſuũ dixerit,qui tum partes nobilium ſequebatur.Primus eius uictoriæ autor habitus eſt Mainardus, poſt eũ Ptarſconis magna uirtus uiſa. Coapcho uero qui Thaboritarũ equitatum ductabat, rei militaris apprime peritus, & qui multis aliquando damnis Prutenos affecerat, & à rege Poloniæ uocatus, uſque Gedanum & mare Baltheum,uictorem exercitũ duxerat,ex hoc prælio fuga dilapſus,cum magna parte equitatus in Coloniam ſeſe recepit.Confecto bello quũ multa milia captiuorum eſſent,Mainardus concilio procerũ accerſito, perdere peſſimam plebem ſtatuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in caſtris egerat, nec ſub legibus uictura crederet, rapinis, & cædibus,atqȝ adulterijs aſſueta. Qua ſtante,pacatum regnum ſtare non poſſet.Sed ueritus ne ſimul innocentes interficeret,qui ex agris coacti ad pugnã uenerant, uoce præconis edici iubet,nondum bellum peractum eſſe, fugiſſe Coapchonem,Coloniam expugnari oportere,uicinasq́ȝ per circuitũ gẽtes quę regnũ popularent, armis domandas.Ad eam rem neceſſarios,qui ſub Procopijs militaſſent,uiros fortes, & in bello exercitatos:decretũ eis ex publico ſtipendiũ,donec regnũ pacaret.

Procopiorum interitus

Proinde

Proinde omnes qui ſtipēdia facere uellent, in horrea ſeſe proxima reciperēt, cauerent, ne rudes inexpertosq́ꝫ belli, ſecum admitterēt: illos ſua rura, ſuosq́ꝫ lares repetere poſſe. Introierunt horrea quæ apud Bohemos in uillis ex materia culmo recta, frequentia ſunt, pleraq́ꝫ Thaboritarum & Orphanorum milia, homines nigri, ad ſolem & uentum indurati, aſpectu tetri atq́ꝫ horribiles, & qui circa fumum in caſtris uixiſſent, aquilinis oculis, impexo crine, promiſſa barba, corporibus proceris, membris hiſpidis, cute adeo dura, ut ferrū quaſi lorica repulſura uideret. Clauſa ſunt cōfeſtim oſtia, & ignis immiſſus horreis, quo fex illa & colluuies hominū, ignominioſum agmen, poſt multa quæ patrauerat ſcelera, exuſta, contemptæ demū religionis pœnas dedit.

Quomodo Sigiſmundus Romæ coronatus, poſt multas diſſenſiones & bella cum pace & gaudio à Bohemis ſuſcipitur. Cap. LII.

Sigiſmundus interim ab Eugenio Pont. Max. Romæ coronatus, Baſileā petierat, diſſidioq́ꝫ patrū quod tūc erat cum Eugenio ad tempus ſedato, Vlmam ſe cōtulerat. Ea eſt Sueuiæ ciuitas, ad ulteriorē Danubij ripam ſita: Licius amnis qui Sueuos à Baioarijs diſterminat, eregione urbis in maiori flumine exoneratur. Hic audita Thaboritarū Orphanorumq́ꝫ clade, legatos in Bohemiā mittit, regni proceres cōmendat, qui uiros nocentes deleuerint, hortatur regni quietem procurent, ſeq́ꝫ regem ſuſcipiant, quem fratri ſucceſſorem ius gentium dederit. Illi magno numero apud Ratiſponam eum conueniunt, regemq́ꝫ ſuum ſalutant. Venerunt & ſeorſum, Coapcho & Ioannes Rochezana, de ſuis rebus acturi. Legati quoq́ꝫ Baſilienſes, qui Pragæ fuerāt, & cum Bohemis certo modo conuenerant, eò ſe contulere. Sigiſmundus auditis quæ de religione in cōmunione placuerant, conuenta probauit, eaq́ꝫ ſeruari mandauit. Exin poſcentibus Hungaris, nauibus per Danubiū uectus, Budam petijt, ubi reformato rerum ſtatu, uocatis ad ſe Bohemorum principibus, in Alba regali ſexaginta milia numûm inter eos diſtribuit, pecorūq́ꝫ maximum numerum. Dicta die qua uellet Bohemiam ingredi, nō moratus Iglauiam uenit. Vbi concilio cum Bohemis habito, conuenta legatorū ſynodalium iterum comprobauit firmauitq́ꝫ. Ea huiuſcemodi fuere. Bohemis ac Morauis eccleſiaſticam unitatem, pacemq́ꝫ complectentibus, ſeq́ꝫ in cæteris omnibus, prætereq́ꝫ in uſu cōmunionis utriuſq́ꝫ ſpeciei, uniuerſalis eccleſiæ fidei ac ritui conformantibus, autoritate domini noſtri Ieſu Chriſti, & eccleſię ſponſæ ſuæ, ſub duplici ſpecie panis ſcilicet ac uini, his qui conſueuiſſent, diuinæ euchariſtiæ cōmunicare licebit. An uero ex præcepto dei id fieri debeat, generale concilium in Baſilea congregatum diffinier, & quod utilitati fideliū ſalutiq́ꝫ congruat, lege in perpetuū ualitura conſtituet. Quo facto, ſi perſeuerauerint Bohemi in eiuſmodi communionis deſiderio, idq́ꝫ miſſa legatione petierint, ſacer conuentus Bohemiæ ac Morauiæ ſacerdotibus cōmunicandi ſub utraq́ꝫ ſpecie perſonas ſibi ſubiectas, & in annis diſcretionis conſtitutas,

& quæ id reuerenter poſtulauerint,libertatē impartietur:ea conditione adie/cta, ut inter communicandū plebem publice inſtruant, non ſub ſpecie panis carnem Chriſti tantum,nec ſub ſpecie uini ſolum ſanguinē, ſed ſub qualibet ſpecie totum & integrum contineri Chriſtum.Breuis concordiæ notula,uerū tot ſententiæ, quot uerba,quibus peregrinæ de fide ſententiæ, diuerſiq; de religione ritus eliminari iubentur : & quod eccleſia uniuerſalis credit, quod ſeruat,genti Bohemorū credendū ſeruandumq; præcipitur:circa cōmunionem tantum permiſſa nouitas. Cæterum inter Bohemos & Imperatorē aliæ pa/ctiones interuenere, quibus eccleſiarū prædia occupatoribus iure pignorum relicta ſunt,donec certa pecunia redimerent. Religioſis utriuſq; ſexus,qbus adempta monaſteria eſſent, exulibus quoq; ſpes reditus interdicta, Roche/zanæ Pragenſis eccleſiæ præſulatus promiſſus:de diſponendo eccleſiarū Bo/hemicarū regimine,ſummo pontifici facultas oblata. His ſic conſtitutis,Ro/chezana cum alijs quatuor presbyteris, nomine totius cleri ſibi adhærentis, ſedente Sigiſmundo pro tribunali in foro ciuitatis erecto, aſſiſtente Alberto genero,magnaq; procerum & oratorū circunſtante corona, obedientiā Ro/manæ eccleſiæ ſeſe præſtare profeſſus eſt.Sequēti uero die,haud abſimili ſo/lennitate abſoluti ſunt ab anathemate,cæteriſq; cenſuris hæretici,& in eccle/ſiam per concilij legatos introducti. Vbi quum diuina celebrarent, Roche/zana perfidiæ ſuæ non immemor, altare accedens : diuina re peracta, uni quem iuſſerat ex laicis adeſſe, ſacramentum ex calice dedit. Et quamuis Io/annes Polomor,alter ex concilio legatus in aliena eccleſia id ſibi non licere aſ/ſereret,eumq; prohiberet,in propoſito perſtitit.Ob quam rem penè in irritū conuenta ceciderunt. Compoſita tamen lis eſt,ex eo cōuentionis capite, quo ſancitū erat,ne paucis pacta uiolantibus, cōmunis cōcordia rumperetur. His compoſitis,Sigiſmūdus vi.kal. Septembris,anno vi.& xxx.ſupra milleſimū & quadringenteſimū ab ortu ſaluatoris domini, Pragā uenit : ubi,qui paulo ante Bohemorū hoſtis,ex adulterio natus,antichriſti filius,ſacrilegus,publi/cis hominū uotis perdendus cenſebat,extremis honoribus exceptus eſt. Ba/rones ac ciuitates in eius uerba iurauerunt,& magiſtratus ſuos quos ipſe con/ſtituit acceperunt, certantes inter ſe, quis alter alteri ſuo regi obſequentior ui/deretur, ut eſt humanū ingenium utranq; in partē immodicū, ſiue perſequi, ſiue obſequi malit.Philibertus epiſcopus Conſtantienſis, natione gallicus,& collegæ ſui ex Baſilea miſſi, eccleſiaſticos introducere ritus, ſacerdotes inſti/tuere,ex miſſarū ſolennibus uulgaria uerba,cantilenaſq; detrahere,ſanctorū imagines reducere,aquam benedictā in ædibus ſacris reponere, baptiſmatis fontes ſacrare,altaria ornare,ſpurcitias omnes abolere. Paruere complurimi, quibus mens ſanior fuit. Rochezanæ complices reſiſtere, obloqui, blaſphe/mare,plebem modis omnibus auertere. Ipſe quoq; incentor malorū ex pa/rochia ſanctæ mariæ ante Lætam curiā, quam propria temeritate inuaſerat,

amoueri

amoueri minime potuit:neq; laniare ſermonibus ſuis inter prædicandũ Romanam curiam prætermiſit, legatisq́; ſæpe necem per inſidias machinatus eſt. Sigiſmundus autem quum eccleſias pollutas intrare nollet, templum ſancti Iacobi quod fratrum minorum fuerat, & in quo machinæ bellicæ tum ſeruabant, reſtitui ſibi popoſcit. Annuit ciuitas, & aliquot monachi introducti ſunt, qui uerbum dei prædicarent. Id olim ne Ziſcha ſubuerteret, armati carnifices defendere, ſepulchris maiorum conſulentes. Redierunt & alij mendicantes, tum Celeſtini, Sclaui, ſerui ſanctæ Mariæ, Theutones, Hieroſolymitani, & nonnullorum monaſteriorum abbates. Sacerdos quoq; ſancti Georgij in arce Pragenſi, quæ principis honore defungit, & paſtorali baculo utit, ſacris præfecta uirginibus, ab exilio remeauit. Hæc ex ueteri more quotannis in celebritate ſancti Viti nouellum regi panem offerre tenet. Reſtituti ſunt & cathedralis eccleſiæ canonici, ac uicarij & manſionarij, ornamẽta altaribus reddita, diuinum officium inſtauratum. Legati Baſileam miſſi, qui declarationem ſuper articulo cõmunionis expeterent: quumq́; nulli eſſent eccleſiæ redditus, ex quibus ali templorum miniſtri poſſent, iuſſit Imperator ex fiſco regio per ſingula canonicorum capita hebdomadatim aureum numum diſtribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annue aureorum ſex milia apud eccleſiam cathedralẽ abſumpſit. In alia quoq; templa donaria collata. Noua iam facies urbis, nouus populus, uetus redijſſe religionis cultus apparebat. Quibus ex rebus liquet, Imperatorem, quæ fœdera cum hæreticis percuſſit, neceſſitate magis admiſiſſe quàm uoluntate: uoluiſſe illum paternã hæreditatem quoquo modo intrare, ſenſimq́; regni poſſeſſione accepta, more maiorum ſub ueram Chriſti religionem prouinciam reducere. Iam reges ei populiq́; Chriſtiani de regno recuperato congratulabantur, eiusq́; nomen in omni eccleſia magnum erat. Eugenius quoq; pontifex maximus auream roſam indicem ſuæ lætitiæ ad eum miſit. Thaboritæ qui ſuperioribus cladibus ſuperfuerant in oppido conſeruati, ea lege in gratiã recepti, ut quinquennio toto ſuis moribus uiuerent, religionis cultum mutare nõ cogerentur, iura ciuitatis haberẽt, ſignũ ferrent, in ſigillis rubra cera uterentur, tributi nomine ſingulis annis ſexagenas decem penderent. Sed quum nephandas eorũ conſuetudines Sigiſmundus accepiſſet, quibus illi circa rem diuinam uterentur, quinquenniũ haudquaq; expectaturũ ſe dicere, correpturũ propediem ſceleratæ ciuitatis inſaniam, Rochezanam hortari, Romanę eccleſiæ ſe ſubijceret, ſic poſſe pontificatum ei cõmitti: ſuperbienti, & aliena de fide ſapienti, aſcenſum deſperandum eſſe, quin uel cõſecratus epiſcopus eijci deberet. Ille mente ſuperba, & opinione ſua inflatus, dietim peior, dietim uenenoſior effici, monachorum reditum ægerrime ferre, quorum ſermones nõ minus quàm ſuos acceptum iri uerebatur. Ob quam rem occurrente inter prędicandũ ſermone de monachis, Veniunt, inqt, noui dietim ad nos dęmones, quos monachos

 uocant.

uocant. His ſtudium eſt eijcere nos de ueritate: at ſi uiri fuerimus, prius ſan-
guinem effuderimus. Id Sigiſmundus ubi accepit, Imò nos, inquit, Rocheza
næ ſanguinem nō inuiti ante aras libabimus. Nō latuit Rochezanam Sigiſ-
mūdi ſermo, qui ex amicis cōmonitus clàm aufugit. Eius eccleſia Rapuſconi
bono & docto uiro cōmiſſa, quem nos poſtea exulem, perturbatis iterum te
bus, in noua domo uidimus, priuſquā Bohemiā intraſſet Sigiſmūdus. Ioan-
Rohacius nes Rohacius, nobili loco natus, ingenio malo, mente peſſima, non longe à
montibus Cuthnis, intra ſyluas in ædito colle caſtellū exędificauit, uocauitq́
montem Sion, aſſerens ex eo loco ueritatē aliquando exituram, quæ gentem
Bohemicam libertate donet. Euntibus ad Iglauiam cæteris nobilibus Impe-
ratorem ſuſcepturis, ipſe domi manens, uicinis infeſtus prædas agitat, inſti-
gantibus nonnullis baronibus, quibus pax noxia, bellum ſalubre uidebatur.
als, uina Sigiſmundū quoq; laceſſit, armenta boum & † ouium quę illi aduehebantur
ex Hūgaria rapit. Itinera quæq; inſecura, infeſtaq; reddit, neq; à purpuratis
regibus abſtinet. Sigiſmūdus Henricū Ptarſconē qui hominē corripiat, cum
exercitu mittit: obſidio quatuor ducta mēſibus, caſtellū ſumma ui occupatū.
Sed in cacumine montis ſitum, uallo, foſſa, muriſq; opportune munitum, dif
ficile ſuperatu erat. Eriguntur turres, quæ munitiones muroſq; ſuperent, tela
intra iaciuntur, multi utrinq; cadunt, obſidentium plures, in quos tela haud
fruſtra cadebant. Acceſſum ad muros altior foſſa prohibebat, quæ licet aqua
caruit, laborioſum tamen periculoſumq; militi erat, ſagittis undique cadenti-
bus in eam deſcendere, atq; inde rurſum uallum quo muri præcingebantur
aſcendere. Cuniculis igitur aditus in foſſam patatur, relicto terræ aliquanto,
ne fraus intelligi poſſet inſtar oſtij ante foſſam. Expectatur uentus qui ex ca-
ſtris in caſtellum ſpiret. Is ubi uehemens datus eſt, armati aditū ingrediunt,
tormenta ænea quamplurima ſimul incenduntur, uentus fumum in caſtellū
rapit, milites aperto cuniculorum repagulo in foſſam proſiliunt, & admotis
ſcalis uallū aſcendere nitunt. Prandebat tum forte Rohacius, pauci qui pro
muris excubabant, clamorem attollunt. Fit tumultus, concurritur undiq; ad
defendēdum uallū. Rohacius quoq; relicto cibo, ſumptis armis auxilio ſuis
ex arce aduolat: pugnatur eodē tempore pluribus locis acerrime. Vbi Roha
cius adeſt, hoſtis ex alia parte uallum ſuperat, ſtragemq; late faciens caſtellū
ingredit. Rohacius dum redire in arcem feſtinat, pręcluſo itinere capitur: arx
quoq; ui rumpit, latronibus qui eò confugerant interceptis, Sacerdotiq; Huſ
Rohacij interitus ſitarum ueſaniæ participi, qui ſacramenta miniſtrabat hæreticis, indita uincu
la ducti omnes Pragam, ſuſpēdio uitam finiere. Furcatum, quibus damnati
pœnas dedere, triplex differentia fuit: è ſublimiori Rohacius pepēdit, imam
tenuere lattones circiter nonaginta: media ſacerdotem arripuit nomine Me-
dium: atq; ita Medius, in medio furcarum, damnatam animam deuotamq;
ſatanæ reddidit.

De morte

De morte Sigiſmundi Imperatoris,& quem reliquerit in teſta/ mento hæredem. Caput LIII.

AEgrotare interea Sigiſmundus cœpit, exaugente morbum ſenectutis incommodo. Barbara imperatrix de retinendo imperio ſolicita, Henri/ cum, Ptarſconem, Sterenbergium, Georgium Poggiebracium, & alios ple/ roſq; barones, quorum autoritas apud Bohemos potior, clanculum ad ſe uo cat, Sigiſmundum breui moriturum aſſerit, futuras in regno turbas, niſi rei ſuæ quàm celerrime conſulant: quietis unicam uiam eſſe, ſi ſe uiduam rex Po/ loniæ ducat uxorem. Id ei ſuaſu facile. Nam quis matrimoniũ renuat, quod dotalia duo regna ſequantur, eaq; maxima, & opulẽtiſſima? Suo nomine & in Hungaria & in Bohemia oppida munitiſſima cuſtodiri, comites Ciliæ al/ terum fratrem, alterũ nepotẽ, auxilia prębituros, multoſq; in Hungaria pro/ ceres ſuas partes complexuros. Placet Bohemis imperatricis conſiliũ, datiſq; dextris fœdus ineunt. Mulier iam anus, nouum coniugiũ mente complexa, filiam quæ in ſpem regni creuerat, & Alberto duci Auſtriæ nupſerat, ex ani/ mo dimouet, nec aliud, quàm noui concubitus gaudia meditatur. Inexhau/ ſtam fœminæ libidinem, quæ tumulo quo propior eſt, eo genitalis thori, nu/ ptialiſq; facis cupidior & curioſior redditur. Non latuerunt Imperatorem fu rentis fœminæ excogitatus. Qui poſtquam referentibus medicis moriendũ ſibi eſſe cognouit, ex Bohemia cuius ſibi dubia fides erat, in Morauiam ſe ue hi iuſſit, uiſurus filiam priuſquam uita excederet. Illa cum uiro ad eum in ci/ uitatem uenit, quam Snoima uocant. Ibi mox Barbara uirum ſequuta, cuſto diæ tradit. Vlricus Ciliæ comes præmonitus, fugam arripuit. Imperator uo/ catis in cubiculum Hungariæ ac Bohemiæ primoribus, aduentaſſe reſolutio/ nem ſui corporis, nec iam amplius ſe uiuere poſſe affirmat, iturum ſe patrum uiam. Cæterum priuſquam oculos claudat, de ſalubri ſtatu regnorum ſuotũ uelle cum eis agere. Albertũ Auſtriæ ducem, generũ ſuum eſſe, & uirtute præ ſtantẽ, & generis nobilitate ſublimem, eum ſe non minus amare q̃ filiũ: ſuc/ ceſſorem itaq; ſuũ nominare, rogare ſupremã uoluntatẽ ſuam exequantur, beatum id regnum futurũ, cui Albertus imperauerit. Exin legatos nominat, qui ſe mortuo Bohemiam petẽtes, in conuentu procerum teſtamentũ ſuum pateſaciant. Inter quos Gaſpar † Slik princeps fuit, matre Italica ex comi/ tibus alti collis agri Taruiſini, patre Theutonico natus, ex familia Lazana prouinciæ Franconiæ, ingenio dextro, facundia ſuaui, doctrinæ cultor, ad om nia genitus quæcunq; ageret. Quem uſqueadeo fortuna & uirtus extulit, ut quod erat prius inauditum, trium Cæſarum ſucceſſiue regnantium cancel/ lariæ præfuerit, unus ex ducibus Sleſiæ filiam ſibi in matrimonium tradere nõ recuſauerit. Sigiſmundus illi Egram & Cubitum, & alia in Franconibus oppida dono dedit. Albertus in Hungaria Caleſium, & Albam eccleſiam. Fredericus in Auſtria Grecium. Verſatile profecto ingenium, & naturæ

Barbara

In anilem libidinem

als. Silichius

 bonitas

bonitas ſingularis,quæ inter tot Imperatores,moribus protſus diſpares,pari gratia uiuere potuit.Nos huius amicitia in curia Frederici Cæſaris uſi,ſi quid profecimus,quod ſcimus quàm tenue eſt,adiumento eius conſequuti ſumus: epiſcopatum certe Tergeſtinum,unde reliquæ dignitates prouenere, ipſe no bis primus cõmitti curauit. Mortuus eſt Viennæ ex apoplexia, & apud carmelitas cum coniuge ſepultus. Sigiſmundus ſupremis ſuis ordinatis,inter amicorum manus defecit.

De ſepultura Sigiſmundi Imperatoris. Cap. LIIII.

ALbertũ barones qui aderant ex Hungaria & Bohemia,cõcordibus animis regẽ ſalutauere. Ipſe miſſis in Bohemiã ſuis à Sigiſmundo delegatis,uerſus Poſoniũ iter flexit. Miſerabile ſpectaculum, & humanarum rerũ ſingulare documentũ,imperatrix captiua,& Imperatoris cadauer unà uehiẽ. Occurrunt lugubres Hungari,nec tenere lachrymas in tanta rerum nouitate poſſunt.Hinc defuncti regis corpus fletum elicit:inde reginæ uincula cõmiſerationẽ excitant.Solatur tamen miſeros noui regis electio,cuius uirtutis multa extabant documenta. Duo inter ſe pugnantes curæ occurrebant, altera ſepeliendi regis,plena mœroris:altera coronãdi,læta iocundaq́;. Iuſta prius defuncto regi perſoluta,corpus eius in Varadino, ut in ultima uoluntate placuerat,ſepultum.Albertus in Alba regali,cum coniuge ſua Elizabeth, kalendis Ianuarij ſummo conſenſu & applauſu populi coronatus eſt.

De Alberto Bohemorum rege quartodecimo,& etiam Romanorum rege. Caput LV.

LEgati in Bohemiam profecti,uulgato Sigiſmundi teſtamento, Albertũ uicinum,potentẽ,nobilem,uirtute præſtãtem, Bohemis amicum,regem aſſumi petunt. Ioannis,Caroli, Venceſlai,& ipſius Sigiſmundi erga regnum merita cõmemorant.Natã ex eorũ ſanguine Elizabeth, nõ eſſe paterna hæreditate priuandã. Inter Bohemiæ reges & Auſtriæ principes fœdus extare, procerũ cõſenſu & imperiali autoritate firmatũ,ut deficientibns in altera domo maſculis hæredibus,altera regnum accipiat. Defeciſſe maſculos in Bohemia regiæ ſtirpis, ſucceſſorẽ ex Auſtria uocandũ. Neq; alinm regno idoneũ uiderent,quàm Albertum,qui & uxoris,& ſuo iure,& ſoceri iudicio,præferendus ſit.Futurũ eum regem, quem Bohemi ex cœlo miſſum putent:Hungari quem cupide regem acceperinr,Bohemis haud aſpernandum. Flectitur his Bohemorum conuẽtus:Albertus pridie nonas Maias rex deſignatur. Verũ proceres qui cum Barbara conſpirauerant,non alio pacto in Albertum conſentiũt,q̃ ſi poſtulatis ſuis mos geratur. Alſcio Sternenbergius eorũ nomine Albertũ adijt:ſed fruſtra eius preces fuere. Albertus ea fermè Bohemis,quæ ſocer affirmauit.Interea Barbara,dimiſſis quæ poſſidebat in Hungaria inexpugnabilibus caſtellis,libertati reddita eſt, duodecim milia auri numûm, locis patentibus,quoad uiueret ei ſingulis annis conſtituta. Ptarſco de uolun

tate

tate Alberti ab Alſcione certior factus,accerſitis ex factione ſua primoribus,
quorum pars potior hæretica fuit,Huſſitarum ſequax erroris,Caſimirum re
gis Poloniæ germanũ,tredecim annos natum, regem appellat,miſſiſꝗ ora/
toribus auxilia petit,quibus nobile regnum ei conſeruari poſſit. Inter hæc &
electores imperij apud Francfordiã conuenientes,rem Romanã Alberto cõ
mendant. At illi acceptare imperiũ iniuſſu baronũ Hungariæ haudquaꝙ li/
cebat. Id enim eis promiſerat,quũ ſe regem accepere. Vocati primores regni,
negabant ex uſu eſſe Hungariæ regi, Theutonicis cæteriſꝗ gentibus impe/
rare:dum Sigiſmũdus Romanæ rei conſulturus,Italiã,Germaniã,cæteraſꝗ
prouincias pagraret, Hũgariã Turcarũ direptioni patuiſſe.Multa in utrãꝗ
partẽ dicta.Poſtremo uicti precibus Frederici ducis Auſtriæ tunc adoleſcen
tis,aſſenſum dedere: imperium ſumma Germanorũ congratulatione ab Al *Albertus Im/*
berto ſuſceptũ.Nec mora,legati ad regẽ Poloniæ,nomine gentis Bohemicę *per.factus*
miſſi,Ioannes Rabenſteinus,& Hẽricus Placius, oratũ ne fratrẽ turbare Bo
hemiæ regnum patiaƭ, meminerit inter Bohemos ac Polonos ueteris amici/
tiæ,Albertũ ex Sigiſmundi teſtamento, & prouincialiũ decreto,regẽ eſſe,nõ
potuiſſe paucos qui Caſimirũ uocauere,ius regni in alterũ transferre. Si per/
gat alienũ regnũ fratri parare,caueat ne de ſuo certare cogaƭ.Polonus ad ea,
Bohemos ſibi amicos eſſe fateƭ, cupere beneuolentiã perpetuo ſtare: at fratri
quem primarij barones regem uocauerint, ius auferre non poſſe: Polonis ac
Bohemis unã eſſe linguã,& unã utriꝗ genti originẽ: cum Theutonicis nihil
Bohemis eſſe cõmune:nihil prouincialibus incõmodius, ꝙ ſui regis uocẽ nõ
intelligere,atꝗ in omni colloquio interpretis egere. Regnũ ſibi ſuũ ſatis tutũ
fidũꝗ eſſe,neꝗ ſe externã uim ullã timere.Proinde orare ut fratrẽ potius ipſi
recipiant,ꝙ ipſi ab eo recipianƭ:donatoſꝗ precioſis pellibus,ut eſt mos gen
tis,oratores dimiſit. Legatis autẽ alterius partis,miſſurũ ſe propediem auxi/
lia pollicitus:Albertus medio tempore Iglauiam petit,quo in loco ab Vlrico
Roſenſi, Mainardo, plurimiſꝗ Bohemiæ proceribus percupide expecta/
batur. Ptarſco uero per nuncios eum rogat,ne prius regnum ingrediatur,ꝙ
ſibi factioniꝗ ſuæ faciat ſatis. Neꝗ enim paſſurum ſe regem eſſe,quem ipſe
nõ elegiſſet. Albertus quod maior pars regni ſtatuiſſet,id ratum eſſe debere
reſpondit: hortari ne regni quietẽ interturbet. Inuenturũ benignũ regem,ſi
paci conſulat:ſin pergat res innouare, plus belli reperturũ ꝙ uelit.Exin mo/
tis caſtris Cuthnam occupat,quam Ptarſco ſine præſidio reliquerat. Petenti
Bragam frequens populus occurrit, atꝗ ut hoſtium uictori congratulantur.
Et quamuis iterum Ptarſconis factio conuentum peteret, prius ꝙ rex coro/
naretur, reiectis precibus, tertio Kalendas Iulij ſolenni pompa coronam ac/
cepit. Ptarſco uero Coloniam, & alias ſuæ factionis ciuitates impigre muni/
uit. Quumꝗ duo milia equitum ex Polonis ad eum ueniſſent, populari eo/
rum agros cœpit, qui regem introduxerant:& tanquam diu Bohemia quie/
uiſſet,

uiſſet, nouo exultans bello, adeo gloriabundus in campos exiјt, ut captiuos nobiles quos forte interceperat, ea conditione iuratos dimitteret, ut ſe non prius repræſentarent, ꝗ̄ caſtra muris Pragenſibus admouerentur. Albertus &ſi auxilia ex Auſtria Hungariaq́ꝫ aſciuerat, illis tamen nō expectatis, hoſti copiam pugnandi fecit. Quam Poloni detrectantes, per montes Cuthnæ, & Sobeſlauiam, ad Thaboritas ſe contulere, amicam ſibi ciuitatem, caſtriſq́ꝫ ante urbem poſitis, Albertum expectauere. Ipſe cum copijs egreſſus, per Beneſcauiam ad eos feſtinans, legatos præmiſit, qui Polonis dicerēt, Inter Caſimirum, cuius cauſam agerent, ſeq́ꝫ belli præmium Bohemiam eſſe, cauerent ne incendia agitarent. Experirentur prælio, cuius prouincia eſſet: cultā potius ꝗ̄ deſertam mallent: ſeſe moram minime facturum, quin pugna litem regni definiat. Poloni ad hæc huiuſcemodi reſponſum dedere. Æquo ſe ferre animo Alberti arrogantiam pugnam petentis: nam ſuperos ſuperbis inſenſos eſſe. Venturū, non defuturū prælium, Polonos faciem hoſti, non terga oſtentare ſolitos. Lætus eo nuncio Albertus, quadrato agmine in conſpectum hoſtis aduolat. Quo intra caſtra ſe continente, & ipſe caſtra ſua è regione Thabor ad iactum lapidis tormentalis metatus eſt. Pugnatum ſingulis diebus in campo, qui medius inter bina caſtra iacebat: nunquam totis uiribus in fortunam belli uentum, Polono non tam facile egregia manu facinora ædente, quàm uerba magnifica ore iactante. Erant in caſtris Alberti, Chriſtophorus Baioariæ princeps, qui poſtea regno Daciæ potitus eſt, Fredericus Saxoniæ dux, & Albertus marchio Brandenburgenſis, cuius nomen ab eo tempore cultum, magnūq́ꝫ fuit. Triginta milia militū Alberto parebant: Polonis quatuordecim milia, quorum caſtris iuncta ciuitas, magno adiumento erat. Tormenta quoq́ꝫ ænea in utriſq́ꝫ caſtris plurima, maiora apud Albertum fuere. Ex quibus uni quod erat maximū, ignē admoueri iuſſit, cuius lapis emiſſus miræ magnitudinis, quū præter opinionē in caſtra hoſtiū cecidiſſet, multos mortales interemit. Vidiſſes paſſim corpora ſine capite iacentia, capita ꝗ̄q́ꝫ, pedes, membraq́ꝫ ſine corpore in cruore fluitare, iumēta humi procumbere mortua. Neq́ꝫ enim primo ictu duntaxat, ſed multiplici ſaltu pluribus in locis decidens ſaxum ſtragem fecit. Quare cōſternati Poloni, relictis caſtris intra urbem ſe recepere. Georgius Poggiebracius per idem tempus quū Thaboritas peteret, nam & ipſe Ptarſconi iunctus erat, in alam quandā Alberti equitū forte incidens, cōmiſſo prælio hoſtē proſtrauit, atq́ꝫ hinc primum homini nomen datum. Albertus uero quū expugnari Thaboritę aliter ꝗ̄ fame nequirent, ſoluta obſidione, Bragam redijt: Poloni exhauſti argento, amiſſis equis, pedibus in patriā abiere. Fredericus Saxonū princeps, dimiſſo rege domum rediens, hoſtiū inſidias incidit. Sed nihil improuiſa re motus, ordinata raptim acie, ea conſtantia, eaq́ꝫ fortitudine pugnā inijt, ut penè uictus captuſq́ꝫ uictores uicerit, cæſiſq́ꝫ quāpluribus, captos abduxerit. Rex Poloniæ

nondum

nondum cognitis quæ in Bohemia ſuis acciderāt, cum duobus magnis exercitibus Sleſiam ingreſſus,in Bohemiā properabat. Sed intellecta ſuorū fortuna, populatis hoſtiū agris domū redijt. Albertus autem relicto qui regnū gubernaret Vlrico comite Ciliæ,per Sleſiam Gorlicium uenit. Vratiſlauienſibus uero,ea eſt ciuitas nobilis ac præpotens, & Sleſitarū caput: Albertum marchionem Brandenburgenſem petētibus belli ducem dedit, qui Poloniā ſæpe infeſto exercitu petens,longe lateq; prædas egit. Non multis poſt diebus actum de cōcordia. Rudericus Burgenſis epiſcopus,natione Hiſpanus, doctrina ac uirtute præſtans,arbiter litis ex Baſilienſi concilio miſſus, Albertum conuenit. Diſceptatum eſt inter legatos partium: non conuenientibus, induciæ belli dictæ,conuentus in aliam diem apud Vratiſlauiā ſtatutus. Eò ueniens Albertus, ex gradu forte prolapſus, grauiter læſus, pluribus diebus ægrotus decubuit.Exin claudus effectus,infecta pace, per Morauiam in Auſtriam redijt.Interea comes Vlricus,qui Bohemiæ præerat,inter barones de uendicādo ſibi regno agere cœpit. Albertus cognito eius ſtudio,properatim ſtipendia ſubtraxit,gubernationē dimiſit. Ille materia adēpta,qua Bohemorū animos ſibi conciliabat, ex prouincia diſceſſit:nec ultra remiſſus eſt, regni cura Mainardo & Vlrico Roſenſi cōmiſſa. Per idem tempus Deſpotus Seruiæ,quā Raſciā uocant,cum ſacerdotibus & nobilibus in Hungariā profugerat,Turcarū impetū ueritus,uno tamen relicto filio,q̄ caſtellū Sinderouiā in ripa Danubij ſitū,& à Turcis obſeſſum, tueret᷑. Albertus ab Hungaris inuitatus,obſeſſis opē laturus,Budam petijt.Interea Georgius Palotius,Strigonienſiū pontifex,diem obijt, qui coronā regni,diuitemq; regum ſupellectilē in arce ſeruauerat. Qua re cognita,Albertus eò ſe confert: arx reginæ dedit᷑. Quę dum theſaurū regni coram baronibus ad eam rem ſelectis recognoſcit, coronam beati Stephani regis, quam ſacroſanctam putant, clam ſurripuit, anuiq; cuſtodiendam tradit,cætera obſignatis occludit arcis.

De morte Alberti inclyti regis. Caput LVI.

ALbertus Budam reuerſus, non expectatis auxilijs, aduerſus Turcas exercitum ducit:caſtra inter Titiam amnem ac Danubiū collocat. Interea Turcarum Imperator euicto caſtello, excæcatoq; Deſpoti filio, cuius ſororē in matrimoniū duxerat, domum abijt: crudelis, qui neq; coniugij affectum ſenſit. Verum Turcis matrimonij neceſſitudo leuis, apud quos ſinguli pro opibus plures uxores habent: regibus eo amplius nubere licet. Ita animus multitudine diſtractus, nullā pro ſocia, pariter omnes uiliter habet. Albertus ubi expugnatā Sinderouiam, Turcas abijſſe cognouit,dimiſſo exercitu,Budā redijt.Sed inſolito feruentis Auguſti calore uexatus,dum peponibus nimiū oblectat᷑, in uentris ſolutionē incidit,ſentienſq; periculū, moriturus in patria,Viennā repetere ſtatuit. Iter ingreſſus, quū iam Strigonium præterijſſet,in uilla quæ Longa dicit᷑,condito teſtamēto vi. kal.Nouembris

deceſſit

deceſſit,princeps liberalitate ac fortitudine clarus, & qui cæteris rebus longe religionis ſtudium antepoſuit.

Quomodo Bohemi poſt mortem Alberti,eligunt in regem Albertũ Baioariæ ducẽ,ſed electioni conſentire noluit. Cap. LVII.

BOhemi qui Alberti regis cauſa inter ſe diſſidebant,cognita morte,apud Pragam cõuenientes,unum totius regni corpus efficiunt,atq; ad eligendum nouum regem ad viij.Kalendas Maias diem ſtatuũt. Rochezana qui dudum apud Grecium exulauerat,domum reuertitur,ſuoq; more inſaniens, Romanam eccleſiam,cardinaleſq;,patriarchas, cæteroſq; per orbem epiſcopos blaſphemans, apud ſolos Bohemos incorruptæ ueritatis inueniri ſacramenta dicit:precioſiſſimum Chriſti ſanguinem paruulis ac dementibus præbet. Sacerdotes ſuæ temeritati aduerſantes, domo pellit: popularibus cõmunionem ſub ſpecie uini recuſantibus, eccleſiaſticam ſepulturam interdicit. Redeunt damnata tempora, ſuumq; placitum, ſuum quiſq; ingenium recepit. Regina Elizabet iam filium ex Alberto pepererat viij.Kalen.Martij,Ladiſlaum nomine,atq; Hungarorũ ei coronam impoſuerat. Mittuntur ad eam legati,qui dicant ad eligendum regem diem ſtatutã: ſi quid iuris in regno Bohemiæ ad ſe ſpectare confidat, oratores mittat,qui rem ſuam agant. Regina natum ex Alberto filium in cunabulis oſtendit,rogat ne paterna hæreditate pupillum exuant. Tempus mittendi legatos arctum eſſe,neq; enim amplius quàm dies quindecim ſupererant. Si prorogetur terminus,miſſurã qui pueri iura ediſſerant. Erat inter legatos Procopius Rabenſteinus nobilis eques,doctrina ac morum lenitate præſtabilis, cuius nos amicitia pluribus annis obleĉtauit. Is quum Alberto ſeruiſſet,habiturum ſe curæ ait quæ regina mandaret. Reuerſus in Bohemiam,eos primũ adijt,qui partes Alberti fouerãt. Exponit reginæ deſiderium,ſuadet proferri cõuentum. Res digna exauditione uidetur. Verum Ptarſco,& qui Alberti recuſarant imperium,quum iam Pragæ conueniſſent, regno conſulendum quantocyus eſſe dixere,reginam ſpernere,inſtare,properare,uocare abſentes: Illi diẽ ex die conſulto proferre,moræ cauſas nectere. Interea legati ab regina ueniunt, fit frequens conuentus. Intromiſſi oratores proceres rogant, Sigiſmundi & Alberti ſuorum regũ meminerint,nepotem filiumq; ne reſpuant:contra ius gentium paternam hæreditatem puero ne adimant,fœdera cum Auſtralibus percuſſa ne uiolent,pupilli atq; orphani miſereantur. Sunt nõ pauci qui læto fauore legatorum poſtulata ſuſcipiunt. At qui Albertum oderant,filium regem negare, cuius patri tanquam regi non paruiſſent. Infantem regno inutilem eſſe,regẽ à regendo dictum:qui regendus ſit, regem uocari non poſſe. Antequam Ladiſlaus adoleſcat, longum tempus effluxurũ poſſe, interim regem aſſumi qui per ſe regat. Satis eſſe Ladiſlao,ſi poſt quatuor & uiginti annos ad regnum uocet: medio tempore locum alteri faciat. Reges regno dari, non regna regibus.

Fridericum

Fredericum Auſtriæ ducem,iam Romanorũ regem electũ, Bohemis indulſiſſe,uti quem uellent regẽ ſibi aſciſcerent. Vicit hæc ſententia. Albertus itaq; Baioariæ dux,maiore procerum uoto rex declaratur, qui apud Venceſlaum quondam nutritus,Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur ad eum primores regni,inter quos Vlricus Roſenſis,homo ſemper ſe tempori accõmodans,princeps fuit, qui licet Alberti partes olim defenderit,huius tamen ſentẽtiæ ſuaſor extiterat. Quibus ea res indigna uideretur, hi Procopium ad Fridericum Cæſarem clàm ire iubent,rogantes nobile regnum ne pupillo ne gligat,cuius tutelam ſuſceperit. Iam enim Elizabet Hungarorum inconſtantiam uerita,qui ad Poloniæ regem defecerant, Ladiſlaũ ad eum miſerat educandum. Fredericus audito Procopio,miſſis ad Albertum Baioariorum nunciis,hortatur ne regnum ſibi alienum uſurpare præſumat:quod quũ difficile, tum ignominioſum fuerit Bohemis, quibus defuncti regis hæres eſſet, non licuiſſe alium eligere,neq; ſe poteſtatem eam dediſſe,quemadmodum in Bohemorum conuentu nõnulli ementiti fuerant. Procopium uero in Bohemiã remittit,qui ius Ladiſlai haudquaquam ſe neglecturum aſſerat. Albertus ea uirtute atq; animi moderatione uſus eſt, quæ poſtquã reges eſſe cœpere, rariſſima ſemper fuit. Nam uenientibus ad ſe Bohemorũ legatis,amplũ & nobile regnum offerentibus gratias egit,qui ſe unum ex omnibus elegiſſent,cui parere uellent,dignumq; tanto imperio iudicaſſent. Multa ſe idcirco debere Bohemis, neq; id unquam beneficij obliuioni daturum. At quum regis Alberti ſoboles extet,indecorum eſſe cum alterius iniuria regnum quærere, paternam hæreditatem nulli auferendam:qui pupillos ſuo iure diſpolient, dijs atq; hominibus inuiſos pœnas aliquando patrati ſceleris dare:cognouiſſe ſe non uano rumore fœdus antiquum inter Bohemos & Auſtriales extare, deficiente maſcula ſobole principem ne foris aſſumant: fidem ſeruare pulchrũ, ne cui temere noceatur cauendum. Sceleſtam exectabilemq; uocem illorum, qui regnandi cauſa ius uiolandum aſtruunt. Atq; ita maiorẽ ſe ſpreto regno monſtrauit,& ſi uerum fateri licet,clariſſimum egit regem. Nam regnũ apud eos eſt qui ſpernunt,non qui cupiunt.

Alberti modeſtia

De Ladiſlao infante Bohemorum rege XV. Cap. LVIII.

BOhemi ab Alberto repulſi, iterum conuenientes, legatos ad Cæſarem mittunt,petentes tutorio nomine uti regnũ accipiat. Is in Belgiam ſe iturum dicit,coronę ſuſcipiendæ gratia: quum redierit,de re ipſa tranſacturum. Reuerſum potẽtiſſimi ex Bohemia proceres adeunt, inter quos Ptarſco quũ eſſet Alberti filio infenſus, ſeorſum Fredericum alloquitur,regem ut ſeipſum faciat hortatur,facile id futurum,ſi tutelam pupilli reijciat. Nam quum cęteri deſint,Bohemos ſuopte ingenio regnum ſibi oblaturos, cui ex fœdere tanq; ſeniori Auſtriæ principi debeat. Negauit Fredericus orphani cuius tutelam gereret, hęreditatẽ ſe quoquo pacto inuaſurum. Nec tamen Bohemiam tu-

torio nomine adminiſtrare uoluit, quam ſine profuſione magna pecuniarũ
retinere non poterat. Nã Bohemi niſi ex regibus quotidiana munera accipi
ant,ab officio recedũt. Neq; regnum eſt cuius fiſcus abundat: regię poſſeſſio
nes in priuatas manus peruenere, argentifodinæ unde opes regiæ in immen
ſum creuere, maiore ex parte periérũt. Diſtracti cẽſus, uectigalia prorſus ex/
tincta: niſi populares in ſumptus regios pecuniam conferant, quam uocant
Berna bernam, aut rapere unde uiuat regẽ oportet, aut precario regẽtem mẽdicare.
Suaſit igitur imperator ipſi per ſe prouinciam regerent, donec pupillus ado
leſceret: donatosque oratores à ſe dimiſit. Domum reuerſis gubernatores eli/
gere placuit, inter quos Ptarſco & Mainardus priores habiti. Stetit aliquan/
diu cõcordia diſcors. Nam licet Mainardo Ptarſconiq; factionum capitibus
parum conueniret: & alter cõuenta cum concilio habita ſeruanda eſſe diceret
catholicarum tutor partiũ: alter ſperneret, Rochezanæ amicus: ab armis ta/
men abſtinuere, mediumq; quoddam temperamentũ inuentũ eſt, quo par/
tium cuique ſuo uoto liceret uiuere. Verũ Ptarſcone ui morbi repente extin/
cto, Mainardi poteſtas aucta eſt, cui quũ Pragenſes, tum potiores regni ci/
uitates paruere. Id ægre fuit aduerſæ parti, quæ Ptarſcone defuncto ad Ge/
orgium Poggiebracium ſe contulerat, eumq; ſibi ducem elegerat, iam tum
rei militaris periria, rebusq; ſtrenue geſtis inſignẽ. Orare igitur ne iacere ſuas
partes ſinat, Mainardum indies creſcere, Pragam in poteſtate habere regni
Metropolim, ſacerdotes qui Romanum ritum introducant magnificare, qui
ueritates patrum ſequerent' perſequi. Occurrendum temeritati hominis, qui
peregrinos mores patriæ anteponat, Pragam ei auferendam, neq; id eſſe dif
ficile: ciuibus nõ placere Mainardi regimen, Rochezanã multos habere ami
cos, qui excitato tumultu arma capeſſant: audendum eſſe fortibus uiris, for/
tunam ipſam aperire uictoriam. Georgius ipſe qui ſuapte natura magna cu/
peret, collaudatis ſuaſoribus nonnullos in urbem ire iubet, qui pertentatis ci/
uium animis quæcunq; inuenerint ad ſe referant. Poſtquam multi aures ad/
hibent, coniuratione facta, inuadendæ urbis dies conſtituit'. Coniurati incen
dium in parte urbis admodum remota excitant, concurritur ad reſtingendũ
Praga per proditionẽ capta ignem. Interea Georgius ex aduerſa parte cum copijs muros inuadit: nec mo
ra, proditores in inſtanti portas aperiunt: extollit' clamor ut in capta urbe ſo/
let. Hinc tremor ſuprema timentium, inde exultatio uictorũ exaudiri. Truci/
Mainardi mors dantur paſſim reſiſtentes. Mainardus in eo tumultu captus in arcem conie/
ctus, ibiq; tandem obijt, ſiue tædio diutini carceris, ſiue ut pleriq; putauerũt,
exhauſto ueneno. Ex illo tempore Praga ſine controuerſia in poteſtate Ge/
orgij fuit, neq; poſthac aduerſari palàm uoluntati eius ex baronibus quiſq;
præſumpſit, quibus poteſtas ſuſpecta uiſa, durum imperium, in concionibus
laudare hominem, probare regimen, blandiri, adulari, unum eum eſſe dicere,
qui tandem regni calamitatibus modum imponat. Id nulla uia rectius fieri
poſſe.

poſſe,quàm ſi rex in regnum ueniat,precari,numen obteſtari, id patriæ non deneget,legatos ad Cæſarem mittat,inſtet,urgeat,facturum tutorem denique quod in pupilli rem ſit: ſi pergat aduerſari,nihil Bohemis imputandũ alium regem quærentibus.Sententia quamuis ingrata Georgio,accepta in auribus populi refelli non potuit.Miſſi ad Cæſarem oratores nihil impetrauere: pupillaris ætas excuſationẽ præbuit,quanque ſæpius idem tentaret. Venere plurimi ex Bohemis ad Fredericũ uiſendi regis gratia. Inter quos Georgius nomine Giſcra,armorum gloria clarus, qui partes eius unus fermè defenderat in Hungaria,quum rex Poloniæ regnũ inuaſiſſet,† prædones ſæpe acie ſuderat:Ioannẽ Huniadem bis caſtris exuerat: rebellantes Hũgaros magnis cladibus affecerat.Is ubi ad conſpectum regis intromiſſus eſt apud nouam ciuitatem,quo in loco tunc aderamus,aſtantibus plurimis illachrymans, Ladiſlai manum exoſculatus,in hunc modum uerba fecit,Video te tandẽ teneoque mi rex, ſi ſcires quæ pericula propter te adiui, quibus me laboribus implicui, quot aduerſo corpore uulnera accepi.En cicatrices teſtimonio ſunt,patri ego tuo tibique uitam deuoui.Nulla uis eſt,nulla fortuna,quæ alienare animum à te meum poſſit,officia mea ſola tibi auferet mors. Sed tu hæc per ætatẽ non intelligis.Et ſubridens, Quod ergo,inquit,mihi præmiũ fidei ac laboris erit? & quod das militi tuo ſtipendiũ? Sextum tũc annum agebat Ladiſlaus:qui poſtq̃ Giſcra finem dicendi fecit,oculos huc atque illuc circumuoluens,loculos Ioãnis magiſtri cameræ ſuſpiciens ex phylacterio pendẽtes, qua ille numos more Theutonico pauperibus erogandos aſſeruabat: hanc tacitus arripuit, æraque ſex tantũ,neque enim plura inuenit, illinc deprompta Giſcræ dono dedit. Admirati omnes pueri factum, & prouidum & liberalem futurum iudicauere.Giſcra innexos poſtmodum auro numos è collo ſuſpendit, regiæ gratitudinis monumentum. Hungari qui mortuo Alberto regem Vladiſlaũ ex Polonia uocauerãt,diu imperium Ladiſlai obtrectauere,bellumque aduerſus Turcas infeliciter geſſere, in quo Vladiſlaus fortiter pugnãs obtrũcatus eſt. In conuentu deinde ciuitatum procerumque Ladiſlaus rex appellatus: miſſa legatio ad Fredericũ Cæſ.in qua regni primores fuere,decretũ electionis expoſuit,Ladiſlaum in Hungariam mitti coronãdum poſtulauit. Reſponſum eſt recte Hungaros egiſſe,qui regem tandem ſuum recognouerint,electione tamen haudquaque opus fuiſſe in eo,quem natura regẽ dediſſet,neque coronandum eſſe,qui ſemel coronatus ſit. Puerum adhuc egere tutore, nullius tutelã ſalubriorẽ ei eſſe, quàm Frederici Imperatoris & proximi conſanguinei: Expectarent ætatem regno idoneam,interea per ſe regnum adminiſtrarẽt.Diu inter Hungaros & Imperatorem ob negatũ regem inimicitiæ fuere,& armis quoque tentata res eſt.Ioannes Huniades infeſtis copijs Auſtriam ingreſſus, quamuis ferro atque igne agros uaſtauerit, regem tamen coronamque, & quæ repetebat in Hungaria caſtella,obtinere non potuit. Pugnauit iterum cõtra

Giſcra

† al. Polonos

r 2 Turcas,

Turcas,à quibus magno prælio uictus,humilior factus, Cæſaris beneuolentiam & petijt & impetrauit. Ob quam rem quãuis ſæpe & ab Hungaris & à Bohemis Ladiſlaus peteretur,res tamen ad duodecimũ eius annũ protracta eſt. At quum Fredericus imperialis coronæ ſuſcipiendæ gratia Italiã petere ſtatuiſſet,rurſus Bohemi,Hũgari,& Auſtrales,legationibus ſeorſum miſſis, Imperatorem fatigauere, Ladiſlaum repoſcẽtes: poſtulata omnibus negata ſunt.Ad Bohemos,qui ea de re conuentum Pragæ habituri erant,ac ferocius agere uidebãtur,regem alium electuri,niſi mos eis gereretur, legatos mittere placuit,quibus & nos additi ſumus.Prouinciales,quibus apud Pragam dies ſtatuta fuerat,graſſante illic peſte, in Beneſchauia cõuenere,quos in frequẽti conuentu,præſidente Georgio Poggiebracio, in hunc modum alloquuti ſumus,

Legat.imp. oratio Petiuiſtis ex Cæſare uiri Bohemi, Ladiſlaum regis quondam ueſtri filium ad uos mitti:idem Hungari,idem Auſtrales, importunis precibus exigunt.Si uobis mos geritur,illos offendere neceſſe eſt: ſi preces aliorum audiantur,contemnere ueſtras oportet : ſi neceſſarium ſit alterum ex duobus,ueſtram amicitiam præferet Imperator. Vetus eſt enim maiorum ſuorum cum Bohemica gente fœdus, & acceptorum ultro citroq́ beneficiorum memoria recens.Sin uirtus claritasq́ penſitanda eſt,quis Bohemico nomini non inuideat,cuius uictorias tempeſtate noſtra plures numerare licet, q̃ reliquæ gentes omnibus ſeculis comparare potuerint? Verum Cæſari hoc tempore in hanc electionem deſcendere haudquaq̃ neceſſariũ uidetur,quando ea pueri ætas eſt,quæ neq; uobis neq; Hungaris uſui eſſe poteſt.Eſto,ueniat in Bohemiam Ladiſlaus,quod inde regno emolumentum cedet? Illé ne ius litigantibus dicet? ſtatum Reipub. reformabit? aduerſus hoſtes copias ducet? belli, pacis'ue munia obibit? Nihil horũ præſtare poteſt,cui recte tutela opus eſt. Illud in primis eius aduentus faciet, Regis pompa ducenda eſt,ornanda regia,adhibendi miniſtri,curia more progenitorum apparanda.Ad hæc grandi pecunia opus.Vobis nullum ærarium eſſe audio,nullos cenſus,nulla uectigalia publica. Ad ueſtras igitur opes recurrendum, uos præſtare ſumptus, uos regem alere, uos inexplebilem curiam & inſatiabiles miniſtros explere oportebit. Video præterea inter uos non paucos eſſe proceres, conſilio,autoritate, atque opibus penè pares. Cura regis uni committenda erit, non omnibus:ille dominus,ille rex ueſter iudicabit, qui regis corpus in poteſtate habebit. Et quis ueſtrum eſt, qui non eum honorẽ ſibi quàm alteri malit? Semina inter uos diſcordiarum petitis, niſi prius in unum cõueneritis,qui regis curę pręſit. Vos his incõmodis Fredericus liberat,qui ſuo ſumptu pupillũ regnum gubernans,diſſenſionũ uobis fomitem aufert. Nec uos latet,quandoquidẽ tenera regis ætas eſt, corpus eius in poteſtate Cæſaris rectius eſſe, quàm in alterius cuiuſpiam. Ille enim conſanguineus eſt,ex eadẽ familia natus,& Imperator.Et quis pupillo regi conuenientior tutor detur,q̃ princeps

principum?

principum? Si ſit inter uos & Hungaros contentio coram extraneo iudice, de cuſtodia corporis regis, par cauſa ueſtra atq; illorũ iudicabitur. Vtriq; regem petitis, utrique fidelitatis documenta præſtatis. Verum in hoc illi ſuperiores erunt, quia natũ apud ſe regẽ, coronatũq; dicent. Apud Cæſarẽ ueſtra cauſa longe iuſtior eſt, q̃ Hungarorũ: ſeipſum tamen in cura patruelis uobis præfert. Curate regnum, pupillum ſibi dimittite, quem poſtquam pubes fuerit, uobis in primis credet. Quod uero oratores ueſtri dixere, alium regem acceréſendum à uobis eſſe, id magis terroris incutiendi cauſa dictum Imperator exiſtimat, quàm quod animo ueſtro ea ſententia ſedeat. Neq; enim ueſtra fides incorrupta prius, hoc repromittit, neq; progenitorũ Ladiſlai in uos collata beneficia hoc exigunt, nec innocens eius ætas quicq; demeruit. Cæterũ uoluite animo prius ut ſapẽtes decet, quem nam Ladiſlao præferre poſſitis: cuius ſanguinẽ, ſi matris originem memoria tenetis, quatuor Romanorũ Imperatores produxere. Si paternam proſapiam exquiritis, quinquies imperatoria dignitas in auſtrali domo reſedit. Obſcuritatem quærat neceſſe eſt, cui tanta claritas non ſatisfacit. Addite potentiã, amicitias, clientelas. Auſtriã uobis uicinã poſſidet, Morauia, Sleſia illi parent, Hungari & ſi res nouas moliri uideantur, ab officio tamen non recedent. Imperator à quo regnũ ueſtrũ dependet, ſanguini ſuo nõ deerit, nec ius familiæ ſuæ negliget. Baioariæ Saxoniæq; duces, marchiones quoq; Brandenburgenſes, & oẽs fermè Germaniæ principes, Ladiſlaum propinqua neceſſitudine attingũt. Nõ poteſt hic pupillus offendi, niſi & tota Germania lædatur. Hæc ſuperflue uobis cõmemorari non ambigo: uerum ita iuſſit Imperator. Ille in Italiam pupillum ſecum adducet: reductum, puberemq; factum, ſi perſtiteritis in fide, ad uos primum mittet. Vos interea pro grauitate integritateq; ueſtra, quod in rẽ Bohemici regni, pupilliq; ſit, cõſulere admonet. Veriſimilis oratio uiſa, neq; ſine fauore excepta eſt: acceptioremq; Procopius noſter collega reddidit, q patrio ſermõe, latinæ linguæ ignaris uerba noſtra interpretatus eſt. Iuſſi ſumus ex conuẽtu paululũ abire, mox reuocatis reſponſum datum. Redditæ Imperatori gratiæ, qui eam legationẽ miſiſſet, atq; in dimittendo rege, Bohemos præferret cæteris. Accipere ſe bene conſulta conſilia, miſſuros ex nobilitate ſua primarios iuuenes, qui Cæſarem Italiã petentẽ ſequanẽ, eiq; miniſtrẽt. Expectaturos quiete reditũ, quem felicem fauſtumq; ſuperũm benignitate futurũ exoptẽt.

De morte Barbaræ imperatricis, uxoris Sigiſmundi. Cap. LIX.

APud Grecium Barbara imperatrix ea tempeſtate decedit, inexhauſtæ libidinis mulier, quæ inter concubinos illaudatũ æuum publice agitãs, ſæpius uiros petijt quàm peteretur, neq; Chriſtianæ neq; alteri cuipiam religioni aſtricta, quippe quæ ſuperos inferoſq; ullos eſſe negabat. Ferunt eam ancillas ſuas ſæpe orantes ieiunantéſue increpaſſe, quæ corpus ſuum fruſtra macerarent, fictumq; cœli numen placari uerbis crederẽt. Viuendũ ſuauiter *Barbaræ impietas*

dum uita ſuppetit, fruendumq́ꝫ uoluptatibus. Id tantum homini datū, cuius anima cum corpore ſimul extinguitur: ſomniare, qui alteram uitam ſibi promittunt. Congrua moribus ſentētia. Nam qui relicto animi cultu, uoluptati corporis ſe dedere, grauati uitiorū ſarcina, non quibus explicent, uitamq́ꝫ corrigant, ſed quæ cœptum iter approbent, ea dogmata facile imbuunt. Neque inquinatis mentibus ſolamen ullum ualentius, quàm ſi totū extingui morte hominē opinentur. Vna ſalus deſperanti cœlum, inferos nō timere. Corpus Barbaræ quamuis infidelis fœminæ, Bohemi Pragam tulere, peractoq́ꝫ funere, in ſepulchris regum cōdidere. Nec defuere ſacerdotes, qui prophanum cadauer eccleſiaſtico ritu ſepelirent. Nō ſunt regibus ſcriptæ leges, nec in Bohemia quicquam non permiſſum. Fredericus poſtquā quieturos Bohemos intellexit, quorū motus in primis uerebatur, reclamantibus Hungaris & Auſtralibus, aſſumpto ſecum Ladiſlao rege, Italiam ingreſſus, Auguſtalē coronam à Nicolao quinto Pont. Max. Romæ accepit. Exin uiſitato apud Neapolim rege Alphonſo, cuius tum opes florentiſſimæ fuerūt, cuiusq́ꝫ neptem
al's, ſororem in matrimonium duxerat, Leonoram regis Portugalliæ† filiam, moribus ac forma præſtantem, domum rediјt. In eo itinere Ladiſlaus ſæpe fugam molitus eſt, conſilio pędagogi fretus, cum quo poſtea captus, uſque in hunc diem cuſtoditur in uinculis.

Quomodo Auſtrales Ladiſlaum regem ab Imper. petentes, non exauditi, bellum mouent, Nouamq́ꝫ ciuitatē obſident. Cap. LX.

AVſtrales interea, ſuaſore Vlrico Eizingero, ſumptis armis præſides prouinciæ à Friderico inſtitutos ui pellūt, gubernatores ex ſeipſis duodecim eligunt, ſummā rerum Eizingero cōmittunt. Incentorem quoq́ꝫ noui ratū, alterū Vlricū Ciliæ comitē in ſocietatē accipiunt, auxilia ex uicinis gentibus acceſſiunt, reuerſum Imp. miſſis legatis, aut regem Ladiſlaū tradere, aut bellū expectare iubent. Poſtulatis non tam reiectis q̃ꝫ ſuſpenſis, impatientes magis moræ q̃ꝫ belli, infeſtis ſignis Nouā ciuitatē petunt. Cōmittitur primo aduentu atrox pro portis præliū: nullus ſagittis modus, cadunt ſine numero tela. Bombardæ ſtragem hoſtium horrendā ædunt. Miſerabile uiſu, diſiecta paſſim membra equorū atq́ꝫ hominum cernere, cruorem late fluentem aſpicere. Quà denſiſſima fuit, unus perfregit aciem lapis emiſſus, idem alius atq́ꝫ alius fecit, proſtratis quicunq́ꝫ occurrere, inermibus atq́ꝫ armatis: nec tamen intermiſſa pugna. Conglobati hoſtes, magis ac magis inſtitere. Vbi res gladio geri cœpit, ac uir uirum manu prehēdit, equus equū impulit, pugnatum eſt aliquandiu æquo marte. Poſtremo Cæſarianorū acies nō tam uirtute q̃ꝫ multitudine ſuperata, terga dedit, atq́ꝫ in urbem trepide ſe recepit. unius mili-
Poūkircher tis Andreæ Poumkircher, poſtea à Cæſare ad Baronatū ſuffecti audacia ciuitatem tutata eſt. Qui ne uictores cum uictis uno agmine irrūperent, tādiu pro porta ſolus impetum tenuit, donec cōuerſi fugientes, globo facto, ex loco

difficili

difficili hoſte repulſo ianuam clauſere. Firmata eſt deinde obſidio, & oppugnata machinis mœnia. Ex Bohemis ſolus Henricus Roſenſis cum ducentis equitibus, peditibus fermè octingentis in caſtris fuit. Hungari nondum uenere. Neq; enim per inducias bellũ inferre Cæſari licebat. Auſtrales circiter duodecim milia milites expeditos in armis habuere. Georgius Poggiebracius Cæſari, cuius erat amicus, opem laturus, † ſedecim milia militũ cõgregauerat: ſed audita concordia, in agrum regulorum Roſenſium exercitũ duxit, uillasq; late populatus eſt. Imperator enim interuentu Caroli marchionis Badenſis, Sigiſmundiq; Salczburgenſis archiepiſcopi, Ladiſlaũ è manu ſua dedit, Auſtralibus multa promittentibus, quæ poſtea barbara fide negauerunt. Inter cætera cõuentum erat ad iij. † idus Nouembris conuentum Viennæ habere, in quo uocati utriuſq; partis conſanguinei, Bohemi quoq; atque Hungari, de tutela regis nondum puberis iudicarent, Ladiſlaum interea in poteſtate comitis Ciliæ extra Viennam degere, nihil prius adminiſtrare q̃ conſilij decretum fieret. Verum puer poſtridie in urbem ductus, ſummis nouisq; honoribus exceptus, eueſtigio magiſtratus in ciuitate creauit: præfecturas tota prouincia inſtituit: ſacerdotia donauit: regio more curiã erexit. Hungari ad eum uenere, inter quos Ioannes Huniades fuit, qui tum comitatum Hiſtricenſem regia beneficẽtia conſequutus, haud aliter quàm principes con ſueuere, nouæ dignitatis inſignia ſuſcepit. Acceſſiũt & regem ſuum Bohemi, cum Georgio Poggiebracio, quibus non minora Ladiſlaus pollicitus, quàm pater atq; auus promiſerant. Poſtquam dies affuit cum Imperatore conſtituta, Ludouicus Baioariç, & Gulielmus Saxoniæ duces, Albertus quoq; marchio Brandenburgenſis, Carolus Badẽſis, & multi ex Germania prælati ac principes aduenere. Frequens conuentus habitus. In quo præſidente Ladiſlao, oratores Imperatoris, inter quos & ipſi fuimus, ita auditi ſunt, ut uicti apud uictorem. Fruſtra æquitas, fruſtra honeſtas, in mediũ deducta. Cuncta ex arbitrio comitis gerebant̃. Ipſe pro rege uerbum facere ac reſpondere, qui neq; leges neq; pacta uictorem obligare poſſe aiebat. Fredericum & iure ſimul & bello excidiſſe, armatis ac fortibus iura fauere. Poſtremo infectis rebus conuentus diſſolutus. Nicolaus cardinalis ſancti Petri, doctrina & uitæ integritate conſpicuus, ad componendam pacem apoſtolico imperio miſſus, ab Auſtralibus reiectus eſt. Ladiſlaus quamuis rex appellaretur, alieno tamen arbitrio ductus, in regnis ſuis triumuiratum deduxit. Ioãnes Huniades Hungariam rexit, Poggiebracius Bohemiam, Vlricus Auſtriam. Penes hũc maior autoritas, qui regem in poteſtate habens, illis quoq; imperare poſſe uidebat̃. Promiſerat Vlricus & Hungaris & Bohemis regẽ ad eos propediem uenturũ. Hungaris primum ſatisfacere ſtatuit, diem illis apud Pozoniũ cõſtituit, eoq; regem ducit. Conueniunt frequẽtes Hungari, res ibi pro uoluntate Huniadis ordinantur. Potentiori omnia parẽt. Vlterius regnũ ingredi neq;

alš, xi.

alš, Kal.

Ladiſlai inauguratio

Triũuiratus

regi neq; comiti uiſum. Fit reditus in Viennam. Bohemis dies ſtatuitur,qua regem coronandum Pragæ ſuſcipiant. Erat inter Bohemos Ioannes Smiricheus,homo nobilis,& facundiæ gratia inter primos conſtitutus. Is poſtquã regem Bohemiam ingreſſurũ cognouit, literas huiuſcemodi ad eum dedit.

Smiricbei fortuna Ioannes Smiricheus Ladiſlao regi ſalutem. Venturum te quamprimum in regnum tuum probo,ſi modo imperaturus ueneris,non pariturus. Inermem impotentem'que intrare non laudo, niſi bicipitem mater peperit, ut ex duobus capitibus unum Viennæ apud amicos dimittas,alterum Bohemorũ dubiæ credas fidei. Vale. Epiſtola comiti reddita eſt, qui cognito tenore Georgio eam remiſit.Ille accerſito procerum concilio,inter quos Ioannes nõ in poſtremis erat,literarũ ſenſum ſuppreſſo ſcribẽtis nomine recitat, quid mereaẽ ſcriptor percunctaẽ.Dignũ morte primi iudicãt:nec Ioannes ſuo loco ſententiam dicere iuſſus,aduerſari audet:proditorem & ipſe patriæ, afficiendumq; ſummo ſupplicio cenſet,qui ea ſcripſit.Proferẽ mox epiſtola eius manu conſcripta,& impreſſum annuli ſignum recognoſcitur. Damnatus ore ſuo,comprehenditur: duarum horarũ tempus datur, in quo, ſi uelit,& animæ ſuæ ſaluti,& domeſticis rebus conſulat. Nec diutius uitæ dimiſſus,gladio percutiẽ. Sic uir magis eloquens q̃ cautus,dũ alienã ſeruare uitã ſtudet,perdidit ſuã.

De eiectione comitis Ciliæ,& priuatione adminiſtrationis ſuæ. Caput LXI.

COmes interea, ut quàm ſplendide regem in Bohemiam duceret, haud ignaue operam dabat: ad eam rem non parum auri neceſſarium erat. Publicum ærarium exhauſtũ, qui eam ſummã crederent,neq; negociatores, neq; proceres inueniri. Mos eſt Auſtralibus, quoties repentina principi neceſſitas ingruit, ex ſubditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam

Steura uocant ſteuram. Id tamen iniuſſu prouincialiũ haud permiſſum. Huc ergo recurritur.Conuocantur apud nouum Triticiburgũ pro ueteri conſuetudine quatuor ordines,ſacerdotes,barones,nobiles,ciuitates.Ibi comes præſente rege conuocationis cauſam edicit. Iter in Bohemiam regi neceſſariũ oſtendit, qua pecunia ſit opus exponit,principi ſuo ut ſubueniãt hortatur, neq; inopẽ mendicantiq; ſimilem ad coronã ſuſcipiendã ire permittant.Conuentus deliberandi copiam petit. Ibi Eizingerus, qui iampridem à comite ſpretus,extra regis gratiam eiectus, occaſionẽ qua ſe uindicaret expectabat, idoneum nactus tempus,uocatis ſeorſum primoribus, quos ſibi fidos, comiti infenſos

Eizingeri oratio credit,ita loquutus fertur, Quid agimus uiri Auſtrales, ſempér ne Cilienſis mancipia erimus?Imperatoris iugum excuſſimus,ut comiti ſeruiremus?Moderatius certe illius regnum fuit,tolerabilior dominatio: Ille in auſtria natus, noſtrorum principum ſanguis erat:& ſi uerum fateri libet, noſtri domini dominus.Quia tamen ex re ſua magis quàm principis noſtri prouinciam rexerit,arma ſumpſimus,præfectos eius eiecimus, regem noſtrum uindicauimus.

Hic ille

Hic alienigena noſtra demũ ætate principatus honore donatus, nos omnes pro ſeruis habet. Cui noſtrum de Repub. conſilium creditur? Iniuſſu noſtro rex in Hungariam ductus eſt, ſuperis gratia qui remiſerunt incolumẽ. Nunc neſcientibus nobis promiſſus Bohemis, Hungarica Bohemicaq́ negocia ſolus comes pro libidine ſua ducit. Neq; contentus duorum regnorũ gubernatores uectigales ſibi feciſſe, Auſtriam ſolus exhaurit. Nam quota portio eſt, quam regius ſumptus accipit? Quicquid reliqui eſt, comiti cedit. Maior ei quàm regi familia ſeruit. Taceo concubinã inſtar reginæ cultam, cuius uitũ conciuẽ noſtrum O Vienenſes interfecit. Plena prædonibus & meretricibus domus eius, inter hos regias opes effundit. Magiſtratus, præfecturas, ſacerdotia uendit: ubi non ſufficiunt publica furta, ad priuatas facultates manus admouet. Quicquid olim peccauere opulenti, hodie plectitur: nulla uetuſtas impunitatem criminis habet. Neq; tuta innocentia eſt, inconuicta puniuntur ſcelera. Et offendiſſe maieſtatem conuincit, quiſquis diues habetur. Nemo ſuæ ſubſtantiæ certus dominus. Equi, ſerui, liberi, coniuges ueſtræ, pro libidine comitis auferuntur. omnia ei licent, neq; pauciora uult quàm poteſt. Nunc ſumptus regij petuntur, quibus in Bohemiam pergat. Fateor non iniqua poſtulatio eſt, ſi fraus abſit. Cautiorem me comitis artes ac uerſutiæ reddunt. Sibi hæc pecunia, non regi quæritur: nouum aliquod bellum, nouum argentũ pariet. Noſtris alitur malis, ſua quies, pax eius, noſtrum bellum eſt. Inſecurum facit noſtra ſecuritas. Pudet me patientiæ noſtræ, qui ſi uiri eſſemus, facile opprobrium hoc è noſtris oculis eijceremus. Sed fuit hactenus prohibita conuentio: nunc ſimul congregatis Reipub. licet conſulere. Reſumite alacres ſpiritus, amicos quiſq; ueſtros cõmonitos reddite, ad imperium præſto cum armis adſint. Accingimini mecum, aut uobis libertatem, aut mihi mortem parabo. Illud in primis mihi ex uſu uidetur, multitudo ne regi poſtulata deneget, paucos ex primoribus eligat, qui regẽ adeuntes, ſemotis arbitris prouinciæ neceſſitates exponant. Non dubium quin uobis mihiq́ id muneris demandetur. Ego, ſi regis alloquendi facultas detur, excluſurum me comitẽ nequaquam ambigo. Placet Eizingeri conſilium, dant inuicem dextras, iureiurando ſe aſtringunt, alterum alteri non defuturum, donec comes eijciatur. In conuentu prouincialium quæ uolunt ex ſententia ordinant. Nec morati, regẽ adeuntes, daturos argentum prouinciales offerunt: eſſe tamen quæ ſoli ſibi mandata perferant. Rempub. Auſtriæ concernentia. Iuſſis exire cæteris, ſoli apud regem manent. Ibi Eizingerus regem Auſtrali ſanguine natum dicit, nullos ſibi fideliores Auſtralibus eſſe. Imperium eius illis naturale, cæteris uiolentum. Conſilium ab his recipi oportere qui amant. Moleſte ferre Auſtrales, principis ſui negocia non bene adminiſtrari, expilari prouinciam, uexari ſubditos, uicinorum odia prouocari. Comitem ditare ſuos, regem ad inopiam redigere; Ladiſlaum regem uocari, comitem regnare.

Tyrannidis imago

Eizingeri accuſatio

bellum

bellum ab eo cũm Imperatore nutriri. Gubernatorem autem Hungariæ an-
nua quatuor & uiginti milia numũ regi pendere, comiti duodecim milia. Id-
ipſum reliquos prouinciarũ præſides facere, omnes comiti uectigales eſſe. Ni
hil dubium quin ea mens hominis ad regnum quoq; aſpiret: amouendum
eum priuſquam meditata perficiat. In atrocibus delictis etiam cogitationes
plectendas eſſe. Poſſe haud difficile comitem eijci, uerum taciturnitate opus.
Aperto conſilio poſtquã regi cuncta placent, intromiſſo comite deliberatio
conuetus exponitur: promiſſa pecunia dicitur. Viennã tamen dum exigitur
eſſe petendam, ordinandam ciuitatem, ne quid in abſentia regis turbarum
exoriatur. Ficta pro ueris plerique referunt. Commendat deliberata comes.
Eizingerus Viennam præcurrit, ſenatũ de mente regis edocet, cuius reditus
ciuitati iucundiſſimus fuit. Nihil prima die actum. Poſtera ſummo mane Ei-
zingerus regiam adit, collocatis in proximo diui Auguſtini templo mille ar-
matis, qui præſto ad ſignum erumpant, alios tectis armis intrare palatiũ iu-
bet. Conueniunt frequentes conſiliarij, regem in cubiculo ſalutant, proceres
exiturum in aulã expectãt. Ex familia comitis nemo intromittitur. Vltimus
omniũ adeſt ipſe comes, qui apud concubinã dormierat: nec tã cito ueniſſet,
niſi uocatus ab amicis in palatio nouas res in palatio parari accepiſſet. Pulſãti
fores non patuere, donec furens calcibus inſultauit. Vbi ad regem uentũ eſt,
ſilentium aliquandiu ſeruatum. Deinde Eizingerũ innuente rege ita loquutũ
accepimus: Ab hac hora comes regiam tibi curiã interdictam ſcito, abi quò
libet gentium. Neq; poſthac gubernatoris nomen, neq; conſiliarij, neq; regij
familiaris uſurpes. Hæc me tibi dicere rex iuſſit. Ad ea comes, nihil mutato
uultu, forti & conſtanti animo indignum ſe cui talia dicerentur reſpondit. Ae
mulorum ſuorum ea eſſe, non regis: ſolere principes qui de ſe benemeriti eſ-
ſent, his meliora referre: ſe patri Alberto, ſe matri Elizabet, ſe ipſi Ladiſlao
ſumma fide ſeruiuiſſe, pro eo prius fudiſſe ſanguinem quàm naſceretur. Bel-
la eius cauſa difficilima confeciſſe, fuiſſe in carceribus, patrimonium profu-
diſſe, Imperatoris odium incidiſſe, ut regnum ei conſeruaret, ſcire ſe benignũ
regem habere, & accepti beneficij memorem. Quæ dicta eſſent uerba, mori-
bus ſuis nõ conuenire: Eizingerum ea excogitaſſe, qui iampridem ſibi fuiſſet
infenſus, quoniam pro ſua libidine expilare regis bona non potuiſſet. Orare
ne plus inimicorum odia quàm ſua merita ualerent: ne bonitatẽ regiam ad-
uerſariorum malignitas uinceret. Fit ſilentium loquuto comite: nõ ſatis certo
ſenatu, an rex in ſententia perſiſteret, & mutatum eius animum ratione co-
mitis uerebantur, inclinaturi quò ille ſe uerteret, ex cuius nutu pendere uicto-
riam norant. Eizingerus de ſtatu ſuo ſolicitus, nihil cunctandũ ratus, priuſq̃
rex comiti reſponderet: ita inquit, Ego mandãte rege uerba feci, nihil de meo
loquutus ſum: ipſe adeſt, ipſe me iudicet. Dabo merito pœnas, ſi meam tibi
comes, non regis uoluntatem expoſui. Effare tandem rex optime, nec nos

ultra

ultra ſuſpenſos teneto. Tum rex placide, ut cõſueuit, Ex mea, inquit, intẽtione ac uoluntate loquutus eſt Eizingerus: atq; his dictis ſubiecit. Vidiſſes erectas Auſtralium mentes, & iam comiti tanquã uicto eiectoq; inſultãtes. Ille ad proceres exiens, quos in aula congregatos diximus, eiectionis ſuæ contumeliã expoſuit, conſilium atq; auxilium expetens. Quibus in uoluntate regis omnia ſita reſpondentibus, ad ſororẽ regiam ſe contulit: ab ea præter lachrymas & muliebrem eiulatum nihil extorquet. Et iam undiq; per palatium ire armatos animaduertit. Cedendum itaq; potenti inuidiæ cenſuit, neq; parũ putauit ex inimica ciuitate ſaluũ corpus educere. Clientes eius audita rei nouitate, ſibi quiſq; fuga conſuluerant. Tacitus igitur & cõfuſo ſimilis cum quatuor tantum comitibus ex aula diſcedens, in patriam ſuã conceſſit. Albertus marchio Brandenburgenſis ne populares ſaxa in eum iacerent, ad portam uſq; tutũ iter fugienti præbuit. Verum queis prohibitæ manus fuere, linguæ libertate uſi probroſa in abeuntẽ maledicta omnis generis cõgeſſere. Inconſtantis fortunæ ſingulare documentum. Nam qui paulo ante tutor regis & ſecundum in Auſtria caput erat, in quem omnium oculi reſpiciebãt, qui belli paciſq; munia ſolus agebat, unico regis uerbo poteſtate priuatus, inops conſilij, & animo confuſus abijt.

De coronatione regis Ladiſlai. Caput LXII.

REx paulo poſt magnificentiſſimis apparatibus Bohemiã petijt, atq; in Praga ſummos conſequutus honores, regni coronam accepit. Bohemi in eius ſumptus ſuorũ quiſq; cenſuũ tertiam partẽ contulere. Ex ea pecunia coronationis ſolennia peracta ſunt, ſupportata curiæ onera, & nonnulla coronæ caſtra redempta, quæ uel Georgio Poggiebracio, uel amicis eius cõmiſere. Manſit ibi non paruo tempore Ladiſlaus, nec unquam hæreticorũ eccleſias quãuis ſæpe rogatus intrauit, neq; ſacris eorũ interfuit. Presbyter quidã ex factione Rochezanæ, in ſacello arcis rem diuinam facturus, ſacerdotali ueſte ornatus ad altare conſcẽderat. Rex eo in loco ſacra quibus intereſſet, celebrare iuſſerat. At ubi hæreticũ id muneris occupaſſe, nec uelle alteri locũ facere didicit: miſſo magiſtro militũ, prophanũ ſacerdotẽ niſi abiret, rapi extra ſacellum, & de proxima rupe præcipitari iuſſit. Illi charior uita quàm contumacia fuit. Rochezanã in celebritate corporis Chriſti ſacram euchariſtiã per urbem deferentem ex feneſtra conſpicatus, nullum reuerentiæ ſignum præbuit. Percunctantibus amicis, ut quid ſacramentum inhoneſtaſſet: Non me latet, inquit, diuiniſſimum Chriſti corpus dignius eſſe, q̃ per me ſatis honorari poſſit, nec mea reuerentia gloriã eius auget, neq; dehoneſtatio decus imminuit. Verũ mihi cauendũ fuit, ne dũ Chriſtũ honoro, ſacrilegũ presbyterũ Rochezanam popularibus approbaſſe uidear, quorum plerunq; mores ex principe pendent. Nec illi me deũ contempſiſſe putabunt, cuius ſacratiſſimũ corpus in catholici presbyteri manu ſummis me ſemp honoribus proſecutũ

uidere,

uidêre. Grauis hæreticæ factioni iam mora regis in Bohemia eſſe cœperat, cuius ſacraméta ab eo & à cæteris principibus dietim cõfluentibus cõtemne bant. Et iã qui decepti errabãt, aliorũ cõtéplati mores, ſuas ineptias cogno‑ ſcentes, relicta Huſſitarum perfidia, ad eccleſiam reuertebantur. Ob quam rem cupientem in Auſtriam reuerti regem, nullus hæreticorũ eſt aduerſatus. Prius tamen quàm rediret, Vratiſlauiam nobilem urbem reuiſit Sleſitarum caput. Ibi quum diuinis intereſſet in æde pontificali, frequentesq; principes conueniſſent, Poggiebracius quoq; proximus regi aſtaret, fama eſt, eaq; per

Chilianus hiſtrio uulgata, Chilianũ quendam paraſitum ex his qui ſtultitiam ſimulãtes alios ſtultos faciant, Poggiebracium bis uerbis compellaſſe. Quo uultu ſacra no‑ ſtra inſpicias plane aduerto: animum non intueor. Fare obſecro, nónne ſa‑ tis nitida tibi noſtra uidetur religio? Vidés ne quàm multi & magni princi‑ pes, & ipſe rex noſter unum ritum ſequantur? Quur non his potius quàm Rochezanæ cõſentis? An plus ſapere paucos Bohemos quàm reliquã Chri‑ ſti eccleſiam cenſes? Quin relicta incõdita plebe, nobilitati te iungis nobilẽ?

Poggiebraci grauis oratio Ad quẽ Poggiebracius: Si tua hæc ſunt uerba, inquit, non es quem ſimulas, tibi tanquam prudẽti reſpondeo. Sin aliena, ſatisfacere me illis oportet: audi ergo. Eccleſiaſticas ceremonias ſua quiſque pro fide gerit. Sacrificia ea faci‑ mus, quę credimus deo grata. Neq; noſtri arbitrij eſt credere quod uelimus. Victa magnis rationibus mens humana, uolens nolensq; capitur: utq; natu ra inſtituta eſt, altera facile trahitur, altera elabitur. Mihi perſuaſa eſt meorũ ſacerdotũ religio. Si tuam ſequar, homines fortaſſe fallam, animæ meæ con‑ trarius: deum qui corda inſpicit, nequeo fallere. Neq; me tui ſimilem eſſe de‑ cet. Aliud hiſtrioni, aliud uero nobili conuenit. Hæc uel tibi habeto ſi ſapis, uel his referto, qui te ſubmiſere.

Comitis Ciliæ purgatio Comes Ciliæ dum hæc geruntur, fractus ani mo, & omni ſpe reliqua deſtitutus, ab eo petere ſalutem coactus eſt, cuius ſa‑ luti fuerat inſidiatus. Ad Fredericum igitur confugiens, malo ſe uſum conſi‑ lio dicit, qui dominum ſuum reliquerit atq; impugnauerit, recepiſſe ſe patrati ſceleris pœnam, regia curia deiectum, & in alienis hoſpitijs auxilia mẽdicare coactum. Pœnitere quamuis ſero prioris uitæ, dignus tamen cuius Cæſar miſereatur, qui non tam nocuiſſe quàm prodeſſe poſſit. Reſtituturum Au‑ ſtriam, ſi ſuo conſilio fides ſit: nam ſecum primores prouinciæ ſentirent. Petit errati ueniam, & in poſterum magna pollicetur, ſi priſtinam in gratiam reci‑ piatur. Cæſar cui uerba dare difficillimum eſſet, multa ſe comitis defectione paſſum damna commemorat, eaq; reſarciri expoſtulat. Neque Auſtriam ſibi promitti ſufficere, quæ non eſſet in comitis poteſtate: ſi ſua quæ poſſide‑ ret comes traderet, poſſe reconciliationem ſequi. Sin minus, non placere pœ‑ nitentiam, quæ non ſentiret pœnã. Diu res agitata eſt. Poſtremo quũ Frede ricus facta cuperet, comes uerba tantũ offerret, infecto negocio diſceſſũ eſt. Erat per idem tempus inter Franciſcũ Sfortiã Mediolani ducẽ, & Rempub.

Venetorum, graue atq; atrox bellum. Alphonſus Siciliæ rex Venetos adiuuabat: atq; ob eã cauſam Florentinos Franciſci amicos armis premebat, eũq; Senenſes ſequebantur. Nec dubium erat quin Franciſci conditio multo inferior uideretur. Quod quũ ipſe aduerteret, externa ex Gallis auxilia accerſiuit, conducto grãdi ſtipendio, Alphonſi æmulo, Renato Lothoringiæ duce, qui paulo ante ex regno Siciliæ fuerat expulſus. Huius aduentu magna fortunæ inclinatio facta eſt: & Venetorũ exercitus loco pulſi, debiliores uiſi ſunt. Senſit hæc Ciliæ comes, atq; hunc ſuæ miſeriæ finem ſperare cœpit. Miſſisq; ad Venetos legatis, uenturũ ſe cum ingentibus Bohemorum copijs auxilio pollicitus eſt, & finem bello impoſiturũ, ſi ſtipendia darentur. Neq; id erat difficile, nam Bohemi nouarũ rerũ cupidi, & in armis educati, nullo imperio domi teneri queunt, ſi quis militantibus mercedem offerat. Adhibuerunt aures Veneti. Sed quũ longinqua militia multum auri expoſceret, oblatam potius cũ hoſte pacem accipere, quàm dubiũ emere bellum uoluerũt. Fruſtratus ijs comes, poſtq; foris nullum exilij ſui præſidiũ reperit, per amicos reconciliari Ladiſlao quærit. Neque amplius aduerſata fortuna eſt. Inuiſus Baronibus Eizingerus, quorũ auariciæ atq; rapinæ obſiſtebat, conſeruare gratiã regis nequibat: quũ illi modo per ſeipſos, modo per filios, qui regi diu noctuq; aſtabãt, Eizingerum criminarentur, & indigne pulſum comitem dicerent, regi propinquũ, & qui ſibi regnum reſtituiſſet. Libuit igitur ab exilio reuocare comitem.

De reductione Vlrici comitis Ciliæ & reſtitutione amminiſtrationis ſibi factæ. Caput LXIII.

COmes Ciliæ ijs geſtis, per amicos clàm regi reconciliatur, reuerſurusq; Viennã magno & ſplendido apparatu, mille ducens equites expeditos armis, adit: uenienti rex obuiam extra urbẽ factus eſt. Proceres, nobiles, populares, omnes ſecuti, ſalutare, amplecti, laudare comitẽ: certare inuicem, contumelioſius eiecerint, an magnificentius reuocauerint. Mira rerum mutatio. Qui pauloante mœſtus in exilium ierat, in triumphantis modũ reuertitur. Eizingherus, qui culmem potentiæ conſecutus eum deiecerat, quod in alium ſtatuit, in ſeipſum pati cogitur. Intrante nanq; urbem comite, ipſe cũ amicis egreditur, ſpontaneũ exilium eligens. Lubricus apud reges primus eſt locus, nec ſolida poteſtas, unius uolũtate ſubnixa. Ferunt comitẽ, Eizingheri cognito receſſu, laudaſſe hominẽ, qui fortunæ ludibrio ſe ſubtraxerit: paratam ei turpiſſimam fuiſſe mortem, ſi iudicium expectaſſet. Vſurũ optimo conſilio, ſi curiales procellas perpetuo declinauerit. Nec etiam ſibijpſi curiæ mores placere, fluxa incertaq; omnia eſſe, omnibus horis inſtare pericula, acceptam ſuperiori anno ignominiã menti ſuæ ſemper hærere, ſemper ante oculos eſſe turpem eiectionem, cõtumelioſum exilium, probroſa uerba: mirari quod nõ peiora pertulerit. Deo gratias agere, qui priſtinum ſibi ſtatũ reddiderit: ſatis

Comitis reſtitutio

Eizingeri exilium

factum honori ſuo eſſe,nec plura cupere. Manſurũ tamdiu apud regem,do/nec eiectionis infamiam glorioſi reditus rumor extinguat:potentiam deinde & regis amicitiã, & populares aures malle ſe dimittere quàm perdere. Non tam fortiter ea fecit,quàm dixit ſapienter.Potentiam qui conſequutus fuerit, nemo tam facile deponit,quàm damnat.Retinent amici,implicat gloriæ cu/pido,obſtat inimicorũ metus:ſemper eſt quod craſtinare compellat. Facilius Gordij famoſum in Aſia nodum quis ſoluerit,quàm potentiæ regniq́ blan/dicijs ſeſe explicarit.

De dolo comitis Ciliæ,Ioannem Huniadem ab adminiſtratione regni Hungariæ cupientis amouere. Cap. LXIIII.

HVngari poſtquã regem in Auſtriam rediſſe accipiunt, legatos ad eum eueſtigio mittunt, utq́ in Hungariam ueniat, ſuum regnum uiſitatum petunt. Ioannes Huniades per idem tempus Hungàriam ferè uniuerſam in poteſtate habuit,regiæ arces in manu eius fuere,equeſtres pedeſtresq́ copię uni ei patuere. Id nonnullis regni baronibus inuidioſum ac moleſtum erat, atq́ in primis comiti Ciliæ,qui locum eius optabat,nec poſt electionẽ ab eo promiſſum acceperat aurũ. Criminari ergo Ioannem,regi odioſum efficere, illum regem eſſe,non Ladiſlaum,uectigalia ad eum cuncta deferri,munitiſ/ſima regni oppida,arces,equos, arma in poteſtate eius eſſe. Nihil dubiũ qn regni coronam quærat, ſi nequeat per Chriſtianos, conaturum per Turcas, quibus bis magnos Hungarorũ exercitus prodiderit. Palàm Turcis infeſtũ uideri,clanculũ eſſe amicum.Bis fidem ab eo uiolatam,reginam Elizabet,in/troducto rege Poloniæ,contra ius faſq́ repulſam, Polonũ quem acceſſierat, in bello deſertum.Si pergat in Hungariam Ladiſlaus, eius manu aut ui, aut ueneno periturũ.Id ſolum quæri,dum regis in Hungariam tranſitus petitur: qui prouincias ex arbitrio ſuo regunt,eos ſine fraude doliſue ſuperioris præ/ſentiam nõ expetere, inſidias proculdubio in caput regis paratas eſſe.Præue niendum facinus, & in autorẽ uertendum ſcelus: promittendum in Hunga/riam iter, prius tamen Ioannem ſub ſpecie pacandi regni ad curiam euocan/dum,uenientem capiendum atque necandum: ſic Ladiſlaum paterno regno perfrui poſſe.Tutiſſimũ illud conſilium ac ſalubre uiſum:compoſitis inſidijs, Ioannes ad regem uocatur. Ille ab amicis de fraude certior factus(difficulter enim res magnæ ſilentur)pariturum ſe regi in Hungaria reſpondit,iturumq́ quocunq́ iuſſerit:extra regni fines non eſſe obnoxium. Mittuntur igitur ad eum primores curiæ cum comite Ciliæ, qui ſecum in finibus Hungariæ con/ueniant ad oppidum† Coziæ,conenturq́ Viennam abducere: ſi nequeant, intra oppidum arte tractum interficiant.Ioãnes ad iactum teli cum duobus milibus equitum conſtitit,colloquiũ in campis offerens. Comes Ciliæ ſe re/gis uicem gerere ait:gubernatori eos adire qui regis mandata perferãt,haud indecorum eſſe,neq́ ſe ita ignobilẽ,ut cędere Ioanni debeat, colloquiũ intra

al. Gorzæ

oppidum

oppidũ & quietius & honeſtius haberi poſſe. Ioãnes legationẽ ad ſe miſſam dicere,legatos ei cedere ad quẽ mittantur:de nobilitate non eſſe in præſentia certandum. Cæterũ in Hungaria,comites Ciliæ regni gubernatorẽ ſequi ſoliti: poſtremo munita ſe oppida minime ingreſſurum,niſi præſidium intus habeat,æque ut comes. Ita rebus infectis diſceſſum. Noua deinde fraus excogitata. Vicerũt Ioannẽ cõmunes amici: aduentus eius in Viennã promiſſus, ſi modo rex principesq́ nominati ſuis literis ſecuritatẽ facerent. Oblata ſunt omnia quæ optauit. Ille ad octo milia paſſuum Viennæ appropinquauit. Ad quem Lambergius nobilis eques, iuſſu comitis egreſſus, properate eum feſtine iuſſit:iam enim rex magno comitatu obuiã exiſſet, & cum eo comes, qui literas publicę fidei afferret. Motus eo nuncio Ioannes,triginta fermè ſtadia uerſus urbem profectus eſt,inſpiciẽsq́ late campos, quum neminẽ exire obuiam cerneret,in propinqua uilla conſedit. Tantiſper moratũ,comes cum quadraginta tantum equitibus adijt, & ne regem occurrentem moraretur, equum repente aſcendere,feſtinareq́ iuſſit. Cui Ioannes: Late,inquit,campi patẽt,neq; ego uel regem uel alium quempiam uideo uenientẽ. Tum comes æſtum cauſatus,regem intra uineas & arbores expectare in umbra dixit. Interrogatus de literis,apud regem eas eſſe reſpondit. Intellexit fraudem ineſſe Ioannes,ſeq́ uerbis incaſſum duci. Conuerſus ad Lambergium, Recte, inquit,mentitus es mihi. Cui Lãbergius, Quæ iuſſit comes,ea dixi:ſi quis error ineſt,eum argue. Ipſe ſuam cauſam agat,qui mandauit:mihi parẽre neceſſarium fuit. Rurſus Ioãnes comitẽ intuens: Siccine ludificare homines pergis? Fraude me appetis? ego te ui poſſem perdere. Incideras in foueam quam foſſiſti,ſi uellem. Quis prohibere poteſt, quin ego de te hodie ultionẽ accipiã, dignaq́ tuis factis præmia reddam? Reuerentia regis te ſaluum facit,illi tuã uitam dono,non tibi:caue poſthac meos ante oculos ueneris. Atque ita ruptum cõueniendi ſpes adempta. Multa poſt hæc inter Hungaros & regẽ agitata ſunt:& cum ipſo Ioanne pactiones habitæ,arces nonnullæ regi redditę, rex ipſe Budam profectus. *Magnanimiter*

De cruce ſignatis,& pugna eorundem contra Turcas,uictoriaq́ apud Albam in Hungaria. Cap. LXV.

INterea mortuo Romæ Nicolao quinto Pont. Max. qui Eugenio quarto ſucceſſerat,Calixtus tertius Petri cathedram eſt adeptus. Qui cognita Mahumetis Turcarum Imperatoris uoluntate, Hungariam ſibi armis ſubijcere cupientis(iam enim Cõſtantinopolim Græciæ culmen expugnauerat)Ioannem cardinalem ſancti Angeli,uirum induſtrium ac magnanimum,cum legatione in Germaniam miſit,ſeptẽtrionis uires in Turcas concitaturũ. Coactus eſt exercitus nõ tam armatus quàm fidelis. Vulgus incompoſitũ,populares,inopes,arma ſumpſere,quos æternæ uitæ præmia cõmouerunt:opulẽti homines,præſenti rerum ſtatu contenti, domi manſere. Odioſus plerunque

potentibus ſermo diuinus: quibus deſunt facultates, leuis in cœlum uolatus. Mahumetes aũt Conſtantinopolitana uictoria ſuperbus, cõgregatis ingentibus copijs, in Thracia per tribulos in Hungariã properans, centũ quinquaginta milia pugnatorum ducere ferebatur. Et inflatus opinione ſui, tantoq; tumens exercitu, nil dubitare, qn deuicta Hũgaria, Illyricos penetrare ſinus, atq; intima rura, Regna Liburnorũ & fontẽ ſuperare Timaui, rerumq; caput Italiam atq; Romam uno impetu ſubigere poſſet. Verũ parua urbs, & alioquin ignobilis, tantos eius conatus retinuit, Taurinum appellauere maiores, noſtra ætas aliam uocat Albam, ad confluentes Danubij Sauiq; ſitam. Hãc ptimã oppugnare ſtatuit, propter opportunitatẽ tranſeundi fluminis. Ioannes Capiſtranus ordinis Minorũ profeſſor, uitæ ſanctimonia clarus, ea tempeſtate Hungaros in arma publicis ſermonibus excitabat. Qui ubi appropinquare Turcas accepit, nihil moratus, in Albam ſe contulit, haud paruam cruceſignatorũ manum adducens. Ioannes quoq; Huniades contractis raptim copijs, eò profectus eſt. Cardinalis Budæ remanſit, auxilia undiq; ciens. Rex ubi aduenisse Turcas cognouit, nec uires Hungaris eſſe, quæ tantã uim ferre poſſent, mobiles gentis animos ueritus, neq; ſatis tutam Budæ morã arbitratus, ſub ſpecie uenationis urbem egreſſus, in Auſtriã propere ſe recepit. Turca interim apud Albã caſtrametatus, ſummis uiribus eam urbis partẽ oppugnare adoriẽ, qua planus patuit aditus, diſpoſitisq; tormentis æneis raræ atq; inſolitę magnitudinis, priores muros aperuit. Vacuũ haud paruũ ſpatiũ intus erat uſq; ad murũ alterũ. Hic cruceſignati ſtationes habuerũt. Parũ tecta armis acies, gladijs haſtisq; tantũ hiſpida, uerũ ferocitate animi, & cœleſti auxilio tuta. Ingreſſi per muri ruinas Turcæ, atrox cum his prœliũ commiſere. Capiſtranus ex turri clamitans, Chriſtianos hortari, uexillum crucis oſtendere, opem de cœlo promittere, maledicere hoſtibus, dei præſentiã implorare. Huniades modo huc, modo illuc cum globo militum currere, inſtaurare ordines, pro feſſis ualidos, pro ſaucijs integros ſufficere, Imperatoris ac militis officium exequi. Pugnatũ eſt ſumma utrinq; ui, modo noſtri, modo Turci pedẽ referre. Hinc uincentiũ clamor, inde morientiũ exaudiri gemitus. Audaciores, primiq; bellatores confoſſi gladijs cadere, ſup cadauera paſſim ſtrata belligerari: pulſi extra mœnia hoſtes, inſtante ſuo Imperatore, urgẽre, atq; acriter caſtigante, Turcæ iterũ irrumpere, iterũ pugnare, Chriſtianos in ultimũ diſcrimen adducere. Poſtremo Chriſtiana uirtute repulſi, denuo periculi magis q̃ pudoris anxij, oppidũ fœda fuga relinq̃re. Rurſus ſequẽtibus cruceſignatis, extra muros pugnã inſtaurare. Mox ex propoſito fugere, ut q̃ remotiſſime ab oppido Chriſtianos protraherẽt. Interim aciem à latere immittere, quæ reditum in urbem egreſſis intercipiat: furẽtes noſtri, ac uictoria exultantes, in quod pręcipitarent diſcrimen nõ aduertere, paululũ ꝓceſſuris, & à fronte & à tergo periculũ imminere. Vidit ex muris Capiſtranus tranſ-

Taurini obſidio

Capiſtrani uirtus

Prælium atrox

uerſam

uerſam hoſtiũ aciem, inſidiasq; cognoſcens, reuocare ſuos cœpit. Quũ parũ exaudiretur, tympanis ac tubis confundentibus uocem, præceps in pugnã dilabitur: atq; inter duas acies, inter tela uolantia percurrens, clamoribus ac ſignis cruceſignatos redire coëgit: apud quos nulla erat Huniadis uel fides uel autoritas, quorũ magna pars Theutonica fuit, Hũgarico inſenſiſſima generi. Fraudati magna ſpe Turcæ in caſtra redierunt: quũ quatuor & uiginti horis interdiu noctuq;, nunc muros quatientes, nunc manu pugnantes præliũ protraxiſſent. Multi ex utraq; parte cecidere, plurimi ex Turcis, & hi quidẽ præſtantiores. De cæſis hoſtibus uaria ſententia eſt. Quidã ſupra quadraginta milia periſſe tradiderunt: nõnulli uiginti milia, alij ad ſummũ quatuor milia cæſa eſſe affirmant: quod nobis infra uerum fuiſſe uidetur. Neque enim in tanto exercitu uideri clades ea occidio potuiſſet. Maior profecto iactura tantum Imperatorem fugere compulit, qui ſequẽti nocte incenſis caſtris ac machinis, cum toto exercitu trepidus abijt. Nec tam audax ſuperbuſq; uenerat, quàm timidus dimiſſuſq; fugam arripuit. Traditum eſt ſub papilla confoſſum ſalutem deſperaſſe, uulnus eius obſidioni finem dediſſe: inter fugiendũ plures quàm in acie periſſe. Victoribus ea tantum præda relicta eſt, quæ nõ potuit ignis abſumere, tormenta ſcilicet ænea, & arietes ferro graues, machinarumq; ingens uis. Huniades & Capiſtranus huic bello interfuere, uterq; *Capiſtrani ambitio* rẽ geſtã ſcripſit, neq; alter alterius mẽtionẽ fecit, alteruter ſolidã ſibi rei geſtæ laudẽ uſurpauit. Ingens dulcedo gloriæ, facilius contemnenda dicitur, quàm contemnitur. Spreuerat Capiſtranus ſeculi pompas, fugerat delitias, calcauerat auaritiam, libidinem ſubegerat, contemnere gloriã non potuit. Qui ſummo pontifici bellum atq; exitum belli deſcribens, nulla Huniadis, nulla cardinalis facta mentione, totum ſuum eſſe dixit, quod geſtum erat, quamuis deum in primis uictoriæ confeſſus fuerit autorẽ. Nemo eſt tam ſanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur. Facilius regna uiri excellentes quàm gloriam †contemnunt. *al. partiuntur* Verum paulo poſt & Huniades & Capiſtranus alter morbo, alter ſenio obiere. Felices animæ, quibus tam claro peracto prælio, tanto populorum fauore quæſito, ægra relinquere corpora datum eſt.

De interfectione comitis Ciliæ per Ladiſlaum Huniadis filium patrata. Caput LXVI.

LAdiſlaus audita Huniadis morte, ſuadente Ciliæ comite, in Hungariã redijt, duobus ut ſibi uidebatur æmulis liberatus, altero qui fraude, altero qui ui ſuũ regnũ appeteret. Comiti non minus Huniadis obitus, q̃ Turcarũ cõflictus cordi fuit, qui ſublato aduerſario Hungariã iam ſibi patere nõ dubitabat. Cæca humanæ mẽtis iudicia, ſæpe læta pro triſtibus, pro lætis triſtia ducunt: futuri nulla homini certitudo. Nemo nouit quid ſerus ueſper uehat, *Humana fragilitas* nemo tã ſuperis amicus eſt, ut craſtinã ſibi lucẽ promittere poſſit. Multi dũ ſe credidere deiectos, in ſublime rapti ſunt, multos exilia claros fecere, & op-

tata conſequutis ſæpenumero exitio turpitudiniq; fuerunt. Comiti multo ſa lubrius fuerat Huniadem uixiſse, qui Hungariam ſuæ neci deſtinatam clau ſiſset. Nunc metu uacuus, regē in Albam ducit, hoſtium ſpolia recogniturū, & campos uiſurum ubi prælia geſta, ubi barbara caſtra fuere. Eam urbē Ladiſlaus Huniadis filius ualido præſidio retinebat. Qui uenienti regi purpuratus togatusq; portas aperuit, armatorū circiter quatuor milia ab ingreſsu prohibuit. Hic dum mora trahitur, rem diuinam ſpectante rege, conſilium de more in abdito conclaui proceres ineunt. Vocatus eò comes, an iret aliquandiu hæſitauit. Exin diploide uix penetranda ferro indutus, proficiſcitur. Venientem Ladiſlaus proditorem compellat, qui patri ſæpe necem parauerit, infenſumq; ſibi regem reddiderit, nunc diem ueniſse quo ſcelerū pœnas luat. Sunt qui comitem prius arguiſse Ladiſlaum dicant, tanquam regi rebellem, qui eius armatos intrare oppidum uetuiſset. Illud conſtat, comitem arrepto ex manu armigeri gladio, Ladiſlai caput petentem, nonnullos interiectæ manus digitos amputaſse: exorto clamore, Hungaros irrupiſse, defendentemq; ſe magno animo comitē, multis confoſsum uulneribus obtruncaſse: nec moratos, ea nouitate regem perculſum adeuntes, occiſum regni hoſtem dixere, digna meritis præmia reddita. Regi nihil timendum eſse, cūcta eius imperio parere: nunc regnum eius incipere, prius apud comitem fuiſse. Rex quanquam uehementer cōmotus erat tam atroci facinore, ſupra tamen quàm eius ferebat ætas, dolorē atq; iram compreſſit: nec dubitauit ui cæſum comitem profiteri. Amicis uero circunſtantibus, ferendumq; quodcunque id eſset dicentibus: atqui ſic neceſsitas, inquit, exigit. Ferendum eſt quicquid uitari non poteſt. Ademptā comiti uitam reddere non poſsumus. Ille ſuo fato functus eſt, nos nunc noſtra manent, quæ deus Opt. Max. meliora faxit. Iuſſitq; defuncti cadauer plauſtro impoſitum Ciliam deferri, atq; in ſepulchris maiorum condi.

De laude Ioannis Huniadis per regem Ladiſlaum pronunciata. Caput LXVII.

IPſe autem rex, Alba relicta, comitante Ladiſlao, Budam repetere ſtatuit: inter equitandum ad oppidum Huniadum peruenit. Ibi coniunx Huniadis obuiam facta eſt, ob mortem mariti lugubri ueſte induta, puellæq; quæ circa eam erant, deiectis in terram uultibus, pullis amictibus mœrorem præ ſe ferebant. Rex matronam complexus, Indigna ſunt, inquit, hæc ueſtimēta, quæ ob mortem uiri tui deferas. Ioannes Huniades de morte tranſiuit ad uitam. Ille Hungariam Chriſto, mihi regnū ſeruauit: Chriſtiani nominis hoſtes fudit, fugauit, perterruit, pacem Hungaris peperit, ſalutem cunctis fidelibus aperuit. Fortia eius facta etiam hoſtes admirati ſunt, & uitam & mortē poſteritas conſecrabit. In prælio ſtrenuus, domi mitis: in bello uicit hoſtes, in ægritudine ſeipſum ſuperauit. Conſilio ac manu ſuas acies ſuſtētauit, per-

Luctus ſolatium

fregit

fregit hoſtiles. Vbi adeſſe extremũ uitæ tempus agnouit,& urgere uim morbi,non eſt paſſus dominicum corpus ad ſe deferri: neq; enim dignum exiſtimauit ſeruum à domino uiſitari,ſurrexit è lectulo,quãuis labentibus mẽbris: & quũ deficiente uirtute,ſuis pedibus ire non poſſet, in ædem ſe uehi ſacram iuſſit. Ibiq; de more Chriſtiano, ſi qua extabant humanarum ueſtigia ſordium, confeſſione deterſit, & ſacroſanctam accipiens euchariſtiam, inter ſacerdotũ manus terrena faſtidientẽ animam exhalauit. Et quò illũ migraſſe credimus,niſi ad eum pro quo tot bella depugnauit? Ad Imperatorẽ ſuũ perrexit fortis miles,cum Chriſto regnat,qui pro Chriſto tot periculis ſe obiecit. Iampridem debitũ ſibi cœlum tenet, non eſt quur diuinitate fruentẽ lugere oporteat. Congaudere gaudenti æquius cenſeo. Faceſſant intempeſtiuæ lachrymæ, ſuperuacaneiq; luctus, abſit omnis mœror atq; inprimis lugubres habitus,pullasq; ueſtes exuite. Atq; his dictis,purpureas tunicas auro diſtinctas afferri iuſſit, easq; uiduæ ac filijs dono dedit. Puellas q̃q; ꝓ ſua dignitate donatas,mutare habitũ imperauit, totumq; diem lætitiæ dari. Cõuiuia deinde ſplendide apparata, inter epulas & uina ſaltatum cantatumq;, quaſi celebres nuptiæ per luxum & iocum actæ.

De captiuitate filiorum Ioannis Huniadis,& decollatione Ladiſlai filij eiuſdem ſenioris. Capur LXVIII.

HIs blandimentis allecti Huniadis filij,nihil iamdudum ex cæde comitis in caput ſuum uerti poſſe confidebant. Itaq; poſito metu, regem uſque ad Budam ſequuti ſunt, aulamq; in primis æſtimati cultiq; frequentabant. Verũ amici comitis regias aures dietim pulſare, illuſtrẽ principẽ auunculum regium ſine cauſa necatũ conqueri,maieſtatẽ grauiſſime læſam dicere. Inultũ tam atrox ſcelus relinquendũ non eſſe,corrigendũ audacem iuuenẽ,ac temerariam audaciam niſi mature coërceatur, in furorem uerti. Nullum inueniri clementem uirum,qui iuuentutẽ crudelitate inſigniuerit. Arma in manus nepharij adoleſcentis periculoſa eſſe,auſurũ proculdubio etiã in regem,qui regi proximũ obtruncauerit. Iam illi regnandi ſpem factam: patrẽ eius idem concupiuiſſe, animum ſeni,nõ uoluntatẽ defuiſſe: grauiorem ætatem diſcrimina quæq; metiri:iuuenem quocunq; libuit factu facilimum credere, per æqua & iniqua ad regnum tendere. Occurrendum priuſq; malum amplius ſerpat. In Ladiſlao & facta & meditata inueniri facinora ultimo ſupplicio digna. Rex ſiue ijs motus,ſiue ſuapte natura incenſus, deſignata hora qua filij Huniadis ambo in regiam cõceſſiſſent, armata iuuenũ manu portas claudi iubet,adoleſcentesq; captos in carcerem rapi. Cum quibus & Ioannes epiſcopus Varadinenſis, raræ uirtutis ac facundiæ, & plerique alij comprehenſi ſunt, tanquam cædis comitis, & inſidiarum quæ regi pararentur, conſcij. Ladiſlaus quatuor & uiginti natus annos, egregio corpore adoleſcens, flauis de more crinibus ſuper humeros paſſis, reuinctis poſt tergum manibus, talari atque

aurea ueſte indutus, & eadem fortaſſe quam ſibi paulo ante rex donauerat, in publicum producitur. Erecta ceruice oculis huc & illuc ſpectantibus, impauidus atq; intrepidus ad ſuppliciũ pergit. Vbi ad locum uentum eſt, quo ceruix amputanda erat, iuſſus genua flectere, pauca prius pro ſui excuſatione locutus, carnifici paruit. Præco cui damnatorũ crimina publicare mos eſt, impetrato ſilentio, nihil aliud dixit, niſi eo modo corrigi, qui domino ſuo infideles eſſent. Carnifex religata Ladiſlai coma, ne collum impediret, iuſſus percutere reum, nutans labanſq;, uix tandem quatuor ictibus candidã ceruicem abſcidit: atq; ita nobilis adoleſcẽs occiſo comiti parentauit. Frater eius in uinculis retentus eſt. Epiſcopus Varadinenſis, multũ inſtante cardinale ſancti angeli, qui tum legatũ apoſtolicum agebat, Dionyſio epiſcopo Strigonenſi, eidem quoq; cardinali & pari legatione fungenti, ſecundum canones iudicandus traditur. De cæteris captiuis ſuſpenſum iudicium, qui tamen paulo poſt effractis carceribus euaſere. Rex Budæ nõ diu moratus in Auſtriã ſe recepit, Mathiam Huniadis filium coæuum captiuũ ducens. Quum per Strigoniũ iter faceret, uocatum ad ſe Ioannem Varadinenſem præſulem, bono animo eſſe iuſſit, his uerbis uſus: Quũ eſſem Budæ, feci quod uoluere barones, neq; enim mei iuris eram. Quod te cepi, illorum fuit: quod te ſupplicio culpaq; libero, meũ eſt. Spectata mihi tua uirtus, nihil de te ſiniſtrũ credere ſinit. Abi, & quem geſſiſti hactenus epiſcopatum, gere.

De coniuge regi tradenda. Caput LXIX.

IN Auſtria de coniuge regi tradenda diu agitatum, multæ uirgines offerebantur, tantum coniugium expetentes. Verum nobiliſſimo regi quæ coire merito poſſet, nulla dignior uiſa eſt † Magdalena, Caroli regis Franciæ filia, tum propter ætatem conuenientem, egregiam formam, pudicos mores, tum propter ſanguinis excellentiã, raramq; nobilitatẽ, & maiorũ eius late uulgatã gloriã. Placet legatos mittere qui ſponſam petãt: de loco nuptijs eligẽdo contentio exoritur: Hungari Budam, Auſtrales Viennam, Bohemi Pragam tantæ celebritati deputandã aiunt. Diu res trahitur nutante rege. Ob eam cauſam Georgius Poggiebracius cum octingentis expeditis equitibus in Auſtriam uſq; ad Danubium proficiſcitur, magna ſe habere dictitans, quæ regi pandat. Tranare iuſſus atq; urbem ingredi, Viennam ſibi ſuſpectam ait. Rogatus per nuncios quæ uelit pandere, negat ſe alteri quàm regi arcana dicturum: non eſſe ab re trans fluuium regem pergere. Eundúm ne fuerit, aliquantiſper hæſitatũ. Senatui non placebat tantum licentiæ dare ſubditis, inſolentes eo modo fieri, & maieſtatẽ uileſcere. Ladiſlaũ gubernatoris mouebat autoritas, & aliquod ſubeſſe arduũ exiſtimabat. Neq; latebat eum honeſtatem utilitati cedere, ac tempori ſeruiendum eſſe. Perrexit igitur inermis ad arma tum, tria milia equitũ ſequuta, togatus magis quàm loricatus exercitus. Tentoria in ulteriore Danubij ripa protenſa, dimiſſo ſpacio inter bina caſtra, &

† al. Margarita

tabetna-

tabernaculum in medio collocatum, in quo rex cum gubernatore cōueniret: Quatuor diebus colloquium productum eſt: rex per noctē in urbem redijt. Primus cōgreſſus publicus fuit, in quo ſalutatio de more facta, & honos regi habitus. In altero atque item altero, duo tantum ſermoni teſtes adhibiti. In quarto ſemotis arbitris, ſolus cum rege Georgius tabernaculum introiuit: uerba inter eos habita non ſunt prodita. Ex ijs tamen quæ poſtea ſequuta ſunt, manifeſtū, de tranſitu regis in Bohemiā fuiſſe tractatū. Vbi ſermone ſæpius habito, nō coiere uoluntates, indignabūdus Poggiebracius, minabundusq́ retro in Morauiam iter flexit. Regi haud ſalubre conſiliū uiſum eſt, dimiſiſſe hominē male pacatum, quē penes regni poteſtas eſſet, qui nocere pariter ac minari poſſet. Miſit ergo primos ex curia proceres, qui placatum retraherēt: ſin minus, facturū poſtulata regē promitterent. Inuentus in itinere, nec de reditu uerbū fieri paſſus eſt, nec de ſententia ſua quicquā detraxit. Promiſſus itaq; in Bohemiā regis tranſitus, & nuptiarum ſolennitas Pragæ deſtinata. Nec dicto fides defuit. Ordinatis Auſtriæ rebus, etiam ante diem dictā ingenti rex apparatu Bohemiam petijt. Intranti pragam, Rochezana cum ſacrilego presbyterorū comitatu pompā ducens, obuiā uenit: & habita oratione, pro fauſto fœliciq́ reditu cōgratulatus eſt. Vix admonente Poggiebracio, rex gratias egit: hæreticum ac peſtiferum totuis oculis clerum inſpiciens. Vbi uero maioris eccleſiæ ſacerdotes ſacra ferentes occurrerunt, Hos, inquit, dei miniſtros agnoſco: atq; ab equo proſiliens, conſalutatis omnibus, ſacram crucem oſculatus eſt. Erāt enim Romanæ fidei ſectatores, qui pro teſtamēto dei exiliū longo tempore paſſi, Sigiſmundi tandem uocatione ſua loca recuperauerant. Hæc Ladiſlai pietas multorū offendit animos, qui Rochezanæ ſtudebant ineptijs. Suppreſſum tamen ac diſſimulatum odium. Inde duæ legationes miſſæ, altera ad Imperatorē Fredericū de pace actura, in qua princeps fuit Eizingherus: altera ad Carolum Franciæ regem, eius filiā petitura. In hac primas partes geſſit Vlricus Patauienſiū præſul, moribus ac doctrina præditus, quem tradunt octoginta equos albicantes duxiſſe. In ea legatione ſeptingenti equites profecti ſunt, quadrigæ auratæ, matronæ ac uirgines ſplendido apparatu, quę ſponſam ducerent: ueſtes præterea donaq́ tanto matrimonio digna miſſa. Tertia quoq; legatio ad Calixtū Pont. Max. decreta erat, quæ controuerſias de religione dirimeret, regnumq́ Bohemorum Ro. eccleſiæ coniungeret. Super his quarta cura regis urgebat animū, comparandi cōtra Turcas ualidi exercitus, quo tandē noſtra ætate, ſcelerata Mahumetis ſuperſtitio pelli ab Europa poſſet. Iam de concordiæ formula cum Frederico cōuenerat, inſtruebantur regiæ nuptiæ maximo ſumptu, ſplendidiſſimo apparatu. Imperator & Auguſta uocati, ambæ regis ſorores cum uiris eam celebritatē acceſſuræ ferebantur, Saxoniæ, Baioariæ, Sleſiæ, Franconiæ, Rheni principes: multi quoq; ex Gallia reguli uenturos ſe promiſerant,

non

nõ ſolum nuptias ornaturos ſua præſentia, uerumetiam de tuenda Repub. Chriſtiana contra Turcas acturos. Sed hos tantos cogitatus, has ſpes pulcherrimas, tantum rerum ordinem immatura mors ac repentina regis interrupit. Incertæ uanæq; cogitationes hominũ: futurũ quicqd cæca caligine deus occuluit, ipſe ſibi gubernacula retinet uniuerſi. Nihil ſine ſuo nutu mortales agitant. Sapienter ab eo iuſteq; cuncta reguntur, ſæpe in conſpectu eius æquiſſima ſunt, quæ nobis uidẽtur iniqua. Nihil perperã, nihil temere diuina maieſtas agit: nos cæci uerſamur in tenebris, minimũ eſt quod cernimus. Ad regimen animæ noſtræ liberũ nacti ſumus arbitriũ: ad ſaluãdas animas lux reddita Chriſtianis. De regimine ciuitatum, de mutatione regnorũ, de orbis imperio, minimũ eſt quod homines poſſunt, magna magnus diſponit deus.

Prouidẽtia diuinæ uis

De infirmitate & morte Ladiſlai regis. Cap. LXX.

LAdiſlaus igit᷑ x. kal. Decẽb. hora circiter xiij. noctis, ægrotare cœpit. Sunt qui ulcere peſtifero percuſſũ inguine dicũt, pleriq; nullũ peſtilẽtiæ ſignũ apparuiſſe. Verũ ita mihi res cõſcripta eſt ab his, qui diligẽter quũ medicos, tum cubicularios audiuere. Sed erat in iudicio rex, quod de nobilitate inter Poggiebraciũ & Cernhaorã Morauũ magnis contentionibus agebat᷑, ita ut alter alterũ ad duellũ prouocarit. Neq; de more ſuo indutus prodierat, linea tantũ indumenta ſuſceperat, & deſuper Perſicũ habitũ, quã uocãt ſchubam. Neq; toto auditorio ridere uiſus, triſtẽ uultũ notauere omnes. Id ſignũ præſagiẽtis ægritudinis iudicatũ. Dimiſſo tribunali, cœnauit inter purpuratos, compoſito ac graui ſermone uſus. Poſt multã noctẽ in cubiculũ ductus, oblatas rapulas, quæ apud Bohemos dulciſſimæ ſunt, auide comedit, ſicerãq; bibit: ſermonesq; haudquaq; triſtes inter cubicularios miſcuit. Priuſq; lecto decũberet, orationem de more ad ſuperos habuit: qua finita, grauatũ ſe dixit, & ſtomachũ uehementer dolere. Cui unus ex cubicularijs natione Bohemus: Aſcende, inquit, ſtratũ, dolorẽ ſomnus excludet. Paruit rex, quietiq; ſe tradidit. Quũq; ad horã dormiuiſſet, uocato iterũ cubiculario, uim doloris qui ſenſim creſceret, intolerabilẽ eſſe ait. Ille de ſe iudiciũ faciẽs, nihil ſomno melius affirmare, ſic dolorẽ ceſſurum dicere. Iam noctis hora xiij. fermè effluxerat, regi nulla quies dabatur. Ne tamen cubicularijs moleſtus eſſet, dolorem in diem tacitus pertulit. Tum medici accerſiti, quod ſuarum partium erat, deſperata ſalute fecerunt. Georgius & ipſe uocatus, percunctari ex rege quur doleret, quid morbi eſſet, ſpem bonam præbere, ne ſibi ipſi deeſſet hortari, peteret quęcunq; uellet: omnia in arbitrio ſuo poſita, mandaret parẽre cupientibus. Ad quem rex, Tua mihi Georgi iampridem cognita fides, ſpectataq; uirtus eſt, p te Bohemus uſq; in hanc diẽ me regẽ appellauit. Speraui me potiturũ regno, quod ipſe paraueras: nunc contrà ſuperi iubent. Mihi moriendũ eſt, regnũ in tua manu erit. Duo ex te peto: alterũ, uti prouinciales iuſte regas, pupillis, uiduis, imbecilliſq; rectum iudicium patrociniumq; ne ſubtrahas: alterum,

Schuba

Ladiſlai pia oratio

terum, ũt qui me ſequuti ſunt ex Auſtria, cæteriſq; prouincijs, in patriam ſuam inuiolatos remittas. Hoc mihi ſupremum beneficium ne deneges. Prę maturas regis cogitationes Georgius eſſe reſpondet. Futurum breui ſoſpitẽ, ex ſuo arbitrio regnaturũ, deſineret ea proloqui quę & ſibi incõmoda & alijs forent moleſta. Tum rex apprehẽſa manu: Aie, inquit, promitte quod cupio: nam me mori certum eſt. Si feceris quæ iubeo, deum propitium tibi reddam. Neq; enim ita uixi, ut cœlũ mihi negari putem: pro cœleſtibus terrena relinquo, tu caue poſtulatis aduerſere. Non potuit tenere lachrymas Poggiebracius, deditq; fidem facturũ quod rex imperaſſet. Finito ſermone, intromiſſis ſacerdotibus, de curatione animæ actum: Chriſtiano more ſacramenta exhibita. Rex ornamenta ſua Pragenſi eccleſiæ legauit, iuſſitq; crines in auri modum fulgentes, ne qua ſupereſſet uanitas, amputari. Id miniſtri cauſas moræ nectentes neglexere. Vbi anima ægra amplius demorari non potuit, ſacram candelam petijt, eamq; manu prehendit, & intuens ſaluatoris imaginẽ crucifixi, orationem dominicã dicere orſus ad finem uſq; perduxit. Pronunciatiſq; ultimis uerbis: Sed libera nos à malo: nihil amplius loquutus, non extrema pati, ſed quietem arripere uiſus, mortalis uitæ lumen reliquit. O imbecillẽ humanæ naturæ conditionem, ô inanem mortaliũ gloriam, ô cæcas hominũ mentes, quid iactamur, quid extollimur? Quid eſt quod dignitates, opes, potentiam tantopere flagitamus? Perpetuo his frui, cui datũ? Ladiſlaus nobiliſſimus adoleſcẽs, duo de uiginti natus annos, in ipſo ætatis flore, in ipſo gloriæ culmine, tot regnis, tot gentibus imperãs, tot delitijs atq; opibus affluẽs, inter tot auxiliantium manus, intra ſex & triginta horas poſtquam ægrotare cœpit, extinctus eſt. *Ladiſlai mors*

De opinione & cauſa infirmitatis, & mortis regiæ. Cap. LXXI.

MOrtem eius alij morbo, alij ueneno imputauere. Medici Theutones, quorum potiſſima corporis cura fuit, in Auſtriã reuerſi palàm dixere, quamprimum ægrotare rex cœpiſſet, ſe uocatos, manifeſta mortis ac ueneni ſigna comprehendiſſe, neq; auſos in aliena terra manifeſtare quæ uiderant, timuiſſe potentiã eorũ, quorũ ſcelere rex perijſſet, regi clàm aperuiſſe omnia: reſpondiſſe illum, nõ ignorare toxicũ datũ: ſilentiũ imperaſſe, ne regiæ morti ſuam adijcerent. Senatus Vienenſis ubi uulgari eam famam animaduertit, medicorum ſermonem prohibuit, ne Bohemorum aduerſus ſe ferociam prouocarent. Qui uiolentã mortem dicunt, Poggiebracium & Rochezanam criminantur. Poggiebracium iam tum regi fuiſſe infenſum, quũ ad Danubium uſq; profectus, Viennã ingredi noluit, nõ ſine cauſa ſuſpectũ ei regem fuiſſe. Conſcias mali mẽtes metũ implere: queis integer eſt animus, his omnia tutà uideri: ab eo tempore regiæ uitæ paratas inſidias. Rochezanã nunquã regi placuiſſe, idq; palàm factũ, quũ ſicut ante diximus, ſacra ferentẽ contempſit. Nec me latet famã uulgatũ eſſe, idcirco regem apud Pragã nuptiarũ celebrationem

tionem decreuiſſe,ut concurrentibus eò catholicis principibus potenti manu hæreticos comprehenderet, finemq́ꝫ tandem Huſſitarum inſaniæ daret. Id præſenſiſſe Rochezanam & Poggiebracium,necemq́ꝫ regi pro ſua ſalute machinatos. Mihi quid horum uerius uideatur non facile dixerim,neqꝫ incerta pro certis auſim affirmare. Aliorum dicta recenſeo,& plura ſcribo quàm credo. Illud conſtat,præter Rochezanam,cui regiam mortem nemo non acceptiſſimã iudicauit,& Georgium, reliquos regni proceres extincto rege in magno mœrore fuiſſe,& publicum toto regno luctũ,qui ad vij. Kalend. Decembres cõtinuatus eſt. Tũc regia pompa peractis exequijs, defuncti corpus in ſinu proaui ſui diui Caroli quarti Romanorum Imp. ſepultũ: circumuectio per urbem more maiorum neglecta. Dum hæc ſcribo, Alphonſi regis Aragonum,cui præſentem hiſtoriam dedicaueram,multis formidatus, pluribus expectatus,mihi quidem acerbiſſimus nunciatus eſt obitus: v. Kalend. Iulij, clauſiſſe oculos traditur, Hiſpaniæ atqꝫ Italiæ rebus aliam formam præbiturus,lugẽdumq́ꝫ Camenis fatum,& ingens diſertis iactura uiris. Vtinam ſucceſſori par cura uirtutis ſit, minorq́ꝫ ſeculo noſtro calamitas ingruat qꝫ timemus. Nos operi quod iam finẽ requirit, ſummã admoueamus manũ. Georgius ea die quę inter mortẽ Ladiſlai & funeris eductionẽ media interceſſit,accerſitis proceribus gubernationem ſuam non expiraſſe regis obitu dixit, pro uinciam uſqꝫ ad pentecoſten commiſſam ſibi fuiſſe affirmans. Arma tenenti nemo finitum morte mandantis imperium obijcere auſus,Pragenſes gubernationi ſuæ nihil morati ſe commiſere. Matthias Huniadis filius ex Vienna ductus qua die rex obijt Pragam applicuit,atqꝫ in poteſtatẽ Georgij factus eſt. Nec diu poſtea rex Hungariæ deſignatus, magnis ſponſionibus dimiſſus,è carcere uolauit ad regnum. Aduenę qui Ladiſlaum ſequuti fuerant,ſuã quiſqꝫ domum petiere.

Regis Aragonũ laus,mors

De Poggiebracio rege Behemorũ ſextodecimo. Cap. LXXII.

EXinde conſtituta die qua nouus rex eligeretᷣ,multi tractatus habiti, Carolus rex Franciæ,qui filiam Ladiſlao deſponderat, regnũ alteri ex filijs ſuis petere, aut ei †cõmitti,cui filiam tradere nõ dedignaretur. Caſimirus rex Poloniæ ſororem defuncti regis ſibi nuptam eſſe aiebat, eiq́ꝫ regnũ deberi. Pari ratione Gulielmus Saxoniæ dux utebatur,cui ſoror natu maior nupſiſſet. Fridericus Imperator eiuſdem regni ordinationem ſuam eſſe affirmabat, in qua feudi ſolennia neglecta fuiſſent. Nec ſine ſpe Sigiſmundus & Albertus Auſtriæ duces fuere,qui deficiente rege Bohemię ſine uirili ſobole ex Auſtria uocandum ueteri fœdere principem norãt. Rochezana uenenorũ ſator, crebris ſermonibus uſurpare,aut regem ſuæ profeſſionis eligendum eſſe,aut ſi nemo tanto faſtigio dignus uideretur, Hebraico more iudices aſſumẽdos, ueteris legis exempla cõmemorans. Vbi dies conſtituta illuxit, auditis legationibus in conuentu procerum, utilitate regni diſcuſſa, Georgius Poggiebracius

alꝫ,comiti

bracius rex pronunciatur, militiæ domiq́ apprime clarus, cui ad res gerẽdas nec cõſilium nec ætas deeſſet. Ea res necati regis ſuſpicionem maxime auxit. Ipſe ex prætorio primũ in ædem beatæ Mariæ ubi Rochezana præſidet, ſolenni pompa deductus deo gratias egit, ibiq́ nouello regi publica ſalutatio exhibita. Mira rerum mutatio, & nouus ſyderum influxus. Duo potẽtiſſima regna eodem tempore rege orbata ex nobiliſſimo atq́ altiſſimo ſanguine ad mediocris generis homines peruenere. Sic deo placuit: ludere fortunã dixiſſet antiquitas. Nos diuinæ prouidentiæ cuncta tribuimus. Vtriuſque regis electionem nonnulli calumniantur, uim adhibitam dicũt, neq́ iure ualere quod metus extorſerit. Nobis perſuaſum eſt, armis acquiri regna, nõ legibus.

BREVIS DE VITA AENEAE
Syluij commemoratio.

SEna urbs Hetruriæ eſt, octingentis ſtadijs à Roma ſeiungitur. In qua Æneas Syluius ortus, ingenue educatus, bonas literas gnauiter amplexus eſt, in quibus ſtrenue adeoq́ feliciter ſe geſſit, ut Delphicam laureã hiſce meruerit. Hinc ob eruditionem uitæq́ integritatem, in patriæ ſuæ Senæ epiſcopum electus eſt. Inde Romanus pontifex eum cardinalitio galero donauit. Poſtremo in ſedem apoſtolicam exaltatus eſt, ac Pius papa ſecundus appellatus. Vixit poſt ortum ſeruatoris circiter annum milleſimum quadringenteſimum quinquageſimum ſeptimum, quo tempore regnabat Georgius Poggiebracius, Bohemorum rex decimusſextus.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, AD REVERENDVM PATREM RAIMVNdum Liberitanæ eccleſiæ in Hiſpania epiſcopum,

PRAEFATIO.

REVERENDO totiusq́ ſanctitatis pleno domino Raimundo Liberitanæ eccleſiæ epiſcopo, Liuthprandus Ticinẽſis eccleſiæ, ſuis non meritis, Leuites, ſalutem. Biennio ingenij paruitate petitionẽ tuam pater chariſſime diſtuli, qua totius Europæ me Imperatorũ regumq́ facta, ſicut is qui non auditu dubius, ſed uiſione certus, ponere cõpellebas. Hæ ſiquidẽ res animum deterruere meum, ne id inciperem, copia (cuius ſum penitus expers) dicendi, & detractorum inuidia: qui ſupercilio tumentes, lectionis deſides, ac (ſecundum eruditi uiri Boetij ſententiam) philoſophiæ ueſtis particulam habentes, totamq́ ſe habere putantes, hæc mihi ſunt inſultantes dicturi: Tanta maiores noſtri ſcriptitarunt, ut multo amplius lectores q̃ lectiones deficiāt, Illudq́ Comicũ garrient, Nihil dicetur quod nõ fuerit dictũ prius. Quorum latratibus hoc reſpondeo, quod philoſophi more hydropicorũ, qui quo amplius bibunt, eo ardentius ſitiunt: quo ſæpius legunt, eo auidius noua quæq́ perquirunt. Qui ſi perplexa facundi Tullij lectione fatigant̃, apertis ſaltem nænijs animẽtur. Nam, ni fallor, ſicut oculorũ obtutus niſi alicuius interpoſitione ſubſtantiæ ſolis radijs reuerberatus obtunditur, ne pure, ut eſt, uideat: ita planè mens Academicorũ, Peripateticorũ, Stoicorumq́ doctrinarũ iugi meditatione infirmatur, ſi non aut utili comœdiarum riſu, aut heroum delectabili hiſtoria refocillatur. Quod ſi priſcorum ritus execrabilis paganorum, non ſolum inquam non proficuus, uerum auditu ipſo non parum nocuus, Thronus memorandus inſcribitur, quid iſtorum Imperatorum facta, Iulij, Pompeij, Hannibalis, fratriſq́ eius Haſdrubalis, ac Scipionis Aphricani inſignium Imperatorum, laudibus coæquanda ſilebuntur? quũ præſertim inſit his domini noſtri Ieſu Chriſti, dum ſancte uixerint, bonitas recitanda: dum quid deliquerint, ſalubris ab eodem correctio memoranda. Nec moueat quempiam, ſi eneruatorũ facta regum principum'ue effœminatorum, huic libello inſeruero. Vna eſt enim iuſta omnipotentis dei patris ſcilicet filijq́ & ſpiritus ſancti uirtus, quę hos iuſte ſuis pro ſcelẽtibus comprimit, illos dignis meritis extollit. Hæc inquam eſt uera domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctis ſacta promiſſio. Obſerua & audi uocem meam, & inimicus ero inimicis tuis: & affligentes te affligam, & præcedet te angelus meus. Per Salomonis quoque os, Sapientia (quæ eſt Chriſtus) clamat, Pugnabit pro eo orbis terrarũ contra inſenſatos. Quod quotidie etiam qui ſtertit, animaduertit.

Thronus

De Fraxineto

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, RERVM AB Europæ Imperatoribus ac regibus geſtarum, hiſtoriæ liber primus.

De Fraxineti oppidi in confinio Italiæ ſitu, & eius à uiginti Saracenis piratis occupatione & munitione cum Mauro monte, deq́ꝫ Saracenorum incrementis per inuidiam & factionem uicinorum Chriſtianorum inter ſe. Caput I.

VT AVTEM euidẽs ex innumeris ſubdat̃ exemplum, me tacenre loquatur oppidum uocabulo Fraxinetũ, quod in Italicorum prouincialiumq́ꝫ confinio ſtare manifeſtum eſt. Cuius ut cunctis liquido patear ſitus (quemadmodũ tuam parer prudentiam latere minime reor, imò me melius ſcire, ſicut ab ipſis qui ueſtri ſunt tributarij regis Abderahamenis, poteſtis cõijcere) mari uno ex latere cingit̃, & in cæteris denſiſſima ſpinarum ſylua munit̃. Quam ſi ingreſſus quiſpiam fuerir, ita ſentium hamis tenetur, & acutiſſimis aculeis perforatur, ut neq́ꝫ progreſſionis neq́ꝫ reditus niſi cum magno labore habear facultatem. Sed occulto, & (quoniam ſecus eſſe nõ poreſt) iuſto dei iudicio uiginri tantum Saraceni lintre parua ex Hiſpania egreſſi, nolentes iſtuc uento delati ſunr. *Fraxinetum captum.* Qui piratæ noctu egreſſi, uillamq́ꝫ clàm ingreſſi, Chriſticolas, proh dolor, iugulanr, locumq́ꝫ ſibi proprium uendicant, montemq́ꝫ Maurũ uillulæ cohærentẽ contra uicinas gentes refugium parant: ſpineã ſyluã hoc pacto maiorẽ & ſpiſſiorẽ ſua pro tutione facientes: ut ſi quis ex ea uel ramũ incideret, mucronis percuſſione hominẽ exiret. Sicq́ꝫ factum eſt, ut omnis præterq́ꝫ unius anguſtiſſimæ uiæ aditus demeret̃. Loci igit̃ aſperitate confiſi, uicinas genres circumquaq́ꝫ perluſtrant. Accerſitũ complures in Hiſpaniã nuncios dirigunr, locũ laudanr, uicinasq́ꝫ gentes nihili ſe habere promittunt. Centũ deniq́ꝫ tantũmodo Saracenos ſecum mox reducunt, qui ueram rei huius caperenr aſſertionem. Interea prouincialium qui illic conſederant, uicinorũ inuidia cœpir intra ſeſe diſſidere, alius alium iugulare: ſubſtantiam rapere, & quicquid mali excogitari poterar facere. Sed quia pars partẽ ur inuidia & dolor poſtularãt, ſatis ſibi ſubigere nõ poteranr: hos quos prædiximus Saracenos nõ minus callidos quàm perfidos in auxilium roganr, cumq́ꝫ his ſibi proximum quiſq́ꝫ conrerit. Nec iuuat ſolũmodo proximum trucidare, uerum terrã fructiferã in ſolitudinẽ reddere. Sed uideamus quàm iuſta ſecundũ quendam profuerit inuidia, quam ita deſcribens ait, Iuſtius inuidia nihil eſt, quæ protinus ipſum autorẽ rodit excruciatq́ꝫ ſuũ. *Inuidia* Quę

dum decipere conatur,decipitur:dum extinguere molitur,extinguitur. Quid igitur? Saraceni quum hoc ſuis uiribus minime poſſent,alterā alterius auxilio partis debellantes, ſuasq́ copias ex Hiſpania ſemper augentes, quos primo defendere uidebant, modis omnibus inſequuntur. Sæuiunt itaq́, exterminant,nil reliqui faciunt. Trepidare iam uicinæ cæteræ gentes,quoniam ſecundū prophetā horum unus perſequebat mille:& duo fugarunt decē milia. Ex qua re? Quia deus ſuus uendidit eos,& dominus concluſit illos.

Quis ea tēpeſtate papa, & qui principes terrarū fuerint, & quid geſſerint Leo & Baſilius, quē Michaël Imperator ex famulo monachi in ſociū aſſumpſit imperij, & quomodo ab eo interēptus eſt, & Chriſtus Baſilio apparuit minabūdus,qui in pœnitentiā ædem diuo Michaëli extruxit. Cap. II.

Leo Imp. HAc autē tempeſtate Leo Porphyrogenitus, Baſilij Imperatoris filius, Conſtantini huius pater,qui nūc uſq́ ſupereſt & feliciter regnat, Conſtantinopolitanæ ciuitatis regebat imperium. Simeon Bulgarorū rex Simeon fortis bellator Bulgaris pręerat,Chriſtianus,ſed uicinis Græcis ualde inimicus. Hungarorū gens, cuius omnes penè nationes expertæ ſunt ſæuitiam, quæ miſerante deo ſanctiſſimi atq́ inuictiſſimi regis Othonis potentia,ut latius dicturi ſumus,mutire nō audet exterrita,nobis omnibus tunc tēporis habebat ignota. Quibuſdam nanq́ difficilimis ſeparata à nobis erat interpoſitionibus, quas cluſas nominat uulgus,ut neq́ ad meridianam neq́ ad occidentalē plagam excūdi habuerit facultatē. Arnulfi potentia Per idem tempus Arnulfus rex potentiſſimus defuncto Carolo prænomine Caluo,Baioarijs,Sueuis,Francis, Theutonicis, Lotharingis,audacibusq́ principabatur Saxonibus,cui & Zuuentebaldus Marauanorū dux uiriliter repugnabat. Berengarius & Vuido Imperatores ob regnum Italicū cōflictabant. Formoſus papa Formoſus Portuenſis ciuitatis epiſcopus Romanæ ſedis ſummus & uniuerſalis papa habebat. Sed nūc quid ſub unoquoq́ horū geſtū ſit prout breuius poſſumus explicemus. Leo igitur Gręcorū pijſſimus Imperator,cuius ſupra fecimus mentionem, Conſtantini ſcilicet huius Porphyrogeniti pater, undiq́ pace habita ſancte & iuſte Græcorū regebat imperium. Porphyrogenitus unde Porphyrogenitū aūt nō in purpura ſed in domo quæ Porphyra dicitur natum appello. Et quoniā res proceſſit in mediū,quod de huius Porphyrogeniti geneſi audiuimus proferamus. Conſtantinus Imperator Auguſtus,ex cuius nomine Cōſtātinopolis eſt ſortita uocabulū ciuitas, domū iſtam ædificari iuſſit, cui Porphyra nomen impoſuit, uoluitq́ ſucceſſurā nobilitatis ſuæ ſobolē iſtic in lucem prodire, quatenus qui ſuo ex ſtemmate naſcerentur luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarent. Vnde & hunc Conſtantinū Leonis Imperatoris filium ex eius ſanguine nonnulli dicunt originē ducere. Baſilij origo Veritas aūt rei huius,ita ſe habet. Baſilius Imperator Auguſtus auus huius, Macedonia humili fuerat proſapia oriundus, deſcenditq́ Cōſtantinopolim τ̃ πενίας ζυγῷ,quod eſt paupertatis iugo,ut cuidā

ſeruiret

ſeruiret abbati. Igitur Imperator Michael qui tūc tēporis erat, quū orationis al. ἡγεμόνι
gratia ad monaſteriū iſtud in q̊ hic miniſtrabat deſcēderet, uidit hūc forma
præ cæteris egregia, accitūq; ad ſe abbatē rogauit, ut ſe donaret hoc puero.
Quē ſuſcipiens in palatio cubicularij donauit officio. Tantæ deniq; poſt pau
lulum poteſtatis effectus eſt, ut alter ab omnibus Imperator ſit appellatus.

Verū quia omnipotens deus ſeruos ſuos iuſte uiſitat, quacunq; uult cen/
ſura, hunc Imperatorē Michaēlē ſanæ mentis ad tempus nō eſſe permiſerat,
ut quo eū grauius premeret in infimis, eo miſericordius remuneraret in ſum/
mis. Nā, ut fert, huius tempore paſſionis, familiares etiā capitis iuſſerat dam
nari ſententia. Quos tamen ad ſe rediens hoc pacto requirebat, ut niſi quos
iugulari iuſſerat redderent, pari ipſi qui hoc effecerant, ſentētia damnarent.
Hoc igit terrore quos damnari iuſſerat ſeruabant. Sed quum hoc ſæpius &
iterū Baſilio faceret, huiuſmodi à ſibi obſequētibus, proh nephas, accepit con
ſiliū, ne forte inſana regis iuſſio aliq̄ndo ex induſtria à te nō diligētibus imò
odio habentibus impleat, eū tu potius occidito, atq; imperialia ſceptra ſuſci/
pito. Quod ſine dilatione, quū terrore cōpulſus, tum etiā regnandi cupiditate *Michaelis Im*
deceptus compleuit. Hoc itaq; interfecto factus eſt Baſilius Imp. Denique *peratoris*
paruo tranſacto tēpore, huic dn̄s noſter Ieſus Chriſtus p̱ uiſionē apparuit, *mors.*
dn̄i huius Imperatoris, cuius hic necis extiterat autor, dexterā tenēs, eūq; ita
conueniens, Vt quid interfeciſti regē, hoc eſt, dn̄m tuū Imperatorē? Experge
factus itaq;, tanti ſe reū nouit eſſe reatus: moxq; ad ſe rediens, quid ſup̱ hoc
faceret cogitabat. Confortatus itaq; hac dn̄i noſtri Ieſu Chriſti per ꝓphetā
ſalubri & uere acceptabili promiſſione, In quacūq; die peccator ingemuerit, *Baſilij pæ/*
ſaluus erit, cum lachrymis & gemitibus ſe peccatorē, ſe reū, ſe ſanguinis inno *nitentia*
centis effuſorē eſſe confitebat. Bono aūt accepto cōſilio, amicos ſibi de mam
mona iniquitatis effecerat, ut quos hic temporalibus ſubſidijs conſolaretur,
eorum precibus ab æterno gehennæ incendio liberaret. Fabricauit autē pre/
cioſo & mirabili opere iuxta palatiū, orientē uerſus eccleſiā quā νέαν, id eſt,
nouam uocant, in honore ſummi & cœleſtis militiæ principis archangeli Mi
chaelis, qui Græce ἀρχιςρατηγός appellatur.

De Conſtantinopoleos nominibus, ſitu, & circumhabitantibus, deq; ui/
gilia nocturna ibidē conſtituta à Leone Imp. cuius ut fidem & diligentiam
experiret, in habitu iuuenis laſciui illapſus in duas cuſtodias, eas muneribus
corrupit, à tertia in carcerem ductus, priores exilio mulctauit, poſteriores opi
bus & honore extulit. Caput III.

NVnc aūt nō pigeat libellulo huic res duas quas eiuſdē Baſilij filius me/
moratus Leo Imperator Auguſtus memoria ſua dignas fecit, inſerere.
Conſtantinopolitana urbs quæ prius Byzantiū, noua nūc dicit Roma, inter
ferociſſimas gentes eſt conſtituta: Habet quippe ab Aquilone Hungaros, Pi
zenacos, Chazaros, Ruſſios, quos alio nomine nos Nortmannos appella/

mus, atq; Bulgaros nimiũ ſibi uicinos. Ab oriente Bagdas. Inter orientem & meridiem, Ægypti, Babyloniæq; incolas. A meridie uero Aphricã habet, & notam illã uicinã ſibiq; contrariã inſulã Creteñ. Cæteræ uero quæ ſunt ſub eo climate nationes, Armenij. ſ. Perſæ, Chaldæi, Auaſgi huic deſeruiunt. Incolę deniq; ciuitatis huius, ſicut memoratas gentes diuitijs, ita & ſapientia ſu-

Excubiæ perexcellunt. Moris quippe eorũ eſt, ne à uicinis gentibus opprimantur, ſingulis quibusq; noctibus p totius ciuitatis biuiũ, triuiũ, quadriuiũq; armatos milites cauſa cuſtodiẽdæ ciuitatis qui eã inuigilẽt ponere. Fitq; ut ſi poſt crepuſculũ quenq̃ deambulantẽ aliquò cuſtodes offenderint, captus, ꝑtinus, uerberibusq; cæſus, cuſtodia peruigili cõpedibus in carcere ſtrictus, uſq; in craſtinũ in publicũ producendus ſeruet͛. Hoc deniq; pacto nõ ſolũ ab hoſtibus,

Leo uigiliũ fidem explorat uerũ & à latronibus illæſa ciuitas cuſtodit͛. Leo itaq; Imp. uigilum fidem conſtantiamq; probare uolens, ſolus poſt crepuſculum è palatio deſcendens ad primã peruenit cuſtodiã. Quẽ ut uigiles fugientẽ, & quaſi metu declinantẽ uiderũt, comprehenſum quis eſſet interrogauerũt, quò ue pergeret. Qui è multis unũ ſe eſſe, & lupanar petere dixit. Cui mox, cæſum te actitet, inquunt, compedibusq; ſtrictũ uſq; in craſtinũ reſeruabimus. Quibus reſpondit, nequaq̃ fratres, nequaq̃, accipite quod porto, permittite ire quò uolo. Qui xij. aureis acceptis, eũ dimiſerũt. Inde uero tranſiens ad ſecundam uenit cuſtodiã. Qua quemadmodũ & in prima captus, datisq; uiginti aureis, eſt dimiſſus. Ad tertiã deinde dũ ueniſſet eſt captus: uerũ nõ ut à prima ac ſecũda datis aureis eſt dimiſſus: ſed ablatis oĩbus, cõpedibusq; grauiter ſtrictus, pugnis, flagrisq; uerberatus, cuſtodia uſq; in craſtinũ producẽdus ſeruat͛. His itaq; diſcedentibus, cuſtodẽ carceris Imp. ad ſe uocãs, Amice mi, inquit, Leonẽ Imp. noſti? Quomodo, infit, noſcere poſſim, quẽ uidiſſe me nõ meminerim? Ad publicũ ſanè quanq̃ raro dum procedere à longe, quia prope nequeo, eum intueor: mirabile quiddã, & nõ hominẽ uidere uideor. Dare aũt te operã quo illæſus exeas, q̃ id percontari tibi cõmodius eſt. Non æque uos, te quidẽ in carcere, illum autẽ in aureo triclinio fortuna fouet. Parua ſunt hæc, grauiora addant͛ uincula; ne ſit ſpatiũ de Imp. meditandi. Cui ille, Deſine, inquit, deſine, Imp. enim ipſe ſum Leo Auguſtus, qui de palatij dignitate nõ bono omine prodij. Carceris autẽ cuſtos ſperans nõ uera eſſe quæ dixerat, Egon', inquit, hominẽ impurũ, bona ſua cum meretricibus abligurientẽ Imp. credã? Quoniã tete tu neglexiſti, ꝑ te ego deſpiciã matheſim. Mars trigonus, Saturnus Venerem reſpicit, Iupiter quadratus, Mercurius tibi iratus, ſol rotundus, luna in ſaltu, mala fortuna te premit. Imp. uero, ut uera, inquit, probes eſſe quæ dico, dum matutinale dederint ſignum: ante enim nõ auſi ſumus, mecum ad palatium potiori q̃ ego deſcenderim omine uenito: ſi me ut Imp. non iſtic recipi uideris, occidito. Nõ minoris quippe criminis erit me Imp. dixiſſe ſi non ſim, quàm aliquẽ occidiſſe. Si uero te ob id mali quicq̃ pati formides, hoc faciat

mihi

mihi deus, & hoc addat, ſi non potius præmiũ pro hac re ſumes ꝙ ſuppliciũ. Igitur carceris cuſtos credulus effectus, Dato, Imperator ut dixerat, matutinali ſigno, eum ad palatiũ uſq; comitat᷑. Quumq; eódem uenißet, uenerabiliter ſicut à ſe noſcentibus ſuſceptus, comitẽ ſuum exanimatũ nimia admiratione reddidit. Sanè dum huic omnes dignitates occurrere, laudes reddere, adorare, ſoccos detrahere, alia atq; alia pro ſe quemq; facere cõtemplaretur, emori ei ſatius tunc eſſe duxit ꝙ euiuere. Cui Imp. Contẽplare, inquit, nunc matheſin, & ſi uere quo huc adueneris omine dixeris, ueram te augurandi ſcientiam habere probabis. Prius tamen quæſo quid morbi ſit proferas, quod te tam pallidum reddidit. Cui ille, Parcarum, infit, optima Clotho iam nere deſinit: Lacheſis uero in torquẽdo amplius laborare nõ cupit, ſæuißima aũt harum Atropos ſolam imperij tui ſententiã expectat, ut fila contrahens abrumpat. Palliditatis autem uultus mei cauſa hæc eſt, animam à capite deſcendiſſe, ſecumq; in inferiorem corporis partem ſanguinẽ perduxiſſe. Subridẽs igitur Imperator, Recipe, inquit, animã, recipe, & cum hac bis binas aureorũ libras aſſume, nulliq; de me niſi aufugiſſe reſpondeas. His ita geſtis, Imperator uigiles qui ſe captum dimiſerant, quiq; cæſum cuſtodiæ manciparant, uenire præcepit. Quibus & ait, Vigilantibus uobis, cuſtodiáq; ciuitati præbentibus, nunquid fures aliquando adulterosq; offendiſtis? Qui precio eum dimiſerant, nil ſe uidiſſe reſponderunt: qui uero cæſum illum cuſtodiæ mancipauerant, ita reſponderunt, Præcepit δεσποτεία σου ἁγία, id eſt, dominatio tua ſancta, ut ſi uigiles poſt crepuſculũ quenquã aliquò deambulantẽ offenderent, captum protinus, uerberibusq; cæſum cuſtodiæ traderent. Tuis itaq; nos parentes iuſſionibus dominator ſanctiſſime, hac quæ præſentem præceßit diẽ, nocte quendã lupanaria petentẽ cepimus, flagellauimus, carceriq; impoſitum imperio tuo producendum ſeruauimus. Quibus Imperator cito, inquit, ut in medium proferatur, poteſtas imperij mei etiã atq; etiam imperat. Nec mora, uinctus ut ducatur, percurrunt. Quem dum aufugiſſe audirẽt, ſemiuiui ad palatiũ ſunt reuerſi. Quod quum nunciaſſent Imperatori, mox Imperator ſe exutum, nimisq; cæſum oſtendens, Venite, inquit, nolite formidare, ipſe ego ſum quẽ flagellaſtis, quẽq; è carcere nũc aufugiſſe formidatis. Scio enim, & uere credo, quod non Imp. ſed Imperatoris inimicum tundere cogitaſtis. Hos qui non ut Imperatorem me, ſed ut latronem, uitæq; meæ inſidiatorem dimiſere, morte tenus uerberatos, urbe expelli, boniſq; omnibus priuari mea non ſolum cupit, uerum & iubet autoritas. Vos autem nõ ſolum meis, ſed & horum peruerſorũ diuitijs dono. Quod quàm prudenter egerit paternitas tua, in hoc aduertere poterit: quoniam cæteris extũc ciuitatem diligentiſſime cuſtodire, hũc etiam abſentem quaſi præſentem ſperare neceſſe erat. Sicq; factum eſt, ut Imperator amplius de palatio non deſcenderet, & ſui omnia fideliter cuſtodirent.

Parcæ

Animaduerſio in uigiles

De altero Leonis Imp. ludo, quo uigiliā unius è xij. corporis ſui cuſtodibus remunerauit, cæteris eluſis ob ſomnolentiam. Caput IIII.

Leo uigiles pertētat miro aſtu

Alterum quem ipſe geſſit ludum, ſilentio tegi abſurdum eſſe dijudico. Conſtantinopolitanū palatiū ob Imperatoris ſalutē multorum præſidijs militū cuſtodit: Cuſtodientibus uero uictus cenſuſq; quotidie non paruus impenditur. Contigit itaq; duodecim poſt corporis refectionem in ipſo feruore diei una in domo quieſcere (Mos quippe Imp. erat cunctis quieſcentibus totū perreptare palatium.) Qui quū die quadam eódē quò duodecim memorati lethæo ſeſe dederant ſopori, perueniſſet, ligno modico ut nō incallidus, oſtij peſſulo proiecto ingrediendi ſibi aditū fecit. Vndecim uero dormientibus, ut ars artē falleret, duodecimus peruigil ſtertere ceu dormiens cœperat, contractiſq; in faciē brachijs, totum quod Imperator faceret diligentiſſime conſiderabat. Imperator igit ingreſſus dum obdormire cunctos perſpiceret, aureorū numiſmatū libram pectori uniuſcuiuſq; appoſuit, moxq; clam egreſſus oſtiū ut prius fuerat clauſit. Eò autē hoc egit, quatenus excitati & de lucro gratularentur, ac qualiter hoc acciderit admirarentur. Deniq; diſcedēte Imperatore, qui uigil ſolus extiterat, ſurrexit, dormientiumq; numos aureos ſibi aſſumpſit atq; repoſuit. Poſtea uero quieti ſeſe reddidit. Imperator igit de hoc ludo ſolicitus, poſt nonā, xij. hos quos nominauimus, ad ſe uenire præcepit, eoſq; ita cōuenit, Si forte ueſtrum quempiā ſomnij uiſio deterruit, aut hilarem reddidit, ut in medium proferat, mea iubet autoritas: nec minus & ſi quid nouitatis expergefactus quiſq; uidit ut detegat imperat. Hi itaq; quemadmodū nihil uiderāt, nihil ſe uidiſſe reſponderūt. Magis aūt ſuper hoc admirati, conticuere, intentiq; ora tenebant. Exiſtimans Imp. eos non rei ueritate, ſed calliditate aliqua reticere, ſuccenſus eſt, atq; magis cœpit nōnulla terribilia reticentibus cōminari. Quod qui omniū cōſcius erat ut audiuit, huiuſmodi humillima & ſupplici uoce Imperatorem cōuenit. Humaniſſime Imp. hi quid uiderint, neſcio, ego tamen delectabile atq; utinā quod perſæpe contingeret, uidi ſomniū. Vndecim his cōſeruis meis & hodie uere, ſed omnino mihi opportune dormientibus, uiſus ſum quaſi non dormiens uigilare. Ecce aūt magnitudo imperij tui, quaſi occulte oſtiū reſerans, clanculūq; ingreſſa, librā auri appoſuit ſupra ſingulorū pectus. Quūq; imperiū tuum quaſi repedare, ſocioſq; hac uiſione ſtertentes cernerē, cōtinuo ceu lætus exurgens, xi. dormientium tuli libras aureorum numiſmatū, meoq; marſupio in quo una erat appoſui, quatenus ob tranſgreſſionē decalogi, ne ſolū xi. uerū ad memoriā apoſtolorū mea una adhibita, & ipſæ eſſēt xij. Viſio hæc patet Auguſte, bonū ſit neſcio, uſq; modo me nō deterruit, ſed hilarē reddidit. O utinā interpretatio alia impio tuo nō placeat. Nā & me diuinū & ſomnij uenditorē eſſe liquido patet. His auditis, magno eſt cachinno Imp. inflatus, uerum prudentiā eius atq; ſolicitudinē plus admiratus, protinus infit. Antehac te neq;

diuinum,

diuinum, neq; ſomnij uenditorem eſſe audiui. Hanc uero rem nūc ita aperte dixiſti, ac ſi nulla circumitione uſus eſſes: ſed quia uigilandi facultatē ſine auſpicandi ſcientia habere non poſſes, niſi diuino eſſet tibi munere traditū, ſeu uerum ſit ut ſpetamus, imò credimus, ſeu falſum: fertur enim de quodam, q̄ dormiens multa reperit, à gallo excitatus nihil inuenerit: tu tamen quicquid uideris, quicquid repereris, tuum ſit. His auditis quanta cęteri ſint confuſione repleti, quantoq; is gaudio ſit plenus, eorum quiſq; in ſe perſonas ſuſcipiens, animaduertere poterit.

De Arnulfi, qui per Hungaros Zuuentebaldum uicit, ſtolida temeritate, quum genti pernicioſæ ad Chriſtianos ſubiugandos aditum munierit. Cap. V.

ARnulfus interea earū quæ ſub arcturo ſunt gentiū rex fortiſſimus, quū Zuuentebaldū Marauanorū ducem quem ſupra memorauimus, ſibi uiriliter repugnātē debellare nequiret: depulſis his, proh dolor, munitiſſimis interpoſitionibus, quas uulgo cluſas nominari prædiximus, Hungarorū gentem cupidam, audacē, omnipotentis dei ignarā, ſcelerū omniū non inſciā, cædis & omniū rapinarū ſolūmodo auidā, in auxiliū conuocat, ſi tamen auxiliū dici poteſt, quod paulo poſt eo moriente tum genti ſuæ, tū cęteris in meridie occaſuq; degentibus nationibus, graue periculū imò excidiū fuit. Quid igit̃? Zuuentebaldus uincit̃, ſubiugat̃, fit tributarius: ſed nō ſolus. O cæcam Arnulfi regis regnādi cupiditatē, ô infelicē amarūq; diē. Vnius homūcionis deiectio, fit totius Europæ contritio. Quot mulieribus uiduitates, patribusq; orbitates, uirginibus corruptiones, ſacerdotibus populisq; dei captiuitates, eccleſijs deſolationes, terris inhabitatis ſolitudines, cæca ambitio paras? Legiſti obſecro ipſius ueritatis uerba dicentis, Quid prodeſt homini, ſi totū mundū lucraret̃, animæ uero ſuæ detrimentū patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Quod ſi te ueri iudicis nō terruit ſeueritas, ipſa ſaltem furorē tuū humanitatis temperaret cōmunitas. Eras enim inter homines homo, ſi dignitate ſublimis, nō tamen natura diſſimilis. Flebilis heu miſerabilisq; conditio, quū illa beſtiarū ſerpentiumq; ſeu alitū genera, quæ intolerabilis ſæuitia ac letale uitus ab hominibus ſeparata eſſe facit, ut ſunt baſiliſci, qui latine reguli, uel rhinocerotes ſeu gryphes quæ & aſpectu ſuo cunctis pernicioſa eſſe uident̃: inter ſe tamen pro originis ipſius affinitatisq; cōſortio pacata & innoxia perſeuerant. Homo autē quum ſit ad imaginē & ſimilitudinē dei formatus, legis dei conſcius, rationis capax, nō ſolum proximū non amare poteſt, ſed & odiſſe plurimum ualet. Videamus igit̃ quid Ioannes nō quilibet, ſed uirgo ille egregius cœleſtis ſecreti conſcius, cui Chriſtus in cruce matrem uirginē uirgini cōmendauit, ſuper talibus dixerit, Qui odit fratrem ſuū, homicida eſt, & ſcimus quod omnis homicida non habet uitam æternā in ſe manentē. Sed redeamus ad rem. Deuicto nāq; Zuuentebaldo,

Hungarorū impietas

Ambitionis mala

Marauą

Marauanorum duce, Arnulfus pace habita regno potitur. Hųngari interim obſeruato exitu, contemplatiq́ꝫ regionem cordibus, malum quod poſtmodũ in propatulo apparuit, machinabantur.

De Vuidonis (quẽ alij Guidonẽ, alij Hugonẽ uocant) & Berengarij ducũ confœderatione: ita ut mortuo Carolo Caluo, Vuido ſe Franciæ Romanæ regẽ inungi curauerit: Berengarius Italiæ. Franci aũt iam Odonẽ regẽ conſti tuerant. Et de cauſa leui, quur Franci Vuidonẽ reiecerint. Cap. VI.

DVm hæc agunt͂, rex Gallię Carolus, qui cognominatus eſt Caluus, pręſentem moriendo mutauit uitã. Cui dum uiueret, duo ex Italia præpotentes principes ſeruiebant, quorũ alter Vuido, alter dictus eſt Berengarius. Hi ſane tanto ſunt amicitiarum fœdere conglutinati, ut ſibi hoc iureiurando promitterẽt, quod ſi regi Carolo ſuperſtites forent, alterius alter ordinationi conniueret, ſimul ut Vuido quam Romanã dicunt Franciã, Berengarius obtineret Italiam. Sed quum ſint nonnulla incerta & inſtabilia amicitiarum genera, quæ diuerſis modis humanũ genus dilectionis ſocietate connectunt, ut quoſdã præcedẽs cõmendatio poſtmodũ amicitiæ inire facit cõmercia, alios negociationis ſeu militiæ uel artis ac ſtudij ſimilitudo, quæ & ſicut ex diuerſis uel lucri uel libidinis uel neceſſitudinũ uariarum ſocietatibus acquiruntur: ita intercedente qualibet diuortij occaſione ſoluuntur. Hoc tamen eſt, hoc inquam amicitiæ genus, quod multis experimẽtis eſt ſæpiſſime comprobatũ, nullo modo eos qui amicitiarum fœdus coniurationis iniere principio, indiruptam quiuiſſe ſeruare concordiã. Sanè quidẽ callidiſſimus ille humani generis inimicus, ut homines ſui præuaricatores faciat ſacramenti, celerius ſagaciusq́ꝫ ad irrumpendã amicitiã laborat. Quod ſi animos rectè ſapiẽtũ de uero amicitiarũ genere percontamur, reſpondebimus concordiã ueramq́ꝫ amicitiã niſi inter emendatos mores eiuſdemq́ꝫ uirtutis & propoſiti uiros ſtare nõ poſſe. Cõtigit itaq́ꝫ utrunq́ꝫ Vuidonẽ atq́ꝫ Berengariũ Caroli regis funeri deeſſe. Cuius tamen interitũ Vuido ut audiuit, Romã profectus eſt, & abſq́ꝫ Francorũ conſilio totius Franciæ unctionẽ ſuſcepit imperij. Franci itaq́ꝫ Odonẽ, quoniã Vuido aberat, regẽ conſtituunt. Berẽgarius uero Vuidonis conſilio, quẽadmodũ ei iureiurãdo ꝓmiſerat, Italici regni ſuſcepit imperiũ. Vuido aũt Franciã petit. Quũq́ꝫ Burgundionũ regna tranſiens, Franciã quam Romanã dicũt ingredi uellet, Francorũ nuncij ei occurrũt, ſe redire nunciãtes, eo ꝙ longa expectatione fatigati, dũ ſine rege eſſe diutius nõ poſſent, Odonem cũctis petẽtibus elegerũt. Fertur aũt hac occaſione Frãcos Vuidonẽ regẽ ſibi nõ aſſumpſiſſe. Nã dum ad Metenſem uenturus eſſet urbẽ, quæ potẽtiſſima in regno Lotharij claret, præmiſit dapiferũ ſuum qui alimẽta illi more regio præpararet. Metẽſis uero epiſcopus, dum cibaria ei multa ſecundũ Francorũ conſuetudinẽ miniſtraret, huiuſmodi reſponſa à dapifero ſuſcepit. Si equum ſaltem mihi dederis, faciam ut tertia obſonij huius parte ſit rex Vuido contentus.

Amicorũ uaria genera

Vuidonis repulſa

tentus.Quod epiſcopus audiens: Non decet,inquit,talem ſuper nos regnare regem,qui decē drachmis uile ſibi obſoniū præparat.Sicq́ factū eſt,ut Vuidonem deſererent,Odonem autem eligerent. Francorum igitur legationibus non parum rex Vuido perturbatus, nonnullis cœpit cogitationibus æſtuare,tam ex Italico regno Berengario iureiurādo promiſſo, quàm ex Francorū,præſertim quod penitus illud ſe non poſſe ſciuerat adipiſci.Inter utrāq; autem æſtimationem quoniam Francorum rex eſſe nequibat,frangere quod Berengario fecerat iuſiurandum deliberat: collectoq́ prout potuit exercitu, traxerat ſanè & à Francis quandam affinitatis lineam, Italiam'que concite ingreſſus, Camerinos atq; Spoletinos fiducialiter ut propinquos adijt, Berengarij etiam partibus fauentes,ut infidos pecuniarum gratia acquirit:itaq; *Vuidonis perfidia* Berengario bellum parat. Copijs deniq; utraq; ex parte collectis,iuxta fluuium Teruiam,qui quinq; à Placentia miliarijs diſtat, ciuile bellum parant, in quo quū partibus ex utriſq; caderent multi,Berengarius fugam petijt,triumphū Vuido obtinuit. Nec mora,diebus paucis interpoſitis,collecta Berengarius multitudine, in Brixiæ latiſſimos campos Vuidoni bellum parat: ubi quum maxima ſtrages fieret,fuga ſeſe Berengarius liberauit.

Berengarius Arnulfum in auxilium pollicitationibus pellicit in Guidonē. qui quum alteram fluuij ripam teneret,& congredi nequirent,Baioarius quidam Arnulfi eques Italos ad certamen inſolentius prouocauit, & ab Hubaldo quodā uictus occubuit,Arnulfiq; nothus bello deceſſit.Berengarius autem Arnulfum rurſum promiſſis onerat,qui rediens multas urbes ſubiugauit. Cap. VII.

IAm uero Berengarius,quum Vuidoni reſiſtere copiarum paucitate nequiret, potentiſſimū quem prædiximus,Arnulfum regem in auxilium rogat, promittens ſe ſuosq́ eius potentię ſeruituros,ſi uirtutis ſuæ adminiculo Vuidonē ſuperaret,regnumq́ ſibi Italicū uendicaret.Huius plane tantæ promiſſionis gratia accitus rex Arnulfus filium ſuū Zuuentebaldū quem ex concubina genuerat,ualido cū exercitu, huius in auxiliū dirigit,ueneruntq́ pariter omni ſub denſitate Papiam.Vuido uero ita fluuiolū qui Papiā alluit,Verua uolum nomine,tam ſudibus q̄ exercitu munierat,quatenus altera alterā ipſo medio diſcurrente, pars partē oppugnare nequiret. Vnus & uiceſimus dies tranſierat,quū ſicut prędiximus,altera pars alteri nocere non poſſet,& Baioariorū unus quotidie agminibus exprobrans Italorū, imbelles eos, atq; equitandi inſcios clamabat.Ad augmentum etiā dedecoris inter eos proſilijt,haſtamq́ *Hubaldi uirtus* uni ex manu excuſſit,ſicq́ lætus in ſuorū caſtra repedauit.Hubaldus igitᵉ Bonifacij pater,qui pòſt noſtro tēpore Camerinorū & Spoletinorū extitit marchio, tantū gētis ſuæ cupiēs dedecus uindicare, clypeo accepto,obuiā mox prędicto Baioario tēdit.Is aūt triūphi præteriti nō ſolū nō imemor,ſed eo factus audacior, ceu de uictoria iam ſecurus hunc contra properat lætus.

Cœpitq́

Cœpitq́ꝫ uertibilem equum modo impetu uehementi dimittere,ſtrictis mo do habenis retrahere. Memoratus uero Hubaldus rectà eum cœpit adire. Quumq́ꝫ in eo eſſet,ut mutuis ſe figerent uulneribus, more ſolito Baioarius equo uerſili uarios flexosq́ꝫ per anfractus cœpit diſcurrere, quatenus argumentis poſſet Hubaldũ decipere. Verũ quũ hac atte terga uerteret, ut mox rediens Hubaldum ex aduerſo percuteret,equus cui Hubaldus inſederat,uehementer calcaribus tunditur, & per ſcapulas antequã reuerti poſſet, Baioarius lancea ad cor uſqꝫ perforatur. Hubaldus igitur freno Baioarij prçripiens equum, ipſum in medio fluuioli alueo exutum homine reddidit: ſicq́ꝫ ſuorũ iniuriæ ultor de triumpho ad ſuos redijt hilarior. Hoc ſanè factum non mediocrẽ Baioarijs terrorẽ,Italicis audaciam intulit. Inito quippe Baioarij conſilio,nõnullisq́ꝫ Zuuentebaldus à Vuidone argenti acceptis ponderibus in propria remeauit. Igitur Berengarius dum ubi proſpera inimico, ſibi aduerſa proſpiceret,cum Zuuentebaldo pariter Arnulfi regis adijt potentiam, orans ac pollicens, ut ſi ipſum adiuuaret,ſe totam Italiã, ut ante promiſerat, ditioni eius ſuppoſiturum. Qui tantæ promiſſionis gratia excitus copijs collectis,cominus Italiam adit. Cui Berengarius,ut promiſſioni ſuæ daret fidẽ credulitatis,arrabonem clypeum portat. Suſceptus itaqꝫ à Veronenſibus, ad urbem proficiſcitur Pergamum, ubi dum firmiſſima loci munitione confiſi,imò decepti homines ei occurrere nollent,caſtrametatus ibidem belli fortitudine urbem capit,incolas iugulat,trucidat. Ciuitatis etiam comitem Ambroſiũ nomine,cũ baltheo & armillis,cæterisq́ꝫ precioſis indumẽtis ſuſpẽdi ante portæ ianuam fecit. Quod factum,cæteris omnibus urbibus,cunctisq́ꝫ principibus terrorẽ non paruũ attulit. Quicunqꝫ enim hoc audierat,utraque auris eius tinniebat. Mediolanenſes igitur atqꝫ Ticinenſes hac fama perterriti,eius non auſi ſunt præſtolari aduentum: uerum præmiſſa legatione,iuſſioni ſuæ ſe obtemperaturos eſſe promittunt. Othonem itaqꝫ Saxonum potentiſſimum ducem huius glorioſiſſimi atqꝫ inuictiſſimi regis Othonis qui nũc uſqꝫ ſupereſt,& feliciter regnat,auum Mediolanum dirigit gratia defenſionis,rectà ipſe Ticinum petit.

Pergamum capitur

Ambroſius ſuſpenſus

De Vuidonis à facie Arnulfi fuga,Arnulfi metrica ad ſuos concione: poſtquam urbs Roma capta eſt. Et de Formoſi papæ ab Rom. perſequutione & cauſa ſimultatis,Sergijq́ꝫ antipapæ poſtmodum intruſi in eum defunctũ immanitas:& miraculoſa Formoſi ſepultura. Cap. VIII.

Vuidonis fuga

Deniqꝫ Vuido huius impetum ferre non ualens,Camerinũ Spoletumq́ꝫ uerſus fugere cœpit. Quem ſine dilatione acriter rex inſequitur,urbes & caſtella omnia ſibi reſiſtentia debellãs. Nullũ ſiquidẽ caſtrum fuerat natura etiã ipſa tam munitũ,quod uirtuti huius ſaltẽ reſiſtere moliretur. Quid autẽ mirum,quũ ipſa ciuitatũ omniũ regina magna ſcilicet Roma, huius impetũ ferre nequiuerit. Enimuero dum à Romanis ingrediẽdi urbem huic fiducia negaretur,cõuocatos ad ſe milites ita conuenit,

Magnanimi proceres & clari marte ſecundo, *Arnulfi concio*
Arma quibus ſtudium fuluo radiare metallo,
Romulidæ ſueti uacuis quod condere ſceptris,
Sumite nunc animos, uobis furor arma miniſtret.
Non Pompeius adeſt, non Iulius ille beatus,
Qui noſtros domuit proauos mucrone feroces.
Indolis en huius ſummam deduxit ad Argos.
Protulit in lucem quem ſancta †Ritanica mater, *al. Britãnica*
Bis torta ſtudium pingues captare Siluros
Cannabe, non clypeos manibus geſtare micantes.

His heroës dictis animos accenſi uitam auiditate contemnunt. Clypeis denicꝗ cratibusꝗ cateruatim operti muros adire contendunt. Plurima etiam bellorum parauerant inſtrumenta, quum inter agendũ populo cõſiderante contigit lepuſculum clamore eius exterritum urbem uerſus fugere. Quẽ dum populus exercitusꝗ, ut aſſolet, impetu uehementi ſequeret, Romani putantes ſe impugnari, de muro ſeſe proijciunt. Quod populus cernens, ſagmatibus ſellisꝗ quibus equis inſederant, iuxta murum proiectis, per eorũ aceruũ muros aſcendunt. Populi uero pars quædam, accepta mox trabe quinquaginta pedum procera longitudine, portam quatiunt, & Romam quam Leonianam dicunt, in qua beati Petri apoſtolorum principis precioſum corpus quieſcit, ui capiunt. Cæteri uero qui trans Tyberim erant, hoc timore compulſi, huius dominatui colla ſubmittunt. Hoc in tempore Formoſus papa religioſiſſimus à Romanis uehementer affligebatur, cuius & hortatu rex Arnulfus Romam aduenerat, in cuius ingreſſu ulciſcendo papæ iniuriã multos Romanorũ principes obuiam ſibi properantes, decollari præcepit. Cauſa autem ſimultatis inter Formoſum papã & Romanos hæc fuit. Formoſi præceſſore defuncto, Sergius quidã Romanæ eccleſiæ diaconus erat, quem Romanorum pars quædam papam ſibi elegerat. Quædã uero pars non infima nominatũ Formoſum Portuenſis ciuitatis epiſcopũ pro uera religione diuinarumꝗ ſcripturarum & doctrinarum ſcientia papam ſibi fieri anhelabat. Nam dum in eo eſſet, ut Sergius apoſtolorum uicarius ordinari debuiſſet, ea quæ Formoſi partibus fauebat pars, cum non mediocri tumultu & iniuria Sergium ab altari expulit, & Formoſum papam conſtituit. Deſcenditꝗ Sergius in Thuſciã, quatenus Adelberti potentiſſimi marchionis auxilio iuuaretur: quod & factum eſt. Nam Formoſo defuncto, atꝗ Arnulfo in propria reuerſo: is qui poſt mortem Formoſi papa conſtitutus eſt, expellitur, Sergiusꝗ papa per Adelbertũ conſtituitur. Quo cõſtituto, ut impius doctrinarumꝗ ſanctarũ inſcius, Formoſum è ſepulchro extrahere, atꝗ in ſedem Romani pontificatus ſacerdotalibus indumentis indutum collocare præcepit. Cui & ait, Quũ Portuenſis eſſes epiſcopus, quur ambitionis ſpiritu Romanã

Leporis omen

Roma capitur

Papæ & ciuium Ro. diſcordia

Sergius antipapa

u uniuer

uniuerſalē ſedē uſurpaſti? His expletis ſacratis mox exutū ueſtimentis, digiſq; tribus abſciſis, in Tyberim iactare præcepit, cūctoſq; quos ipſe ordinauerat, gradu proprio depoſitos iterū ordinauit. Quod quàm male egerit pater ſanctiſſime, in hoc animaduertere poteris, quoniam & hi qui à Iuda domini noſtri Ieſu Chriſti proditore ante proditionem ſalutem ſeu benedictionem apoſtolicam perceperant, ea poſt proditionē proprijſq; corporis ſuſpenſionem minime ſunt priuati, niſi quos improba forte defœdarāt flagitia. Benedictio ſiquidem quæ miniſtris Chriſti impenditur, non per eum qui uidetur, ſed qui non uidetur ſacerdotem infunditur. Neq; enim qui rigat eſt aliquid, neq; qui plantat, ſed qui incrementum dat deus. Quantæ autem autoritatis, quātæq; religionis papa Formoſus fuerit, hinc colligere poſſumus, quoniam dum à piſcatoribus poſtmodum eſſet inuentus, atq; ad beati Petri

Miraculum apoſtolorum principis eccleſiam deportatus, ſanctorum quædam imagines hunc in loculo poſitum uenerabiliter ſalutarunt. Hoc nanq; à religioſiſſimis Ro. urbis uiris perſæpe audiui. Sed his omiſſis ad narrādi ordinē redeamus.

De Firmi per Arnulfum obſidione, & per aſtum uxoris Guidonis quæ potionem ſoporiferam Arnulfo propinandā curauerat, ſolutione, de cauſa mali in Arnulfo, eiuſq; inſolētia & templorū prophanatione. De Arnulfi cōſilio in Berengarium cæcandū. Eiuſq; deinde contemptu: de ſeditione & cæde Ticini, quæ nunc Papia dicit, facta. De Anſcarij metu: & Arnulfi tetro exitū. Cap. IX.

REx Arnulfus deſiderij ſui compos effectus, perſequi Vuidonem nō deſijt, profectuſq; Camerinum, caſtrum uocabulo & natura Firmum, in quo Vuidonis uxor erat, obſedit. Vuido autem in incertis latuit locis. Præfa-

Firmi obſidio tum igitur caſtrum nomine & natura Firmum, uallo circundatur, omnia bellorum inſtrumenta quibus capi poſſet pręparant. Quumq; Vuidonis uxor magnis undiq; anguſtijs premeretur, & euadendi ſpes illi omnis negaretur, cauſas mortis regiæ uiperina cœpit calliditate exquirere. Accitum nanq; ad ſe quendam Arnulfi regis familiariſſimū magnis eum muneribus rogat, ut ſe adiuuet. Qui quum ſe nō aliter poſſe teſtaretur, niſi ciuitatem domini ſui traderet ditioni: illa etiam atq; etiam magna auri pondera non ſolum pollicens, uerum in præſentiarum tribuens, orat, ut quodam poculo ab ea ſibi collato dominum ſuum regem potaret: quod non periculum mortis daret, ſed mentis feritatem mulceret. Quæ etiam ſuis ut fidem dictis præberet, ante illius præſentiam hoc unum ſuorum potat ſeruorum. Qui unius horæ ſpatio conſpectu huius aſtans, ſanus abſceſſit. Verum ueridicam Maronis illius ſententiam in medium proferamus.

Aen. 3 Quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames?

Potio ſoporifera Sumptum nanq; letale poculum feſtinus regi propinat. Quo accepto, tanta

hunc

hunc cōfeſtim ſomni uirtus inuaſit, ut totius exercitus ſtrepitū triduo excitatus euigilare nequiret. Fertur aūt quoniā dum familiares hūc, modo ſtrepitu, modo tactu inquietarent, apertis oculis nil ſentire, nil loqui potuiſſe perfecte. Poſitus tamen in mentis exceſſu mugitum reddere, non uerba ædere uidebatur. Huius autem rei actio repedare omnes compulit, non pugnare.

Credo autem Arnulfum regem iuſta ſeueri iudicis cenſura huiuſmodi peſtem incurriſſe. Secundæ enim res dum imperium huius ubique magnificarent, uirtuti ſuæ cuncta tribuit, non debitum omnipotenti deo honorē reddidit. Sacerdotes dei uincti trahebantur, ſacræ uirgines ui opprimebantur, coniugatæ uiolabantur. Neque enim eccleſiæ confugientibus poterant eſſe aſylum. In his nanque ſymbola faciebant, geſtus turpes, cantus ludicros, & debacchationes. Sed & mulieres eōdem publice proſtituebantur. Deniq; redeuntem Arnulfum regem cum magna multitudine, paulatim rex Vuido perſequitur. Quumq; Arnulfus Bardonis montem conſcenderet ibi ſuorum conſilio definiuit quatenus Berengarium lumine priuaret, ſicq; ſecurus Italiam obtineret. Cognatorum uero Berengarij unus qui non parua Arnulfo regi familiaritatis gratia inhærebat, huius conſilium ut agnouit, abſq; mora Berengario patefecit, qui mox ut ſenſit, lucerna, quam ante Arnulfi regis præſentiam tenebat, alij tradita fugit, atq; Veronam percitus uenit. Omnes extunc Italienſes Arnulfum floccipendere, nihili habere, unde quum Ticinū ueniret, non modica orta eſt in ciuitate ſeditio, tantaq; iſtic ſtrages exercitus facta eſt, ut cryptæ ciuitatis, quas alio nomine cloacas dicūt, implerentur hominum cadaueribus. Quod Arnulfus cernens quoniam per Veronam non potuit, per Hannibalis uiam quam Bardum dicunt, & montem Iouis, repedare diſpoſuit. Quumq; Iporegiam perueniſſet, Anſcarius marchio iſtic aderat, cuius exhortatu ciuitas rebellabat. Verum hic Arnulfus iureiurando promiſerat, nunquam ſe à loco eodem diſceſſurum quàm præſentiæ ſuæ repræſentarent Anſcarium. Is autem ut erat homo formidoloſus ualde, ei omnino ſimilis qui à Marone canitur, Largus opum, lingua melior, ſed frigida bello dextra, de caſtello exijt, & iuxta murum ciuitatis in cauernis petrarum latuit. Hoc eò fecit, quatenus licite poſſent regi Arnulfo iureiurādo ſatisfacere Anſcarium in urbe non eſſe. Itaq; iuſiurandum iſtud accepit rex, atq; iter quod cœperat peragens abijt. Profectusq; in propria turpiſſima ualetudine expirauit. Minutis quippe uermibus quos pedunculos aiunt, uehementer afflictus ſpiritum reddidit. Fertur autem quod præfati uermes adeo ſcaturirent, ut nullis medicorum curis minui poſſent. Vtrum uero pro tam immenſo ſcelere, Hungarorum ſcilicet emiſſione, ſecundum prophetam duplici ſit contritione attritus, an ut ex præſenti ſupplicio conſequeretur ueniam in futuro, ſolius dei ſcientiæ dimittamus: quod & Apoſtolus dicit, Nolite ante tempus iudicare, quoad uſq; ueniat dominus qui & illuminabit abſcondita tenebrarū,

Nemeſis

Arnulfi inſolentia

Conſilium de excæcādo Berengario

Arnulfi contemptus

Clades Ticini facta

Anſcarij metus

Arnulfi interitus

& manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique à deo.

De Vuidonis obitu, Berengarij in regnum receptione, ſed mox Lanthberti filij Vuidonis coronatione, populi in eum fauore & principum odio. Nam Maginfredus Mediolanē. comes in eum graſſabatur: ſed uictus capite punitus eſt: & Adelbertus diues in eum mouit. Cap. X.

IVſtus autem deus, uxori Vuidonis quæ huic parauarat mortem, parat uiduitatis dolorem. Sicut enim præfati ſumus, dum redeuntē Arnulſum rex Vuido eueſtigio ſequeretur, iuxta fluuiū Tarum defunctus eſt. Cuius obitū Berengarius ut audiuit, uenit feſtinus Papiam, regnumꝗ; potenter obtinuit: fideles uero fautoresꝗ; Vuidonis, ueriti ne ab eis illatam Berengarius ulciſceretur iniuriam, & quia ſemper Italienſes geminis uti dominis uolunt, quatenus alterum alterius terrore coërceant, Vuidonis regis defuncti filiū nomine Lanthbertum elegantem iuuenem adhuc ephebum minusꝗ; bellicoſum regem conſtituunt. Cœpit deniꝗ; hūc populus adire, Berengarium deſerere. Quumꝗ; Berengarius Lanthberto cum exercitu magno Papiam tendenti, copiarum paucitate occurrere nō auderet, Veronam petijt, iſticꝗ; ſecurus degit. Non poſt multum uero temporis Lanthbertus rex quum eſſet uir ſeuerus, principibus grauis eſt uiſus. Vnde & legatos Veronam dirigunt, & regē Berengarium ad ſe uenire, Lanthbertum uero expellere petunt. Maginfredus præterea Mediolanēſis urbis comes quinquennio huic rebellis extiterat, qui nō ſolum urbem in qua rebellis erat, Mediolanum ſcilicet defenderat, uerum & uicina circumquaꝗ; Lanthbetto loca ſeruientia depopulabať. Quod factum rex non paſſus abire inultum, pſalmographicum illud perſæpe ruminans: Quum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Nam poſt paululum capitis hunc iuſſerat damnari ſententia. Quæ res terrorē cunctis Italienſibus non minimum incuſſit. Deniꝗ; hoc eodem tempore Adelbertus illuſtris Thuſcorū marchio atꝗ; Hildebrandus præpotēs comes huic niſi ſunt rebellare. Tantæ quippe Adelbertus erat potētiæ, ut inter omnes Italiæ principes ſolus ipſe cognomēto diceretur Diues. Huic erat uxor nomine Berta, Hugonis pōſt noſtro tempore regis mater: cuius inſtinctu tā nepharia cœpit ipſe facinora. Nam collecto exercitu, cum Hildebrando comite conſtanter Papiam tendere feſtinat.

Vuidonis mors — *Lanthbertus rex fit* — *Maginfredi rebellio* — *Adelbertus diues Lanthberto rebel.*

De Lanthberti ſtrenua uictoria in Hildebrandum quem fugauit, & Adelbertum quem cepit, & cauillo illuſit poſt multorum ſtragem. Caput XI.

LAnthbertus interea rex harum rerum inſcius, in Marinco iam aliquantis diebus uenationi uacabat. Quumꝗ; Adelbertus marchio & Hildebrandus comes cum diuerſo & inualido Thuſcorū exercitu Bardonis montē tranſirent, Lanthberto regi medio in nemore uenanti ut ſeſe res habuerat, nunciatur. Is uero ſicut erat animi conſtans, uiribusꝗ; potens, ſuos nō paſſus

eſt milites

eſt milites præſtolari,ſed collectis quos ſecum habebat centū ferè militibus, curſu præpeti eis occurrere feſtinat. Iamiam Placentiā uenerat, quum iuxta fluuiū Seſterrionem ad Burgum in quo ſanctiſſimi & precioſi martyris Dominici corpus poſitum ueneratur,caſtra metaſſe nunciant.Ignorantes igitur quid ſuperuentura nox pareret, temulēti poſt nōnulla inutilia τραγωδείματα,id eſt,cantilenas,ſomno ſeſe dedere,ſtertere:nauſeam alij ſumptus intemperantia facere.Rex igitur animi ferox,tum ingenio callēs,in ipſo eos noctis conticinio opprimit,dormiētes ſecit, oſcitantes iugulat. Ventū eſt deniq; ad illos qui ductores huius exercitus erant. Quūq; eis nō ex multitudine alius, ſed rex ipſe præclari huius facinoris nuncius eſſet, non ſolum pugnandi, ſed & fugiendi terror ipſe abſtulit facultatem. Verum Hildebrandus fuga elapſus, Adelbertum intra animalium præſepe latitantē dereliquit: qui dum repertus,atq; ante regis præſentiam ductus eſſet:rex eum ilico ita conuenit: Sibyllino ſpiritu uxorem tuam Bertam prophetaſſe credimus,quę te aut ſcientia ſua regem aut aſinum facturam ſe promiſit. Verum quia regem noluit, aut, ut magis credendū eſt, non potuit,aſinum ne mentiretur effecit: dum te etiā cum Archadiæ pecuaribus ad præſepe declinare coēgit. Præter eum autem & alij cum ipſo nonnulli capiuntur,uinciuntur,Papiam ducuntur,cuſtodiæ mancipantur.

Striges

Salſe.

De mortis Lanthberti duplici opinione, quarum uerior putatur, quod ab Hugone Mediolanenſi cæſus ſit,quod conqueritur. Caput XII.

HIs ita geſtis, rex Lanthbertus iterum præfato in loco Marinco uenationibus occupatur,quo ab omnium principum decreto quid ſuper captis agendum eſſet deliberaret. Sed ô utinam uenatio hæc feras caperet,non reges. Aiunt ſane hunc regem,dum ſicut moris eſt, apros effreni conſectaretur equo,cecidiſſe,collumq; fregiſſe. Verum aſſertioni huic fidem præbere abſurdum eſſe duco. Eſt enim alia mortis huius quæ mihi ueriſimilior uidet, atq; ab omnibus populis narratur, aſſertio. Maginfredus Mediolanenſis urbis comes,cuius ſuperius paulo fecimus mentionē, dum pro ſcelere in Rempub. atq; in regem commiſſo capitis iudicio damnaretur, unicum poſſeſſionis uicarium Hugonē filium dereliquit. Quem dum Lanthbertus rex tum forma egregia,tum animi audacia nonnullos ſuperare uideret: non paruum pro patris morte dolorē collatis uiſus eſt beneficijs mulcere quamplurimis. Vnde & eum præ cæteris familiaritatis dilexerat priuilegio. Factū eſt autem dum Lanthbertus rex nominato in luco Marinco uenaretur(eſt enim ibidē miræ magnitudinis & amœnitatis lucus adeo uenationibus aptus) huc illucq; cunctis ut moris eſt diſcurrentibus, hoc cum uno ſcilicet Hugone ipſum ſolummodo inibi remanſiſſe.Quumq; rex aprum in tranſitu præſtolaretur, diuq; multum remorante longa expectatione laſſaretur, paululū ſeſe quieti dedit,

Hugo Mediolanenſis

uigiliæ cuſtodiam huic infido quaſi fido committens. Abſentibus igitur cunctis, Hugonis mens cuſtodis, imò proditoris atq; carnificis collatorum beneficiorum immemor, plurimũ patris mortem animo cœpit reuoluere: non conſiderauit genitorem ſuum iuſtam incurriſſe necem, iuſiurandum quod fecerat regi uiolare non metuit, uicarium ſe Iudæ domini noſtri Ieſu Chriſti proditoris appellari non timuit.

Hugo Lantbertũ necat

Verum conamine toto uirium, ligno non modico dormienti collũ fregit. Gladio quippe ferire timuit, ne peccati huius autorem res eum manifeſta probaret. Eò nanq; mens peruerſa ita egit, ut non gladij cicatrix, ſed ligni manifeſta colliſio, hæc reperiẽtibus fidem daret equo cecidiſſe, colliq; fractione hominem exiuiſſe. Latuitq; res per annos quamplurimos: ſed dum proceſſu temporis Berengarius rex nullo ſibi reſiſtente, regnum uiriliter obtineret, ipſe reatus proprij ſicut fuerat autor, extitit & proditor. Impleuitq; illud quod propheta canit, Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniqua gerens benedicitur. Sed aliter feciſſe minime potuit: propter hæc ipſius ueritatis uerba dicentis, Nihil opertum quod non reueletur: & occultum quod non in publicum ueniat. His itaque geſtis quũ Berẽgarius ampliori ac priſtina dignitate regia honoraret, Adelbertus marchio & cæteri ad propria deſtinantur.

Lantberti deploratio

Iuuat autẽ pater chariſſime tanti huius obitum regis & deflendo ſcribere, & ſcribendo deflere. Inerat nanque illi honeſta morum probitas, ſancta & formidoloſa ſeueritas, & quem iuuentus ornauerat in corpore ſplendida, mẽtis canicies decorabat ſancta. Planè plus ille reipublicæ quàm reſpublica decoris ei contulerat. Quod ſi non cita mors hunc raperet, is eſſet qui poſt Romanorum potentiam totum ſibi orbem uiriliter ſubiugaret.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

De Ludouico Arnulfi filio, cuius tempore Hungari Baioariã inuadentes, eam immaniſſime uaſtauerunt. In quos Ludouicus bellum parat iuxta Lemannum lacum. Caput. I.

POSTQVAM uitalis calor Arnulfi regis membra deſerẽs, corpus reddidit exanime: eius filius Ludouicus rex cunctis à populis ordinatur. Tanti denique caſus uiri uicinos Hungaros (ſicut nec in toto orbe degentes) latere non potuit. Siquidem leti huius fama fuit ipſis omni feſtiuitate iocũdior, gratijs omnibus præſtantior. Quid igitur? Primo mortis huius, natiq; eius ordinationis anno, permagno collecto exercitu, Marauanorum gentem, quam uirtutis eorum adminiculo rex Arnulfus ſubdiderat, ſibi uen

ſibi uendicant,Baioariorum etiam fines occupāt,caſtra diruunt, eccleſias con ſumunt,populos iugulant, & ut magis magiſq; timeantur, interfectorū ſeſe ſanguine potāt. Ludouicus itaq; rex,gentis ſuæ depopulationem,illorūq; intelligens crudelitatem, ſuorum omnium animos hac formidine inflāmat, ut ſi bello eodem quenquam quod tum acturus eſſet, deeſſe contingeret, laqueo proculdubio uitam finiret.Innumerabilis deniq; illa gentis peſſimę collectio copijs huius obuiam properare feſtinat. Nec uideas ſitientem animā ardentius hauſtum laticis gelidi quàm prælij diem gentem hanc crudelē appetere.Neq; enim haud aliud quàm dimicaſſe iuuat. Vt autem ex libro qui de origine Hungarorum inſcribitur didici,horum matres mox pueris editis, ferro acutiſſimo faciem ſecant, ſcilicet, ut antequam lactis nutrimenta percipiant,uulnerum toletantiam ſubire cogantur: dant huic aſſertioni fidem uulnera quæ pro deficientium dolore propinquorum,uiuorum corporibus infliguntur:ſanguinem neq; prout ἄθεοι καὶ ἀσέβειοι ἀντὶ τῶν ἀκόντων, id eſt, Sine deo,ſine pietate pro inuitis fundunt.Iamiā rex Ludouicus collecta multitudine, Auguſtam uenerat,quæ eſt in Sueuorum, Baioariorum,ſiue orientalium Francorum confinio ciuitas,quum inſperata magis,nō autem optata gentis huius nunciatur uicinitas. Sequēti igitur die Lemanni ſecus fluminis campos Martio operi capacitate ſua aptos utræq; acies conuenere.

Hungarorum immanitas

Auguſta

Hungari poſitis inſidijs,Ludouici copias uincunt & delent,uotiq; compotes,Francorum,Saxonum,Sueuorumq; terras deprædanť. Cap. II.

PRius itaq; ac titani croceum linqueret aurora cubile,Hungarorum gens necis ſitiens,belli auida, hos uidelicet Chriſtianos adhuc opprimit oſcitantes:nonnullos nanq; ſpicula priuſquam clamores euigilarūt.Citius enim ab eis ſpiritus receſſit quàm ſomnus. Grauis itaque hinc inde oritur pugna. Verſi terga ſeu in fugam Hungari directis acriter belis, id eſt,telis plurimos ſternunt, Nubibus omnipotens Heloim quum condere phœbi, Lumina Chryſocomi uenerandus cœperit atris, Vertice quumq; polum ſummo clamore remugit. Alios uero cubilibus confoſſos, neq; ſtrepitus neq; uulnera excitarunt. Fulgura crebra uolant ſolio demiſſa tonantis Ignea: mox trepidant qui nigrum in candida uertunt: Conſcia tunc metuunt ſcelerum ſulcare ſuorum Pectora:iudicio pariter ruitura ſuperno. Haud ſecus è uacuis uolitant concuſſa pharetris Spicula ſcinduntur,ualidæ queis tergo loricæ Concutit ipſa ruens ſegetes cum grando ſuperba, Fit ſonitus clangorq; ſimul per tecta ſonorus. Sic galeæ ſtrictis reboant tunc enſibus ictæ. Corpora ſicq; cadunt mutuis confoſſa ſagittis. Iam deſcendens ſeptimam phœbus occupauerat horam, & ſerenus adhuc Ludouici partibus Mars fauebat: quum Turci ſicut non incallidi, poſitis ex aduerſo inſidijs, fugam ſimu

 lant.Quos

lant. Quós dum regis populus doli ignatus impetu ualidiſſimo inſequeret, omni ex parte prodeũt inſidiæ, quaſi uicti ipſi uictores interimũt. Rex ipſe è uictore ſe uictum eſſe miratur: fitq́ illi non opinatus grauior caſus. Videres equidem ſaltus, agros paſſim cadaueribus ſtratos, riuos & flumina ſanguine permixta rubere: tunc hinnitus equorum, clangorq́ tubarum, fugiẽtes etiam atq; etiam terrere, perſequentes magis magiſq́ hortari. Hungari prætere a compotes uoti ſui effecti, Chriſtianorũ hac tam immenſa nece propriæ non ſatisfecere nequitiæ: ſed ut rabiem perfidiæ ſatiarent, Baioariorum, Sueuorum, Francorum omnia deflagrando regna percurrerunt. Nec quiſquam erat qui horũ præſentiã, niſi labore nõ paruo, naturáue munitiſſimis præſtolaret in locis, factusq́ eſt per nõnullos annos populus hic tributarius.

De Adelberti comitis rebellione, & capitali ſententia in eum circumuentum Hattonis archiepiſcopi inſidijs lata. Cap. III.

HVius tempore Adelbertus quidam non fortunæ mediocris, ſed ex primatibus magnus ille heros ſimultatem non modicam in caſtello Bauenburg contra Rempub. exercebat. Sæpe rex Ludouicus cõgregatis omnibus ſuper eum irruerat. Cui nominatus heros non iuxta caſtellum, ut à plæriſq; aſſolet, ſed procul à munitione præparat bellum. Regis itaq; milites priuſquam re ipſa huius audaciam mirarentur, regem præeuntes pugnæ prælu dio hunc extra caſtrum illicere atq; interficere cogitabant: Adelbertus prælu dij huiuſmodi non ſolum gnarus, uerum etiam debriatus, his obuiam tam longe à caſtro proceſſerat, ut non hunc milites eo uſq; ex aduerſarijs eſſe cognoſcerent, quo ad eorum ceruices iſtius mucro cædis impatiens deſæuiret. Sed quum ſeptennio fermè Adelbertus heros rebellionem huiuſmodi exerceret, ſciens Ludouicus iſtius audaciæ fortitudinẽ haud quaquam ſe niſi tergiuerſatione quadam poſſe deuincere, Hattonem Maguntinæ ſedis archiepiſcopum quid ſibi ſuper hac re faciendum eſſet conſuluit. Qui, ut erat uerſutiæ plenus: Deſine ait, ego te ſecurum meis ſolicitudinibus reddam, ego ut ad te ueniat prouidebo, tu ne redeat curato. Hatto itaque animi confidentia qua nõnullas res ex infortunio ſecũdas effecerat animatus, Bauenburg quaſi Adelberto compaſſurus adijt. Cui & ait, Si non & aliam uitam præter inſtantem putares, tamen iniuſte faceres quod domino tuo rebellis exiſteres, præſertim quum & quod agis, facias gratis: eo enim quo ferocitatem animi uinceres, quantum ab omnibus, & præcipue à rege diligaris non intelligis. Conſulenti itaque mihi, fidem admitte, iuſiurandum accipe, quo ſine animi uacillatione de caſtello exire ualeas & redire. Si ſacerdotij mei promiſſionibus minime credis, iuramento ſaltem ne diffidas, quoniam ut te ſaluum & incolumẽ de caſtello eduxero, ita & reducere procurabo. Adelbertus igit huius melle dulcioribus elogijs delibutus, imò deceptus iuſiurandũ ab Hattone accepit, eumq́ ut ſecum pranderet, protinus inuitauit. Hatto uero tergi

Hattonis uerſutia

uerſationis quã exercere poſt paululum cupiebat, non immemor, eódem ſe haudquaquam pranſurum omnimodis interdixit. Nec mora, Hatto de caſtello egreditur, cuius Adelbertus dexterã tenens mox eum inſequitur. Quẽ quum extra caſtellum cõſpiceret. Pœnitet, infit, me heros egregie quia ſecundum tuum conſultum, præſertim quum longum iter immineat, corpus edulio aliquo non refecerim. Ignorans deniq; Adelbertus quantum incõmodi, quantúmue infortunij hæc ſcientia habebat. Reuertamur, ait, domine mi, & ne ieiunij macetatione tabeſcas, cibo ſaltem paululum te recreato. Conniuẽs itaque eius petitionibus Hatto, per quam eum eduxerat uiam repedauit, & reduxit dexteram tenens. Haud mora, cibus ſumitur, atq; ab eiſdem die eadem uſque ad regem properatur. Clamor in caſtris oritur, fit tumultus non modicus, quoniamquidem Adelbertus regi aduenisse nunciatur. Rex præterea huius ob aduentum non parum exhilaratus proceres ad ſe uenire, atque in iudicio reſidere præcepit. Quibus & ait, Iam ferè ſeptennio Adelbertus quantas ſtrages dederit, quas nobis turbationes egerit, quot rapinarum & incendiorum infortunia nobis intulerit, re ipſa potius quàm fama deferente percepimus. Vnde & ſententiam ueſtram pro hoc tanto ſcelere quid recompenſationis impræſentiarum accipiat expectamus. Qui omnium decreto ſecundum priſcorum inſtituta regum, maieſtatis reus adiudicatus capite truncatur. Verum dum uinctus traheretur ad mortem, Hattonem intuitus: Periurij, infit, reus eris, ſi me necem incurrere ſinis. Cui Hatto, Sanum te, inquit, è caſtro eductum, ita & reductum promiſi: quod me tunc impleſſe intellexi, quum te è caſtello eductum, ſaluum & incolumem mox in caſtellum reduxi. Tunc ſe iſtuc aduenisse dolens, & Hattonis dolum tarde intellexiſſe ſuſpirans, tam inuitus ſpiculatorem ſequitur, q̃ libenter uiueret ſi liceret.

Hattonis ſubdolentia / *Adelbertus capite cæſus*

De Hungaris, collecto innumerabili exercitu, Italiam petẽtibus, & exploratoribus eorum quale conſilium dederint, & quare territi ab Italiæ ingreſſu ſunt reuerſi, ſed mox reparatis uiribus Italis occurrerint. Caput IIII.

PAucis uero interpoſitis annis, quum nullus eſſet qui in Orientali ac Auſtrali plaga Hungaris reſiſteret. Nam Bulgarorum gentem atq; Græcorum tributariam fecerãt, ne quid inexpertum his eſſet, quæ ſub meridiano atq; ſub orientali degerent climate nationes uiſere ſatagunt: immenſo itaq; innumerabiliq; collecto exercitu miſeram petunt Italiam. Quumq; iuxta fluuium Brennam defixis tentoriolis, imò centonibus, triduo exploratoribus directis qui terræ ſitum gentiſq; multitudinem ſeu raritatem conſiderarent, repedantibus nuncijs huiuſmodi reſponſa ſuſcipiunt. Planicies hæc nonnullis plena colonis, uno ut cernitis ex latere montibus aſperrimis atq; fertilibus, altero mari cingitur Adriatico: oppida uero tum nonnulla, tum munitiſſima: gentis quanq; ignoretur imbecillitas aut fortitudo, immẽſa tamen conſpicitur

ſpicitur multitudo. Neque enim hanc tam paucis copijs inuadere hortamur,
uerum quum nonnullæ ſint res quæ nos pugnare compellant, triumphus ſci-
licet aſſuetus, animi fortitudo, pugnandi ſcientia, opes præſertim quarũ deſi-
derio fatigamur, quę hic tot inſunt, quot toto in orbe nec uidimus nec uidere
ſperauimus: nobis tamen conſultis, neq; enim longum arduúmue remeandi
iter eſt, quod decem poteſt & eo minus diebus perfici, reuertamur quatenus
uere omnibus gentis noſtrę collectis fortiſſime redeamus, ſitq́; his tum in for-
titudine, tum noſtra in multitudine terror. Nec mora, his auditis, ad pro-
pria reuertuntur, totamq́; hyemis aſperitatem in fabricandis armis, in acuen-
dis ſpiculis, in docẽdis iuuenibus belli notitiam ducunt. Sol necdum piſcis
ſignum deferens, arietis occupabat, quũ immenſo atq; innumerabili exercitu

Hungarorum in Italiam irruptio

collecto Italiam petunt, Aquileiam & Veronam pertranſeunt munitiſſimas
ciuitates, & Ticinum quæ nunc alio excellentiori uocabulo Papia uocatur,
nullis reſiſtentibus ueniunt. Rex igitur Berengarius tam præclarũ nouumq́;
facinus ſatis mirari non potuit: antehac enim neque nomen gentis huius au-
dierat. Italorum igitur Thuſcorum, Volſcorum, Camerinorum, Spoletinorũ
quoſdam libris, alios nuncijs directis, omnes tamen in unũ uenire præcepit,
factusq́; eſt exercitus triplo Hungarorum ualidior.

Quur rex Berengarius contra Hungaros non ierit, & quur Hungari Ita-
los fugerint, & quomodo fugientes pacem petierint, & de præludio prælij, in
quo prius uicerunt Hungari, poſt fugerunt. Et quomodo propter defatiga-
tos equos ad Brennam fluuium à Chriſtianis deprehenſi, pacem ab eis pe-
tierunt, quam non obtinuerunt. Caput V.

QVumq́; ſibi Berengarius tot adeſſe copias cerneret, ſuperbię ſpiritu in-
flatus, magisq́; triumphum de hoſtibus multitudini ſuæ quàm deo
tribuens, ſolus cum paucis quodã in oppidulo degens, uoluptati operam da-
bat. Quid igitur? tantam mox ut Hungari cõtemplati multitudinem animo
conſternati, quid facerent, deliberare non poterant, præliari penitus formi-
dabant, fugere omnino nequibant: uerum inter utramq; hanc æſtuationẽ fu-
gere magis quàm præliari iuuat: perſequentibus Chriſtianis, Abduam flu-
uium natando ita ut nimia feſtinatione plurimi ſubmergerentur, tranſeunt.

Hungari denique conſilio non malo accepto per internuncios Chriſtia-
nos rogant, quatenus præda omni cum lucro reddita ipſi incolumes remea-
re poſſent. Quam petitionem Chriſtiani funditus abdicantes, his proh do-
lor inſultabant, potiúsque uincula quibus Hungari uincirentur, quàm ar-
ma quibus necarentur exquirunt. Quumq́; pagani Chriſtianorum animos
hoc pacto mulcere nequirent, uetus rati conſilium melius, cœpta ſeſe liberare
fuga ſatagunt, ſícque fugiendo in Veronenſes campos perueniunt.

Chriſtianorum primi horum iam nouiſſimos inſequuntur, fítque eõ-
dem pugnæ præludium, in quo uictoriam habuere pagani: ualidiore uero

propin-

propinquante exercitu fugæ non immemores,cœptum iter percurrunt. Venerūtq; Chriſticolæ cum idololatris iuxta fluuium Brennam: equi enim nimium defatigati fugiendi copiam negabāt Hungaris. Simul igitur utræq; acies cōuenere,memorari tantūmodo fluuij alueo ſeparatæ. Hungari deniq; nimio terrore coacti, omnem ſupellectilem,captiuos,arma omnia,equos,ſingulis tamen quibus cum remeare poſſent retentis dare promittunt:hoc præterea in honorē ſuæ petitionis adiungunt,ut ſi uita tantum comite datis omnibus illos remeare permitterent, ſe nunquam Italiam amplius ingreſſuros, filijs ſuis obſidibus datis. Verū heu Chriſtiani ſuperbiæ tumore decepti,minis paganos ceu iam uictos inſequuntur, eisq; continuo huiuſmodi apologiam remittunt. Si contraditum nobis,præſertim à cōtraditis iamq; canibus mortuis munus reciperemus,fœdusq; aliquod iniremus, inſanos capite non ſanus iuret Oreſtes.

De conſilio Hungarorum ex deſperatione inito,& uictoria eorū in Chriſtianos per inſidias circumuētos, quam uictoriam docet ob Chriſtianorum peccata,non illorum merita adeptos. Cap. VI.

HAc igitur legatione Hungari deſperantes,collectis in unum fortiſſimis, tali ſeſe mutuo ſermone ſolantur. Si hac quæ in præſentiarum cernitur, luce perdita,nihil eſt,quod deterius prouenire poſſit hominibus, & quia locus precij nullus,fugiendi ſpes omnis ablata, colla ſubmittere mori eſt, quid uerendum eſt nobis tela inter ipſa ruere,morte mortē inferre? Nunquid non fortunæ & nō imbecillitati caſus deputandus noſter? Viriliter enim pugnando occumbere,non eſt mori, ſed uiuere. Hanc famam tantam,hanc κληρονομίαν, id eſt, hæreditatē ut à patribus noſtris accepimus,etiam relinquamus hæredibus. Nobis debemus,nobis ſaltem credere expertis,qui copiarū paucitate nonnunquam plurimos ſtrauimus. Inualidæ plæbis ſanè congregatio plurima ad cædē tantū eſt expoſita. Sed & fugientem ſæpiſſime mars perimit: dimicantem fortiter protegit. Hi enim qui nobis ſupplicantibus non miſerentur, ignorant, neque mente percipiunt, quia uincere quidem bonū eſt, ſuperuincere nimis inuidioſum. Hac itaq; exhortatione utcunque animos recreati, tres in partes inſidias diſponunt,rectà ipſi fluuium tranſeundo hoſtes in medios ruunt. Chriſtianorum enim plurimi longa propter internuncios expectatione defatigati, per caſtra ut cibo recrearentur deſcenderant, quos tanta Hungari celeritate confoderunt, ut in gula cibum transfigerent, alijs quibuſdam fugam equis negarent ablatis. Eóque illos leuius perimebant, quod ſine equis eos eſſe conſpexerant. Ad augmentum ſanè perditionis Chriſtianorum non parua inter eos erat diſcordia. Nonnulli Hungaris non ſolum pugnam non inferebant, ſed ut proximi caderent anhelabant, atque hoc ipſi peruerſi peruerſe fecerant, quatenus dum proximi caderent, ſoli ipſi liberius quaſi regnarent. Qui dum proximorū neceſſitatibus

Audacia ex deſperatione

Diſcordiæ ciuilis exemplū

ſubueniteq;

ſubuenire negligunt, eorumq́ necem diligunt, ipſi propriam incurrunt. Fugiunt itaq; Chriſtiani,ſæuiuntq́; pagani,& qui prius placare muneribus nequibant, ſupplicantibus poſtmodum parcere neſciebant. Interfectis deniq; *Hungarorum irruptio.* fugatisq́; Chriſtianis,omnia Hungari regni loca,ſæuiendo percurrũt. Neq; erat qui eorum præſentiã niſi munitiſſimis forte præſtolaretur in locis. Illorũ ſanè adeo præualuerat uirtus,quatenus eorum pars quædam Baioariã, Sueuiam,Franciam,Saxoniam,quædam uero depopularetur Italiam. Neque tamen hoc eorum meruerat uirtus, ſed uerus domini ſermo terra cœloq́; du*Hier. 5* rabilior mutari non poterat,quemadmodum per Hieremiam prophetã omnibus nationibus in perſona domus Iſraël cõminatur dicens,Ecce ego adducam ſuper uos gentem de longinquo, gentem robuſtam,gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam,nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quaſi ſepulchrum patens, uniuerſi fortes, & comedet ſegetes tuas, & panem tuum deuorabit, filios tuos & filias tuas comedet, gregem tuum & armenta tua,comedet uineam tuam & ficum tuam, & urbes munitiſſimas, in quibus tu habes fiduciam,gladio conteret. Veruntamen in diebus illis ait dominus deus,non faciam uos in conſummationem.

De Ludouici obitu, & Conradi coronatione, & qui principes ſub eo fuerint,inter quos Henricus dux Saxoniæ,qui regi rebellantes ab eo uicti ſunt, fugiente Arnoldo Baioario in Hungariam. Et quomodo Conradus moriturus,principes omnes de pace inter ſe, & ut Henricũ Saxonẽ regẽ conſtituant exhortatur,tranſmiſſis ad eum regalibus ornamentis. Cap. VII.

Cõradus rex HAc autẽ tempeſtate Ludouicus rex moritur, Conradus ergo Francorũ ex genere oriundus,uir ſtrenuus, belloruḿq; exercitio doctus,rex cunctis à populis ordinatur. Sub quo potentiſſimi principes Arnoldus in Baioaria,Burcardus in Sueuia,Euerhardus comes potentiſſimus in Francia, Giſilbertus dux in Lothoringia erant. Quos inter Henricus Saxonũ,& Thuringorũ dux præpotens clarebat. Secundo itaq; regni huius ſuſceptionis anno memorati principes huic præſertim Henricus,rebelles extiterãt. Quos Conradus rex tam ſapientiæ uigore quàm fortitudinis robore ſuperauit, ſuamq́; ad fidelitatẽ perduxit. Arnoldus aũt nimio eius terrore coactus, cum uxore & filijs ad Hungaros fugit, fuitq́; ibidem quoad uitalis aura Conradi regis rexerat artus. Septimo denique regni ſui anno,uocationis ſuæ ad domini tempus agnouit. Quumq́; memoratos principes ſe adire feciſſet,ſolũmodo Henrico nõ præſente, ita conuenit. Ex corruptione ad incorruptionẽ,ex mortalitate ad immortalitatem uocationis meæ tempus agnoſco, & ut cerneris præſto eſt: proinde pacem concordiamq́; uos ſectari etiam atq; etiam rogo. Me hominem exeunte nulla uos regnandi cupiditas titillet,nulla præſidendi ambitio inflammet. Henricum Saxonum & Thuringorum ducem prudentiſſimum regem eligite,dominum conſtituite. Is enim eſt & ſcientia pollens, & iuſtæ

& iuſtæ ſeueritatis cenſura abundans. His itaq; prolatis, propriã coronã nõ
auro quo cuiuſcunq; ordinis penè principes pollent, uerum gemmis precioſiſ
ſimis non ſolum inquam ornatam ſed grauatam, ſceptrum & cuncta quæ re
galia ſunt indumenta, in medium uenire præcepit, ac prout ualuit, huiuſmodi
uerba effudit. Hæredem regiæq; dignitatis uicarium regalibus meis orna/
mentis Henricum conſtituo, cui ut obediatis non ſolum conſulo, ſed & oro.
Quam iuſſionem mox ſequitur interitus: & interitum eſt obedientia proſe/ *Cõradi mors*
quuta. Ipſo nanq; mortem obeunte, memorati principes coronam, cũctaq;
regalia indumenta Henrico duci contulerunt: atq; ut rex Conradus dixerat, *Henricus fit*
cuncta per ordinem narrauerũt. Qui regiæ dignitatis culmen & prius humi *Imperator*
liter declinauit, ac paulo poſt non ambitioſe ſuſcepit. Verũ niſi pallida mors
quæ pauperum tabernas, regumq; turres æquo pulſat pede, Conradũ regẽ
citiſſime raperet, is eſſet cuius nomen multis mundi nationibus imperaret.

Hoc eodem tempore Arnoldus cum uxore & filijs ab Hungaria rediens,
honorifice à Baioarijs atq; ab orientalibus ſuſcipitur Francis: neq; enim ſolũ
ſuſcipitur, ſed ut rex fiat ab eis uehementer expoſcitur. Rex Henricus quum *Arnoldi re*
obtemperare ſuis omnes iuſſionibus, Arnoldumq; ſolum reſiſtere cerneret, *bellio*
perualido collecto exercitu, in Baioariam tẽdit. Quod Arnoldus ut audiuit,
eius non paſſus eſt in Baioaria præſtolari aduentum. Verũ collectis quibus
ualuit copijs, huic obuiam properat. Cupierat ſanè & ipſe rex fieri. Quumq;
in eo eſſent, ut bellum pariter inire deberent, ſicut uir ſapiens, & deũ timens
rex Henricus cogitãs, ex utraq; parte irrecuperabile poſſe damnum accidere,
Arnoldo quatenus cum ſolo ſolus loquatur denunciat. Putans igitur Arnol
dus, quod ſingulari ſe acciret certamine, ad condictũ ſolus hora ſtatura per/
uenit. Quem ſibi obuiam properantem rex Henricus tali eſt ſermone aggreſ *Hẽrici ad Ar*
ſus, Inſana domini iuſſis quid mẽte reſiſtis? Quod populus regem me cupit *noldũ oratio*
eſſe ſcias, Imperio Chriſti quo conſtat machina mundi, Tartarus hunc me/
tuit, hunc phlegeton timuit. Conterit hic nitidos reges dudumq; tremẽdos,
Sublimesq; uolens erigit hic miſeros. Quo meritas laudes domino per ſecu/
la ſoluãt. Tú ne ſuperbe, reus, perfide, dure, ferox Inuidiæ ſtimulis ſæuaq; cu
pidine tactus, Corpora Chriſticolûm perdere ualde ſitis? Si regem populus
cuperet præponere temet. Protinus is fierẽ quem magis is cuperet. Hoc igiť
quadrifario dicẽdi genere copioſo ſcilicet breui ſicco & florido rex Henricus
ut erat animo prudens, Arnoldi animum mulcens, ad ſuos redijt,

Arnoldus uero quum ſuis omnia retuliſſet, huiuſmodi ab eis audiuit ἀπό
κρισιν, id eſt, reſponſionem. Sapiens prompſit illius ſapiẽtiæ ueræ ſententiã,
quæ ait, per me reges regnant, principes imperant, & prudentes iuſtitiam de
cernunt. Qui huic reſiſtit, illum dei ordinationi reſiſtere quis ambigit? Neq;
enim in huius electione totius populi poſſet animus eſſe unus, ſi à trinitate
ſumma quæ deus unus eſt, ante mundi conſtitutionem non eſſet electus. Si

x bonus

bonus fuerit, diligendus erit, deuſq́ in eo laudandus: ſi uero malus, æquanimiter tolerandus. Subditorum nanque plerunque exigunt merita, quatenus nonnunquam à prælatis grauentur, non regantur. Æquum autem iuſtumq́ nobis uidetur, ut à cæteris non diſſentiens hunc regem eligeres. Ipſe uero te ut tam fortunatum & prædiuitem uirum hoc pacto bearet, animiq́ tui feritatē mulceret, ut quod prædeceſſores non habuere tui, tibi concedat, ſcilicet quatenus totius Baioariæ pontifices tuæ ſubiaceant ditioni, tuæq́ ſit poteſtatis uno defuncto alterum ordinare. Conniuens igitur Arnoldus huic optimo ſuorum conſilio, Henrici regis miles efficitur, & ab eo ut iam dictum eſt, conceſſis totius Baioariæ pontificibus honoratur.

De Arnoldi Baioarij ex Hungaria reditu, & bellico in Henricū apparatu. Sed ſuorum exhortatu Henrico deditus, eidem militat. De Hungaris, audita morte Conradi, Saxoniam inuadentibus. Quibus Henricus quamuis infirmus occurrit, & ſuos exhortatus eſt, uotumq́ uouit. Cap. VIII.

PEr idem tempus dum Conradi regis interitum, atq́ Henrici in regni ſucceſſionem Hungari audirent, tali ſeſe mutuo ſermone ſunt aggreſſi. Rex forte nouus nouis uti legibus cupit. Copijs igitur collectis nō minimis, aſcendamus, ſcrutemurq́ debita utrū Hēricus rex uelit tributa perſoluere. Quod ſi non ut credimus, regibus diſſentit à cæteris, regnum eius cæde atq́ immenſis depopulemur incendijs: non Baioariorum, ſed Saxonum ubi rex ipſe eſt, primo fines occupemus, ut ſi forte quod nō ſperamus congregare exercitum uelit, neq́ de Lotharingia, neq́ de Sueuia, neq́ de Baioaria, ei mature poſſit occurrere. Sed & Saxonum ac Thuringorum terra facile depopulatur, quæ nec montibus adiuta, nec firmiſſimis oppidis eſt munita. Rex Hēricus grauiſſima ualetudine detinetur, & Hungarorū ei aduentus proxime nunciatur. Vix finetenus uerba nunciātis audierat, quū directis per Saxoniam nuncijs, poſt triduum quotquot poterat capitali ſententia ſe adire præcipit. Validiſſimo igitur per quatriduū collecto exercitu (eſt enim Saxonum mos laudandus atq́ imitandus, quatenus annum poſt unum atq́ duodecimum, nemini militum bello deeſſe contingat) & ſi corporis inualidus uiribus, tamen mentis uigore animatus, prout ualuit æquum aſcēdit, atq́ collectis in unum copijs, huiuſmodi uerbis ad pugnandi rabiem excitauit, Inclyta Saxonum ceu leo frendens Bella per innumera gens erat olim. Reſtitit hæc Carolo enſe cruento. Qui ſibimet totum ſtrauerat orbem. Fugit & hic uictus uictor ubiq́. Quod ſibi nos rediēs ſubdidit omnes, Id domini pietas geſſit ob hoc quod Participes uoluit eſſe ſalutis. Nūc mala Turcorum neſcia Chriſti Gens inimica deo gaudet in omnem, Eccleſiæ populum ducere ferrum. Proh dolor heroës heus mage quod nūc Subdere noſtra uolunt colla tributo. Sumite nunc animos more uirili: Membra ſecare precor, uiq́ ferire Sit furor heus ardens: ſancta cupido: Hæc ſtygias referant munera ad undas, Et calidos

Hērici ad milites concio

numerent

numerēt igne trientes. Talibus itaq; rex exhortationibus ad pugnam ſuorum accendi animos uidens, indicto cunctis ſilentio, hoc iterum diuini munere flaminis tactus adiecit. Priſcorum facta regum, ſanctorū ſcripta patrū nobis quid agere debeamus inſinuant. Non enim deo difficile paucis plures ſternere. Si tamen horum qui id agere cupiunt fides meretur: fides inquam non profeſſionis tantum, ſed operis: non ſolummodo oris, ſed etiam cordis. Voueamus itaq;, ac ſecundum pſalmiſtam uota reddamus. Ego inquā, ego prius, qui dignitate uideor & ordine primus. Simoniaca hæreſis deo inuiſa, & à beatiſſimo apoſtolorū principe Petro damnata, quæ ab anteceſſoribus noſtris hactenus eſt temere cuſtodita, modis omnibus à noſtro ſit regno expulſa. Connectet inuicē charitas unitatis, ſi quos diuiſit calliditas dęmonis.

De nuncio, qui Hungaros in Meresburgo eſſe nunciabat omnia deuaſtantes. Et de exploratoribus quos Hungari à captiuis moniti mittebāt. Item de pugna cōmiſſa cum Hungaris. Et de bono conſilio Henrici regis & uictoria. Et ubi ſit ipſa uictoria depicta. Caput IX.

Rex nonnulla his ſimilia dicere cœperat, quum uolipes nuncius Hungaros in Meresburgo, quod caſtrum in confinio Saxonum, Thuringorū, & Sclauorum, eſſe nunciabat. Adiecerat etiam eos non modicam paruulorū ac mulierum habere prædam, uirorū uero immenſam feciſſe ſtragem. Condixerat enim à decimo & deinceps anno neminē eſſe ſuperſtitem relicturos: quatenus per hoc terrorem nō paruum adhiberet Saxonibus. Rex igitur, ut erat animi conſtans, talibus nō terretur, uerum magis magiſq; ut pro patria pugnare, ac laudabiliter, ſi neceſſe ſit, occumbere uelint exhortatᵉ. Victos interea Hungari ſi impugnari debeant ſciſcitantur. Quumq; ab his nō aliter poſſe fieri teſtaretur: exploratoribus directis, ſi hoc uerum eſſe poſſit exquiritur. Profecti deniq; exploratores, Henricum regem immenſo cum exercitu iuxta præfatum oppidū Meresburgum contemplantur. Deniq; uix ad ſuos poterant repedare, aduentū exercitus nunciaturi. Neq; enim his fuerat alius, uerum rex ipſe belli nuncius. Haud mora, bellū incipitur, atq; ex Chriſtianorum parte ſancta mirabiliſq; uox κύριε: ex eorum turpis & diabolica hui hui frequenter auditur. Dederat autem rex Henricus ſuis ante belli inchoationem huiuſmodi ſapiens ac ſalubre conſilium: quum ad martis præludium cœperitis properare, nemo ſocium uelociori quanquam habeat, attētet equo præire: uerum clypeis altrinſecus operti, primos ſuper ſcuta ſagittarum ictus recipite: deinde curſu rapido, impetuq; uehemētiſſimo ſuper eos irruite, quatenus non prius uobis ſagittarum ictus, ſecundo poſſint emittere, quoad ueſtrorum ſibi armorum ſentiant uulnera perueniſſe. Saxones igitur admonitionis huius ſaluberrimæ non immemores ordinata æqualiter acie, currunt, nec eſt qui ueloociori tranſeat equo tardiorem: uerum clypeis ut rex dixerat, altrinſecus cooperti, ſagittarum ſuper clypeos recipiūt ictus innocuos: deinde

 ut pruden-

ut prudentiſſimus uit dixerat, ſuper hos curſu præpeti ueniunt adeo, ut eorũ prius uita cum gemitu fugeret, quàm ſecundo iaculorũ fulmina mitterentur. Fitq́ diuini muneris pietate, ut potius hos fugere quàm præliari iuuet. Velox tunc ſonipes gaudet pigro queritante. Phalerarũ præterea decor, armorũq́ honor nõ Hungaris tutelæ, ſed oneri erant. Abiectis quippe arcubus, demiſſis ſpiculis, phaleris etiam, quo expeditius equi currerẽt proiectis, fugæ ſolũmodo operam dabant. Verum omnipotens deus, qui eis pugnandi audaciã abſtulerat, fugiendi etiam copiam omnino negabat. Cæſis igitur fugatiſq́ Hungaris, immenſa captiuorũ turba diſſoluitur, atq; in lætitiæ cantum uox gemitus permutatur. Hunc uero triumphum tam laude quàm memoria dignũ, ad Meresburgum rex in ſuperiori cœnaculo domus per ζωγραφίαν, id eſt, picturã notari præcepit, adeo ut rem uerã potius quàm ueri ſimilem uideas.

Vngarorum fuga

De Ludouico quodã, quem Itali ſuper ſe regnare inuitabant: & cur Adelbertus marchio hoc fecerit, qui gener erat Berengarij. De Adelberti ex bono in malum mutatione. De eodem Ludouico in uerba Berengarij iurante, & Adelberto eundem inſtinctu uxoris ad rebellionem ſolicitante. Qui contra iuſiurandum reuerſurus, Berengarium Verona expulit: & Lucam profectus, honorifice ab Adelberto illic ſuſcipitur. Cuius conſpecta potentia, inuidiæ ſtimulis agitatur, ob quã rem ab eius fide Adelbertus mox diſceſſit. Caput X.

DVm hæc aguntur, Italienſes penè omnes Ludouicum quendam Burgundionum genitum proſapia, nuncijs directis inuitant ut ad ſe ueniat, regnumq́ Berengario auferat, ſibi obtineat: huius uero tam turpis ſceleris autor Adelbertus Iporegiæ ciuitatis marchio erat, cui & idem Berengarius filiam ſuam nomine Giſilam coniugio copulauerat, ex qua filium genuerat, cui & aui ſui uocabulum dederat. Iſte eſt, inquam, iſte Berengarius ille, cuius immenſitate tyrannidis tota nunc luget Italia, cuiusq́ lenocinio à quibuſcunq; gentibus premitur, non iuuatur. Sed ut ad rem redeamus, ſatis nunc dixiſſe ſufficiat. Præterea idem Adelbertus, quod bonis omnibus cauendum eſt, nequaquam ſui ſimilis fuit. Nam dum feruente ætate iuuenilem duceret uitam, miræ humanitatis, miræq́ ſanctitatis fuit, adeo ſane, ut ſi ei à uenatione redeũti pauper occurreret, aliudq́ nõ eſſet quod illi præſtare poſſet, cornu protinus quod collo eius fibulis aureis dependebat, ſine dilatione concederet, rurſumq́ ab eodem quanti æſtimabat acquireret. Tam diræ autem poſtmodum factus eſt famæ, ut huiuſmodi uera de eo tam à maioribus quàm à pueris cantio diceretur. Et quia ſonorius eſt, Græce illud dicamus. Adelbertus comis curtis μακροσπαθὴς μικροπιστὴς, quo ſignatur & dicitur longo eum uti enſe, & minima fide. Huius itaq; aliorumq́ ac nonnullorum Italienſium hortatu præfatus Ludouicus in Italiã uenit. Cui mox Berengarius ut audiuit, obuiam uenit. Quumq́ Ludouicus Berengario ſibi obuiam

Adelberti immutatio

uenienti

uehienti magnas adeſſe copias, ſibi uero paucas cerneret, iureiurando ei hoc terrore compulſus promiſit, ut ſi ſeſe dimitteret, quibuſcunq; promiſſionibus accitus amplius in Italiam non ueniret. Fecerat nanq; ſibi Berengarius pluri mis collatis muneribus Adelbertum Thuſcorum præpotentiſſimũ marchio nem ualde fidelem, atque ideo Ludouicus tam facile eſt expulſus. Modica uero temporis tranſcurſa intercapedine, rex Berengarius nominato Adelber to grauis eſt uiſus. Cui rei Berta coniunx ſua, Hugonis regis qui noſtro poſt tempore in Italia regnauit mater non modice fomitem miniſtrauit. Vnde fa ctum eſt ut conſulto eodẽ Adelberto marchione, cæteri Italienſes principes propter eundem Ludouicum ut adueniret tranſmitterent. Qui cupiditate re gnandi, oblitus iuriſiurandi uenit concitus in Italiam. Videns itaque Be rengarius, quod Ludouicus tam ab Italienſium quàm à Thuſcorum ſuſcipe retur principibus, Veronam profectus eſt. Ludouicus uero cum Italienſibus eum proſequi non deſiſtens, Verona etiam illum expulit, totumq; regnum ſibi uiriliter ſubiugauit. His ita geſtis, bonum uiſum eſt Ludouico, ut ſicut circumcirca uiderat Italiam, uideret & Thuſciam. Exiens denique Papia, proficiſcitur Lucam, ubi decenter miroq; paratu ab Adelberto ſuſcipitur. Berta

Quumq; Ludouicus in domo Adelberti tot militum elegantes adeſſe co pias cerneret, tantam etiam dignitatem, totq; impenſas proſpiceret, inuidiæ zelo tactus ſuis clanculum infit, Hic rex potius quàm marchio poterat appel lari. In nullo quippe mihi eſt inferior, niſi ſolũmodo nomine. Quæ res Adel bertum latere non potuit. Quod Berta ut erat mulier non incallida, audiens, non ſolum uirum ſuum ab eius fidelitate amouit, uerumetiam cæteros Italiæ principes ei infideles effecit. Vnde factum eſt, ut dum è Thuſcia rediens, Ve ronam pergeret, degeretq; ibidem, nihil hæſitans, nihil q; mali ſuſpicans, Be rengarius dato precio, cuſtodes ciuitatis corruperit, collectisq; uiris fortiſſi mis, in ipſo noctis conticinio ciuitatem ingreſſus fuerit. Adelberti magnificentia

Deſcriptio Veronenſis oppidi, & Atheſis fluuij, & pontis ſuper eum. Vbi Ludouicus corruptis à Berengario ciuibus traditus, & regno & lumine pri uatur: Hungaris Italiam laniantibus. Caput XI.

FLuuius Atheſis, ſicut Romam Tyberis, mediam ciuitatem Veronã per currit, ſuper quem ingens marmoreus miri operis, miræq; magnitudinis pons eſt fabricatus: à læua autem parte fluminis quę eſt Aquilonem uerſus, ciuitas poſita eſt, difficili arduoq; colle munita, adeo ut ſi ea pars ciuitatis quã memoratus fluuius dexteram alluit, ab hoſtibus capiatur, ea tamen uiriliter poſſit defendi. In huius uero collis ſummitate precioſi operis eccleſia eſt fabri cata, & in honore beatiſſimi Petri apoſtolorũ principis conſecrata, ubi & pro pter amœnitatem eccleſiæ, lociq; munitionem Ludouicus manebat. Beren garius denique ùt præfati ſumus, noctu ciuitatem ingreſſus, clàm Ludouico ſuis cum militibus pontem pertranſiens, in ipſo auroræ crepuſculo hunc uſq;

aduenit. Qui clamore ſtrepituq́ militũ excitatus ſciſcitat quid eſſet, in eccleſiam fugit, nulluſq́ eum præter Betẽgarij militum unum ubi eſſet agnouit. Qui miſericordia motus, noluit hunc prodere, ſed cęlare. Timens uero idem, ne ab alijs repertus proderetur, uitaq́ multaret, Berengariũ adijt, eumq́ ita conuenit, Quandoquidẽ tanti deus te habuit, ut tuum proprias in manus traderet hoſtem, debes & tu eius monita, imò pręcepta magnifacere: infit enim, Eſtote miſericordes, ſicut & pa. ue. mi. eſt. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: nolite condẽnare, & nõ condẽnabimini. Intellexit itaq; Berẽgarius, ut uir nõ incallidus, hunc quo ipſe lateret ſcire locũ, eumq́ hac ſophiſtica reſponſione decepit. Putás ne me inſulſe quem mihi dominus tradidit hominẽ imò regẽ uelle occidere? Nunquid & Dauid ſanctus regem Saulẽ à deo ſibi in manus traditũ ſeruauit, nõ quod occidere non potuit, ſed quia noluit? His ſermonibus miles inclinatus locum oſtendit, in quẽ confugerat Ludouicus. Qui captus, & ante Berengarij præſentiã ductus, huiuſmodi à Berengario ſermonibus increpatur. Quouſq; tandẽ abutere Ludouice patientia noſtra? Nũ inficiari potes te illo tempore meis præſidijs, mea diligentia circumcluſum, cõmouere etiã contrà nõ potuiſſe, meq́ miſericordia inclinatũ, quæ tibi nulla debebatur, te dimiſiſſe? Senſiſti'ne inquã te periurum in iſtis eſſe uictum? Confirmaſti ſane mihi teipſum nunq́ Italiam ingreſſurũ. Vitam tibi ſicut ei qui te mihi prodidit promiſerã, cõcedo: oculos uero tibi auferri nõ ſolum iubeo, ſed cõpello. His dictis Ludouicus lumine priuatur, & Berengarius regno potit.

Hungarorũ interea rabies quia per Saxones, Francos, Sueuos, Baioarios, nequibant, totam per Italiam nullis reſiſtentibus dilatatur. Verum quia Berengarius firmiter ſuos milites habere fideles non poterat, amicos ſibi Hungaros non mediocriter effecerat. Sed & Saraceni qui ſicut dixi, Fraxinetũ inhabitabant, poſt labefactionẽ prouincialiũ quaſdã ſummas Italiæ partes ſibi uicinas nõ mediocriter laniabant, adeo ut depopulatis pluribus urbibus, *Aquæ urbs* Aquas uenirent, quæ eſt ciuitas xl fermè miliarijs à Papia diſtans. Quæ etiã propter thermas miro in tetragonũ modo ad lauandũ ibi conſtitutas uocabulum huiuſcemodi ſortita eſt. Tantus timor inuaſerat uniuerſos, ut nullus eſſet, qui horum præſentiam niſi forte tutiſſimis præſtolaretur in locis.

De Maurorum Saracenorũ irruptione in Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, qui Garelianũ montẽ, quem alij Garganũ ſcribunt, pro munitione habebãt. Et qua occaſione ab Aphrica exierint domino id permittente. Cap. XII.

EOdẽ tempore Saraceni ab Aphrica ratibus exeuntes, Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, Romanorũ etiã ciuitates ita occupauerunt, ut unamquamq; *ali. Garganũ* ciuitatẽ mediã Romani obtinerent, mediã Aphricani. In monte quippe Gareliano munitionẽ conſtituerãt, in quo uxores, captiuos paruulos, omnemq́ ſupellectilẽ ſatis tuto ſeruabant. Nemo etiam ab occaſu, ſiue ab arcturo, orationis gratia ad beatiſſimorũ limina apoſtolorũ tranſire poterat, qui ab his

aut non

aut non caperet̃,aut immodico precio dato dimitteretur.Quamuis enim mi/
ſera Italia multis Hungarorũ & ex Fraxineto Saracenorũ cladibus preme/
retur,nullis tamen furijs aut peſtibus ſicut ab Aphricanis agitabatur. Feret̃
aũt eos hac occaſione ab Aphrica exiuiſſe,atq; Italiam adijſſe. Leone atque
Alexandro Imperatoribus Auguſtis hominẽ exeuntibus, Romanus (ut la/ *Romanus Cõ*
tius ſumus dicturi)cum Conſtantino qui nũc uſq; ſupereſt, leonis Imp. filio *ſtantinusq;*
Conſtantinopolitanũ regebat imperium.Et ſicut fieri aſſolet,primo quo Ro *imppr.*
manus ſuſcepit imperiũ anno,nõnullæ ei gentes,præſertim *ἀνατολικοὶ*, hoc
eſt,orientales,uiſæ ſunt rebellare. Factũ eſt aũt dum Imp.exercitũ ad expu/
gnandas eas tranſmitteret,Apuliã & Calabriam binas regiones quæ ei tunc
tẽporis ſeruiebãt,huic rebellaſſe. Quũq; Imp.maximis orientẽ uerſus copijs
directis exercitus huc multitudinẽ deſtinare nõ poſſet: rogauit primo ut ad
ſui fidelitatẽ priſtinã ſponte redirẽt. Qui quũ renuerent,atq; hoc ſe facturos
minime dicerent, ad Aphricanũ mox Imp. dirigit regẽ, cum precio rogans
ut ſe adiuuet,uirtutiſq; eius auxilio Apuliã ſibi atq; Calabriã ſubdat.Hac ex
legatione rex Aphricanus accitus,innumerabiles ratibus copias in Calabriã
Apuliamq; direxit,binaſq; has regiones Imperatoris dominatui potentiſſi/
me ſubdidit.Sed dum proceſſu tẽporis has regiones dimitterẽt, Romã uer/
ſus aciẽ gyrauerũt,montẽq; Garelianũ maxima pro tuitione ſibi uendicaue/
runt,multaſq; munitiſſimas ciuitates debellãtes ui ceperunt. Dñs uero no/
ſter Ieſus Chriſtus coæternus & conſubſtantialis patri, ſanctoq; ſpiritui,cu/
ius miſericordiæ plena eſt terra,qui neminẽ uult perire, ſed om̃es ſaluos fieri,
& ad agnitionẽ ueritatis uenire,ne pereant, qui ſolus deus ante mũdi conſti/
tutionẽ præuidit,atq; poſt omnẽ creaturã quaſi dñm cæteris utentẽ,ac domi
nantẽ creauit hominẽ,quẽq; in fine tẽporis per ſui ſanguinis effuſionẽ uerus
homo,uerusq; deus nõ duo ſed unus redemit, ad amorẽ ſui,propriæq; pa/
triæ dilectionẽ quoſdã beneficijs inuitat,terroribus alios cõpellit,nõ quo ſibi, *Malorũ cã*
qui nec augmentũ bonitate noſtra,ut propheta teſtat̃ dicens, Quoniam bo/
norum meorum nõ eges,nec detrimentũ malicia ſumere poſſit, ſed ut nobis
proſit.Placuit itaque ei quia beneficijs noluimus, huiuſmodi nos ad tempus
caſtigare terroribus.Sed ne Saraceni nobis diutius inſultarẽt & dicerẽt, Vbi
eſt deus eorũ? conuertit deus corda Chriſticolarũ, adeo ut amplior eis pu/
gnãdi quàm fugiendi prius eſſet cupido.

De Ioanne Rauennate,qui per nephas ſummum pontificatum inuaſerat,
per Theodoram uidelicet meretriculam.Item de quodã iuuene Aphricano,
qui ad papam uenit, eiq; conſuluit, quomodo cum Aphricanis feliciter pu/
gnare poſſet,quod eodem duce factum eſt. Caput XIII.

QVo tẽpore uenerandæ Romanæ ſedis Ioannes Rauẽnas ſummũ pon
tificatũ tenebat.Hic aũt tam nephãdo ſcelere contra ius faſq; põtificij
culmen obtinuit. Theodora ſcortum impudens huius Alberici qui nuper

hominem exuit auia (quod dictu etiam fœdiſſimum eſt) Romanæ ciuitatis
Theodoræ turpis filiæ turpiores non inuiriliter monarchiam obtinebat. Quæ diras habuit natas Maroziam
atq; Theodoram ſibi non ſolum coæquales, uerumetiam Veneris exortiuo
promptiores. Harū una Marozia ex papa Sergiò,cuius ſupra fecimus men-
Ioannes papa nothus tionem, Ioannē qui poſt Ioannis Rauennatis obitum ſanctæ Romanæ ec-
cleſiæ obtinuit dignitatē,nephario genuit adulterio.Ex Alberto autem mar-
Albericus chione Albericum,qui noſtro poſt tempore Romanæ urbis principatū uſur
pauit.Per idem tempus Rauennatis ſedis, qui ſecundus poſt Romanū Ar-
chiereum archipræſulatus habebat,Petrus pontificatum tenebat. Qui dum
ſubiectionis officio debitæ nominatū Ioannē papam qui ſuæ miniſter eccle-
ſiæ tunc temporis habebatur, Romam ſæpius & iterū domino dirigeret pa-
Theodoræ libido pæ:Theodora ut teſtatur uita eius,meretrix impudentiſſima Veneris calore
ſuccenſa,in huius ſpeciei decorem uehementer exarſit, ſecumq; hunc ſcortari
non ſolum uoluit,uerumetiā atq; etiam poſt compulit.Hæc dum impudēter
aguntur,Bononien.epiſcopus moritur:& Ioannes iſte loco eius eligitur.Pau
lopoſt ante huius diem conſecrationis nominatus Rauennas archiepiſcopus
mortem obijt, locumq; eius Ioannes Theodoræ inſtinctu priore Bononiēſi
eccleſia deſerta,ambitionis ſpiritu inflatus contra ſanctorum patrū inſtituta
ſibi uſurpauit.Romam quippe aduenięns mox Rauennatis eccleſiæ ordinat̃
epiſcopus. Modica uero tēporis intercapedine deo uocante, qui eum iniuſte
ordinauerat papa,defunctus eſt.Theodoræ autem Glycerij mens peruerſa,
ne amaſij ducentorū miliariorū interpoſitione,quibus Rauenna ſequeſtrat̃ à
Roma,rariſſimo concubitu potiretur,Rauennatis hūc ſedis archiepiſcopatū
coēgit deſerere, Romanūq;, proh nephas,ſummū pontificiū uſurpare. Hoc
igitur ſanctorū apoſtolorum uicario cōſtituto, Pœni,ut præfatus ſum,Bene-
Pœni contra Pœnos conſilium uentum Romanasq; urbes miſere laniabant. Accidit itaq; Pœnorū quen-
dam iuuenem iniurijs laceſſitum, Pœnos deſerere,& ad Ioannē papam ad-
uenite, tactumq; diuino ſpiramine papā ita conueniſſe. Sacerdos magne,ſi
ſaperes,populum terramq; tibi ſubiectā à Pœnis tam grauiter laniari nō ſi-
neres. Elige igitur iuuenes nimia quaſi mobilitate uolipedes, qui me Impera
torem,præceptorem,dominū æquanimiter audiant. Horum neminē præter
ſingulas parmas,ſingulaq; pila, enſesq; ſingulos & ſimplices ueſtes cum exi
guitate obſonij habere permittito. Sexaginta deniq; huiuſmodi iuuentis,
ſibiq; traditis aduerſum Pœnos properat, latuitq; ſecus anguſtas, quà Pœ-
norum iter erat,uias. Quumq; circumcirca ſæpius & iterum Pœni depopu-
lantes redirent, clamore cum maximo ex improuiſo atque inſperato ex inſi-
dijs proſilientes,eos faciliter trucidabant.Clamor ex ore, ictusq; ſimul à ma
nu proceſſerant. Neque enim Pœni qui quid'ue eſſet prius ſcire poterant,q̃
iſtorum ſpicula horū corporibus inhærebant. Hac deniq; fama,hocq; exer-
citio nonnulli Romanorum acciti, plurimis in locis Pœnos proſtrauerant.
callidoq;

callidoq́ꝫ hoc Aphricani cõſilio attriti,ciuitates penitus rũpto inter ſe fœdere deſerebant,ſolumq́ꝫ Garelianum montẽ ſibi pro munitione deligebant.

De conſilio Landulfi Beneuentanorũ principis Ioanni papæ dato, ut Imperatorẽ in auxilium aduocaret: cuius auxilijs fretus, feliciter cum Saracenis pugnatum eſt,diuis Petro & Paulo opitulari uiſis. Cap. XIIII.

IOanne itaq́ꝫ,ut præfatus ſum,papa cõſtituto,Landolfus uir quidam ſtrenuus,bellorũ exercitio doctus, Beneuentanorũ & Capuanorum omnium princeps clarebat.Pœnis igitur ſtatum Reipub.labefactãtibus, Landolfum hũc principem egregium quid ſuper re huiuſcemodi faciendum eſſet quam Aphricani agunt,Ioannes conſulit papa. Quod princeps ut audiuit,papam per internuncios ita cõuenit. Res hæc pater palàm magnis eſt inueſtiganda conſilijs:mittito itaq́ꝫ ad Græcorũ Imp.cuius & ipſi quæ cis mare eſt terram ſicut & noſtrã depopulari nõ ceſſant.Camerinos etiam atq́ꝫ Spoletinos noſtrum ad auxiliũ inuitato,ineamusq́ꝫ protectore deo cum his bellum.Si uincimus,non multitudini ſed deo imputetur uictoria:ſi uero uicerint Pœni,peccatis noſtris, & non inertiæ deputetur. His auditis, papa confeſtim nuncios Cõſtantinopolim dirigit, ſuppliciter Imperatoris auxilia ſibi dari depoſcẽs. Imperator uero ut uir ſanctiſſimus,deumq́ꝫ timens,copias abſq́ꝫ mora claſſibus aduehendas direxit. Quumq́ꝫ per Garelianum flumen conſcenderent: affuit & papa Ioannes cum Landolfo pariter Beneuentanorum principe potentiſſimo,Camerinis etiã atq́ꝫ Spoletinis. Horrida deniq́ꝫ inter eos pugna exoritur. Verum dum Chriſtianorum partem Pœni præualere conſpicerẽt, in Gareliani montis ſummitatẽ confugiunt, anguſtasq́ꝫ tantum uias defendere moliuntur. Ex parte uero illa qua difficilior erat aſcenſus,Pœnisq́ꝫ ad fugiendum aptior:Græci caſtrum die illa conſtituunt,in quo reſidentes Pœnos ne fugerent obſeruabant,quotidieq́ꝫ oppugnantes non mediocriter trucidabant. Græcis igitur Latinisq́ꝫ quotidie confligentibus, deo miſerante, Pœnorum ne unus quidem ſuperfuit,qui non aut gladio trucidaretur, aut uiuus continuo caperetur. Viſi ſunt autem à religioſis fidelibus in eodem bello ſanctiſſimi apoſtoli Petrus & Paulus,quorũ precibus Chriſtianos credimus meruiſſe, quatenus Pœni fugerent,& ipſi uictoriam obtinerent.

Landulfus *Conſilium bellicum* *Præliũ atrox*

De Adelberti Thuſciæ marchionis obitu,& filij eius Vuidonis præfectura,& matris eius à Berengario captione:& quot ſuſpicati ſint Bertham peperiſſe liberos Adelberto.De rebellione Mediolanẽ.& cauſa eius. De comite palatij capto,& Lanthberto non opportune commendato, quem Berengarius fruſtra requiſiuit. Caput XV.

HOc in tẽpore Adelbertus Thuſcorũ potẽs marchio morit̃.Filiusq́ꝫ eius Vuido à Berẽgario rege marchio patris loco cõſtituit̃. Bertha aũt eius uxor cũ Vuidone filio,poſt mariti obitũ minoris nõ facta eſt q̃ uir ſuus potẽtię.Quæ tũ calliditate & muneribus, tũ hymenei exercitio dulcis, nõnullos ſibi

ſibi fideles effeceſat. Vnde contigit ut dum paulo poſt à Berengario ſimul cum filio caperetur, & Mantuę in cuſtodia teneretur, ſuas ciuitates & caſtella omnia Beregario minime reddiderit, ſed firmiter tenuerit, eamq́ poſt modū de cuſtodia ſimul cum filio liberarit. Hæc, ut rumor eſt, tres ex uiro ſuo genuerat liberos: Vuidonem quem prædiximus, atq; Lanthbertū, qui nūc uſq; lumine priuatus ſupereſt. Ermengardā etiā natam ſuam ſibi Aphroditi dulcedine coæqualem, quam Adelberto Iporegiæ ciuitatis marchioni Giſila Berengarij regis filia, Berengarij ſcilicet regis huius matre defuncta, hymenei conſortio copulauerat. Quæ ei filium genuerat nomine Anſcarium, qui quantæ uirtutis, quantæq́ audaciæ fuerit, liber ſubſequens declarabit. His temporibus idē Adelbertus gener regius, Iporegiæ ciuitatis marchio, atq; Odelricus palatij comes, qui ex Sueuorum ſanguine duxerat originē, necnō & Gilebertus prædiues comes, & ſtrenuus Lanthbertus etiā Mediolanen. archiepiſcopus, nonnulliq́ alij principes Italiæ Berengario rebelles extiterant. Cauſa autem rebellionis huius hęc fuit, Dum Lanthbertus defuncto anteceſſore ſuo Mediolanen. archiepiſcopus ordinari debuiſſet, nō paruam ab eo rex Berengarius contra ſanctorū inſtituta patrum accepit pecuniam, quantā cubicularij, quantā hoſtiarij, quantam pauonarij, ipſi etiam altilium cuſtodes accipere deberent. Lanthbertus igitur archipræſulatus amore uehementer animatus, quęcunq; rex poſceret, quanto cum dolore tribueret ex hoc intelligere poteris, quod ſubſequēs lectio declarabit. Odelricum palatij comitē, quem prædiximus, uinctum tunc Berengarius tenebat. Quumq́ Lanthbertum archiepiſcopum cōſtitueret, Odelricum ei donec quid de eo ageret deliberaret, commendauit. Is autem pecuniæ multæ quam pro epiſcopatu erogarat, non immemor, hoc cū pacto cœpit de eius infidelitate diſcutere. Paucis deniq; interpoſitis diebus, rex Berengarius nuncijs directis, Odelricum ad ſe uenire præcepit. Quos ironica hac reſponſione conueniſſe nō dubium eſt. Sacerdotis officio penitus carere debeo, ſi iugulandum quempiam in manus alicuius tradidero. Intellexerunt itaq; nuncij hunc publicè rebellaſſe, quem à rege ſibi traditum abſq; eius licentia nouerant dimiſiſſe. Qui regreſſi protinus ad regem, Terentianum illud pro reſponſione dederunt. Huic cōmendes ſi quid recte curatum uelis.

Berthæ liberi

Anſcarij ortus

Rebellionis cauſa contra Berengariū

De Rodulfo Burgundione ad regnū ab Italis accito, & qualiter Hungari Odelricū Berengarij aduerſarium occiderint, & Adelbertum ac Gilebertum ceperint: ſed Adelbertus aſtu quodam pro gregario milite redemptus, elapſus ſit. Caput XVI.

QVo tēpore Rodulfus rex ſuperbiſſimus Burgundionibus imperabat. Cui in augmentū potētiæ hoc acceſſit, ut potentiſſimi Sueuorū ducis Burchardi filiam nomine Bertham ſibi coniugio copularet. Igitur Italienſes nuncijs directis hunc ad ſe uenire, Berengarium uero expellere petunt.

Inter

Inter agendum autem contigit Hungaros Veronã his ignorantibus ad-
ueniſſe, quorum duo reges Durſac & Bugat amiciſſimi Berengario fuerant.
Adelbertus deniqꝫ marchio atqꝫ Odelricus comes palatij,Gilebertus etiam *al. Giſel-*
comes, pluresq́ꝫ alij dum in montem Brixianæ ciuitatis, quæ quinquaginta *bertus.*
miliarijs à Verona diſtat,conuenticula ob Berengarij deiectionẽ haberẽt:ro
gauit Berengarius Hungaros,ut ſi ſe amarent,ſuper inimicos ſuos irruerent.
Hi uero,ut erant necis auidi,bellandi cupidi, à Berengario mox præduce ac-
cepto,per ignotas uias à tergo hos uſqꝫ adueniũt,tantaqꝫ illos celeritate con-
fodiunt,ut nec induendi ſumendi'ue arma ſpatiũ haberent.Captis igitur cæ-
ſiſq́ꝫ multis Odelricus palatij comes,qui ſe uiriliter defenderat,occidit̃.Adel
bertus autem marchio & Gilebertus uiui capiuntur. Verum Adelbertus
ut erat uir non bellicoſus,ſed ſagacitatis miræ nimiæq́ꝫ calliditatis,dũ irruere
Hungaros undiqꝫ cerneret,eſſetq́ꝫ illi omnis ſpes fugiendi ablata,baltheum,
armillasq́ꝫ aureas,omnemq́ꝫ precioſum apparatum proiecit,uilibusq́ꝫ ſe mi-
litis induit ueſtimentis,ne ab Hungaris quis eſſet dignoſceretur.Captus igit̃
ſciſcitatusq́ꝫ quis eſſet,militis cuiuſdam militem ſe eſſe reſpondit. Rogauitq́ꝫ
ſe ad uicinum caſtellum duci uocabulo Calcinaria, in quo parentes qui eum
redimerent,ſe habere aſſerebat.Ductus igitur,quia nõ agnitus,uiliſſimo pre-
cio comparatur.Emit autem illum ſuus ipſius miles nomine Leo.

De Giliberto humaniter à rege Berengario dimiſſo: ſed perfide ad Ro-
dulſum profecto,quem in Berengariũ ſic reduxit, ut cum præter Veronã re-
gno ſpoliauerit:deqꝫ pugna in Berengariũ & Rodulſum. Cap. XVII.

Gilebertus autem quia agnitus Flagellat̃,uinctus ſeminudusq́ꝫ ante Be-
rengarij regis præſentiã ducitur. Enimuero dum ante eum ſine femora *for. endy-*
libus curta indutus † endromadeductus regis ad pedes cõcitus caderet,geni *mate*
taliũ oſtenſione membrorũ ad riſum omnes cõmouit. Rex aũt,ut erat pieta *Berẽgarij mi-*
tis amator,miſericordia,quę ei nulla debebat̃,inclinatus ei nõ ut populus op *ſericordia*
tauit,malum pro malo reddidit: uerum cõfeſtim lotum,optimisq́ꝫ ueſtibus
indutũ,abire permiſit. Cui & ait, Iuſiurandũ à te nullum exigo, fidei tuæ te-
ipſum cõmitto. Si malecontra me egeris,rationem te ſcias deo redditurum.

Hunc deniqꝫ ad propria redeuntem,regis gener Adelbertus, cæteriq́ꝫ qui
cum illo rebelles extiterant, accepti immemorem beneficij ad Rodulſum ut
adueniat dirigunt. Profectus itaque eódem Gilibertus ante triginta dies in *Ingratitudo*
Italiam eum aduentare coëgit.Qui ſuſceptus ab omnibus nil Berengario ex
omni regno præter Veronam dimiſit,totumq́ꝫ tenuit per triennium uiriliter
regnum. Quum duodecim ſibimetipſi horis hoc placeat,diſpliceat hoc,mo *Rodulfi incon-*
do diligat illud, mox aſpernetur, qui fieri poteſt,ut omnibus ſemper æqui- *ſtantia*
nanimiter placeat? Igitur intra triennium iſte rex Rodulfus quibuſdam bo-
nus, alijs grauis eſt uiſus. Vnde factum eſt, ut totius regni media pars po-
puli Rodulſum,media Berengarium uellet. Parant itaque ciuile bellum non
modicum:

modicum,& quoniam Placentinæ ciuitatis epiſcopus Vuido Berengarij partibus fauebat,duodecim longe à Placẽtia miliatijs iuxta Florentiolam bellũ parant. Tum perquam horrida pugna oritur ciuilis & atra, heu quater ante Kalendas Sextilis: tamen ipſe Dum parat horrendos radios emittere phębus, Buccina martis adeſt,gnato pater ipſe perennem, Infert interitum,perimitq́ patrem genitura. Proh dolor acer auus letum parat ecce nepoti, Sternendus per eum,furijs pulſatus ab atris, Fratrem qui fodit,fratrem fodit eminus alter. Berengarius ipſe ruit medios rex percitus hoſtes Et properat. fertur ceu cœlo fulgur ab alto Dum coquit arentes cancri graue ſidus ariſtas: Non aliter dirus miſerum rex ipſe Rodulfus, Deijcit innocuum ſtricto mucrone popellum.

Prœliũ atrox

De uictoria quam Rodulfus per Bonifacium cognatum ſuum obtinuit, & Rodulfi in Italia regno.Et de Flamberto Veronenſi,qui Berengariũ occidere tentauerat. Cap. XVIII.

DEdetat rex Rodulfus Vualdradam ſororẽ ſuam tam forma q́ ſapiẽtia quæ nunc uſq; ſupereſt, honeſtã matronã, coniugem Bonifacio comiti potentiſſimo,qui noſtro tempote Camerinorum ac Spoletinorũ extitit marchio. Hic collecta multitudine, cũ Gariardo comite Rodulfo regi in auxiliũ ueniebat, atq; ut erat uit tam callidus q́ audax, maluit potius in inſidijs poſitus cum ſuis rei exitũ expectare, quàm primũ belli impetum ſuſtinere. Iam Rodulfi penè omnes milites fugerant, & Berengarij dato uictoriæ ſigno colligere ſpolia ſatagebant: quum Bonifacius atq; Gariardus ſubito ex inſidijs properantes,hos tanto leuius,quanto inopinatius fauciabãt.Pepercerat Gariardus nonnullis,haſta eos & non ferro percutiens,Bonifacius nulli parcens immenſam fecerat ſtragem. Signum itaq; uictoriæ Bonifacius ceperat, conueniuntq́ qui ex Rodulfi parte confugerant, perſequentesq́ Berengaricos fugam illos inire cogebant. Berengarius ueto in incognitum à domino Veronæ perrexit aſylum.Tanta quippe tunc interfectorum ſtrages facta eſt,ut militum uſq; hodie permagna caritas habeatur. His ita peractis, regnum ſibi rex Rodulfus potentiſſime ſubiugauit, Papiamq́ concite ueniens, congregatisq́ omnibus,Quoniam inquit,ſuperni muneris largitate mihi contigit deuictis hoſtibus regni ſolium adipiſci:nũc cordi eſt meum ueſtræ regnũ fidei commendare,Burgundiamq́ patriam ueterem uiſere.Cui mox Italienſes,Si bonum tibi,inquiunt,uidetur, præſto ſumus. Igitur poſt Rodulfi regis abſceſſum,malo Veronenſes accepto cõſilio,uitę Berengarij inſidiari moliuntur: quod Berengarium non latuit:autot autem ac repertor tam ſæui facinoris Flambertus quidam erat, quem ſibi, quoniã ex ſacroſancto fonte filiũ eius ſuſceperat,compattem rex effecerat. Pridie uero quàm pateretur,eundẽ ad ſe Flambertum uenire præcepit.Cui & ait,

Flamberti perfidia

De pro

De prudenti Berengarij regis ad Flambertum ſermone,& poculo aureo quo eum ut placeret donauit. Caput XIX.

SI mihi tecū hactenus non & multæ & iuſtæ cauſæ amoris eſſent,& quoquo modo quæ dicuntur credi poſſent,inſidiari te uitæ meæ aiunt: ſed nō ego credulus illis. Meminiſſe autem te uolo,quantæcunq; tibi acceſſiones & fortunæ & dignitatis fuerunt, eas te nō potuiſſe niſi meis beneficijs cōſequi. Vnde & hoc animo in nos eſſe debes, ut dignitas mea in amore atq; fidelitate tua conquieſcat. Neque uero cuiquam ſalutem ac fortunas ſuas tantæ curæ fuiſſe unquam puto,quantæ mihi fuit honos tuus. In quo mea omnia ſtudia,omnē operam,curam, induſtriam, cogitationem omnē fixi. Vnū hoc ſic habeto. Si à te mihi ſeruatā fidē intellexero, non mihi tam mea ſalus chara, quàm pietas in referenda gratia iocunda. His expletis, aureum non parui ponderis poculum rex ei porrexit atq; ſubiunxit: Amoris ſalutiſq; meæ cauſa quod continetur bibito,quod continet habeto. Vere autem & abſq; ambiguitate poſt potum introiuit in illum ſathanas. Beneficij quippe præſentis & præteriti immemor inſomnē illam in regis necē populos inſtigando pertulit noctem. Rex autem nocte illa quemadmodum & ſolitus erat,iuxta eccleſiam nō in domo quæ defendi poteſt, ſed in tuguriolo quodam manebat amœniſſimo. Sed & cuſtodes nocte eadē nō poſuerat,nihil ſuſpicans mali.

De Berengarij cæde,perfidia Flamberti peracta,& ſanguine eius adhuc in lapide apparente. Et de Milone milite qui Berengarij cædem ultus eſt. Caput XX.

SE primum quatiens ſtrepit Gallus, quum uigiles facit Mortales,ſolito ſonat Et pulſata deo canit Iam tunc ænea machina: Inuitatq; docens bene Letheum graue ſpernere. Laudes huic modo reddere: Qui uitam tribuit dedit Et nobis ſuperam bene Sanctam quærere patriam. Hic rex eccleſiam petit, Ac laudes domino canit. Flambertus properans uolat, Quo cum multa ſimul manus: Vt regem perimat bonum. Rex eorū uigil inſcius Audit dum ſtrepitum,nihil Formidans properat citus Hoc quid uiſere ſit, uidet Armatas militum manus. Flambertū uocat eminus. Quid turbæ eſt ait: en bone Vir quid nunc quid populus cupit Armatas referens manus? Reſpondit uetetare nil. Te non ut perimat ruit. Sed pugnare libens cupit Hac cum parte tuum petit Mox quæ tollere ſpiritum. Deceptus properat fide Rex hac,in medios ſimul Tunc captus male ducitur: A tergo hūc ferit impius Romphæa: cadit heu pius, Felicemq; ſuum deo Commendat pie ſpiritum. Deniq; quàm innocentem ſanguinem fuderit, quàmq; peruerſe peruerſi egerint, nobis reticentibus lapis ante cuiuſdam eccleſiæ ianuam poſitus ſanguinem eius cunctis tranſeuntibus oſtendēs inſinuat. Nullo quippe delibutus aſperſuſq; liquore diſcedit. Nutrierat ſibi rex Berengarius familiariter lauteq; iuuenem, imò heroem quendā, Milonem nomine, memoria *Lapis ſanguine conſperſus*

Milonis in regem pietas

ſatis ac laude dignum. Cuius ſi rex fretus conſilijs eſſet, fortunas ſibi omnes non tantum aduerſari ſentiuiſſet, niſi quia forte & hoc diuinæ prouidētię conſilium fuit, ut aliter fieri non poſſet. Is ſanè nocte eadem qua rex Berēgarius deceptus eſt, adhibitis ſibi copijs, nocturnas ei uigiliarū cuſtodias uoluit exhibere. Rex uero promiſſionibus Flamberti deceptus, Milonem ſe nō ſolum cuſtodire non ſiuit, uerum etiam atq; etiam uehementer prohibuit. Milo autem ſicut uir fidelis & rectus, ac beneficij ſibi à rege collati nō immemor, quē defendere quia defuit, nō potuit, cito acriter uindicare curauit. Tertia quippe poſt regis necem die, Flambertum eiq; in tam nephario ſcelere conniuentes, ui captos, ſuſpendio uitā finire præcepit. Fuerūt ſanè in hoc uiro nōnullæ perfectæq; uirtutes, quæ deo propitio ſuis in locis uita comite ſilētio nō tegent.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER TERTIVS, qui Antidoſis inſcribitur.

OPERIS huius titulū pater ſanctifice ſatis te mirari nō ambigo. Ais forte, Quum uirorū illuſtrium actus exhibeant, cur Antidoſis ei inſcritur titulus? Ad quod reſpondeo. Intentio huius operis ad hoc reſpicit, ut Berengarij huius qui nunc in Italia non regnat ſed tyrannizat, atque uxoris eius Vuillæ, quæ ob immenſitatem tyrānidis ſecunda Iezabel, & ob rapinatum inſatietatem lamia proprio appellatur uocabulo, actus deſignet, oſtēdat, & clamitet. Tanta enim mendaciorum iacula, tanta rapinarū diſpendia, tanta impietatis molimina in me & domum meam, cognationem & familiā gratis exercuere, quanta nec lingua proferre, nec calamus præualet ſcribere. Sit igit eis præſens pagina Antidoſis, hoc eſt, retributio, dū pro calamitatibus meis τὴν ἀσέβειαν eorū, id eſt, impietatem præſentibus futuriſq; mortalibus denudauero. Nec minus etiā ſanctiſſimis & fortunatis uiris pro collatis in me beneficijs Antidoſis erit. Ex memoratis ſanè aut memorandis nullus inuenitur aut rarus, hoc uno Berengario ſcilicet impio excepto, quorū

Liuthprandi exilium

non beneficijs genitores aut genitus uehemēter gratulemur. Deniq; quod in captiuitate ſeu peregrinatione libellus hic conſcriptus dicat, præſens indicat exulatus. Cœptus quippe in Franconouord, qui eſt xx. miliarijs locus à Moguntia diſtans, in Paxu inſula nongentis & eo amplius à Conſtantinopoli miliarijs uſq; hodie exaratur. Sed redeamus ad rem.

Quomodo defuncto Berengario, & Rodulfo ab Italia diſcedēte, Hungari Italiam dilaniauerint: & de Papiæ conflagratione, quæ metro deſcribitur, & quomodo deo miſerante, capta & deleta non ſit. Caput I.

REge Berengario defuncto, atq; Rodulfo abſente, Hungarorum rabies Salardo duce totam per Italiam dilatatur, adeo ut muros Papienſis ci-

nitatis uallo circundaret, ac defixis per gyrum tentorijs, exeundi aditum ciuibus prohiberet. Qui quum his uiribus reſiſtere non poſſent peccaris promerentibus, nec munere mulcent, Clarus ab infuſo diſcedens ſydere phœbus Zodiaci primũ ſolito conſcendere ſydus Incipit, & gelidas diſſoluere colle pruinas, Æolus atq; ſuos bis binos mittere flatus. Hungrorũ furibunda manus quum gaudet in urbem Flatibus Æolijs adiuta infundere flammas. Spiritibus ualidis paruus diffunditur ignis, Nec iuuat Hungarios ſolis hos urere flammis, Vndiq; conueniunt mortemq; inferre minantur. Confodiunt telis, calidus quos terruit ignis. Vritur infelix olim formoſa Papia, Vulcanusq; ſuos attollens flatibus artus Templa dei patriamq; ſimul conſcendit in omnem, Extinguunt matres pueri innuptæq; puellæ, Sancta caternatim moritur catechumena plebs, tunc Præſul in urbe ſua hac moritur, ſanctusq; ſacerdos Nomine qui proprio bonus eſt, dictusq; Ioãnes. Quod fuerat longo thecis in tempore clauſum, En iacet, hoc aliena manus ne tangeret aurum, Atq; per immẽſas diſſoluitur igne cloacas. Vritur infelix olim formoſa Papia, Cerneres argenti riuos paterasq; micantes, Corpora maiorum paſſim combuſta uirorũ. Iaſpidis hic precium uiridis rutiliq; topazi, Spernit & ſapphyrus, onyx, pulcherq; berillus. Inſtitor heu faciẽ nullus deflectit ad aurum. Vritur, ut ſupra. Lucidus immenſas ſeruat, nec fonte carinas Ticinus, ſentina ſimul diffundit igne. Vſta eſt infelix olim formoſa Papia: Anno dominicæ incarnationis D. CCCCXXIIII. iiij. idus Martij. indictione xij. feria. vi. hora iij. Quorum memoriam qui ibidem combuſti ſunt, uos & quicunq; legeritis faciatis uehementer exoto. Verũ pijſſimi omnipotentisq; dei ira, cuius propheta miſericordiam & iudicium concinit, cuiusq; miſericordia plena eſt terra, uſq; ad conſummationẽ non deſæuit. Nã & ſi peccatis promerentibus eſt exuſta, non tamen inimicorum manibus tradita. Impletq; quod rex & propheta canit, Nunq̃d in æternũ proijciet deus, aut non apponet ubi con. ſit adhuc: aut in finẽ m. ſ. abſc. à genera. in generationẽ. aut ob. mi. deus, aut con. in ita. ſ. miſericordias ſuas. Itemq; & alius propheta dicit, Cũ iratus fueris, miſericordiæ re. Reliquiæ igitur quæ ſupererãt, Hungaris non inuiriliter reſiſtebant, adeo ut lætabundi canerent cum propheta. Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi.

Papia uſtatio

Quod Papia beati Syri eiuſdem patroni meritis ſit liberata. Et quod idem beatus Syrus Papiam ueniens, in ſpiritu prophetico eius affluentiam & Aquileiæ caſum denunciarit. Et cur Ermegarda poſt Adelberti mariti ſui obitum tam potens extiterit. Caput II.

ACceſſit ad hoc, magnumq; iuuamen præbuit ſanctiſſimi patris noſtri doctorisq; egregij beati Syri, cuius in præfata urbe requieſcũt exuuiæ, interceſſio glorioſa. Ac ne eius uaticinium falleretur, prædicta urbs Papia ut caderet eſt impulſa. Verum miſericorditer à domino eſt liberata. Miſſus ſi-

quidē prædicationis gratia à beato Hermagora euangeliſtę Marci diſcipulo Papiam beatiſſimus pater huiuſmodi eam prophetiæ ſpiritus præſagio ho/ norauit. Delectare gaudijs urbs Papia, quia ueniet tibi ab æternis montibus exultatio. Non uocaberis minima, ſed copioſa in ciuitatibus. Et ut hoc eius uaticinium firmius crederetur, Aquileiæ non ignotæ ciuitatis caſum hac eadem hora ſermone huiuſmodi nūciauit. Væ tibi Aquileia, quia quū inter impiorū inceſſeris manus, deſtrueris, nec ultra reędificata cōſurges. Quod ita eſſe completum uiſibus patens ratio manifeſtat. Aquileia nanqȝ prædiues, atqȝ olim ciuitas immenſa, ab impijſſimo Hunnorum rege Attila capit̃ atqȝ funditus diſſipatur, nec ulterius, ut in præſentiarum cernitur eleuatur. Papia uero, ut uir ſanctiſſimus dixerat, copioſa & appellatur & cernitur: non ſolum quippe uicinas ſed & longe poſitas præcellit opibus ciuitates. Quid alias memorem, quum ipſa inſignis, & toto orbe notiſſima Roma hac inferior eſſet, ſi precioſa beatiſſimorum apoſtolorū corpora nō haberet? Patet igitur quod hanc interceſſio beatiſſimi patroni noſtri Syri eripuit, qui eam tam ueridico ac precioſo præſagio honorauit. Exuſta deniqȝ Papia, factaqȝ per Italiā non modica præda, Hungari ad propria reuertuntur. Hoc eodem tempore defuncto Adelberto Eporegiæ ciuitatis marchione, uxor eius Ermegarda Adelberti præpotentis Thuſciæ marchionis & Bertæ filia totius Italiæ principatum obtinebat. Cauſa autem potentiæ eius hæc erat, quoniam quod dictu etiam fœdiſſimum eſt, carnale cum omnibus non ſolum principibus, uerum etiam cum ignobilibus commercium exercebat.

Vaticinium — *Aquileiæ direptio* — *Papiæ celebritas* — *Ermegardæ libido ac potentia*

Quod regi Rodulfo à Burgundia regreſſo, Ermegarda paulo poſt rebellis extiterit, ita ut cum Italienſibus Papiam tenuerit. Et quomodo Rodulfus illuc tetenderit. Et quomodo aſtu Ermegardæ Rodulfus ſuos deſerens, ad eam noctu ut transfuga uenerit, & quomodo mane à ſuis quæſitus ſit: & te cognita, Mediolanum milites eius fugerunt. Item quomodo Italienſes Hugonem acceſſerunt. Caput III.

PEr idem tempus rex Rodulfus è Burgundia rediens in Italiam uenit: defunctoqȝ Berengario, regnum potenter obtinuit. Poſt autē aliquot dies Italienſes omnes cœperunt inter ſe diſſidere. Zelo quippe non modico propter Ermegardæ pulchritudinem iuxta carnis huius putredinem trahebant̃, eo quod ea ſtuprum alijs præbebat, alijs denegabat. Vnde factū eſt ut prædiues Mediolanenſis epiſcopus, nonnulliqȝ alij regis Rodulfi partibus fauerent. Cum Ermegarda uero tot ſimul rebelles aderant, quot ipſam etiā regni caput Papiam non inuiriliter defenderent. Factum eſt autem, ut rex Rodulfus collectis copijs, Papiam contenderet, caſtrameratus quinto miliario ab urbe eo in loco, quo Ticinus ſimul & magnus ille Padus conueniunt, in cuius laudibus Maro ſic canit Fluuiorum rex Eridanus. Idem,

Corniger heſperidum fluuius regnator aquarum.

Ermegarda

Ermegarda,ut non incallida, Rodulfo regi huiuſmodi noctu per memorati alueum fluuij mandata tranſmiſit.Si te perdere uellem, iam longo tempore extinctus eſſes. Tui qppe omnes te deſerere,mecꝗ ardēter adire,ſi meū modo adſit uelle,contendūt.In his enim es locis,in quibus captus uinctusꝗ eſſes,ſi eorum iamdudum conſilijs paruiſſem. Talibus rex legationibus non ſolum credulus,uerumetiam territus, nuncijs remiſſis, ſe acturū quicquid ea conſuleret remandauit. Nec mora, ſequēti nocte Rodulfus dàm cuſtodibus dimiſſis omnibus, dimiſſo tentorio, lecto etiam bene compoſito,lintrem ingreſſus ſuos deſeruit,atꝗ ad Ermegardam quantocyus properauit. Igitur mane facto, magno ſilentio regis milites tentorium circuibant: uenientibus uero principibus,nō parua inter eos admiratio erat, quur præter ſolitum rex hora huiuſmodi dormitaret. Quūꝗ ſtrepitu ut ſpadones quondā Holofernem euigilare niterentur, nullum quemadmodū ipſe, dabat reſponſum. Introeuntibus autem tentorium,nihilꝗ reperientibus, raptum hunc alij,interfectū alij damitabant. Nemo tamen quod transfuga fieret, animaduertere poterat. Verum dum hac admiratione fluctuarent,nuncius uenit qui diceret Rodulfum regem ſuper eos cum aduerſarijs eorum uelle irruere. Qui mox animo conſternati,tam celeri fuga cœperunt diſcedere,ut nō hos currere,ſed ſi uideres,diceres transuolare. Quumꝗ Mediolanum,tutum ſcilicet ad locum perueniſſent,conſenſu omniū Lanthbertus archiepiſcopus Hugoni potentiſſimo & ſapientiſſimo prouincialium comiti mandat,regnū ut Rudolfo auferat, ſibiꝗ potenter obtineat. Erat enim longo ex tempore multis argumentis & ipſe periclitans,ſi forte regnum poſſet obtinere Italicum.Hic enim Berengarius iam nominati regis tempore cum multis in Italiā uenerat. Sed quia regnādi tēpus nondū ei aduenerat,à Berēgario territus eſt atꝗ fugatus.

Quomodo Rodulfus in Burgundiam reuerſus,Burchardū ſocerum ſuum ad auxilium adduxerit. Et qua ratione idem Burchardus ſit Mediolanū profectus,& ibidem honorifice ſuſceptus,& de eius morte tractatum. Qui Mediolano rediens, Nouariam uenit:ubi & ab Italienſibus cum omnibus ſuis occiſus eſt. Et Rodulfus Burgundiam repetijt.Hugo uero comes prouinciæ Piſas appulſus eſt, unde Papiam uenit, & rex Langobardorum fit. Vuido autem Berthæ filius Thuſciæ præficitur. Caput IIII.

Rodulfus deniꝗ quum infidelitate ſuorū prænominatos aduerſarios ſuperare nō poſſet, in Burgundiam profectus,Burchardo Sueuorū duci, cuius ſibi filiam coniugio copulauerat, denunciat ut ſibi in auxilium ueniat. Qui collectis copijs, cum Rodulfo confeſtim conuenit in Italiam. Quumꝗ perueniſſent Eporegiam,Rodulfum Burchardus ita conuenit: Ipſe ego ut legationis obtentu Mediolanū proficiſcar, nō abſurdū uidetur.Hac occaſione urbem explorare,atꝗ eorū potero cognoſcere uoluntatem. Profectus itaꝗ quum iam Mediolanum perueniſſet,priuſquā urbem ingrederetur,ad beati

precioſiꝗ martyris Laurentij eccleſiam orationis gratia declinauit: ſed, ut aiunt, non tantũ petitionis gratia, quantũ alterius rei cauſa. Dicũt enim quia prope ciuitatem eſt eccleſia miro atq; precioſo opere fabricata, eum ibidem munitionẽ conſtruere uelle, qua non ſolũ Mediolanenſes, ſed & plures Italiæ principes coërcere decreuiſſet. Inde uero exiens quum iuxta murum ciuitatis

Petulanter equitaret, lingua propria, hoc eſt, Theutonica ſuos ita conuenit. Si Italienſes omnes uno, uti tantummodo calcari, informesꝗ nõ fecero equas caballicare, nõ ſum Burchardus: fortitudinem ſiquidem muri huius ſeu altitudinem qua ſe muniri confidunt, nihili pendo: iactu quippe lanceæ meæ aduerſarios de muro mortuos præcipitabo. Hoc aũt eò dicebat, quoniã neminem aduerſariorum ſuæ ibi linguæ gnarum eſſe putabat. Verũ ſuo omine non bono quidam iſtic aderat, quanꝗ pãnoſus & deſpectus, eius tamen loquelæ ſcius, qui omniũ horum Lanthberto archipræſuli celer factus eſt nuncius: qui ut erat ingenio pollens, Burchardũ nõ deſpexit, ſed eum alio animo ſuſcipiens, mirabiliter honorauit: ſed & inter cætera quaſi hoc eſſet priuilegiũ amoris, conceſſit ceruum, quem is ſuo in brolio uenaret, quod nulli unꝗ niſi chariſſimis magnisꝗ conceſſit amicis. Lanthbertus interea Papienſes omnes nonnullosꝗ Italiæ principes ad Burchardi necem inuitat, eumꝗ tamdiu tenuit, donec congregatos eſſe omnes ſperaret, qui eum occidere deberẽt. Factũ eſt igit ut Burchardo Mediolano diſcedẽte, Nouariã die perueniret eadem. Quumꝗ iſtic nocte tranſacta diluculo ſurgeret, Eporegiam tendens ciuitatẽ, Italicæ ſuper eum irruentes ſubito apparuere phalanges. Quas contra non ut uir bellicoſus properat, uerũ mox fugam inceptat. Et quoniã ſecundũ beati Iob ſententiã, terminus eius conſtitutus præteriri non poterat, & fallax equus ad ſa

Burchardi interitus lutem, in foſſam quæ muros circuit ciuitatis, equus decidens eum proiecit: ubi & ab irruentibus Auſonijs confoſſus lanceis uitam morte commutauit. Sui denique hoc uidentes, quoniam aliò non poterant, intra eccleſiam ſanctiſſimi confeſſoris Gaudentij confugiunt. Auſonij itaq; ut ex Burchardi minis non mediocriter inflammati atq; indignati, eccleſiæ fores frangunt, omnesꝗ in ea repertos, ſub ipſo etiam altari confodiunt. Quod Rodulfus ut audiuit, Italiam dereliquit, & Burgundiã percitus uenit. Hæc itaq; dũ agunt, Hugo Arelatenſiũ ſeu prouincialiũ comes nauim conſcẽderat, & per Tyrrhenũ mare in Italiã feſtinabat. Deus itaq; qui hunc in Italia regnare cupiebat, proſpe

Alphea ris eum flatibus breui Alpheam hoc eſt, Piſam, quæ eſt Thuſciæ prouinciæ caput duxerat: de qua ſic maro. Alpheæ ab origine Piſæ. Quumꝗ eòdem perueniſſet, affuit Romani papæ Ioannis ſcilicet Rauennatis nuncius. Affuerunt etiã penè omnes Italienſes nuncij, qui hunc ut ſuper eos regnaret inuitabant. Is autẽ, ut erat longo ex tempore hęc cupiens, percitus uenit Papiã, cunctisꝗ cõniuẽtibus regnũ ſuſcepit: poſt paululũ Mantuã abijt, ubi & Ioãnes papa ei occurrẽs, fœdus cũ eo pepigit. Quo tẽpore Berta matre Hugonis re-

gis mor-

gis mortua, Vuido filius eius quē ex Adelberto genuerat,ſicut prædiximus, Thuſciæ marchiā tenebat, qui Matoziā ſcortū Romanū ſibi uxorē accepat.

De plurimis regis Hugonis uirtutibus libidine fœdatis. De duobus filijs eius. De amicitia eius cum Henrico Imperatore. De patre Liuthprādi huius operis autoris ad Imperatorem Græcum ab Hugone miſſo. De duobus canibus Imperatori miſſis,qui eum dilaniare parabant. Et de patre, quut tam magnifice ſit ab Imperatore ſuſceptus. Caput V.

FVit aūt rex Hugo nō minoris ſcientiæ ꝗ̄ audaciæ, nec inferioris fortitudinis q̄ calliditatis,dei etiā cultor,ſanctęꝗ religionis amatorū amator:in pauperum neceſſitatibus curioſus:erga eccleſias ſolicitus, religioſos philoſophosꝗ uiros nō ſolū amabat,uerumetiā fortiter honorabat. Qui & ſi tot uirtutibus clarebat,mulierū tamen illecebris eas fœdabat. Hic ex Francorū genere,ex genere Theutonicorū uxorē acceperat nomine Aldā,quæ filiū ei genuerat nomine Lothariū. Habuerat ſanè tunc tēporis ex quadā muliere nobiliſſima uocabulo Vuandelmoda filiū nomine Hubertū, qui nunc uſꝗ ſuperest,& Thuſciæ prouinciæ potens princeps habet̄. Cuius acta dño propitio ſuis in locis exponent̄. Hugone igit̄ rege conſtituto,ſicut uir prudentiſſimus quocūꝗ terrarū cœpit nuncios ſuos dirigere,multorūꝗ regum ac principū amicitiā quærere: Henrici præſertim famoſiſſimi regis, qui,ut ſupra memorauimus,Baioarijs,Sueuis,Lotharingis,Francis atꝗ Saxonibus imperabat. Hic etiā Sclauorum gentem innumerā ſubiugauit,ſibiꝗ tributariā fecit. Primus etiam hic Danos ſubiugauit,ſibiꝗ ſeruire coēgit: ac per hoc nomen ſuum multis nationibus celebre fecit. Rex igitur Hugo quū reges ac principes amicos circūcirca acquireret, ſtuduit nomen ſuū etiā Achiuis longe à nobis poſitis notū facere. Imperabat uero his tūc tēporis memoria ſatis & laude dignus Romanus Imp. liberalis,humanus, prudens ac pius: cui tū propter morū probitatē,tū ꝓpter linguę urbanitatē genitorē meū direxit nunciū.

Hugonis laus

Alda

Hubertus

Henrici Imp. geſta

Romanus

Qui quū eōdē perueniſſet,inter cætera quæ Imperatori Romano rex Hugo miſerat munera,duxit duos canes, quales in eadem patria non ſunt alicui uiſi. Qui quū ante eius præſentiā adducti fuiſſent,niſi multorū brachijs conſtricti fuiſſent,eum protinus morſibus laniaſſent. Puto enim quod dū hunc Græcorū more cheriſtro opertum,habituꝗ inſolito uiderunt indutum,non hominē ſed monſtrum aliquod putauerint. Deniꝗ magno cum honore ab eodē ſuſceptus eſt Imperatore. Nec tam pro rei nouitate,aut munerum magnitudine, quantū quoniā dum præfatus genitor Theſſalonicā ueniſſet, Slauorū quidā qui rebelles Imperatori Romano extiterant,terramꝗ eius depopulabantur,ſuper eum irruerunt. Verum dei actum eſt pietate,ut eorū principes uiui nōnullis mortuis caperent̄. Quos dum præſentaret Imperatori,immēſa affectus eſt lætitia,magnoꝗ ab eo genitor munere donatus: ad Hugonē regē qui ſe illuc trāſmiſerat redijt lætus. Poſt reditū uero eius paucis inter

Liuthprandi pater

poſitis ſolibus languore correptus monaſteriū petijt, ſanctæq́ conuerſatio-nis habitum ſumpſit,in quo poſt dies quindecim mortuus me paruulo dere-licto migrauit ad dominum. Nunc autem quoniam Imperatoris Romani mentio facta eſt,quis fuerit,qualitér ue ad imperij culmen peruenerit,hic nō abſurdum mihi uidetur referre.

De leone ferociſſimo, quem Romanus qui poſtea imperauit, for-tiſſime peremit,& de focij eius pauore. Cap. VI.

IMperante quoq; Leone Conſtantini huius genitore,Romanus iſte Impe-rator quanq̃ πτωχός,id eſt,pauper,ab omibus tamen χρήσιμος,id eſt, utilis habebať. Erat autem ex mediocribus ipſis qui nauali pugna ſtipendia ab Imperatore acceperant.Qui quū ſæpius & iterum εἰς τὴν μάχην,id eſt, in pugna nonnulla, χρήματα, id eſt,utilia faceret, à ſibi præpoſito adeo ho-noratus eſt,ut primus nauium fieri mereretur. Quadam autem nocte,dum Saracenos exploratum abiret,eſſetq́ in eodē loco palus,atq; harundinetum non modicū, contigit leonē ferociſſimū ex harundineto proſilire,ceruorūq́ multitudinē in paludem demergere,unumq́ eorū capere, ſicq́ rabiem uen-tris mitigare. ζώμανος δὲ τῶν αὐτῶν,id eſt,Romanus aūt eorundē ſonitum audiens, timuit ualde.Putauit enim multitudinē Saracenorum eſſe, qui con-ſpectum ſe fraude aliqua uellent perimere. Mane autē primo exurgens quū diligentiſſime omnia conſideraret,conſpectis ueſtigijs εὐθέως,id eſt,cōfeſtim quid hoc eſſet agnouit. Leone itaq; in harundineto cōmorante, Romanus Græcū ignem,qui nullo præter q̃ aceti liquore extinguiť,undiq; per harun-dinetum præcepit iactari.Erat aūt in harundineto aceruus harundinibus ple nus,in quem leo confugiens,illo ab igne eſt ſaluatus. Ventus quippe contra ria ex parte flans,ignem ne ad aceruū uſq; perueniret amouit.Romanus præ terea poſt ignis extinctionem,uno tantū cum aſſecla enſem ſolum dextera, ſiniſtra autem pallium geſtans,locū omnē peragrans luſtrat,ſi forte os ex eo uel ſignū aliquod reperiret. Iam uero quum in eo eſſet, ut nihil inueniens re-pedaret,quid hoc monſtri eſſet quod aceruus ille ſit ab igne ſaluatus,ſtuduit uiſere.Quumq́ duo prope aſſiſterēt, ſecumq́ rebus ex nōnullis fabularenť, leo hos tantum audiuit,quoniamquidē ob caligantes oculos διὰ τῷ κάπνῳ, id eſt,ob fumū uidere nō potuit. Volēs igitur leo animi ſui feritatē quam ab igne cōceperat,in hos euomere, ſaltu rapidiſſimo quà illorū uoces audierat, inter eos proſilijt.Romanus uero,non ut ſuus aſſecla pauitans, ſed ea potius mente conſiſtens,ut etſi fractus caderet orbis,impauidum ruinæ ferirent,pal lium quod manu geſtabat, inter brachia miſit. Quod dum pro homine leo diſcerperet, Romanus hunc à tergo totis uiribus inter cluniū iuncturas enſe percuſſit.Qui diſſociatis diuiſisq́ cruribus quia ſtare nō poterat, penitus ce-cidit. Leone igiť interfecto, Romanus ſeminecem aſſeclam ſuū ſolo ſtratum eminus uidit,quem & uocare uoce præcipua cœpit.Sed quū nullū daret om-

Græcus ignis

nino

nino reſponſum,idem Romanus propter eum aſtitit,pedeq; pulſans,Surge, inquit,miſer.Qui conſurgens præ admiratione dum leonis immanitatē conſpiceret,non habuit ultra ſpiritum. Stupebant autē omnes de iſto Romano hæc audientes. Vnde factum eſt,ut tam pro cæteris quàm pro præclaro hoc præſenti facinore nō multo poſt à Leone Imperatore tāto donaretur honore, ut omnes naues ipſius eſſent in manibus,eiusq; iuſſionibus obedirent.

De ijs qui Leoni Imperatori ſucceſſerunt, & Conſtantini morte, ac Romani per ſtratagema & aſtum ad imperium euectione. Cap. VII.

LEo deniq; Græcorū piſſimus Imperator,cuius ſupra fecimus mentionē, *Leonis mors*
corporis humani debitum ſoluens, uiamq; carnis uniuerſæ ingrediens, *ac ſucceßores*
regni ſui hæredem,Alexandrum fratrem germanum, unicumq; filium Conſtantinum,qui nunc uſq; ſupereſt, & feliciter regnat,paruulum, & ut Græci aiunt, ἄλαλον,id eſt, mutum & infantem dereliquit.Quibus ad tuendū palatium, tutandamq; rem priuatam, ut iſtic moris eſt,eunuchum officio†Parachimmenon dedit. Focam uero domeſticum maiorem, hoc eſt, terreſtris ducem exercitus fecit. Romanum autem non claro natalium ortu,ſed cordis magnanimitate nobilem,naualis exercitus principem ordinauit. Alexander poſt modicum defunctus,ſoli Conſtantino paruulo imperiū dereliquit.Deniq; tempore quo magnus Imperator Leo migrauit ad Chriſtū,Focas præfatus Domeſticus terreſtris dux exercitus contra Simonem Bulgarorum regem copias duxerat, eiq; Conſtantinopolim uenire cupienti non inuiriliter repugnabat.Romanus uero ut nō incallidus, audito Imperatorum, hoc eſt, Leonis atq; Alexandri interitu, haud longe ab urbe collecto claſſiū exercitu fugit,atq; in inſulam paruam iuxta Cōſtantinopolim, ita ut è palatio uideri penè poſſet,ratibus collectis aduenit: ad palatium autem minime transfretauit, laudesq; iuxta conſuetudinem Porphyrogeniro minime decantauit. Quæ res eunucho Parachimmeno, cunctisq; Conſtantinopoleos principipus ſtuporem timoremq; non paruum attulit. Internuncijs itaque quid hoc monſtri ſit quod regem non adierit,laudesq; debitas nō ſoluerit,ſciſcitantur. His à Romano reſpondetur,quod propriæ uitæ timens palatium declinarit, & adiecit, quod ſi Parachimmenos cæteris cum principibus ſe non adiret,ui- *Romani dolo*
tamq; iureiurando promitteret,mox ſe ad Cretenſium Saracenorum regem *ſe mine*
conferret, regnumq; Argiuorum ſui auxilij fortitudine debellaret. Quod quàm callide dixerit exitus declarabit. Igitur quod præfati ſumus, principes terrore compulſi,ignorantes quod lateret anguis in herba,omnes hunc fiducialiter adeunt,quod mandauerat gratanter cupientes implere.Quos omnes non malo conſilio accepto proiectos in ſentinam ligat: ſicq; ſecutus ad urbem magno cum comitatu feſtinat, hisq; quos ſuſpectos habuerat,palatiū purgat,ſuæ parti parentes ibi collocat: rectorem, magiſtros,patricios,logotheum,Eparchon, χειτωνίτας cubicularios,protoſpatharios,ſpatharios,ſpatharocan-

forte, παρακοι- κώμενον

tharocandidatos παραβαλαοσίους facit. Cæteros ut diximus abdicat. Qui etiam ut cœptum opus firmius patraret, cum Porphyrogeniti matre Zoizone nomine, uenerea eſt dulcedine iunctus. Tota mox ciuitas coronat,& Romanus pater Baſileos appellatur.

De Phoca altero ex principibus aulæ, qui audito quod Romanus eſſet ad imperium euectus, uictoriam Bulgaris ſponte conceſſit cum multa ſuorum ſtrage fugiens, quocirca à Romano captus oculis priuatur. De Simeone Bulgarorum rege ex monacho, cuius filius Baianus magica arte homines in lupos uertit. Item de Helena ſeu Irena, quæ Conſtantino Imperatori nupſit. Cap. VIII.

CVm Bulgaris præterea pugnanti Phocæ Domeſtico, qui & ipſe pater Baſileos ardēter fieri cupiebat, in ipſo bello iam de hoſtibus triumphũ tenenti quid à Romano actũ ſit nunciatur, qui mox animo conſternatus, nimio dolore compulſus, uictoriæ ſignũ quo hoſtes inſequebat̃ proiecit, terga uertit, fugam ſuos inire fecit. Reparant itaq; Bulgari Simeonis hortatu animos, & quos prius aduerſo marte fugarat, proſpero poſtmodum inſequunt̃, tantaq; tunc Argiuorũ ſtrages efficitur, ut longo poſt tempore campus plenus oſſibus uideretur. Omni deniq; cum feſtinatione iam nominatus Phocas Domeſticus Cõſtantinopolim redit, palatium ingredi cupit, & arte fieri pater Baſileos ſatagit. Sed quia cõſilij uis expers mole ruit ſua, & ut Flaccus dicit: Dij rem temperatam prouehũt in maius, à Romano Domeſticus iſte capitur, atq; utroq; lumine priuatur. Bulgaris non minima uis augetur, ijsq; Simeon Græcos depopulandi uiciſſitudo dupla rependitur. Tunc etenim Simeonē ἡμίαργον, id eſt, ſemigræcum eſſe aiebant, eo quod à pueritia Byzantij Demoſthenis rhetoricam, Ariſtotelisq; ſyllogiſmos didicerit. Poſt hæc autem relictis artium ſtudijs, ut aiunt, cõuerſationis ſanctæ habitum ſumpſit: uerũ paulo poſt regnandi cupiditate deceptus, ex placida monaſterij quiete ad ſeculi procellam tranſijt, elegitq; potius apoſtatam Iulianũ, quàm beatiſſimũ Petrum cœleſtis regni clauigerum imitari. Qui duos filios habuit, unum nomine Baianum, alterum qui nunc uſq; supereſt, potenterq; Bulgaris princi-
Baiani præſtigia patur, nomine Petrum. Baianus autem adeo fertur didiciſſe magicam, ut ex homine fieri lupum, & quamcunq; uellet aliam cerneres feram. Romanus præterea eodem quo pater Baſileos conſtitutus eſt anno, filiam ſuam Helenam Imperatori paruulo ſuo domino Conſtantino Porphyrogenito coniugem dedit. Porphyrogenitum autē non in purpura, ſed in domo quam Porphyram ſuperius diximus nominatã, appello: ut uidere eſt libro primo pluribus capitibus. De æde autem ſacra quam ædificauit, hoc addi poteſt, quod ipſam νίαν, hoc eſt nouam alij uocant: alij uero ζνίαν, quod lingua noſtra nouennalem ſonat, appellant: eo quod ibidem horarũ eccleſiaſticarum machina nouem pulſata ictibus ſeu uocibus ſonet.

De oratione

De oratione Romani ad principes Romanos, poſtquam Imperator conſtitutus eſt. De humilitate proſapiæ Romani, qui Chriſtophorum filium ſuum inique Conſtantino Imp. filio in imperij aditione prætulit, quam iniuriam deus morte Chriſtophori ultus eſt. De Conſtantini Porphyrogeniti religione & exercitatione, paceq; cum Bulgaris per Irenam facta.

CAPVT IX.

SEcundo itaq; quo pater Baſileos conſtitutus eſt anno, Romanos conuocatos ad ſe principes ita conuenit: Romanæ dignitatis ἄρχοντες, id eſt, principes, quoniam uobis conſultis nō ſolum inquā pater Baſileos ſum conſtitutus: uerumetiam ſanctiſſimi Imp. fidelitati γλαυκώπιδος Helenæ, id id eſt, uirides oculos habentis coniunctione ſociatus: hic aliquo imperialis ornatus indicio monſtrari dignum in corpore reor, quod celebratur à populis ex nomine dignitatis. Iudicatum deniq; à populo, cōmuniq; decretū eſt conſilio, ut quia tantæ erat dignitatis. & λευκώλενον filiam ſuam Helenā Imp. ei copularat, rubricratarum pellium caligis, ut iſtic Imperatorum moris eſt uteretur. Sed ne hoc quidē ſatis ei uiſum fuit. Siquidē poſt unius anni ſynaxin quum amplioris iam potentiæ eſſet, talibus aggreditur eoſdem principes ſermonibus. Quoniam cōmuni ueſtro iudicio definitū eſt imperialibus me uti caligis, τρίφαντοι ἥρωες, id eſt, nobiliſſimi heroes, ueſtræ autoritatis beneuolentiæ quæ contuliſtis, mihimet uidentur precioſa. diligentius uero conſideranti riſum mouere uidentur: illi enim facile ad riſum turbas illiciūt, qui uarijs ſeſe depingunt coloribus. Deniq; riſum non ſolū alijs, ſed & mihijpſi mouent, dum pedibus Imperatorem, capite cōmunem uideor imitari plebem. Namq; comœdiæ mimus quiſq; melior. Igitur aut coronā præbete, aut caligas quibus ridiculus populo uidear, auferte. Hoc plane dicto, magis autē qua cunctis præerat poteſtatis autoritate, omniū iudicio coronā recepit, & caligarum decorem minime perdidit. Huius miretur prudentiā nemo, ſed laudes referat deo cordis ex intimo, Qui erigit eliſos, ſoluit compeditos, cuius in manu calix uini meri plenus mixto inclinans ex hoc in hoc. Is autē humili erat proſapia, ex Armeniorum ſcilicet gente oriundus, neque ſolum mente conceperat futurum, ſe regis in aula eſſe, nedum imperialia ſceptra tenere, ſed quod prophetiſſa Anna dicit, Dominus pauperē facit & ditat, humiliat & ſubleuat, ſuſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, ut ſedeat cum principibus & ſolium gloriæ teneat. Domini enim ſunt cardines terræ &c. Regi itaque immortali, inuiſibili, ſoli deo honor & gloria per cuncta ſeculorum ſecula, Amen.

Romani ad principes Ro. concio

Alia eiuſdē concio

Deniq; Romano Imperatore cōſtituto, Chriſtophorū quē ante imperij dignitatē habuerat, Imperatorē cōſtituit. Poſt impij uero ſui ordinationē uxor eius filiū ei peperit nomine Stephanū. Rurſus concepto fœtu aliū ei peperit

nomine

nomine Conſtantinum. Quos omnes Imperatores conſtituens, contra ius faſq; & ſecum Chriſtophorum primogenitũ domino ſuo Imperatori Conſtantino porphyrogenito præpoſuit: adeo plane ut procedentes ad publicũ ad ſanctam Sophiã ſcilicet, uel ad ἐλαχόρνας, ſeu ad ſanctos apoſtolos, Romanus cum Chriſtophoro primogenito præcederẽt: Conſtantinus porphyrogenitus, & duo cæteri ſequerentur. Quod quàm indigne iuſtus iudex pertulerit, ultio ſubſequens declarauit. Nam poſt modicum Chriſtophorus defunctus eſt. Conſtantinus itaq; Porphyrogenitus tum orationi tum lectionibus uacans, totum ſe domino cõmendabat, opere manuum uictum quæritans, ſanè τὴν ζωγραφίαν, id eſt, picturam perpulchre exercebat. Eodem tempore Simeon cum Bulgaris Argos cœpit uehementer affligere. Quem Romanus filij ſui Chriſtophori filia filio illius Petro qui nunc uſq; ſupereſt, uxore data, ab incœpto furore compeſcuit, ſibiq; fœdere placido ſociauit. Vnde & puella mutato nomine εἰρήνη Irene, id eſt, pax eſt uocata, eo quod per eam inter Bulgaros & Græcos pax ſit firmiſſima conſtituta.

Conſtantini ſtudia

De Vualberto & Gezone Papienſibus, qui ſeditionẽ contra Hugonem regem concitauerunt, & de Hugonis concione. Caput. X.

HIs temporibus Vualbertus & Gezo, prænomine Euerhardus, Papiæ præpotentes iudices erant. Cauſa autem potentiæ Vualberti hæc erat. Quoniam Cumis ditiſſimo in loco filium ſuum Petrum epiſcopum fecit: Razam uero natã ſuam Gileberto comiti palatij coniugio ſociauerat. Ea tamen tempeſtate uterq; defunctus erat. Ticinenſis itaq; qui & Papienſis populus omnis ad hunc conuenerat, cauſaſq; omnes & controuerſias ante eum decidebat. Participatione deniq; huius potentiæ memoratus Gezo prænomine Euerhardus quoniam affinitate quadam ei iungebatur, præpotẽs habebatᵗ: qui nobilitatem ſuam prauis moribus deturpabat. Fuit enim ambitioſus nimis, cupidus, inuidus, ſeditioſus, iuris corruptor, præceptorum dei immemor. Quod deus nõ paſſus eſt abire inultum. Et ne diutius protraham ſermonẽ, Catilinæ omnino ſimilis, qui ſicut conſulem & Reipub. defenſorem Marcum Tullium Ciceronem conabatur occidere, ita & hic regem Hugonem morti molitus eſt tradere. Quadam enim die dum nihil mali ſuſpicans rex Hugo, Papiæ cum paucis degeret: hic ſeditione facta, uoluit ſuper eum irruere: ſed Vualberto (qui nõ tam ferocis animi erat) remorante tardatus eſt. Nec minus etiam eos rex Hugo ſuis rhetoricis ac melle dulcioribus eloquijs ab incepto furore compeſcuit. Dum enim ſeditionẽ ſuper ſe exortam, atq; in domũ Vualberti cõgregatam eſſe cognoſceret, huiuſmodi omnes per internuncios ſermone conuenit. Quid eſt uiri fortes, quod tam ſubito, tamq; inſperate contra dominum, imò & regem ueſtrum cõmoti eſtis? Si quippiam quod diſpliceat actum eſt, conſolidetur. Neq; enim ſera emendatio reprehendi poteſt, præſertim ſi nulla negligentia prætermiſſa eſt. His auditis cuncti animi furorem

Gezonis uitia

Hugonis ad ſeditioſos concio

rorem mitigarunt. Solus Gezo in qua prius fuerat proteruia manens operā dabat,ut omnes ſuper regem irruerent, eumq; turpiſſima morte trucidarēt. Verum diſponente deo,affectus eius prauus effectū habere nō potuit. Reuerſi igitur ad regem nuncij,prout uiderant & audierant,enarrauerunt.

De Vualberti & Gezonis captorum ſupplicijs,prudentia Hugonis,& uirtute Samſonis,& fabula Tireſiæ,quur cæci uitales ſint,& de Hilduini & Ratherij epiſcoporum ambitione. Caput XI.

VErum rex Hugo hæc omnia quaſi pro nihilo mente ſubdola ducēs,Papia egreſſus, longe aliò properare feſtinat, miſſisq; circumcirca literis, milites ſuos ad ſe uenire præcepit. Quos inter Samſon præpotēs comes aduenerat, qui iam dicto Gezoni inimiciſſimus erat. Is deniq; ut regem uidit, ita eum conuenit. Solicitum te equidē de urbanis rebus cōtra te tumultuoſe & moleſte his diebus actis intueor. Verum ſi me audis,mihiq; obtemperas, ſuis ipſi capientur laqueis. Alteri enim qui melius cōſilium dare poſſit quàm ego, non facile poteſt inueniri: tibi certe nemo melius dabit. Vnum tamen peto,ut dum capti fuerint mea opera. Gezo cum omni ſua ὑπόστασι, id eſt, ſubſtantia,meis tradat in manibus. Quem dum dari ſibi à rege audiuit,adiecit, Leo Ticinenſis epiſcopus ciuitatis Vualberto & Gezoni non habetur amicus.Hi ſanè quibuſcunq; poſſunt ei modis aduerſantur.Scitis deniq; moris eſſe,regi ab alijs locis Papiam tendenti ciues fortiores extra urbem occurrere.Mandate itaque clàm epiſcopo, ut dum ſtatuto tempore Papiam ueneritis,& ipſi nobis extra urbem obuiam uenerint,portas ciuitatis omnes ſerari faciat,clauesq; ſibi ipſe retineat,ut dum capere eos cœperimus,nec in urbem confugere,nec ab urbe auxilium poſſint expectare. Quod & factū eſt. Nam dum ſtatuto tempore rex Papiam tenderet,& memorati ei obuiam exirent, epiſcopus libenter ut ei imperatum fuerat fecit. Rex itaque omnes capere,ut Samſon conſilium dederat fecit. Confeſtim igitur Gezo Samſoni traditus, utroq; lumine priuatur,& lingua quæ in regem blaſphemiam dixerat,ei abſcinditur. O factum bene,ſi ſicut cęcus, ita & mutus cunctis extitiſſet temporibus. Sed ô ſcelus. Quoniā lingua abſciſſa loquelam nō perdidit,ſecundum Græcorum fabulas oculorum priuatione uitam ſibi protelauit, quæ multis ad perniciem uſq; in præſentem diem eſſe non deſinit. Fabulam uero quur cęci plurimum uiuant,ſecundum Græcorum ineptiam his inſeramus,quæ talis eſt. ζεὺς καὶ ἥρα &c. hæc eſt interpretatio, Iupiter & Iuno cōtenderunt de amoribus,uter plures libidines haberet in coitu. Et tunc Tireſian Euri filium quæſiuerūt. Ille enim in utraſq; naturas tranſmutatus erat, quia dracone calcauerat. Hic ergo contra Iunonem pronunciauit. Iuno irata cæcauit eum. Iupiter autem donauit ei multos uiuere annos,& quæcunq; diceret,diuinando dicere. Sed redeamus ad rem. Gezone,ut prædiximus, membris deſœdato, ſubſtantia illius diripitur. Cæteri complures cuſtodiæ mancipantur. Vual-

Samſonis oratio

Gezonis ſupplicium

Tireſiæ fabula

Vualberti bertus poſtridie capite truncatur,theſaurus cuius infinitus diripit̃. Vxor eius *ſuppliciū* capitur, & ut theſauros occultos tradat, diuerſis cruciatibus laniatur. Creuit extunc nō ſolum Papiæ,ſed & per omnes Italiæ fines regis timor.Neq; hūc ut reges cæteros flocci pendere,uerum modis omnibus honorauere.Eodem *Hilduini* tempore Hilduinus Laudocienſis eccleſiæ epiſcopus propria ſede expulſus, *exilium* ad Hugonem regem,cui affinitatis linea iungebatur,in Italiā uenit. Qui honorifice ab eo ſuſceptus, Veronenſem ei epiſcopatum ad ſtipendij conceſſit uſum. Factum eſt autem,ut poſt paululum Lambertus archiepiſcopus moreretur,& hic loco eius Mediolani epiſcopus ordinaretur. Venerat autē cum *Ratherius* præfato Hilduino monachus quidam Ratherius nomine,qui ob religionem ſeptemq; liberalium artium peritiam Veronæ epiſcopus conſtituitur: ubi & Milo,de quo ſupra commemorauimus,comes habebatur.

Qualiter Ioannes papa ſit captus,cuſtodiæq; in qua moriturus erat traditus.Qua munitione urbs Roma munitur: & quomodo Hugo per Albericū urbe ſit eiectus,quod diuinæ diſpoſitioni aſcribendum cenſet,ob peccatum Hugonis regis. Caput XII.

VVido interea Thuſciæ prouinciæ marchio cum Marozia uxore de Ioannis papæ deiectione cœpit uehementer tractare, atque hoc propter inuidiam quam in Petrum fratrem papæ habebāt.Quoniam quidem illum papa quaſi fratrem proprium honorabat.Contigit itaque Petro Romæ degente, Vuidonem clàm multos habuiſſe milites congregatos. Quumq; die quadam papa cum fratre,paucisq; alijs in Lateranenſi palatio eſſet, Vuidonis & Maroziæ milites ſuper eos irruētes, Petrum fratrem ipſius ante oculos interfecerūt, eundem uero papam comprehendentes, cuſtodiæ manciparūt, in qua nō multo poſt defunctus. Aiunt enim quod ceruical ſuper os eius po ſuerint,ſicq; eum peſſime ſuffocarint. Quo mortuo, ipſum Maroziæ filium *Ioannes no-* nomine Ioannem,quem ex Sergio papa meretrix ipſa genuerat,papam con *thus ſit papa* ſtituunt. Vuido uero non multo poſt moritur, fraterq; eius Lambertus ipſi uicarius ordinatur. Marozia uero ſcortum impudens nimis, ſuos nuncios poſt Vuidonis mariti ſui mortem Hugoni regi dirigit, eumq; inuitat ut ſe adeat, Romamq; nobiliſſimam ciuitatem ſibi aſſumat.Hoc autem nō aliter poſſe fieri teſtabatur,niſi eam ſibi rex Hugo uxorem faceret.

In Maroziæ libidinē

Quid Veneris facibus compulſa Marozia ſæuis?
Coniugis ecce tui ſpectas tu ſuauia fratris.
Nubere germanis ſatagens Herodia binis,
Immemor aſpiceris præcepti cæca Ioannis,
Qui fratri uetuit,fratris uiolare maritam.
Hæc tibi Moyſeos non præſtant carmina uatis,
Qui fratri ſobolem fratris de nomine iuſſit
Edere,ſi primus nequeat ſibi gignere natum.

Noſtra

Noſtra tuo peperiſſe uiro te ſecula norunt.
Reſpondes ſcio tu, nihil hoc uenus ebria curat.
Aduenit optatus ceu bos tibi ductus ad aram
Rex Hugo Romanam potius commotus ob urbem.
Quid iuuat ô ſcelerata uirum ſic perdere ſanctum?
Crimine dum tanto ſatagis regina uideri,
Amittis magnam domino tu iudice Romam.

Quod recte eſſe actum non ſolum ſenſata, uerumetiã inſenſata animaduertunt. In ingreſſu Romanæ urbis quædam eſt miri operis, miræq; fortitudinis conſtituta munitio, ante cuius ianuã pons eſt precioſiſſimus ſuper Tyberim fabricatus, qui primus Romam ingredientibus atq; egrediẽtibus eſt: nec eſt alia niſi per eum tranſeundi uia. Hoc tamen niſi conſenſu munitionẽ cuſtodientium fieri nõ poteſt. Munitio autem ipſa, ut cætera deſinam, tantæ altitudinis eſt, ut eccleſia quæ in eius uertice uidetur, in honore ſummi & cœleſtis militiæ principis archangeli Michaëlis fabricata, dicatur eccleſia ſancti angeli uſq; ad cœlos. Rex deniq; ob munitionis confidentiam relicto longe exercitu, cum paucis Romam aduenit. Qui decenter à Romanis ſuſceptus, in prædictam munitionem ad prædictæ Maroziæ meretricis thalamum declinauit. Cuius inceſto dum potitus eſſet concubitu, Romanos quaſi iam ſecurus deſpicere cœpit. Habuerat ſanè Marozia filium nomine Albericũ, quem ex Alberico marchione ipſa genuerat. Qui dũ matris hortatu regi Hugoni uitrico ſcilicet aquam funderet, ubi manus ablueret, ab eo pro correctione in faciem cæſus eſt, eo quod non moderate & prudenter aquam effunderet. Is uero, ut illatam ſibi poſſet ulciſci iniuriam, cõgregatis in unum Romanis, huiuſmodi eos ſermone conuenit. Romanæ urbis dignitas ad tantam eſt ſtultitiam ducta, ut meretricũ etiam imperio pareat. Quid enim fœdius, quid'ue turpius, quàm ut unius mulieris inceſtu Romana ciuitas pereat? Romanorũ aliquando ſerui ſcilicet Burgundiones, Romanis imperent? Si meã priuigni ſcilicet ſui faciem cecidit, quum pręſertim nouus habeatur hoſpes, quid uobis iam inueteratum facturum creditis? An Burgundionũ uoracitatem atq; ſuperbiam ignoratis? Ipſam enim nominis ſaltem ethymologiam diſpicite: Burgundiones ideo dictos, quoniam dum Romani orbe deuicto ex gente hac captiuos ducerent multos, conſtituerũt eis ut extra urbem domos ſuſtollerent, à quibus & paulo poſt à Romanis ob ſuperbiam expulſi: & quoniam ipſi domorum congregationem quæ muro non clauditur, Burgum uocant, Burgundiones quod eſt à Burgo expulſi à Romanis appellati ſunt. Cæterũ ſecundum naturale nomen Galli Allobroges nuncupantur. Ego autẽ πρὸς φρόνησιν, id eſt, per ſapientiã Burgundiones eos quaſi gurguliones appello, uel quod ob ſuperbiam toto gutture loquãtur, uel quod uerius eſt, quod edacitati quæ per gulam exercetur, nimis indulgeant. Nec mora, bis auditis, Hu

Hugonis uecordia

Alberici in Hugonem concio

Burgũdiones unde dicti

Allobroges

gonem regem cuncti deſerunt, atq; eundem Albericũ ſibi dominum eligũt, & ne ſpatium quidem milites introducendi ſuis rex Hugo haberet, munitionem confeſtim oppugnant. Liquet diuinæ diſpenſationis eſſe hoc conſilium, ut quod rex Hugo tam nephario turpiter cœperat ſcelere, id eum omni *Hugonis fuga.* modo obtinere non poſſe. Tanto quippe eſt terrore coactus, ut præſertim ſeipſum ea ex parte qua ciuitatis muro munitio inhærebat, deponens eam deſereret atq; ad ſuos confugeret. Expulſus igitur eſt rex Hugo, & cum præfata Marozia Romanæ urbis monarchiam Albericus tenuit, Fratre Ioanne ſuo ſummi atq; uniuerſalis præſulatus ſedi præſidente.

Qualiter & quur Hugo rex Lambertum fratrem ſuum ceperit, & conſilio Boſonis eum excæcauerit. Et quod rex Hugo iuſiurandum à Rodulfo rege acceperit, & Henricum regem ſibi amicum muneribus effecerit. Et de Danorum ſubiectione. Caput XIII.

Bertæ liberi ſuppoſititij AIunt Bertam Hugonis regis matrẽ Adelberto marchioni uiro ſuo nullum filium peperiſſe, ſed ab alijs mulieribus clàm acceptos ſimulato partu Vuidonem & Lambertũ ſibi ſuppoſuiſſe, quatenus poſt mortẽ Adelberti, Bertæ non deeſſent filij, quorum adiutorio omnem uiri ſui potentiam poſſideret. Hoc autem mendacium mihi ideo uidetur eſſe inuentum, quatenus inceſtum ſuum rex Hugo tegeret, & infamiæ ὕβριν, id eſt, contumeliam & uituperium euaderet. Ea tamen quæ nunc narranda eſt, quur hoc dictum ſit, ueriſimilior mihi uidetur aſſertio. Lambertus qui poſt Vuidonis fratris ſui mortem Thuſciæ marchiam tenebat, uir erat bellicoſus, & ad quodlibet facinus audax. Quem ob regnum Italicum rex Hugo ſuſpectũ nimis habebat. Timebat enim ne Italienſes ſe deſererent, & Lambertũ regem conſtituerent. *Boſonis malicia* Boſo deniq; ex eodem patre regis Hugonis frater, inſidiarum huic laqueos parauerat, eo quod ipſe marchio Thuſciæ fieri uehementer ardebat. Cõſilio igitur huius Lamberto rex Hugo cõminando denunciat, ne ſe fratrem ſuum amplius dicere audeat. Is uero, ut erat animi ferocis atq; indiſciplinati, nõ moderate, ut debuit, ſed effrenate ita reſpondit, Ne inficiari rex poſſit me fratrẽ ſuum eſſe, nos uno ex corpore eundem per aditum in lucem prodiſſe, duello *Monomachia* cupio cunctis cernẽtibus comprobare. Quod rex ut audiuit, iuuenem quendam Teduinum nominẽ elegit, qui cum eo hanc ob rem pugnam ſingularẽ commiſit. Deus autem qui iuſtus eſt, & rectum eſt iudicium eius, in quo non eſt iniquitas, ut amphibologiam dirumperet, ac ueritatẽ cunctis oſtenderet, fecit ut Teduinus citiſſime caderet, & Lambertus uictoriã obtineret. Quamobrem rex Hugo non mediocriter eſt confuſus. Conſilio autem accepto, eundem Lambertum tenuit, & cuſtodiæ tradidit. Timuit enim, ne ſi illum dimitteret, regnum ſibi auferret. Hoc igitur capto, Boſoni fratri ſuo Thuſciam con-*Lambertus excæcatur* tradidit. Et non multo poſt Lambertum lumine priuauit. His temporibus Italienſes in Burgundiam ad Rodulfum mittunt, ut adueniat. Quod Hugo

rex ut cognouit, nūcijs ad eundem directis, omnem terram, quam in Gallia ante regni ſuſceptionem tenuit, Rodulfo dedit: atque ab eo iuſiurandum, ne aliquando in Italiam ueniret, accepit. Nec minus etiam Henricum, quem ſupra memorauimus, regem fortiſſimum multis collatis muneribus amicum ſibi effecerat: cuius ex hoc apud Italos nomen maxime tunc clarebat, quod Danos nulli ante ſubiectos, ſolus ipſe debellaret, ac tributarios faceret. Eſt enim gens indomita, ſub Septentrione in oceano degens, cuius ſęuitiam multarum ſæpe gentium nobilitas luxit. Hi aliquando claſſibus per Rheni fluminis alueum conſcendentes, ferro & igne cuncta miſere laniarunt. Ipſas inſuper nobiliſſimas ciuitates Agrippinam, quæ nunc Colonia uocatur, atque Treueros non longe à Rheno poſitas, nonnullasq́ alias in regno Lotharij debellantes ui ceperunt, cunctisq́ ablatis, ea quę ſecum deferre nō poterant, combuſſerunt. Thermas etiam Grani palatij atq́ palatia combuſſerūt. Verum his omiſſis, ad narrandi ſeriem redeamus. *Dani deuicti* *Aquaſgrani, nunc*

De Arnoldo duce Baioariorum in Italiam irrumpente, & Hugone illi occurrente, & Baioariorū ſtrage, & Arnoldi fuga. Et de Verona Hugoni reſtituta. Et de Ratherio capto, & opere quod ipſe in carcere de ſe compoſuit. Caput XIIII.

ARnoldus Baioariorum & Carentanorum dux, cuius ſuperius fecimus mentionem, quum non multum ab Italia longe diſtaret, collectis copijs quatenus Hugoni regnum auferret, aduenit. Qui Tridentinam ea ex parte primam Italiæ marchiam pertranſiens, Veronam uſque peruenit. In qua à Milone comite atque Ratherio epiſcopo libenter, ut qui eū inuitarant, ſuſcipitur. Quod rex Hugo ut audiuit, collecto exercitu, ei obuiam tendit. *Arnoldi in Italiã irruptio*

Quumq́ eódem perueniſſet, & †caballicatas, ut uulgo aiunt, circumcirca dirigeret, Baioariorum quædam pars non minima de caſtro uocabulo Gauſeningo egrediens, cum Italienſibus pugnare cœpit. A quibus grauiter confoſſa, uix ex ea uel qui hoc cęteris nunciaret, euaſit. Qua ex re Arnoldus dux nō parua eſt confuſione repletus. Vnde factum eſt, ut conſilio accepto, Milonem comitem uellet capere: atque Italia derelicta, fecit illum in Baioariam ducere, quatenus reparato exercitu, cum eo iterum redire poſſet, quod Milonem non latuit. Qui diuerſis cogitationibus æſtuans, quid ageret penitus ignorabat. Hugonem regem plane ut meruerat adire timebat: cum Arnoldo uero in Baioariam duci, non ſolum mortem, ſed infernum putabat. Hac itaque in ambiguitate quoniam regem Hugonem cito miſericordia nouerat inclinari, Arnoldum fugere, & ad eum deliberat tendere. Arnoldus uero quo citius potuit, in Baioariam eſt regreſſus. Munitionem autem quæ in eadem ciuitate erat prius oppugnans, fratrem Milonis, militesq́ eius, qui eam defendere conabantur, ſecum in Baioariam duxit. Quo diſcedente Hugoni *id eſt, equitatum*

 regi

Ratherij exilium regi mox ciuitas redditur, & Ratherius eiuſdem ciuitatis epiſcopus ab eo captus, Papiæ exilio relegatur. In quo faceta ſatis urbanitate de exilij ſui ærumna librum componere cœpit. Quem ſi quis legerit, nonnullas ibi hac ſub occaſione res expolitas inueniet, quæ legentium intellectui non minus placere poſſunt quàm prodeſſe.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVARTVS.

Pro procemio quarti libri dicit ſe deinceps quæ uidit ſcripturũ, quomodo uidelicet Hugo Lotharium filium ſuum regem conſtituit, & Romam cum exercitu perrexit, ubi Aldam filiam ſuam Alberico per dolum deſpondet, uoto tamen non potitur. Caput I.

HACTENVS quæ dicta ſunt ſacerdos ſanctiſſime, ſicut à grauiſſimis, qui ea creuerant uiris audiui, expoſui: cæterum quæ narranda ſunt, ut qui interfuerim, explicabo. Ea ſiquidem tempeſtate tantus eram, qui regis Hugonis gratiam uocis mihi dulcedine acquirebam. Is enim εὐφωνίαν magnopere diligebat, in qua me coæqualium puerorũ nemo uincere poterat. Igitur rex Hugo dum proſpere ſibi cuncta proſpiceret, filiũ ſuum Lothariũ, *Lotharij inauguratio* quem ex Alda uxore ſua genuerat, cunctis conniuentibus, poſt ſe regem poſuit. Quo conſtituto, qualiter Romam, ex qua eiectus turpiter fuerat, poſſet acquirere cogitabat. Collecta itaq; multitudine, proficiſcič Romam. Cuius quanquã loca & prouincias circumcirca miſere deuaſtaret, eamq; ipſam quotidiano impetu impugnaret, ingrediendi eam tamen effectum obtinere non potuit. Sperans deniq; calliditate ſua Albericum poſſe *Alda* decipere, ei denunciat, ut filiam ſuam Aldam Lotharij regis nati ſui germanam ſibi coniugio tollat, ſicq; pace habita, ut ſuus ipſius filius ſecurus permaneat. Albericus igitur, ut uir haud fatuus, filiã ipſius ſibi coniugio iunxit. Romam autem, quam nimis ardebat nõ tradidit, ſeq; ei minime credidit. Verè tamen Albericum rex Hugo ineſcaſſet & cepiſſet, niſi illius hoc cauiſſet aſtutia militum, qui aliquando pacem cum ipſo habere non cupiebant. Si quem enim rex ſuorum uellet corripere, ad Albericũ mox ſtuduit fugere, à quo ob regis metum gratanter ſuſceptus Romæ uixerat honoratus.

De Saracenis, qui Fraxineto relicto, Aquas uenerunt, ubi cõmiſſa pugna, omnes perierunt. Et de prodigioſo ſanguinis fluxu apud Genuam, quæ eodem anno ab Aphris capta eſt. Cap. II.

DVm hæc aguntur, Fraxinetum Saraceni inhabitantes, collecta multitudine, Aquas (qui eſt locus quinquaginta miliarijs à Papia diſtans) uſq;

peruene-

perueneranr. Horum πρόβωλος, id eſt, prædux Sagitus Saracenus peſſimus, impiusq; extiterat. Deo tamen propitio pugna commiſſa, ταλαίπωρος, id eſt, miſer cum omnibus ſuis interijt. Per idem tempus in Ianuenſi urbe, quæ eſt in alpibus Coccijs octingentis ſtadijs à Papia diſtans, ſupra Aphricanum mare conſtituta, fons ſanguinis largiſſime fluxit, ſubſequuturã cunctis patenter ruinam inſinuans. Eo quippe anno Pœni cum multitudine claſſium illò perueniunt, ciuibusq; ignorantibus, ciuitatem ingrediuntur: cunctos, pueris exceptis & mulieribus, trucidantes: cunctosq; ciuitatis & eccleſiarum dei theſauros nauibus imponentes, in Aphricam ſunt reuerſi.

Genua

Prodigium futuræ cladis

De Manaſſis Arelatenſis epiſcopi cauillo, & friuola ratione, qua ſe ad exemplũ diui Petri epiſcopatus ſedem mutaſſe dictitabat. Et de arguta Liuthprandi in eum reſponſione. Caput III.

HOc in tempore Manaſſes Arelatenſis ciuitatis epiſcopus, agnita regis Hugonis potentia, à cuius ipſe ſanguine affinitatis lineam traxerat, deſerta commiſſa ſibi eccleſia ambitionis ſpiritu, multas uiolaturus, imò laceraturus eccleſias Italiam petijt. Hugo autem rex ſe regnũ ſecurius obtinere ſperans, ſi affinitate ſibi coniunctis regni officia largiretur, contra ius fasq; Veronenſem, Tridentinam, Mantuanam, cõmendauit illi, ſeu quod uerius eſt, in eſcam dedit eccleſias. Ac ne his quidem contentus, Tridentinam adeptus eſt marchiam: quo honore impellente, quum miles eſſe inciperet, epiſcopus eſſe deſinit. Libet autem pater ἅγιε, id eſt, ſancte, aliquantulum immorarier, ſuaq; ipſius ipſum ſentẽtia quur hoc ageret, deo largiente, propria iugulare. Beatus, inquit, Petrus, Antiochena dimiſſa eccleſia, ad Romanã urbem, quæ potentiæ magnitudine cunctis tunc nationibus imperabat, poſtmodũ tranſuolauit: ubi quum diſponente deo ſanctam toto orbe uenerandam fundaret eccleſiam: diſcipulo ſuo beato euangeliſtæ Marco priſtinam Antiochenam ſimul cõmendauit: ita tamen ut Aquileienſem & ipſe primo inſtitueret, atq; Alexandrinam concite peteret. Quod ita factum eſſe neminem eorum, qui actus apoſtolicos legerit, neſcire cognouimus. Sed ut nobis reſpondẽtibus ô Manaſſes, ueta te ſuper his nõ ſentire cognoſcas, ex nominis tui etymologia parentes tuos uidentes fuiſſe intelligis. Manaſſes quippe obliuioſus ſeu obliuio domini interpretatur. Quid enim uerius aut apertius parẽtes tui hoc nomine uaticinari potuerunt? Ita inquam es oblitus tui, ut nec hominem quidẽ te eſſe reminiſcare. Diabolus quippe ſcripturas nouit: & tamen ut peruerſus eſt, peruerſe eas interpretatur: & quum his utitur, ad perniciem, nõ ad ſalutẽ utitur. Scis'ne hunc quũ tentationum iaculis dominum & redemptorem noſtrum Ieſum Chriſtũ auſu nephario ſauciare conaretur, his propheticis male uſum uerbis? Quoniã angelis ſuis mandauit de te, ut in manibus tollãt te, ne unquam offendas ad lapidẽ pedem tuum. Hoc ſane ita eſſe ſcriptum, ac de

Manaßis ambitio

Manaßes quid

z 4 eo dictũ,

de eo dictum, nullus fidelium ambigit. Sed quàm fraudulenter uera hæc Leuiathan ille proferat: ipſius, qui non ſolum mortalium, ſed & angelorum ſenſus exupeat, reſponſione animaduertere poteris: Non tentabis, inquit, dominum deum tuum. Vides igitur quod & tu ueris quidem, ſed fraudulentis
Iuliani ca uillum aſſertionibus uteris, quemadmodũ & apoſtata Iulianus reſpondiſſe dicitur Chriſtianis, quos auiditate rapinę cenſu proprio defraudauit: Nolite, inquit magiſter ueſter, poſſidere aurum neq; argentũ. Et illud, Facilius eſt introire camelum per foramen acus, quàm diuitẽ intrare in regnum cœlorum. Et itẽ, Qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Cedò igitur, quid peruerſius ille, quid'ue fœtidius te dixiſſe credendum eſt? Quod enim Petrus ad iuſticiam, tu transfers ad culpã. Credo enim te actus apoſtolorũ nõ intellexiſſe, aut quod credibilius eſt, minime legiſſe. Ibi planè ſic ſcriptum reperies: quoniã fideles uendebant prædia ſua, & ponebant precium ante pedes apoſtolorũ, quibus erãt omnia cõmunia, nec quiſq; aliquid ſuum eſſe dicebat: diuidebatur autem ſingulis prout cuiq; opus erat. Si igitẽ quod in humano cenſu eſt precioſius, tibiq; anima tua charius, Petrus aurũ, quaſi quiddam peſtiferum, tangere noluit, qua ratione cum Antiochena deſerta: ad Romanam aſſeris eccleſiam tranſuolaſſe? Si latras illum, quod omnino falſum eſt, quæſiuiſſe cenſum: ego animarũ lucrum & glorioſum comprobo martyriũ. Prædictũ quippe ipſi à magiſtro, imò creatore & redẽptore omniũ fuerat: Quoniã quum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: quũ autẽ ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet deum. Deniq; & alio in loco poſt reſurrectionem Petro ſe quò iret interroganti, reſpondiſſe dominus dicitur: Romã, iterum crucifigi. Venit igitur Romam Petrus, non ambitione inflammatus, ſed martyrio animatus, non quærens aurum, ſed animarum lucrum. O felicem, imò beatum, ſi talem te tua conſcientia teſtaretur. Nec inficiari quidem potes te Veronenſem epiſcopatum uendidiſſe, quod Petro non cuilibet, ſed apoſtolo illi nunquam didicimus contigiſſe. Quare non ſolum ſpirituali, uerumetiã corporali honore ſenſus alienatione te priuatum eſſe cognouimus. Hæc autem interim dicta ad propoſitũ redeundo ſufficiant, quoad largiente deo latius differere ſuis in locis qualiter Mediolanenſem uſurpaueris cathedram ueniamus.

De Berengario, & eius uxore, & fratre Anſcario. Et de Theobaldo marchione, qui Græcos à ſe in prælio captos caſtrauit. Et de muliere, quæ feſtiuo commento marito uirilia ſeruauit. Caput IIII.

EO tempore Berengarius ille, cuius tyrannidem nunc luget tota Italia, Eporegiæ ciuitatis marchio habebatur. Cui rex Hugo neptem ſuam nomine Vuillam, quam ex Vuilla uxore ſua Boſo Thuſciæ prouinciæ marchio regis frater genuerat, coniugem dedit. Anſcarius uero Berengarij

frater,

frater, quem ex Adelberto Ermegarda regis Hugonis genuit ſoror, uirium audacia, potentiaq́ clarebat. Theobaldus etiam heros quidam proxima regi Hugoni affinitate cōiunctus, Camerinorum & Spoletinorum marchio erat. Hic in auxiliū Beneuentani principis contra Græcos qui eum uehementer oppreſſerant, abijt. Quibus quū bellum inferret, uictoria eſt potitus. Contigit deniq; multos Græcorum iam non arua, ſed caſtra obtinentium hunc cepiſſe. Quibus dum uirilia amputaret, talia ϛρατηγῷ, id eſt, qui eis præerat, nunciauit. Quoniāquidē uiro ſancto Imperatori ſpadonibus nil precioſius eſſe cognoui, hos ſtudui paruulos ſibi uerecunde tranſmittere: plures quamprimum, deo propitio, tranſmiſſurus. Ludibrium autem, imò ſapientiam, quam quædā tunc mulier geſſit, his inſeramus. Dum enim quadam die Græcicum ipſius terræ hominibus extra caſtrum quoddā ad pugnam aduerſus Theobaldum memoratum exirent, nōnulli ab eodem ſunt capti. Quos quū eunuchizaret, eosq́ in caſtellum dirigeret, mulier quædam mariti ſuccenſa amore, eius pro membris nō parum ſolicita, ſparſis crinibus de caſtello exijt furibunda. Quæ, quum cruentis unguibus ora diſcerperet, atque ante Theobaldi tentorium clamoſis uocibus fleret: Quid cauſæ eſt, inquit, mulier, quod tam ſonoris uocibus quereris? Quæ, quia ſtulticiam ſimulare loco, prudentia ſumma eſt, ita reſpondit, Nouum inauditumq́ facinus eſt heroës, ut bellum non repugnantibus mulieribus inferatis, noſtrarum nulla ex Amazonū ſanguine proſapiam ducit: Mineruæ quippe ſolum operibus deditæ, armorū penitus ſumus ignaræ. Cui quum Theobaldus diceret, Quis unquam ſani capitis heros præter q̄ Amazonū temporibus, bellum mulieribus intulit? Ea reſpondit, Quod cedò crudelius mulieribus bellum inferre, quid'ue incommodius hiſ poteſtis auferre, quàm ut ea uiris certetis ὀρχίδια, id eſt, teſticulos amputare, in quibus noſtri corporis refocillatio, & quod omnium potiſſimū eſt, naſcituræ ſpes extat prolis? Dum enim eos eunuchizatis, non quod illorum, ſed quod noſtrum eſt tollitis. Nunquam armentorum ſeu ouium copia, quam mihi ante hos dies abſtuliſtis, ueſtra me caſtra adire coëgit. Animalium quæ mihi feciſtis diſpendia laudo, iacturam hanc tantam, tam crudelem, tam irrecuperabilem, modis omnibus horreo, fugio, nolo. Sancti dei omnes talem à me auertite peſtem. His auditis, nimio ſunt omnes cachinno commoti, totiusq́ in eam populi fauor excreuit, ut non ſolum uirum ſuū integrum, uerumetiam cuncta quæ ſibi animalia ablata fuerant, recipere mereretur. Quæ quum his receptis abiret, directo Theobaldus poſt eam nuncio, interrogauit, quid uiro ſuo auferret, ſi ad pugnam amplius contra ſe de caſtello exiret. Oculi, inquit, ſunt illi, nares, manus & pedes. Si hoc egerit, illi quę illius ſunt auferat: quæ mea ſunt, ſuæ ancillulæ derelinquat. Verum quia fauorem populi prima ſibi loquutione adeſſe per riſum & mariti donum intellexit, hæc poſtmodum per directum nuncium remandauit.

Anſcarius

Theobaldi in Græcos ſæuitia

Muliebre ſtratagema

Scite

De Boſonis

De Boſonis qui conſilio uxoris perfidus extiterat, ab Hugone captiuitate, & uxoris eius Vuillæ ab Italia eiectione. Et de balteo precioſo impudenter à ſeruo in loco pudendo comperto. Caput V.

Boſo Hugoni fratri rebellis capitur

PEr idē tempus regis Hugonis frater Boſo Vuilla uxore ſua cupidiſſima ſtimulante aduerſus regem noua quædā & peruerſa molitus eſt agere. Quod Hugonem minime latuit. Qua ex re captus, cuſtodiæ eſt continuo traditus. Cauſa deiectionis eius hæc fuit. Dū Lamberto, quē ſupra memorauimus, lumine priuato, idem Boſo marchiam Thuſciæ obtineret, coniunx eius

Vuillæ auaritia

Vuilla φιλαργυρίᾳ, id eſt, amore pecuniæ cœpit flagrare: adeò, ut totius Thuſciæ prouinciæ nulla nobilium matronarum, quanti uis ſe precij ornamentis excoleret. Hæc quum prolem uirilem nō haberet, quatuor habuerat natas, Vuillam, Bertam, Giſlam, Richildam. Harū Vuilla Berengarij huius, qui nunc ſupereſt, uere marita, hoc effecit ne genitrix ſua omnium mulierum eſſet nequiſſima. Vt autē non per longas ambages eius acta ponamus, uno turpiſſimo deſcripto, quæ & quanta fuerit in cæteris animaduertere poteris.

Balteus Boſonis

Vir eius Boſo miræ longitudinis & latitudinis, aureū habebat balteum, qui multarū & precioſarum ſplendebat nitore gemmarū. Hunc quū Boſo caperetur, ſuper omnes gazas eius diligenter rex iuſſit inquiri: ſumptiſq; diuitijs, uxorem eius quaſi prophanam, & ſceleris totius auctricem turpiter de regno Italico præcepit expelli, atq; in Burgundiam, de qua oriunda fuerat, duci. Verum quū diligenter omnia perſcrutati, balteum non reperirent, cætera nuncij reportantes, ad Hugonē ſunt reuerſi. Tum rex, Reuertētes, inquit, phalerarū eius omnem apparatū, puluinar etiam, quod equitando premit, euertite. Et ſi nec ibi quidē balteum poteritis reperire, ueſtimentis omnibus eam exuite, ne alicubi ſuper ſe poſſit occulere: noui enim ꝙ callida, quàmq; ſit cupida. Igitur illis redeuntibus, regiſq; iuſſioni parētibus, quum requiſitis omnibus, nil inueniſſent, ueſtimentis eam omnibus nudauerūt. Hoc deniq; tam turpe facinus atq; inauditum, quū auertentibus oculis proborū nemo conſpiceret, ſeruorū quidam directo obtutu, purpuream ſecus natium ſperoidem, id eſt, curuaturā uidit dependere corrigiam, quam impudenter arripiens, fœditerq; trahens è ſecretiori parte corporis, eam ſequutus balteus eſt egreſſus. Seruus itaq; idem nō ſolū inuerecundus, ſed eo ipſo facinore turpi hilarior redditus:

Scurriliter

ha ha he ait, ꝙ peritus obſtetricandi miles. Rufus puer eſt natus heræ, quæſo ut ſit ſuperſtes. O me fortunatū, imò omnibus feliciorē, ſi tales ſaltem duos uxor mea mihi pareret natos, hos Cōſtantinopolim dirigerē nuncios: quoniamquidem ut inſtitoribus narrātibus agnoui, huiuſmodi libenter Imperator ſuſcipit. Talibus præterea Vuilla confuſa ſermonibus, lachrymis effuſis, latentem ſub corde cunctis aperit dolorem. Seruus autem, ut ſeruorum proprium eſt, eius deiectione nō ſolum non inclinatus, uerumetiā animatus, hæc ad exaggerandum doloris uulnus adiecit,

Vuilla

Vuilla quid inſanis? aurum quur condere cæcis
Incipis in membris? proh non audita cupido,
Allecta à furijs, gemmas in corpore condis?
Matribus inſolitum tales producere partus,
Hinc tibi nulla decem tulerant faſtidia menſes.
Alma parens tales nobis haud deſine fœtus
Ædere, qui nati ſuperent te ætate parentem,
Talia cunctanti collum percuſſerat unus
Impiger, ac uerbis illum culpatat amaris.

His ita peractis, balteus regi adducitur, eaq́ꝫ in Burgundiam deſtinatur. Veruntamen quæ abſcondit, an qui eum inquirere iuſſit, fœdius egerit, mihi quidem uidetur amphibolum. Liquet tamen, quod uterq́ꝫ auri gemmatúq́ꝫ nimia ſit cupidine animatus.

De morte Rodulfi regis Burgundionum, cuius uxorem rex Hugo duxit: & filiam filio ſuo tradidit. Et quomodo ob pellices uxoris uxorem ſuam deſpexerit, Cap. VI.

BVrgundionũ prætetea rex Rodulfus mortẽ obijt, cuius uiduã nomine Bertam rex Hugo, Alda Lotharij regis filij ſui matre defuncta, maritali ſibi coniugio ſociarat. Sed & filio ſuo regi Lothario Rodulfi & ipſius Bertæ natam nomine Adelheidã, tum forma honeſtiſſimã, tum motũ probitate gratioſam coniugẽ tulit. Quod Græcis omnibus nõ uidetur idoneũ, ſcilicet, ut ſi pater matrẽ, quũ ſint duo unũ, uxorẽ accipiat: filius filiam non ſine reatu ualeat ſibi coniugio ſociare. Hugo deniq́ꝫ multarũ concubinarum deceptus illecebris, præfatã coniugẽ ſuam Bertam maritali non ſolũ non cœpit amore diligere, uerum modis omnibus execrari. Quod q́ꝫ deus iuſte punierit, ſuis in locis ponere nõ pigebit. Verũ quũ nõnullæ eſſent cõcubinæ, in tres ſupra cæteras turpiſſimo ardebat amore, Bezolam uiliſſimorũ Sueuorum ſanguine cretã, ex qua & natum genuit nomine Boſonẽ. Quẽ in Placentina poſt Vuidonis obitum epiſcopũ ordinauit ecclefia. Rozã deinde Vualberti ſuperius memorati filiam decollati, quæ ei miræ pulchritudinis peperit natam. Tertiã Stephaniam genere Romanam, quæ ei filium peperit nomine Theobaldũ, quem poſtmodum in eccleſia Mediolanenſi arhidiaconum ea ratione conſtituit, ut defuncto archiepiſcopo, eius ipſe uicarius poneretur. Quid aũt fuerit, quod effectũ deus habere hæc non ſiuerit, uita comite, ſcribẽdus ordo nu dabit. Sed & has tres ob turpis impudicitiæ facinus, dearum nominibus, Bezolam uidelicet Venerẽ: Rozam Iunonẽ, ob ſimultatem & odiũ perpetuũ: quandoquidem ea ſecundum pulchritudinẽ carnis, hæc ſpecioſior uidebat. Stephanam uero Semelen appellabat. Et quoniam non rex ſolus his abutebatur, catum nati ex incertis patribus originem ducunt.

Concubinæ Hugonis

De morte

De morte Henrici regis,& ubi ſit ſepultus,& de prudentia eius,qui filium ſuum Othonem regem conſtituit,qui Otho ante regni ſuſceptionem ſororẽ regis Anglorum duxerat. Caput VII.

Henrici mors EO in tempore rex Henricus in caſtello, quod eſt inter Thuringorum & Saxonum confinia,& dicitur Himeleuna, grauiſſima ualetudine correptus,migrauit ad dominum. Cuius corpus in Saxoniam deportatum, in nobiliſſimarum ac religioſiſſimarum monaſterio puellarũ,quod in ipſius regis prædio,uocabulo Quintelingaburch ſitum liquet,intra eccleſiã cum immẽſa eſt ueneratione repoſitum. Vbi & uenerabilis eius coniunx,regniq́ conſors, *Mathildis* ex eadem gente nomine Mathildis, ultra omnes quas uiderim & audierim matronas, pro delictorum expiatione celebre exequiarũ officium, uiuamq́ deo hoſtiam offerre non deſiuit. Hæc ante regni ſuſceptionem uiro ſuo filiũ *Otho I* peperit,quem uocauit Othonem. Iuſtum inquam,cuius mundi partes Aquilonaris & occidua potentia reguntur,ſapientia pacificantur,religione lętanť, iuſtitiq́ iudicij ſeueritate terrentur. Poſt regiam autem dignitatem duos pepe rit,unum quem patris nomine uocauit Henricum,facetia ſatis ornatum,conſilijs prouidum,uultus nitore gratioſum,oculorum uigilantia placidum. Cuius pro recenti funere non mediocres lachrymas adhuc fundimus. Tertium deinde Brunonem nomine,quem pater ſanctus,quoniam Nortmanni Traiectenſem deſtruxerant omnino eccleſiam, ob eiuſdem recuperationẽ uoluit militare. Verum iſtorum actus ſuis in locis latius explicemus. Quantæ fuerit prudentiæ,quantæq́ rex Henricus ſcientiæ,hinc probari poteſt,quod optimum & potiſſimum,& religioſiſſimum natorum ſuorum regem conſtituit. Imminebat enim rex prudentiſſime obitu tuo totius populi caſus, ſi tantus regiæ dignitati non ſubiret uicarius. Qua ex re in amborum laudem hos pangimus uerſus,

Ipſe qui quondam ſuperare gentes
Impias bello ſolitus cruento,
Nouimus nunc rex dederis popello
Morte quàm magnas propria ruinas:
Turba certatim uiduata charo
Rege iam ceſſet lachrymare:quando
Alter exurgit ſimilis cluenti
Filius patri uenerandus orbi
Rex Otho:gentes ditione magna
Qui premet,pacemq́ feret beatam.
Quicquid Henrici perijt receſſu,
Præſtitit claro populis hic ortu,
Blandus & mitis,patiensq́ ſanctis,
Peſtifer duris,rabidusq́ ſæuis.

Bella

Bella nonnullis tibi ſunt gerunda:
Ex quibus nomen referens in aſtra
Cuncta calcabis pedibus per orbem:
Quæ premit tardus radians bootes:
Et quibus nomen dedit heſper almus:
Lucifer rurſus uocitatus idem,
Surgit eoo propetans coruſco,

Duxerat idem rex Otho ante regni ſuſceptionē ex Anglorum gente nobiliſſimā regis Adelſtani fratris filiam ſibi uxorem nomine Otgit:ex qua & filium genuit nomine Liutolphum. Cuius ob recentem iacturam quoties memoriam agimus,lachrymis ſinum replemus.O ſi nunquam natus,aut nō tam mature eſſet defunctus.

De Henrico peruerſorum conſilio Othoni rebellante.& exclamatione autoris in eum. Caput VIII.

QVo in tempore regis eiuſdem frater Henricus quorundam peruerſorū inſtinctu eidem eſt nimiū aduerſatus. Is enim qui poſt creationis ſuæ mox clariſſimā dignitatem, creatori ſuo ſe ſimilem facere uoluit, per auditores ſuos talibus Henricum contra fratrem, imò regem & dominum ſermonibus inſtigauit. Recte ne patrem egiſſe rere,in regia tibi dignitate genito,nō in eadem genitum proponendo? Planè non diſcretionis hoc cenſura ponderauit,uerum paſſionis magnitudine aberrauit.Ergo age,neq; tibi deerūt copiæ,fratrem deiice,regnum accipe,ſitq; tibi regnandi facultas,cui accidit deo largiente & in eadem dignitate natiuitas.

Regnandi tibi quid iuuenum tam dira cupido
Optime Saxigenum prohibet deus?
Haud pater Henricus dedit his:quia ſceptra mouebat
Aſtripotens bonus ipſe deus pius,
Quo ſine,nec regnum capitur,nec tempora ſiſtunt.
Quicquid in orbe deus geritur iubet,
Per quem iura duces cernunt,regesq; triumphant.
Fraternas acies nunc nunc male
Conflictare cupis,fallax,crudelis,inique,
Impie Leuiathan Beemoth paras
Antiquum renouare tua iam fraude duellum
Crimine pro cuncto pœnas lues,
Hic reprobum numeris culpans quod peccat in æuo
Improbe ſupplicium referes ſimul:
Et quæcunq; malis debentur flammea cunctis
Vincula,parta tibi miſero: neq;
Ignicomas erebi iuſte demerſus ad undas

A Perpetuo

Perpetuo tecum arſuros trahes
Chriſticolas: quia ſiqua ſacro baptiſmate loti
Debita poſt traxere, dei manet
Gratia, quæ lapſos erexit ſanguine gratis.

De Euerhardo, qui Henricum adhuc regi Othoni fratri ſuo fidelem cepit, & in Franciam abduxit. Item qua ratione Euerhardus dictus Gilibertum à regis fidelitate ſeiunxerit, & quomodo Gilibertus & Euerhardus Henricum carcere emiſerint. Caput IX.

TAnti huius ac tam pernicioſi facinoris illex Euerhardus extitit comes: huius enim primæ rebellionis tempore Henricus fratri ſuo regi & domino, prout, debuerat, adminicula dederat, niſuq́ omni aduerſarios fatigabat. Verum quia in curia non ſolum temporalibus rebus, ſed etiam æternis deditis, atq; in ipſa internæ contemplationis uiſione cōſtitutis, lapſum nonnunq̃ parat, & quod, ut Vegetius Renatus in libro Rei militaris ait: neceſſario amplior ſecuritas, grauius ſolet habere diſcrimen: Henricum in quodam oppido manentem, incautiusq́ ſe tuentem, prædictus Euerhardus collecta multitudine obſedit, ac priusquam ei frater rex adminiculari poſſet, expugnauit, ſecumq́ illum & gazam non paruam in propria transportauit. Rex igitur tantum fratris, imò ſuum cupiens dedecus uindicare, præfatum Euerhardum, ſibiq́ conniuentes toto cœpit conamine perſequi. Euerhardus ſanè Gilibertum Lotharingorum ducem à regis fidelitate ſeiunxerat, cuius adiutorio regi non modice reſiſtebat. Quanquam idem Gilibertus regis ſororē haberet uxorem, maluit tamen ſuſcipiēdi regni ſpe animatus regi obſiſtere, quàm eum, ut debuerat, contra ſuos æmulos adiuuare. Sed quum ſe regi nec ſic conſpicerent poſſe reſiſtere, non incallido ſecundum hominem, ſed fatuo ſecundum deum accepto cōſilio, huiuſmodi uerbis Henricū conueniunt. *Si conſilijs noſtris te parere nobis iuramento promittis, non ſolum quia captus es te dimittimus: ſed quod maius eſt, ſi tamen rex uelis fieri, noſtrum te dominum conſtituimus.* Hoc autem non eò dicebant, ut facerent: ſed ut eius auxilio regem debellarent.

Vegetij locus

Qua calliditate Euerhardus Henricum & Gilebertum in acquirendo regno decipere uoluerit, & quomodo id iactanter coniugi dixerit. Caput X.

HAbuerat planè rex nonnullas maximas & fortiſſimas copias, & earum duces Hermannum ſcilicet Sueuorum ducem, fratremq́ eius Vdonē, atq; Conradum cognomine Sapientem. Qui quanq́ affinitatis linea Euerhardo iungerentur, maluerūt tamen iuſte, ſi neceſſitas incubuiſſet, iuſto cum rege occumbere, quàm cum conſanguineo iniuſte triumphare. Henricus igitur præmiſſa iam promiſſione deceptus, proprijs mox collectis copijs, totis uiribus ipſos adiuuare, regemq́ cœperat debellare. Verum quia ſcriptum eſt,

Sapienter

Mentita

Mentita eſt iniquitas ſibi,libet paululum immorari,& quemadmodum tūc mentita ſit iniquitas ſibi,explicare.Euerhardus haud prius Gilebertum à regis fidelitate ſeiungere ualuit,donec regē eum ſe facturum eſſe promiſit.Gilebertus autem arte hac Henricū decipere uoluit, ut dum ſuo adiutorio regē deuinceret, ipſum deponeret, ſibi regni ſolium obtineret. Verū Euerhardus longe aliter diſpoſuerat. Voluit enim regē poſſe deuincere, regnoq́ꝫ priuare utroſq́ꝫ,ſibiq́ꝫ uſurpare, quemadmodū ex uerbis ipſius, quæ paulo antequā moreretᷣ,uxori ſuæ dixit,conijcere poſſumus. Quam dum foueret in ſinu,Iocundare inquit,in gremio comitis,breui lætatura in amplexibus regis.Quod nō ita accidiſſe,& iniquitatē ſibi mentitā eſſe,tēpeſtas indicat præſens. in Euerhardū

De admirabili uictoria,quam rex Otho orando obtinuit,& de Henrico in brachio uulnerato in eo prælio. Caput XI.

IGitur ut præfati ſumus, huiuſmodi Henricus promiſſione animatus,imò deceptus, collecto exercitu,cum Gileberto pariter atque Euerhardo, regi præparat bellum. Quos contra rex properat lætus, non eorum multitudine territus, ſed dei pietate confiſus. Sed ut ſcias quàm facile eſt deo in paucis plures uincere,& quod quiſq́ꝫ in abundantia uirtutis ſuæ nō ſaluabitur, audi antiquum à domino renouatum miraculū. Regis milites ſupra Rhenum ad locum uocabulo Bierzuni peruenerant, Rheniq́ꝫ alueum tranſire cœperant, ignorantes quod Henricus cum præfatis comitibus tanta uicinitate eis iam eſſet proximus.Perpaucis deniq́ꝫ è nauibus egreſſis, uix equos aſcendere,ſeſeq́ꝫ armis inducre poterant, quum prænominatorū legiones non nunciantᷣ properantes,ſed intuitu ipſo cernuntᷣ præſentes. Tali igitur ſeſe mutuo ſunt ſermone aggreſſi: Fluminis huius,ut cernitis, magnitudo ſocios noſtros nobis ſuccurrere,noſq́ꝫ etiam quamuis uolentes,redire non ſinit:nec clàm nobis eſt,quàm ridiculum noſtris præſertim ſit nationibus,fortes uiros ſe hoſtibus tradere, & non reſiſtendo mortem fugere, uitamq́ꝫ ſempiternis opprobrijs comparare. Quanq́ꝫ enim euadendi(quæ nunquam hoſtibus obeſt)oblata deſperatio, & ſupplicandi opprobrium ſempiternum pugnandi nobis fiduciā præſtent: ea tamen eſt quæ nos præſertim ueritatis ſcilicet & iuſtitiæ cauſa pugnare compellit. Si enim terreſtris domus noſtra reſiſtendo iniuſtitiæ diſſoluatur,æternam non manu factam recipiemus in cœlis.His itaq́ꝫ dictis accenſi,hoſtes inter præcipiti curſu tranſeunt.Rex deniq́ꝫ ſuorum tantā conſtantiam non ſine diuino inſtinctu conſiderans,quoniā fluuio intercedente, corporali præſentia ſubuenire ſuis nō poterat,recordatus populi domini,qui repugnantes ſibi Amalechitas orationibus Moyſi ſerui dei deuicerat, protinus de equo deſcendit,ſeſeq́ꝫ cum omni populo lachrymas fundens ante uictoriferos clauos manibus domini noſtri Ieſu Chriſti affixos, ſuæq́ꝫ lanceæ impoſitos,in orationem dedit, quantumq́ꝫ iuſti uiri ſecundum iuſti uiri ſententiam Iacobi tunc ualeret oratio,res manifeſta probauit.Eo nanq́ꝫ orante,

quum ex ſuis nullus occumberet,hoſtes ſunt omnes in fugam conuerſi, non/ nulliq́ eorum quur fugerent penitus ignorabant:quoniam quidem prę pau citate ſeſe inſequentes hoſtes uidere non poterãt.Cæſis igitur plurimis,Hen ricus eſt uehementer in brachio percuſſus,& quanquam loricæ triplicis forti tudo ad carnem uſq; enſis aciem non admitteret, pondere tamen percuſſio/ nis acerbæ brachium eſt adeo in liuorem conuerſum,ut nullis medicorum cu ris ita mederi poſſet, quin ſubſequente anno dolorem permagnum ſentiret. Vnde & paulopoſt huius facinoris occaſione ipſum faſſi ſunt hominem ex/ uiſſe.Sed quia lanceæ ipſius ſanctæ memoriam fecimus hic,qualiter ad eum peruenerit,inſeramus.

Henrici brachium contuſum

De lancea dominica per Henricum inuenta,& ad Othonem perlata. Caput XII.

BVrgundionum itaq; rex Rodulfus,qui nonnullis annis Italicis impera/ uit,lanceam illam à Samſone comite dono acceperat.Erat enim excepta cæterarum ſpecie lancearum,nouo quodammodo opere, nouaq́ elaborata figura,habens iuxta limbum medium utrobiq; feneſtras.Hæ pro pollicibus perpulchre duæ acies uſq; ad decliuum medium lanceæ extenduntur. Hanc igitur Conſtantini magni ſanctæ Helenæ filij uiuificæ crucis inuẽtricis fuiſſe affirmant,quæ media in ſpina,quam limbum ſuperius memoraui, ex clauis, manibus pedibusq́ domini & redemptoris noſtri Ieſu Chriſti affixis, cru/ ces habet.Henricus itaq; rex,ut erat domini timens,totiusq́ religionis ama/ tor,audito Rodulfum tam inæſtimabile donum habere cœleſte, nuncijs di/ rectis tentauit,ſi præmijs aliquibus id poſſet acquirere,ſibiq́ aduerſus uiſibi les,inuiſibilesq́ hoſtes arma inuictiſſima, triumphumq́ perpetuum præpa rare. Quod quum rex Rodulfus modis omnibus ſe nunquam facturum edi ceret: rex Henricus quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopere curauit.Omne quippe regnum eius cæde atq; incendijs ſe depo pulaturum eſſe promiſit.Quia uero quod petebatur munus erat quo cœleſti bus terrea deus coniunxerat,lapis ſcilicet angularis faciens utraq; unum.Ro dulfi regis emolliuit cor, iuſtoq́ regi iuſta iuſte petenti cominus dedit.Neq; enim pace præſente, ſimultati locus erat. Nam & eo qui his crucifixus eſt, à Pilato ad Herodem properante, facti ſunt amici in illa die,qui prius inimici erant adinuicẽ.Quanto aũt amore rex Henricus præfatũ inæſtimabile donũ acceperit,tum in nonnullis rebus,tum in hoc præſertim claruit,quod nõ ſolũ eo donantem ſe auri argentiq́ muneribus,uerumetiam Sueuorum prouin/ ciæ parte non minima honorauit. Deus autem,qui quo quiſq; quid animo peragat intuetur,non muneris quantitatis,ſed bonæ uoluntatis inſpector ac retributor, quanta ob prælibatam rem mercede æterno in ſeculo pium dona uerit regem,indicijs quibuſdam hoc etiam in tempore prodidit,dum contra ſe inſurgentes hoc uictoriſero præeunte ſigno ſemper hoſtes terruit atque fu gauit.

gauit. Hac igitur occaſione, imò dei uoluntate ſanctã rex Henricus adeptus eſt romphæam, quam filio, unde inpræſentiarum nobis ſermo eſt, decedens cum regno hæreditario dereliquit. Qui quanta donum inæſtimabile uenera tione coluerit, uictoria non ſolum indicat præſens, uerumetiam diuinorum, ut prompturi ſumus, admiranda largitio munerũ. His itaq; perterritis atque fugatis, rex rediјt non tantum de uictoria lætus, quantum de diuina miſera tione magnificus.

Probat autoritate ſanctæ ſcripturæ uictoriam Othonis nõ fuiſſe fortuitam, ſed deo ita diſponente proueniſſe. Caput XIII.

LIbet autem paululum immorari, & quod non fortuitu, ſed deo diſpo nente hæc ita acciderint enarrare. Quod luce nobis clarius conſtabit, ſi domini ac ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti apparitionem, quæ poſt reſurrectio nem mulieribus & diſcipulis facta eſt, in medium proferamus. Fidem Petri, dilectionem Ioannis ſupra pectus domini in cœna recumbentis, Thomas firmiter nouerat, eosq; ad ſepulchrum cucurriſſe, nihilq; præter linteamina inueniſſe audierat: angelorũ etiam uiſiones, qui eum uiuere aſſererent, mulie ribus apparuiſſe cognouerat. Sed eſto, forte mulierum infirmitatem conſide rans, mulieribus nõ credebat. Cedò, inquam, ſancte Thoma, ſi duobus diſci pulis ad caſtellum Emaus properantibus, quibus non ſolum apparuit, ſed etiam ſcripturas quæ de ſe erant, aperuit, imò etiam ſecundum conſuetũ mo rem panem benedixit, & fregit, ac dedit, non credis: omnibus tamen condiſci pulis, quibus ianuis clauſis apparuit, quid fidem nõ adhibere contendis? Me miniſti ne, inquam, eundem dominum & præceptorem tuum, cui te commo riturum promittebas ante paſſionem, hæc omnia prædixiſſe? Ait nãq;, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabunt omnia, quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagella bitur, & conſpuetur: & poſtq; flagellauerint, occident eum: & tertia die reſur get. Quur itaq; cum dubitas reſurrexiſſe, quum gẽtibus traditum, flagellatũ, conſputum, crucifixum, ſicut prædixerat, uideas? Haud ab re eſt quod domi num tuum manibus proprijs tractare contẽdis. Ipſe dominus nanq; rex no ſter, qui operatus eſt ſalutem in medio terræ, qui nouit omnia antequã fiant, multos præuidens hoc errore perituros, ut eſt miſericos & clemens, Infer, ait, digitũ tuũ huc, & mitte manũ tuam in latus meũ, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Confitere Thoma ſancte, & tua dubietate omne noſtrũ exclude am phibolũ. Dominus, inquit meus, & deus meus. O ambiguũ omni laude di gniſſimum. O dubium cunctis ſeculis prædicandum. Si tu nõ dubitares, ego non tam firmiter crederem. Si mulierum credentium, ſi condiſcipulorũ fidẽ, hæreticis, qui non uero corpore dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe la trabant, diceremus, multa nobis argumẽta diabolica calliditate opponerẽt. Sed quum dubitantem Thomam corpus tractaſſe, uulnerum cicatrices teti

giſſe, ac mox dubitatione remota, deum & dominum exclamaſſe audiunt: qui prius erant multiſoni, mox ut piſces uideotur inſoni, cogooſcentes quia & uera caro eſt, quæ tractari potuit, & deus, qui ianuis clauſis intrauit. Et quod Thomas dubitauit, nõ ſors, ſed dei omoipoteotis diſpenſatio fuit. Sic itaq; ſic rex pijſſime ioſperata ob militũ paucitatẽ uictoria diuinæ conſilium prouidẽtiæ fuit, uolens mortalibus indicare quàm charus deo eſſet, qui orando tam immenſum cum paucis triumphũ obtioere promeruit. Forte eoim, imò certe & tu prius ignorabas quàm charus exiſteres: quod pòſt te cognoſcere fecit, quũ taota uictotia honorauit. Sancti etenim uiri quid uirtutis habeant, & quanti in conſpectu diuioi examinis exiſtant, niſi probauerint ignorant. Quod in facto Abrahã filium immolare cupientis, ex uerbis aogeli dicentis colligere poſſumus: ait enim, Ne extendas manũ tuam ſuper puerum, neq; facias illi quicq̃, nunc cognoui quod timeas dñm, id eſt, teipſum & poſteros cognoſcere feci. Nouerat eoi dñs etiã antecq̃ filiũ imolare uellet, quanta Abraham patriarcha ſanctus cum charitate diligeret: ſed is qui diligebat q̃ perfecte diligeret nõ nouit, donec per dilecti filij immolationẽ apertiſſime cognouit. Poſſumus & hanc ex beati Petri promiſſione approbare: Dñe, inquit, tecum paratus ſum & in carcerẽ & in mortem ire. Cui dñs, Dico, ait, tibi Petre, oõ cantabit io hac oocte gallus, donec ter abneges noſſe me. O ſancte Petre, melius q̃ tu nouit te, qui fecit te. Tu profiteris quemadmodum putas uerã fidem: ſed qui priuſq̃ fiant oĩa nouit, ter ſe negaturũ te eſſe prædixit. Huius quippe ſcoteotiæ oõ immemor, quũ poſtmodũ te an ſe diligeres interrogaret, magis ipſi credens q̃ tibi, amorẽ tuũ hac temperata reſponſione declaraſti dicens, Dñe tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Conſcieotia quidem mea plus diligo te q̃ me, niſi quia te diligeodo diligo me. Vtrum aũt ut exiſtimo, ita ſeueritas habeat, ipſe quàm ego melius noſti, q me ut eſſem feciſti, & ut te diligerẽ amore iuſtiſſimo ioflãmaſti. Bone itaq; rex, non ob tuã hoc, ſed ob infirmorum actum eſt fidem, qui uictoriã non oiſi multitudine putãt conſiſtere, & humanas res nõ oiſi fortuitu proueoire. Scimus enim quia ſi cũ duodecim legiooibus tranſires, ac uictoriam obtineres, nõ eam dño, ſed tibi imputares. Et hæc ratio eſt, quod cum paucis oraodo uoluit te deus uincere: ut & in ſe ſperaotes ad amorem ſui magis accenderet, & te quaotum diligeret, neſcientibus indicaret. Sed his omiſſis, ad alia feſtinemus.

De ijs qui in Alſatia Othonem regem fraude Frederici archiepiſcopi deſeruerunt: & de animoſo Othonis ad ſuos reſponſio. Caput XIIII.

Briſacum EST in Alſatiæ partibus caſtellum Briſecgauoe patrio uocabulo nuncupatum, quod & Rhenus in modũ inſulæ cingens, & naturalis ipſa loci aſperitas munit. In hac itaq; ſuorum Euerhardus poſuerat multitudinẽ militum, quorum terrore non ſolum ſibi magnã partem præfatæ prouinciæ uendicabat: uerumetiã circumcirca regis fideles miſere laoiabat, Rex deniq; bonus,

non quæ ſua,ſed quæ ſuorum erant conſiderans,collecto exercitu, in Alſatiã ut præfatum caſtrum obſideat proficiſcitur. Quũq; eòdẽ perueniſſet, Frederici qui cum eo tunc aderat, Moguntiæ ſedis archiepiſcopi exhortatione, epiſcoporũ quamplurimi defixis noctu per gyrũ amiſſis tentorijs cœperũt regẽ deſerere,clàmq; ad ciuitates proprias cõfugere: Frederico cum eodẽ ſubdole permanente. Quod regis milites cõſiderantes, huiuſmodi regẽ ſunt aggreſſi ſermone, Cõſule rex ſaluti tuæ, loca hæc deſerẽs, & Saxoniã petẽs. Nec clàm te eſt quod Henricus frater tuus bellum tibi inferre conat͛, qui ſi tam paruas tecum eſſe copias ſenſerit, ita repentinus irruet, ut nec fugiendi quidẽ locus ſit. Melius eſt igit͛ reparato exercitu redire, quàm aut mori miſere, aut turpiter fugere. Quibus rex imperterritus, ut quondã ſuis Iudas cognomẽto Machabeus, Nolite, ait, nolite talia loqui. Et ſi appropinquauit tempus noſtrum, moriamur omnes in uirtute, & non inferamus crimen gloriæ noſtræ. Melius eſt enim pro uera iuſticia mortẽ ſubire, quàm eam fugiendo turpiter uiuere. Deniq; ſi illos dei ordinationi reſiſtẽtes auxilium à multitudine ſola, & nõ à deo ſperantes iniuſte præliari, mori, & ad irremiſſibiles crebi pœnas deſcendere iuuat, nihilominus nos imò acrius pugnare delectet, qui & præliari pro iuſticia ſecuri, & ſi ſors carnis uniuerſæ acciderit, ſecurius poſſumus mori. Nã pro iuſtitia pugnatores ob copiarum paucitatẽ ante pugnæ experimentũ terga dare, deo diffidere eſt. His dictis non ſolum eos à fugæ propoſito reuocauit, uerumetiam ut uehementer pugnarent animauit.

Militũ ad regẽ cohortatio.

Reſponſum Othonis

De animoſo & prudenti reſponſo Othonis, quo confutauit impudentiã comitis abbatiã in præmiũ auxilij petentis. Cap. XV.

VNum autem unum pater egregie uelim diligenter attendas, quod quũ audieris, plus eum animi paſſiones quàm hoſtes uiciſſe miraberis. Huiuſmodi uincere aduerſarios permittente deo nonnunquã & peccatores poſſunt: inconcuſſam autem animi tenere uirtutem, proſperis ſcilicet non extolli, & aduerſis nõ frangi, perfectorum ſolummodo eſt. Audi igitur in tanta hac fluctuante procella, quo fidei ſupra petram qui Chriſtus eſt, ſit ardore fundatus. Comes quidam tunc prædiues cum eo erat, cuius multitudo militum regis aciem condecorabat. Hic itaq; uidens quamplurimos ex regis acie deſertores ac transfugas fieri, non interiorem, ſed exteriorem conſiderans hominem, tacitus hæc ſecum uoluere cœpit, Quicquid à rege in hac turbatione conſtituto petiero, ſine dubio impetrabo, præſertim quum & acre nobis bellum immineat, ac ſe ne deſeram timeat. Nuncijs itaque directis regi ſupplicat, ut abbatiam quandam Laureſheim dictam, prædijs ditiſſimã ſibi concẽdat: cuius poſſeſſionibus qđ ſibi deerat, militibus ſuis miniſtrare prçualeat. Rex aũt columbina nõ ſolũ, ſed ut erat uiperina calliditate ſuffarcinatus, non hoc qđ portẽderet minime aduertere potuit: unde & huiuſmodi nũcijs apolo

Affectuum uictoria

geticum dedit: Illi quid ſuper hac re ſentiam, uerbis ipſe potius explicabo quàm nuncijs. Quod qui hos direxerat audiens, imménſa eſt affectus animi lætitia, ſperans ſe quod popoſcerat impetraſſe. Vnde & motæ impatiēs, regē adijt, eúmq́ ſententiā ſuper hac re promere poſtulauit. Cui rex populo circūſtante, Obedire, inquit, magis oportet deo quàm hominibus. Quis enim ſanum ſapiens ignorat te hæc non humilitate petitionis, ſed cōminationis autoritate dixiſſe? Scriptum eſt enim, Nolite ſanctum dare canibus. Quod quamuis à doctoribus ſpiritualiter intelligendum eſſe prædicetur, ego tamen ſatis me dare canibus ſanctum cenſeo, ſi monaſteriorū prædia quæ à religioſis uiris deo ſunt militantibus tradita, tulero, & ſeculo militātibus dedero. Tibi uero tam procaciter iniuſta petenti ſub teſtimonio totius populi nec hoc nec aliud unquam te à me accepturum eſſe teſtificor. Si cordi tibi eſt cum cæteris infidelibus auolare, quanto citius, tāto melius. His auditis, quia facies ſpeculum eſt mentis, cordis uerecundiam uultus rubore nudauit, concitusq́ regis ad pedes corruens, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe cōfeſſus eſt. Perpende itaq; qua conſtantia dei athleta non ſolum uiſibiles, uerumetiam inuiſibiles conterat hoſtes. Antiquus etenim hoſtis non ei ſe nocuiſſe putauit, dum tot fortiſſimos principes contra illum ſurgere perſuaſit, fratrem etiam qui ei regnū auferret inſtigauit, quoniam hæc exteriora eſſe damna cognouit: quin & præfatum comitem ad expetendam ſanctorū hæreditatem incitauit, quatenus rex eo uelocius offenſam dei incurreret, quo ſeruorū dei ſtipēdia ſuis iniuſte militibus traderet. Verū quia nequiuit, nunc quantū rex ſanctus ob tentationis huius conſtantiā deo pro ſe pugnante creuit, in mediū proferamus.

Quomodo deo pro Othone rege pugnante, Gilebertus & Euerhardus apud Andernacum ſint occiſi. Caput XVI.

DAuid ſanctus ex perſona domini dicit, Si populus meus audiſſet me, Iſraël ſi in uijs meis ambulaſſet, pro nihilo forſitan inimicos eorū humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam. Quod in rege hoc dominum audiente, atq; in uijs eius ambulante eſſe completū, quam promptutus ſum ratio declarabit. Euerhardus atq; Gilebertus audito rege in Alſatia eſſe, quoniā neminem qui eis reſiſteret uerebantur, permagno collecto exercitu, Rheni alueum ad Andernacū pertranſeunt, regisq́ fideles circumquaq; demoliri procedunt. Vdo ſanè Hermanni ducis Sueuorū frater, necnō & Conradus cognomento Sapiens, quos ſuperius regi diximus eſſe fideles, ipſius in partibus erant, ſed quia eorū copiæ iſtorū copijs impares extiterāt, his occurrere trepidabāt. Verū iubēte deo, nō locutionis, ſed inſpiratiōis modo, hos cū multis ſpolijs redeuntes ponè ſequunt. Quūq; paululū proceſſiſſēt, quidā eis flēs & eiulās obuiā uenit ſacerdos. Qui rogatus ab eis quò iret, cur fleret? Ab iſtis, inqt, prędonibus ego uenio, q paupertatis meæ ærumnā uno

quod

quod ſolum poſſederam iumento ablato, dilatarunt. Quod quum præfatus Vdo ac Conradus audirent,an Gilebertum atq; Euerhardū uiderit examuſſim ſunt ſciſcitati. Quo reſpondente, quoniā cum præda cunctis penè trans Rhenum miſſis,ipſi ſoli cum eorum electis militibus(quod nec bene uertat) capiunt cibum,tanta celeritate ſuper eos irruunt,ut ſi uideres, nō eos currere, ſed diceres tranſuolare.Quid plura?Euerhardus gladijs occidit᷑, Gilebertus Rheni undis ſubmergit᷑, quas quoniā exorbere præ multitudine nō potuit, anima recedente defecit.Cæterorū uero nullus aufugit,qui non aut uiuus caperetur,aut gladio truncaretur. Vides igitur quemadmodum ſuper regē tribulantes dominus manum miſerit,quem in uijs ſuis ambulantē cognouit.

De nuncio qui Othoni cædem Gileberti & Euerhardi nunciauit, quum templum peteret:& de pietate eius. Cap. XVII

DVm hæc aguntur, rex in Alſatia horū inſcius,moti potius quàm aduerſarios fugere eſt paratus. Accidit itaq;, ut quemadmodū ei moris erat, mane primo,quoniam eccleſia longe aberat,ſuper equum conſideret,eoq; ſe munitū orationibus iret, dum directis procul oculis, obuiare ſibi ſub nimia celeritate hominē uidit:quem ilico nuncium eſſe intellexit,eo quod ſubſequuturam lætitiā quodam præludio hilaritatis oſtendit. Hoc igitur indicio,quia ſecunda eum nunciare qui aderant intelligūt,arrectis auribus ut eum audiāt currunt.Quibus moderata huius proceſſio,capillorum ac ueſtium compoſitio,honeſta ſalutatio annuerat. Vidit rex populum anhelare,& quod dicēdi moram nuncius faceret,grauiter ferre.Age ait,ad quod miſſus es fare,prępoſtero ordine rem prius exprime,circumſtantium metus adime,eorumq; animos gaudio exple:dehinc per longa exorſa, & rhetorum proœmia ſalutationibus nos demulce. Non qualiter,ſed quid dicas præſens tempus expectat. Malumus enim ruſticana ſimplicitate lætari, quàm Tulliana eloquētia periclitari. *Scitè* His auditis,Euerhardum atq; Gilebertum hominem exutos eſſe primo impetu nunciauit, uolentemq; qualiter hoc acciderit proſequi,rex manū compeſcuit, ac mox de equo deſcendit, ſeſeq; cū lachrymis deo gratias agēs in orationem dedit. Qua expleta, ſurrexit,atque itinere quò cœperat,deo ſe commendaturus ad eccleſiam tendit.

Quomodo Otho rex Bertholdo Baioariorum duci amico ſuo res lætas denūciauit,& nuptias ſororis aut filiæ eius obtulit: & de Frederici epiſcopi inani contra regem factione. Cap. XVIII.

HOc in tēpore Bertholdus Baioariorū dux, Arnolfi ducis frater,uir ſtrenuus,regis partibus toto fauebat conamine. Volens itaq; rex,ut quemadmodum tribulationis præteritæ,ita & lætitiæ præſentis fieret particeps, ſequenti die quanta erga eum dominus beneficia egerit, nuncijs directis, aperuit. Cui etiam in augmentum lætitiæ,quoniam coniugali minime connubio tenebatur, demandauit: ac iuramento promittere fecit, ut ſi ſororem

ſuam,

ſuam ſcilicet Gileberti uxorē habere poſſet,eã illi coniugio copularet. Quod ſi minus procederet, ipſius Gileberti ex eadem ſorore genitam quam penes ſe habuerat ferè iam nubilem maritali ei coniugio traderet.Quo audito, Bertholdus immenſo eſt gaudio affectus, elegitꝗ́ nondum nubilem potius filiam expectare,quàm matrem quæ iam nupſerat tollere. Fridericus deniꝗ Moguntiacenſis eccleſiæ archiepiſcopus, cuius conſilio nõnulli epiſcoporum regem dimiſerant, ut quàm occulte geſtabat, infidelitas cunctis pateret,decē fermè diebus ante prænominatorum interitum regem deſeruit, ac Moguntiam concitus uenit,in qua nihil moratus,Metenſem urbem adijt.Diſpoſuerat enim regis frater Henricus redeuntibus Euerhardo atꝗ Gileberto, cum eodem Frederico illic exercitum congregare,ſicꝗ́ regi in Alſatia degenti bellum maximum præparare. Quumꝗ́ illò perueniſſet nominatus archiepiſcopus,inſperate & nõ opportune ei nuncij occurrerũt.qui iam prælibatos principes morte intercedente non uiuere dicunt. Is autem animo conſternatus, quid faceret penitus ignorabat.

De eiuſdem Frederici archiepiſcopi captiuitate.Et de ſorore Henrici,prohibente ne in munitiones quaſdam contra regem ſe recipiat. Et quomodo Henricus tandē ad miſericordiã regis fratris ſui ſe ſubmiſerit. Cap. XIX.

REx interea Alſatiã deſerens,Franciam occupabat. Cuius ob metũ Moguntię ciues redeuntem archiepiſcopũ intra urbis mœnia nõ ſuſcipiunt. Vnde factũ eſt ut nõ multo poſt à regis fidelibus captus,& ante eius pręſentiam adductus,cuſtodiæ ſit in Saxoniam traditus, in qua aliquandiu cõmoratus,miſeratione regis dignitati priſtinæ eſt teſtitutus. Henricus denique regis ſui atꝗ fratris terrore compulſus, in caſtellum Captæmons uocabulo non ſolum ingenijs hominũ,uerum natura ipſa munitũ ingredi uoluit:quod eius ſoror uidua ſcilicet Gileberti prænoſcens, non ſolum ne id facere poſſet prohibuit,uerum huiuſmodi ſermonibus eum conuenit. Proh,non tete miſeriarum mearum tædet,quas interempto Gileberto marito perpetior: ni etiã meis in munitionibus te occludēdo regis iram ſuper regionem uelut aquam effundas? Non feram,non ſinam,nõ patiar,non tanta mihi uecordia innata erit,ut ex meis incommodis tua compares commoda. His Henricus auditis,quum aliud quid faceret ignoraret,aſſumptis ſecum quorum auxilio iuuaretur quibuſdam epiſcopis,die quadam nudis pedibus regis ad pedes ignorante ipſo peruenit,ſupplexꝗ́ miſericordiam implorauit. Cui rex,Indignũ, inquit,facinus tuum miſericordiam non meretur. Verum quia uideo te humiliatum coram me,non inducam malum ſuper te. Iuſſit itaꝗ rex eum ad palatium ſuum quod in Francia in loco qui dicitur Inglinheim cõſtitutum eſt, proficiſci,ſolertiꝗ́ illum uigilantia cuſtodiri, quoad iræ remota paululũ ægritudine,quid ſuper eum faceret conſilio ſapientium definiret.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVINTVS.

Qualiter Hermannus Sueuorũ dux Liuthulfo filio regis Othonis Idam filiam ſuam coniugem obtulerit. Et de eclypſi ſolis ante uictoriam Radamiri in Hiſpania:& de apparitione cometæ. Item qualiter rex Hugo Romam uexauerit. Caput I.

FACTVM eſt ut poſt mortem Euerhardi atque Giliberti, necnon & Henrici fratris regis incluſionem, concurrẽtibus undiq; ad regem cõgratulationis cauſa proceribus, ueniret etiam uir ditiſſimus Sueuorum dux Hermannus, qui poſt congratulationis ſatietatẽ talibus eſt regem aggreſſus ſermonibus, Non clàm domino meo eſt, tum prædiorum lati *Hermanni oratio* tudine, tum pecuniarum immenſitate prædiuitem me abſque liberis eſſe, nec eſt præter unam paruulam natam, quæ mearum rerum me redeunte hæres exiſtat. Placeat itaque domino meo regi filium ſuum paruulum Liuthulfum mihi adoptare filiũ, quatenus unicæ filiæ meæ maritali commercio ſociatus, me migrante, mearum fiat hæreditate rerum magnificus. Hoc itaq; quia placuit regi conſilium, quod popoſcerat ſine dilatione compleuit. Hoc in tempore ut ipſe pater bene noſti, ſol magnam & cunctis terribilẽ paſſus eſt eclypſim ſexta feria hora diei tertia. *Eclypſis* Qua etiam die Abdaram rex noſter à Radamiro rege Chriſtianiſſimo Galitiæ in bello ſuperatus eſt. Sed & in Italia octo cõtinuis noctibus miræ magnitudinis cometa apparuit, nimiæ proceritatis igneos ex ſeſe radios fundens, ſubſequuturam non multo poſt famẽ *Cometa* *Fames* portendens, quæ magnitudine ſua miſere uaſtabat Italiam. Eadem tempeſtate Hugone rege turpiter expulſo, Albericus, ut præfati ſumus, Romanæ ciuitatis monarchiam obtinebat. Quem rex Hugo quotannis grauiter opprimebat, gladio & igne quæ poterat uniuerſa cõſumens, adeo ut ciuitates præter Romam in qua ipſe conſederat, omnes auferret. Sed & ipſam ſine dubio tum depopulando tum ciues muneribus corrumpendo conquiſiuiſſet, niſi occulta & iuſta iuſti dei ſententia illi prohibuiſſet.

De Berẽgario & Anſcario fratribus, quorũ poſterior marchio Camerinorum & Spoletinorũ ab Hugone cõſtituit. Item de Sarlio ſeu Harlio, quẽ rex Hugo contra Anſcariũ noua molientẽ miſerit:& de Anſcarij uerbis. Item de bono conſilio Vuiberti, & malo Archodi regi dato. Cap. II.

PEr idem tempus Berengarius atq; Anſcarius in Italia fratres clarebant. Vno quidem patre Adelberto ſcilicet Eporegiæ ciuitatis marchione, ſed non una matre progeniti. Berengarium namq;, uti præfati ſumus, Gilla Berengarij regis filia: Anſcarium autem Ermegarda Adelberti Thuſciæ prouinciæ marchionis, quam ex Berta regis Hugonis filia habuerat, peperit.

Quorúm Berengarius conſilijs prouidus, ingenio callidus: Anſcarius uero ad quodlibet facinus promptus. Quem & rex Hugo nimis ſuſpectũ habuerat, ne ſe occideret, ac regnum ſibimet obtineret. Conſilio itaq; accepto, quia Theobaldus marchio hominem exierat, Spoletinorum eum ac Camerinorum conſtituit marchionem, quatenus eo ſecurius uiueret quo longius hunc ab ſeſe eſſe ſequeſtratũ cognoſceret. Quò dum profectus eſſet, uti animi impatiens erat, quicquid ex rege mali mens ei cogitando ſuggeſſerat, rerum ſignis continuo declarabat. Quod regem Hugonem minime latuit. Igitur quod remedium huic ægritudini dare poſſet excogitans, Sarlionẽ ad ſe Burgundionum ex gente progenitum aduocat. Cui & ait, Camerinorũ ac Spoletinorum hominum non eſt mihi fides incognita. Eſt enim calamo ſimilis, cui ſi inuiſus fuerit homo, perforabit manum ſuam. Vade itaq; atq; accepta à me pecunia, mentes eorum corrumpe, ab Anſcarij dilectione eos amoue, tibiq; coniunge. Te nemo eſt qui poſſit facere, tum melius, tum commodius. Habes enim illius Theobaldi nepotis mei defuncti optimi marchionis uxorem, cuius auxilijs fretus cunctus ad te ueniet populus. Profectus itaq; eſt, & eo annitente haud ſecus atq; rex prædixerat, Camerinorum ac Spoletinorũ populus egit. Congregata itaq; multitudine, ad eam in qua Anſcarius erat, ciuitatem properare feſtinat. Quod quũ audiſſet Anſcarius, anteſignanum ſuum nomine Vuibertum talibus adorſus eſt uerbis,

Sarlius imbellis multorum ſiſus in armis
Pugnaturus adit: cui fortes pectore & armis
Occurſare decet, bellumq; inferre cruentum.
Lecta manus iuuenum bellis exercita multis
Poſt huc tendentem quæ me comitata patronum
Protinus adueniet fuluo decorata metallo.

His auditis, Vuibertus, ut erat uir non audacia ſolum, uerumetiam ſcientia fretus, Mane ait, copias prout potis es cõgregato. Pergraue eſt enim cum paucis innumeris occurrere. Sed & ſi quibuſcum res agitur animaduertis, heroës ſunt, haud ſegnius atq; nos bello aſſuefacti. Iam Anſcarius Vuiberto recta ſibi conſulenti, conniuere decreuerat, directiſq; uſquequaq; nuncijs, congregare exercitum cupierat, quum Archodus Burgundionũ ſanguine ortus, Vuibertum ſibi conſulentem dictis increpabat amaris. Chremeti, inquit, ſimilis es, qui ob Thraſonis metum Thaidi de occludendis ædibus conſilium quo aduocatos ſibi à foro duceret, dedit: quem quũ Thais prohiberet, quod cum ſalute tua ait cauere poſſis, ſtultum eſt admittere. Malo ego uos proſpicere, quàm ulciſci accepta iniuria. Optime Vuibertus inquit, Thraſonis feciſti memoriam militis, qui prius ore deſæuiens, quum ad rem ueram uentum eſſet: Syriſcum in dextro cornu, Simalionem in ſiniſtro conſtituens, ipſe ſibi locum poſt principia elegit. Burgundiones enim garrulos eſſe, uoraces ac imbelles.

Terentij locus feſtiue adductus

belles,nullus qui eos nouerit ambigit.Sed & quàm fortiter ſępe feceris,quas fugiendo declinaſti,cicatrices indicant corporis.

De prima pugna inter Sarlionē & Anſcarium,in qua Vuibertus letaliter uulneratus eſt,& Archodus fugit. Item de ſecundo prælio,in quo Anſcarius ſtrennue pugnās,Hattonem comitem haſta occidit,ac poſtmodum de equo per dolum decidens,ab hoſtibus occiſus eſt. Caput III.

HViuſmodi Anſcarius atq; Vuibertus excitati dictis, ubi Sarlionem cū multis eſſe audiunt,quàm mox cum paucis properare contendunt.Sex Sarlio acies habuerat,quarum tres contra Anſcarij unam, in qua ipſe Anſcarius erat direxerat.Ipſe uero fluuio interiecto rei ſpectans euentum cum tribus remanſerat. Verebatur enim,quod nec tanta eum multitudo quiret defendere,ſi ſuos in eum Anſcarius poſſet obtutus inducere.Haud mora,bellū incipitur,in quo Archodus quia fugerat non uidetur.Vuibertus morte tenus uulneratur,quoniam quidem mori ſatius quàm fugere duxit.His itaq; omnibus ab Anſcario debellatis,duas in eum iterū Sarlius mittit acies, una ſolum modo ſecum retēta. Quumq; Anſcarius quis ſuorum occumberet inquirere uellet,nō ſuo tantum ꝙ aliorū ſanguine cruentatus Vuibertus ei occurrit,cui & ait,Duæ contra nos acies perpulchre armis inſtructæ adueniunt, quas te potius declinare ꝙ expectare etiā atq; etiam rogo. Archodus, ut ipſe bene noſti,pugnę huius incēſor qualiter aufugerit uides.Ego uero poſitus in extremis,nō cogito iam de pugna, ſed miſericordē dominum rogo pro anima,ne mihi imputet quæ ob dilectionē tui hodie cōmerui crimina,multa hominū neci dando corpora.His expletis expirauit. Collectis itaq; Anſcarius quos potuit, duabus phalangis occurrens,eas inter furibundus inſilijt, ſtragemq; innumerā dedit. Comes quidē Hatto nomine duabus illis præerat aciebus, qui hac occaſione & fiducia Anſcario occurrit, quoniā confracta iam lancea, ſolam in manu eius uiderat haſtā. Quem dum intuitus eſſet Anſcarius, Tu ne es,infit, qui contempto crucis & ſanctorū iuramento, periurus in nomine dei tui me tuū dominū deſeruiſti, & ad uulpem Sarliū transfuga ac deſertor abijſti? Eſſe aliquos manes & ſubterranea regna,in quibus periuri puniant, Cocytū & Stygio ranas in gurgite nigras, qui uſq; modo ſomniaſti, re ipſa experiere. Hæc dicens, haſtam quam ſine ferro geſtabat, per os illius ualide iaciēs, ſanguine crebroq; reſperſam per occipitium duxit:enſeq; abſtracto,quoniā multi ſuper ſe irruerant,dimicare uehementer cœpit.Quūq; nullis ſibi adminiculantibus, omniū penè hoſtium ſolus impetū ſuſtineret, huc illucq; diſcurrens,ſonipes quo inſederat, adeo in ſcrobem cecidit,ut collo ſup poſito, cruribusq; & pedibus ſurſum erectis, eouſq; ſuper Anſcatiū iaceret, donec ab irruentibus hoſtibus miſſilibusq; directis occideret.Quo mortuo, Sarlius marchia ſecure potitur,& rex Hugo gaudio immenſo afficitur.

Fortiter

Vuiberti mors

Anſcarij interitus

B De miſſis

De miſſis ab Hugone Conſtantinopolim ad Imperatorē pro nauibus & igne Græco contra Saracenos. Item de Berēgarij fuga, qui acceperat regem Hugonem oculis ſuis inſidias parare, & ſe uelle excæcare: & de uxoris eiuſdē fuga. Item de imprecationibus autoris in montes qui illis peruij fuerūt. Item qualiter Hermannus dux Berengarium ſuſcepit, & Othoni regi commendauit. Caput IIII.

DVm hæc aguntur, montana quibus ab occidua ſeu ſeptentrionali parte cingitur Italia, à Saracenis Fraxinetum inhabitantibus crudeliſſime depopulantur. Quamobrem Hugo rex conſilio accepto, nuncios Conſtantinopolim dirigit, rogans Imperatorem Romanū, ut naues ſibi cum Græco igne tranſmittat, quas chelandria patrio ſermone Græci cognominant. Hoc autē eò fecit, ut dum terreſtri itinere ipſe ad deſtruendum tenderet Fraxinetum, eam partem qua mari munitur, Græci obſiderent nauigio, eorumq; naues exurerent, ac ne ex Hiſpania uictus eis aut copiarum ſubſidia prouenirēt, diligentiſſime prouiderēt. Interea Berēgarius memorati frater Anſcarij atq; Eporegiæ ciuitatis marchio occulte quædam in regem cœpit moliri. Quod dum regi compertū foret, ſimulata beneuolentia, diſſimulataq; ira, dum ad ſeſe ueniret, luce eum priuare diſpoſuit. Filius uero eius nomine Lotharius, rex & ipſe paruulus, & neceſſariarum ſibi rerum adhuc ignarus, quoniā conſilijs his interfuit, celare quemadmodum puer haud potuit, uerum deſtinato ad Berengarium nuncio, quod pater illi ſuus facere uellet aperuit. Hoc itaque Berengarius ut audiuit, Italiam quàm mox deſeruit, ac per montem Iouis in Sueuiam ad Hermannum ducem properauit. Vxorem uero ſuam Vuillam per aliam uiam ad eandem prouinciam uenire præcepit Quæ itinere digreſſionis ſuæ per montē auium fœta partuiq; uicina, qualiter montes tam aſperos atq; inuios tranſire pedibus potuerit, ſatis nequeo mirari: niſi quia fortunas omnes aduerſas mihi fuiſſe certo ſcio. Sed ô quod ſibi decipulam Lotharius præparauerit, futuri ignarus uidere non potuit. Dum enim Berengario conſuluit, qui regnum & uitam auferret ſibimet præparauit. Imprecor itaq; mala plurima non Lothario qui leuitate peccauit pueritiæ, idq; amare poſtmodum pœnituit: uerum montibus illis crudelibus contra inſuetū omnibus morem facile eis iter præbentibus. Itaq; libet mihi in eorum contumeliā nūc exclamare. Improbe mons auiū tali Neq; tu nomine dignus: Cōſeruas quia nam peſtem, Nunc quam perdere poſſis. Inuius eſſe ſoles etiam, Cum ſol igneus ardet Tēpore quo Cererē meſſor Curua falce repoſcit Tempore quo radijs phœbi Cancri ſydus adurit. Peſſime nunc es inaudito Rigidæ tempore brumæ Peruius: atq; utinam poſſent Mea nūc uota ualere, Protinus in barathrum uulſus Alijs montibus iſſes. Ecce Berengarium ſeruat, Sinit & tramite recto Mons tranſire Iouis, mirum Haud ſuetos perdere ſanctos, Et ſeruare malos, uocitant Heu quos nomine Mauros. Sanguine qui gaudent hominum,

Berengarij fuga

In montes

minũm, Iuuat & uiuere rapto. Quid loquar? ecce dei cupio Tete fulmine a-duri Conſciſſusq́ chaos cunctis Fias tempore cuncto. Igitur Hermannus Sueuorum dux uenientem ad ſe Berengarium benigne ſuſcepit, eumq́ cum magno honore ante piiſſimi regis præſentiam duxit. Quem quanta rex de-uotione ſuſceperit, quantisúe muneribus eum donauerit, quantumq́ hono-rauerit, ſtilus meus ſe ſcribere poſſe diffidit. Verum quantũ poterit deſigna-tis, cuius ſanctitatis, quantæ humanitatis rex fuerit, quantæq́ etiã Berenga-rius improbitatis extiterit, facile prudens lector animaduertere poterit.

De legatione Hugonis ad Othonem, ut Berengariũ non ſuſcipiat: & de pe cunia illi fruſtra oblata. Item de legatione Romani Græcorum Imperatoris poſtulantis nepoti ſuo Hugonis filiam coniugem. Caput V.

REx Hugo audita Berengarij fuga, nuncios ſuos regi Othoni direxit, pro mittens ſe ſecundum uoluntatis eius deliberationem auri argentiq́ co-piam ei daturum, ſi Berengarium non ſuſciperet, eiq́ adminicula non confer ret. Quibus rex apologeticum huiuſmodi dedit: Berengarius nõ ob dominij ueſtri deiectionem, uerum, ſi potis eſt, ob reconciliationẽ, noſtram adijt pie-tatem, ſiqua in re adminiculari illi penes dominium ueſtrum potero, gazas mihi ab illo promiſſas nõ ſuſcipio, uerum illi meas libentiſſime tribuo: Beren gario uero ſeu cuilibet noſtræ pietatis clementiam imploranti, ſubſidium nõ præbere, ſummę dementiæ eſt. Perpende itaq́ quãta eum rex pius charitate dilexerĩt, qui promiſſum non ſolum non accipere, ſed propriã pro illo uoluit dare pecuniam. *Othonis reſponſio* Dum hæc aguntur, Cõſtantinopolitanus Imperator cum regis Hugonis nuncijs ſuos dirigit, mandans naues & omnia quæ deſidera-ret ſe ei daturum, ſi nepoti ſuo filiam ſuam coniugem daret. Conſtantinum autem Leonis Imperatoris, non ipſius Romani filium dico. Tres enim cum Romano hoc imperabãt ſimul, eius uidelicet duo filij, Stephanus atq́ Con-ſtantinus, & Conſtantinus Leonis Imperatoris filius. Rex itaque Hugo au-dita hac legatione, directis iterum nuncijs, Romano denunciat, ſe legitimam ex coniugio natam non habere: ſed ſi ex concubinarum filiabus uellet, egre-giam ei forma poſſe præſtare. Et quoniam Græci in Geneſeos nobilitate nõ quæ mater, ſed quis pater fuerit inquirunt, Imperator Romanus naues con-tinuo cum Græco igne præparauit, munera maxima miſit, atq́ ut illam ne-poti ſuo coniungeret mandauit. *Græcorum mos* Quoniam meus uitricus uir grauitate orna-tus, plenus ſapientiæ regis Hugonis fuerat nuncius, pigrum non ſit mihi inſe rere, quod eum de Imperatoris ſapientia & humanitate, & qualiter Ruſſios uicerit, audiui ſæpius dicere.

De Nortmannis Ruſſis: & de pugna nauali Romani cum Ingero rege Ruſſorum ſeu Nortmannorum, quem mirabi-liter uicit, inijciendo ignem.

CAPVT VI.

Nordmanni Ruſſi GEns quædam eſt ſub Aquilonis parte conſtituta, quam à qualitate corporis Græci uocant Ruſſos, nos uero à poſitione loci uocamus Nordmannos. Lingua quippe Teuthonũ Nord aquilo: man autẽ mas ſeu uir dicitur, unde & Nordmannos Aquilonares homines dicere poſſumus. Huius *Inger* deniq; gentis rex Inger uocabulo erat, qui collectis mille & eo amplius nauibus Conſtantinopolim uenit. Quod Romanus Imperator ut audiuit, quoniam naualem exercitum ſuum directum contra Saracenos, & ad inſularum cuſtodiã habuit, æſtuare cœpit cogitationibus: Quumq; cogitationibus non paucas inſomnes noctes duceret, & Inger cuncta mari uicina diriperet, nunciatũ eſt Romano xv. ſemifracta ſe habere chelandria, quæ populus ob uetuſtatem ſola reliquerat. Quod ut audiuit τοὺς ναυπηγοὺς, hoc eſt, nauiũ fabricatores ad ſe uenire præcepit, quibus ait, Properãtes ſine dilatione ea quæ remanſerunt chelandria præparate. Sed & argumentum nõ ſolum in prora quo ignis proijcitur, uerumetiã in puppi, inſuper in utriſq; lateribus ponite. Compoſitis itaq; ſecundũ iuſſionẽ ſuam chelandrijs, ſapientiſſimos in eis uiros collocat, atq; ut regi Ingero occurrant denunciat. Profecti deniq; quũ in pelago eos impoſitos rex Inger aſpiceret, exercitui ſuo præcepit ut uiuos illos caperet, & nõ occideret. Deniq; miſerator & miſericors dominus, qui ſe colentes, ſe deprecantes, ſe adorantes, non ſolum protegere, uerumetiam uictoria uoluit honorare, uentis tunc placidum reddidit mare. Secus enim ob ignis *Ignis nauali prælio eiectus* emiſſionẽ Græcis erat incõmodum. Igitur in Ruſſorum medio poſiti ignem circumcirca proijciunt. Quod dum Ruſſi conſpiciunt, è nauibus cõfeſtim ſeſe in mare proijciunt, eliguntq; potius aquis ſubmergi, quàm igni cremari. Alij tunc loricis & galeis onerati, nunquã uiſuri ima pelagi petunt: nonnulli uero natantes, inter ipſos maris fluctus uruntur, nullusq; die illa euaſit, qui fuga ſeſe ad terram non liberauit. Ruſſorum etenim naues ob paruitatem ſui ubi aquæ minimum eſt tranſeunt, quod Græcorũ chelandria ob profunditatem ſui facere nequeunt. Ingenti Inger confuſione poſtmodum ad propria eſt reuerſus. Græci uero uictoria potiti, uiuos ſecum multos ducentes, Conſtantinopolim regreſſi ſunt læti. Quos omnes Romanus in præſentia Hugonis nuncij uitrici ſcilicet mei decollari præcepit.

Vt Hugo Fraxinetũ tendens, Gręcos eò cũ nauibus miſerit, qui quũ Fraxinetũ deſtruere potuerit noluit, ſed cũ Saracenis fœdus icit. Cap. VII.

REx itaq; Hugo congregato exercitu, claſſibus per Tyrrhenũ mare directis ad Fraxinetum, terreſtri ipſe eò itinere pergit. Quò dum Græci peruenirent, igne proiecto, Saracenorũ naues mox omnes exurunt. Sed & rex Fraxinetum ingreſſus, Saracenos omnes in montem Maurum fugere compulit: in quo eos circumſedendo capere poſſet, ſi res hæc quam prompturus ſum, non impediret. Rex Hugo Berengarium, ne collectis & ex Sueuia & ex Francia

ex Francia copijs ſuper ſe irrueret, ſibiq; regnum auferret, maxime timuit. Vnde non bono conſilio accepto, ad propria Græcos mox remiſit: ipſeque cum Saracenis hac ratione inijt fœdus, ut in montibus qui Sueuiam atque Italiam diuidunt, ſtarent: ut ſi forte Berengarius exercitū per eos ducere uellet, tranſire eum omni modo prohiberent. Eo uero loco cōſtituti quàm multorum Chriſtianorum ad beatorum apoſtolorū Petri & Pauli limina tranſeuntium ſanguinem fuderint, ille ſcit ſolus numerum, qui eorum nomina tenet ſcripta in libro uiuentium. Perquam inique tibi rex Hugo regnum defendere conaris. Herodes ne terreno regno priuaretur, innocentes multos occidit: tu ut obtineas, nocentes & morte dignos dimittis: atq; utinā ea ratione nocentes illi uiuerent tunc, ne poſtmodum innocentes interimerent. Puto, ſeu quod uerius eſt, credo, te non legiſſe, imò nec audiuiſſe, qualiter iram domini incurrerit rex Iſraël Achab, dum regem Syriæ morte dignū fœderatū dimitteret Benadab. Vnus enim de filijs prophetarū dixit ad Achab. Hæc dicit dn̄s, Quia dimiſiſti uirū dignū morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro pop. eius. Quod & factum eſt: uerū quantū tibi in hac re obſueris, ſtilus noſter ſuis in locis opportunius enarrabit.

Hugonis cum Saracenis fœdus

In Hugonē

3. Reg. 20

De Amedeo Berengarij milite aſtuto, qui explorator in Italiam uenit, & de Hungaris ab Hugone in Hiſpaniam ablegatis. Cap. VIII.

TEmpore quo Berengarius ab Italia fugit, quendā ſecum Amedeum nomine militem duxit apprime nobilem: &, ut poſtmodum claruit, non Vlyſſe calliditate ac temeritate inferiorem. Fortiſſimus rex Otho quū nōnullis impeditus rebus, tum quotannis ab Hugone rege muneribus immēſis delinitus, Berengario copias parare non poſſet: ipſe quem præfatus ſum Amedeus Berengariū ita conuenit, Nec clam te eſt, inquit, domine, quod inuiſum ſe imperio duro rex Hugo cunctis Italicis effecerit: præſertim quum & cōcubinarum filijs ac Burgundionibus dignitates ſit largitus, nec ullus inuenitur Italicus, qui nō aut expulſus, aut dignitatibus omnino ſit priuatus. Et quod in regem non aliquid moliuntur, hæc cauſa eſt: quoniam quidem quem ſibi conſtituant principem, non habent. Si itaq; noſtrū aliquis mutato habitu, ne agnoſceretur eò tenderet, eorumq; uoluntatem inquireret, conſilium procul dubio nobis bonum exculperet. Cui Berengarius, Te, inquit, tum commodius, tum nemo poteſt facere melius. Igitur Amedeus mutato habitu, cum pauperibus qui orationis gratia Romā tendunt, Romā quaſi profecturus, Italiam petijt, principes cōuenit, & quid unuſquiſq; cordi haberet inquiſiuit: neque enim eodem ſe omnibus habitu oſtendebat: nunc niger alijs, ſubniueus alijs, maculoſus alijs uidebatur. Verum fama malum quo non aliud uelocius ullū Mobilitate uiget, eum in Italia eſſe auribus regis indicauit. Quē dum diligenter iuberet inquiri, ipſe prolixam & pulcherrimam barbam pice adeo defœdauit, capillos ſubaureos nigredine immutauit, faciē deturpauit,

Explorandi ratio

Amedei calliditas

debilem finxit, adeo ut inter pauperes regis in præſentia comedentes ſe regi nudum oſtenderet,& ueſtem ab eo qua indueretur acciperet,& quicquid rex de Berengario & ipſo loqueretur audiret. Hoc deniq; modo cunctis diligentiſſime perſcrutatis, non eodē modo quo uenerat cum oratoribus eſt regreſſus. Præceperat enim rex clauſarum cuſtodibus, ne quempiā tranſire permitterent, niſi prius quis eſſet diligenti inueſtigatione inquirerent. Quod Amedeus audiens, per inuia quædam & aſpera nulli cuſtodita pertranſijt, atq; ad Berengariū cum ea qua uoluit legatione peruenit. Hoc in tempore rex Hugo datis decem numorū modijs pacem cum Hungaris fecit, quos ab Italia acceptis obſidibus expulit, atq; in Hiſpaniā dato eis præduce direxit. Quod uero & ad Hiſpaniam & ad ciuitatem ipſam in qua rex morabatur, Cordubam non uenerint, hæc cauſa fuit, quoniam triduo per inaquoſam & aſperam uiam ducti, quum timerēt ſe ſiti perituros, præduce ſibi ab Hugone conceſſo morte tenus uulnerato, celeriori curſu reuerſi ſunt.

De Berta Hugonis ex concubina filia Cōſtantinopolim miſſa nuptum Romano iuniori. De fortitudine palatij Conſtantinopolitani: & qualiter Stephanus & Conſtantinus filij Romani, patrem ſuum è palatio & imperio eiecerint. Caput IX.

Berta HAc etiam eadem tempeſtate idem rex Hugo Bertam filiam ſuā quam ex meretrice Bezola ipſe genuerat, per Sigefredū uenerabilē Parmēſis eccleſiæ antiſtitē Conſtantinopolim direxit Romano paruulo Conſtantini porphyrogeniti filio copulandā coniugio. Tenebatq; ſummū imperiū Romanus maior eiusq; filij duo Conſtantinus & Stephanus, quibus poſt Romanum præſtabat Conſtantinus Leonis Imperatoris filius, cuius paruulus ex Helena Romani maioris filia natus iam nominatā Bertā, quam mutato nomine Græci Eudoxiam dixerant, uxorem duxerat. His itaq; quatuor imperantibus, Stephanus atq; Conſtantinus fratres ignorante Conſtantino Leonis Imperatoris filio aduerſus Romanū patrem ſuum quædam doloſa machinabantur. Tædebat enim eos patris ſeueritate oppoſita quæcunq; uellent facere non licere. Vnde & malo mox accepto conſilio qnatenus patrem deijcerent pertractabant. Conſtantinopolitanū palatium nō pulchritudine ſolum, uerumetiā fortitudine omnibus quas unq; uiderim munitionibus præſtat, quod etiā iugi militū ſtipatione nō minima obſeruatur. Moris itaq; eſt hoc poſt matutinum diluculum mox omnibus patere: poſt tertiam uero diei horam emiſſis omnibus dato ſigno quod eſt mis, uſq; in horam nonā cunctis aditū prohibere. In hoc igit Romanus aureo triclinio quæ præſtantior eſt pars potentiſſime degens, cæteras partes palatij genero Cōſtantino filijsq; ſuis Stephano & Conſtantino diſtribuerat. Hi denique duo, ut prædiximus, nō ferentes patris iuſtā ſeueritatē, in cubiculis ſuis multis copijs congregatis, diē conſtituerunt, quando patrē deijcere, ſoliq; ipſi poſſent regnare.

Impietas in parentes

Quumq;

Quumq́ dies adueniret optata, cunctis de palatio iuxta morē egreſſis, Stephanus & Conſtantinus facta congreſſione ſuper patrē irruunt, eumq́ de palatio omnibus ignorantibus deponunt, & ad uicinā inſulam in qua cœnobitarum multitudo philoſophabať, tonſo ei, ut moris eſt, capite, ad philoſophandū tranſmittūt. Fit q̄ mox multirumiger Conſtantinopoli ſonitus, Romanū quidē ciectum, Conſtantinū uero eius generū alij interfectū clamitabant. Nec mora, totius populi ad palatiū fit cōcurſus. Romanus quaſi Imperator abuſiuus nō requirit, uerū an ſuperſit Conſtantinus ab omnibus pcontať. Quū ſeditio inquiſitionis nō modica fieret pro Cōſtantino, rogantibus Stephano & Conſtantino, ex ea parte qua zucaniſtrij magnitudo portendit, Conſtantinus p cancellos crines ſolutus caput expoſuit, ſuaq́ oſtenſione populi mox tumultū ſedauit, ac in propria quēq́ repedare coēgit. Quod factū graue duobus fratribus ingeſſit dolorē. Quid pfuit, inqunt, q̄ abdicato patre, aliū qui nō pater eſt dn̄m ſuſtinemus? Tolerabilius enim decentiusq́ paternā q̄ exterā pateremur dominationē. Quid illud, aiunt, quod in huius auxiliū nō ſolum propriæ, ſed exterę uenere nationes? Sigefridus quippe epiſcopus regis Hugonis nuncius, aſſumptis ſecū ſuæ linguæ nationibus à Melfitanis, Romanis, Caietanis nobis ad interitum huic præſidio fuit.

Romanus imperio eijcitur

De eiſdem Stephano & Conſtantino, qui Conſtantinum Leonis filium conati ſunt eijcere, à quo & ipſi ſunt capti fraude Diabolini, atq́ in monaſterium apud patrem qui eos lepide redarguit miſſi. Caput X.

HIs dictis armatorum manibus cubicula pro parte complent. Quibus Diabolinus præfuit, qui & eorum animorum incenſor, & poſt paululū proditor extitit, Conſtantinum deniq́ libris incumbentē ita conuenit: Quæ tibi incommoda & à Stephano & à Cōſtantino fratribus, imò inimicis tuis præparentur, iſthæc quæ in te uetus permanet religio ignorat. Si enim infortunia tibi parata cognoſceres, quatenus poſſes uiuere cogitares. Vxoris tuæ fratres Stephanus & Conſtantinus, armatorum manibus congregatis, atq́ in cubiculis iam concluſis te nō ut patrem de palatio expellere, uerum hic cogitant interficere. Occaſio autem tui interitus hæc erit, Cœnatum te poſt triduum Conſtantinus & Stephanus inuitabunt. Quumq́ ſeſſionis tuæ medium excellentiæ tuæ quatenus moris eſt, obtinere tentabis, percuſſo mox ſcuto, incluſi de cubiculo exilient, tuamq́ fuſo ſanguine uitam finient. Fidem autem ſi relatis expoſcis, uſque inpræſentiarum affirmo argumentis, quoniam concluſorum tibi perſonas rimis oſtendo: deinde quod ſaluti ſolennius eſt tuæ, oſtiorū tibi claues trado. His auditis Conſtantinus, Age, infit, ut coniuratorum prodidiſti perfidiam, quatenus deuincam hanc exprime ſententiā. Nō enim tam mihi ſalus mea chara, q̄ pietas erit in referenda gratia iocunda. Cui Diabolinus, Nō enim, inquit, clam te eſt, Macedones tum tibi deuotos, tum bello duros exiſtere: mittito itaq́ ac cubilia propria, Stephano

Diabolinus

& Conſtantino ignorantibus,eis ſuffarcinato. Quumq; deſignata dies conuiuij aduenerit, atq; ob ſeſſionis faſtum ſi tumultus irrepſerit, dato ſigno,ut præfatus ſum,pcuſſo ſcilicet clypeo,quū illorū manus armatorū præſidio eis eſſe nō poterit,tui mox ex improuiſo proſiliant,eosq; tanto cōmodius, quanto inſperatius capiant,atq; ad uicinū monaſteriū,ad quod patrem ſuū,ſocerū tuum miſerant:tonſis,ut moris eſt,capitibus,philoſophatū tranſmittāt. Diuinæ ſiquidem rectitudo iuſtitiæ tuum negociū ſecundabit, cuius recompenſatio ne in patrē peccarēt illos nō terruit,& te ne offenderes cuſtodiuit. Quod iuſto dei iudicio ita accidiſſe,nō ſolū Europa,ſed & Aſia nūc cātat,& Aphrica. Deſignato etenim die,dū ſimulata pace Conſtantinū hūc, & Stephanus & Cōſtantinus fratres ad conuiuiū inuitarent,& ob ſeſſionis faſtū tumultus inſurgeret,percuſſo, ut dictū eſt,ſcuto Macedones ex inſpetato proruūt,duosq; fratres Stephanū & Conſtantinū q; mox cōprehenſos, capite tonſos, ad uicinā inſulā,ad quam patrem ſuum ablegarant,philoſophatū mittūt.

De Romani in filios irriſione,& oratione ac prece, quā contra eos egit, gratias agens deo, quod impietatis pœnas darent, & quomodo filij eius cuſtodiæ addicti fuerint. Caput XI.

Romanus filijs illudit

QVorum pater Baſileus Romanus aduentū ut audiuit, gratiarum actiones deo exhibuit, eisq; extra monaſterij fores læta facie obuians, Feſtiuum,inquit,tempus,quod humilitatē noſtrā imperium ueſtrū uiſitare coēgit. Charitas puto,quæ me de palatio expulit,filiationē ueſtram non ibi diu permanere permiſit. O factū bene,quod me pridem præmiſiſtis. Cōfratres enim mei & cōmilitones mei,ſupernæ tantū philoſophiæ incumbentes,qualiter Imperatores ſuſciperent ignorarent,ſi nō me iamdudū imperialibus inſtitutis tritum haberent. Parata iam frigidior occiduis aqua decocta pruinis, Dulces adſunt fabæ,lachana,porriq; recentes. Non hic marinæ delitiæ morbos,ſed crebra potius ieiunia creant. Turbam uero hanc tantam,tam ſumptuoſa modicitas noſtra non recipit, ueſtrum ſolummodo imperium ſuſcipit, quod ne paternam deſerat ſenectutem,aduenit. Romano hæc & huiuſmodi perſtringente,Stephanus & Conſtantinus filij pudibundo contuentes lumine terram,quàm inuite monaſterium peterent, nō eſt percontari neceſſe,ſed credere. Expanſis itaq; poſt hæc manibus ad altare Romanus ante crepidinem fuſus,huiuſmodi cum lachrymis deo preces effudit,

Chriſte pater cum quo pater eſt & ſpiritus unum
Iure patris uerbum:per quod pater omnia mundo
Oſtendit ſecreta poli,ſeu myſtica pandens:
Reſpice figmentum propria bonitate creatum:
Ne patiare precor me dæmonis arte perire,
Sanguine quem ſacro uoluiſti reddere uitæ:
Da deus ut mundi pompas calcare ſuperbas

Iam

Iam ualeam:ſiſtatq́ procul corruptor iniquus:
Cui labor eſt animas ſemper fœdare beatas.
Imperium libuit,quum ſceptra tuli,haud placet:ergo
Gratia ſit tibi,dignatus quod pellere iniquos,
Imperij teneant ſolium ne forte paternum.

His ita geſtis,Stephanus atq́ Cōſtantinus cuſtodia iugi obſeruant́,patre ea quæ acciderant æquanimiter perferente. Aiunt enī hunc,& ſub atteſtatione confirmant,dum à fratribus lentis ob purgationē culparetur,reſpondiſſe: quod luculentius regnatet, qui ſeruorum dei humilitatibus deſeruiret, quàm qui potentibus mundi peccatoribus imperaret. *Pium Romani dictum*

De aduentu Berengarij deſyderati in Italiam. Et quur Manaſſes Arelatenſis eius partibus fauit. Et de Milone ac alijs,qui deſerto Hugone,ad Berengarium transfugerunt. Et Berengarij in regnū reſtitutione. Cap. XII.

Deſyderatus interea Berengarius ex Sueuorum partibus paucis ipſum comitantibus à Sueuia per uenuſtam uallem Italiā petijt, applicuitq́ caſtra ſecus munitionem uocabulo Formicariam,quæ à Manaſſe,ut iam prædiximus,ſedis Arelatenſis archiepiſcopo,tuncq́ Tridentinæ, Veronēſis,atq́ Mantuanæ ſedium inuaſore, Adelhardi eius clerici erat uigiliæ cōmendata. Quūq́ Berengarius nullius machinamenti apparatu,nulliusq́ belli impetu hanc ſe capere poſſe cōſpiceret, Manaſſis ambitionem & κενοδοξίαν, id eſt, uanam gloriā cognoſcens,Adelhardū ad ſe uenire coēgit,cui & ait,Si munitionē hanc poteſtati meæ tradideris,dominumq́ tuū Manaſſen ad adiutoriū meū inflectere potueris, illum in cathedrā promoueo Mediolani archiepiſcopatus , te uero Cumani epiſcopatus dignitate poſt acceptā regni poteſtatē donabo. Et ut promittenti mihi fidem admittas,quod uerbis ſpondeo, iuramentis affirmo. Hæc dum Manaſſi ab Adelhardo narrant́,tum ille munitionē non ſolū Berengario dari iuſſit, uerumetiā Italos omnes in eius auxiliū inuitauit. Fama igiť,malū quo nō aliud uelocius ullū Mobilitate uiget, Berengarij aduentū q̄ mox omnibus nunciauit. Cœperūt mox nōnulli Hugone deſerto,adhærere Berengario . Horū Milo præpotēs primus,qui dum Hugoni ſuſpectus,appoſitis clàm cuſtodibus,obſeruaret́:ſimulatus ſe nō intelligere cuſtodiri,fermè cœnam uſq́ ad noctis protraxit mediū. Quūq́ omnes tum uino,tū ſomno aggrauati,corpora quieti traderēt, ſolo ſe eo qui portauerat clypeū comitāte, Veronā percitus peruenit,directiſq́ nuncijs, Berengariū exciuit,quē & in Verona quo Hugoni firmius reſiſteret ſuſcepit. Sanè nulla hunc infidelitas ab Hugone diuiſit, uerū illata ipſi ab eodem nonnulla incōmoda,quæ iam diu ſuſtinere non potuit. Proſequiť hunc Vuido præſul Mutinēſis eccleſię,nō iniuria laceſſitus,ſed maxima illa abbatia Nonantula, quam & tunc acquiſiuit,animatus. Qui Hugonē nō ſolū deſeruit,uerumetiā multorū multitudinē ſecum abſtulit. Quod Hugo ut audiuit,congregatis co- *Corruptela munerum* *Milo transfuga*

pijs ad

alii, Vineolā piis,ad eius caſtrū† Niueolam uenit, idq; uiriliter, ſed inutiliter oppugnauit. Quod q; mendacij alienū ſit, ſentētia ſubſequens declarabit. Nā dum codē loco degeret, Berengarius ab Harderico archiepiſcopo accitus, Veronā deſeruit, ac Mediolanū concitus uenit. Quo audito rex Hugo, Papiā triſtis uenit. Cœperunt interea omnes Italię primates omine nō bono Hugonē deſerere, & egenti Berengario adhærere. Egentē autem non nihil poſſidentē, ſed cui nunquam quicquam ſatis eſt aio. Quoniā improbi & auari, qui incertas atq; in caſu poſitas poſſeſſiones habēt, & plus ſemper appetunt, nec eorū quiſq; adhuc ſibi ſufficiens inuentus eſt, cui quod haberet eſſet ſatis, nō modo non copioſi diuites, ſed etiā pauperes & inopes exiſtimandi ſunt. Soli enim ſunt diuites, & fructuoſas ac ſempiternas poſſeſſiones poſſidentes, qui ſuis rebus contenti ſatis eſſe putant, quod eſt. Non eſſe cupidū, uera pecunia eſt. Non eſſe emacem, uectigal eſt. Fateamur ergo, uter eſt ditior, cui deeſt, an cui ſuperat? qui eget, an qui abundat? cui poſſeſſio quo eſt maior, eo plus requirit ad ſe tuendū: an qui ſe ſuis uiribus ſuſtinet? Contentum etenim ſuis rebus eſſe, maximæ ſunt certiſſimæq; diuitiæ. Verū de hoc nunc id dictū eſſe ſufficiat. Ad Berengariū ſtili initium redeat, cuius in aduentū aureum omnes ſeculū promittebant, & felicia, quæ talem extulerant, tempora clamitabant.

Auaritiæ deſcriptio

Diuites qui

Quomodo rex Hugo Lotharium filiū ſuum Mediolanum miſit, ad concitandam miſerationem Italorū. De Berengarij aſtutia. De Ioſeph Brixiano epō. Et de Vualdonis epi iniquitate. Cap. XIII.

EO nanq; Mediolani degente, ac Italicas dignitates ſibi adhęrentibus diſpenſante, rex Hugo Lotharium filium ſuum nō ad Berengarium ſolū, uerum ad totius populi præſentiam dirigit, petens, quia ſe eis non morigerū abdicauerunt, filium qui nil in eos deliquerat, ſaltē pro dei amore ſuſcipiant, ac uoluntatibus eorum morigerum reddant. Lothario deniq; Mediolanum petente, Rex Hugo Papia omni cum pecunia egreſſus, Italiam deſerere, atq; in Burgundiam ire cogitauit. Sed res iſta eum retinuit, quoniam dum miſericordia inclinati, Lotharium in eccleſia beatorum confeſſoris & martyrum Ambroſij, Geruaſij, & Prothaſij ante crucem proſtratum erigerent, & regem ſibi conſtituerent, quamprimum ad Hugonem dirigūt nuncium, per quem illum iterum ſuper ſe regnare promittunt. Hoc planè conſilium, imò deceptionem, non omnes, ſed Berengarius (ut erat calliditate ſuffarcinatus) adinuenit, non quo hos regnare diſponeret, ſed uti poſt claruit, ne Hugo diſcederet, atque immenſa pecunia, quam habebat, Burgundionum atque aliarum gentium ſuper ſe populos inuitaret. Hoc tempore Ioſeph quidam moribus ſenex, diebus iuuenis, ciuitatis Brixianæ clarebat epiſcopus. Quem Berengarius, ut erat tyrannus uehemens, ob morum probitatem epiſcopatu priuauit, eiuſque loco Antonium, qui nunc uſque ſupereſt, nullo conſilio habito, nulla epiſcoporum delibetatione, conſtituit. Sed & Cumis tunc nō Adelhardum,

Hugo pro filio intercedit

Berengarij uerſutia

Ioſeph

hardum, uſurauerat, uerum ob Mediolanenſis epiſcopi amorem Vualdonem quendam ordinauit. Quod quàm bene fecerit, ſubditorum depopulatio, uitium inciſio, arborum decorticatio, multorum oculorum excuſſio, ſimultatis ſæpiſſima repetitio, tum ſignis, tum gemitibus narrant. Adelhardum autem Regienſi præfecit eccleſiæ. *Vualdonis tyrannis*

Quur Berengarius Placentinũ & Papienſem epiſcopos dimiſerit, & quur Liuthbrandum autorem huius operis parentes ſui Berengario commendarint, factusq; ſit eiuſdem à ſecretis. Item quomodo Hugo deſperans de uictoria, cum omni pecunia in prouinciã aufugerit. Et quomodo ad eum Raimundus Aquitanorum princeps uenerit, eidem mili taturus. Et de Hugonis obitu. Cap. XIIII.

BOſonem uero Hugonis regis ſpurium Placentinæ ſedis, & Liutefredum Papienſis eccleſiæ expellere epiſcopos cogitauit. Verum intercedẽte precio, ob dei amorem eos ſe dimiſiſſe ſimulauit. Quàm immenſum tunc Italis gaudium? Alterum Dauid ueniſſe latrabant. Sed & magno Carolo hũc cæca mente præferebant. Quanquam enim iterato reges Hugonẽ atq; Lotharium Italici ſuſciperent: Berengarium tamen nomine ſolum marchionem, poteſtate uero regem: illos uocabulo reges, actu autem neq; pro comitibus habebant. Quid plura? Tanta hac Berẽgarij fama, humanitate, liberalitate, parentes acciti mei, ei ad ſeruiendum me tradunt. Cui etiam immenſis oblatis muneribus, ſecretorum eius conſcium, ac epiſtolarum conſtituunt ſignatorẽ. Cui quam fideliter longo tempore deſeruirem, hac me quam proſecuturus ſum ſuis in locis, mercede donauit. Verum hæc retributio penè me ad deſperationem uſq; pertraheret, ſi in re conſimili cõſocios plurimos nõ excederet. De iſto enim pulchre dictum accipimus: pennæ ſtruthionis ſimiles ſunt pennis accipitris & herodij. Quum tempus aduenerit, in altum alas erigit, deridet equitem & aſcenſorem eius. Hic enim ſuperſtitibus Hugone & Lothario magnus, uoraxq; ſtruthio non bonus, ſed bono ſimilis eſt uiſus. Eis autem decedentibus, & ad regni faſtigia omnibus illum promouentibus, quantum alas erexerit, quantisq; diludijs nos omnes irriſerit, non tam uerbis q; ſuſpirijs ac gemitibus narro. Sed his omiſſis, ad narrandi ſeriem redeamus. *Liuthprãdus Berengario à ſecretis* *Berengarij ingratitudo*

Rex Hugo quum diuinam animaduerſionẽ declinare, ac Berengario præeſſe non poſſet, relicto Lothario, & ſimulata pace, Berengarij fidei tradito, in prouinciã omni cum pecunia properauit. Quo audito Raimundus Aquitanorum princeps eum adijt, & pro minis mille ſe in militem dedit, fidemq; ei iuramento ſeruaturum affirmauit, etiam congregatis copijs Italiam ingreſſurum, ac Berengarium debellaturum eſſe promiſit. Quod quanto nos omnes cachinno affecerit, gentis illius uilitas palam facit, quæ & ſi præſidio eſſe poſſet, ad effectum tamen haudquaquam perduceret. Quoniamquidẽ uocante domino, Hugo rex breui eſt uiam uniuerſæ carnis ingreſſus, Bertæ nepti *Hugonis mors*

ſuæ

ſuæ Boſonis Atelatenſis comitis uiduæ pecunia derelicta. Quãm etiã breui ſpatio intercedente, memoratus Raimundus impudentiſſimæ gentis princeps impurior ſibi maritã effecerat, cuius non ſolum concubitu, uerumetiam oſculo indignũ elegantes formarũ inſpectores eum eſſe confirmant.

De uxore Berengarij accuſata crimine inceſti, & quomodo ſit purgata. Item de pecunia, quam Berengarius cauſa Hungarorũ pauperibus & eccleſijs dei extorſit. Caput XV.

HVius hoc in tempore ſoror Berengarij ſcilicet uxor Vuilla paſſa eſt crimen inceſti. Quod ita uerum eſſe non ſolum aulici uel cubicularij, uerũ *Amaſij Vuil, le odioſa deſcriptio* aucupes & cupedinarij clamant. Habuit etiam ea presbyterulum capellanũ nomine Dominicum, ſtatura breuem, colore fuligineum, ruſticum, ſetigerũ, indocilem, agreſtem, barbarũ, durum, uilloſum, petulcum, inſanũ, rebellem, iniquum, cuius magiſterio duas Vuilla commendarat natas, Giſlam ſcilicet atq; Gerbertam, ut eas literatũ ſcientia epotaret. Occaſione itaq; puellarũ, quas presbyter Dominicus hirſutus, illotus, facete docebat, mater ei propitia uerat, ut uiſa ingrata ac tenax, hinc exiſteret larga. Sententia tamen ueritatis quæ ait, Nihil opertum quod non reueletur, & occultum quod nõ in publicũ ueniat, diu ignorare homines paſſa non eſt. Nam quũ nocte quadã Berengario abſente ad cubile dominicũ more ſolito hirſutus idem uellet accedere, canis hunc morſu uehemẽti laniauit. Conſurgẽtes deniq; qui in domo erãt, quum eum comprehenderent, & quò iret interrogarent, apologeticum iſtud *Callide* anticipãdo domina dedit: Ad mulieres noſtras ibat perditus. Sperans itaq; presbyterulus ſibi leuius fore, ſi teneret ſententiã dominæ ſuæ, Ita eſt inquit. Cœpit itaq; domina uitæ eius inſidiari, preciumq; promittere, ſi eſſet qui uitam ei auferret. Sed quum timerent omnes deum, & mors eius differretẽ, peruenit ad Berengarium ſermo. Vuilla uero cœpit aruſpices, maleficoſq; inquirere, quo eorum carminibus iuuaretur. Vtrum autem horum carminibus, an Berẽgarij adiuta ſit mollitie, neſcio: adeo mẽs eius eſt inclinata, ut ſponte ma *Presbyter caſtratur* ritali ſubmitteret ora capiſtro. Presbyterulus itaq; quia ad dominæ aſſeclas adhinniuit, uirilibus amputatis dimittitur. Domina uero magis à Berẽgario diligitur. Dixerunt autem qui eum eunuchizauerunt, quod merito illum domina amaret, quem priapeia arma portare conſtaret. Per idem tempus *Taxis* Taxis Hungarorum rex magno cum exercitu in Italiam uenit, cui Berengarius nõ ex propria pecunia, ſed ex eccleſiarum ac pauperũ collectione decem *Tributũ dolo exactum* modios numorum dedit. Fecit autem hoc non ut populi curam haberet, ſed ut hac occaſione magnam pecuniã congregaret. Quod & fecit. In omni enim ætate utriuſq; ſexus, tamq; ablactatus, quàm lactens pro ſe numum dedit: quibus æs commiſcens, ex paucis decem modios fecit, cæteram uero partem, & quicquid ex eccleſijs tulit, ſibi retinuit.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER SEXTVS.

TEMPORIS inſtantis qualitas Tragœdũ me potius, quàm hiſtoriographũ quæreret, niſi pararet dominus in cõſpectu meo mẽſam aduerſus eos qui tribulant me. Explicare enim non poſſum, quot peregre profectus quatiar incõmoditatibus, iuuatq́; hominẽ exteriorẽ potius lugere, quàm ſcribere. Interior uero apoſtolicis cõfirmatus inſtitutis, in huiuſmodi tribulationibus gloriatur, ſciẽs quod tribulatio patientiã operatur: patientia autem probationẽ: probatio uero ſpem: ſpes autẽ non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis. Pareat itaq; interiori exterior, ſuaq́; infortunia nõ ſolum nõ exhorreat, uerũ in his potius conquieſcat: dumq́; ſcribendo operã dans, fortunę rota hos extolli, illos deprimi dixerit, præſentẽ incõmoditatẽ minus ſentiet, eiuſq́; mutabilitati congaudens, deteriora, quod fieri nequit, niſi mors aut membrorũ debilitatio intercedat, iam nõ metuat, ſed fortunata ſemper expectet. Inſtantia enim ſi maturauerit, ſalutem quę deeſt afferet: infortunatũ quod adeſt expellet. Scribat itaq;, & ſuperioribus ueris hæc quæ ſequuntur uera adiungat. *Liuthprandi patientia*

De oratore à Conſtantino Imp. ad Berengariũ miſſo cum literis, quibus illi Lotharij cuſtodiã cõmendabat, oratoremq́; ab eo petebat, quem ut ſine ſumptu mitteret, Liuthprandum impenſis uitrici ſui miſit. Cap. I.

REge Hugone prouinciæ in partibus defuncto, Berẽgarij nomen celebre apud nonnullos, præſertim apud Græcas extitit nationes. Is enim Italicis omnibus principabaẗ uirtute: rex uero Lotharius ſolo nomine. Conſtantinus itaque qui deiectis Romano, filijſq́; eius, Conſtantinopoleos regebat imperiũ: audito Berengariũ potentia præſtare Lothario, per Andreã, qui ab officio comes curiæ dicebaẗ, literas Berengario dirigit, in quibus continebaẗ uehementer ſe Berengarij nuncium uelle uidere, cuius in reditu cognoſceret, quanta eum charitate diligeret. Scripſit etiã & cõmendatitias literas eidẽ pro Lothario, ut fidelis ei eſſet adminiſtrator, cui deo largiente extiterat gubernator. Conſtantinus nanq; ſolicitudinẽ non paruã Lotharij pro ſalute habebat, religioſe ob amorẽ nurus ſuæ cogitans, quæ Lotharij ſoror extiterat.

Berengarius itaq; calliditate ſuffarcinatus, cogitans quem potiſſimũ mitteret, cui nil impenſæ ob itineris longinquitatẽ præberet: uitricũ meũ, cuius tũc ſub cura degebã, cõueniens. Quanti, inquit, eſſet priuignũ tuũ Gręcas literas non ignorare? Cui quum diceret: Vtinã diuitiatũ meatum ea gratia partem mediã diſtributã haberẽ. Nõ neceſſe, inquit, habes, neq; centeſimã impartiri. Conſtantinopolitanus Imperator literis ut meũ ad ſe nunciũ dirigam, orat. Quod tum ob animi conſtantiã nemo melius, tum ob dicendi copiã nemo cõmodius facere poteſt. Quid dicã, q́ facile doctrinas ebibet Græcas, qui tã

puerilibus in annis epotauit latinas? Hac ſpe ꝗ mox uitricus animatus, impẽſas oẽs diſtribuit, meq́ꝫ magnis cũ muneribus Cõſtantinopolim direxit.

Quo tempore Liuthprandus tanquam orator Berengarij Conſtantinopolim uenerit, Papia egreſſus, & de mirabili Imperatoris domo, quæ Magnaura aut potius Megaula aut Megaron dicta eſt: & ſuſceptione nunciorũ: & miris ibidẽ oſtenſis in arbore & ſolio Imperatoris. Caput II.

DIe quippe Kalendarũ Auguſtarũ Papia exiẽs, per Eridani alueũ triduo Venetias ueni, ubi & Salomonẽ comitẽ Græcorũ, nunciũ χιτωνίτην eunuchum repperi ab Hiſpania & Saxonia regreſſum Conſtantinopolim uerſus tendere cupientẽ, ſecumq́ꝫ ducentẽ dñi noſtri tunc regis, nunc Imp. magnis cum muneribus nunciũ Liutefredum ſcilicet Maguntinũ inſtitorẽ digniſſimum. Octauo autẽ Kalend. Septembris die Venetijs egreſſi, xv. Kalend. Octobris Conſtantinopolim uenimus, ubi ꝗ inaudito miroq́ꝫ modo ſimus excepti, ſcribere non pigebit. Eſt Conſtantinopoli domus palatio cõtigua miræ magnitudinis ac pulchritudinis, quæ à Græcis ε loco λ poſita †Megaura quaſi magna aura pro aula dicitur. Hanc itaqꝫ Conſtantinus, tum ob Hiſpanorũ nuncios, qui tunc nouiter eò uenerant: tum ob me & Liutefredũ hoc modo parati iuſſit. Ærea ſed deaurata quædã arbor ante Imperatoris oculos ſtabat, cuius ramos itidẽ æreæ diuerſi generis, deauratæq́ꝫ uolucres replebant, quæ ſecundũ ſpecies ſuas diuerſarũ auium uoces emittebant. In primis uero ſolium huiuſmodi erat arte compoſitũ, ut in momento humile, excelſius modo, ꝗ mox uideretur ſublime. Sed ſedile quod erat immenſæ magnitudinis incertũ utrum ærei an lignei, uerũ auro tecti leones quaſi cuſtodiebant. In hac igitur duorũ eunuchorũ humeris incumbens, ante Imperatoris præſentiã ſum deductus. Cumq́ꝫ in aduentu meo leones rugitum emitterent, aues ſecundũ ſpecies ſuas perſtreperẽt, nullo ſum terrore, nulla admiratione cõmotus: quoniamquidẽ ex his omnibus eos qui bene nouerant, fueram percontatus. Tertio itaqꝫ Imperatorẽ pronus adorans caput ſuſtuli, & quẽ prius moderata menſura à terra eleuatũ ſedere uidi, mox alijs indutũ ueſtibus penes domus laquear ſedere proſpexi. Quod qualiter fieret, cogitare nõ potui, niſi forte eo ſit ſubuectus argalio, quo torculariũ arbores ſubuehũt. Per ſe autẽ tunc nihil loquutus: quoniã & ſi uellet, intercapedo maxima indecorum faceret, de uita Berengarij & ſoſpitate per Logothetã eſt percontatus. Cui quum conſequenter reſpondiſſem, interprete ſum innuente egreſſus, & in datum mihi hoſpitium mox receptus.

al. μίγαϱον

Quæ dona Liuthprandus proprijs impẽſis, licet nomine Berẽgarij Imperatori Conſtantino obtulerit: & quæ ab Imperatore uiciſſim munera ſuſcepit, & in domum imperatoriam quæ decaennea cubita dicuntur admiſſus miranda dona ac poma uiderit. Cap. III.

SEd nec hæc pigeat memorare, quid tunc pro Berengario egerim, ſcilicet

ut agnos

ut agnoſcatur,quanta eũ charitate dilexerim, & cuiuſmodi recompenſationẽ pro bene geſtis acceperim.Hiſpanorũ nuncij,& nominatus Liuthfredus domini noſtri tunc regis Othonis nuncius magna ex eorũ parte dominorũ munera Imperatori Cõſtantino detulerant. Ego Berengarij ex parte nihil præter epiſtolã,& hanc mendacio plenã detulerã. Æſtuabat itaq; non parũ hac pro uerecundia animus. & quid ſuper hac re faceret cogitabat attentus. Æſtuanti autẽ mihi,& nimiũ fluctuãti, meus animus ſuggeſſit,quatenus dona quæ Imperatori mea ex parte detulerã,Berẽgarij ex parte conferrẽ, paruũq; munus prout poſſem uerbis ornarẽ. Obtuli aũt loticas optimas ix.ſcuta optima cum bullis deauratis vij.cuppas argenteas, deauratas duas: enſes,lanceas,uerua,mancipia: quatuor carſamatia, Imperatori nominatis omnibus precioſiora.Carſamatiũ autẽ Græci uocant,amputatis uirilibus & uirga puerum eunuchũ: quos Verdunenſes mercatores ob immenſum lucrum facere ſolent,& in Hiſpaniã ducere. His itaq; geſtis,Imperator me poſt triduum ad palatiũ uocari præcepit,proprioq; mecũ ore loquutus,ad conuiuiũ inuitauit.Poſtq; conuiuiũ magno me meoſq; aſſeclas munere donauit.Verũ quia narrandi ſe occaſio intulit,qualis eius menſa feſtis pręcipue diebus,qualeſq; ad menſam ludi celebrent,bonum opinor nõ ſilere,ſed ſcribere. Eſt domus iuxta Hippodromũ, Aquilonẽ uerſus miræ & altitudinis & pulchritudinis, quæ decaennea cubita uocat. Quod nomen non ab re,ſed ex apparentibus cauſis ſortita eſt: δέκα enim Græce,Latine decem: ἐννέα nouem: cubita aut à cubando inclinata,uel curuata poſſumus dicere. Hoc aũt ideo,quoniamquidem,xix. menſæ in ea quæ ſecundũ carnẽ eſt domini noſtri Ieſu Chriſti natiuitate apponunt. In quibus Imperator pariter & conuiuæ non ſedendo ut cæteris diebus, ſed recumbendo epulant. Quibus in diebus non argenteis, ſed tantum aureis uaſis miniſtrat. Poſt cibũ autẽ aureis uaſis tribus ſunt poma delata,quæ ob immenſum pondus non hominũ manibus, ſed purpura tectis uehiculis ſunt allata.Apponuntur aũt duo hoc modo:In menſa per foramina laquearis tres ſunt funes pellibus deauratis tecti, cum anulis aureis depoſiti,qui anſis quæ in ſcutulis prominent poſiti,adiuuãtibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus,per uertibile quod ſupra laquearium eſt ergalium in menſam ſubuehũtur,eodemq; modo deponuntur. Ludos deniq; quos ibi perſpexerim,quia nimis longum eſt ſcribere prætermitto:unum ſolummodo ob admirationem hic inſerere nõ pigebit.

Conuiuiorum apparatus

De mirabili ſpectaculo ligni in fronte portati, & puerorum ſuper ipſum ludentium, & de familiari Imperatoris cum Liuthprando ſuper ea re diſquiſitione. Caput IIII.

VEnit quidam uigintiquatuor & eo amplius pedum longitudinis lignũ ſine manuum adminiculis in fronte gerens, quod cubitũ à ſummitate inferius,bicubitum tranſuerſum in fronte habuerat. Adducti ſunt autẽ duo

pueri nudi,ſed campeſtrati,id eſt,ſuccinctoria habentes,qui per lignũ aſcen-dentes,ita ſe tuauerũt immobile,ac ſi radicitus terræ eſſet affixũ. Deniq; poſt unius deſcẽſum alter qui remanſerat,eódemq; ſolus luſerat,ampliori me ad-miratione attonitũ reddidit.Quoquo modo enim quoaduſq; luſerant,lignũ per quod aſcenderant gubernabãr. Vnus uero qui in ligni ſummitate reman ſit,quia ita ſe æqualiter ponderauit,ut & luſerit ac ſanus deſcẽderit,ita me ſtu pidũ reddidir,ur ipſum etiã Imperatorẽ mea admiratio nõ lateret. Vnde & accerſito interprete,quid mihi cæteris mirabilius uidereť ſciſcitatus eſt: puer ne qui ſe adeo moderate rexerat, ut immobile eſſet lignũ: an is qui ipſum in fronte tam argumentoſe tenuerat, ut puerorũ neq; pondus, neq; ludus illud uel modicũ flecteret.Quumq; me ignorare quid mihi θαυμαςότερον.i.mira bilius uidereť edicerẽ,magno inflatus cachinno ſe ſimiliter neſcire reſpõdit.

Circulatorij ludi genus

De erogatione numiſmatũ & aliorũ donorũ pro ueteri Imperatoris Græci more ante diẽ palmarũ in magiſtratus & clientes imperatotios. Cap. V.

SEd ne hoc ſilẽtio prætereundũ eſſe arbitror,quid noui miriq; aliud ibidẽ perſpexerim.In ea quæ eſt ante βαϊοφόρον,quod nos palmarũ ramos di-cimus,hebdomade, tam in miliribus q̃ in diuerſis conſtitutis officijs numiſ-matum aureorum erogationẽ prout cuiuſq; meretur officiũ,Imperator facit. Cui erogationi quia me intereſſe uoluit, me uenire præcepit. Fuit autẽ huiuſ-modi:Erat appoſita decẽ cubitorũ longitudinis,ac quatuor latitudinis men-ſa,quæ numiſmata loculis cõgregata,prout cuiq; dabať,numeris extrinſecus in loculis ſcriptis retinebat. Ingrediebantur deniq; ad Imperatorem non con fuſe,ſed ordinarim ſecundũ uocantis uocem quæ ſcripta uirorum nomina ſe-cundũ officij dignitatẽ recitabat. Quorũ primus uocatus eſt rector domus, cui nõ in manibus, ſed in humeris poſita ſunt numiſmata cum ſcaramangis quatuor. Poſt quem ô domeſticoſtos Aſcalonas, & ô de Longariſtis Ploas ſunt uocati:quorũ alter militibus, nauigantibus præerat alter. Hi itaq; paris numeri, quia dignitas par erat, numiſmata & ſcaramanga ſuſcipientes, præ multitudine non iam in humeris portauerunt,ſed adiuuantibus alijs,poſt ſe cum labore traxerunt. Poſt hos admiſſi ſunt magiſtri numero xxiiij.quibus erogatæ ſunt numiſmatum aureorum libræ,unicuiq; ſecundum eundem nu-merum uigintiquatuor cum ſcaramangis duobus. Patriciorum deinde ordo hos ponè eſt ſequutus,& duodecim numiſmatũ libris cum ſcaramanga una donatus. Qui ſicut nec patriciorum,ita nec librarum niſi quod unicuique da-batur,numerum neſcio. Turba poſt hos immenſa uocatur, protoſpatariorũ, ſpatariotum,candidatorum,& id genus clientum.

FINIS DE REBVS VISIS IN GRAECIA, QVIBVS QVIA & alias ſuperaddere propoſuerat:nouum de rebus Othonis Auguſti exorſus eſt librũ,quẽ tamen ob breuitatẽ ſuperiori addidimus.

De Othone primo Imperatore,& legatis ad eũ miſſis, & qualiter eccleſiã Romanam,

Romanã,ac totam Italiam tyrannis libetauit,imperijq́ꝫ unctionẽ & inſignia
cum iuramento Ioannis papæ non diu in fide permanſuri accepit. De Ro/
manorum,de dicti papæ ſacrilegijs,inceſtis,ſtupris,& alijs flagitijs querimo
nia: & papæ ficta promiſſione de emendanda uita: & acri Imperatoris in
eum recriminatione: & eius,hoc eſt,papæ obſtinatione, qui Adelbertum re/
cepit:de utriuſq́ꝫ eiectione: & ſynodo Romæ celebrata. Cap. VI.

REgnantibus,imò ſæuientibus in Italia,& ut uerius fateamur, tyrannidẽ *Berengarij*
exercentibus, Berengario atq́ꝫ Adelberto, Ioannes ſummus pontifex & *tyrannis*
uniuerſalis papa,cuius tunc eccleſia ſupradictorũ Berengarij atq́ꝫ Adelberti
ſæuitiam erat experta,legatos ſanctæ Romanę eccleſiæ, Ioannẽ uidelicet car
dinalẽ,diaconũ,& Azonem ſcriniarũ ſereniſſimo atq́ꝫ pijſſimo tunc regi,nũc
Auguſto Cæſari Othoni deſtinauit, ſuppliciter literis & regũ ſignis orans,
quatenus pro dei amore,ſanctorumq́ꝫ apoſtolorum Petri & Pauli,quos de/
lictorum ſuorum cuperet eſſe remiſſores, ſe ſibiq́ꝫ cõmiſſam ſanctam Ro.
eccleſiã ex ſuorum faucibus liberaret,ac ſaluti & libertati priſtinæ reſtitueret.
Hæc dum Romani legati conqueruntur,uir uenerabilis Vualbertus, ſanctæ *Vualberti*
Mediolanenſis eccleſiæ archiepiſcopus ſemiuiuus ex prędictorũ rabie Beren *querela*
garij atq́ꝫ Adelberti liberatus,ſuperius memorati Othonis potentiam adijt,
indicans ſe nõ poſſe pati Berengarij Adelbertiq́ꝫ, necnon Vuillæ ſæuitiam,
quæ Manaſſen Arelarenſem epiſcopũ contra ius faſq́ꝫ Mediolanenſis eccle/
ſiæ ſedi præfecerat. Aiebat ſanè hanc eccleſiæ ſuæ calamitatem, quæ quod ſe
ſuosq́ꝫ capere oporteret,interciperet. Sed Vualdo Cumanus epiſcopus hũc
ponè eſt ſequutus, nõ diſparẽ à Berengario atq́ꝫ Adelberto & Vuilla,quàm *Vuilla, id eſt,*
Vualbertũ contumeliã ſe eſſe perpeſſum clamitans. Venerant & nonnulli al *calamitas*
terius ordinis ex Italia uiri, quos inter illuſtris marchio Orbertus cum apo/
ſtolicis cucurrerat nuncijs,à ſanctiſſimo Othone tunc rege,ut dixi,nunc Au/
guſto Cæſare,conſilium auxiliumq́ꝫ expetẽs. Horum itaq́ꝫ rex pijſſimus la/
chrymoſis queſtibus inclinatus,nõ quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti cogi/
tans, filium ſuũ ſibi cognominẽ contra morem puerilibus in annis regẽ con/
ſtitutum in Saxonia dereliquit: ipſe collectis copijs, in Italiã percitus uenit.
Qui tanto Berengarium atq́ꝫ Adelbertũ celerius regno expulit, quanto eui/ *Otho tyranni*
dentius conſtat, quod cõmilitones Petrum & Paulum ſanctiſſimos apoſto/ *dis exactor*
los habuit. Bonus itaq́ꝫ rex diſperſa colligens,& cõfracta conſolidans, quod
cuiq́ꝫ proprium fuit reſtituit, Dehinc Romã ſimilia facturus adijt, ubi miro
ornatu,miroq́ꝫ apparatu ſuſceptus, ab eodem ſummo pontifice & uniuerſali
papa Ioanne unctionem ſuſcepit imperij. Cui nõ ſolum propria reſtituit,ue/ *Imp. unctio*
rumetiam ingentibus gemmarũ,auri & argẽti muneribus ipſum honorauit.
Iuſiurandũ uero ab eodẽ papa Ioanne ſupra precioſiſſimũ corpus Petri,atq́ꝫ
omnibus ciuitatis proceribus, ſe nunq́ꝫ Berengario atq́ꝫ Adelberto auxilia/
turũ,accèpit. Poſt hæc in patriã properãter repedauit. Interea præfatus papa

iuramenti & promiſſionis oblitus, quam fecerat ſancto Imperatori, ad Adelbertum ut ſe adeat mittit, iuramento ei affirmans ſe illum contra ſanctiſſimi Imperatoris potentiam adiuturum. Adeo enim eundem Adelbertum eccleſiarum dei, eiuſdemq́ papæ Ioannis perſequutorem Imperator ſanctus terruerat, ut omnem Italiam deſerens, Fraxinetum adiret, ſeq́ Saracenorũ fidei cõmendaret. Imperator autẽ iuſtus, qui cur Adelbertum Ioannes papa, quẽ prius uehementi odio inſequebatur, nunc diligeret, ſatis mirari nõ potuit, acerſitis quibuſdã familiaribus, an hoc uerum eſſet, Romã dirigit percontatũ. Quumq́ illò ĩdẽ nuncij perueniſſent, huiuſmodi nõ à quibuſlibet aut paucis, ſed ab omnibus Romanis ciuibus reſponſa ſuſcipiunt. Non diſpar uidetẽ ratio, cur Ioannes papa ſanctiſſimũ Imperatorẽ, ſuũ ſcilicet ex Adelberti manibus liberatorem, & diabolus oderit creatorẽ. Imperator, quemadmodum re ipſa experti ſumus, ea quæ dei ſunt ſapit, operatur, diligit eccleſiaſtica, & ſecularia negocia armis tutatur, moribus ornat, legibus emendat. Ioannes papa his omnibus aduerſatur. Non clam eſt populo, quod fatemur. Teſtis eſt Rainera ſuijpſius militis uidua, quam cæco captus igne multis præfectam urbibus, ſacroſanctis beati Petri donauit aureis crucibus atq́ calicibus. Teſtis eſt Stephana eius amica, quæ in effuſione, quod ex eo conceperat, recens hominẽ exiuit. Quod ſi cuncta taceant, Lateranenſe palatiũ ſanctorũ quondã hoſpitium, nunc proſtibulum meretricum, non ſilebit amicam coniugẽ Stephanæ patris cõcubinæ ſororẽ. Teſtis omniũ gentium, præterq́ Romanorũ abſentia mulierũ, quæ ſanctorũ apoſtolorum limina orandi gratia timent uiſere, quũ nonnullas ante dies paucos hunc audierint coniugatas, uiduas, uirgines ui oppreſſiſſe. Teſtes ſunt ſanctæ apoſtolorũ eccleſiæ, quæ non ſtillatim pluuiam, ſed totum intrinſecus, ſupra ipſa etiam ſacroſancta altaria imbrem admittunt. Quanta nos terrore tigna afficiunt, quũ diuinã opem eòdẽ depoſcimus? Mors in tectis regnat, quæ nos orare multa uolentes impedit, atque domum domini mox linquere cogit. Teſtes ſunt nõ ſolum iuncearum curatura, ſed & quotidianarũ formarum mulieres. Cui eædem ſunt, & ſilicem pedibus quæ conterunt atrum, & quæ magnorũ ſubuehuntur adiutorio iumentorum. Atq́ hoc rei eſt, quod tanta ei cum Imperatore ſancto diſcordia eſt, lupis & agnis quanta ſortito obtigit. Illi hoc ut impune liceat, Adelbertũ ſibi tutorem & defenſorẽ parat. Hæc dum à redeuntibus nuncijs Imperator audiret: Puer inquit eſt, facile bonorũ immutabitẽ exemplo uirorũ. Spero cum obiurgatione honeſta, ſuaſione liberali, facile ex illis ſeſe emerſurum malis, dicemusq́ tunc cum propheta, Hæc eſt immutatio dexteræ excelſi. Et adiecit: Quod ptius rerum ordo depoſcit, Berengarium in Feretrato monte reſiſtentem propulſemus, dein paterna abdicatione dominum papam cõueniamus: ſi non uoluntate, uerecundia ſaltem in uirum perfectũ ſeſe mutet. Sicq́ forſitan deuictus, bene conſueſcere, ſtudebit bis deſueſcere. His expletis, Papiæ nauim

Scelera Ioan. papæ

Othonis manſuetudo

plæ nauim conſcendit, ac per Eridani alueum Rauennã uſq; peruenit: indeq; progrediens montem Feretratum, quod oppidum ſancti Leonis dicitur, in quo Berengarius & Vuilla erat, obſedit. Quò & præfatus papa Leonem ue⸗nerabilem ſanctæ Romanæ eccleſiæ tunc protoſcriniarium, nunc in eadem ſede beati Petri apoſtolorum uicarium, necnõ & Demetrium optimatẽ Ro⸗manorũ illuſtriſſimũ ſancto Imperatori nuncios dirigit, mandãs haud mirũ eſſe, ſi hactenus iuuentutis igne deuictus, quid puerile geſſerit. Iam tempus inſtare, quũ alieno cuperet uiuere more. Mandauit etiã doloſe, quod quen⸗dam Leonem epiſcopum, & Ioannem diaconũ cardinalem ſuos infideles ſu⸗ſcepiſſet, & quod ſanctus Imperator promiſſionis ſuæ fidem uiolaret, dum eos, qui eo loci manebant, iuramento nõ ipſi, ſed ſibi aſtringeret. Quibus Im perator: Pro correctione, inquit, ac morũ immutatione, quam promittit, gra⸗tias ago. De promiſſis uero fidem mutare, cuius me arguit, an uerum ſit ipſi perpendite. Omnem terram ſancti Petri, quæ noſtræ poteſtati ſubiecta eſt, eccleſiæ promiſimus reddere: atq; id rei eſt, quod ex hac munitione Berenga rium cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto terram hanc ei reddere poſſumus, ſi non prius eam ex uiolentorum manibus ereptam, po⸗teſtati noſtræ ſubdamus? Leonem epiſcopum, & Ioannem cardinalem dia⸗conum ſuos infideles, quos nos ſuſcepiſſe accuſat, his temporibus non uidi⸗mus, nedum ſuſcepimus. Conſtantinopolim domino papa eos ad iniuriam noſtram proficiſcentes dirigente, Capuæ ſunt, ut audiuimus, capti. Quibuſcũ etiam Saleccum natione Bulgarum, educatione Hungarum domini papæ fa miliari ſſimum, & Zacheum uirum reprobatum, diuinarum atque humana⸗rum inſcium literarum, à domino papa epiſcopum nouiter conſecratum, & Hungaris ad prædicandum, ut ſuper nos irruant, deſtinatũ, eodem captos eſſe loco audiuimus. Hæc dominum papam nullis narrantibus feciſſe crede⸗remus, niſi literæ fidem admitterent, quæ plumbo ſignatæ eius nominis cha⸗racteres monſtrant. His expletis, Landohardũ à Saxonia Numendenſem, & Liuthbrandum ab Italia Cremonenſem epiſcopos cum præfatis nuncijs Romam dirigit, domino papæ ſe inculpabilem eſſe ſatisfacturum. Quorum etiã militibus hoc Imperator iuſtus impoſuit, ut ſi ſecus dominus papa non crederet, duello uerum eſſe approbarent. Præfati igitur Landohardus & Li⸗uthprandus epiſcopi Romam ante domini papæ præſentiam uenientes, tan to ſunt in honore ſuſcepti, ut non eos lateret, quanto ſanctum Imperatorem tædio faſtidiret. Ordinatim tamen, prout eis iniunctum fuerat, enarrantes, non iuramento, non duello ſatisfactionem papa recipere uoluit, ſed in eadẽ qua fuerat duritia permanſit. Subdole tamen poſt dies octo Ioannem epi⸗ſcopum Narnienſem, & Benedictum cardinalẽ diaconum cum iſtis domino Imp. deſtinauit, putans hunc ſuis poſſe deludere uerſutijs, cui nimis eſt uerba dare difficile. Ante quorũ reditum Adelbertus, inuitante papa, à Fraxineto

Feretrati obſidio

Tractatus inter imp. & papam

rediens Centumcellas aduenit: deinde Romã profectus,nõ ut debuit repu diatus,ſed à papa honorifice eſt ſuſceptus. Hæc dum aguntur,phœbi radijs graue cancri ſydus inæſtuãs Imperatorẽ Romanis arcibus propellebat. Sed quum uirginale ſydus gratã rediẽs temperiẽ ferret, collectis copijs clam Romanis inuitantibus Romã aduenit. Quid clàm dixerim,quũ maior Romanorũ pars optimatũ,ſancti Pauli caſtellum inuaſerit,ſanctumq́ Imp.obſidibus etiam datis inuitauerit? Quid multis morer? iuxta urbem Imp.caſtrametatus eſt. Roma papa ſimul atq; Adelbertus aufugiunt. Ciues uero ſanctum Imp.cum ſuis omnibus in urbẽ ſuſcipiunt,fidelitatemq́ promittunt:hæc addentes,& firmiter iurantes, nunq́ ſe papam electuros aut ordinaturos præter conſenſum atq; electionem domini Imperatoris Othonis Cæſaris Augusti,filijq́ ipſius regis Othonis. Poſt triduũ rogantibus tam Romanis epiſcopis,quàm plebe,magnus in ſancti Petri eccleſia ſit conuentus,ſederuntq́ cum Imperatore archiepiſcopi: ab Italia pro Engelfrido Aquileienſi patriarcha,quem in eadem urbe languor repẽte,ut fit,ortus arripuerat, Rodulfus diaconus, Vualbertus Mediolanẽſis,Petrus Rauennas. A Saxonia, Adeltac archiepiſcopus,& Landohardus epiſcopus Numendenſis. A Francia, Otgerius epiſcopus Spirenſis, Bubtus Parmenſis. Ab Italia, Liuthprandus Cremonenſis,Hermenaldus Regenſis. A Thuſcia, Conradus Lucenſis,Eueratius Aricienſis,Piſanus Senenſis, Florentius Peſtruenſis,Petrus Camerinenſis, Spoletinus Romanus, Grego. Albanenſis,Spoletinus,Sico Hoſtienſis, Benedictus Portuenſis, Lucidus Canenſis, Theophylactus Præneſtinus, Vuido Syluæ candidæ,Leo Velitrienſis, Sico Blebenſis, Stephanus Serenſis,Ioannes Nepeſinus,Ioannes Tyburtinus.Ioannes Forocludenſis,Romanus Ferentinenſis,Ioannes Normenſis,Ioannes Berulenſis,Martinus Sutrinus,Ioannes Narnienſis,Ioannes Sapinienſis, Ioannes Gallacenſis, Phalarenſis,Alaterenſis,Ortanus, Ioannes Anagnienſis, Trebenſis, Salibatinus, Tarraconẽſis,Stephanus cardinalis archipresbyter titulo Balbinæ, Dominicus titulo Anaſtaſiæ,Petrus titulo Damaſi,Theophylactus titulo Cryſogoni,Ioannes titulo Equitij, Ioannes titulo Suſannæ, Petrus titulo Pãmachij, Adrianus titulo Calixti,Ioannes titulo Cæciliæ,Adrianus titulo Luciniæ,Benedictus titulo Sixti,titulo quatuor coronatorũ, Stephanus titulo Sabinæ, Benedictus cardinalis archidiaconus, Ioannes diaconus, Bonofilius diaconus, cardinalis Primicerius, Georgius Secundicerius, Stephanus adminiculator, Andreas Arcarius, Sergius Primicerius defenſorum, Ioannes ſacellarius, Stephanus, Theophylactus, Adrianus, Stephanus, Benedictus, Azo,Adrianus,Romanus,Leo,Benedictus.Item Leo & Leo ſcriniarij, Leo primicerius ſcholæ cantorũ,Benedictus ſubdiaconus & oblationarius,Azo, Benedictus,Demetrius,Ioãnes,Amicus,Sergius, Benedictus, Vrſo,Ioãnes, Benedictus ſubdiaconus, ſubpulmẽtarius, & Stephanus archiacolytus cum omnibus

Othonis Romam reditus

Synodi patrũ nomina

omnibus acolytis & regionarijs. Ex primatibus Romanæ ciuitatis, Stephanus filius Ioãnis Superiſta, Demetrius Melioſi, Creſcentius caballi marmorei, Ioannes cognomento Nuzina, Stephanus de Muza, Theodorus de Rufina, Ioannes de Primicerio, Leo de Camirzuli, Richardus, Petrus de Canaparia, Benedictus cum Bulgamino filio ſuo ex plebe, Petrus qui & Imperiola eſt dictus, aſtitit cum omni Romanorum militia.

Quæ acta ſint in concilio contra Ioannem Romanum pontificem, in quẽ moderato animo & maturo conſilio proceſſit Otho: & quæ illi flagitia obiecta ſint à congregatis in concilio, enormia certe & uix credibilia, etiam in ſicario aut pagano. Cap. VII.

HIs itaq; reſidentibus, ſilentiumq; ſummũ tenentibus, ita ſanctus eſt Imperator exorſus: Quoniã decorũ eſſet tam claro ſanctoq; dominũ papã Ioannẽ intereſſe concilio, qur tantũ declinauerit cœtum uos ô ſancti patres conſulimus, quibus cõmunis labor eccleſiaſticus ac cõmune negociũ exiſtit. Tunc Romani pontifices & cardinales, presbyteri ac diaconi cum uniuerſa plebe dixerunt. Miramur ſanctiſſimã prudentiã ueſtrã nos hoc uelle percontari, quod nec Hibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas laret. Non hic iam de illis eſt qui ueniũt in ueſtimentis ouiũ, intus aũt ſunt lupi rapaces: ita aperte ſæuit, ita aperte diabolica pertractat negocia, ut nihil circuitionis utat̃. Imperator reſpondit: Iuſtũ nobis uidetur, ut accuſationes nominatim exprimant̃: deinde quod agendũ eſt cõmuni conſilio pertractet̃. Tunc conſurgẽs Petrus cardinalis presbyter ſe uidiſſe illũ miſſã celebraſſe, & nõ cõmunicaſſe teſtatus eſt. Ioannes epiſcopus Narnienſis, & Ioannes cardinalis diaconus ſe uidiſſe illum diaconũ ordinaſſe in equorũ ſtabulo nõ certis temporibus ſunt profeſſi. Benedictus cũ cæteris condiaconis & presbyteris dixit ſe ſcire, quod ordinationes epiſcoporũ precio faceret, & q; annorũ decẽ epiſcopũ in Tudertina ciuitate ordinaret. De ſacrilegio nõ eſſe neceſſe pcontari dixit, quia plus uidendo q̃ audiendo ſcire potuiſſemus. De adulterio dixerunt, quod oculis nõ uiderant, ſed pro certo ſcirent uiduam Rainerij & Stephanam patris concubinã & Annam uiduam cum nepte ſua abuſum eſſe, & ſanctũ palatiũ lupanar & proſtibulũ feciſſe: uenationẽ dixerunt publice exercuiſſe. Benedictũ ſpiritualẽ patrẽ ſuũ lumine priuaſſe, & mox mortuũ eſſe. Ioannem cardinalẽ ſubdiaconum uirilibus amputatis occidiſſe, incendia feciſſe, enſe accinctũ, galea & lorica indutũ fuiſſe teſtati ſunt. Diaboli in amorẽ uinum bibiſſe omnes tam clerici q̃ laici acclamarunt. In ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq; dæmonum auxilium popoſciſſe dixerunt. Matutinas & canonicas horas eum non celebraſſe, nec ſigno crucis ſe muniuiſſe profeſſi ſunt. His auditis Imperator quia Romani eius loquelã propriam, id eſt, Saxonicam intelligere nequibant, Liuthbrando Cremonenſi epiſcopo præcepit, ut latino ſermone hæc Romanis omnibus quæ ſequunt̃ exprimeret. Surgens itaq; ſic cœpit.

Tractatus contra papam

Crimina in papa

De Impe-

De Imperatoris Othonis matura in Ioannem pontificem maximũ conſultatione per intérpretem facta: & de patrũ contra eum atteſtatione, etiam cum ſui anathematizatione ſi minus uera dicerent: deq; conſilio inito, ut in perſona citetur ad ſui purgationem. Caput VIII.

PErſæpe contigit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus conſtituti inuidorũ infamia maculentur: diſplicet bonus malis, quemadmodũ & malus bonis. Atq; hoc rei eſt, quod hanc in papam accuſationẽ quam modo Benedictus cardinalis diaconus legit, & uobiſcũ fecit, amphibolam retinemus, incerti utrũ è zelo iuſtitiæ an impietatis liuore prorupẽrit. Vnde mihi indigno ſecundum conceſſæ dignitatis autoritatẽ omnes obteſtor per deum quem fallere, & ſi uult, nemo poteſt, ſanctamq; eius genitricẽ intemeratã uirginem Mariã, perq; precioſiſſimum apoſtolorum principis corpus, in cuius hæc recitantur eccleſia, ut nulla in dominum papam iaculentur conuicia, quæ nõ ſint ab ipſo patrata, atq; à uiris probatiſſimis uiſa. Tunc epiſcopi, diaconi, clerus, & cunctus Romanorũ populus quaſi uir unus dixerunt: Si nõ & quæ per Benedictum diaconum lecta ſunt, hiſq; turpiora & ampliora Ioannes papa indigna cõmiſit facinora, non nos à peccatorum uinculis abſoluat apoſtolorum princeps beatus Petrus, qui uerbo cœlũ indignis claudit, iuſtis aperit. Simus anathematis uinculo innodati, atq; in die nouiſſima in ſiniſtra parte poſiti cum eis qui dixerunt domino deo, Recede à nobis, ſciẽtiam uiarum tuarum nolumus. Quod ſi fidem nobis nõ adhibetis, exercitui domini Imperatoris ſaltem debetis credere, cui ante v. dies enſe accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit, ſolus Tyberis qui interfluxit, ne ſic ornatus ab exercitu caperet impediuit. Mox ſanctus Imperator dixit: Tot ſunt huius rei teſtes, quot ſunt noſtro in exercitu bellatores. Sancta ſynodus dixit: Si placet ſancto Imperatori, mittantur literæ domino papæ ut adueniat, ſeq; ex his omnibus purget. Tunc eidem ſunt literæ deſtinatæ.

Patrũ in Ioãnẽ obteſtatio.

Diploma ſiue exemplũ literarũ Imperatoriarũ autoritate conciliĳ ad Ioannem papã miſſarũ, quibus uitia à concilio illi obiecta, ſummatim recitant cũ humili obſecratione, ut ad ſe purgandũ in cõciliũ uenire nõ recuſet. Ca. IX.

SVmmo pontifici & uniuerſali papæ domino Ioanni, Otho diuinæ reſpectu clementiæ Imperator Auguſtus, cũ archiepiſcopis Liguriæ, Thuſciæ, Saxoniæ, Franciæ, in domino S. Romã ob ſeruitiũ dei uenientes, dum filios ueſtros Romanos, ſcilicet epiſcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, & uniuerſam plebem de ueſtra abſentia percontaremur, & quid cauſæ eſſet, quod nos eccleſiæ ueſtræ, ueſtriq; defenſores uidere noluiſſetis: talia de uobis tãq; obſcœna protulerunt, ut ſi de hiſtrionibus dicerentur, uobis uerecundiã ingererẽt. Quæ ne magnitudinẽ ueſtrã omnia lateãt, quædã uobis ſub breuitate deſcribimus: qm̃ ſi cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis nõ ſufficeret unus. Noueritis itaq; nõ à paucis, ſed ab oĩbus tã ueſtri q̃ alterius

ordinis

ordinis,uos homicidij, periurij, ſacrilegij, & ex propria cognatione,atque ex duabus ſororibus inceſti crimine eſſe accuſatos. Dicunt & aliud auditu ipſo horridum,diaboli uos in amorẽ uinum bibiſſe,in ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorum'q; dæmonum auxilium popoſciſſe. Oramus itaq; paternitatem ueſtrã obnixe, uenire atq; ex his omnibus uos purgare non diſſimuletis. Si forte uim temerariæ multitudinis formidatis, iuramento uobis affirmamus, nihil fieri præter ſanctorum canonũ ſanctionẽ. Data viij. idus Nouemb.

De Ioannis papæ apologetico,id eſt,reſponſo, ut autor accipit,quũ apologiam potius dicat,qua excõmunicatos pronunciat, ſi ad noui pontificis electionem proceſſerint.Et de reſcripto patrum in concilio ad eundem papam, quod uerbis ſacris fulcitur. Cap. X.

HAnc epiſtolã quum legiſſet,huiuſmodi apologeticũ ſcripſit. Ioãnes epiſcopus ſeruus ſeruorũ dei, omnibus epiſcopis. Nos audiuimus dicere, quod uos uultis alium papã facere:ſi hæc facitis,excõmunico uos de deo omnipotenti,ut non habeatis licentiã ullum ordinare,& miſſam celebrare. Quũ hæc epiſtola in ſancta ſynodo legeret, aduenerunt qui prius defuerant religioſi à Lotharingia,Hẽricus Treuerẽſis archiepiſcop.ab Æmylia & Liguria, Vuido Muzienſis, Gezo Tertonenſis, Sigulfus Placentinus: quorũ conſilio domino papæ ita reſcribũt: Summo pontifici & uniuerſali papæ dño Ioãni, Otho diuinæ reſpectu clemẽtiæ Imp. Auguſtus:ſed & ſancta ſynodus Romæ ob ſeruitiũ dei congregata in dño, Sal. Præterita ſynodo quæ celebrata eſt viij. idus Nouẽb. literas uobis direximus, in quibus accuſatorũ ueſtrorũ uerba,atq; accuſationis cauſæ continebant. Rogauimus etiã eiſdẽ literis magnitudinẽ ueſtram,quemadmodũ iuſtum eſt. A uobis non quales temporis qualitas, ſed inconſultorũ uanitas expoſcit hominũ literas accepimus. Non ueniendi ad ſynodũ rationabilis eſſe excuſatio debuit. Sed & præſentes magnitudinis ueſtræ debuerũt nuncij intereſſe,qui aut ægritudinis,aut certe difficultatis cauſa ſatisfacerent ſanctã uos ſynodũ declinaſſe. Eſt & aliud ueſtris in literis ſcriptum,quod nõ epiſcopum,ſed puerilem ineptiã ſcribere deceret. Excõmunicaſtis enim omnes,ut non habeamus licentiã canendi miſſas,ordinandi eccleſiaſticas diſpoſitiones,ſi alium Romanæ ſedi conſtitueremus epiſcopũ. Ita enim ſcriptum erat, Non habeatis licentiã ullũ ordinare. Nũc uſq; putauimus,imò credimus, duo negatiua unum facere dedicatiuum: niſi ueſtra autoritas priſcorum ſententias infirmaret autorum. Nos uero intentioni ueſtræ nõ uerbis reſpondeamus. Si ad ſynodum uenire,& obiecta purgare non differtis, autoritati ueſtræ proculdubio obediemus. Sed ſi,quod abſit, uenire,& obiecta uobis capitalia crimina purgare diſſimulatis,quum præſertim uos uenire nil impediat, non maris nauigatio, non corporis ægritudo, non itineris longitudo:tunc excommunicationẽ ueſtrã paruipendemus:eam potius in uos retorquebimus,quoniamquidem iuſte facere poſſumus. Iudas

Excõmunicationis tenor

Synodi cũ papa expoſtulatio.

domini noſtri Ieſu Chriſti proditor, imò uenditor cum cæteris prius ligandi atq; ſoluēdi poteſtatē à magiſtro in hæc uerba acceperat: Amen dico uobis, quæcunq; ligaueritis ſuper terrā, &c. Quamdiu enim bonus inter diſcipulos fuit, ligare atq; ſoluere ualuit, poſtquā uero cupiditatis ueneno homicida factus uitā occidere uoluit: quē poſtea ligatū ſoluere, atq; ſolutū ligare potuit, niſi ſeipſum, quem infeliciſſimo laqueo ſtrangulauit? Data x. kal. Decemb. & miſſa per Adrianū cardinalē presbyterū, & Benedictū cardinalē diaconum. Qui quū ad Tyberim perueniſſent, eum nō inuenerūt. Pharetratus enim in campeſtria iā abierat. Nec quiſq; erat qui his ubi ipſe eſſet indicare poſſet. Quumq; eum inuenire non poſſent, cum eiſdē literis ad ſanctā ſynodū quæ

Imp. de papa accuſatio

tunc tertio eſt habita, ſunt reuerſi. Mox Imp. ait, Expectauimus aduentum eius, ut præſente eo quod nobis egerit quereremur: uerū quoniā eum nō affuturū certo ſcimus, q perfide nobiſcū egerit, ut diligenter agnoſcatis, etiā atq; etiā flagitamus. Notū itaq; uobis facimus archiepiſcopis, presbyteris, diaconis, reliquoq; clero, necnō & comitibus, iudicibus omniq; plebi, quod idē Ioannes papa oppreſſus à Berengario atq; Adelberto rebellibus noſtris miſit nobis in Saxoniā nuncios, rogans ut pro amore dei in Italiā ueniremus, & eccleſiā ſancti Petri ac ſeipſum ex faucibus eorum liberaremus. Nos uero adiuuante deo, quantū fecerimus, nō eſt neceſſe dicere, ut impræſentiarū uidetis. Ereptus uero mea opera ex eorū manibus, & honori debito reſtitutus, oblitus iuramenti & fidelitatis quam mihi ſupra corpus ſancti Petri promiſit, eundē Adelbertū Romā uenire fecit, & cōtra me defendit, ſeditiones fecit, & uidētibus noſtris militibus, dux belli factus, lorica & galea eſt indutus. Quid ſuper hoc ſancta ſynodus decernat, edicat. Ad hæc Romani pontifices, reliquusq; clerus, & cunctus populus dixerūt: Inauditū uulnus inaudito eſt cauterio exurendū. Si corruptis moribus ſibi ſoli, & nō cunctis obeſſet, quoquo modo tolerandus eſſet. Quot prius caſti huius facti ſunt imitatione inceſti? Quot probi huius exēplo cōuerſationis ſunt reprobi? Petimus itaq; magnitudinē imperij ueſtri, monſtrū iſtud nulla uirtute redemptū à uitijs, à ſancta Romana eccleſia pelli, aliumq; loco eius conſtitui, qui nobis exemplo bonæ cōuerſationis præeſſe ualeat, & prodeſſe ſibi: recte uiuat, ac bene uiuendi nobis exemplū præbeat. Tunc Imp. Placet, inquit, quod dicitis, nihilq; gratius nobis, q ut talis qui huic ſanctæ & uniuerſali ſedi præponat, inueniri poſſit.

Sententia contra Io. papā

De Leonis protoſcriniarij in ſummū pontificē electione: & Ioannis depoſiti largitione, qua Romanos in cædē Imperatoris & noui papæ ſolicitauit: ſed Imperatore uincente, fruſtra conati ſunt. Leonis tamen indulgentia obſidibus remiſſis quum Imperator abeſſet, meretricularū illecebris populus Romanus rurſum Ioannē recipit, qui in Leonis aſſeclas mire ſæuit, donec à diabolo enectus eſt. Poſt quem Romani Benedictum papam declarant: ſed Leoni ſedes redditur, Benedicto exulante. Cap. XI.

His dictis

HIs dictis omnes una uoce dixerunt, Leonē uenerabilē ſanctæ Romanæ ecclesiæ protoſcriniariū uirum approbatū, ad ſummū ſacerdotij gradū nobis in paſtorē eligimus, ut ſit ſummus & uniuerſalis papa Romanæ eccleſiæ, reprobato ob improbos mores Ioanne apoſtata. Quū hoc omnes tertio dixiſſent, annuente Imp. nominatū Leonē ad Lateranenſe palatiū ſecundū conſuetudinē cum laudibus ducunt, & certo tempore in eccleſia S. Petri ad ſummū ſacerdotiū ſancta conſecratione attollunt, & fideles ſe ei affuturos iureiurando promittunt. His ita geſtis, ſperans ſanctiſſimus Imp. cum paucis Romæ ſe degere poſſe, ne conſumeret Romanus pop. ob multitudinē exercitus, multis ut redirent licentiam dedit. Quumq; hoc Ioannes, qui deiectus eſt, papa cognoſceret, nō ignorans q; facile Romanorū mentes pecunia poſſet corrumpere, clàm Romā mittit nuncios, beati Petri, omniumq; eccleſiarū pecuniā repromittentes, ſi ſuper pium Imp. & dominū Leonē papā irruerēt, eosq; impiiſſime trucidarent. Quid multis morer? Romani q̄ mox exercitus paucitate confiſi, imò decepti, & pecuniæ promiſſione animati, buccina cōcrepante, ſuper Imperatorē ut eum occidant feſtinare contendūt. Quibus Imp. ſuper pontē Tyberis, quem Romani plauſtris impeditum habebāt occurrit. Cuius fortes milites aſſuefacti bello, pectore & armis intrepidi eos inter proſiliunt, & quaſi accipitres auium multitudinē nullo reſiſtente proterunt. Non latibula, nō corbes, nō concaua ligna, nō cryptæ, ſordiū receptacula, fugientibus tutelæ eſſe poſſunt. Occidunt itaq;, & ut aſſolet contingere uiris fugientibus, paſſim à tergo uulnerant. Quis tūc Romanorū cladis huius ſuperſtes fieret, ſi nō Imp. ſanctus miſericordia quæ eis nulla debebat inclinatus, ſuos adhuc interficere ſitientes retraheret & reuocaret? Itaq; deuictis oibus, atq; iis qui ſupererāt obſidibus acceptis, uenerabilis papa Leo pedibus Imp. prouolutus orat, ut Romanis obſides reddat, ſeq; eorū fidei cōmendet. Rogatu deniq; uenerabilis papæ Leonis Imperator ſanctus Romanis obſides reddit, non incertus, quod proſecuturus ſum, incepturos. Igitur Romanorū fidei eundē papam quemadmodū lupis agnum cōmiſit. Deinde Roma exiens, Camerinū Spoletumq; uerſus, ubi Adelbertū eſſe audierat properauit. Interea mulieres quibuſcum Ioānes, qui dictus eſt papa, uoluntatis ſuæ ludibriū exercebat, nō ignobiles & plures concitauerunt Romanos, ut Leonem ſummum & uniuerſalē papam à deo & ipſis electum perderent, & Ioannem in urbē ſuſciperent. Quod quū feciſſent, deo miſerante, ex eorū manibus eſt uenerabilis papa Leo liberatus, pauciſq; ipſum concomitantibus, ad piiſſimi Imp. miſericordiā eſt profectus. Imperator deniq; ſanctus tantum dedecus ægre ferens, tum ex domini papæ Leonis deiectione, tum ex Ioanne cardinali diacono, & Azone protoſcriniario, quorū alterū manu dextera, alterū lingua, duobus digitis, naribusq; abſciſis, Ioannes abdicatus defœdauerat, reparato exercitu, Romam redire diſpoſuit: priuſquā tamen ſancti Imp. copiæ

Leo pulſo Ioanni ſuccedit

Munerū corruptela

Ro. ſtrages

Io. eiecto Leone recipitur

eſſent congregatæ, uolens cunctis ſeculis innoteſcere dñs, q̃ iuſte eſſet Io annes papa à ſuis epiſcopis & omni plebe repudiatus, quamq; poſtmodũ iniuſte receptus: quadã nocte extra Romã dum ſe cum cuiuſdã uiri uxore oblectaret, in temporibus adeo à diabolo eſt percuſſus, ut intra dierũ octo ſpatiũ eodẽ ſit uulnere mortuus. Sed euchariſtiæ uiaticũ ipſius inſtinctu qui eũ per cuſſerat, nõ percepit: quemadmodũ à ſuis cognatis & familiaribus qui præſentes erant, perſæpe ſub atteſtatione audiuimus. Quo mortuo, Romani omnes iuramenti quod ſancto Imp. promiſerant immemores, Benedictũ cardinalẽ diaconũ papam conſtituunt, inſuper & iuramento nunq; ſe eum dimiſſuros, ſed eum cõtra Imp. potentiã defenſuros promittunt. Quo audito Imp. urbẽ uallauit, neminẽ qui nõ membris truncaretẽ exire permiſit: machinis & fame uſqueadeo afflixit, donec Romanis nolẽtibus urbem reciperet, Leonẽ uirum uenerabilẽ debitæ ſedi reſtitueret, ac Benedictũ ſummæ ſedis inuaſorem eius præſentiæ præſentaret. Reſidentibus itaq; domino Leone ſummo & uniuerſali papa in eccleſia Lateronenſi, necnon & Imp. ſanctiſſimo Othone, & epiſcopis Romanis, Italicis, à Lotharingia & Saxonia, archiepiſcopis, presbyteris, diaconis, omniq; Romanorũ plebe, quorum nomina ſuperius aſcribunt: aduenit Benedictus apoſtolicæ ſedis inuaſor, eorũ qui ſe elegerant manibus adductus, pontificialibus ueſtibus indutus. Quem Benedictus cardinalis archidiaconus tali eſt ſermone aggreſſus, Qua tibi autoritate, quáue lege, ô inuaſor, hæc pontificalia indumenta uſurpaſti, ſuperſtite hoc præſenti domino noſtro uenerabili papa Leone, quẽ tu nobiſcũ accuſato & reprobato Ioanne ad apoſtolicatus culmen elegiſti? num inficiari potes præſenti domino Imp. iuramento promiſiſſe, nunq; te cum cæteris Ro. papam electurũ aut ordinaturũ abſq; illius filijq; ſui regis Othonis conſenſu? Benedictus reſpondit, Si quid peccaui, miſeremini mei. Tunc Imperator effuſis lachrymis, quàm miſericors eſſet oſtendens, rogauit ſynodũ, ne Benedicto præiudiciũ fieret. Si uellet & poſſet, ad interrogata reſponderet: quod ſi nõ poſſet, aut nollet, ac ſe culpabilẽ redderet, tamen pro timore dei miſericordiã aliquam inueniret. Quo audito, ad domini Leonis papæ pedes, ipſiusq; Imp. idem Benedictus conicite procidẽs, ſe peccaſſe, ſeq; ſanctę Ro. ſedis inuaſorẽ eſſe acclamauit. Poſt hæc palliũ ſibi abſtulit, quod ſimul cũ pontificali ferula quã manu geſtabat, domino papæ Leoni reddidit. Quam ferulã idem papa fregit, & fractam populo oſtendit. Deinde Benedictũ in terra ſedere præcepit. Cui caſulã, quam planetã uocant, cum ſtola pariter abſtulit. Poſt aũt omnibus epiſcopis dixit, Benedictũ ſanctæ & apoſtolicæ ſedis Romanæ inuaſorẽ, omni pontificatus & presbyteratus honore priuamus: ob eleemoſynã uero domini Imperatoris Othonis, cuius ſumus opera in ſedẽ debitã reſtituti, diaconatus cũ ordinẽ habere permittimus, & non iam Romæ, ſed in exilium deſtinamus.

Io. papa à dæmone necatur

Benedictus antipapa obiurgatur

Benedicti pœnitentia

FINIS EORVM QVAE EXTANT.

Epitome

EPITOME GERMANO-RVM, OPERA IACOBI VVYMPFELINGII SELET/ ſtadienſis & ſuorum contexta, ac nuper per eru/ ditum quendam recognita.

IACOBVS VVYMPFELINGIVS THOMAE VVOLPHIO Iuniori, pontificij iuris interpreti, ſummo amico, S.

VIDENS Romanas, Venetas, Anglas, Panno/
numq́ꝫ & Bohemorum, ac Francigenũ hiſtorias
indies lectum iri, excitaueram nuper Sebaſtianũ
Murrhonem, ut ex priſcis hiſtoriographis, epito
men ſaltem rerum à Germanis magnifice geſta/
rum comportaret: ne quum cæterę nationes egre
gia maiorum ſuorũ facinora diſſeminare ſtudẽt,
nos ueluti ſomnolenti & parui animi, gloriæq́ꝫ
auitę contemptores, perpetuo dormitare uidere/
mur. Morem mihi geſturus Murrho, quod cœperat, immatura morte inter/
ueniente, neqꝫ perficere potuit, neque reuidere. Ego itaqꝫ quicquid ille meo
hortatu aggreſſus, tanquam fragmenta poſt ſe reliquit, cogitabam in ſeriem
diſtribuere, augere, & utcunqꝫ abſoluere, tibiq́ꝫ mi ſuauiſſime Thoma dedi/
care, non ſolum ad gloriã nominis tui ſempiternã: ſed etiam ut omnes Ger/
mani in hac epitome antiquitates Germaniæ uideant, uitã noſtratiũ Impe/
ratorum legant, Germanorumq́ꝫ laudes, ingeniũ, bella, triumphos, artiũ in/
uentionẽ, nobilitatẽ, fidem, conſtantiã, & ueracitatẽ ediſcant: atqꝫ ut his bre/
uibus anſam præbeamus ſtudioſæ poſteritati, quo maiora indies ſtudeant
adijcere, & amplioribus rerum incrementis Germanorum laudes cumulare.
Verum à Germanicis laudibus Argentinam, unde tibi: & Seletſtadiũ, unde
mihi origo eſt, cæterasq́ꝫ ciuitates ex hoc Rheni littore Galliam uerſus ſitas,
nolumus excluſum iri, quoniam eas ab Octauiani ætate, Suetonio teſte, Ger
mani inhabitarunt: unde & Germaniæ nomen meruere. Et Plinius & Cor.
Tacitus, Ammianus Marcellinus, Frãciſcus Petrarcha, Blondus, Lupoldus,
Hermannus, & Æneas Syluius, inter Germaniæ fines illas dinumerant. Ec/
cleſia quoqꝫ Romana, inter Germaniæ metropoles Maguntinam, Treueren
ſem, & Agrippinam collocauit. Quumq́ꝫ ſummus pontifex legatos à latere
ad Germaniam mittit, in his patriæ quoqꝫ noſtræ ciuitatibus munus lega/
tionis ſuæ illi exercent: quod niſi Germaniæ pars eſſent, quas legati ad Ger/
maniam miſſi diſpenſationes, indulgentias ac beneficiorũ prouiſiones in eis
adminiſtrant, irritæ uiderentur & inanes: nam & ad Galliã alij à noſtris mit
tuntur legati, qui in noſtris ciuitatibus partes ſuas nequaquã explent. Adde
quod ipſe Carolus Burgũdiæ dux, Maximiliani regis ſocer, ad principes ele

ctores perſcripſit, ſeſe & Germanum eſſe & dici uelle: cuius tamen terræ in
hoc Rheni littore ſitæ fuerunt, imò ipſarum ciuitatum & pagorum antiquiſ-
ſima nomina Germanicũ ſonant, & minime Gallicũ. Et ſi uel Caroli magni,
aut filiorum nepotumq́ ſuorũ ætate, hic unquã Galli habitauiſſent, uerlatũ
fuiſſet & hic proculdubio Gallicũ idioma. At ubi nam inueniuntur ulla Gal
licæ linguæ ueſtigia? ubi libri Gallici? ubi monumenta? ubi epiſtolæ? ubi epi-
taphia? ubi literæ contractuũ rerum urbanarũ & ciuilium aut feudorũ? ſicut
à ſeptingentis & octingentis annis, Latinæ & Germanicæ linguæ apud nos
monumẽta reperiũt. Nec mihi perſuaderi poteſt optimos Sueuię duces, qui
cathedralẽ apud Spiras eccleſiã, quiq́ cœnobiũ diuæ Fidis in patria mea Se-
letſtadio fundarunt & locupletauerunt, magnificas illas impenſas, paternãq́
ſubſtantiã in Galliã traducere, ac inter Gallos profundere uoluiſſe. Glorietur
ergo ille mendicus blattero, qui noſtrã Germaniã atq́ famam diſcerpit, ſe &
ſuũ patrẽ à Gallis deſcendiſſe. Nos mi chariſſime Thoma gloriabimur à ma
ioribus noſtris Germanis proceſſiſſe: quorum in hac epitome mirificas & an
tiquas laudes, inter reliquas honeſtas lucubratiunculas, quas auidiſſime re-
uoluere ſoles, cum ſingulari uoluptate lectitaturum te confido, operamq́ da
turum, ut non ſolum propediem calcographia diſſeminetur, ſed etiã doctiſſi
mis uiris Baptiſtæ Mantuano, Philippoq́ Beroaldo Bononienſi pręceptori
tuo in primis tranſmittatur ad gloriã Germanorũ ſempiternam. Vale felix
ex eremitorio diui Guilhermi Argeñ. viij. Kalend. Octobris, M. D. II.

Thomas Vuolphius iunior, Iacobo Vuympfelingio S.

SOLENT qui doctrina & eruditione pollent, lucubrationes ſuas
ſummis terrarum principibus inſcribere, ut quæ effecerunt fiant
uenerabiliora. Sic Iulius Pollux ad Cõmodũ Cæſarẽ de Gram-
matica ſcripſit. Sic Vitruuius ad Auguſtum de architectura. Sic
Oppianus ad Antoninũ de piſcibus. Tu uero, ut es omnis gloriæ & ampul-
loſi faſtus cõtemptor, epitomas Germanicas, opus mehercule & graue & eru
ditum ſub nomine Thomæ tui, qui cum ærumnarum uarietate quotidie lu-
ctatur, publicare uoluiſti: haud abſimile quiddam à Platone agens, qui Phe
doni Elidenſi ex cohorte illa Socratica, quanq́ is ſeruus fuit, eius tamen no-
mini illum librum diuinum De immortalitate animæ dedit. Dicam quæ ſen
tio, nullo unquam munere fui magis delectatus: placeant alijs aurea, argen-
teaq́ pocula, placeant uaſa gemmata & thericlea, placeant ſtructuræ magni
ficę, atq́ his ſe oblectent: nos monumenta literaria laudamus, extollimus, ad
miramur, & hanc præcipue hiſtoriam quam multo labore & uigilia in Ger-
manorum decus excudiſti: nihil ea terſius, nihil accuratius ſcriptum. Perinde
ex fide hic omnia narrantur, ac ſi fides ipſa dictaſſet. Quum iam defeceris mi
doctiſſime Iacobe, exhibebunt te Epitomæ noſtræ tanquam manu tuis po-
ſteris, ducentq́ per ætates atq́ urbes, ut te uideant qui nondum nati ſunt, te

audiant.

audiāt,te laudibus proſequanť: facient mihi crede,ut ſemper ſis in manibus, ſemper in ore uerſeris hominū,& eorū maxime qui doctiores ſunt & ſtudia politiora amplectunť. Non deerūt fortaſſe qui parum id operis probabunt: nec te propterea laboris pœniteat. Noui quoſdā in hoc orbe, penè dixiſſem in hac urbe, qui tametſi initiati ſunt, & in claſſe eccleſiaſtica anteſignani habentur, magis tamen ludo teſſerario, aut chartulis luſorijs delectātur, quàm Hieronymi aut Cypriani ſcriptis. Sunt qui dum in æde ſacra horarias preces pſallunt, intus & in cute torquētur, quid uernula domi agat,& an piperatum egregie conditum ſit, an bene ſalitū aſſabulum, an lucanicæ craſſæ ſint & delicatæ, an ſcitè piſces fricti. Et hi nihilominus quando nec generoſo ſanguine nec moribus nec doctrina ſunt ſpectabiles: ubi literarū proceres conueniunt, quod cum ſummo dolore refero, primi accumbere uolunt, & ſubſellijs honoratioribus ſedere, quaſi locus ille eminentior ſplendorem ipſis afferat: quum e diuerſo locum homo, non locus hominē exornet, quod & Damonidas apud Cheronenſem Plutarchum non ignorauit, & canonica decreta teſtanť. Volui hæc obiter dicere, ne illi qui fortuna duce, quæ ſemper cæca eſt, uel officio uel dignitate præditi ſunt, plus nimio ſibi blandiantur & arrogēt. Impuriſſimis uiris, quod nemo ignorat, ſæpe honores cōmittunť. Inde Græcanicum illud ac elegans adagium, Aſinus myſteria uel ſacra portat. Vale mi doctiſſime Iacobe,& ſucciſiuis temporibus conde ac compone, quæ mox in tempore ſis deprompturus: ut ſic agas negocium poſterorum, teq́ uixiſſe teſteris. Vale iterum Argentinæ curſim ex ædibus noſtris, Anno Chriſti M. D. IIII. pridie kalendas Ianuarij.

GERMANORVM QVINQVE ESSE GENERA. CAPVT PRIMVM

GErmani quinq́ conſtant generibus, Vindelico, quorū pars Burgundiones, à quibus profecti hi qui Gallias obtinent: ſeu apud Eduos & Ararin fluuium ſedes habent, qui Germanorū coloni in ritus moresq́ Gallicos deformati ſunt. Alterum genus Ingeuones, quorum pars Cimbri, Theutoni, ac Chaucorum gētes. Tertium Iſtæuones Rheno proximi, quorum pars Cimbri mediterranei: deinde Hermiones, quorum Sueui Hermunduri, Chatti, Cheruſſi. Quintum genus Peucini dicti Baſtarnæ contermini Dacis.

Cimbri Germanorum uetuſtiſſimi uicere Græcos, Boios, Illyricum, Romanos conſules & legatos plurimos, atque Hiſpanos. Caput II.

EX his fama uetuſtiores Cimbri, ſiue illi Theutoni, ſiue mediterranei fuerint, Homeri celeberrimi poëtarum ætate, uel paulo ſupra eius ætatem, militiam agitauere uſque ad Mæotida paludem, ſuæq́ expeditionis moni-

menta. Cimmeriū Boſphóron reliquere: nam Græci Cimbros κιμμέριους uocant: audacterq́ꝫ traiecto Boſphoro ad Ioniā uſq́ꝫ terram decurſarūt, Sardibus captis, & Magnetū gente à Treribus funditus deleta, quæ gens Cimmerica diu ſecundis rebus uſa eſt. Cimbrorum clima ipſe poëta inſinuans, quod tenebroſum eſſet, ſic memorat. Aëre & nebula cooperti ſunt, Illis ſol nunquam Phaeton ſua lumina ſpargit, Perniciosa ſuper nox ſemper tendit iſtis. Habitāt autē in Germaniæ ora Cimbricū Cherſonneſum ab eis appellatū inter Albis & Chaluſi fluminū oſtia, inter Germanicū Sarmaticumq́ꝫ oceanū. Hi ſunt qui ad Ponti dexterā, mediterraneā regionē habitantes uſq́ꝫ in Ioniam excurrebant. Hos Scythæ ex his ſedibus pepulerunt, Scythas aūt Græci, qui Panticapeum, & alias in Boſphoro urbes habitāt. De his noſtris populis, multa apud Strabonē reliquosq́ꝫ Græcos hiſtoricos, apud Plutarchum Ariſtotelemq́ꝫ philoſophos legimus. Vtinā tantū animi noſtris Germanis principibus hodie ineſſet, ut quas Cimbri olim ob bellicam ſolū gloriam ſubegerunt, hi pro Chriſti fide & charitate eas ſedes ex Turcorū manibus eriperēt, quorū hodie ſeruituti Ionia, Pontus, Græciaq́ꝫ omnis, nō abſq́ꝫ magna omnium Chriſtianorū regum ignominia miſerabiliter & fœdiſſime ſubiecta eſt. Hæc commemorare libuit, uti noſceres, quanta noſtrates gloria floruerint ante urbem Romā conditā, Syluijs Albæ regnantibus, anno centeſimo ſexageſimoq́ꝫ. Hac enim ætate Homerū Heſiodumq́ꝫ poëtas inuenimus claruiſſe. Romanis autē rebus florentiſſimis, poſt Punica bella omnia, interq́ꝫ ſociale bellū, quod fuit anno urbis conditæ ſexingenteſimo ſexageſimoſecundo, Boios Gallorū populos, qui Hercyniam ſyluam inhabitarunt, Cimbri agmine facto inuaſere, à quibus eiecti Iſtros & Scordiſcos Gallicas gentes petiere. Tum Theuriſcas & Thauriſcos, & hos quoq́ꝫ nationis Gallicæ, deinde Heluetios adierunt, uiros tum plurimo locupletes auro, cæterum in pace uitam agitantes: quumq́ꝫ cōflatas hi bellicis artibus opes longe ſuis ampliores eſſe uiderent, Heluetios ſecum ſollicitaſſe, præcipue Tigurinos, & Teygenos, quos uniuerſos deleuere Romani, nō tamen impune. Prius enim Cimbri gens uaga, populabundi in Illyricum, hodie Sclauoniam, uenerunt: ab his Papyrius Carbo conſul cum exercitu fuſus eſt. Deinde M. Iunius Syllanus, etiam conſul aduerſum Cimbros infeliciter pugnauit. Poſt id bellum Cimbri per legatos à ſenatu populoq́ꝫ Romano ſedem & agros poſtulauerunt, quorū petitione ſpreta, Cimbri cum Tigurinis, quos ex Heluetijs ſecū in militiam ſollicitaſſe retulimus, in Galliam migrauere in fines Allobrogū, ibiq́ꝫ cum L. Caſſio conſule manus conſerunt, eumq́ꝫ cum exercitu trucidāt. Milites qui ex clade ſupererant, datis obſidibus, & rerum omnium dimidia parte, ut incolumes dimitterentꝰ, cum Cimbris pacti ſunt. M. Aurelius Scaurus conſulis legatus, à Cimbris fuſo exercitu captus, & in conſiliū ab his euocatus, quū deterreret eos, ne Alpes Italiam petituri tranſirēt, eo quod diceret

Romanos

Romanos uinci nõ poſſe, à Bolo Cimbrorũ rege occiſus eſt. Tum ab hiſdem hoſtibus C. Manlius, & Q. Seruilius Cepio, qui proconſulatũ in Gallijs agebant, uicti prælio, binisq́ caſtris exuti ſunt: octoginta milia militũ occiſa, calonum ac lixarum (hi ſunt militũ miniſtri) quadraginta milia. Cimbri poſt eã uictoriã omnibus agris uicisq́ iuxta Rhodanum ac Pyreneum uaſtatis, in Hiſpaniã tranſgreſſi ſunt, ibiq́ multa loca populati, à Celtiberis fugati, reuertentes in Galliam bellicoſiſſimis Theutonis ſe coniunxerũt. Atq́ C. Marij qui iã Iugurthã deuicerat, ſumma ui caſtra à Theutonis Ambronibusq́ oppugnata ſunt. Marius enim ſecũdo & tertio abſens conſul creatus, quarto conſulatu contra Cimbros miſſus poſt defenſa caſtra duobus prælijs circa aquas Sextias Theutonis Ambronibusq́ deletis, Marius abſens quintũ cõſul creatus triumphum oblatum diſtulit, donec Cimbros uinceret, tantum roboris in Germanis fuit. Cimbri repulſo ab alpibus fugatoq́ Q. Catulo proconſule, qui fauces alpium obſederat, & ad flumen Ateſim caſtellum editum inſederat reliqueratq́, uirtute ſua explicata fugientem proconſulem, exercitumq́ proſequuti in Italiam traiecerunt: uerum iunctis eiuſdẽ Q. Catuli, & C. Marij exercitibus, prælio uicti ſunt, in quo cæſa traduntur Cimbrorum centum quadraginta milia, capta lx. Hæc ſunt quæ Germani ad ea uſq́ tempora geſſere.

De Ariouiſto primo Germanorum rege qui contra Iulium Cæſarem pugnauit. Cap. III.

POſtea Ariouiſtus Germanorum rex primus propter bellicas uirtutes amicus pop. Ro. à ſenatu ſalutatus eſt, C. Iulio Cæſare conſule. Deinde prouinciam Galliam adminiſtrante, quũ Heluetijs bellum inferret, Ariouiſtus cum Cæſare manus conſeruit, uictusq́ in Germaniam redijt. Crebra deinde bella cum Sueuis, Cæſare trans Rhenum agente, nihil tamen memoria dignum actum inuenio, quàm quod ponte Galliam Germaniamq́ coniunxit. Germani equites ex nobilioribus. Cæſaris uirtute, uiriq́ integritate moti, ei ſe coniunxerũt, quorũ opera reliquis in bellis ſæpe uſus, eorum etiam fortitudinem in Pharſalo contra Pompeium expertus eſt: præcipuo enim eorum auxilio Pompeianũ Romanumq́ militem ſuperauit. In Philippicis etiã campis certatũ eſt inter exercitum Cæſaris & Pompeij æquo marte. Quum aũt iuſſu Pompeij fuſus à cornu erupiſſet equitatus, repente hinc ſigno dato, Germanorũ cohortes tantum in effuſos equites fecere impetũ, ut illi eſſe perdites, hi uenire in equis uiderentur. Et ipſe Cæſar in cõmentarijs, ſuis de Germanis quod ad bella imperterriti fuerint, dum cum eis bellũ gerere cõſtituiſſet, hanc eorũ ad ſe fuiſſe orationem ſcribit, Germanos neq́ priores populo Romano bellũ inferre: neq́ tamen recuſare, ſi laceſſantur, quin armis contendant: quod Germanorum conſuetudo hæc ſit, à maioribus tradita, quicũq́ bellum inferant reſiſtere, neq́ deprecari: hæc tamen dicere ueniſſe inuitos, eie 4. Com. in principio

ctos domo: ſi ſuam gratiam Romani uelint, poſſe his eſſe utiles amicos, uel ſibi agros attribuant, uel patiantur eos tenere quos armis poſſederint: ſeſe unis Sueuis concedere, quibus ne dij quidem immortales pares eſſe poſſint, reliquum quidem in terris eſſe neminem quem non ſuperare poſſint.

Germani Cæſaris cuſtodes eliguntur, Quintilium Varum, Druſumq; Germanicum ſuperant. Caput IIII.

OB ſingularem quoq; peculiaremq; Germanorũ fidem & integritatem, D. Cæſar corporis ſui cuſtodes Germanos delegit, qui & Octauij Cæſaris ſimili curæ præfecti, uſq; ad Varianam cladem permanſere. Quintilius enim Varus, cuius Horatius meminit, cum tribus legionibus, à Cheruſcis obtruncatus eſt. Salas fluuius Germaniæ eſt, inter quẽ & Rhenũ Druſus Germanicus quũ bellũ gereret, uictor oppetijt: tam arduũ eſt noſtrates uincere: id quoq; bellum ante Quintilij Vari cædem geſtum eſt. Vnde & cum Cornelio Tacito concludamus, Sexcenteſimum & quadrageſimum, inquit, urbs noſtra agebat annum, quũ primum Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone conſulibus: ex quo ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania uincitur: medio tam longi æui ſpatio multa inuicẽ damna non Samnis, non Pœni, nõ Hiſpaniæ Galliæ'ue, ne Parthi quidẽ ſæpius admouere: & ſubdit, Nec impune, C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium uerſæ. Inde otium: donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorũ expugnatis legionũ hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rurſus pulſi inde proximis temporibus, triumphati magis q̃ uicti ſunt. Quæ laus maior dici poteſt, q̃ quod homo Romanus, linguaq; Romana de Germanis triumphos actos eſſe, uere autem nunquam uictos fuiſſe aſſeueret, niſi quantum beneuolentia, ac benignitate in fidem Romanæ nobilitatis adducti ſunt.

Germani externos etiam reges pepulere. Cap. V.

REges etiam externarũ gentiũ Germani nõ timuerunt. Quum enim magnus Alexander domuiſſet Triballos, Bœotiam, Thraciã, Spartanos, Theſſalos, Achaiam, Peloponneſum, Ioniam, Lydiam, Lyciã, Ciliciã, Cappadociam, Cariam, Paflagoniam, maiorẽ & minorẽ Armeniã, Syriam, Ægyptios, Perſas, Thauros, Hircanos, Medos, Sagas, Indos: deterritus tamen eſt aſpectu & fama Germanorum, ad Danubijq; ripam ſubſtitit: & qui omnem Orientem feliciter calcauerat, eius uim una Germania repreſſit, impetum compeſcuit, audaciam retardauit. Darius & Cyrus potentiſſimi Aſiæ reges, traiecto Danubio, Germanos non auſi ſunt attingere. Liſymachus rex maximus, quũ ingenti coacto exercitu Danubium traieciſſet, à Romechæte rege, non modo uictus, ſed etiam captus eſt. Tanta fuit Germanorum

rorum uictoria,tantæ eorum clades, qui Germaniam armis petierunt,ut na tum ſit inter finitimos prouerbium:Male qui uelit pugnare, cum Germanis pugnet. Quumq; Germani omnium uictores inuictiſſimi haberentur,uete/ rès Romani Imperatores illud certatim enixiſſimeq; contenderunt, ut ſicut Scipio ab Affrica Affricanus,& alter ab Aſia Aſiaticus:ita ipſi propter ſplen dorem prouinciæ Germanici cognominarentur. Tyberius etiam Cæſar filiũ ſibi natum,cupiditate eximiæ gloriæ Germanicum appellauit. Domitianus ac Nerua Cæſares titulis cæteris, quos ſenatus detulerat, repudiatis, ſolum Germanicum recepere,in quo uno plus ornamenti eſſe,quàm in cæteris pro uincijs poſitum arbitrabantur. Prouerbium

De armatura fœminarum & puerorum Germanorum ab ipſa natura. Caput VI.

MEmoriæ proditum eſt,fœminas quoq; Germanas ſumptis aliquando pro patria armis, ex integro uirorum pugnas inſtauraſſe, & ad ſtudia bellica prolem ſuã à primis incunabulis auſpicatas eſſe, ueluti armis initiati & addicti,Martem ſingulare & præcipuũ belli numen coluere.Enimuero pe ritis aſtrorum conſtat uim atq; influxum Martis,hoc eſt,appetitũ quendam armorum,ardoremq; bellandi Germanis ineſſe, ut nõ ſolũ artibus ad arma ſint idonei, ſed natura ipſa ad rem militarẽ diſciplinamq; bellicã geniti eſſe uideant̃.Eam ob rem Germanos à natura bellicoſos Dionyſius uocat. Inde etiam corpora eximia ac procera:uultus etiã, quãuis pace lætos, tamen bello terribiles, & oculos in pugna minaciores atq; incenſos,& uocẽ ad terrorẽ ple niſſime incutiendum naturã dediſſe uidemus. Huius non ignarus ætate no/ ſtra Bap. Mant.poëtarũ facile princeps ad Robertum Seuerinatem Veneti exercitus ducem,à Germanis uictum atq; fugatum,inquit:

Sed neq; te imbelles Indi molleſue Sabæi.
Pygmæiue breues rapiunt,uerum accola Rheni
Gens durata gelu,genus inſuperabile ferro,
Quod totiens Romam tum cum ditione premebat
Europæ,Lybiæq; urbes,Aſiamq; minorem
Terruit:hi ſuperant Parthos,Thracumq; furores,
Quos Martem genuiſſe ferunt,hi ſpicula torquent,
Penthesyleæa non inferiora ſecuri.

Germani Romanos Imperatores multos uicere. Cap.VII.

OCtauij Auguſti fortiſſimæ quondã legiones contra Germanos miſſæ apud Cheruſcos à Germanis concorditer arma capientibus,ad interni tionẽ ſunt deletæ: & quæ reliquũ orbem uſq; ad ſolis ortum perdomuerunt, uni Germanorũ exercitui pares eſſe nõ potuerunt. Ipſeq; Octauianus om/ nes graues ignominias,cladesq; nõ alibi q̃ in Germania accepit, ſed præci/ pue Varianã penè exitiabilẽ, tribus legionibus cũ duce, legatisq;, & auxilijs omnibus

tenerant: Anno autem Chriſti D. CCLXXVI. Carolus enim magnus, cui Franconia natale ſolum fuit, Platina teſte in Hadriano primo, Romam petijt expectatus ab Hadriano cum clero ſuo in gradibus ſancti Petri, pedes pontificis exoſculatur, omnes baſilicas piè & religioſe inuiſit, ac muneribus quibuſdam ornauit: quæ dono pater Pipinus Gregorio tertio dederat, eadẽ ipſe amplioribus priuilegijs confirmauit. Deſiderium eccleſiæ Romanæ perſequûtorem in exilium miſit. Caſſinum religionis cauſa diuertẽs, omnia monaſterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Mox deinde Carolus nulla interpoſita mora, in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam diſceſſum rebellauerant, mouet, atque eos poſtquam à primo in eos bello triginta cum hac gente annos bellauerat, uictos iugũ Chriſti ſubire coëgit. Id eò ſpectat, ut Carolum Germanum eſſe intelligas, nam Tranſrhenanus eſt: ideoq; magnificæ res per eum geſtæ nequaquam Francis modernis, ſed Francis Germanis ſunt aſſignandæ, à quibus hi Galli, qui Francorum regni titulo deſignantur, olim deſciuere, uti & hodierna die cum Maximiliano Chriſtianiſſimo Romanorum rege contra ius gentium humanã ſocietatem integritatemq; defecerunt. Nam Maximilianus ex ea domo ac familia genitus eſt, de qua Caroli magni ſtirps propagata fuit. Carolus is eſt, qui Leonẽ tertiũ à populo Romano fraude Paſcalis Primicerij & Campuli presbyteri captum & cæſum, in Germaniamq; uſq; ad Saxones (contra quos tum bellum Carolus gerebat) profectum egregio comitatu, Romam remiſit. Mox deinde Carolus non diu moratus, per Magontiacos in Belgis poſitos, Noricumq; montem in Forumiulij deſcendens, Romã expectatus proficiſcitur. Vrbem ingredienti, omnia certe, & merito quidem, honoris genera adhibita ſunt. Octauo autem die poſtea, quàm urbem ingreſſus fuerat, in baſilica Petri aſtante populo & clero, epiſcoporum omnium qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, ſententias de uita & moribus pontificis rogat: uerum ob omnibus una uoce reſponſum eſt, ſedem apoſtolicam omniũ eccleſiarum caput à nemine, laico præſertim, iudicari debere: omiſſa autem ob tam graue reſponſum à Carolo quæſtione, Leo pontifex qui id iudicium maxime expetebat, ſuggeſtũ conſcendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit ſe omnium rerum quæ ſibi obijcerentur inſontẽ eſſe. Fuit is dies idibus Decembris, ſalutis anno octingẽteſimo. Dum autem hæc Romæ agerentur, Pipinus mandato patris, Beneuẽtanos duce Grimoaldo, finitimos ſuos uexantes aggreſſus, magnis cladibus ita perdomuit, ut ægre ſe mœnibus tuerentur, cui bello Vinigiſinum Spoletinum ducẽ præficiens, ad patrem reuertitur, imperij coronam breui ſumpturũ. Nam pontifex Carolo optime de eccleſia dei merito, aliquam gratiam relaturus, quum uideret Imperatores Conſtantinopolitanos ægre id nomen tueri, ac ob eam rem urbem & Italiam ipſam magnas calamitates paſſam, in baſilica Petri, poſt

Franciã Germanica dicere debebat

Maximilian.

ſolennia

ſolennia ſacrā populi Romani ſcito & precibus, ipſum Carolū magna uoce Imperatorē decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano, CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI VITA ET VICTORIA. Pontifex item hominem inunxit, unà cum Pipino filio, quem Italiæ regem ſolenni decreto pronunciauit. Quid glorioſius, quid laude dignius Germanis unquam accidere potuit, quàm propter pręclaras belli ſacerdotijq́ꝫ defenſi uirtutes, ſupremi regni, & totius orbis monarchiam, ſummiq́ꝫ principatus habenas & gubernacula meruiſſe, ac quoad ſecula ſtabunt poſſidere? Id certo conſtat, propter ignauiā Imperatoris Conſtantinopolitani à Græcis in Germanos Romanum imperium tranſlatum eſſe.

Carolus magnus filijs ſuis regna diſtribuit, impꝑijq́ꝫ fines decernit. Ca. x.

CArolus autē iam ſenio grauis, quum intellexiſſet Pipinū: quem, ut diximus, Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuū eſſe Ludouicū filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij ſucceſſorē: Bernardum uero nepotē Italiæ regē declarat, eiq́ꝫ mandat, ut Ludouico rebus in oībus obtemperet. Fines imperij hos eſſe uoluit, in Gallia, Rhenū ac Ligerim q in Celtis oriens, eos à Biturigibus diuidit. In Germania uero, Danubiū & Sauū fluuios. His autē prouincijs, Aquitaniam, Gaſconiā, magnā partem Hiſpaniæ, Ciſalpinam Galliā, Saxoniā, utramq́ꝫ Pannoniā, Iſtriam, Liburnos addidit. Maritima uero Dalmatiæ imperio Conſtantinopolitano ſubiecta erāt, quæ nūc pro magna parte Turcis ſeruiunt: in dedecus principū Chriſtianorū, qui dū pro ſua libidine decertāt, magnā Europæ partē Mahumetanæ perfidiæ ſubiectam eſſe permittunt. Rebus autem ita compoſitis, dum Aquiſgrani eſſet ualetudinis cauſa, propter aquas calidas quæ ibi ſcaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis ſuæ anno lxxij. quinto Kal. Februarij. Salutis uero anno, D. CCCXV. Eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatę uirginis, quod ipſe magnis ſumptibus Aquiſgrani extruxerat, ſepelitur, hoc addito epigrammate, MAGNI CAROLI regis Chriſtianiſſimi, Romanorum Imperatoris corpus hoc ſepulchro conditū iacet. Fuit aūt Carolus (ſi eius res geſtas tum domi tum foris inſpicis) tantæ amplitudinis & integritatis Imperator, ut poſtea neminem ſuperiorem, nedum parem habuerit. Adeo autem quum ei per ocium liceret, ſtudijs literarum delectatus eſt, ut primus, ſuadente tamen Albino, gymnaſiū Pariſienſe inſtituerit. Non dubito à te & abbate Spanheimenſi in Catalogo Germanorū, de quo mihi ſcripſiſti, conſignatum eſſe Bonifacium archiepiſcopum Maguntinum, qui Germanos ad Chriſti fidem conuertit. Neq́ꝫ prætereas Rhabanum illuſtriſſimum theologum atque poëtam, Strabumq́ꝫ, & Haymonem, uiros in ſtudio ſacratiſſimarum literarum præſtantes.

De Lodo-

De Ludouico Pio CAP. XI

Ludouicus Pius imperator ubi intellexit Stephanum quartum, Romanum pontificem in Gallias proficiſcẽtem ad ſeſe in Aurelianis aduentare, ſtatim honoratiſſimum ei quemq; obuiam miſit. Ipſe uero ad primũ lapidem prodiens cũ hominem uidiſſet, ex equo deſcendit, atq; eum (data acceptaq; ſalute) cũ maxima ueneratione in urbẽ introducit, ſuſtentatq; põtificem imperator, propter impetum multitudinis ſtudio uidendi concurrentis. crucem magni ponderis magnæq; æſtimationis ſua impenſa beato Petro dicauit. dediſſe dicit' Paſchali liberã eligendorum Epiſcoporũ poteſtatem, quæ antea ex imperatorũ uoluntate pendebat. Ludouicus eñ natura clemẽs & humaniſſimus fuit, Eccleſiæ iura & dignitatẽ ſemper tutatus eſt. Inſtituit etiam ne Chriſti ſerui ulli ſeruituti humanæ ſubiecti eſſent, & ut unaquæq; Eccleſia ſuos prouentus haberet, unde ſacerdotes uiuerent, ne ob inopiam rerum cultum diuinum deſererẽt, neue ob neceſſitates quæſtui ſeſe dederent. Idem præterea Ludouicus octingẽteſimo ac trigeſimo noſtræ redemptionis anno ſynodum multorum Epiſcoporũ habuit, in qua uanitates ueſtium, luxusq; gemmarum, auriq; & argenti nimia pompa Eccleſiaſticis interdictæ ſunt. Vtinam noſtris temporibus Ludouice uiueres. Sunt qui ſcribant rogatu Ludouici Gregorium ſanctorum omnium celebritatem Kalendis nouembris inſtituiſſe. Ludouicus Bernardum fratrem, Italiæ regem, qui ab imperio defecerat capitali ſupplicio affecit: Epiſcopos uero huius factionis autores, qui Bernardum inſtigauerant, in monaſteria relegauit. Filium ſuum primogenitum Lotharium, imperij ſocium ſibi delegit in conuentu apud Aquiſgranum habito. Miſitq; ad pontificem Paſchalem, à quo in Baſilica Petri inungitur & Auguſtus appellatur. Moritur autem Ludouicus imperij ſui anno xxxvi. Sepeliturq; Metis in Baſilica beati Arnolphi.

De Lothario Primo. CAP. XII

Inter filios Ludouici exortũ eſt odium, propter imperij diuiſionem. Cunque Ludouicus & Carolus contra Lotharium fratrem ſuum acerrime dimicarent, miſit Sergius papa II. Georgiũ archiepiſcopum Rauennatem, componendæ rei cauſa. Fratres totius regni calamitatem miſerati, fœdera in hũc modum ineunt, ut pars illa occidentalis regni, quæ à Britannico oceano uſq; ad Moſam flumẽ pertinet, Carolo obtemperaret, in eaq; etiam Francorum nomen maneret, utq; Ludouico Germania cõtingeret, uſq; ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicquid genitor poſſediſſet. Lotharius aũt cum imperij titulo, urbem Romam obtineret cum Italia, & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonenſis, nunc Romana prouincia uocatur. Huic autem addidere eam quoque partem, quæ inter Scaldim & Rhodanum fluuios Lothoringiæ à Lothario nomen accepit. Leo iiij pontifex accuſatus de transferendo imperio ad Conſtantinopolitanos conſilium iniјſſe, Lothario ſe purgans ſatisfe-

cit,qui ob id delatione quorundam impulſus,Romam uenerat.Dicunt non/ nulli Lotharium iam grandem natu ſumpto monachorũ habitu, filium Lu/ douicum imperatorem reliquiſſe. Vixit his temporibus Nodegerus Germa nus primũ abbas ſancti Galli,deinde epiſcopus Leodienſis, in ſacris & gen/ tilibus literis eruditiſſimus. Quique Eccleſiaſticas proſas compoſuit,quæ in Germania ante Euangelium in ſacrificio Miſſæ leguntur:eas enim ut legi in re diuina poſuit. Nicolaus papa primus approbauit.

Nodegerus

Nicolaus

De Ludouico ſecundo CAP. XII

Ludouicus ſecundus, Lotharij primi filius, quem regni ſocium pater aſci/ uerat,& in italiam cum ingenti exercitu miſerat,cum urbi appropinquaſſet, ei obuiam honoris cauſa Romani ciues prodierunt. Sergius ſecundus pon/ tifex, mutuo oſculo, mutuaq; ſalute data & accepta, eum regem oleo ſacro inungit,corona donat.Italiæ regem decernit. Approbauit Ludouicus im/ perator, edictum quo Nicolaus primus inſtituit, ne princeps ullus ſecula/ tris aut imperator,concilijs clericorum intereſſe auderet, niſi de fide agere/ tur. Cumque Nicolao mortuo Romani Hadrianum ſecundum uirum ſan/ ctum elegiſſent,miſit Ludouicus imperator literas,quibus Romanos ad mo dum laudabat, quod ſummum pontificem ſanctè & integrè creaſſent, non expectato aliorum uoto,qui forte ea in re ob ignorationem perſonarum mi nus iudicij habuiſſent.Qui enim fieri poſſe dicebat,ut peregrinus & hoſpes dignoſcere poſſet in aliena Republica,quis potiſſimum cæteris præferendus ſit. Sententia imperatore digna.

Sergius II

Nicolaus I

Hadrianus II

De Carolo tertio. CAP. XIIII

Mortuo Ludouico, Carolum eius filium Ioannes octauus,quo ei libe/ rius in urbe uiuere liceret, imperij corona donauit. Tertiusq; Carolus ap/ pellatus eſt. Qui poſtea in Normannos exercitum mouens, Franciam & Lothoringiam uaſtantes, ita eos perdomuit, ut Rothifredus eorum rex, pacem petere & fidem Chriſti ſuſcipere coactus ſit, quem imperator Ca/ rolus in gratiam recipiens,baptiſmatis fonte leuauit,& filiam in uxorem de/ dit. Hic Carolus multa monaſteria condidit,ac rem diuinam auxit: ſed hæc eius præcipua laus,quod multos ad ſcribendum impulit. Nam & ad ſuam inſtigationem Milo beati Amandi monachus,eiuſdem ſancti uitam accom modatè ſcripſit. & Ioannes Scotus quædam noſtræ religionis acutiſſimè diſputata grauiſſime compoſuit.

Milo

Ioãnes Scotus

De Arnolpho ſeptimo à Carolo Magno imperatore. CAP. XV

Arnolphus ſeptimus à Carolo Magno imperator, primo quidem ſtre/ nue, ſumptis armis Normannos rebelles perdomuit, uerum mox in Eccle/ ſiaſticos ſæuiens,dei nutu pediculari morbo,quem Græci φθειρίασιν uocant breui cõſumptus eſt,relicto Ludouico filio ſucceſſore. Non inuenimus quẽ/ piam filios filiorum ſuorũ uidiſſe,aut feliciter tandem mortuum,qui clerum,

qui

qui eccleſiam, qui dei miniſtros perſecutus, dāno uel cōtumelijs eos affeciſſet.

De Ludouico tertio Arnolphi filio. Cap. XVI

LOdouicus in imperio ſuffectus, nuſquam legitur coronam accepiſſe, tamen cum Berengario Foroiulianorum duce, qui à Longobardorum regibus originem ducens, auitum paternumq́ꝫ regnum repetebat, armis decertauit, & primo Berengarium uicit atq́ꝫ ſuperauit. Mox apud Veronam renouato prælio, Ludouicus magna ſuorū clade ſuperatur, ac oculis genitalibusq́ꝫ priuatur, ſicut Germanorum annales referunt, ne ſucceſſorem ſibi generare poſſet: qua uictoria, regnum Italicum iterū ad Longobardos peruenit, annos ferè poſt centum à Caroli morte, à quo tempore ignaui principes apud Germanos, Italos, Francosq́ꝫ occidentales fuere, pariter & in Petri ſede.

De Henrico primo Cap. XVII

HEnricus Germaniæ rex, ab hac ignauia liber & immunis, Hungaros qui Alemaniā Saxoniamq́ꝫ populabātur, apud Meresburgā ingēti clade ſuperauit. Eodē ferè tēpore Rudolphus Burgundionū rex, Berengariū ſecundum ex Italia in Hungariam pepulit. Quo mortuo Berengarius tertius Berengarij primi ex filijs nepos, Italico regno potitur, Anno D.cccc.xxxv

De Othone primo Cap. XVIII

HIs ignauis principibus, ſucceſſit Otho Germaniæ rex, ex nobiliſſima Saxonum domo qui Venceslai Bohemorū regis mortē ultus eſt, eo maximo tempore, quo Romanæ ſedi Stephanus octauus pontifex præfuit, qui & ipſe Germanus erat. Quūq́ꝫ Berengarius Henrico Bauarorū duce fugato, Italia potitus imperatoris ſibi nomen uſurparet, filiumq́ꝫ Adelbertū Italiæ regem dixiſſet, coniecta in carcerem Adelhaida Lotharij fratris filia, ne Papiam urbem dotalem repeteret, Agapitus pontifex, Italiæq́ꝫ proceres ob tantam Berengarij ſuperbiam, omnia ſibi contra ius phasq́ꝫ uendicantis, Othonem Germanum regem in Italiam uocant: qui quidem per Fotumiulij, cum quinquaginta milibus hominum prouinciam ingreſſus, deturbatis ſtatim è regno Berēgario & Adelberto, Adelhaidam Lotharij filiā è carcere ductā, in uxorē accepit: ex qua poſtea filiū ſuſcepit, cui Othoni ſecundo nomen fuit. Otho tamē Italia diſcedēs hac modeſtia uſus eſt, ut Berēgario & Adelberto gubernandæ prouinciæ arbitriū permiſerit, cōpoſitis inter pontificem & Berengariū rebus. Idem Otho Ludouicū Franciæ regē magnis eò propere deductis copijs iuuit, quē proceres prouinciæ, adiuuante Hugone Pariſiorū comite, ipſius Othonis ſororio propè è regno depulerāt. Otho enim tum magno in prœlio erat domito Boheslao Bohemiæ rege ſuperatisq́ꝫ tribus grauiſſimis prælijs Hūgaris Germaniā uaſtātibus, ac captis tribus eorū regulis, quos Germani, cōtradicente imperatore, uitā laqueo finire coēgerūt. Interim mortuo Romæ Agapito, Octauianus pontificatum occupat, aſſumpto ſibi Ioannis duodecimi nomine, homo ſanè ab adoleſcentia omnibus probris ac

turpitudine contaminatus, uenationibus magis, ſi quid temporis à libidini-bus ſupererat, deditus quàm orationi. Hac indignitate moti duo cardinales, Othonem literis obſecrant, ut clerum populumq́ Romanum, è manibus Ioannis duodecimi, ſimuletiam Berengarij tyrannide uendicare conet. Hanc ob rem Otho in Italiam mouẽs, primo quidem Berengarium & Albertum filium in poteſtatem ſuam redegit, alterumq́ Conſtātinopolim, alterum in Auſtriam relegat. Mox urbem ingrediẽs, ab ipſo Ioanne honorificentiſſime ſuſcipitur, coronaturq́, accepto Germaniæ Pannoniæq́ titulo, quod reliqui imperatores deinceps obſeruarunt. Otho autẽ compoſito aliquantulum ſtatu ciuitatis, cum Ioanne ſecreto collocutus, hominem primo blande appellā-do, à flagitijs deterrens, ad uirtutem adhortabatur: uerum quum nequaq́ moueri è ſententia uerbis eum cerneret, ad minas conuerſus concilium indi-cit, conuocatis Italiæ Epiſcopis, quorum iudicio uita ſceleratiſſima hominis dijudicaretur. Is itaq́ iudicium bene ſentientium reformidans, in Hernicos aufugit, in ſyluisq́, more feræ, aliquandiu delituit. Hanc ob rem Otho, per-ſuadente cleto, Leonem Romanum ciuem Lateranenſis eccleſiæ ſcriniarium pontificem creat. Ioanne autem poſt diſceſſum imperatoris, à ſuis amicis re-uocato, & paulo poſt inſeliciter mortuo, Romani in eius locum Benedictum ſubrogant, idq́ ab imperatore qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt. At imperator iratus Romanos tanq́ iniuſta poſtulantes à ſe repulit, eosq́ ferro & flamma omnia circa urbem poſita uaſtans compulit, eiecto Benedi-cto, quem ſecum in Germaniā exulem duxerat, Leonem ſuſcipere, adactos ſacramento, nil ſe earum rerum immutaturos, quas ipſe imperator in re pon-tificia conſtituiſſet. Leo autem ſtatim Romanorum inconſtantiam pertæſus, eligendi pōtificis auctoritatem à clero populoq́ Romano ad imperatorem tranſtulit. Leone uero mortuo Ioannes tertiusdecimus pontifex, Romano-rum quoq́ ſeditionibus fatigatur. Accerſito enim Ioſredo Campaniæ co-mite, Lateranenſes ædes ui irrumpente, Ioannem capiunt, captumq́ primo in Hadriani molem, quam ſancti Angeli Caſtellum uocāt, perducunt, mox in Campaniam exulatū mittunt. Otho cognita pontificis calamitate, cū O-thone filio ingentibusq́ copijs Romam perueniens, Conſules & præfectum cum decarchonibus, quales ſunt qui regionibus urbis Romanæ præſunt, in uincula coniecit, ſciturus coniurationis capita. Quæſtionum autem re cogni-ta conſules in Germaniam mittuntur, Decarchones uero laqueo ſuſpenſi, pœnas ſtatim dedere. Petrus autem urbis præfectus, malorum omniū fons & origo, diu cum ignominia per publica urbis loca tractus, ac uirgis cæſus, in Germaniam uinctus mittitur. Miſit Otho filium ſuum cum exercitibus in Italiam, ut Sarracenos ex ea pelleret: nec contentus erat Otho filius, Sar-racenos cędere, ſed Græcos quoq́ qui cum Mauris fœdera inierant, grauiſſi-mis prælijs ita perdomuit, ut eos ferè omī Calabria & Apulia eiecerit. Otho deinde

deinde egregius adoleſcens, Nicephorum Conſtantinopolitanum imperatorem pepulit, & Ioannem filium in imperio confirmauit, Theophaniamq́ ſororem in uxorem accepit, quam Ioannes tertius decimus una cum Othone marito apud Lateranenſem baſilicam corona imperij ornauit; annuente Othone ſene, qui filium conſortem imperij fecerat. Otho uero pater in Germaniam proficiſcens ſenio confectus, optimus princeps, & acerrimus eccleſiæ Romanæ defenſor, Viennæ moritur.

De Othone II Ca. XIX

OTho ſecundus primi Othonis filius, Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum, perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lotharingiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquiſgranenſemq́ agrum populatus fuerat. Otho autem ſuperato Lothario, uaſtatisq́ Sueſſionum agris, ac incenſis Pariſiorum ſuburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuiũ nonnihil incommodi accepit. Deinde uero comparato maiori exercitu, in Italiam contra Baſilium & Conſtantinum Græcorum imperatores ueniens (qui iam Calabriam & eam Italiæ partem quæ ad Siciliam uergit occupauerant) dum apud Baſentellum pugnaretur, propter deſertionem & fugam quam Romani & Beneuentani cœperant, ſuperatus eſt: & aſcenſa ſcapha captus, beneficio linguæ (Latinam enim & Græcam calluerat) Diuiq́ Petri patrocinio quem inuocauerat ereptus eſt. Deinde comparato ingenti exercitu, in deſertores Italos animaduertere decreuit: potiſſimum in Beneuentanos, à quibus initium fugiẽdi factum fuerat, dum apud Baſentellum contra Græcos pugnaretur. Itaq́ in Beneuentanos conuerſus, urbem capit & incẽdit: translato inde corpore diui Bartholomei, Romæq́ in inſula Tyberina collocato. Moritur paulo poſt Otho Romæ, & in ueſtibulo beati Petri (paradiſum uocant) labro Porphyretico quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honorificentiſſime ſepelitur.

Lotharius

Corpus ſancti Bartholomei

De Othone III Ca. XX.

GErmani qui tum in urbe erant, Othonem filium imperatorem eligunt. Cuius authoritate Bruno ex Saxonum genere, Romanus pontifex creatur: Gregorij quinti nomine deſumpto. Othone autem in Germaniã abeunte, Creſcentius denuo cũ ſumma poteſtate à Romanis Conſul decernit: qui ſtatim Ioannẽ quẽdã natione Græcum pontificem creat: Gregorio reiecto. Qua indignitate motus Otho, magnis copijs in Italiã uenit: Creſcentium cum Ioanne in molem Hadriani, quod eſt caſtrum ſancti Angeli, fugientem obſedit, acriter arcem his qui in præſidio cum Creſcentio erant defendentibus. Tandem ſub ſpe ueniæ deditione facta, dum ex arce ad imperatorem ſe conferunt: Creſcentius à multitudine multis uulneribus confoditur, Ioannes pontificatu deijcitur Gregorio reſtituto. Gregorius iſte cognita imperij imbecillitate, uarietateq́ fortunæ, utq́ is qui cæteris uirtute præſtaret,

Gregorius V
Creſcentius.
Ioãnes. XIIII

præeſſet etiam dignitate,ſanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatore deligendo: Anno Chriſti M. I I. quam uſq; ad noſtra tempora ſeruatam uidemus,uidelicet ſolis Germanis licere principẽ eligere, qui Cæſar & Romanorũ rex appellatus,tum demũ imperator & Auguſtus haberet: ſi eum Ro.pontifex inunxiſſet: Neq; hanc electionis authoritatem electoribus deinceps Ro.põtifex adimere poteſt. Quis enim dedit populo Romano imperatoris eligendi poteſtatem,niſi ius & diuinum & naturale.

De defectione ſtirpis Caroli magni in Gallijs:deq; indignatione Gallorum in electorum inſtitutionem. Ca. X X I I.

QVamuis autem,magnanimo,cõſtanti,& ueraci populo,nationiq;,potius quàm puſillanimi,leui & uerſipelli, eccleſiæ patrociniũ imperiũq; Romanum commiſſum eſſet: tulere tamen id iniquo animo Franci occidentales,quos nunc Gallos uocãt. Verum quoniam in Ludouico Lotharij filio, Hugo Caputius genus Caroli magni in Gallijs defecerat, regimenq; Galliarum ad Hugonem ducem,cognomento Caputium uenerat,repetere imperium deſtitere. Nec indigne,cum uera Caroli ſtirps ſicut à Germanis ortum & originẽ habuit,ita in Germania permanſit: in tribus quidẽ nobiliſſimis illuſtriſſimisq; Saxonia Bauaria. & potentiſſimis,Saxoniæ,Bauariæ, Auſtriæq; domibus. Crebris enim ui-Auſtria. ctorijs,nunc Saxones,nunc Bauaros Carolus magnus deuicit,quibus ex ſuis cognatis duces deſignauit: à Francis autem orientalibus qui Germaniam incolunt,ipſe Carolus genus duxit. Omneſq; Franci tranſrhenani à Troiana ſtirpe poſt Ilium captum,longa ſerie progeniti. Caroli autẽ, & huius pa-Blondus. tris Pipini genus ex Auſtraſia fuit,ſicut Blondo placet, & Robertus Gagui-Robertus Gaguinus nus aſſeuerat: qui & apud reges Francorum ſummo magiſtratui præpoſitus extitit,quẽ ſub priſcis regibus Magiſtrũ domus appellauere. Beatus Arnol-Arnolphus phus eccleſiæ Metenſis X X I X epiſcopus,cum ante adeptũ pontificatũ, hu-Metenſis ic quoq; magiſtratui præfuiſſet: ex legitima coniuge duos filios procreauit, Anchiſus Anghiſum & Clodulphũ. Anghiſi huius nomen ab Anchiſe patre Aeneæ Pipinus (qui à Troia in Italiã uenerat)credit eſſe deductũ. Anchiſus genuit Pipinũ, quo nemo unq; fuit audacior: ex illo Carolus naſcitur uiris fortiſſimis conſerendus: q inter maxima bella quę geſſit,ita pręcipue Sarracenos cõtriuit, ut uſq; in hodiernũ diẽ,gens illa truculẽta & perfida,Francorũ arma formidet. Vaſco Hic ita q; genuit Pipinũ fortitudine ſapientiaq; clariſſimũ. Is Vaſcones cum principe ſuo Vaifario perdomuit,miraq; facilitate debellauit.

Carolum magnũ & Pipinũ patrẽ ſuum fuiſſe Germanos. Ca. X X I I

HVic Pipino,filius fuit Carolus magnus, quem ut Germanũ fuiſſe lucelarius intelligant,qui Gallum eum arbitrantur, audiant coniugũ liberorumq; eius nomina,quæ germanica ſint,non ſolum uoce,ſed & ſignificato fuiſſe. Carolus ex Hildegarde coniuge,quatuor filios, & filias quinq; procreauit. Habuit tamen ante legale connubium ex Himeltruda nobili puella, filium

filium nomine Pipinum. Natorũ ſanè quos ex Hildegarde genuit, iſta ſunt nomina. Primus Carolus patris ac proaui uocabulo nuncupatus. Secundus item Pipinus. Tertius Ludouicus, qui cum Lothario in infantia mortuo, uno partu eſt genitus. Mortua aptẽ Hildegarde apud urbem Metenſem, in beati Arnolphi oratorio requieſcit. Vbi & duæ Pipini filiæ humatę ſunt: Rodthaid una, altera Adelheid appellata. Cum hæc nomina quiddã apud nos ſignificent, & apud reliquas nationes ſint barbara, conſequens eſt non à gallis parentibus, ſed Germanis inuenta, & liberis indita fuiſſe. Hæc ex annalibus Metenſium hauſimus. quã ob rem Vrbanus ſecũdus in concilio Claromontenſi Carolum germanum fuiſſe, inter orãdum cõmemorauit. quod & M. An. Sabellicus in Venetorum hiſtoria narrauit. Taceo ꝙ Carolus in Germania natus in ea crebram (dum per bella licuit) moram faciens, in Germania quoqꝫ ſepultus, Menſibus & uentis Germanica per ſeſe indidit uocabula. Multasqꝫ ſacras ædes, multa ſanctorum patrum cœnobia, Carolus & filij nepotesqꝫ eius, in Germania, in Ringauia, & Francia tranſrhenana ſiue orientali, & apud Magonum inſtituerunt, fundarunt, dotauerunt, extantqꝫ hodie arx & ciuitas ab eo in Francia orientali ſub epiſcopatu Herbipolenſi extructæ, quæ à ſuo ipſius nomine adhuc Caroli ciuitas, & arx Caroli nuncupantur. Nemo uero credat Gallos aut Francos occidentales, in Germania tranſrhenana ditiones & poteſtatem habuiſſe. non paterentur id Baioari, Sueui, ac Franci orientales, homines utique magnanimi ac conſtantiſſimi, uiros è Gallijs per Rhenum aduenientes, ſibi dominari: quos neque Iulius, neque Auguſtus ſubiugare potuerunt. At Franci tranſrhenani, qui ſunt orienrales, in Gallia dominati ſunt, arceſque & urbes & authoritatem in manibus ſuis tenuere. Dum enim rex quidam Francorum occidentalium regno inutilis à Pontifice deponeretur, Pipinum Caroli magni imperatoris patrem ex Auſtraſia. quæ Germaniæ pars eſt, ortum in eius locum ſubſtituit: cuius rei ſacri canones, & Baldus acutiſſimus iurium interpres, Blondus Forliuienſis, & multi doctrina præcellentes uiri ſubſcribunt. Itaqꝫ Germani Gallis, non Galli Germanis dominari cepetũt. Adde quod & Innocentius tertius Romanum imperium à Græcis in Germanos tranſlatum refert in perſonam quidem magnifici Caroli. Eum ergo germanum fuiſſe liquido comprobatur, ipſumqꝫ patrem ſuum, Pipinum ex Germania natum, frequentatiſſimo prouerbio coniectari poteſt: quo noſtrates uel pueri crebro alterutrum colloquuntur, huiuſmodi uerbis: etiam ſi haberes prudentiam regis Pipini, uulgo pippis. Et Aeneas Syluius in capite hiſtoriæ Bohemorum aſſeuerat, Francos ſiue Gallos ex Germanis deſcendiſſe. Errant igitur uehementer pleriqꝫ etiam noſtratium, qui Alſatiam, qui nobilem Argentinam, qui cæteras terras à ſiniſtro rheni latere ſitas (quæ ad Romanum imperium, & ad nationem germanicam ſpectant) ſub dominium

Rodtheid

Vrbanus .II

Herbipolis
Caroli ciuitas

Innocẽtius 3

Aeneas Syluius

Gallorum,& regnum occidentalis Franciæ pertinere arbitrantur. Audacter igitur Caroli gentem nobis uendicemus, nec ſinamus ſuperbos gallos ſibi arrogare, quod noſtrum eſt, legemq́ Faniam de plagijs intẽdamus. nititur enim gallicus faſtus cuncta ſibi contra ius & fas uſurpare. Memoriæ enim proditum eſt, & Aeneas Syluius palàm ſcribit, nullam eſſe gentẽ quæ Gallorum ſuperet ambitionẽ. Scribit præterea Flauius Vopiſcus quod non prætereundum duximus, Proculum imperatorem occiſum prodentibus Gallis, quibus familiare eſſe ait, ridendo fidem frangere. eoſdem nouarum rerum cupidos Iulius Capitolinus refert. Sed miſſa iſtæc faciamus. redeo iam ad germanos qui huic inclitæ genti ſucceſſere.

Apud Vopiſcũ legitur frãcis. Et intelligit de francis Germanis, nã eo tẽpore nõdum in Galliã tranſierant.

De Henrico ſancto. Ca. XXIII.

PRimus igitur occurrit Henricus ex ducibus Bauarorum, qui ſecundum inſtitutionem Gregorij V ex ſuperius dicto ſenatuſconſulto, maioris deniq́ autoritatis Hortenſia lege, primus ad imperium ſufficitur. De cuius uita moribusq́ nihil mihi dicendum aſſumo: ſupra enim uires pondus eſt: cũ ob ſanctitatem uitæ in numerum ſanctorum relatus ſit: & ne ſolam ei uirtutem ſuffragio fuiſſe intelligas, genus etiam Othonis cõtingit. fuit etenim magni Othonis ex fratre nepos. Et ne ob pietatem religioſiſſimamq́ uitã res bellicas neglexiſſe credatur, compoſitis rebus germanicis in Italiam mouit, acceptaq́ imperij corona Sarracenos à Capua expulit, ac Bubaganũ Græcorum ducẽ, qui Mauris fauerat, acri prælio ſuperatũ, adeo perſecutus eſt, ut eum quoq́ Troia ſpoliauerit, quam is condiderat, in eo loco ubi quondam Amilcaris filij Hannibalis caſtra fuere. Moritur autẽ ſanctiſſimus rex, una cum Kunegunde coniuge ſacratiſſima muliere, anno imperij octauo.

Lex Hortẽſia · *Capua*

De Conrado Sueuiæ duce imperatore. Ca. XXIIII.

POſt huius ſancti uiri mortem triennale interregnum fuit, cum electoribus minime conſtaret quem potiſſimum deligerent. tandem legitimis ſuffragijs, Conradum imperatorem creauere, qui Franciæ orientalis & Sueuiæ dux fuerat: & ne cum Gallis quiſpiam erret, exploratũ eſt omnes rheni accolas Francos uocari: præcipue uero Alſates conterraneos noſtros. Quod ſi perpetuam hiſtoriam ſcriberem, uero certius id demonſtrarem. Nomen enim Francus liberum denotat. Scimus autem inter cunctos Germaniæ populos, Alſates Romana libertate pollere. Conradus princeps ſtrenuus, & in re militari præſtans (qui apud Henricũ diu ordinũ dux fuerat) ad imperium ſuffectus, primo pacẽ teneri edita lege ſanciuit. Et quia poſt mortẽ Henrici multæ ciuitates Italiæ ab imperio deſciuere: coactis copijs, quas prius ſub Henrico duxerat in Italiam deſcendens: primo in Mediolanum mouit, ciuitatem obſidione cinxit, excidium & interitum urbi interminatur. Suadente autem Colonienſium antiſtite, cui ob id diuum Ambroſium in uiſione appatuiſſe dicũt, obſidionẽ ſoluit, profectus deinde Romã accepta imperij corona

Rhenus · *Alſates* · *Francus* · *Mediolanum* · *Colonienſis epiſcopus.* · *S. Ambroſius*

corona,à Ioanne pontifice in Sclauos & Vngaros mouit, qui deficientibus rebellantibusq́ Italis auxilia præſtiterant,eosq́ breui perdomuit.Ea tempeſtate Rudolphus Burgundionũ dux,ſuorũ ſeditionibus uexatus, fidei patrociniocq́ Conradi ſe ſubmiſit:qua de re prouincia Burgundiæ deinceps imperialis aliqua ex parte dicta eſt,maxime ea quę ad Pyrrhetenſem comitatum inter Dubidem ſita eſt.Perſecutus deinde eſt Lupoldũ comitem de Kalbo, quod ab eo initium turbatæ pacis,ocij & quietis ortũ fuerat,cuius filius Henricus,patre exule,ruſticamq́ uitam ducente, Conradi filiam uxorem duxit, diuino nutu,tandemq́ ad imperium(quamuis bis ad occidendum traditus eſſet)peruenit. Romanis etiam Conradus exitiũ interminatus eſt, ſi diutius (quemadmodum cœperant) pontificem ſeditionibus uexaſſent. Moritur Conradus anno noſtræ redemptionis M. xxxix. pridie nonas Iulij in templo Spirenſi quod fundarat & dotauerat ſepultus.

De Henrico ſecundo imperatore, Cap. XXV

HEnricus imperator gener Conradi,in loco natiuitatis ſuæ monaſterium condidit,nomine Tempe ceruorum(uulgo Hirſchouu)in Hercynia ſylua adhuc exrans. Mouit deinde in Bohemos exercitũ,quoniam rex eorum Polonos iniuſſu ſuo uaſtauerat, decertans primo dubio Marte cum eorum duce Biſeriſlao: deinde anno ſequenti,maioribus copijs collectis, tranſmiſſa ſylua,ferro ac flammis cuncta uaſtauit.Tum certamine commiſſo,ducem ſuperat & capit,uectigalemq́ factũ dimiſit.Domitis deinde Hungaris, in Italiam cum magno exercitu ueniens, habita ſynodo Benedictum nonũ, Syluestrum tertium,Gregorium ſextũ,tria peſſima teterrimaq́ monſtra abdicare ſe magiſtratu coëgit. Sindegerumq́ Germanũ Bambergenſem Epiſcopum in Petri ſede pontificẽ collocat, Clementem ſecundum appellatũ, acceptaq́ ab eo imperij corona,Romanos in ſua uerba iurare coëgit,pontificum electioni nequaq́ ſe interfuturos,niſi iuſſu imperatoris. Conſiderabat enim bonus princeps eò rem deueniſſe,ut factioſus quiſq́ ac potens corruptis ſuffragijs,ſummam dignitatẽ niteretur adipiſci:quæ niſi diuino nutu, tũ ſanctitate uitæ,tum doctrina bene meritis demandari non deberet. Inde in Apuliam profectus conductis militibus qui Sarracenis hoſtibus reſiſterent, in Germaniam eſt reuerſus:quo abeunte,Romano pontifice ueneno ſublato, Damaſus ſine legitimis cleri populiq́ ſuffragijs,atque imperatoris iniuſſu, pontificatum occupat.Romani eius cauſa legatos ad imperatorem mittunt oratum ut pontificem ſibi daret.

De Leone IX.Germano electo in conſilio Maguntino. Cap. XXVI

HAbita ſynodo Germaniæ Galliæq́ præſuum in Magunciaco, ſtatim Brunonem Epiſcopum Tullenſem pontificem creat, Leonem nonum appellatum. Hic Leo ex Alſatia genitus eſt ex comitibus de Dabisburg, ſicut ipſe in Bulla propria quæ eſt in cœnobio Altdorffenſi Argentinenſis

dicœceſis

diœceſis mentionem facit, quam ego ipſe Iacobus Vuymphe. Seletſtad.& uidi & legi. Multaq́ꝫ eius monumenta extant: locus eſt Sanctę crucis appellatus, ubi monaſterium monialium inſtituit, quod paulum ſupra noſtram ætatem defecit, redactiq́ꝫ ſunt cenſus ad Decani adminiſtrationem. Multæ ibidem reliquiæ à Leone loco donatæ ſunt. Tres arces iuxta Marpachium & Egiſheim uidemus, in quarum una diuus Pancratius frequentiſſime colitur, per Leonem conſecrata. Quare ſemper Alſaticis papa Leo in ore eſt, ab anno Chriſti M. xlix. ex Alſatia enim natus eſt, multisq́ꝫ miraculis clarus, de noſtraq́ꝫ patria optime meritus: qui & nonnulla contra hæreſes Græcorum que errores ſcripſit, innocentia, pietate, manſuetudine, hoſpitalitate nulli ſecundus. Deniq́ꝫ apud deum adeo clarus, ut angelos cantantes (ego cogito cogitationes pacis) audire, & Chriſtũ in pauperis leproſiq́ꝫ ſpecie hoſpitio excepiſſe meruerit. In religionis & fidei rebus adeo diligens ſolersq́ꝫ fuit, ut Berengarium quẽdam de fide noſtra male ſentiẽtem damnauerit, Conſtantinopolitanumq́ꝫ imperatorem ſuis monitis impulerit, dominicũ ſepulchrum Hieroſolymis à Barbaris fœdatum corruptumq́ꝫ reſtituere. Idem Leo Argentinæ ædem ſancti petri Iunioris anno M. L. dedicauit, maximas concedens indulgentias. Moritur hic uir ſanctus, quinto ſui pontificatus anno.

De Victore ſecundo Germano antea Globhardo qui Simoniacos priuauit. Cap. XXVII

LEoni nono Victor II. ſuffectus eſt patria Bauarus, iuſſu Henrici Romanoq́ꝫ plebiſcito. Quem multos Epiſcopos Simoniaca labe infectos è magiſtratibus deieciſſe conſtat. Hunc etiam Victorem in Germaniam ueniſſe legimus, ibiq́ꝫ Henricum III. Henrici ſecundi imperatoris filium, Cæſarem creaſſe. Quamuis nonnulli id legato eius Hiltebrando aſſcribant, cum quo poſtea pontifice & Gregorio ſeptimo ſuper iure electionis Romanorum pontificum multis contentionibus decertauit. Quandoquidem poteſtatem in bonum Reipub. per priores pontifices imperatori traditam, ad populum clerumq́ꝫ Romanum Gregorius transferre niteretur. His temporibus floruere Burchardus Vuormatienſis, & Bruno Herbipolenſis Epiſcopi, docti ac boni, & Hermannus Cõtractus, acutus mathematicus, qui & de quadratura circuli ſcripſiſſe perhibetur.

De Henrico III. & Mathilde. Cap. XXVIII.

HEnrico tertio admodũ iuuene ad imperium ſublimato, cuncta agebantur per Agnetem matrem eius, quæ mulierum prudẽtiſſima optimum quenq́ꝫ ad prouinciarũ pręfecturas inſtituit, principesq́ꝫ & Henricũ filium in officio cõtinuit. Qui accepta imperij corona, toto tẽpore põtificatus Nicolai ſecundi Allobrogis, qui Stephano nono Lothatingo Germano reiecto Benedicto ſucceſſerat, nihil contra Eccleſiaſticos molitus eſt. Nequaquam hic ſilentio prætereibo Stephani Romani põtificis memorabile factum, Is enim

pontificatu

pontificatu adepto,ſtatim Mediolanenſium Eccleſiam(quæ à Romana du/ centis ferè annis deſciuerat eò redegit,ut Romanæ obtemperaret tanquam ueræ omnium Eccleſiarum parenti ac altrici.quam uſque huc tanquam pien tiſſimam matrem uti uera filia obſeruauit. Vtinam & noſtro ſeculo Roma/ nus pontifex & principes noſtri,qui Chriſtiani dici uolũt efficaciter tandem cogitarent,de reducendo Boemiæ regno ſub Eccleſiæ Romanæ ſanctam ac *Coemia* indiuiſam unitatem,ſiue id pietate & clementia, ſiue armis & bello commo/ dius fieri poſſe uideretur.Nec ſilebo Beatricem Henrici II.ſororem filiamq́ *Beatrix* eiuſdem Beatricis Mahtildim,ex Bonifacio nobili ac potentiſſimo uito Lu/ *Mahtildes* ca oriundo progenitam,nuptamq́ Gotfrido clariſſimo uiro, quæ matronæ *Bonifacius* pudiciſſimæ cum ab omnibus hiſtoricis paſſim decantatæ ſint, merito à no/ bis quoq; collaudabũtur. Hæc eſt illa Mahtildis,quæ à Radicophano Se/ nenſis agri oppido,Ceperanum uſq; interiacentem terram Romanæ dona/ uit Eccleſiæ,quod beati Petri patrimonium ſequentes appellarunt. Hæc eſt illa Mahtildis, quæ cum Eccleſia Romana ſenſit, eo tempore quo Ciſalpini Epiſcopi Cadolum Parmenſem Epiſcopũ,contra Alexandrum II.in ponti/ *Alexander II* ficem elegere.Hęc eſt,quę orta inter Henricum imperatorem Gregoriumq́ ſeptimũ(non abſq; magna Chriſtianæ Reipublicæ iactura)ignominioſiſſi/ ma diſceptatione,ob pontificum Romanorũ electionem,ac cæterorũ præſu/ lum confirmationem(quæ utraq; res ad imperatorem tum ſpectabant)ſem per cũ Eccleſia optime ſenſit: quæ etiã cum Azone Eſtenſi (qui nunc Ferra/ *Azo Eſtenſis* rienſis uocatur)quẽ uirum poſt Gotfridũ duxerat, crebris bellis pugniſq́ cũ Henrico imperatore decertauit. Tametſi tandem per Henricum apud Par/ mam fuerit ſuperata.Qua uictoria elatus imperator,Romam hoſtili animo proficiſcens,in pratis Neronianis caſtra collocauit. Cũ ueto urbem ingredi non poſſet,Tybur conceſſit. unde tanq́ ex arce Romanos eo inopiæ crebris incurſionibus redegit,ut pacem quouis pacto poſtularent.Admotis deinde urbi copijs põtificem in mole Adriani,quod angeli caſtrũ dicunt,obſidione cinxit,acriter qui in præſidio erãt,arcẽ defendẽtibus.Verũ Henricus cognito Guiſcardi Apuliæ ducis aduentu,in Germaniã redijt.Miramur hũc Henri/ *Guiſcardus* cum tãtis diſcordijs Gregoriũ uexaſſe, cũ alioquin eum principẽ multis elee/ moſinis deditũ legerimus.Fuit profecto in rebus bellicis ſtrenuiſſimus:bis e/ nim & ſexagies ſignis collatis pugnauit.M. Marcellum,Iuliumq́ Cæſarem *M Marcellus* ſupergreſſus.Quorũ alter trigeſies,alter uero quinquagies,bis pari Marte de *Iulius Cæſar* certarũt.Quibus prælijs Saxones ſæpe deuicit,quorũ dux Rudolphus cõtra *Rudolphus dux Saxoniæ* eũ per Gregoriũ depoſitũ à principibus ad imperiũ ſuffectus fuerat. Tandẽ *Gregorius VI* uero Rudolpho in prælio interempto, Saxones ſub iugum miſit. De quo bello pulchrũ & elegans poëma Heroicũ à Germano quodã lucubratũ eſt, quod in bibliotheca Spirenſi uidimus & legimus. Captus demum ab Hen/ rico filio proprio,quẽ principes Cæſarem creauerant, pedore & ſitu carceris

defunctus

defunctus eſt Anno M. lvi tertio nonas octobres,in ornatiſſimo Spirenſi templo ſepultus.

De Henrico quarto. CAP. XXIX

Sub Henrico quarto imperatore, Vrbanus II. in Gallijs apud Clarūmontem concilium celebrauit. Principibus ita animatis ad recuperandam Hieroſolymam,iamdiu à Sarracenis occupatam,ut circa annū domini M.lxxxiiij. trecenta hominū milia nomen in Chriſti militiam dederint,cruciſq́ ſignum ſuſceperint. inter quos quidam Petrus Heremita uita clarus, incomparabili ſanctitate ac innocentia præditus, Germanos (per Pannoniam iter faciens) Conſtantinopolim uſq́ perduxit. quos non multo poſt ſecuti ſunt tres fratres,Gotfridus,Euſtachius,& Baldouinus,cognomento Bulionij ſiue Lothariorum duces ſiue Galaciæ comites,uiri & animi conſtantia & corporis robore inſignes:tum etiā Ropertus Flandriæ comes:qui traiecto Thracio Boſphoro, Nicea, Nicomedia,Iconio, Tarſo,multiſq́ Ciliciæ urbibus captis, Antiochiam Syriæ, tum demum Hieroſolymam triceſimo nono die, poſtquam obſideri cœpta eſt, Anno ſalutis noſtræ M. xcix. ceperunt. Anno cccc. xc. poſteaq́ imperante Heraclio à Sarracenis occupata fuerat. Maxima laus Gotfrido data eſt,quoniam primus in parte à ſe oppugnanda murum conſcendit, fratriq́ Baldouino poteſtatem fecit,ut in urbem deſcendēs Chriſtianis portas aperiret. Vnde uno omniū Chriſtianorū conſenſu,Gotfridus Hieroſolymæ rex declaratus eſt,quod regnū quoad ea Lothariorum familia ſuperſtes fuit,poſteri ſtrenue gubernauere. Tam præclaris autē ducibus mortuis,iterum ad infidelium manus uſq́ hodie peruenit. Ex hac Lothariorum magnifica uictoria,creditu facile eſt, Renhardum hodie Lothoringiæ ducem,Hieroſolymitani regni titulum ſibi deſumpſiſſe. Sunt qui ſcribant Carthuſiēſes eo tempore à quodam Brunone Agrippino Germano, originem habuiſſe. O nobilem auctorem ſanctiſſimæ religionis,quæ nunquam à legibus ſuis & bona inſtitutione cecidit,ſicut cæteræ ferè omnes miſere labaſcunt. Quo autore Brunone,haud indigne noſtra Germania lætatur. Henricus autem IIII. patre mortuo Italiam ingreſſus,tum Italos tū Romanos pontifices multis affecit incommodis. tandem ægre à Paſchali corona imperij ſuſcepta in Germaniam redijt. Cumq́ pontifex promiſſa imperatori quæ per uim extorta dicebat,diſſolueret: iterum in Italiam cum magno exercitu deſcendit. Et quoniam pontifex tum in Apulia concilium habebat, à Bracharēſi archiepiſcopo ante corpus beati Gregorij iterū coronatus, in patriam reuerſus eſt. Tertio quoq́ Italiam hunc imperatorem,hoſtili animo uaſtaſſe legimus. Tandem Caliſto II. cōfirmationem Epiſcoporum ſacroſanctoq́ Cardinalium collegio liberam Romani pontificis electionem tradidit. Miſſis ob eam rem in Germaniam legatis, Lamperto Hoſtienſi Epiſcopo, Arone ſancti Stephani in monte Celio presbytero, Gregorioq́

ſancti

ſancti angeli diacono, cardinalibus. Hoc tempore fuiſſe conſtat Raymundum, Guilhelmi Auſtriæ ducis filium, cui Antiochia, quæ olim Reblata dicta eſt, cum ducatu commiſſa fuit. Nam ei filia Bohemundi Apuliæ ducis nupſerat, qui quidem Bohemundus unà cum Tancredo fratris filio, præcipuam operam in capienda Antiochia obſidendaq́ nauauerant. Præclarum eſt etenim apud hiſtoricos nomen Bohemundi, qui ſaltem de expeditione illa Chriſtianiſſima ſcribũt. Quapropter nec generum ignauum, ſed ſtrenuum ſolertéq́ delegiſſe putandus eſt. Moritur Henricus iiij. anno Chriſti M. c. vi. ſeptimo Idus Auguſti, in ſacro templo Spirenſi ſepultus. *Raymundus* *Guilhelmus dux Auſtriæ* *Bohemundus* *Tancredus*

De Lothario Saxoniæ duce imperatore, & Innocentio papa. CA. XXX.

Turbatis deinde rebus per Petrum Leonis potentiſſimi Romani ciuis filium, qui facinoroſis quorundam ſeditionibus Antipapa creatus ſpoliatis Eccleſiarum theſauris, direptisq́ urbis Romæ templis, tantum pecuniarum conflauit, ut factioſum quenq́ facile in ſui ſententiam traheret: tum etiam ciues cum Innocentio ij. ſentiẽtes, pecuniaq́ multos corrumpit, & ab integritate dimouet, ſibi conciliat: & quo factionem ſuam magis ſtabiliret, Rogerium comitis Siciliæ filium obnoxium ſibi facit, eo utriuſq́ Siciliæ rege creato. Innocentio igitur à bello Apulo in urbem redeunte, cum omnia turbata inueniſſet, remq́ ad cędem multorum ſpectare cerneret, ſponte cedens, primo Piſas, Genuam deinde, demũ in Franciam peruenit: habitoq́ apud Clarum montem concilio, Petrum cum Antipapa damnauit. Viſo deinde Aureliani Philippo Francorum rege, quamuis perbenigne acciperetur, nihil tamen ei auxilij cõtulit, donec ad Lothariũ Saxoniæ ducem (quem iam mortuo Henrico principes Cæſarem creauerãt) Leodium perueniret. qui expeditione ſtatim parata, pontificem ſe reſtituturum pollicitus, magno cum exercitu in Italiam mouet. admonitoq́ pontifice quid fieri oporteret, partitis copijs Innocentius tranſmiſſo ponte Mameæ (à matre Alexandri imperatoris nomẽ habente) in Lateranum perducitur. Lotharius occupato Ianiculo mõte (qui Onofrij hodie dicitur) urbem ingreſſus, nuſquã apparente Antipapa cum ſua factione Innocentium reſtituit: miroq́ ingenio factionem eò redegit, ut minime Innocentium uexare poſſet. Quamobrem pontifex Lotharium imperij corona exornat, tanq́ benefactorẽ, deq́ Romana Eccleſia benemeritum. Abijt tum in Germaniam Lotharius cũ bona pontificis uenia, ad cõpeſcendos motus, ob abſentiam eius in Germania exortos. quibus cõpoſitis, dum pontifex concilium Piſis celebrat, rurſus Antipapa Rogerio Siculo adiuuantẽ in pontificẽ cornua erigit. Quare Lotharius iterum cũ exercitu Italiam repetit: Piſani quoq́ claſſem potentiſſimã, auxilio pontifici educũt. Quibus copijs Lotharius cum Piſanis Romæ ſeditione oppreſſa, Rogerium terra mariq́ oppugnatum amiſſis rebus omnibus Italia in Siciliam breui pepulere. Audita tanta uictoria Ioannes Conſtantinopolitanus imperator, legatos *Innocentius ſecundus* *Rogerius* *Ioannes Conſtantinopolitanus*

ſtatim ad Lothariuṁ mittit,de ſuperato hoſte cõgratulans.At uero põtifex ne abeunte imperatore Rogerius iterũ Apuliam repeteret, Comitē Lotharij Hamonē cũ aliquot cohortibus relictum, ad propulſandã pontificis iniuriam,ducem Apuliæ creat.Lotharius ille ſapiens & induſtrius,amicus & deuotus Eccleſiæ,diuitijs & uictorijs magnus annis xi. feliciter imperauit.

Hamo comes

De Conrado ſecundo. CAP. XXXI

S. Bernardus

Ea tempeſtate urbs potentiſſima Edeſſa per Sarracenos euerſa eſt. Qua clade audita S. Bernardus Burgundio Germanis imperatoribus familiariſſimus,uir & ſanctitate uitæ & doctrina clariſſimus,patrocinio Chriſtianę religionis aſſumpto,principes omnes Chriſtianos tum nuntijs tum literis exhortatus eſt,uti crucē in Sarracenos ſumerent.Statim igitur Conradus Sueuus qui Lothario in regnũ Romani nominis ſucceſſerat,nomen in militiam dedit,multiq́ꝫ ex Germanis principes præſuleſq́ꝫ.Comparato igitur magno cruce ſignatorũ exercitu,Conſtantinopolim Conradus peruenit. tum precibus Hemanuelis imperatoris Cõſtãtinopolitani cõpellitur,nullo cõparato cõmeatu Iconiũ ducere:omnia eñ ſe prę̃ſtaturũ pollicitus eſt Hemanuel,quę exercitui neceſſaria foret.Conrado igitͬ crebris cõgreſſibus hoſtes ſuperãte, tandem Iconio obſeſſa,natura & arte ſatis munita,acriter his qui urbi præſidio erant eã defendẽtibus, facinoroſus Hemanuel græco uſus ingenio gypſum farinæ miſcuit,cumq́ꝫ ex ea re panis efficeretur,quo Chriſtianus aleretur exercitus,tot ſtatim milites obiere,ut re infecta obſidione relicta,in Thraciã imperator Romanus ſecederet.Inuicta tamen Germanorũ uirtus,q̃uis fracta,in Syriam tendit,iunctiq́ꝫ copijs Ludouici Francorum regis, necnõ Balduini Damaſcum Syriæ Metropolim ſocijs armis obſident: cumq́ꝫ tandem fame ſitiq́ꝫ laboraretur,nõ ſine cõtumelia obſidionē ſoluunt.Tandem Conradus & Ludouicus cõminutis per uaria bella exercitibus,reuertuntur in Europam, An. ſalutis noſtræ M. c. lij. Obijt Conradus cũ regnaſſet annis xv.

Conſtantinopolitanus Hemanuel

Damaſcus

De Friderico primo glorioſiſſimo Germanorum imperatore ex gente Sueuorum CAP. XXXII

Suffectus eſt deinde Fridericus I. cognomento Barbaroſſa, cuius ſi magnifica geſta recenſere uelim, liquido omnibus notum erit, eum nec Carolo magno inferiorem,imò ſine contentione parem fuiſſe. nam imperator creatus Ciſalpinam Galliam ingreſſus Dertonã ui cepit,magnaq́ꝫ celeritate Romam uerſus iter facit.cũq́ꝫ pontificem Hadrianum quartũ contra ſe ciuitates imperij cõfirmare animaduerteret,remq́ꝫ mali exẽpli pręſertim in Petri ſucceſſore ægre ferret,hoſtili animo in Romanos mouit.At pontifex imparē ſe tanto exercitui cernens,pace per internũtios compoſita, in agro Sutrino imperatori fit obuiam.qui ex æquo deſcendens,Hadrianum ut uerum Chriſti uicarium ſalutat.Cumq́ꝫ ad urbē ueniſſent,& pontifex in Baſilica Petri Fridericum imperij corona donaret,Po. Ro. per Hadriani pontem erumpens,

Hadrianus

Teutonicos non quicquam tale timentes paſſim cędit. Imperator autem tan
to tumultu excitus intromiſſo exercitu qui in pratis Neronianis conſederat,
Romanos ex Vaticano in urbē retrudit, multis captis cęſisq́. moleſte enim
ferebāt Romani imperatorem, & Teutonicos cum pontifice ſentire. Tantæ
aūt tum clementiæ imperator tum pietatis erat, ut captiuos (pontificis pre/
cibus lenitus) incolumes dimitteret. Interim Tiburtini ad imperatorem ueni
entes, ſe ac urbem omniaq́ ſponte dedūt: quam Fridericus pontifici reſtitu/
it, neq́ ita diutius moratus in Germaniā rediit. Tum iterum in Ciſalpinam
Galliam rediens Cremonā obſidet: ubi per legatos ab Alexandro III. roga *Alexander III*
tur, ut interpoſita imperiali autoritate ſeditionē tollat, quæ ob pontificatum
inter Octauianum Romanum ciuem, & Alexandrum ipſum exorta fuerat.
Reſpondit tum bonus princeps, utrunq́ pōtificem Papiam ire debere, quo
& ipſe proficiſceretur, cognoſcendæ diſceptationis cauſa: Alexander uir elati
animi, ſpreto tam ſalubri reſponſo, Anagniam ſe contulit. tum imperator
honeſtos epiſcopos de religione Chriſti bene ſentientes, ad Alexandrū mit
tit, qui eum ad concilium citarent. Hi ab Alexandro confutati, nimiumq́ ſu
perbe reiecti, ad Octauianum ſe conferunt, eumq́ Papiam perducunt. Ha/
bito deinde concilio, Fridericus Octauianum pontificem confirmat. Alexan
der hac re permotus, Octauianum & Fridericum anathematis uinculo colli/
gat. Fridericus hac iniuria laceſſitus, exercitum in ditionem eccleſiæ duxit, &
iam præter Vrbem ueterem & Anagniā, omnes eccleſiæ ciuitates occupat.
At cum Alexander in Franciam cōtendit, tum Fridericus direpta Dertona,
Mediolanum quoq́ ſolo æquauit. Vnde trium Magorum corpora Coloni/ *Corpora triū regum*
am Agrippinam tranſlata tum crediderim, à Rudolpho Colonienſi Archie
piſcopo. Vaſtata tum Ciſalpina gallia, Fridericus Papiam ſe recipiens litte/
ris ac nuncijs regem Frāciæ adhortatur, ut tollendi ſchiſmatis cauſa Alexan/
drum ſecū ad conciliū ducat: quò & ſe una cum Victore (ita enim Octauia/
no nomen erat pontificium) profecturum pollicetur. Ad locum igitur conci/
lij Fridericus (cōpoſitis Italiæ rebus) cum Octauiano profectus eſt. Verum
Alexander ad cōcilium ſe iturum recuſabat: Fridericus uero in Germaniam
rediens Antipapam in Italiam miſit. Quo Lucæ mortuo Guido cremenſis *Guido Cre/menſis*
Octauiano ſurrogatur. Interim Alexandro Romam adueniente ciſalpinæ
Galliæ populi innata perfidia, anno Chriſti M. C. LXV. iugum Friderici
reijciunt, fideiq́ immemores, arma ſumunt, præſidia imperatoris ex arcibus
deijciunt. At Fridericus comparato ingenti exercitu in Italiam ueniens, ne/
quaquam perfidis noxius Padum traiecit: in agrumq́ Bononiēſem deſcen/
dens, copias partitur, miſſis quibuſdā cohortibus Lucam quibus Antipapa
tutior eſſet: ipſe cum reliquo exercitu in agrum Picenum proficiſcitur: Anco/
namq́ aliquamdiu obſidens, in ſuam tandem redegit poteſtatem. Eodem
tempore Haino comes quē ſupra Hadrianus ducem Apuliæ creauerat Tu/

ſculanis præſidebat. Is accerſitis Germanis, qui apud Nepeſum Sutriumq́ conſederāt, tanta Romanos clade afflixit, ut deinceps uix ſe mœnibus tueri, nedum hoſtem laceſſere potuerint. Mouerāt enim Romani in Tuſculanos, cum tributa immoderatius imperata recuſarēt. Tū uero Fridericus Ancona diſcedens Romam mouet, poſitisq́ in pratis Neronianis caſtris, paululum conſtitit, ſi ſaltem Alexander tanquam bonus paſtor, debitas conditiones aliquando acceptare uellet. Pontifex autem non ſatis tuto in laterano conſiſtens, cū iam irrupturos Germanos uideret, ni boni principis modeſtia obſtitiſſet, in ædes Fregepanum ad palladium diuertentes confugit. Inſtabat cum Po. Ro. cui pacem promittebat, Fridericus, uti Cardinales de duobus pontificibus digniorem ſe eligerent, altero eliminato reiectoq́. Quam rem cum pontifex reſpueret, nocte abiens nauigatione, ſalutem ſibi fuga quæſiuit. Morit̃ interim Guido Cremenſis Antipapa in Baſilica beati Petri, quā magno Friderici præſidio adhuc obtinebat. Friderico mox ob peſtem ex urbe in Germaniam profecto, ſufficitur in locum Guidonis, Ioannes Sirmienſis abbas ex Pannonia. Fridericus per montem Ciniſium in Italiam quinto rediens, Secuſam diruit: Aſtenſes in deditionē accipit, Alexandriam (quam ciuitates rebelles condidere) graui obſidione ꝑmens, tandē ob honorem omnipotentis dei in die paſcatis obſidione ſoluta, Papiam uenit, ubi de pace Italiæ eſt actum. Verum cum nequaq́ conditiones æque ſeruarentur, Fridericus in Italiā cum maximis copijs deſcendens, frequentibus prælijs Mediolanenſes ſociasq́ ciuitates afflixit. In quibus prælijs ex Comēſibus Papienſibusq́ qui imperatori fauebant, cum multi deſiderati eſſent, eorum calamitate motus Fridericus cum pontifice in gratiā redire ſtatuit, maxime cum Antipapa furto infamis eſſet. Conuenerat iam Venetias Alexander, componēdæ pacis Italiæ cauſa, eo & Fridericus accedēs in ueſtibulo ſancti Marci pontificis pedes oſculatur. ſimul deinde ad altare maius profecti, accepta dataq́ ſalute, de fœderibus pacis inter ſe multum diuq́ collocuti ſunt, quæ poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Abiens deinde imperator cum bona pontificis uenia, Rauennā primo, mox Bertonorum ſe contulit, quod oppidum cum retinere ob oportunitatē loci inſtituiſſet, rogatu Alexandri eccleſiæ tandem reſtituit. Oppugnabatur tum Hieroſolyma à Saladino, cuius humanitas ac fides multum Chriſtianis obfuit. Deuictis enim Chriſtianis ſiniſtra pugna (qua ferè omnes Aſiaticos principes cepit, maxime Guidonem regem & templariorū magiſtrum, quorum etiam multos ſecuti perculſit) tandem hij qui in præſidio erant deſperatis ſuppetijs. LXXXVIII. anno poſtea quam à Gotfrido lothariorū duce capta fuerat, Hieroſolymam hac conditione dedidere, ut tantum abeunti cuiq́ ferre liceret, quantum ſuis tantūmodo humeris ſuſtinere poſſet. Hanc ob rem Fridericus imperator co-

Ioannes Sirmienſis

pias

pias mouet in Chriſti hoſtes,per Hungariam iter faciens. Thraciamq́ iam Conſtātinopolim peruenerat:quē certe Iſaac Imperator, eius potentiā ueri-tus,traicere Boſphorū ſtatim adhortat̃.Fridericus copijs traiectis Philome-nam urbē de Turcis capit,agrūq́ Iconio adhærentē depopulat̃,& Armeniā minorē in poteſtatē ſuā redegit.multisq́ præclaris rebus æditis,hoſtibusq́ ſæpius deuictis,dum lauādi cauſa rapidū amnē ingreditur in undis perijt,cū maxima Chriſtianæ Reip.iactura. Eo eñ ſolo principe Saladinus uinci po tuiſſet.Neſcio quidnā potius admirer:pōtificis ne ſuperbiā:an imperatoris contumaciā:uel cæterorū principū ſecordiā ignauiāq́:quod cū tanto Reip. Chriſtianæ interitu, ac irrecuperabili detrimento tam deteſtandā execrabi-lemq́ pontificis imperatorisq́ diſcordiam pertulere, omniū enim malorum fontē inde uſq́ ad noſtra tēpora profluxiſſe arbitramur. Imperauit tamen hic ſtrenuiſſimus & uictorioſiſſimus Fridericus ex inclyta & nobiliſſima Sue uorum domo progenitus,magnifice annis ſeptem & triginta.

De Henrico.v.Friderici primi filio. Cap. XXXIII.

SVcceſſit patri optimo & maximo principi,Henricus filius,qui accepta in matrimoniū Conſtātia Rogerij Normāni Siciliæ regis filia, ſtatim Sici liæ regnū dotis nomine repetit à Tancredo,qui Guilhelmo ſuffectus fuerat. Obſeſſaq́ diutius Neapoli ſoluit tandē obſidionē peſte coactus,quæ exerci tum populabat̃.mortuo tandē Tancredo regnū occupat. adiecit tamen ani-mum bello Aſiatico,miſſo ad id bellū fratre Philippo duce,& archiepiſcopo Maguntino cū magnis copijs. Germani igitur his imperatoribus in Aſiam traiciētes,Berytū muniuere à Sarracenis deſtitutū,&Ioppen obſeſſam à Sar racenis liberauere. Oritur tum ob mortē ducis qui in caſtris extinctus fuit, ingens tumultus,ut Germani bellū Aſiaticū relinquere cogerent̃.tum etiam ob mortem Henrici imperatoris,qui uita functus eſt anno uirginei partus. M.C.LXXV. decimo Kalen. Maij. in eccleſia Spirenſi tumulatus.

De Othone.IIII.& Philip. Sueuiæ duce in cōtrouerſia electis. Ca.XXXIIII

MOrtuo Hērico ſtrenuo & aſpero, pars electorū Othonē Saxoniæ du cem, pars Philippū Sueuiæ & Etruriæ ducē, Henrici Germanū(quē Henricus tutorē filij ſui Friderici infantuli teſtamento reliquerat) imperato-rem optarunt.At uero Innocētius pontifex (ut omnia tumultu cōplerentur) Othonem cōfirmat.Et ne quid mali ad perturbandū Aſiaticū bellū deeſſet, rex Franciæ Philippo:angliæ rex Othoni fauebat.Indignatus igitur Philip pus ſe à pontifice ſpretū neglectumq́, Etruria Sueuiaq́ firmo præſidio mu nitis,in Othonē magnis copijs mouet,prius multis principibus in ſua uerba iurare coactis, quos omnes bello deuicit. inter quos Argentinū epiſcopum Othoni fauentem,igne ferro oppidis uicisq́ exuſtis inferiorē(ut dicunt)Al-ſatiam omnem depopulatus eò redegit,ut uix munitiſſimis caſtris ſe cōtine-ret.obſediſſe tum ciuitatē Argentinā eum conſtat,quæ in partibus Othonis

erat: Deinde Maguntiæ curia de more celebrata, principibus priuilegia confirmauit, tum Otho coloniæ agrippinæ ſe continebat quam Philippus obſidione cingens, breui coegit ad eruptionem Colonieñ. cum quibus & Otho erumpens, cum uiribus Philippi retruderetur, minime à Colonienſibus receptus fœda ſibi fuga (ut ſæpe prius) conſuluit. Colonienſes una cum archiepiſcopo ſtatim deditionē faciūt. tādē Philippus Bambergæ inſidijs à quodã Comite palatino petitus occidit̃. Spiræ ſepultus anno ſalutis noſtræ M.CC.VIII. XI. Kalen. Iulij. Quo mortuo res ad Saxonem deuenere, Othonem IIII. appellatum: quo Romæ ab Innocentio coronato, ſtatim cum copijs quas ſecum duxerat, occupatis Monteflaſcone Radicophano multisq; alijs Romanæ eccleſiæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouec id adoleſcenti Friderico. II. ablaturus, cuius ob ætatem tutores curam adhuc gerebant.

De Friderico. II. Sueuiæ duce & Siciliæ rege magnificentiſſimo imperatore. Cap. XXXV.

HAnc ob rem principes Fridericum. II. Siciliæ regem uigeſimum agentem annum imperatorem deligunt. Quo audito Otho ſtatim in germaniam redijt, ditioni paternæ conſulturus, deinde cõparatutus exercitum quo Friderico reſiſteret, Cum enim Fridericus (quamuis legitimis ſuffragijs electus) coronã imperij ab Innocentio conſequi non poſſet (credo quiddam odij, in eam familiam latuiſſe) in germaniam proficiſcitur, diademate à Maguntino archiepiſcopo accepto, in Othonemq; mouet. quem in Sueuia obuium habens, cum Friderici conſpectum ferre non poſſet, cum exercitu fugientem uſq; in Saxoniam perſecutus eſt. Tum eo Aquiſgrani deuicto, ſtatim uexillũ crucis erexit, ut aſiaticis principibus contra Sarracenos pugnantibus auxilio eſſet. Interea Honorius. III. papa peſſimo Chriſtianorũ fato, Fridericũ anathemate notat, & imperij dignitate priuatũ denũciat. Ob quã rē Soldanus (quod ei de inimicitia põtificis impatorisq; cõſtabat) cõparato ingēti milite, fortiſſimoq; exercitu, Chriſtianos Nili excreſcetitia nrīs inſolita adiuuãte eò pepulit, ut pacē inirēt ea cõditiõe, ut relicta Damiata, captiuis utriq; dimiſſis, reddito à barbaris crucis ligno, Chriſtianis Aconē Tyrũq; redire liceret. Damiata itaq; barbaris reddita eſt, ipſo natali beatæ Mariæ uirginis, cùm eã in eiuſdē celebritate purificatiõis bello cepiſſent: anno ſalutis. M.CCXXI. quo quidem anno Tartari gens Scythica uſq; ad Sarmatas peruenere. Tum Fridericus ducta in uxorem filia Ioãnis Hieroſolymitani regis, qui cum Chriſtianis in Italiam uenerat, cum nihil in Aſia moliri auderent, promulgatoq; Hērico filio Alemaniæ rege, omnibus ſtatim cruce ſignatis mandauit, ut ad certã diem Brunduſij cum armis adeſſent. Conuenit eò magna Germanorum multitudo, quorum de numero multi tabe perierunt, præcipue Lantgrauius Haſſiæ: Tum Fridericus in Cyprum uſq; nauigans, Aconem tãdem peruenit, nuncijs rogans pontificē, ut ſe abſolueret anathemate,

quoniam

quoniam in eius poteſtate deinceps ſemper ſit manſurus. Verum pontifex non ſolũ eum non abſoluit, ſed & Ioannẽ Hieroſolymitanũ regem, in Fridericũ præfectũ Rainaldũ, cum magnis copijs mittit. tum Cardinalẽ Columnam in ſancti Germani pręfectũ Friderici auſpicijs militantẽ cõcitauit. Quibus rebus moti qui in Vmbria & Picẽtibus Friderico militabãt, relictis quæ occupauerant in regnũ redeunt. Interea Fridericus belli Aſiatici cupidus, in Italiam redijt cum Gregorio. IX. pontifice in gratiã rediturus, quã tandem ægre obtinuit, uncijs auri centũ & uiginti millibus eccleſiæ ob illata damna perſolutis. Deinde cum Romani nõ ſatis pontifici obedientes forent, legẽq́ rogaſſent, uti oppida eccleſiæ iuxta urbem poſita, Romanis uectigal penderent, neq; monitis caſtigationibusq; põtificis ad ſanitatẽ reduci poſſent, Fridericus Reate pontificẽ cõuenit. cũq; eo in hanc ſententiã cõſenſit, ut primò quoq; tẽpore cõiunctis copijs Romanos adorirent. Abeunte deinde Friderico in Germaniã, germani milites ad pontificẽ confluxerũt tanta multitudine, ut Romani nequaq; auſi fuerint aperto marte cum eccleſiæ copijs cõgredi. Recuperauit tum Gregorius pontifex Germano milite patrimoniũ ſancti Petri, Sabinumq; agrum. Ea tempeſtate Ecelinus patauinus (cuius auus Teutonicus ſub Othone copias duxerat) acceptis à Friderico militibus, magnum ſibi in trãſpadana Italia potentatũ comparauit, in ſuam poteſtatẽ redactis Taruiſio, Pataulo, Vincentia, Verona, Brixia. Tum Fridericus in Italiam rediens Mediolanenſes ſociasq; ciuitates apud nouam curtẽ (ita enim locus appellatur ubi pugnatũ eſt) aggreſſus, ingẽti clade ſuperat trucidatq;. Tum Fridericus iterum à pontifice imperio priuatus, in Venetos mouet qui pontificis partes tuebantur: Eos tum (ueluti ranas) paludibus concluſos uehementer oppreſſit, maximiſq; calamitatibus afflixit.

De Guelphis & Gybellinis. Cap. XXXVI.

INterim uero cõſpirantibus omnibus tranſpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Monte longo Bononieñ. ciuitatis legato anno ſalutis. M.CC.XL. imperator qui tum Piſis erat, cum nõ ſatis ſibi conſtaret qui partes ſuas, quiue pontificis ſequerentur, ciuitates Italicas in duas factiones tum primũ diuiſit. nam qui pontifici fauebant Guelphi, qui uero imperatori gibellini appellati ſunt. Hæc quidẽ duarũ factionum nomina, bella plus q̃ ciuilia Italiæ pepererũt. primũ apud piſtorieñſes audita ſunt, cũ Cãcellarij Panſaticos Gibellinos ab urbe eieciſſent, cũq; alteri factioni, Guelph. alteri Gibel. Teutonici fratres fauerẽt. Florentini præterea nobiles ſuos piſanis gibellinarũ partiũ fauẽtes in exiliũ eijciũt. pellunt & Guelphi ab Aretinis Senẽſibusq;. Tãti conſtat Italis ab imperio Germanorũ Romanoq; deſciuiſſe. Fridericus deinde in Samnites mouet, Beneuẽtũ ui cepit diripuitq;, ac mœnia circũquaq; euertit. Sorãq; quondã Samnitiũ ciuitatẽ, ad Lirim fluuiũ ſitã ferro flãmaq; uaſtat, Rauẽnam in poteſtatẽ ſuam deniq; redegit. Tum Picenũ percurens in

Flaminiam uſq; Fauentiam & Bononiam aliquantulum reſiſtentem ui occupat, ſchola eorũ Patauiũ tranſlata. Tum Fridericus ſuis ſuarumq; partiũ cognitis, omnib. eorũ qui aut diuerſarũ cẽſerent partiũ, aut qui neutris cõſentire uellent expugnata oppida locaq; populatus eſt. Accepit tamen in ſuam poteſtatẽ Fulginates, Viterbiẽſesq;, quos ſtatim ſecuti ſunt eò filio Encio cũ parte copiarũ miſſo, Ortam, Tuſcaneũ, Cornetam, ac Montẽ faliſcum inhabitantes, qui corrupte Monteflaſconẽſes dicunt. Defeciſſent tum Romani ſi celerius Fridericus urbi copias admouiſſet. Tũ pontifex humanis deſtitutus auxilijs, ad rẽ diuinã ſupplicationesq; animũ diuertit, quibus (deo agẽte) Fridericũ auertit hoſtẽ. Mouet deinde in Cãpanos: Beneuentũ ui captũ uaſtans, diripiendũ militibus cõceſſit. Tum delatus in Picẽtes Aſculũ obſedit. Inde in Romãdiolos ducẽs: Enciũ Sardiniæ regẽ filiũ agitandis ſibi de Piceno aduerſantibus ſubigendisq; dimiſit: à quo adoleſcente patri ſimillimo direptiones, incendia uaſtitatesq; ſunt cõmiſſę, & quicquid reſiſtere auſum eſt, ad calamitatẽ maximã eſt perductũ. At Fridericus ſtatim Rauennã populo frequentem ditiſſimamq; tum diu imperio rebellem ſubegit.

De obſidione Parmæ à Friderico. II. deq; Entio filio & Innocentio quarto. Cap. XXXVII.

MOrtuis demum Gregorio pontifice Celeſtinoq; ſuffecto, uacat tum ſedes. XXI. menſibus. detinebãtur enim multi Cardinalium à Friderico, quæ res comitia diſtulit. Valuit tum apud Fridericum Balduinus precibus autoritateq;, ut cardinales aliosq; eccleſiaſticos, quos captiuos detinebat dimitteret incolumes, qui ſtatim Anagnię conuentum habuere. in quo Innocentius patria Genuenſis, familia Fliſca, ex Lauaniæ comitibus, põtifex creatur. qui cum Friderico antea aliquãdo familiariſſime uixerat, multisq; beneficijs eam familiã affecerat Fridericus. At põtifex beneficiorũ immemor, uel ut uerius dicam potentatus auidior, mutato cum fortuna animo, acerrimus Friderico hoſtis effectus eſt: quod diuinaſſe Fridericum ferunt, cũ nuncij Friderici exaltationẽ familiariſſimi ex cardinaliũ cetu denunciarent. Inſtabat tũ annus. M. CC. XLVI. ſalutis noſtræ. Pontifex in galliam proficiſcitur, concilium Lugduni celebraturus, quod cõtra Fridericũ indixerat. Seduxit tũ pontifex amicos cõſanguineosq; ſuos à Friderico, clam monitos ut uel nudi ad Placentiã cõmigrarent. Quod q̃ primũ eſt factũ, ſententiã excõmunicationis in Fridericũ depoſitionis priuationisq; pronũciat, omnibus iuramẽto ab ſolutis, quo illi tenerentur, poteſtate electoribus tradita aliũ quẽ uellent principem deligendi. Quo nunciato Fridericus pontificis neceſſariorũ ædes Parmę, & uillas ſpecioſiſſimas funditus euertit. Inito deinde fœdere cũ duce Burgundiæ, proficiſci Lugdunũ ſtatuit. mouitq; Parma comitatũ ducens nõ armatorũ magis q̃ togatorũ, qualẽ quantumq; poſt ſtantis Romani imperij tẽpora, nullus aut domi habuerat aut in itinere duxerat imperator. Dimiſſa

igitur

igitur Italicarum rerum adminiſtratione Encio filio, ea iniuncta conditione, ut ſeſe apud Parmam continens, quæcunq; remotius ingruerent gerēda per legatos adminiſtraret: peruenerat iam ad Taurinos Fridericus, cum ei nunciatum eſt extorres Parmenſium (ſuperato Henrico quem Parmæ Encius præfecerat, cum ipſe contra quam à patre in mandatis habuit in Brixianos mouiſſet) Parmam ingreſſos urbeq; potitos eſſe. Hanc ob rem Fridericus timens cæterarum urbium rebellionē (omiſſo itinere) Parmam obſidere pergit: quam ſtatim pontifex miſſo eò Gregorio Montelongo ſedis Apoſtolicæ legato (quem Innocen. pontifex aquileienſi Patriarchatu ornatum apud Mediolaneñ. placētinosq; iuſſerat permanere) Bononienſiū, Ferrarienſium, Reginorum, Mutinenſium, præſidijs muniuit. Continuatum eſt poſtea per II. annos bellum atrox uariumq;, & Lombardiæ omniq; Italiæ pernicioſiſſimum. Fridericus caſtra in urbis modum uallo foſſaq; munierat, eo animo ut direpta Parma eo loco ubi ſtatiua habuerat Victoriam urbem conderet, inditumq; eſt caſtris nomē Victoriæ, ſanctusq; Victor martyr tutelaris de more Chriſtiano in cathe. eccleſia nuncupatus eſt. Et fuit plane urbs Victoria (ut Blondi uerbis utar) uario gentiū & rerum geſtarū cōmercio, ac multitudine frequentata, quod per ſingulos pene dies ex Affrica, Mauritania, Aſia, Ægypto, noui homines, noua ueſte, nouis moribus ſunt uiſi. Animalia etiā uidit urbs Victoria quæ poſt theatrales ſtantes Romani imperij ludos Italia nō uiderat, elephantes, dromedarios, Pantheras, leones, pardos, lynces, & urſos albos, cum canes tunc uidiſſe aſſerat noſter theologus, hinc magnitudine aſpectuq; horribili, inde extrema puſillitate. Aues quoq; & rapaces & cicures Fridericus curauit, præter uſitatas in Italia multas, in quibus falcones chiluonesq; Aſtures & girfalchi albi, & quod eam decuit maieſtatem imperialem, immenſæ magnitudinis barbati bubones fuere perſpicui. Hæc Blondus. Velim ego has copias tum pontificis, tum Friderici in Tartaros conuerſas fuiſſe, qui anno ante tertio in exercitum coacti innumerum, bipertito agmine in Aſiam Europamq; deſcenderant, & qui in Aſiam duxere, Georgianam thamithanorum olim regionem primū, poſt ſuperiorem Armeniam peruagati, Iconium uſq; Turcorum regiam peruenere. Alia manus duce Batone Poloniam & Hungariam excurſionibus populati, ad mare pontícū deflexerunt, ubi Ruſſiam ſiue Rutheniam & Garam ampliſſimas regiones uaſtitate maxima afflixere. Eodem quoq; tempore Groſſonij gens Arabica Soldano Babylonis impellente, Tēplarios Hoſpitalariosq; aggreſſi eos fundunt, ac Hieroſolymā facile capiūt, mœnibus carētem: Chriſtianos, qui tum in ea erant trucidāt, ſepulchrū Chriſti quouis genere turpitudinis fœdātes.

De Henrico Thuringo contra Fridericum Innocentij autoritate electo. Cap. XXXVIII.

Et ne in Germania res quietæ eſſent, electores imperij Innocentij autoritate

tateq;

tate innixi Henricum Lantgrauiũ Thuringiæ, Alemanorũ Romanorumq́ regem deſignant.& Conradus adoleſcens Alemaniæ rex à Friderico genitore pridem inſtitutus, Thuringum regni ingreſſu & poſſeſſione prohibet. ſed prædicata in Conradum Fridericiq́ fautores (iubente pontifice) cruciſſignatio multos in noui regis Lantgrauij præſidia fautoresq́ conciuit. Breui tamen Lantgrauius uictus apud Francofurdiam fugatusq́ mortuus eſt. Poſtea cum Fridericus Parmæ ui expugnandæ ſpem abieciſſet, fame illam in deditionem cogere eſt annixus. tandem anno obſidionis II. prope exacto Grego. Montelongus cum præſidio ſociarum ciuitatum eruptione facta, Fridericum nil tale metuentem fundit fugatq́, caſtrisq́ exuit. Reparauit tum breui exercitum in Etruriam mouens: Encio filio cum parte copiarum Fauentiæ relicto, ut Rauennam proximaq́ in poteſtate retineret. Nam ſorliuienſes Ariminenſes Vrbinates ac totum Picenum Friderico parebant. in Vmbria præterea defecerant omnes à pontifice præter Tudertinos, Peruſinos, Aſiſinates. Etruria pariter tota præter Florentinos, quorum maior pars factionis Guelphæ: quos certe adeo bello Fridericus uexauit, ut tandem eos coegerit Guelphos ex urbe pellere, ſinereq́ factionẽ Gibellinam rerum potiri. Eiecti pars in exilium abijt, pars uaga & diſperſa in Friderici poteſtatem redacta eſt, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitem Rudolphũ de Vrſaria & Reynerium Bondelmontem ſecuta, conceſſit in Vrſariam. Quos inſecutus eſt Fridericus, & caſtello ui capto Rudolphus in aqua enectus, Reynerius cum nobilibus quibuſcunq́ excæcatus, & ſub cuſtodia in Apuliam relegatus eſt. Statimq́ Fridericus Panormi mortuus eſt, ad eum diem quæ diei reſpondet, in qua ſecundo ante triceſimo anno Romanorum imperator fuerat deſignatus.

De laudibus Friderici ſecundi. Cap. XXXIX.

FVit Fridericus ille ſecundus potentiſſimus imperator, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hieroſolymæ, & Sueuiæ rex: quo nullus potentior Romanum tenuit imperium à Carolo magno: fuit armorum ſtrennuus, linguarum peritus. fuit uir haud dubie dignus omni bellica laude, non animi ſolum uigore, ſed etiam corporis uiribus excellens. Haud dubie illa ætate, qua nulla uirorum fortium feratior fuit, nemo unus erat uir, quò magis innixa fides Chriſti ſtare potuiſſet, ſi arma quæ in Italos debacchata ſunt, in res Aſiaticas uerſa fuiſſent, Sed neſcio quo malo fato actũ ſit, ut rebelliones Italorum totiens Chriſtianæ Reip. nocuerint noceantq́. Conferamus cum Friderico Hãnibalem Pœnum, qui ſedecim annorum poſſeſſione Italiam tenuit. Hic noſter Germanus duplum ſupergreſſus, non à patria (ut ille bello) auocatus, quæ ſub Conradi filij præſidijs tuta fuit patris auſpicijs militãtis, ſed morte ſurreptus. Quid de Alexandro Macedonum rege? dixerim ne eum Friderico ſuperiorẽ? nequaq́. cui cum Dario res fuit: quem mulierũ ac ſpadonum

agmen

agmen trahentem, inter purpuram atq; aurum ornatum, fortunæ ſuæ appa-ratibus prædam potius quàm hoſtem incruentus deuicit. longe alius Italiæ quàm Indiæ ſitus eſt. Apuliæ Lucaniæq; montes ac Apenini ſaltus, non adeo citam uictoriam Pelleo iuueni præſtitiſſent. Quid de Athenienſibus Lacedæmonijs, Thebanis? qui ſeparatim in Græcia rerum potiti ſunt, dicemus: ſunt ne Germanis Friderico duce comparandi? qui contentionibus potius ac diſſidijs inter ſe certaſſe dicentur, quàm ob principatum in poſteros deſcenſurum bella geſſiſſe. Quidã enim ex Græcis in Siciliam profecti ob alterius ſpem imperij, uictoria caruere. Græcorum quippe potẽtia & ſi maximis conflictata prælijs, nunq; ultra Græciam firmiter progreſſa eſt, uerum potentes duntaxat extitere ſe liberos aliquandiu & inuictos ſe præſtando. Fridericus igitur totiens Italis deficientibus debellatis, Guelphis factioſis totiens deuictis, omnibus bellis uix unam alteramq; fortunę aduerſitatem perpeſſus, uictorioſiſſimus imperator uita functus eſt, quẽ multo poſt tempore, nec mortuum quidẽ creditũ eſt. cui ſi arma in Chriſti hoſtes ferre Itali impedimento nõ fuiſſent, ſiq; minus pontifices inuaſiſſet, iure maximi imperatoris nomen apud Aſiaticas gentes obtinuiſſet, immortaliq; gloria digniſſimus cenſeret.

De filijs Friderici II. & Manfredo filio eius ex nobili Concubina genito. CAP. XL.

Reliquit autem Fridericus tantæ gloriæ ſucceſſores, Manfredum filium acerrimi ingenij ingentiſq; ſpiritus adoleſcentẽ, forma ſpecioſiſſimũ & literis exornatum, quem nõ minus ipſe diligebat, quàm ſi eum ex legitimo matrimonio ſuſcepiſſet. fuit enim ex nobili concubina progenitus: uoluit aũt eundem partem ſuã habere, in qua uitã uirtute ſua dignã duceret, Tarentinum eum principẽ inſtituens, multis illi opidis & caſtellis additis, quę principatus titulo prius nõ continebãtur. Ad Conradum eñ legitimo matrimonio editũm, quẽ ex Iole Ioannis Hieroſolymitani regis filia ſuſceperat, regnorũ potentatusq; omnis ſucceſſio deuoluebatur. Qui primo quoque tẽpore Eccelini de Romano amicitia fretus, in Italiam Veronã uenit, traductoq; in Apuliã exercitu ampliſſimo paratiſſimoq;, Neapolitanos primo p oratores aggreſſus eſt, eos ad deditionẽ cõpellans. Læſæ eñ maieſtatis eos reos arguit. Cũq; legitimã defenſionẽ aduerſus ambitionẽ Manfredi, non rebellionẽ aduerſus legitimũ Friderici ſucceſſorẽ quæſitam oſtenſuros, minime audire uellet, eos obſedit: fameq; ad deditionẽ nono menſe obſidionis cõpulit, murum urbis euertit, tũ meliores quaſq; urbis ædes. Inde in Capuam conuerſus, quæ Neapolitanis ante ipſius in Italiã aduentũ fauerat, eã quoq; muro diruto diripi fecit. pariter Aquinũ nobile oppidũ ui captũ ſpoliatũq; incendit. tandẽ ſecũdo quo aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt. Teſtamento aũt Conradus Conradinũ ex fratre Henrico nepotẽ regnorũ inſtituit hæredem, datis illi ex Germania tutoribus, qbus regni Siciliæ admi-

miniſtratio demandatur. Fuitq́; is Henricus, quem ex Conſtantia regis Caſtellę ſorore, uxore ſua, Fridericus ſuſceptum in carcere interfecit. Manfredus uir uigilantiſſimi ingenij tres potentiſſimas Italiæ prouincias, Etruriam, Galliam Ciſalpinam, & Tranſpadanam, mortuo Friderico in ſuis partibus retinere ſumma diligentia anniſus eſt: adeoq́; id egit ut plus in illis certo tempore quam in Neapolitano Siciliç regno potuerit. Nam poſt Friderici mortem factio Guelpha, Florentia in libertatem uendicata, omnibus Gibellinarum partium eiectis, cæteras Etruriæ ciuitates, Senenſes, Piſtorieſes, Aretinos, Piſanos eò perpulere, ut cóciuibus Gibellinis expulſis, fœderibusq́; factis pepigerint, illicitum eſſe alterius partis extorres fouere. ob quam rem cum Senenſes, tum Florentinos, qui eos fœderum fractores dixerant, ſtatim miſit. Quibus copijs Senenſes, extorresq́; Florentini cum aduerſæ factionis copijs cógreſſi, Guelphos tanta clade uicere, ut ordines relinquere coacti ſint. Poſt ingentemq́; fugam deditionem fecere ingenti Guelphorũ cæde facta, quamuis ex germanis plerique deſiderati, tamen quatuor milia captiuorum, cum Charrocio ſpolijs ſignisq́; militaribus Senas fuere perducti. Qui prælio ſuperati in patriam reuerſi ſunt, magnam animorum conſeruationem Etruriæ Guelphis fecere, ſed apud Florentinos maximam, quibus nec extorres expectandi conſilium, nec urbem defenſandi ſpes erat. Itaq; undecimo poſt pugnam die, quam ſeptembris ſextamdecimam anni ſalutis M. cc. lx. fuiſſe conſtat, omnes Florentini Guelpharum ſectatores partium, pars Lucam, pars Bononiam, migrauere, urbemq́; Florentinam paucis habitatam uenientes, Iordanus extorresq́; patente porta ingreſſi, in Manfredi dominatũ ſubiectionemq́; ceperunt. Qua item tempeſtate Octauianus Cardinalis gente Vbaldinus re Neapolitana & illius adminiſtratione Manfredo relicta ad pontificem Alexandrum Viterbij agentem eſt reuerſus. Cuius pontificatus nihil felicius uidit, q̃ Ecelini Albriciq́; fratris excidium. quibus mortuis proditorieq́; trucidatis, Ciſalpini libertatem ſunt ſecuti: quam tamen ægre retinuere Gibellinis factionem Guelpham ubiq; opprimentibus. Redegit tum Manfredus penè omnem Tuſciam Picenumq́; agrum in ſuam poteſtatem, Iordano & Guidone nouello egregijs ſuarum copiarum ductoribus. Tandem Manfredus acerrima pugna cum Carolo Andegauenſi, quem Vrbanus pontifex Siciliæ regem dixerat decertans, ab Italis in ſecunda acie deſidentibus derelictus, ſtrenue pugnans oppreſſus eſt. Mortuo itaq; Manfredo, Gibellini duce carentes, Conradinũ Friderici nepotem auitum regnum imperiumq́; repetiturum in Italiam uocant. Qui cũ aliquandiu Veronæ deſediſſet, interim Carolus Bonicio deditione ab oppidanis facta potitus in Piſanos duxit: & populationibus incendijsqúe late commiſſis, caſtella aliquot expugnata diripuit. turresq́; communientes Piſanum portum dirutas ſolo æquauit: maiora perpetraturum nuncij in regnũ reuocarunt. Fridericus

Hiſpanus namq; omni pene Sicilia (Panormo Syracuſis & Meſſana duntaxat exceptis)pro Cõradino potitus erat.Quam primũ uero Carolum mouere,ut ſe in regnum reciperet,eſt conſpectum : Senenſes omniũ primi poſt Piſam , deinde Romanus Senator Conradinum nuncijs ad iter ineundum epiſtolisq; compulerũt . qui per Papiam in Liguriam mouens Piſana claſſe Piſas deductus,confluentibus undiq; Gibellinis exercitum in Lucenſes expoſuit , uaſtitatem & incendia undiq; committens . tandem iuxta Aretium cum Mareſcallo(ita enim galli copiarum ducem dicunt) congreſſus eſt Conradinus : ubi facta in Guelphis Mareſcallum comitantibus ac gallico milite ingenti cæde, Mareſcallus quoq; ſuis copijs omnino ſuperatis occubuit. Confluxerunt per id tempus ad Conradinum alij à Lombardis Romanis Etruſcisq; Gibellini,maior militum pars ea quam à Germania eduxerat. Nec fuit tunc dubium quin ſi moram ibi uel paruã feciſſet Conradinus,Aretio primum ,poſt omni Etruria fuerit potiturus.Victoria potita deflexit Senas Conradinus,aliquot ibi moratus dies inde recta in Viterbiẽſes campos quartis caſtris ſe contulit.Propinquanti Romæ Conradino Senator Henricus pompam educens,imperatoribus introducendis adhiberi ſolitam,illum ad põtem Miluium excepit: ſelectiq; ex omni ordine & dignitate primores quique Romani, Conradinum circunfuſi in equo ſedentem pedibus ſunt ſecuti:& præcedens ac ſubſequens longo & compoſito agmine populus in capitoliũ uſq; deduxit . Mouet deinde magnis à Senatore acceptis copijs per Tyburtinos in olim Equiculorũ nunc Tallacotij montes , & inde in Marſorum campeſtria peruenit exercitus.Congreſſus itaq; (eo loco prius inſidijs à Carolo occupato)Cõradinus ex uictore uictus,cum Auſtriæ duce fuga elapſus eſt.dum enim noſtri poſt uictoriam auidius ſpolia legunt, ab hoſte ex inſidijs prodeunte ſternũtur,fugantur,diſſipanturq;. Octauo poſt die Conradinus Auſtriæq; dux recogniti ad Carolum perducti,publico iudicio capitibus reſectis interfecti ſunt. Hũc finẽ rex Sueuorũ in Italia habuit. Cõmiſſum eſt hoc præliũ V Kal. Septẽbris,Anno ſalutis noſtræ M. CC.LXVIII Glorioſiſſimi magnificẽtiſſimiq; Sueuiæ duces diuino & occulto iudicio, miſerabilem hunc exitum ſenſere. Poterat gloriam & magnificentiam illuſtriſſimæ domus, ſua uirtute reſuſcitauiſſe Eberhardus quem Barbatum uocabãt, multis poſt annis Deccenſis & Vuyrtenbergenſis dux in regione Sueuorum à Maximiliano rege noſtro apud Vangiones inſtitutus,ſi diutius illi uiuere contigiſſet: ſed fata (ne Germanorum gloria altius emergeret) hunc è medio ſuſtulerunt.De uirtute huius principis nõ multa loquor,quia Marſilius Ficinus maximus ætate noſtra Platonicus:in epiſtolari uolumine hũc Eberhardum ſpecioſiſſimis laudibus, non minus uere quàm grauiter & erudite exornat.

Eberhardus dux Vuirtenbergenſis ſenior Maximiliãus Marſilius Ficinus

De Rodulpho de Habisburgo. Ro. Imperatore. Ca. XLI

CVnq; res Germanica poſt Friderici filiorumq́; eius interitum, diutius
Lugdunum ſine rege certo fuiſſet, tandẽ Gregorio X. Pontifice, Lugduni concilium
Alſatia celebrante, Rudolphus comes de Habisburgo Alſatiæ ſuperioris Lanrgra/
uius, ab electoribus in regem Romanorum electus eſt. Qui ſtatim accepta
de more Aquiſgrani corona, principes in ſua uerba iurare coegit, collectoq́;
Otocarus ingenti exercitu, in Otocarum Bohemorum regem mouet, qui inter Bohe/
miæ reges quintus Venceſlao fratre defuncto regnũ acceperat. Fuit autem
Otocarus ſuapte natura uir belli appetẽs, & cui ad res gerẽdas magnus eſſet
animus: extẽditq́; regnũ à mari Baltheo (quod Sarmatici Germaniciq́; oce
ani ſinus eſt) uſq; ad Danubiũ, & ad internũ mare quod Adriaticũ dicimus.
Nupſerat Otocaro Margarita Friderici Auſtriæ ducis ſoror, quę prius Hen
rico Friderici. II. filio nupta fuit: quo mortuo ſine ſobole in patriã reuerſa, fra
tri ſuperſtes Auſtriæ duci ſine liberis uita functo in hæreditatem ſucceſſit.
Principatum igitur Auſtriæ conſecutus Otocarus (more humano) quo plura
poſſedit eo maiora concupiuit. Vlricus eo tempore Carinthorum principa/
tum tenebat, qui cum uirili prole careret, Carinthiam illi, Carniolam, Mar/
chiam Sclauonicam; & Portum Naonis pecunia accepta contradidit. Tum
Veronenſes, Feltrini, Taruiſini, & mulri Forliuienſes, ſeſe Otocaro ſubmiſe/
runt. Bellum Hungaris indixit, commiſſoq́; prælio uictor Stiriam prouinci/
am illis ademit. Rodulphus repetitis prouincijs tanq́; iuris imperij, cum Au
ſtria nequaquam muliebre feudum (ut dicunt) eſſet, nec Vlricus iniuſſu Cæ/
ſaris prouinciam uenundare potuiſſet: cumq́; ſemel interuẽtu amicorum res
cõpoſitę fuiſſent, ut accepris datisq́; filiabus affinitas utrinq; iungeretur, pro
uinciæ de quibus lis eſſet dotales fierent: Rudolphus Auſtriã adeptus, Oto
carum in uerba ſua iurare (more maiorum) expoſcit. Indignatus autem rex
id à ſe poſtulari, ab eo præſertim qui magiſter curiæ ſuæ fuiſſet, id ſuperbo
animo tulit. exortæ ſunt rurſus nouæ lites, tandem Otocarus ueritus Rudol/
phi potentiam, in uerba ſua iurauit. Quod cum ægrius ei coniunx Kunigun/
da (quam Margarita uiuente inſolenter deſponſauerat) ſæpius obijceret,
Rudolpho bellum indicit. Cõuenere exercitus in campis Auſtriæ iuxta Da
nubium, atrox prælium dubio marte commiſſum eſt, cum Bohemi multitu/
dine ac robore, Sueui Alſatesq́;, quibus Rodulphus fidebat, ordine ac arte
ſuperiores eſſent. cecidere quàm plurimi ex utraq; parte, maior tamen Bohe
morum ſtrages. ad extremum Otocarus relictus à ſuis, dum fortiter pugnat
occiditur. Aſſignat tum Rudolphus Auſtriæ ducatum Alberto filio, qui po/
Heluetij ſtea & in imperio ei ſufficit. Bohemis deuictis Rudolphus in Heluetios mo
uet, qui tum comiti Sabaudiæ ſubditi erant. quibus ſubiugatis in quendam
Pſeudofridericus Pſeudofridericũ arma dirigit, cui iam multi principes ciuitatesq́; adhæſerãt.
Conſtans enim fama fuit Fridericũ mortuũ minime fuiſſe, ideo in ſpem do/
minationis

minationis adipiſcendæ ſe quidam Fridericum ſimulauerat. quo deuicto Nuſſiæq; igni conſumpto, principibus ciuitatibusq; qui Pſeudofriderico fauerant mulctatis, primo quoq; tempore in Sueuos tumultuātes, ob defectionem familiæ ducum Sueuiæ copijs ductis, Eberhardum Vuyrtenbergium reliquoſq; dynaſtas ac regulos Sueuorum perdomuit. Geſſit tum multa bella, ob tumultū qui fere tota Germania frequentiſſimus fuit. Credo equidem illis temporibus teterrimam factionum labem non ſolum Italiam, uerumetiam Germaniam inuaſiſſe, quæ res ſine bono principe haud facile extirpari poteſt, qualē Rudolphum fuiſſe certū eſt. Fuit enim pietate, clementia, religione, humanitate, modeſtia, humilitate, inſignis. In Italiā non uenit, quamuis Bononiā ampliſſimā Italiæ ciuitatem totamq; Flāminiam eccleſiæ Romanæ dederit. ſed tumultuantes Guelphos per Lucinum uicecomitem imperij uicarium, miſſis ad eum Germanis equitibus bellis attriuit. tum miſſo ad Italiam epiſtolarū ſuarum magiſtro, pacem ciuitatibus pecunia accepta tradidit, ut tamen imperio fideles eſſent. Statueratq; bonus rex milites in Aſiam mittere, obſeſſæ Ptolomaidę opitulaturos. Verum orta inter Chriſtianos principes qui in ea ciuitate erant, diſcordia, quorum multi partim captatis abeundi cauſis, partim clandeſtina per noctem fuga deſertores effecti ſunt: manſerunt tamen ex primoribus, rex Cypri, Patriarcha Hieroſolymæ, & hoſpitalis Templariorumq; Magiſtri, multitudine prius emiſſa. quā ſtatim rex Cypri perfidia uſus, per fugam eſt conſecutus. Fuitq; exemplo, ut omnes quibus nauigiorum facultas eſſet, Ptolomaida emigrarēt. Qui poſtea cum Patriarcha primum proſpera uſi nauigatione, tandem ſub ipſam Cyprum naufragio periere, eadem die qua Soldanus Ptolomaidam male defenſam ui cepit, mortalibus in ea repertis ad unum cæſis, mœnibus inde & urbis parietibus paſſim ſolo æquatis, tum fundamentis ita confoſſis diſſipatiſq;, ut nullum urbis nullum poſt hac ędificij ueſtigium appareret. annus erat ſalutis. M. CC. XC. quando reliquias amiſimus uictoriæ illius celeberrimæ, quam anno ante C. XCIIII. Conradi Franci auſpicijs & uirtute Chriſtianorū expeditio inchoauerat. Saluæ tamen manſere Cyprus inſula, & Armenia minor prius Cilicia dicta, quæ eiuſdē expeditionis occaſione in Chriſtianorum manus deuenere. Moritur deinde Rudolphus anno quarto Nicolai Romani pōtificis eiuſdem nominis quarti: anno regni ſui. XVIII. anno uero Chriſti MCC. LXXXXI. Menſe Iulio in die diuiſionis Apoſtolorū, ſicut & ſepulchro ſuo in nobiliſſimo templo Spirenſi inſcriptum eſt. Vixit his temporibus Albertus Magnus totius litteraturæ abſolutiſſimum decus, & quo maiorem in philoſophia & litteris ſacris terrarum orbis non genuit, & qui Thomam illum Aquinatem tantum quantus eſt effecit. extat celebris oratio, à Philippo Beroaldo præceptore tuo Bononiæ habita, quum rector Germanicus iniret ſcholaſticam præfecturam, ubi Germanos à ſtudijs litte-

tarum neq; abhorrentes neq; retorridos contendit, quod ut reliquos inquit prætercam, uel unus Albertus abunde demonſtrat omnifaria doctrina refer tiſſimus, qui merito Polyhiſtor & multiſcius ac Ariſtoteles alter, latine loquês dici poteſt, Magnus uulgo nominatus à magnitudine (opinor) diſcipli narum potius quàm Alemanus. Hic etiam Albertus cognomento magnus, dum eſſet Ratiſponeñ. epiſcopus huc Argentinam uenit, ac in æde. S. Petri Iunioris, in qua tu Canonicus exiſtis, aram quandam in honore. S. Columbæ uirginis & martyris conſecrauit manibus proprijs. anno Chriſti M. CC. LXVIII. Præterea fuere & alij diuerſis tempeſtatibus etiam Germani Theologi præſtantiſſimi, Thomas & Vdalricus Argentineñ. Marſilius de Ingeln: Hugo de Sletſtat Bonauēturæ ſectator & Ioannes theutonicus decretorum interpres elegantiſs. Præpoſitus Halberſtateñ. obijt. anno M. CC. XLV. ibidem.

De Adolpho de Naſſou Ro. Rege. Deq; Baronibus de Rapolſteyn. Cap. XLII.

ASſumptus deinde eſt in ſpem imperijq; titulum, Adolphus comes, à Naſſone uulgo Naſſau, qui ſtatim exercitu comparato, in Colmarienſes mouet, qui Alberto Auſtriæ duci filio Rodulphi fauebant, quem ad uerſum reſiſtentemq; Adolphus habuit, ob Tyrannidem in quam procliuis habebatur. Capto igitur per deditionem oppido, una cum generoſo Anſelmo de Rapolſtein oppidi prætore ac filio, ablatoq; dominatu eorum, arces & caſtella Henrico fratri Anſelmi tradidit. Nitebatur tum Adolphus Albertum è dominijs ducatuq; deturbare, cui forti animo atq; acri reſtitit Albertus, Alſatum auxilio fretus, qui iam odium in Adolphū conceperant, ob auariciam Tyrannidemq;. Nam quos imperij uicarios in Alſatia conſtituit, prouinciam citra transq; rhenum flammis cædibusq; læſere, tum Argentinam eorumq; præſulem. Ob quas res principes moti, Albertum Auſtriæ ducem regem delegere. Adolpho abrogato, iuſtisq; ſuffragijs depoſito. Comparato igitur ingenti exercitu ex Auſtria, Danubióq; traiecto, Albertus Moguncia Germaniæ Metropolim peruenit, ſtatimq; in Adolphū mouens, qui pari ſtrenuitate uiribus collectis ad eum tendebat: conuenere tandem in Vangionibus in monte Haſenbul, prope agrum Spirenſem, ubi prælio commiſſo Adolphus occubuit, cum ad medium diei dubio Marte incertáq; uictoria pugnatum fuiſſet. anno domini M. CC. XCVIII. ſexto nonas Iulij. anno regni ſui. VIII. Spiræ ſepultus. Plures eo in prælio capti, inter quos & filius Adolphi, reliqui fuga ſibi conſuluere. Verum cum Albertus electionem de ſe factam minus legitimam æſtimaret, propter Treuerenſem præſulem & Palatinum comitem (qui comitijs non interfuerant) iuri ſuo renunciauit. Tum electores communibus ſuffragijs eum elegere, coronatumq; Aquiſgrani tanquam legitimum regem uenerati ſunt. Duxit deinde

exercitum in Bohemos, quorum regnum filio ſuo Rudolpho tradidit, deiecto duce Carinthiæ Henrico, quem ſibi Bohemi iniuſſu imperatoris regem delegerãt. Mortuo deinde Rudolpho, anno regni primo, Fridericum filium Albertus Bohemis regem declarans, magnis copijs Bohemiam ingreſſus, regionẽ longe lateq; afflixit. Henricũ tamẽ deijcere nõ quiuit, eo quod Gallis bellum illaturus eſſet, quorũ rex Philippus à pontifice Bonifacio deſciuerat, regnumq; Franciæ Alberto pontifex aſſignauit. Quibus bellis cum exercitus comparat, à Ioanne fratris filio inter Ryſam Arulamq; Eluetiorum flumina Rheno proximus anno Chriſti M. CCC VIII. Kalen. Maij interficitur. Eoq; loci per reginam Hungariæ monaſterium ſanctimonialium ordinis ſanctæ Claræ conſtructum nomen retinet Regij campi. Alberti corpus iuxta patrem ſuum Rodulphum, in ornatiſſimo templo Spirenſi ſepelitur.

De Henrico Lucelburgio. Cap. XLIII.

ANno igitur. M. CCC. VIII. Henricus ex comitibus Lucenburgenſium ad imperium deligitur, quem Aquiſgrani principes corona & infulis decorauere. Qui ſtatim præmiſſis in Italiam oratoribus, & ad uicina Germaniæ propinqua alpibus loca ſciſcitaturus, qui ſuas ſecuturi eſſent partes, comparatiſq; tribus ingẽtibus exercitibus, unum aduerſus Vuittenbergenſes ſacro imperio rebelles quibus ex octoginta caſtellis & munitiſſimis oppidis quæ obtinebant, LXXII expugnata ademit: Alterum in Bohemiam ex Francis orientalibus & Bauaris coactum, duce Petro Moguntino Archiepiſcopo miſit, filio Ioanni id quæſiturus, cui Eliſabet Venceſlai ſoror denupſerat. Tertium, cui ipſe præfuit, in Italiam mouet Gibellinis auxilio futurus. Tranſgreſſo alpes Henrico Taurini populariter obuiam facti, ſeſe & urbem eius arbitrio permiſere. Pariter paulo poſt fecere Aſtẽſes. Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarum, Antonius Viſceragus Laudæ, urbium primarij ciues uel potius Tyrannuli, Henrico occurrẽtes datos ab eo uicarios quiſq; in ſuam urbem recepere. Mediolanenſiũ res tum in poteſtate Turianorum & Vicecomitum erat, qui de potentatu cõtendentes potius ciuitatem premebant, quàm ut ipſi gubernarent, aut à populo gubernari permitterent. Mapheus igitur uicecomes ad Lupoldum Auſtriæ ducem, diu ſibi notum, mittens, Henrico ſpem fecit urbis potiundæ. quorum conatibus cum Guido Turianus reſiſteret, Henricus pacis auidior quã belli, ab utriuſq; factionis capitibus urbem accepit in ſuam poteſtatem, impoſito urbi præſidio: cui Leopoldus cum Germanis cohortibus præficitur. Orta deinde ciuium rebellione cum paſſim Germani fœde cæderentur, dux introductis copijs quæ in ſuburbijs conſederant, Gibellinis auxilio fuit: eiectiq; Turiani Vercellas ſe contulerunt. Ad quem tumultum nonnulli Lombardiæ populi à promiſſa Henrico fide receſſerunt. Primiq; Cremonenſes.

Vuirtenberg

Petrus Moguntinus Archiepiſcopus

G 3 In quos

In quos ſtatim Henricus coactum exercitum duxit. cuius urbis Guelphi re/ ſiſtere diffiſi, Brixiã cum uxoribus, pueris, & aſportata leuiore ſuppellectile emigrarunt. Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portasq́ & Guelphorum domos Germani euerterunt. Duxit paulo poſt in Brixiam Henricus, editaq́ eſt in agro omnium quæ excindi uri euertiq́ potuerunt uaſtitas. Fugientibus in montana Guelphis, urbs dedita murorum portarumq́ munitiones amiſit. Placentini (pulſo Alberto Scotto Guelphorum duce) imperialem uicarium admiſere. Interea Veneti claſſem Henrico ſpondent, qua ad regiones urbi Romæ uicinas tranſportaretur: Veronenſes Vicetini Patauini necnon Taruiſini uicarios ab Henrico ad ſe miſſos acceperunt. Robertus interea Neapolitanorum rex Mareſcallum ſuum in Etruriam miſit, uti Ferrarienſes, Bononienſes, Florentinosq́ in partibus conſeruaret. at Henricus Genuenſium claſſe Sauonenſiumq́ Piſas petijt, equitatu terra per Lucenſes præmiſſo, tum Romam à pontifice miſſis qui tum in gallijs habitabat. Ob tumultum deinde partium cum neutri ſtudioſus eſſet, Tybur migrauit. Agentem tybure Henricum, nuncij Friderici Aragonum regis adierunt, cum quibus promiſſa apud Genuam fœdera conſtituit, affinitatem quoq́ regi Siculo honeſtiſſimam obtulit. Paulopoſt Tybure profectus imperator, per Sabinos Vmbrosq́ Peruſium & inde Aretium amiciſſimam tunc ſibi delatus, uallis Arni ſuperioris oppida & caſtella nemine reſiſtere auſo cepit. Ductum eſt inde Florentiam, quibus Lucenſes, Miniatenſesq́ & Senenſes copias miſerant, à Bononienſibus regis Roberti uenerat equitatus. Obſidione igitur incurſionibusq́ uexatis Florentinis, imperator hyeme inſtante ad Caſſianum oppidum uia Senenſi, octauo à Florentia miliario conſedit. & præfecti ex Gibellinis duo, unus apud Scarpariam, alter alio loco cum Germanorum copijs relicti, capta de Florentinis ſeruare, & ſimul urbem incurſionibus infeſtare curarunt, eoq́ Florentinos fame oppreſſos redegerunt, ut deditionem facere cogitarent. Contulit ſe deinde Piſas, ut Robertum maieſtatis rerum citaret, quem terno edicto citatum nec comparentem, regno priuatum denunciat. Interim tamen Lucenſes Miniatenſesq́ tantis affecit cladibus, ut Lucenſes amiſſis agri oppidis apparuerit eo anno ſimul cum Florentinis in deditionem fuiſſe uenturos. Acta igitur Piſis maiori æſtatis parte, imperator per Senenſem agrum ubiq́ uaſtatum, contulit ſe Aretium: qua in urbe cum maximis honoribus ſuſceptus, Robertum regem priuatum regno pronunciauit: quam tamen ſententiam Clemens in ſuis conſtitutionibus improbauit, plus imperatoris odio quàm iuris prudentia. Incidit tamen in ægritudinem imperator, ex qua ut conualeſceret (conſulentibus medicis) ad Macerati balnea ſe contulit, à quibus multo imbecillior reuerſus Bonconuentum, quod oppidum. XII. à Senis miliario diſtat, obſidere pergit. ubi ueneno intoxicatus moritur nouo inaudito ac uix credibili auſu

quod

quod niſi à Florentinis factũ eſſet nemo crederet,miſſo equidẽ ueneno in eucharistia.Dum ſacra Christi cõmunione perfruit optimus princeps, animæ pabulũ,uitę uero exitium ſumpſit,ſubornató ad tam crudele ueneficium pollicitationibus & præmijs Prædicatorum ordinis fratre quodã,ut Ptolomeus Lucenſis ſcribit.At ne tanti principis mors inulta maneret, quingẽti equites Germani Henrico militare ſoliti, Hugucionẽ Fagiolanum ducem ſecuti,Lucenſes agris mulctatos, pacem iniquis conditionibus à Fagiolano accipere coegerũt.ager namq; Lucẽſis Piſano eſt additus & Gibellini exules Albiq; in urbem ſunt reducti.

De Ludouico. IIII.Bauariæ & Friderico Auſtriæ in controuerſia electis. Cap. XLIIII.

INterim principes electores cõuenientes duos in cõtrouerſia delegerunt. Ludouicũ Bauarię,nepotẽ ex filia Rodulphi de Habſpurg & Fridericum Auſtriæ duces. Qui imperatores primo apud Franckfordiã cõgreſſi,Mœno fluuio diuiſi ad pugnã nõ uenere,cõparato interim ingenti exercitu, Leopoldus Auſtriæ dux fratri auxiliaturus Ludouico ad Spirã occurrit. fugit Ludouicus.tandẽ cõiunctis copijs,Leopoldus cũ fratre Friderico in Sueuia fugientem Ludouicũ ſunt ſecuti. dubioq; Marte certatũ eſt apud Eſſelingã, multis utrinq; deſideratis captiſq;, ut neutri uictoria ceſſiſſe uideatur. Secundo maximis copijs cõparatis,ad Bruſcam Alſatiæ fluuiũ conuenere(qui fluuius Alſam per nobilẽ Argentinã ducit) ibiq; longius ſtatiuis collatis, prælium utrinq; pepigere. Vidẽs tum Fridericus Bauarũ peditatu abundare, ſtatuit & ipſe equitibus equiſq; dimiſſis pedes pugnare. quo uiſo ſtratagemate Ludouicus Bauarus in fugã uerſus in Bauariã ſe recepit.Tandẽ Ludouicus Fridericũ (fratre Leopoldo abſente) aggreſſus uincit,capitq;: nihilo tamen minus Leopoldus Bauarũ bello perſequit.quo tandẽ Argentinæ defuncto Ludouicus regno potitur,uictoriaq; elatus pro imperatore illico ſe geſſit,ardentibusq; bellis diſſidijsq; Italiæ ciuitatibus uicarios imperatorio eis nomine impoſuit.Primũq; uicecomites Matheum(alij Mapheum ſcribunt) Galeatiumq;,tum Marcum Luchinum Ioannẽ & Stephanum eius filios ita fouit, ut Mediolano potiti ſint,idq; eo fecit quo facilius Romam profecturus coronam aureã acciperet. Sub idem fere tẽpus Robertus rex Genua Sauonáq; partis Guelphæ opera potitus,ad Ioannẽ.xxij.pontificẽ in Gallias ſe contulit,ſuadente tum pontifice,Carolũ regis Franciæ Philippi filiũ in Italiã cũ copijs miſit,Guelphis Lombardiæ Vercellis apud Guidonẽ de turre cõgregatis auxilio affuturũ.Ingreſſus Vercellas Carolus dominiũ urbis(quod tamẽ paruo tpe retinuit)accepit.Coactis eñ ſtatim Gibellini auxiliarib.Ludouici copijs,quæ cũ Galeatio militabãt,Vercellas arcta obſidione cingũt,ut Guelphi ſtatim cõmeatus inopia poſt fame cõpulſi, urbe ſimul cũ gallis emigrauerint, quam Galeatius dominio ſuo ſubegit; uictis deinde ingenti pugna

G 4 Florentinis

Florentinis per Accium filiũ Caſtrutij Lucenſis auſpicijs militantē, qui tum in Etruria imperatoris partes fouebat. Et quo Italia turbatior eſſet, Ioannes pontifex Ioannem Vrſinum cardinalē in Italiam legauit, cui factionis Guelphæ gratiã multos fauores ſperauit allaturam. Poſtꝗ igitur legatus in Italiam uenerat, ſtatim Guelphos extollere & fouere, ac Gibellinos opprimere annifus eſt. Vnde gibellinæ factionis principes, Ludouicum precibus pollicitationibusꝗ uictum in Italiam deſcendere coegerũt. Qui ſuperatis alpibus, aliquamdiu Tridenti ſubſtitit, deinde Brixiam, tum Mediolanum peruenit. Vbi ciuibus libertate donata permiſit, ut XXIIII. ex omni populo creatis Reip. adminiſtratio relinqueretur. quibus ipſe præſidem addidit, ea ſolũmodo imperatoria autoritate geſturũ, ad quæ externi magiſtratus (quos Poteſtates dicunt) conſueuerunt in liberis ciuitatibus deputari. Placatis tum principum animis, ab eo paululum alienatis ob Galeatium ac filios quos ob tyrannidem in carcerem coniecit, in Etruriam iter ingreſſus à Caſtrucio Lucæ honoribus ſummis exceptus, imperatoribus exhiberi ſolitis, ſtatim in Piſanos mouens urbis dominio potitus eſt. Commoratus Piſis duos fermè menſes Ludouicus, Romam iturus, per maritimam tetẽdit oram. Cumꝗ Viterbium perueniſſet cum Germanis Caſtrucijꝗ militibus, Carolus ſtatim Florentia relicta & ipſe cum copijs profectus ad genitoris regniꝗ præſidia feſtinauit. At Ludouicus à Po. Ro. ingenti honore exultantiꝗ fauore ſuſceptus, coronationis pompam tamdiu diſtulit, quoad proceres & urbium Italicarum primores, qui continuè confluebant, omnes adueniſſent, quoadũe pompa pridem ad omnia templa urbiſque baſilicas deſtinata, & ad eius acceſſum inchoata, die præfixa quieſceret. Quo die Kalen. Iunij nona, Stephanus ſenior Columna iuſſu cleri & populi corona illũ inſigniuit. Aggreſſus tum rem haud tanto principe congruam, inſtigantibus Romanis (qui ægre pontificis abſentiam ferebãt) Petrum Corbarienſem ordinis Minorum fratrem erexit in antipapam, ob quam rem à Ioanne pontifice qui eum excommunicauerat depoſitus, redijt in Germaniã, copijs Germanicis quæ ab eo defecerant ſub Marco Vicecomite relictis. Poſt Ludouici reditũ in Germaniam Philippo Franciæ rege hortante, Ioãnes Bohemiæ rex Henrici Lutzelburgẽſis filius (quem apud Bonconuentum oſtendimus obijſſe) ad pontificem miſit ſequeſtrum ſe exhibens, ut Bauarus eccleſiæ reconciliatus, iuri quod imperij electione prætenderet renũciaret, alterꝗ Henricus & ipſe dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Ludouicum enim Bohemus ſuo ſuffragio elegerat, ideoꝗ propenſior in hanc Bauarorum familiam fuit. Interim Florentini potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obſedere, qua breui fuerant potituri, niſi noua Italiæ Germanica turba incubuiſſet. Ioãnes enim Bohemus rex à Brixianis acceſſitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbē ui cepit: Bergomumꝗ tum Spinulæ Genuenſi uiro nobili ac ditiſſimo, qui Lu

Petrus Corbarienſis

cam

cam à Germanis emerat, duomilia equitum, peditum paulominus immiſit. ſolutaq́ꝫ Lucæ obſidione, Florentinus ager populationibus & incendijs eſt fœdatus. Parma, Rhegium, Mutina, regis Bohemiæ dominium eligẽtes, ſe ſe illi miſſis oratoribus dediderunt. Mutataq́ꝫ eſt exinde rerũ in Italia conditio, ut quibus pontifex Romanus rexq́ꝫ Bohemus aduerſarentur, Robertus rex Florentiniq́ꝫ nullo Guelphi gibelliniq́ꝫ nominis diſcrimine fauerẽt. Qua de re fœdus iniere, Vicecomites, Maſtinus Scaliger Veronenſis, Philippus Gonzaga Mantuanus, Carraria Patauinus, Eſtenſis Ferrarieñſiſq́ꝫ, cum Roberto Neapolitano & Florentinis. Quo fœdere Ioannes permotus Carolo filio cum copijs Parmæ Regij & Mutinæ urbium cuſtodiæ relicto, in Germaniam ſe contulit, maiores copias & tantis neceſſarias conatibus contracturus. Interea Manfredus Pius Carpi dominus inita cum Carolo ſocietate Eſtenſem aggreſſi ad Felicianum, fundunt, fugantq́ꝫ. In ea fuſi exercitus pugna, octingentos ex Ferrarienſibus occiſos conſtat, captorum numerus ingens: in quibus præſtantiores, Nicolaus Reinaldi Marchionis frater, Theobaldus de Caſtabilis, & Iacobus de Agerijs, & pleriq́ꝫ ciues Ferrarienſis nobilitatis primores. Interim cum equitatu quem in Germania comparauerat reuerſus, eoq́ꝫ Parmæ relicto, Bononiam ad legatum ſe contulit, eiq́ꝫ aſſiſtentes Brixia Bergomumq́ꝫ ab eo deſciuere. Tum Accius Vicecomes Papiam ingreſſus, arcem oppugnat, præfectum regis deiecturus. Tum rex in agrum Mediolanẽſem cõuerſus, magnam ædidit uaſtitatẽ: uixq́ꝫ Parmam redire potuerat, cum Lucæ ciuitatis audit rebellionem. quibus populorum leuitatibus perpenſis in Germaniam redijt, Italicas factiones pertæſus. Interim pontifex Benedictus prudenti (ut ſibi apparuit) conſilio, ſed peſſimo in poſteros exemplo, Tyrannos & Lombardiæ primores principes legitimos confirmauit. Luchino enim uicecomiti & Ioanni ei germano fratri, quem Mediolanenſem Archiepiſcopum inſtituit, uicariatum Mediolani autoritate Apoſtolica attribuit. pari modo Maſtinus ſcaliger Veronæ & Vincentiæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ & Rhegij, Albertinus Carrarienſis Pauauij, Eſtenſes Ferrariæ, Mutinæ & Argentæ uicariatus Apoſtolica autoritate receperunt. Ludouicus ut par pari (ut aiunt) referret, in ditione Eccleſiaſtica multos uicarios autoritate imperiali confirmauit. Ioannem de Vico Vrbis præfectum Viterbij: Galeotum Malateſtam & fratres Arimini, Piſauri, Faniq́ue: Ferretranum Vrbini, Nolphum & Galeatium fratres, Callij: Alegretum Clauellum Fabriani, Bulgarutium Matelicæ, Iſmedutium S. Seuerini, Gentilem Varraneum Camerini, Michaelem montis Milonis, Pangonum Cingoli, Nicolaum Boſcaretum Eſij, Guidonem Polentenſem Rauennæ, Franciſcum & Sinebaldum Ordelaphos Foriiuij & Ceſenæ, Ioannem Manfredum Fauentiæ. Fuit Ludouicus ſuapte natura, quieti animi, uir comis, blandus ac perbenignus, quibus re-

bus

bus Germanos obſequentiores habuit, quàm alij armis habuere: Ideoq; cum pontifex Clemens VI. Carolum Ioannis filium Cæſarem in Ludouici dedecus depreſſionemq; declaraſſet, Ludouico tamen uiuo ad imperiū peruenire non potuit, tribus etiā poſt mortem Ludouici ſuffectis, Eduardo Anglorum rege, Marchione Miſnæ & Gunthero comite de Nigromonte.

De Carolo IIII Cap. XLV.

PEruenit tandem Carolus ad imperium neutiquam patri auoq; ſimilis: plus enim regno Bohemiæ, quàm imperio per eum conſultū eſt. Vuenceſlaum filium ignauiſſimum obligatis imperij publicis uectigalibus Cæſarem fecit. XV. agentem annum. Sub hoc ſecorde ſtulto rege, ueſana huſſitarum hæreſis, auorum noſtrorum ætate ortum habuit, quæ multis malis Germanos circum Boemiam habitātes afflixit, quæ utinam ex inferiori Germania non tandem ad ſuperiorem ſerpat & penetret. Libet in ſuperiorum principū gloriā decusq; magnificū, eius ætatis uiri diſertiſſimi omniūq; bonarū artium inſtauratoris Franciſci Petrar. epiſtolæ cuiuſdā uerba recitare, in qua Nerio Forliuieñ. ſic ſcribit. Omnis poteſtas impatiēs cōſortis erit, cuius rei ſi qua antiqua nō ſufficerēt, uereor, ne recēs nobis exemplū caſus attulerit, nam iam Pontifex Romanus principē Romanū Romæ eſſe uetuerit, quod fama loquit: quē nunc diademate cōtentū ac imperij titulo Romani nō ſolū patit, ſed iubet: & quē dici imperatorē ſinit, imperare nullo modo ſiturus eſt. Ad ipſum uero Carolū Petrarcha ſic dicit. Neſcio quid Romano pōtifici pollicitus iureiurādo interpoſito, quaſi muro ualido ſeu monte inuio Ro. urbis aditu prohiberis. Quænā iſta ſuperbia eſt, principē Ro. publicæ libertatis autorem, libertate priuare, ut cuius eſſe debent omnia, ipſe non ſit ſuus? Innocentius enim pontifex Carolū anno ſui pōtificatus IIII per duos cardinales ad eam rē miſſos, at cōditione coronari permiſit: ut neq; Romæ neq; in Italia diutius moraretur. Sub hoc Carolo multa mala perpeſſa eſt Alſatia ab Anglis, qui deuictis Franciæ populis ingenti prælio, in quo Ioannes Bohemus Caroli pater occiſus fuerat, Italiā petiere, anno ſalutis. M.CCC.LXV.

Huſſitæ

De Venceſlao ignauiſſimo & ſecordiſſimo rege. Ca. XLVI

MOrtuo demum Carolo Bohemo Venceſlaus eius filius, ignauiter imperium potius occupauit quàm rexit. Paſſus eſt enim huſſitarum hæreſim inualeſcere. Quamquidem pernicioſiſſimam factionem ſanctę Romanæ eccleſiæ, papaliſq; excellentiæ, & ceremoniarū eccleſiaſticarū contemptricem, inde ortū ſumpſiſſe reperio, q̄ doctores & inſignes litteratura uiri, in Pragenſem eccleſiam cathedralem nullo pacto aſſumebātur. Eius rei Æneas Syluius in Bohemorum hiſtoria capite XXXV. teſtis eſt. Ne ſimile uirus in Germanica natione erumpat, caueat Spirenſis eccleſia, caueat & Auguſtenſis, caueant & reliquæ, quæ eliminatis & exploſis uiris doctis ingenio & eruditione florentibus, uel eos ſolos recipiunt, aut recipere laborant,

qui

qui generis nobilitate tantum ſuperbiunt, qui uenaticos & aucupatorios ca/nes, cincinnoſq́ ſuos Chriſtianæ Reip. præferunt, pro libris, quum initiati ſint, clypeos & galeas oſtentantes. Vt aũt ad Venceſlaum tranſeamus, is à regno Romano omnium ſuffragijs abrogatur. Diſcant in hoc Venceſlao reges & principes noſtri, regna & principatus feliciter regi, conſeruari, am/plificariq́ non poſſe, ignauia, torpore, ocio, luxu, delicijs, calamiſtratura, choreis, libidinibus, aucupio, uenatu, haſtiliumq́ congreſſu: ſed labore ui/gilantia, ſtrennuitate, ſapientia, uirtute, iuſticia, prudentia, frugalitate, reli/gione, Reip. amore. Diſcant ad gubernandos populos nequaquam eſſe opus calamiſtratis, ueris & fictis fatuis, pantomimis, ſuſurronibus, effemi/natis, adulatoribus, eccleſiaſticę libertatis & omniũ bonarũ literarũ inimicis: ſed grauibus uiris, grãdæuis, prudẽtibus, ueracibusq́, magnanimis, conſtan tibus, integris, doctis, ſapiẽtibus & ſapientię amatoribus. Iuſto dolore com/moris libuit hæc paucula contexere, nunc ad inſtitutũ noſtrum reuertamur.

De Roberto Bauaro Re. Ro. Cap. XLVII

Depoſito Venceſlao Robertus gente Bauara comesq́ Rheni Palati/nus, Philippi hodierni proauus imperio ſufficitur, uir iuſticiæ gloria clariſſi/mus. Hic à Florentino populo in Italiam uocatus eſt, ut Ioannis Galeatij (quem Venceſlaus pecunia accepta ducem Mediolani dixerat) potentiam comprimeret. Comparato igitur fortiſſimorũ militũ exercitu, in Italiam de/ſcendit, & agrum Brixianum ad Benaci lacus oram ingreſſus, copijs Galea/tij congreditur. Vbi fugam Italis perfide cientibus fractus, Tridentum ſe re/cepit: unde uocantibus Venetis Paduã eſt delatus. ad quem Florentini ora/tores ſumptuoſiſſimo apparatu, ſed copias minus egregiè inſtructas ut bel/lum reſumeret, tranſmiſerunt. Videns optimus princeps, Florentinos copia/rum paucitati pecuniarum quoq́ paululũ addidiſſe, in Germaniam redijt, ſinens Italos ſuis ſe militibus conficere. Moritur Robertus. MCCCC.X. & in choro eccleſiæ ſancti Spiritus Heidelbergeñ. ſepelitur, cum hoc epigram/mate ſarcophago inciſo. Robertus Bauariæ dux co. rhe. Palatinus, Roma/norum rex iuſtus, pacis & religionis amator, dignus deo uiſus, qui pro iuſti/cia pateretur, huius ſacræ ædis & collegij inſtitutor, hic cum caſtiſſima coniu ge Elyzabetha, Norici montis Burggrauia quieſcit, uita functus anno Chri/ſti M.CCCC.X. Kalen. Iunij. XV.

De Sigiſmundo Magnificentiſſimo Imperatore, deq́ teſtimonio in eius laudem Ioannis Gerſon. Cap. XLVIII

Succeſſit huic optimo principi in imperiũ Sigiſmũdus Hungarorum rex. Ad quod regnũ adoptatus fuit à Ludouico Hũgarię rege ſine liberis de/functo: & Carolo eius ex fratre nepote, quẽ proceres Hũgarię ex Neapolita no regno, cui imperabat Ioãna cũ uiro expulſa, acceſſierãt, à regina quę odiũ diſſimulauerat obtrũcato an. ſalutis. MCCCLXXXV. Is Sigiſmũdus cum

doctrina tum humanitate, tum multarum noticia princeps fuit clariſſimus: ſæpius cum Turcis pugnauit,terra mariq́ꝫ,duos & triginta Turcorum regulos ſecuri percuſſit. Tum imperator deſignatus ægreferens eccleſiæ Chriſtianæq́ꝫ plebis labem (quam poſt mortem Gregorij XI ambitione & ſuperbia gallicoq́ꝫ faſtu contraxerat) Vrbano VI. & Gebennenſi cardinali ad pontificatum ſuffectis:cum Itali & Germani Vrbanum:Galli & Hiſpani Clementem ſequerentur,aggreſſus eſt facinus Auguſto digniſſimũ magni excelſiq́ꝫ

Concilium Conſtantien. animi. Peragratis em̃ Europæ prouincijs ſingulis regibus principibuſq́ꝫ domi conuentis,effecit, ut cõcilium ex omniũ pontificum ſequelis ad Conſtantiam Germaniæ urbem haberetur. Inter multa aũt quæ triennio toto ſumma grauitate à patribus conſtituta ſunt:illud accuratiſſime ac ſpiritu ſancto indubie autore decretum fuit,ut qui eo in conuentu pontifex crearetur quinto:& ſucceſſores deinceps ſinguli VII. quoq́ꝫ anno : pro ſeruanda Chriſtianorum unione generalia celebrarent concilia : in quibus liberum foret quæcunq́ꝫ in rem Chriſtianam uiderentur corrigere,addere, immutare: præſertim in capitibus,quæ dum nutant membra,labãt.Creatus eſt tum omnium

Martinus V nationũ ſuffragijs Otho Columna patricius Romanus pontifex Martini V (ut fit) nomine deſumpto:ſpretis Petro Luna uiro doctiſſimo,Angelo Veneto,Corario,& Baltheſare Coſſa patria Neapolitano:quorum primus Benedicti XIII. Secũdus Gregorij XII.ultimus uero Ioannis XXIII nomen in pontificatu deſumpſerat. Venit tandem Sigiſmundus in Italiam per Belitionam ingreſſus : inde à Philippi ducis copijs pompa Cæſare digna Mediolanũ deductus, accepta Mediolani ferrea corona, Romam proficiſcitur. uana ſpe Philippi multa promittentis(ut perfidis quibuſdam Italis mos frequens eſt) ſæpe deluſus, auream coronam ab Eugenio recepturus ſubſtitit Senis per mẽſes aliquot,in gratiam pontificis rediturus:quem eo quod morigerus Philippo Mediolanenſi fuiſſet læſerat. Poſt uarios itaq́ꝫ hominum utrinq́ꝫ miſſorũ conatus, tandem Caſpare Slicchio Sigiſmũdi epiſtolarum magiſtro oratore miſſo (qui prima legatione re infecta redierat) impetratũ extitit,ut Sigiſmundus Romam ueniret imperiali diademate,coronaq́ꝫ ſublimandus. Ingreſſus eſt igitur urbem ad diem Kalendarum iuniarum XI. populo Romano cum ingenti illum pompa deducente ad ſcalas uſq́ꝫ baſilicæ diui Petri. Pontifex cum cetu Cardinaliũ obuius comiter eum excepit:ac prĩdie earundem kalendarum ſolenniſſimis ceremonijs coronatum, Imperato-

Baſilea rem Auguſtumq́ꝫ ſalutauit. Abiens tum Roma Baſileam petijt: diſſidioq́ꝫ

Eugenius IIII patrum,qui tum ibi concilium à Martino V indictum & decretum & ab Eugenio confirmatum approbatumq́ꝫ(Platina teſte)celebrabant, ab Eugenio diſſidentium ſedato:rebus Hungaricis rite diſpoſitis Bohemiam ingreſſus: Pragam peruenit, anno M. CCCC. XXXVI ab ortu ſaluatoris noſtri,ubi ſummis honoribus exceptus eſt:quem pauloante Bohemorum hoſtem cer-

ſebant

ſebant. Hic Sigiſmundus cum mœrore dicebat ſeſe erubeſcere propter ignorantiam principum electorum, qui Latinas literas neq; legere neq; intelligere poſſent. Habuit ſemper in precio literas & literatos, quos ſupra illos qui genere tantum ſunt nobiles, in ſua curia honorabat & locabat. Interrogatus cur id faceret, nobilitatemq; & illuſtri natos genere contemptui haberet, Reſpōdiſſe fertur: Iure ego illos colo, & cæteris mortalibus præfero, quos natura parens & deus ſingulari donauit ingenio. Subijciens illos ſolos à natura & deo poſſe creari, In ſua autem poteſtate ſitum, ut nobiles titulo & prædijs faceret: quocunq; placeret momento. Is etiam Sigiſmundus, quod præterire nolo, in conſilio Conſtantienſi reprehenſus à Cardinale Placentino, q; contra grammaticorum præſcripta, uerba quædam pronunciaſſet: non minus ſcite quàm feſtiuiter ait: Placentine ſi ſupra leges ſumus, quare ſupra grammaticam eſſe non poſſumus? Placentine Placentine, quibus places, placeas, mihi non places. Latinum autē Sigiſmundū fuiſſe & ſapientē, Chriſtianiſſimus Pariſienſis gymnaſij Cancellarius Ioannes Gerſon teſtis eſt, qui inter alia de Sigiſmundo ſic loquitur: Sereniſſimus rex Romanorum ſemper Auguſtus, priusq; recederet ab hoc concilio ad locū conuentionis cum rege Aragonum, & Petro de luna, orationem ad deputatos habuit, omni religioſa pietate, & uera chriſtiana religione pleniſſimam: quam his auribus non ſine pia compunctione lætus audiui. Idemq; Theologus Io. Gerſon alio quodā in loco ſic ait. Vellem daretur hic ſpacium, quo Sigiſmundū Romanorū regem comparare liceret ipſi Dauidi. Eum namq; incredibilis labor actiuæ uitæ iugiter exercet, in quo nihilominus ſpiritum deuotionis habere compertum eſt per collocutiones deuotas, uſq; ad compunctionē lachrimoſam audientium: his oculis uidi & ſenſi, laus erit hæc Sigiſmundi ſempiterna. Multi uero noſtræ tempeſtatis principes literas odiunt, Latinum ſermonē (etiam ſi ſciant) loqui erubeſcunt. Quoniam aſſentatores & calamiſtrati qui principibus noctes & dies (ſicut ſanguiſugæ) cohærent, auertunt innocentiſſimos eorum animos, dicūtq; eſſe indecorum principi, diſcere & loqui nobiliſſimā linguam. Timent enim impudici canes, & mancipia diaboli, ſi principū ſpiritus inuadat ſanctus ardor ſapientiæ, ſtudij literarum, prudentiæ, uirtutū, hiſtoriarum, ſeſe qui barbarie pleni ſunt contemptum iri: doctoſq; & graues uiros ſibi præponi: qui nihil didicere aliud quàm aucupio, uenatu, furore, blaſphemia, crudelitate, luxu, ocio, ludo, libidine, humani ſanguinis eccleſiaſticarum rerum ſiti, & omni ueſtium, uerborum, operum leuitate, calamiſtraturaq; noſtram nationem infamem deſpectamq; reddere, ac mirum in modum apud exteros contemptam & abiectam. Perſuadent etiam principibus noſtris hæ ſanguiſugæ poſſe Reſp. feliciter gubernari, abſq; doctis & literatis hominibus: neſcientes quod ſcribit Iulius Capitolinus hiſtoriographus elegantiſſimus, Marcum Imperatorem ſemper in ore habuiſſe, illud

Gerſon

H diuini

diuini Platonis.Florere ciuitates ſi aut philoſophi imperarent, aut imperatores philoſopharentur.

De Alberto Auſtrio Bohemiæ & Hungariæ rege,in Romanum regem electo. Ca. XLIX.

MOritur tandem Sigiſmundus,morbo ætateq́ꝫ confectus: Albertũ Auſtriæ ducem generum ſuum,& uirtute præſtantem, & nobilitate ſublimem,regnorum relinquens hæredẽ, quem ſtatim nobiles Hungariæ Bohemorumq́ꝫ regem ſalutauere. Poſtq́ꝫ uero Sigiſmundo parentatũ extitit, Albertus in Alba regali cum coniuge ſua Eliſabetha, ſummo conſenſu applauſuq́ꝫ populi coronatus eſt. Inter hæc electores imperij apud Francofordiam conuenientes,rem Romanã Alberto demandant:quam ſine Hungarorum conſenſu ei acceptare non licuit:id enim eis promiſerat,cum ſe regem ſuſcepere. Poſtremo multis utrinq́ꝫ habitis conſultationibus,proceres Hungarorum Friderici ducis Auſtriæ tunc adoleſcentis,hodie imperantis,precibus uicti,aſſenſum præſtitere:imperium ſumma Germanorum congratulatione, ab Alberto eſſe ſuſceptum. Praſcon interea factionis hæreticę caput, Polonorum regis fratrem XIII annos natũ regem appellat: qui acceptis à fratre auxiliaribus copijs Alberto Bohemiam ingredienti aliquãdiu reſtitit, nunq́ꝫ auſus tamen pugnæ facere copiã:relicto tandẽ Vlrico Ciliæ comite, qui regnũ gubernaret, Albertus in Sleſiam peruenit. Vratiſlauienſibus uero(ea eſt ciuitas nobilis ac potens & Sleſitarum caput)Albertũ Marchionẽ Brandenburgenſem petentibus belli ducem dedit,qui Poloniam ſæpe infeſto exercitu petẽs,longe lateq́ꝫ prædas egit. Per idẽ tempus Deſpotus Seruiæ cum ſacerdotibus & nobilibus in Hungariam profugerat, Turcorũ impetum ueritus:uno tamẽ filio relicto,qui Synderauiam caſtellũ in ripa Danubij ſitum, & à Turcis obſeſſum tueret. Albertus ab Hungaris inuitatus, obſeſſis opẽ laturus Budam petijt,aduerſus Turcos exercitũ ducit: qui iam caſtello capto aufugere. quo reſcito Albertus dimiſſo exercitu Budã redijt, ubi ob calorẽ æſtatis uehementiorẽ morbũ cõtraxit.tandẽq́ꝫ in Auſtriã iturus in rure quod Longũ dicitur,cõdito teſtamẽto VI kal. Nouẽbris deceſſit. Princeps clemẽtia,liberalitate,ac fortitudine clarus,& qui cęteris rebus longe religionis ſtudiũ antepoſuit. Regina Elyſabetha Sigiſmundi filia VIII kalen. Martij iam filium ex Alberto pepererat Ladislaum nomine, cui poſtea utrũq́ꝫ regnum paruit.

De Ladislao Alberti filio,& de integritate Alberti Bauarię ducis. Ca. L.

ALberto tamen mortuo Bohemi de rege diſceptantes(licet regina filiũ regem natũ in cunabulis oſtenderet)in uarias partes ſcindũtur: nõnullis perſuadentibus,ut Sigiſmũdi & Alberti regũ meminerint:nepotẽ filiũq́ꝫ Ladislaũ ne reſpuant, cõtra ius gentiũ paternã hæreditatem puero ne adimant,fœdera cũ Auſtralibus percuſſa ne uiolent,pupilli atq́ꝫ orphani miſereantur

reantur. At in contrarium ij, qui Albertũ regem oderant, proponunt regem à regendo dictum, qui regendus ſit regem uocari nõ poſſe. Vicit hæc ſententia. Albertus itaq; Bauariæ dux maiore procerũ uoto rex declarat, qui apud Venceslaum quondã nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur primores regni ad Albertum, inter quos Vlricus Roſenſis, homo ſe tempori accõmodãs: ptius enim partes Alberti regis fouebat. Albertus uero Bauariæ dux ea uirtute atq; animi moderatione uſus eſt, quæ poſtquàm reges eſſe cœpere rariſſima ſemper fuit. Nã uenientibus ad ſe Bohemorũ legatis, amplũ & nobile regnum offerentib. gratias egit, qui ſe unũ ex omnib. regem elegiſſent: multa ſe idcirco Bohemis debere. At cũ regis Alberti filius extet, indecorum eſſe cũ alterius iactura regnum quærere: paternã hæreditatẽ nulli auferendã: qui pupillos ſuo iure ſpolient deo atq; hominib. inuiſos. Quàm præclara ſententia iuſto atq; optimo principe digna: hic Albertus Bauariæ dux, Bohemorum rex eſſe potuiſſet: ſed quia iure nõ potuit, aſſumere recuſauit. Si idem noſtri hodie principes efficerent, ut nulli ſuũ contra deũ & præter iuſtitiã aufferrent, dominandi libidine incitati, pax uigeret, iuſtitia creſceret, charitas ſeruaretur, pauperes nõ interirent: pacta & fœdera manerent illæſa, Chriſtiana uirtus in Turcis augeretur, principibus ad ſuperos pateret aſcenſus, qui ſua uiolentia & iniuſta principatuũ & dominiorũ amplificatione ſeipſos in ſtygiam paludem præcipitant atq; demergunt.

De Friderico Auſtrio III Romanorũ Imperatore. Cap. LI

FRidericũ Auſtriæ ducẽ electores Cæſarem decernunt, qui & tutorẽ Ladislao ſe præſtitit, magnaq; cũ integritate ei muneri præfuit. Tandẽ inſidijs, diſceptationib. multis bellis etiã Bohemicis, Hungaricis, & Auſtralibus fatigatus, adoleſcentẽ præſtantiſſimæ indolis regnis ſuis tradidit: quẽ nõdũ principatus iniciantem Bohemi per Georgium Podiebratium & Rochezanam hæreſiarcham (quod Fridericus uir integerrimus ſemper ueritus fuit) ueneno interfecere: qui ſolus patriæ ſpes, & fideliũ defenſor futurus ſperabatur. Fridericus ad imperium legitimis ſuffragijs ſuffectus, compoſitis ſtatim Auſtriæ rebus: primo quoq; tempore legẽ promulgat, qua cunctos ſub imperio degentes, ad pacem minis pœniſq; cõpellit. tum animũ ſedulo applicat ad ſciſſionẽ tollendã, quæ inter Eugeniũ pontificem, & cõciliũ Baſilienſe ſuborta fuerat: in quo conuentu Amedeus Sabaudiæ dux (reprobato Eugenio) in pontificẽ per patres declaratus fuerat: qui ad eam rem ſuaſu Philippi ducis Mediolani hoſtis Eugenij inducti, Amedeũ ipſum, Felicem uocatum, pontificem creauere. Eugenio tamen uiuo res ſubdole orta ſopiri nõ potuit, quãuis crebris legationibus, prudentiſſimorũq; deniq; principũ conſultationibus ſæpius laboratũ ſit. diſſolutio tamen concilij facta fuit, tum peſte, tum bello quod Eugenius Suitenſibus & Baſilienſibus (ut Platina ſcribit) indixit per Lodouicum Caroli regis Franciæ filium, quem Delphinũ dicũt: qui uictorem exercitum Anglis ex regno deturbatis, in Baſilienſes per Sequanos

 ingreſſus

ingreſſus traduxit in Germaniã:uictiq́ꝫ prælio haud incruento (ſubſidiaria
manu Suitum,quę Baſilięſibus ex omnib. Suitũ pagis ſelectiſſima ſubſidio
miſſa fuit)mille & quingentis peditibus occiſis Germanos ſe uiciſſe (ut mos
eſt populo)omnes iactãtes. quãuis triginta Gallorũ milia in paucos Suiten
ſes duo forſitan milia irruerint,tamen Suitenſes quaſi leones per omnẽ exer
citum uagantur,cedunt,ſternunt:& nõ in ſpem uictoriæ,ſed in mortis ultio-
nẽ pugnant, nõ tam uicti q̃ uincendo fatigati,prius tamẽ octo milibus Ar-
meniacorũ occiſis ceciderunt. Quatuor Armeniaci Heluetiũ unum inſeque-
bantur:quem cũ telo cõfodiſſent ſtrauere,& in corpus exanime graſſabant̃.
Tum alter Heluetius huius comes arrepta bipenne in quatuor illos effœmi-
natos Gallos fertur.Ex quibus duos obtrancauit,alios uero in fugã dedit,ac
deinde ſemianimũ corpus ſuper humeros recepit:& inuitis hoſtib. portauit
ad ſuos.Qꝫ glorioſa uictoria Gallorũ,qui non uirtute, ſed multitudine ſupe
rarunt,ſicut ipſi ſolent,& de eis Vegetius ſcribit.Miror Lepontios, ſiue Sui-
tenſes paratiores eſſe ut ſequãtur ſigna regis Gallorũ,q̃ Romanas aquilas,
cũ tanta immanitate,tamq́ꝫ lugubri & cruenta ſtrage ſuperiores Gallorũ re
ges abſq́ꝫ iuſto bello ſine cauſa,innocentes eorum patres,& auos,patruos,&
auunculos affecerint & obtruncarint. Miror etiã quoſdã ex noſtratibus, qui
cupiunt Gallos Germaniæ dominari,quos ego admonitos uelim, ut quis fi
nis inde ſequeret̃,diligẽter cogitẽt:neq́ꝫ poſt factũ(q̃d ſtultiſſimũ eſſe Cice-
ro affirmat)dicãt:Nõ putaramus id, quod crebro fatua res eſt negotio pera
cto cõſiliũ quęrere,& acta agere.Qui principib.noſtris perſuadent gratiã ini
re fœderaq́ꝫ percutere cũ externis regibus,ſi nihil aliud agũt,id ſaltẽ efficiũt,
ut nuncij & oratores facti,alienas terras uideant : uiatũ ſolatio tædiũ leuent,
& donaria forſitan ſecũ aſportent.Optarem principes noſtros pituita nõ la-
borare,ſed mutuam inter ſeſe concordiã fouere,quo ſolo patriæ ſalutem,ſibi
decus , poſteritati gloriã, ac in quoslibet hoſtes præcipue Turcum collectas
inuictasq́ꝫ uires cõpararẽt.Nihil utilius nihil felicius credidit Cornelius Ta-
citus Romanis optari poſſe,q̃ ſi eorũ inimici inter ſeſe diſſiderent & alterca-
rẽtur.Maneat,inquit Cornelius,quæſo,duretq́ꝫ, gentibus ſi nõ amor noſtri,
at certe odium ſui,quando urgentibus imperij fatis,nihil iam præſtare fortu
na maius poteſt,q̃ hoſtium diſcordiã. Miſſa iſtæc.Gallorũ rex Ludouicus
quũ Delphinis cũ ſuis Armeniacis,& cæteris gẽtib.uniuerſos Alſatiæ uicos,
& nõnullas ciuitates,dolo,proditione,blãdimentis intrauit,fidẽ ægre ſerua-
uit.Alſatiã omnẽ (ea tẽpeſtate Cerere & Baccho locupletiſſimã) miſerè ua-
ſtauit.ædes,domos,caſas ciuiũ,pauperũ uiduarũ,orphanorũ,puerperarum,
atq́ꝫ ipſa dei noſtri ſacratiſſima templa,igni ſuccendit . Anno ſalutis noſtræ
M. CCCC. XLIIII atq́ꝫ ubi ſatis ſęuitum eſt in noſtros,cum omnia uitæ
alimenta uoraſſet , & omnem libidinem in ruinas ędificiorum expleuiſſet,
mutilum fractumq́ꝫ exercitum in Gallias cepit traducere) uix tertia adhuc
parte ſalua,incolumi reſtanteq́ꝫ.Neq́ꝫ illam quidem partem (quantulacũq́ꝫ

ſupererat

ſuperetat) integram & illeſam potuit ad ſua reducere: quãuis crederet Alſati cos uſqueadeò perculſos & attonitos, ut nec quiſpiam eorum à ſecretiſſimis ſuis penetralibus, prodire foras auderet.

De triumpho & uictoria ciuitatis Seletſtadij in ultimam Delphini cohortem. Cap. LII

CVm enim Delphinus cum copijs quæ ſupererant, diuiſis tamen exercitibus in Galliam redire inſtituiſſet, ultimã eius cohortem (quæ prædas paſſim ab Alſatibus direptas tutò ſperabat ad Galliam inferre) Seletſtadiẽſes ciues, & magna præſertim eorum cohors, qui ex uicis & uillis eò tãquam ad aſylum fugerant, quibus una ſalus fuit, nullam ſperare ſalutem, ſeſe denſis ſaltibus & præruptis nemoribus abdentes, inſperatoq́ ex inſidijs erumpentes duce & primipilo Conrado (quem Longum uocabant) ſecũdis auſpicijs obtruncarunt, ac ſpolia quæcunq; feliciter ademerunt, eaq́ in uicum imperij Romani Seletſtad cum magno plauſu glorioſe inuexerũt. Belli quoq; ſigna plurima magnifice per noſtros conciues à Gallis capta, in templo parochiali, ut omnibus uidenda pateant, erecta ſunt, in tanti triumphi memoriã ſempiternã. His rebus cõcilio diſſoluto diffractoq́ neutralitas (uti dixere) ſchiſmaq́ Nicolao quinto pontifice Romæ à Cardinalium ſenatu electo, Friderici Cæſaris induſtria, religioniſq́ ac pacis amore tũ ceſſauere. Floruere ſub Friderico tertio Germani ingenio præſtantiſſimi tum in Theologia, tum in mathematica & aſtrorum ſcientia, humanitatiſq́ literis non ſolum Latinis, ſed etiam Græcis, quales fuere (ut aliquos ſaltem & perpaucos nominemus) Nicolaus de Cuſa Treuerenſis, Cardinalis ſancti Petri ad uincula, & epiſcopus Brixinenſis, cuius doctrinam omnifariam, eloquẽtiam ſingularem, ingenium perſpicaciſſimum, Ioannes Andreæ Alerienſis epiſcopus eleganti quadam epiſtola laudauit & extulit. Hic Nicolaus de Cuſa multa in mathematicis, multa in Theologicis diſciplinis cõſcripſit. Cardinalatũ doctrina & uirtutibus meruit. Obijt Tuderti, anno ſalutis noſtræ M. CCCC die undecimo Auguſti. Eius cadauer Romam aduectum, & in eccleſia ſancti Petri ad uincula humatum eſt. Floruit & ea tempeſtate Iacobus Teutonicus ordinis Carthuſienſium, uir diuinarum ſcripturarum eruditiſſimus, dubiorum cautiſſimus interpres, uita & cõuerſatione deuotus, hac tempeſtate multa ac uaria edidit opuſcula: de anno Iubilei, de cauſis paſſionum, de moribus Chriſtianorum, de triplici ſtatu hominum, & multa alia clariſſima opera quæ numerare eſſet longiſſimum. Dionyſius natione Teutonicus, & ipſe Carthuſienſium ordinis profeſſus, uir & Theologia atque alijs diſciplinis eruditiſſimus hac tempeſtate claruit. Qui cum eſſet ingenio ſubtilis, & eloquio diſertus, tot & tanta ſcripſit, ut numero opuſculorum præter diuum patrem Auguſtinum apud Latinos parem habuerit neminem. Laurentius Teutonicus patria Colonienſis Theologus atq; philoſophus maximus, diſputator acerrimus, gymnaſium Pariſienſe, quod in Gallijs celebratiſſimum eſt, legendo,

Der lãg Cuonrat. Erat minister publicus ciuitatis Seleſtadienſis

Nicolaus de Cuſa

Iacobus Teutonicus

Dionyſius

Laurentius

docendo,diſputando, ac uarios libros ac tractatus componẽdo egregie illuſtrauit. *Henricus* Henricus natione Teutonicus patria Coloniẽſis, præclarus fuit theologus & declamator,haud ignobilis,homo admirandæ ſanctitatis.De præceptis decalogi,de tribus partibus pœnitẽtiæ, & multa alia opuſcula edidit. *Ioannes abbas* Ioãnes abbas in monaſterio Nuicellẽſi in Theologia & iure Canonico eruditiſſimus.Scripſit opus inſigne & præclarum,quod prænotauit Canonum & Bibliæ concordantia. *Benedictus Saxo* Benedictus Germanus patria Saxo,ex Halli oppidulo ortus,oriũduſq́, in philoſophia & Theologia atq; alijs liberalibus diſciplinis habitus fuit clariſſimus. *Laus Gymnaſij Erphord.* Apud Gymnaſium Erphordiẽſe, q̃d apud nos Germanos principẽ locũ obtinet,multa dictauit opuſcula, doctrinæ nõ protritæ,nec lectionis ſpernendæ,ut ſunt eius commentaria in Geneſim, in Exodum,in Leuiticum,in Deuteronomium. *Georgius Purbachius* Georgius Purbachius Viennę mathematicam docuit,& in eo diſciplinę genere pulchra uolumina reliquit. *Ioannes de Monte regio* Ioannes de Monte regio Georgij Purbachij diſcipulus,uir & Græca & Latina lingua peritus, cuius ingenium in mathematicis & aſtronomicis diſciplinis etiam doctiſſimi Italorum extollunt & laudant, ut Picus Mirandulanus comes in libris contra aſtrologos.Is multa ſcripſit in Gerhardũ Italum, natione Cremonẽſem,quę & grauia ſunt & erudita. Scripſit præterea Ephemerides.Mortuus eſt Romæ accitus à Sixto quarto ponr.max.ut emẽdaret paſchalem Dionyſij compotum. *Ioannes Vueſalia* Ioãnes de Vueſalia ſacerdos, Theologus, & philoſophus acutiſſimus Erphordienſe ſtudium uarijs libris à ſe editis,& lectione publica mirifice decorauit.In eodem etiam ſtudio,& eodem tempore floruit Luttea doctor inſignis. *Rodolphus Agricola* Rodolphus de Grunigẽ natione Friſo uulgo Agricola cognominatus, philoſophus fuit & rhetor atq; poëta eminentiſſimus,Grææ,Latinæ, atq; Hebraicæ linguæ nõ imperitus, cuius ingeniũ & eruditionem,& ſummã morum innocentiam ipſi Itali laudauerunt.Extat Hermolai Barbari uiri eloquentiſſimi in eundem Epitaphiũ Rudolpho noſtro teſtimonium præbens,quod hic ſubnotatum eſt,

Inuida clauſerunt hoc marmore fata Rudolphum
Agricolam,Friſij ſpemq́; decuſq́; ſoli.
Scilicet hoc uiuo meruit Germania,laudis,
Quicquid habet latium,Græcia quicquid habet.

Illuſtrauit & legendo & docẽdo gymnaſium Heidelbergenſe,in quo obijt Anno 1486.die 28.Octob.Ex Hebræo Pſalteriũ tranſtulit, ex Græco autem quædã Platonis opera,Dionyſium Areopagitã quo minus traduceret, morte eſt impeditus.Compoſuit & alia multa. *Petrus Schottus* Petrus Schottus, patria Argentinenſis, conterraneus noſter in literis politioribus Rodolpho Agricola uſus præceptore, Bononiæ Pontificias & Cæſareas leges ſitienter hauſit.In Academia Pariſienſi philoſophiam & Theologiam didicit.Fuit in his omnibus eruditiſſimus,nec Græcas literas ignorauit. Scripſit multa, quæ paſſim circumferũtur.Mortuus eſt argentinæ in natali ſolo, Anno ætatis ſuæ XXXI.

Sepultus

Sepultus in æde ſancti Petri Iunioris, in qua Canonicus fuit. Mihi quoque ſumma amicitia iunctus extitit, & meum Thomam Vuolphium iuniorem ex baptiſmatis fonte leuauit. Cōradus de Zabernia oppidulo ad quartum lapidem ab Argentina diſtante, ipſum Amphionem in Muſica ſuperauit. Scripſit de Monochordio librum unum. De modo bene cantandi librum unum, & ſermones uarios, quæ omnia & ingenij, & doctrinæ ſuæ magnitudinem præ ſe ferūt. Fuit idem ſacerdos, & homo magnæ religionis, & exempli recti. Henricus Friſo Carthuſiēſis ſcripſit Chronicam ſui ordinis, librum de nouitiorum inſtructione, de uita Chriſti librum unum, & multa alia. Nicolaus patria Moguntinus, philoſophus ac Theologus fuit clariſſimus, ob eius ingenium & doctrinam Friderico Auguſto fuit chariſſimus. Edidit commentaria in libros Sententiarum, & alia quædam non abſurda. Iacobus Stralem ſub hoc Friderico philoſophus & Theologus, fuit in ſtudio Colonienſi maximus ſenex, Theologiam glorioſiſſime docuit. Compoſuit acutiſſimas quæſtiones in Apocalipſim Ioannis apoſtoli. Gabriel Byel Spirenſis, Theologus fuit magni ingenij & doctrinæ, legit in Gymnaſio Tubingenſi cum ſumma gloria. Compoſuit commentaria in libros Sententiarum, & quædam annotamenta ſuper Canonem miſſæ. Et hos paucos ex multis numeraſſe ſufficiat. Vt autem ad Fridericum Cæſarem redeamus, fuit is Imperator pacificus, quietus, admirandæ patientiæ & manſuetudinis, clero & eccleſiaſticis nequaquam inimicus.

Conradus de Zabernia

Henricus Friſo

Iacobus Stralem

Gabriel Byel

De prudentia rei militaris. Cap. LIII

VT ad rem de qua ſcripſimus reuertar, ſine controuerſia quæ ſentio dicam, adminiſtratores bellorum (quos ueteres Imperatores appellauere) Germanos iure optimos eſſe & fuiſſe dijudicandos. Si enim exercituum copiam, metandorum caſtrorum peritiam, ſignorum collationem acierū inſtructionem, ordinū pertinacem obſeruantiā, oppidorū ſolertem oppugnationē cōſideres, ac cōmeatuū facilitatē frugalitatēq; & ſtratagematū, inſidiarumq; faciēdarū & uitandarū occaſionē, neq; Athenienſiū Miltiadē Cononis filiū, neq; Themiſtoclē Neoclis, neq; Ariſtidē Lyſimachi, neq; Cononē Miltiadis Alcibiadē Cliniæ, neq; Thraſibulū, Cononē, Iphicratē, Chabriā, Timotheūq; Germanicis Imperatoribus cōparabis. Cedāt Lacedæmonij, Leonidas inclytus rex, Pauſanias magnus homo, ſed in omni genere uitæ uarius, Lyſander qui Athenienſiū remp. deſtruxit, tyrannidemq; Athenis induxit, Ageſilaus optimus rex, cum à cæteris ſcriptoribus, tum à muſa Attica Xenophonte Socratico collaudatus. quid thebanum Epaminundā quē & muſicen didiciſſe egregieq; ſaltaſſe cōperimus, quod multis à perſona principis alienum uidetur, qui alienos mores ad ſuos referunt, & quæ eis leuia uidenť pari modo apud cæteros arbitrātur eſſe, ſed græcanicum eſt etiam in olympia uincere, Epaminundam dico Pelopidamq; num Germanis comparabimus? Quid de Philippo Amyntæ filio, Alexādroq;, Antigono, De-

metrio, Seleuco, Lyſimacho, Ptolemæo, innumeriſq; alijs, qui ab Alexādro ueluti ex equo Troiano prodierunt. Habeant Pœni, Hamilcares, Hannibales, Aſdrubaleſq;. relinquant nobis Henricos, Othones, Carolos, Cōrados, Fridericoſq;. De Aſſyrijs, Perſis, Parthiſq; non eſt quod dicam, cum principum noſtrorum ſerui libertiq; illis Ventidios præſtare queant. Poſſem hic mille numerare Germanos, qui humili loco nati, nullis opibus, ſed ſola militaris rei pericia & fortitudine ſubnixi, apud exteras gentes immortalem gloriam ſunt conſecuti. Sic noſtra ætate Martinus Schuuartzius nouus homo, ſed inſtar Marij in armis acer fuit & bellicoſus: cuius pugnæ & uictoriæ in conuiuijs Britannorum (quorum tamen hoſtis fuit) creberrimè ad lyram cantantur.

Martinus Schuuartzius

De triumphis Germanorum, quodq; eorum auxilio Romani quoq; triumpharint, & quod ipſi quandoque Romanis dominati ſunt. Cap. LIIII

DIcam igitur quod ſentio, Germanos omnium gentium uictores, uictricemq; gentem, nedum à Romanis, qui omnium gentium præſtantiſſimi uictores triumphatoreſq; fuere, uictos: & ſi partem aliquam Germaniæ uicere, non tamen ſine Germanis uictoria potiti ſunt, ſed Germanis militibus totius mundi populos deuicere. Merito igitur gentem uictricem dixerim, cuius auxilijs alij certauere. Ipſi in toto liberi, tandem florentiſſimā Romanorum rempublicam aggreſſi, quod ſtipendijs militiaq; meruerant, imperium, & totius orbis monarchiā ſibi ſubdidere. Vera nobilitas, uera libertas, & in militari diſciplina fides, robur, fortitudo, conſtantia apud Germanos ſunt. Hiſtoricos mirari ſoleo ueteres probatiſſimos (non hos nouos, qui aſſentatores potius appellandi ſunt) quibus cum lex prima ſit, ne quid falſi dicere audeant, deinde ne quid ueri taceant, ne qua ſuſpitio gratiæ ſit in ſcribendo, ne qua ſimultatis, quod cum de Germanis ſcribunt, uitia narrare ſoleant (& ea quidem minima) uirtutem uero quaſi cum faſtidio celebrant, uel non debita laude pronunciant, uel ſilentio prætereundo obticent. Quare optime Alexandrum dixiſſe legimus, cum Achillis ſepulchrum contemplaretur, ô Fortunate adoleſcens, qui uirtutū tuarū præconem Homerum inueniſti. Si Germanis ea copia ſcriptorum fuiſſet, quæ fuit Imperatorum, non Scipiones, non Catuli, non Metelli frequentius in oratorum ore uerſarentur, quàm Germanorum & duces & Imperatores, atq; maximarū urbium expugnatores: quorum tanta copia, tanta multitudo fuit, ut ſi quiſpiam domeſticas ſolum res bellicas narrare inciperet, Liuianum codicem ſcriptis ſuis exęquaret.

De Friderico Bauariæ duce Philippi Moderni patruo & tutore. Cap. LV

SOla Friderici Bauarorum ducis uictorioſiſſimi facinora, propriam hiſtoriam flagitarent: qui Philippi principis Comitis Rheni palatini tutor &

patruus

patruus,raptores & pdones in primis exterminauit,eorũq; arces ſolo æquauit, terrarũ itinera uiolatorib.tutiſſima fecit, tres illuſtres & nominatiſſimos hoſtes deuicit,pridie Kalend.Quintiles, Anno Chriſti M. CCCC. LXII inter Rhenũ & Neccarũ miliario uno ab Heidelberga.ad hoc inſigne certamen Diecherus Iſenburgenſis,Maguntinus archiepiſcopus ſuppetias Friderico tulit.Morit Fridericus pie & catholice,corpusq; eius humatũ eſt in ſacello à ſeipſo extructo apud Cordigeros Heidelbergeñ. Cuius ſarcophago ſequẽs Epigrãma per circuitũ inſcriptũ eſt: Fridericus Bauariæ dux, Comes Rheni Palatinus,ſacri Romani imperij elector,ſalus patriȩ,prȩdonũ fulmẽ, tris illuſtres hoſtes uicit,principatum auxit,& pie uiuis exceſſit,Anno 1476. pridie Idus Decemb.Fuit eius uitæ ſocia uirtus,gloria mortis comes.

De alijs quibuſdam ducibus Bauarorum. Cap. LVI

FVit eidẽ Friderico pater Ludouicus princeps pius, q Chriſti amore Hieroſolymã petijt, Teutonicorũ ordini apud Pruſſiã auxilio fuit, Latinas literas(Catonis exemplo)ſenex didicit,quod audierat Sigiſmundũ imperatorem dixiſſe, pudore ſeſe affici ob principũ electorũ barbariẽ, qui latinarũ inertes eſſent literarũ,quas tamen neceſſario ſcire deberent.Fuit hic Ludouicus Roberti filius,quẽ inter Romanorũ reges poſuimus.Cuius pater eiuſdẽ nominis, duobus prælijs Saxones uicit, & Robertus auus Heidelbergenſe gymnaſiũ ex eccleſiaſticis prouentib. in Germania primũ & antiquiſſimũ, fundari & erectũ iri à ſummo pontifice impetrauit.Habuit quoq; Fridericus fratrẽ Ludouicũ principẽ pacificũ.Huic ſucceſſit Philippus. Patruelẽ habuit Fridericus Roberti regis nepotẽ, Albertũ Argentineñ. epiſcopũ, qui noſtra ætate non ſolũ cũ pace & manſuetudine terras ſuas gubernat, ſed etiã eccleſiȩ cui præeſt nõ modica iura,quondã alijs obnoxia reſtituit.Quod ego monitis Cancellarij ſuæ illuſtriſſimæ clementiæ redegi in ſequens carmen,

Ex ducibus bauaris Albertus epiſcopus iſtam
Inſtaurans arcem nobile fecit opus
Manſuetusq; pater patriæ,multo ære redemit
Vallem,cui nomen perflua Pruſca dedit.
Et quæ pro uoto poterant intrare Trebotes
Oppida cum pagis libera reſtituit.

Hoc idem ſoluta oratione hortatu meo ita expreſſiſti.

Albertus ex illuſtri Bauarorũ familia procreatus,Argentinenſis antiſtes hanc arcem carie & uetuſtate inter rudera penè obrutã priſtino decori munificentius reſtituit.Vallem eius fluminis quod incolæ Pruſcam uocant graui ære redemit. Arces ac oppida quæ ciuibus Argentinenſibus ſeruitutẽ ſeruiebãt ueluti alter Brutus libertati reddidit, Anno à natali Chriſtiano ſecundo & quingenteſimo ſupra milleſimum Alexandro VI Pont.Max. & Maximiliano Auguſto regnantibus. Valete poſteri.

Operis uiolator infelix eſto.

Ad Ludo-

Ad Ludouicum patrem Friderici redeo: cuius ætate ex Germania ſupra quadraginta milia equitum, ad Bohemicam ſectam expugnandam conuenisse traduntur. Aberat autem Ludouicus palatinus, qui comiti Videmontenſi contra Lotharingos opem tulit, miſſis ab eo in eius auxilium electiſſimis ex uniuerſo palatio militibus: qui miſeranda leuium quorundam Gallorum ſiue fuga, ſiue proditione circumuenti ſunt, deſerti ſunt, occiſi ſunt, anno ſalutis noſtræ M. CCCC. XXXI ſexto Non. Quintiles. Ad id bellum Videmontanum Ioannes Vuimphelingius patruus noſter adoleſcentē forma & nobilitate inſignem de Hohenſtein nuncupatum iuſſu amicorum ſecum duxit: horrendamq; proditionem pro ſua prudentia ſentiens, innocentiſſimum ephebum à ſtrage feliciter eripuit, incolumemq; in terras noſtras reduxit. Fuit ille adoleſcens ex nobilioribus patriæ noſtræ familijs ſatus, licet & aliæ quoque ſint altiſſimo ſtemmate fulgentes, qui & principes auos poſſint referre: ſicut eſt mi Thoma, Albertus ex familia Ratſamhuſen in Stein, theſeus tuus, quem tu ubiq; concelebras, utpote hominem & literis & ingenio, & armis clariſſimum. Magnam mihi uoluptatem affert mirū hoc Tetraſtichon Baptiſtæ Mantuani, ubi in amicitiā ueſtrā ita ſuauiter olim Bononiæ cecinit,

Fallor? an hi duo ſunt? duo ſunt, pluresq; duobus
    Hi duo, & hi plures, ſunt tamen unus homo
Corporibus duo, corde unus, cum uiribus addat
    Vnio, tres. ſic ſunt, tres duo, & unus homo.

Auſim hoc affirmare, me nihil in lingua latina repperiſſe quod his uerſiculis ſit terſius, qui uel ſoli ſufficiūt ad ueſtri nominis immortalitatem. Sed nunc de bello Burgundico paucula dicamus.

De bello Germanico cum Carolo Burgundionum duce. Cap. LVII

POſſem hic bellum afferre Germanicum cum Carolo Burgundionū duce magnanimo & potenti Maximiliani regis noſtri ſocero, qui Romani imperij loca ſitiens, Nuſſiam expugnare, Lotharingorum ducem uincere, & Alpinates, Alſaticosq́ue ſupprimere moliebatur. At illi Nuſſia conſtantiſſime multis menſibus reſtitit, duce ac patrono gauiſa Hermanno Haſſiæ tum Lantgrauio, hodie archiepiſcopo Agrippino: tandemq; Friderici Imperatoris tertij aduentu, abſque bellorum periculis, & abſque humani ſanguinis effuſione prudēter erepta. Carolus autem paulopoſt à Germanis tum Lepontijs aut Alpinatibus, tum Alſaticis, potiſſimum uero Argentinenſi Rep. ex cōſilio & ductu Petri Schotti prudentiſſimi ſenatoris. (Is eſt ille Petrus Schottus, qui poſtea filiū habuit eiuſdē nominis, cuius editiones & ingenij monumenta ubiq; expetuntur.) Reinhardo Lotharingiorū duci auxiliantibus, à Nanſenſi ciuitate pulſus, uictus & occiſus. Ignorabat enim Carolus (licet antehac perſæpe fugatus) non tā facile Germanos atq; leues

Nuſſia — *Hermannus Haſſo* — *Reinhardus Lotharingorum dux*

Gallos(quos pro nutu ſuo uſq; ad Pariſiorũ urbem uexauerat)bello uel abſterreri uel ſuperari poſſe. Verũ conſtantiam, magnanimitatẽ, rei militaris exercitationem, intrepidasq; Germanorũ uirtutes crebra ſua fuga, theſauri maximi diceptione apud Granſiam, terribiliq; ſuorũ ſtrage apud Murthã expertus eſt, & tandẽ apud Nanſen miſerrime occiſus Anno Chriſti ſuper M. CCCC. LXXVI. nonis Ianuarijs. Cecinit de hac re tritum diſtichon Ludouicus Dringenbergius præceptor meus. Granſiã Murtã

Oppida trina tibi dux Carole dura fuere,

In rebus Granſen, grege Murthein, corpore Nanſe.

De Conſtantia Germanorum. Ca. LVIII.

NEc ſolum Nuſſia Carolo conſtanter reſtitit, ſed aliæ quoq; Germanorum ciuitates, hoſtibus ſeſe obſidione prementibus, animoſe reluctatæ ſunt, adeo ut exercitus, moræ impatiens deſperata expugnatione ſępe caſtra ſoluere uideretur. Hanc conſtantiam uidimus in Vualshuda à Lepontijs, in Vuyſſenburgo à Friderico Bauarorũ duce, in Metenſibus à Lotharingorũ ducibus, in Brunſuiga ab eiuſdẽ nominis principibus, in Bopardia à Treuerorum põtifice occupata & afflicta. Nõ enim ſolẽt Germani, cũ obſidiõe premuntur facile hoſtẽ admittere, aut ſe in deditionẽ offerre. Quippe qui prouerbium iſtud exterorũ apprime deteſtantur & abhorrẽt, Viuat qui uincit.

De bellis Maximiliani. Ca. LIX.

MAximilianus Auguſtus, ipſo Alexandro magno uere dici poteſt militarior: Qui dum adhuc ephebus eſſet & imberbis, cum Gallis, Sicambris, Batauis, Morinis, Eburonibus: nunc eques nũc pedes in prima acie congreſſus, de eiſdem etiã glorioſiſſime triumphauit. Sub hoc Cæſare feliciſſime degimus, quo uno nemo in ſuos benignior, in hoſtes atrocior. Cuius pręclaras uictorias, Hermolaus Barbarus, & Marullus Conſtantinopolitanus, hic uerſu, ille proſa laudauit. Fortitudinẽ Cæſaris noſtri ipſi quoq; Pãnonij, mortuo Mathia Coruino eorũ rege, cũ magna calamitate (quod nemo ignorat) experti ſunt. Sed q̃d uetera memoramus? quid illud eſt? quod ſuperiore æſtate feliciter confecit? Vicit Bohemos, & in ipſa acie primus hoſtiũ telis ſe obiecit, omnesq; occidione occidit. Pręterea quoſdã Germaniæ principes di uitijs & copijs militaribus inſtructiſſimos, Romano imperio rebelles, penè funditus deleuit. Fuit profecto glorioſiſſimus triumphus, quem ex hac Bohemica ſtrage reportauit. Huic præclaro facinori & pluſquam memorabili, non ſine gloria interfuit Caſpar Vuolphius, qui ut Cæſari ſuppetias ferret. à S. P. Q. Argentinen. cũ quingentis peditibus in Bauariam miſſus, & illic ſtrenui ducis officio fungens, perinde ac alter Furius Camillus pro patriæ libertate fortiter depugnans, ex Bohemis opima ſpolia reportauit, quatuor militaria uexilla, ui & armis ex hoſtibus cepit. Ea in hanc urbem Argentinam magno totius populi applauſu aduexit, nunc in tẽplo maximo urbis

 noſtræ

noſtræ affixa uiſuntur. Huius in re militari peritiam, fortitudinẽ, fidem, agi-litatem, conſtantiam, in bello Cimbrico, Gallico, Britannico, Burgundico, Pannonio, Bohemico ſæpius Germana nobilitas experta eſt. Itaq; in ipſis caſtris, ab Alberto Saxonum duce, non ſemel militari cingulo donatus: Anno autem proxime tranſmiſſo: qui fuit à Natali Chriſtiano quartus & quingenteſimus ſupra milleſimum, à Maximiliano Cæſare inuictiſ. haud procul à Ratiſpona, una cum Philippo de Rechbergk eques auratus deſignatus eſt. & inſignia gentilicia ſibi & liberis & ſuis ex fratre nepotibus hoc eſt tibi chariſſime Thoma Vuolphi, fratribusq; tuis, ac omnibus ex eiuſdem legitime deſcendentibus, pro Cæſarea liberalitate, liberaliter decreta ſunt: non ita ut multis, qui nunquam in acie ſteterunt, nunquam caſtra uiderunt, nunquã deniq; tubarum ſonum (niſi in ſpectaculis) audiuerunt. Ab imperatore noſtro non fuit moleſtum, ad Caſparem Vuolphium patruum tuum diuertere, q; is Romanas aquilas, & tyro & ueteranus ſequutus, de imperatore, de Rep. noſtra, de literis ac literatis bene meritus, mihiq; amicitia non uulgari coniunctus. Igitur Vympfelingum hoc uiro in omni uita integerrimo, inuicto, infracto, præſtitiſſime nullus admiratione capiatur.

Philippus Rechberg

De bello Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ contra Venetos. Ca. LX

TAceo memorabile bellum Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ, In quo Veneti germanicam uirtutem experti ſunt. Dux exercitus Venetorũ Robertus Sanſeuerinas Italorum Achilles, una cum magna exercitus ſui parte, in flumine Atheſi ſubmerſus eſt. Cæteri partim uel deleti, uel occiſi, uel capti ſunt: partim ſibi ſalutem pedibus quęſiuerũt, prope arcem Biſenum, quod nobiles cognomento Trappi, incolunt. Facta eſt hæc ſtrages die Laurentij: Anno M. CCCC. LXXXVII. Senſerunt tum Veneti (ut alias ſæpe) quã periculoſum ſit cũ Germanis ferro ac armis decernere. Multi Itali à noſtris parua manu fuſi ſunt. Hoc memorabile bellũ Burckhardus de Anuuil Germanus, uir nobilis & egregius uerſu Heroico complexus eſt. Extat quoque Baptiſtæ Mantuani ad Andream Bentiuolum de eadem re elegans carmẽ. Roberti Sanſeuerinatis cadauer paucis poſt diebus inuentum ab Vdalrico de Frundſperg, tunc põtifice Tridentino, & eius ciuibus in æde Diui Vigilij honorifice tumulatur. Eſt in eum tale Epitaphium.

Italiæ uictor Seuerina ſtirpe Robertus,
Sigmundum Auſtralem ſenſit in arma ducem.
Ter proceres Veneti, bello petiere Tridentum,
Ter uicti, hic uictus ecce Robertus adeſt.

Filius quoq; Roberti Sanſeuerinatis Antonius Maria, quẽ tu Bononiæ & Mantuæ ſæpiſſime uidiſti, cum nepote principis Camerini captus fuit. Poſtea tñ ſingulari certamine cõgreſſus cũ Ioanne comite de Sõnenburg: ab eodem ğq; uictus. ita ipſi Veneti in omni re uirtute noſtra inferiores extitere.

Solas

Solas quinq; germanorum gentes exercitum uictorem in Tur/cos ſuppeditare poſſe. Et de ordine theutonicorum Cap. LXI.

QVid uerbis opus eſt, cum ex quinquaginta & eo amplius germanorũ gentibus quinq; duntaxat, Bauari, Sueui, Lepontij, Saxones, & Cymbri, quoſcunq; hoſtes, quoduis regnum, ipſos etiam immaniſſimos Turcos & Sarracenos, auſpicante deo aggredi & ſuperare poſſent. Ideoq; mirum & monſtro ſimile eſt atq; ſolius dęmonis inuentũ (qui inter Germanos diſcordiam ſeminat) quod uniuerſi Chriſtianæ religionis principes & populi ſomno preſſi, Conſtantinopolim non eripiunt, finitimisq; Chriſtianis non ſuccurrunt, Illyricos, Dalmatas, Styrios, Croacios, Lyburnos, Pannonios, Auſtrios ab impijſſimis perfidiſſimisq; Turcis, & ab eorum miſeranda ſeruitute in quam indies abducuntur, nõ liberant, nõ protegunt, neq; cogitant rem quoq; eorum agi proximus cum paries ardeat, & neglecta uires incendia ſibi cumulare. Poſſet nimirũ huic bello magnas præſtare ſuppetias ordo Teutonum à Teutonibus ex pietate chriſtianæq; religionis amore apud Sarracenos cœptus proq; incremento ac defenſione fidei noſtræ laudabiliter inſtitutus.

Ad Vniuerſos germaniæ principes. Cap. LXII.

QVid non ſperatis uos facturos, poſita prius ſimulate, cũ exigua quondam germanorũ portio ex incognitæ inſulæ collecta manu, breui omnem Europam & Africæ atque Aſiæ partem ſubiugarint. An non uniuerſi uos nunc non poteritis, quod olim Gothi exigua pars ueſtrum potuere? An erit minus in uniuerſo corpore quàm in uno digito uirium? Quouſq; igitur ſinitis, ò uos ſaltem magni germaniæ principes, fidem catholicam negligi. Conſtantinopolim orientalis imperij caput, ac totius græciæ columen iniuſtè occupari. Vrbes incendi, chriſtianum ſanguinem effundi, altaria euerti, ſanctorum reliquias canibus obijci, dei & ſuæ matris imagines lanceis effodi, ſputis lutoq; deturpari, chriſtianos in ſeruitutẽ abduci. Iuſta forſitan inter uos geritis bella. At iuſtius eſt ꝓ Chriſto pugnare, maiorq; neceſſitas Chriſti eſt hęreditatem quàm ueſtram defendere. Cogitate de communi periculo, maiora minoribus anteponite. Ne grauemini pacis cauſa, & dei redemptoris ueſtri amore, æqualibus deferre. Sumite ſapientiam, qua furori temperantiam, arrogantię humilitatem, duriciei manſuetudinem, obijciatis. Ponite tandem latens odium. Sit finis germanicæ diſcordiæ, ut quorum conſueuit in armis eſſe inuicta uirtus, unitis iam uiribus ac concordibus animis, in Turcos militaria ſigna feratis. Redimite, liberate infœlices chriſtianos qui à Turcis in compedibus retenti, miſerè ſeruitutem ſeruiunt. Byzantium regiam urbem quę nunc Conſtantinopolitana dicitur quò pacto recuperetis cogitate. Id ueſter honor, id uera Chriſti fides, & religio, Id chriſtianæ Reipub. ſalus expoſcit. Nobiles eſtis, inſignia militaria palam geritis, & ceruices torquibus

auratis,& digiti ueſtri annulis, enſesq́ & calcaria auro reſplendēt: chriſtiani eſtis,chriſtiani dici & cenſeri uultis, agite nobilitatem,militiam chriſtianam, religionem atq; fidem re ipſa & facto oſtendite. Ne ſinite gloriam ueſtram à uobis transferri.Cauete ne uobis æmuli,ſecordiam,ignauiam,ocium,ebrietatem,luxum,choreas,ſpectacula,uenerem,furorem,puſillanimitatem,delicias,aucupium,uenatum,obiectare poſſint. Nolite calamiſtrati & mulieroſi uideri. Attendite gloriam ueſtram, reſpicite Chriſtū, penſate ſalutem patriæ. Moueant uos exhortationes iamdudum in conuentionibus ueſtris Ratiſponæ, Nurenbergæ & Francofurdiæ factæ,à Beſſarione Cardinale Græco, à Ioanne Antonio Campano,ab Aenea Syluio Senenſi. Moueant uos aſpera, ſed uera uerba, Franciſci Petrarchæ, quæ uobis in uita ſua ſolitaria facit.Diſcite quid hij uobis loquuti ſint. Mouebitur cor ueſtrum,ſi ſaltem ulla chriſtiani ſanguinis gutta uobis inheſerit.

Ad Maximilianum Romanorum regem. Cap. LXIII.

Quid opus eſt,inuictiſſime rex Maximiliane, adhortari maieſtatem tuam,cum ipſe pronus ſis ad bellum cōtra Chriſti hoſtes ſuſcipiendum, ad ſuccurrendū fidelibus, ad Chriſti fidem amplificandam,ad eripiendam Conſtantinopolim,ad comprimendam Turcorum rabiem, ad ulciſcendam Chriſti ſuęq́ matris iniuriam,ad honorem ſacratiſſimis locis reſtituendum, ad recuperandam terram in qua Chriſtus pro nobis natus & mortuus eſt, in qua ſimul omnes aſtabimus ante tribunal eius iudicandi, ad reparandas terras auitas & paternas,ad illuſtrandam Auſtriæ domum,ad ſatisfaciendū regali titulo,quo decoratus es. Tu eccleſię patronus es,tu fidelium defenſor, tu dux & caput militiæ chriſtianæ. Surgat igitur tua maieſtas,& chriſtianæ religionis periculo remediū adhibeat.Cæteri principes in te ſuos oculos torquent, neq; à Carolo Magno unquā fuit rex,de quo ſibi omnis ordo,ſexus, ætas,uel maiora uel plura ſpoponderit. Tu etenim regnorū terrarumq́ potentia,militari gloria,experientia rerum,diuerſarum linguarum noticia,ſapientia,laborum & uigiliarū tolerantia,omnes imperatores,quantumuis egregios uincis,ſuperas,excellis.

De Machina oppugnatoria,quam uulgo Bombardam uocant,à Germanis inuenta. Cap. LXIIII.

ANno domini M. CCC. LXXX. inuentum eſt bellici tormenti genus à Germanis noſtris,quod uulgo Bombarda dicitur,à ſono,ut opinor ac tonitru.Hac una re nihil ſolertius, nihil terribilius eſſe contendit Philippus Beroaldus præceptor tuus. Quod enim teli genus,quæ tormenta maiorē formidinem,terrorem,iacturam ipſis hoſtibus afferunt,quàm maiores, minoresq́ Bombardæ,quę non modo rumpi muros,ſed cœlum etiam quati poſſe docuerunt. Ita nō ſolū Germani noſtri(uel ipſis exteris teſtantibus) bellatores ſemper fuiſſe acerrimi, ſed inſtrumentorū quoq; bellicorū inuentores ſubtiliſſimi uidentur.

De in-

De inuentione celeberrimæ artis impreſſoriæ. Caput. LXV.

ANno Chriſti. M. CCCC. XL. Friderico tertio Romanorum imperatore regnante, magnum quoddam ac pene diuinum beneficium collatum eſt uniuerſo terrarum orbi à Ioanne gutenberg. Argeñ. nouo ſcribendi genere reperto. Is enim primus artem impreſſoriam (quam latiniores excuſoriam uocant, in urbe Argeñ. inuenit. Inde Maguntiam ueniens eandē fœliciter compleuit. Interea Ioannes Mentel id opificij genus inceptans, multa uolumina caſtigatè ac politè Argentinæ imprimēdo, factus eſt breui opulentiſſimus. Huic ſucceſſit Adolphus Ruſchius. mox Adolpho Martinus Flachus, qui & ipſi Argentineñ. in natali ſolo cū laude & gloria hanc artem exercuerunt. Is eſt ille Martinus Flachus, qui dum in humanis eſſet, iunctus affinitate fuit noſtro Mathiæ ſchuter, homini ſane docto, probo ac integro, cuius quotidiano conuictu, aſſidua familiaritate ac conſuetudine, chariſſime Thoma, & ualde recrearis, & mirificam uoluptatem capis. Nec ſolum noſtri in hac arte Argentinæ floruerunt, ſed eandem etiam alibi tractantes. & decus & emolimentū ſunt conſecuti. Ita Sixtus Ruſinger Argentinus, Neapoli anno M. CCCC. LXXI. libros quomodo imprimi poſſint. primus monſtrauit. Ob quod factū Ferdinando regi & Neapolitanæ nobilitati chariſſimus extitit. Huic ſæpe ab ipſo rege epiſcopatus & ampliſſimæ dignitates oblatæ ſunt. His omnibus patriam Argentinam præferens, ad nos cōceſſit, eſtq́ hodie uita ſuperſtes, uir ob dignitatē ſacerdotalem & ſenium reuerendus. Præterea Vdalricus cognomento han, ſub idem fermè tempus formas librarias, rem inauditam, nec unquam Romanis uiſam, Romam attulit. Fuit is natione germanus, cui cognomentum (ut dixi) erat han, id latine gallum gallinacium ſignificat. Hoc ideo ſcribo, quia Campanus & aliquot docti, exiſtimauerūt hunc Vdalricum natione gallum fuiſſe, quod plane falſiſſimum eſt. Is tamen error ideo emanauit quod cognomen familiæ traductum fuit in latinum, quod Hermolao barbaro auctore nunquā fieri debet. nomina enim & cognomina, opidorū propria, ſicut hominum quacunq; lingua retineri ſolent. Itaq; Vdalricus han, cū hoc diuino opificio, rem litterariam ex inopia ad ingentem ubertatem perduxiſſet, Antonius Campanus in illum iocatus hoc Tetraſtichon edidit.

Anſer Tarpeij cuſtos Iouis, unde quod alis
  Conſtreperes, gallus decidit, ultor adeſt
Vlricus gallus, ne quem poſcantur in uſum,
  Edocuit pennis nil opus eſſe tuis.

Non eſt prætereundus Ioannes Prus municeps noſter, qui hanc artem hodie in urbe Argentina diligenter excolit, qui infinita uolumina literarum ſtudioſis legenda dedit. Multi ſummi & celebres uiri hoc impreſſorium munus laudauerunt, ut Polydorus Vrbinas, ut Beroaldus præceptor tuus. Is in qua

dam oratiõe ſua, quod inquit ingenioſius inuentũ, ꝙ litteraria Impreſſoria, uel ut Latinius loquar excuſoria, qua nihil utilius. & alibi idem Beroaldus in quodã hẽdecaſyllabo: O germania muneris repertrix, Quo nil utilius dedit uetuſtas, Libros ſcribere quæ doces premendo. Nõ piguit in præſentia eos qui chalcographiam, uel inuenerũt, uel illuſtrarũt, memorare. Nõ ſunt enim tantæ rei autores ſua laude fraudandi, præſertim ut poſteritas ſciat: quibus hoc diuinum & immortale munus acceptum referre debeat.

De Architectura Germanorum. Ca. LXVII.

IN Architectura Germani excellentiſſimi ſunt, quorũ ædificia Æneas Siluius mirari ſe potuiſſe ſcribit nõ cõmẽdare. Sũt meo, inquit, iudicio Theutonici mirabiles Mathematici, omneſq́ꝫ gentes in Architectura ſuperãt. hoc homo Italus de germanis teſtatur, nec falſa loquutus eſt, quod ut cætera ędificia (quæ paſſim in Germania magnificentiſſimè extructa ſunt) omittã, Argentinenſe templũ & turris in eo ædificata abũde demonſtrãt. Hac una ſtructura nihil in uniuerſo orbe cõtẽderim eſſe precioſius, nihil excellẽtius. Quis ſatis mirari, ſatis laudare poteſt Argentineñ. turrim, quæ cælatura, ſtatuis, ſimulachris, uariarũq́ꝫ rerum effigie, omnia Europæ ædificia facile excellit. cuius altitudo excedit numerũ ccccc & xv cubitorũ. Miraculũ eſt tantam molem in tam altum attolli potuiſſe. quid ſi iſti à laudatis autoribus laudati artifices reuiuiſcerent, Scopa, Phidias, Cteſiphon, Archimedes. profectò in Architecturæ diſciplina ſe uictos eſſe à noſtris uel palàm faterentur: atq; hoc opus Dianæ Epheſię templo, & Pyramidibus Ægipriacis, atq; his omnibus quæ inter ſeptem ſpectacula numerantur longe anteferrent.

De Pictura & Plaſtice. Cap. LXVIII.

NOſtrates quoq; pictores eſſe omniũ præſtantiſſimos uel ipſa experientia (quæ rerum magiſtra eſt) apertiſſime docet. Icones Iſrahelis Alemani per uniuerſam Europam deſiderãtur, habenturq́ꝫ à pictoribus in ſummo precio. Quid de Martino Schon Colmarienſi dicam, qui in hac arte fuit tam eximius, ut eius depictæ tabulæ in Italiam, in Hiſpanias, in Galliam, in Britanniam, & alia mundi loca abductæ ſint. Extant Colmariæ, in templo diui Martini, & ſancti Franciſci, præterea Seletſtadij apud prædicatores in ara quæ diuo Sebaſtino ſacra eſt, imagines huius manu depictæ, ad quas effingendas exprimendaſq́ꝫ pictores ipſi certatim cõfluunt, & ſi bonis artificibus & pictoribus fides adhibenda eſt, nihil elegantius, nihil amabilius, à quoq̃ depingi reddiq́ꝫ poterit. Eius diſcipul. Albertus Durer & ipſe Alemanus hac tẽpeſtate excellẽtiſſimus eſt, & Nurẽbergę imagines abſolutiſſimas depingit, quæ à mercatorib. in Italiã trãſportanť, & illic à ꝓbatiſſimis pictorib. nõ minus ꝓbanť ꝙ Paraſij aut Apellis tabulę. Ioãnes Hirtz Argẽtineñ nõ eſt omittendus, qui dũ in humanis eſſet, apud pictores omnes in magna fuit ueneratione, cuius in pictura peritiã clariſſimę ac ſpecioſiſſimæ imagines

tum alibi,tum Argentinæ in natali ſolo depictæ teſtantur. In Plaſtice (hoc eſt figulina arte,quæ ex terra ſimilitudines itidem fingit) Germani præſtantes ſunt,quod ipſa figulina uaſa & plurima uaſorum fictiliũ genera quæ modo humanæ uitæ uſui ſunt,indicant & demonſtrant. Hic ſunt quos uel Corebus Athenienſis figulinę artis inuentor admirari poſſit & laudare.

De fortitudine Germanorum. Cap. LXIX

MVlti Græci & Latini autores fortitudinem Germanorum extulerunt. Breuitatis tamen cauſa multis obmiſſis Philippi Beroaldi præceptoris tui ex quadam oratione uerba ſubnotabo. Germani, inquit, quos & uulgus & hiſtorici luculenti Alemanos appellant,in uniuerſum animoſi,liberales,ingenioſi.ſcriptores Priſci Germanos extollunt, quod à paruulis duriciei & labori ſtudentes in uenationibus, atq; in ſtudijs rei militaris cõſiſterent, quibus arma tractare ludus fuerit, feras excipere uoluptas,quàm acres forēt bellatores,& libertatis retinentiſſimi,ſæpe Romani experti ſunt, & quidem infeliciter, quorum exercitus quinq; conſulares ſub totidem ducibus per interualla temporum fuſi profligatiq;. Nec impune Caius Marius cũ pugnaciſſima gente conflixit. Diuus quoq; Iulius magis arma Germanis oſtentauit quàm intulerit. Auguſtus Cæſar uirtutem Germanicam duabus cladibus expertus,Loliana ſcilicet & Variana. Sed Varianam adeo exitiabilem ſenſit tribus legionibus cum duce cæſis,adeoq; conſternatus eſt,ut barba capilloq; promiſſo caput interdum foribus illideret,uociferans, Quintili Vare legiones redde. Quid multa? Germani ob unicam fortitudinē ac uim bellicam,Herculem,Martemq; perinde ac uirtutis præſides in primis coluerũt, nihil neq; publicæ rei,neq; priuatæ,niſi armati agentes,præditi proceris corporibus, & ſtatura prorſus militari. Nec apud nos Germanos ſoli uiri pugnaces & egregij ſunt bellatores,ipſę fœminę cum res poſtulat ad arma paratæ ſunt ſtudia bellica tractantes. Proditum eſt memoriæ fœminas quoq; Germanas ſumptis aliquãdo pro patria armis ex integro uirorũ pugnas inſtauraſſe,& ſicut Cornelius Tacitus autor eſt,nullã aliam dotem afferre conſueuiſſe in Maritorum domos q̃ frenatum equum, & ſcutum, & frameam.

De nobilitate Germanorum. Cap. LXX

IOannes Teutonicus ille egregius Decretorum interpres in quadam gloſſa diſt.xxxiiij. Germania,inquit,à germine dicitur, eſt enim uerũ germen nobilitatis. Atq; hunc Teutonem dices & ſuæ genti blanditum. Alterius igitur nationis hominem afferam Germanorum alioquin hoſtem & detractorem Antonium Campanum, qui de Germanis loquens ſic ad uerbum ait: Illi domi concordes,foris ſtrennui,& acquiſiere imperium,& tantam illuſtrium uirorum multitudinem pepererunt, ut per reliquum orbem ueluti Colonijs nobilitatis uſquequaq; deductis familias nobiliſſimas & regias propagauerint: nec ulla ſit familia in Gallijs, ne regia quidem, nulla in Hiſpa

nia, aut in Italia paulo illuſtrior, quæ ſi antiquitatem repetat ſuam, non ſtatim è Germania eſſe prædicet, & ueluti è ſeminario quodam uetæ nobilitatis è uobis ueniſſe glorietur. Nam quis obſecro familiam Gallorum regum tam celebrem, tam laudatam protulit? Germania, Pipino Germano autore. Quis Hiſpaniæ domum tam inſignem, quæ nunc regnum obtinet, & prope ad Libiam uſq; protéditur? Germania, Richardo Viſigotho Germano autore. Quis tot nobiliſſimas familias per uniuerſam Italiam, tanquam excuſſo gremio nobilitatis fudit, ſparſit, ſeminauit? Germania, Hérico Germano autore, qui Ordelaphos, Varanos, Malateſtas, Mãfredos, Gallaſſos, Ferretranos, Vicecomites, Gõzagas, aliasq; innumerabiles & inſtituit nobiles, & locupletauit: ut uere dici poſſit, fontem nobilitatis uiuum & perennem fuiſſe Germaniã, aut mare potius, quod omnes prouincias Europæ ſuo ſplendore uelut æſtu quodam nobilitatis inundauit, dum in Galliam, in Hiſpaniam, in Italiam nationesq; alias propagauit imperium. Nõ ergo à Romanis Germania traxit, ſed Romanis potius Germania nobilitatem immiſit, quam maiores noſtri uirtute, gloria, rebus geſtis magnifice pepererunt. Si enim à uirtute nobilitas naſcitur, Germani profecto Romanis uirtute minime inferiores extiterunt, utpote qui fidem, integritatem, iuſtitiam, liberalitatem, ueritatẽ ſemper coluerunt. Si magnificentia rebusq; geſtis nobilitatem adipiſcuntur homines, quæ natio magnificentior, minusq; inuicta Germanis? Quod ſi ex antiquitate & longo æuo nobilem quempiam iudicabimus, fuere Germani longe uetuſtiores Romanis. Roma enim Chriſtũ anteceſſit annis ſeptingẽtis & quinquaginta duobus. At nobiliſſimam urbem Treuerim, quæ Ammiano Marcellino autore in Germania ſita eſt, cõſtat duobus annorum milibus Chriſti ortum excedere diuturnitate, id quod nec ipſi Romani inficiantur.

De liberalitate Germanorum Cap. LXXI

Germanos comes faciles, & pecuniæ liberales eſſe, nemo unquam negauerit, quum nõ ſolum inter ſeſe, ſed etiam in aduenas & peregrinos hoſpitalitatẽ (decorũ liberalitatis genus) obſeruẽt: quorũ domus hoſpitibus nõ modo facile patẽt, ſed etiam ipſi errãtib. comiter & ſine faſtidio uias demonſtrãt: tamẽ in quo uirtutẽ ſuã cęteris impẽdere nitunt', et in quo laudẽ mereri debent, in eo ignominioſam uitij labem ſibi cõparant. gulæ enim & ebrietatis arguunt' ab his, qui ſuã auaritiã & odioſam tenacitatẽ ſimulata moderatione fictaq; frugalitate norũt obumbrare. Germanorũ humanitate diuus Athanaſius quũ in toto orbe tutus nõ eſſet, furorẽ Imperatoris ab Ario ſeducti euaſit, ac duobus ferè luſtris hoſpitio clam exceptus, apud Germanos fidei ſymbolũ cæteraq; cõſcripſit. Germanorũ humanitatẽ, liberalitatẽ, & in hoſpites munificẽtiã Cornelius Tacitus probat. Cõuictibus inquiens, & hoſpitijs non alia gens effuſius indulget. Quemcunq; mortaliũ arcere tecto nefas habetur. Quid mirum, nos hodie hoſpitalitatem diligere, poſteaquã

Hoc ideo dicit, quod plerique Belgarũ à Germanis ſunt oriundi. Nam alioqui cõſtat Germanos ſub Conſtantio nõdũ in Galliã fuiſſe trãſgreſſos.

Chriſtus

Chriſtus & diuiniſſimus Paulus eam tantopere commendarint, quum maiores olim noſtri nondum Chriſtianæ religionis conſcij, naturalis ſolum rationis ductu, in aduenas benefici fuerunt, & perliberales. Viderint qui nobis ebrietatem aſcribunt, ſi non uirtutem noſtrã in uiciũ calumniatores uertant.

De fertilitate Alſatiæ. Cap. LXXII

VT multas Germaniæ regiones obmittamus. Alſatiæ fertilitatem proſequamur. ea tametſi Germaniæ portiuncula eſt, tamen aëris temperie, ſoli fertilitate, aquarũ copia, nemorũ ſalubritate, Cereris ac Bacchi abundantia, ac omniũ rerum ubertate eſt effluentiſſima, quæ merito cella penuaria & Germaniæ nutrix nominari poteſt. Ægyptus, Sicilia, Italia, Hiſpania, ſicut receptiſſimi autores prodiderũt, ſunt quidẽ regiões uberrimę fertiliſſimæq;: frumenta tamẽ & uina quæ illic colligunt, craſſa ſunt & pinguia, & ſciti ſaporis, minime tamen duratura, quæ tamen apud nos ad σο, uſq; annũ incorrupta, illeſa, ſincera, pura, & ad mortaliũ uſum accommodatiſſima permanent. Huc adde, quod Alſatici diuina ingenia ſortiunt ex aëris lociq; tẽperie. Multos protulit patria noſtra claros doctrina & eruditione uiros. Extátq; hodie etiã in quocũq; diſciplinæ genere peritiſſimi. Si Theologũ deſideras, ad manum eſt Keyſerſpergius: ſi iureconſultũ, Bernardus Vurmſer condiſcipulus tuus in prõptu eſt, qui tecũ unà Bononię diuini & humani iuris profeſſorib. operã dedit, & in legali doctrina ita acutus, ita diſertus euaſit, ut merito dici poſſit noſtri temporis Papinianus. Is quanq; ætate iuuenis, tamen eruditione ueteranus eſt, quod & illius reſpõſa & cõſilia lucidiſſime teſtant. Sed heu ſuccurrit nũc Amãdus Vuolphius tuus Germanus frater iurecon. egregius, q ſuperiori æſtate morbo intercutis aquæ perijt, cui ſi uitã prorogaſſet deus, exornaſſet ſeculum noſtrũ. Sũt in medicina, ſunt in mathematica, oratoria, Poëtica, qui nec ſpernẽdi ſunt, nec abijciendi. Loquar de Thoma noſtro Aucupario, ob breuitatem reliquis obmiſſis, qui neſcio quid magni ac alti de ſe pollicetur, qui ſi ætate proceſſerit, procuIdubio non tam Alſatiã quàm Germaniam poëmatis ſuis illuſtrabit.

Concluſio per Epilogum.

DEniq; ut ad calcẽ properemus, exploratũ eſſe nõ dubitamus in toto orbe Germaniã cæteris p̃ſtare nationib. uirorũ multitudine, fœminarũ pudicitia, ducũ, principũ excellentia, eorũq; ſincera ac pura nobilitate, militũ fortitudine & proceritate, atq; cõmuni liberalitate, fide, integritate, libertate, conſtãtia artiũq; præcipuo ingenio, epiſcopatuũ magnificẽtia, urbiũ & ciuitatiũ numeroſitate, magnitudine, ac ſtudioſiſſima templorũ inſtauratione, Romanæ ſedis obedientia, decimarũ oblationũ & elemoſynarũ largitione, honeſto ueſtium uſu, tum ſitu ſalubritateq; cœli iucũdiſſima. Præterea ipſa Germania, benigniſſimo uentorũ afflatu, latiſſimorũ fluuiorũ et Thermarũ copia, nemorũ & ſaltuũ iocũda utilitate, crudeliũ ferorũq; animaliũ carentia & magna ſoli fertilitate principatum obtinet. Quicquid eſt quo uita noſtra

carere non poteſt, id omne deus Germaniæ non inuidit, opes, pabula, lacus, fruges, uineta, uarijq́ generis uina, uel unica Alſatia, multis exteris abunde pręſtat, uellera, lina, ueſtes, iuuenci, equi. Metalla, aurũ, argentum, æs, ferrum, non ſolum montes, ſed & flumina Rhenus, Danubiusq́ proferunt, ut nec Pactolo, neq; Tago cedat Germania, longe à mari diſtans, quod Plato improbitatis magiſtrum appellat. Sunt demum Germani ſacroſanctæ Chriſti religioni deditiſſimi, ac obſeruantiſſimi, à qua nec uinculis, nec carcere, nec ipſa denique morte diuelli poſſunt, ſicut neque à ueritate (quam ipſis Perſis ſanctius colunt) recedere uidentur, quod profecto ſanctiſſimum & omnium præſtantiſſimum eſt dijudicandum.

FINIS

CHRONICON VETVS RERVM MAGVNTIACARVM PER CONRA- dum epiſcopum.

Continet autem de eccleſiaſticis ueſtibus, inſtrumentis, & ornamentis templi Maguntini, & ſubmotione Henrici ab archiepiſcopatu, cæde Arnoldi qui corruptis pecunia Romano pontifice & Cardinalibus ſedem occuparat. Item de Rodolpho Clobelouch fratre ducis Zeringenſis quem populus Maguntinus elegit. De Conrado Bauaro & Chriſtiano Cancellario Frider. I. De Sigefridis archiepiſcopis & Conrado Ar. Colonienſi poſtulato. Poſtremo de Chriſtiano propter probitatem exautorato, & Gerardo F. comitis ſylueſtris, Des Valdtgrafen: qui Maguntinam epiſcopen emit C C. Marcis pecuniæ præſentis, à legatis ſedis Romanæ per Conrad. epiſcopum. Sunt autem hæc geſta ſub Frid. I. Henrico VI. Friderici F. Philippo rege, & Friderico II. filio Henrici VI. nepote Friderici I. Nec reperiuntur in uulgatis Chronicis.

VENERABILI patri domino Theodorico abbati, & fratribus C. Ludouico priori Ioan. Rudolpho ſacerdotibus C. presbyter epiſcopali nomine indignus, gaudia electis dei ante mūdi exordia præparata. Solent plerunq; res olim geſtæ ſi ſcriptis non fuerint commendatæ ſic obliuionis conculcari pede, ut nulla de ipſis à poſteris memoria habeatur, cum tamē earum noticia poſſet forte fore alijs cauſa cautelæ, & inſtrumentum euadendi pericula uel uitandi. Quod ſi non fit, ſaltem legentibus & audientibus tedium tollitur, dum ea tranſierint, eis quaſi quædam recentia renaſcuntur. unde fit ut ex hoc in admirationem ducantur uel ſtuporem, uel certe ad paſſionis gemitū prouocentur. Scripturus itaque uobis iacturam & oppreſſionē, qua annis iam C. cepit ruere eccleſia Maguntineñ. ipſius inuoco gratiam cuius ea quæ ſuſtinuit & adhuc ſuſtinere nō deſijt, mala, iudicio eſt oppreſſa. Igitur ut eius miſerabilior calamitas quā patitur, & flebilior eluceſcat, prius quibus honoribus claruit, quibus diuitijs & ornatibus referta fuerit, ſuccincte & breuiter diſſeremus. Erant ibi purpuratū præcioſarū tantæ copiæ ut diebus feſtiuis totum monaſteriū cum ſit tamen longum & latum, intrinſecus tegeretur, & tamē adhuc ſuperfuerunt. Erant tapetia &

petia & dorſalia mira picturæ uarietate diſtincta, quæ operis ſubtilitate & pulchritudine animos intuentiũ admiratione delectabant. Præter iſta erant & alia quæ ſuper pauimentum templi & ſcamna & coram altaribus ſternebantur. Erant pallæ altarium auro intextæ præcioſæ. Inter quas tres erant præcipuæ, quarum una æſtimabatur poſſe ualere marcas C. alia LX. atque aliæ non minoris uel parum minoris poterant æſtimari. Erat in caſulis Dalmaticis ſubtilibus & cappis ſericeis & purpureis auro & gemmis intextis precioſus & copioſus theſaurus. Inter quæ ſex cappæ præcipuæ erant, quarum una æſtimata eſt ad LX. Marcas. ſic enim & obligari poterat. aliæ quinque minoris erant æſtimationis. ex hijs duas ego uidi, quarum una uetuſtate fuit ſic conſumpta & attrita, quod alicui uſui non ualebat. data ergo eſt igni, & reddebat tres Marcas auri cum dimidia. Alia quæ adhuc recentior uidebatur uendita eſt cum una palla altaris: quid pro hijs acceptum fuerit uel quo deuenerit uenditum acceptum penitus ignoratur. Inter caſulas autem ſic de quolibet colore duo paria: duæ nigræ aurifrigiatæ & eiuſdem operis duæ Dalmaticæ. & duo ſubtilia latis aurifrigijs ornata. & hæc omnia ualde bona. Item duæ caſulæ de ſamito albo & eiuſdem fili Dalmaticæ duæ. ſubtilia duo cum auro ornata omnia ualde bona. Item duæ caſulæ de rubeo ſamito, & tot Dalmaticæ & ſubtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ caſulæ de uiridi ſamito, & tot Dalmaticæ & ſubtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ caſulæ de croceo ſamito, tot Dalmaticæ & ſubtilia ualde bona. Vna inter cæteras erat caſulas ante paucos dies uiolacea, latis & magnis aurifrigijs, longa & larga, aureis lunulis & ſideribus inſertis: quæ tanti erat ponderis propter aurum ut plicari non poſſet, & in ipſa uix aliquis poterat niſi ualde robuſtus diuina myſteria celebrare. Veſtiebantur tamen illa pontifices & prælati feſtis præcipuis canturi. Sed poſt euangelium cantato offertorio, factis oblationibus, illam deponentes flexibiliorem ſumentes in illa diuina perfecerunt. Item multæ tunicæ diuerſorum colorum, uidelicet rubei uiridis & uiolacei coloris, uirgulatæ, crocei, albi, quibus utebantur miniſtri altarium & acoliti & criſmatis portatores. In Albis, cingulis humeralibus ſtolis & cæteris ornamentis paucis credenda copioſa diuerſitas. Erant inſulæ uel thiaræ XVIII auriphrigiatæ, chirothecæ ualde bonæ. XVI annuli pontificales boni & magni. de Robino unus & impoſitis alijs gemmis minutis. de ſmaragdo unus. de ſaphiro unus. de Topazio unus. Baculi paſtorales duo ueſtiti argento. Caligæ VIII. & tot ſandalia. Hæc de ueſtimentis. Nunc de ornatu & theſauro eccleſiæ, & primo de pertica audiatis. erat pertica argentea concaua deaurata, quæ tantũ præcipuis feſtis ut in paſſione, Pentecoſte, in dedicatione eccleſiæ, in feſto patroni glorioſi confeſſoris beati Martini, in natiuitate ſaluatoris ante altare dependebat. In qua ua-

ſcula ſuſpendebantūr, quædam eburnea, quædam argentea, formarum di-
uerſarum, omnia reliquijs plena. In horum omniū medio fulgebat ſmarag-
dus ſuſpenſus catenis aureis duabus, habens quantitatem & ſpiſſitudinem
dimidij peponis magni, & per omnia ſimilitudinem habens peponis, & ipſe
concauus: huic ſolebat aqua infundi cum duobus uel tribus piſciculis paruis:
& depoſito deſuper operculo, cum mouebantur piſciculi, ſimplices & uetulæ
lapidem uiuere affirmabant. Erant thuribula X. argentea deaurata, & unum
aureum habens auri Marcas III. & acerræ XI. inter quas una erat de lapi-
de integro Onychino concauo, habens ſimilitudinem uermis horribilis id
eſt, ut buffonis: concauitas eius patebat in dorſo, ubi & circulus argenteus
cum literis græcis ambiebat. In fronte huius acerræ quia caput habebat
ſimile uermi monſtruoſo, erat lapis Topazius ualde precioſus, magnitudi-
nem habens dimidij uitelli oui: in oculis eiuſdem acerræ duo Robini, quos
Carbunculos uocant. adhuc eadem acerra habetur hic, ſed gemmæ non.
Item erant duæ grues argenteæ concauæ, quæ ſolebant poni iuxta altare
hinc & hinc, & dorſo patebant, impoſitis carbonibus & thure uel thymiama
te boni odoris fumum per guttura & roſtra emittebant. Erant autem grues
tantæ magnitudinis cuius uiuæ. Erant libri qui pro ornatu ſuper altare po-
nebantur, ut euangeliorum epiſtolarum plenariorū &c. aliqui ueſtiti ebore
ſculpto, alij argento, alij auro & gemmis. Erant pelues IIII. argenteæ, & ur-
cei diuerſarū formarum quos manilia uocant eo quod aqua ſacerdotum ma
nibus funderetur ex eis, argenteam quædam habentes formam leonū, quæ-
dam draconum, auium uel gryphonum uel aliorū animaliū quorumcunq;.
Erant candelabra magna duo quę iuxta altare ponebantur argentea, & alia
minora quæ ſuper altare ponebantur, quibus rotæ ſupponebantur latæ pro-
pter ſtillicidia candelarū neſcio quot. Erat corona magna pendens in choro
ad ſimilitudinē eius quæ adhuc pendet ad ſanctū Albanū, & una in medio
templi, atq; aliæ tres minores ante altare ſancti Martini, omnes ex argento
diligentius fabricatæ. Erant cruces argenteæ portatiles miræ pulchritudinis,
quarū duæ in Palmis, duæ in paſchāte, duæ in ebdomada paſchæ, duæ in ro
gationibus, duæ in die aſcenſionis domini ferebantur. X. per totū. Erat & una
crux tantæ longitudinis, ut totū brachium magni uiri, in qua erant ſanctorū
reliquiæ multæ & magnę. In medio uero cōtinebat de ligno dominicę crucis
ad quantitatē digiti, ad longitudinē uero palmæ uirilis: ueſtita erat hæc crux
auro puriſſimo, & gēmis precioſis & multis. Erat & alia crux lignea auro op-
timo ueſtita, in qua imago erat aurea domini crucifixi, quę imago cuiuslibet
cōmunis hominis magnitudinē excedebat, cōcaua, ſed multū ſpiſſa, cuius uē
ter plenus erat reliquijs & gemmis precioſiſſ. dicebatur autē nec Romanum
imperium meliores habere: hæc crux poterat diſſolui membratim in iunctu
ris, primo in talo, in genuibus, in femore, in humeris, in cubito, in manibus,
in collo

in collo, ubi corpori inherebat. cætera pars corporis dorſum ſcilicet & uenter
pariter coherebāt,& hoc ideo ut cōmodius & ſecurius poſſet in archa ſibi ad
hoc deputata ſpecialiter reſeruari.hæc raro ponebat́ niſi forte præſente rege
uel alio magno principe & in feſtis paſchæ uel natalis domini & pontifice
hoc iubente. Cū autē hoc fieri oportebat tunc in loco ualde eminenti in tem/
plo ſuper trabem , ubi nulli alieno patebat acceſſus, à miniſtris fidelibus lo/
cabatur . In huius imaginis capite loco oculorū erant duæ gemmæ quas car/
bunculos uocant,tantæ magnitudinis, ut duo uitelli ouorum:qui in tenebris
Libra auri coruſcabant . huic cruci inſcriptus erat uerſus iſte , Auri ſexcentas habet hæc
continet duas crux aurea libras.Et nota quod una libra habet duas marchas auri . Sic ergo
Marcas. erant mille & cc.marchæ auri probatiſſimi.Nec ſilendū arbitror:pro ſpecia/
li huius auri examinatiſſimo ualore crux ipſa proprio nomine cenſebatur,uo
Benna. cabatur autem Benna .

De indumentis quotidianis,crucibus, calicibus, ampullis, attinentibus, &
thuribulis mentionem facere propter multitudinem non bene poſſum. Sed
Calices XII. quia de calicibus dicimus ſubijt memoria quod fueram iam oblitus.Erant ca
argentei. lices XII. argentei omnes deaurati eiuſdem ponderis cum patenis,ſcilicet de
trium Mar/ tribus marchis,dempto calice qui pertinebat ad maius altare,& is cæteros di
charum. midia marcha præcellebat. cuilibet calici erant ſpeciales ampullæ argenteæ,
Ampullæ ar/ genteæ & pypis argentea ad hoſtias deputata . Præter hos calices erant tres aurei.
Pixis argen/ In uno horū poterat celebrari. qui etiam ſuas habuit ampullas & pyxidem
tea. ad hoſtias ex auro puriſſ.& margaritis, & perā ad corporalia filis aureis in/
Calices aurei ſertis miri operis & decoris. Habebant etiā calices alij ſuas peras ad corpora
tres. lia ex purpura & auriphrigijs adornatas . Erant Fiſtulæ quinq; ad cōmuni/
Fiſtulæ 5. candū argenteæ deauratæ.Erant colæ argenteæ nouem,per quas uinum po/
terat colari ſi neceſſe fuiſſet: præter eam quæ attinebat calici aureo & hæc au
rea erat.Hoc aureo calice ſolus pontifex uel prælatus eccleſię maioris in ſum/
mis feſtiuitatibus utebantur, Alij duo calices tantæ erāt quantitatis quod cū
ipſis diuina myſteria nequaquam poterant celebrari.Erat enim unus maior
altero , Minor habebat cum patena marcas auri electiſſimi XVIII. in
cuius pede per circuitum precioſi erant lapides ualde , & in patenæ circuitu
limbus eiuſdem operis ambiebat, & ipſe quidem gemmis precioſis non care
bat. calix maior quot marcas auri habuerit neſcio : certum autem eſt quod
ſpiſſitudo eius erat digiti, & per totū tam in pede quàm ſupra gemmis erat
præcioſiſſ. adornatus.habebat etiam idē calix duas anſas quæ poterant ma/
nus replere leuantis , ſicut ſolent habere mortarij in quibus piperata & ſalſa
præparantur.huius patena talis erat latitudinis & ſpiſſitudinis quod ipſi cō/
gruebat,& ipſa gēmis per circuitū decorata.hic calix habebat altitudinē uni/
us ulnæ & capere poterat dimidiū ſextariū uini . Nec ab omni homine pote/
rat leuari à terra cōmode . Nullus me in hoc ſcripto arguat obſecro falſitatis
Nam

Nam Eccleſia ipſa & ſedes ab omnibus regibus & imperatoribus, principibus, comitibus, baronibus, liberis &c. & omni populo uenerabilis habebatur propter pontificum ſanctitatem, cleri deuotionē, ciuium pietatem, qui tamen in rigorem peſſimum, & ſuperbiam modo & duriciam ſunt conuerſi. O Maguntia felix, tot bonis inclyta, ſi tu mutares gentē rationis ac honoris egentem. Igitur quum ſicut iam ſupra dictū eſt, ſic pontifices ſe haberent, & clericalis diſciplina optime ſeruaretur, ita ut plebes clero, clerus prælatis obedientiam & reuerentiam exhiberent, inuicem honorātes, inuicem diligentes, præſidente tunc quodam Henrico Archiepiſcopo uiro utiq; pacifico, & benigno, ac multis uirtutibus dotato: diabolus qui hoc ferre non ualebat, ipſi uenerabili uiro, quia ueritatis ac pacis amator erat, lites & incōmoda excitauit. Nam quia ſemper ei erat cordi, ut clerus honore debito gauderet, populus iuſtitia regeretur, terra pace publica exultaret: ecce accuſatur apud papam, quòd ſomnolentus & inutilis haberetur. Quod uir uenerabilis ut cognouit, ſolennes nuncios pro ſua excuſatione ad ſummum pontificem decreuit protinus deſtinare. Miſit ergo omnium ſuorum ſecretiſſimum cognitorem quendam Arnoldum clericum, quem ipſe Archiepiſcopus ad præpoſituram maiorem promouerat iam recenter, tanquam eum qui non poſſet eſſe immemor beneficij tam nouiter conſecuti, & propterea eidem iam præpoſituram ſancti Petri etiam contulerat: Inſuper & Camerarium conſtituit ciuitatis Maguntinenſis. Erat autem idem Arnoldus miri ingenij & facundiæ, atq; congeſtor pecuniæ infinitæ. Is itaq; ueniens ad Curiam Romanam, pontificatumq; ambiens Magūtinenſem, primū ſibi Cardinales pecunia fauorabiles acquiſiuit: deinde duos ſpecialiter pecunia corrumpens qualiter de ſua propria promotione ageret, & poſtmodū conſummaret, cum illis familiarius pertractabat. Tandem ab illis inſtructus, & de ſe certificatus, cœpit in ſuum dominum accuſationis iacula dirigere, quem uenerat excuſare. Breuiter tantum in ſua proceſſit audacia, & effecit ut duos legatos deſtinari peteret huius rei cognitores & iudices: obtinuitq́ue eoſdem duos quos corruperat. Tandem tractu temporis multa interuenerūt facta, quæ ſicut ſcribentibus eſſet oneroſum, ita legentibus tedioſum. Veniunt ergo legati Vuormaciam, Henricus Epiſcopus citatus comparet, nihil prętendere poterat pro ſe, qđ admittere uellent iudices ſiue legati ſupradicti. Præſidentes aūt iudicio in loco qui Neuhuſen uocatur, Henricum laudabilem uirum ab epiſcopatu amouent Maguntinen̄. Arnoldum ſubſtituunt: dicebatur autem quòd Fridericus imperator huic negocio aſſenſum præbuerit, ſed occultū. Venerabilis uir Henricus tam manifeſta peruerſitate turbatus, ipſos peruerſos alloquitur in hunc modum. Si ad ſedem Apoſtolicam appellarem contra ueſtrum iniquum proceſſum, papa forſan ipſe nihil amplius attentaret, & nihil mihi accreſceret, niſi labor corporis, amiſſio rerū & afflictio ſpiritus, & euiſceratio mentis,

Henricus archiepiſcopus

Arnoldi malitia

Henricus ad Chriſtum appellat

& euacuatio gratię. Appello ergo ad dominum Ieſum Chriſtum tanquam iudicem iuſtiſſimum: uos cito ad eius tribunal, ibi mihi coram ſummo iudice me reſponſurũ exhibeo. Nõ enim iuſte, nec ſecũdum deum, ſed mercede corrupti, ſicut placuit iudicaſtis. At illi: Quũ tu pręceſſeris, nos ſequemur. Hæc aũt ridentes & deridentes dixerunt. Acta ſunt hæc anno gratiæ M. C. V.

Dominus Henricus abijt ad quoddam clauſtrum Ciſtercien̄. ordinis, non monachus effectus, ſed in cõſueto habitu uitam ducens. Arnoldus non moram faciens, quũ fuiſſet ut moris eſt ab imperatore regalibus inueſtitus, Maguntiam uenit, ibiq́; ſolenniter eſt ſuſceptus. Poſt annum ferè & dimidium uenerabilis Henricus præſul defunctus, deo ad quem appellauerat, totum proceſſum lachrymabiliter aſſignauit. Arnoldus autẽ primordia ſui conſecrans præſulatus, purpuram optimam de almaria tollens, ſibi fecit ue-*Sorcotium* ſtes, tunicam ſorcotium & mantellum, ut in imperatoris curia glorioſior appareret. Sed omnipotens deus non diu ſuſtinuit iſtud nefas: orta eſt enim diſſenſio ualde grauis inter ipſos ciues Maguntinen̄. Nam una pars dolebat uehementer uenerabilem uirum dominum Henricum ab epiſcopatu amotum: alia gloriabatur & ſuperbiebat Arnoldum ſubſtitutum. Erat e-*Selehofen* nim oriundus de ipſa parte ciuitatis quæ Selehofen nominatur. Tam grauis autem creſcebat de die in diem inuidia inter ciues, ut tribus diebus in ſeptimana congrederentur, & per plateas cum gladijs, & fuſtibus, ac contis, cuſpidibus, & lanceis inuicem ſe mactarent, caderẽtq́; hinc & hinc tanquam oues occiſionis. Nec ſe Arnoldus interponere curauit pro pace & concordia reformanda: ſed ſuos fautores potius contra partem aduerſam animauit. Propter quod accidit ut pars illa de Selehofen quã fouebat & animauit Arnoldus, maius monaſterium occuparet, illocq́; pro caſtro uterẽtur cõtra aduerſarios. Durabat hæc diſſenſio dies mulros, & clerus grauiter oppreſſus contemptus habebatur: quia iam copia maioris Eccleſiæ eis concedebatur ad diuinum officiũ exequendum, non niſi pro illorũ libitu laicorum, qui illud temere occupauerãt: & iam quidẽ multi uenerabilẽ Henricũ conquerũtur mortis debitũ exoluiſſe. Rem refero fratres om̃ibus illius ſeculi notiſſimam. Mors uenerabilis Henrici multis innotuit: peruenit etiã ad aures illorũ Cardinaliũ qui ab epiſcopatu eum amouẽtes ſe promiſerant ſequuturos, & ludentes ad alterutrum dixerunt: Ecce pręceſſit, ſuo tẽpore nos ſequemur. Et ecce tranſijt tem-*Nemeſis ultio* pus breue, & ambo uno die moriuntur. Nam unus ſedens in ſede naturæ ut purgaret uentrem, omnia inteſtina ſua in cloacam eiecit, & animam miſerabilirer exhalauit. Alius manuum ſuarũ digitos articulatim abmordens & de ore expuens, deformatis manibus, quaſi ſe ipſum deuorãs expirauit. O deus ultionũ. d. d. ul. h. e. iuſtũ exercens iudicium, & in his omnibus nõ eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta. Audita ſunr hæc in terra noſtra & fama celebri diuulgata, nec à quoquam aliud dicebatur quàm Benedictus

dominus, qui uenerabilis Henrici iuſtè iniuriam uindicauit. Sic iſti dies ſuos clauſerunt. Creſcebat autem in malum uehementius odium & pugna ciuium prædictorum. Iam conducuntur de foris auxiliatores milites ab utraque parte, peruenitur iam ad maiores. Nam quidam comites promiſſionibus attracti huic prælio ſe immiſcuerunt. Tractatur ab utraq; parte de ſumptibus acquirendis: & pars quam fouebat Arnoldus, feſtinatum conſilium inuenerunt, & ut mutuo acciperent de Eccleſiæ ornatu, ſecretum habuere tractatum. Iam integritas ipſius ornatus in parte eſt nō modica uulnerata. O Cardinales carpinales, pacem de terra accepiſtis, & ut homines ſe inuicem interficiant, uos feciſtis. Quodcūq; mali prouenit, quæcūq; fuerint homicidia perpetrata, ueſtra eſt in cauſa peruerſitas, ueſtra eſt iniquitas operata, ut ueniat ſuper uos omnis ſanguis qui effuſus eſt, & deinceps effundetur. Ecce in omni terra non eſt qui huic malo uelit occurrere ad ſedandum, ſed creſcit & intumeſcit mare iſtud plenum frementium beſtiarum, uentis afflantibus utique ex inferno. Iam ſe immiſcet Arnoldus, qui quū eſſet Archiepiſcopus loci, fautores plurimos acquiſiuit in propriæ ciuitatis interitum & iacturam, nolens parcere ut quidā ei imponebāt, nec ſexui nec ætati. Propter quod conſilium pars aduerſa ut in mortē ſui domini armarentur, iniịt. Longo ergo & ſecretiſſimo habito tractatu, in propoſito ſcelere ſe inuicem adhortantes, ſe roborant & cōiurant, tacent & abſcondunt quicquid pro ſua ſit malitia perpetrandum. Sed nihil opertum quod non reueletur. Per plures enim admonitus Arnoldus eſt præmonitus ut ſe cautius obſeruaret. Qui fertur ſuis monitoribus reſpondiſſe, Canes Maguntineñ. mordere non norunt, nec aliquid ualent quàm latratibus deterrere: à corde carentibus timeantur. Erat quidam Abbas in clauſtro Eberbach ordinis Ciſtercieñ. qui ipſum Arnoldū pro ſuis exceſſibus ſæpe literis arguit, & imminentia pericula intimauit. Erat quędam ſancta uirgo nomine Hildegardis, quæ per ſpiritum uidit ipſum Arnoldum citius moriturum: ſcripſiſſe quoq; dicitur ei in hæc uerba: Pater proſpice tibi, canibus enim ſunt funes abſtracti, qui inſequūtur te. Non aūt acquieuit monitis aliquorum. Accidit ut in uigilia Ioannis Baptiſtæ poſt prandiū de quodam oppido Bingen ciuitati Maguntineñ. appropinquaret, ac ſe in clauſtro monachorum iuxta muros ciuitatis ad ſanctū Iacobum in monte ſpecioſo, ſic enim dicitur, ſe locaret: & ecce Maguntineñ. uſq; in craſtinum ſeſe armant & condunt, ut quū in ipſo die Ioannis audita fuerit campana, quilibet ſit paratus: & factum eſt ita. Venit dies, & maturius ſolito prandent omnes, pulſatur campana, & à maximo uſq; ad minimum uniuerſa ciuitas cōgregatur. Præſul Arnoldus ſe iam dederat quieti, & audito campanæ ſonitu ultra q̃ credi poſſit uehementer expauit, & timor irruit ſuper eum, amiſſoq; rationis gubernaculo quid poſſet facere ignorabat. Obſtruxit autem repagulum & lapidibus & lignis quibus poterat, ianuas omēs monaſterij memorati. Tur-

ba autem turbata ex aduerſo omnes portas & feneſtras, uel quoſcunq; alios exitus obſeruabat, ne euaderet quem quærebant. Iam ignem ad officinas ad mouebant: uix & cum multa difficultate monachi receſſum obtinuerunt: & dum monaſterium fumo plenum, flammisq; per circuitum premeretur, ipſe præſul turrim monaſterij aſcendens, miſericordiam deprecatur, & ſi quem offendiſſet uerbo uel facto, ſatisfacturum ſe ſuppliciter pollicetur. Sed turba uiſo pontifice clamare cœpit furioſe, nec poterant ſupplicantis uerba præ tumultu turbatæ turbæ intelligi uel audiri. Sed admoto igne ad turrim in qua ſtabat, ipſum de turri deſcendere compellebant: flamma iam monaſterio dominatur. Videns ergo monachos obtenta ſecuritate abſcedere, tentat ſi forte & ipſe cum eis & inter eos poſſit euadere: aſſumpto itaque habitu monaſtico occultari tentat, ut & ignem qui inualuerat, & gladium euaderet, quem timebat. Apertis Eccleſiæ ualuis cum monachis ferè abſceſſerat: ſed à quodam eſt cognitus & detentus infelix. Quidam primo gladiũ uibrans collo Epiſcopi immerſit. Alter in fronte eius percutiens mucrone ab aure uſque ad aurem, ſuperiorem partem capitis ad inferius diuiſit. Sicq́ue actum eſt ut alij contis, alij fuſtibus, alij gladijs, alij lapidibus mactantes, ſolo tenus præcipitarent. Iacentem ſic & uulneribus & ſanguine deformatum uulgus nequam & peruerſum ueſtibus ſpoliarunt, quidam anulos de digitis abſtulerunt. Reliquiæ quædã quas collo pendentes ſolitus erat ferre, ab alijs ſunt ablatæ. Hæc autem circa horam nonam parum ante ueſperas ſunt peracta, nec poterant clerici ab ipſis malefactoribus aliquatenus obtinere, ut ſaltem occiſus in loco traderetur debito ſepulturæ. Sic ergo iacebat in campo ſuper foſſam ciuitatis, ubi canum & luporum tranſitus habebatur, deſiderantes eum & ab huiuſmodi beſtijs deuorari. Tribus diebus ſic nudus toto corpore manens, ueniunt aliquæ maledictæ fœminę, caſeorum, & ouorum, atq; olerum uenditrices, mercatrices, meretrices, ſaxisq; dentes pontificis contuderunt. Aliæ uero ſtipites ardentes, & titiones fumantes eius gutturi infixerunt, adijcientes linguis & labijs maledicta. Poſt diem tertium canonici ſanctæ Mariæ ad gradus, iam incognoſcibilem & fœtentem furtim ſublatum, deferunt in ipſam Eccleſiam, lachrymoſis ſuſpirijs ſepeliendo. O furiam Maguntinam, o maledicta gens, dura corde, gens immitis, gens intractabilis, gens indomabilis, gens iniqua, inuiſa cœlo & terræ. Impia in deum, ſeditioſa in inuicem, temeraria in ſancta pace, quam nemo neminem honorantem honoret, nemo neminem amantem amet, nemo &c. Væ tibi infelix Maguntia, quæ proprium patrem mactas, ut te in ſuperbiam ponas, & patias genimina uiperarum. Acta ſunt hæc Anno Milleſimo centeſimo ſexageſimo.

O Cardinales, huius rei uos eſtis initium: Venite ergo uenite, haurite nunc, & ferte architriclino ueſtro diabolo, eiq́ue offerte cum ea quam de-

glutiſtis

glutiſtis pecunia etiam uoſmetipſos. Perpetrato hoc ſcelere aliud ſibi cutare ſatagunt,nullam clericis quorum intererat eligendi poteſtas,licentiam conce dentes. Aſſumptoq́ue quodam Rudolpho cognomine Clobelauch fratre Friderici ducis Zeringiæ in ſedem collocant,adhuc occiſi præſulis ſanguine fumigantem.Hoc autē factum eſt,ut poſſent ultionem imperatoriam quam meruerant euitare.Erat enim idem Rudolphus uir potens,amicus ipſius imperatoris conſanguineus propinquus.Hic pro inueſtitura regalium,& conſecratione ſua,ac pallio acquirēdo, qđ eſt pontificalis honoris inſigne,conſultans ac pertractans, quando ſumpta nō habentur in promptu,unde poſſint res huiuſmodi acquiri, quibus in honore ſuo acquiſitis dignitas obtineri, & obtenta ualeret conſeruari:& ad nutriendum ignem ſumptuoſæ ambitionis quaſi lignorum ſtruem ſecretiores conſiliarij conſilia ſubminiſtrant: Theſaurus Eccleſiæ nimius & inutilis perhibetur:quid enim grues argēteæ ad fumigandum altare? poſſet & Eccleſia tota thurificari thuribulis cupreis habundanter. Item ad quid calices aurei & gemmati tantæ quantitatis, ut in eis non ualeant diuina myſteria celebrari? Hæc & ſimilia conſilia placuerūt. Quæ eo poterant facilius & citius adimpleri, quo percuſſo paſtore grex diſperſus,iam abierat uagabundus. Rudolphus ergo iam dictus Epiſcopus nominatur,diſponensq́ itineri ſuo brachium ab illa magna cruce,de qua ſupra mentionem fecimus quæ Benna uocabatur,ad uſus neceſſarios amputauit: fideliter promittens ſe reparaturum brachium æqualis ponderis & ualoris,ſi peracto negocio proſperū iter ei faceret deus.Proficiſcitur uerſus Romam, ſed præuolauerat fama ad curiam,quæ facta fuerant manifeſtans: & papa tactus dolore cordis intrinſecus de morte crudeliſſima Archiepiſcopi, & de infamia intruſionis Rudolphi per manum laicam,& eorum maxime qui crimen homicidij perpetrarunt: ipſam intruſionem intrudentes cū intruſo excommunicationis anathemate condemnauit. Rudolphus Clobelauch ad curiam non peruenit; inq́ uia diem clauſit extremum, proculdubio eius crucifixi occiſus brachio, cuius ipſe brachium amputarat. De theſauro hoc ſciatur, quòd qui olim affluxit,nunc uelocius auolauit.Magna eius pars imperatori creditur affluxiſſe, pars ab alijs ablata, pars Iudæis pignore obligata, pars furtim ſubtracta: diſperſi ſunt lapides ſanctuarij, non quidem in capita platearum, ſed in burſas furantiū. Quæ uindicta ſequuta ſit mortem domini Arnoldi, hic credimus non tacendum. Ab imperatore proſcripti perpetuo exilio ſunt damnati, hi ſcilicet qui manu nephanda ipſum facinus perpetrarunt: ipſa ciuitas omnibus iuribus & libertatibus ac priuilegijs perpetuo eſt priuata. Murus,& foſſatum,& aliæ turrium munitiones ſententialiter condemnata, & deſtructa funditus & euerſa, ita ut ciuitas ipſa deinceps lupis & canibus, furibus & latronibus pateat peruia: nec unquam reædificandi habeat facultatem: inſuper & plebs ipſa perpetua infamia ſubiaceat

Clobelauch

ceat,totius deinceps exors gratiæ & honoris: deſtructæ etiam ſunt munitiones ipſius Eccleſiæ in diuerſis locis, & Eccleſia multipliciter afflicta. Succeſſit poſt hoc dominus Conradus imperatoris cõſanguineus,de Bauaria oriundus. Sed ſuſcitauit diabolus inter imperatorẽ & Archiepiſcopũ immortales inimicitias, quia erat adhuc miſera Eccleſia Maguntineñ. amplius caſtiganda. Cauſam huius diſcordiæ longũ eſſet enarrare, ideo prætermitto; nam & præſentẽ materiã non contingit. Dominus itaq; Conradus imperatoris non habens gratiã,exul & profugus fugit, Romã uenit,ibiq́ imperatori quicquid mali poterat fabricauit: Papa pro quadam cauſa imperatorẽ excõmunicauit: ortumq́ eſt graue ſchiſma inter Eccleſiam ſeu clerũ & imperiũ. In his omnibus dominus Cõradus fuit imperatori aduerſarius capitalis. Sic ergo iterum Eccleſia Maguntineñ. patris ſpiritualis eſt ſolatio deſtituta. Nõ erat qui clericos in ipſa diœceſi ordinaret,chriſmà conſecraret,pœnitẽtes admitteret,moniales uelaret, capellas & eccleſias conſecraret. Hæc omnia mala ob uenerabilis Henrici àb epiſcopatu amotionẽ,cuius ſupra memoriã fecimus, pullularunt. O miſera Eccleſia Maguntineñ. quid pateris? ô lugubre & amarum poculum,quod tibi ira dei miſcuit ad porandum. Videns dominus Fridericus imperator durum ſibi fore,& contra papam & Archiepiſcopum certamẽ gerere,domino Conrado aduerſariũ ſuſcitauit. Inſtituit ergo dominum Chriſtianum ſuæ quidem curiæ cancellariũ,loco domini Conradi Bauari uirũ utique miræ prudentiæ,in rebus ambiguis & arduis ſubtiliſſimi conſilij & uelociſſimi inuentorem. Erat etiã uir miræ patientiæ in aduerſis. Nulla in proſperis ſuperbia extollebatur,uultus benignitate omnibus gratioſus,& aliàs honeſtis moribus adornatus. Hũc ergo quia tam Eccleſiaſticarũ q̃ ſecularium perſonarum fauorẽ cognouit habere,cõſtituit Epiſcopũ Maguntineñ. Durauit hoc ſchiſma annis XVIII. Tandem dominus Chriſtianus ſe interponẽs inter papam & imperatorem,ambos ad concordiã reuocauit. Actumq́ e ſt de epiſcopatu Maguntineñ.ut domius Chriſtianus archiepiſcopatũ Magũtineñ. obtineret pacifice & quiete,& dominus Cõradus Saltzburgeñ. archiepiſcopatũaccipiens gubernaret. Erat etiam in ipſa Eccleſia à puero enutritus. Quieuerunt mala per tempus modicũ,& dominus Chriſtianus obijt. Obijt aũt iuxta Romam. Grauiter ægrotauit,uicinus erat ſummus põtifex,qui epiſcopũ ut proximaret,paternis literis hortabat̃. Quũq́ papa ad Archiepiſcopum perueniſſet,ſed languor in tantum præualuerat,ut patri ſancto aſſurgere non ualeret. Facta ergo confeſſione ſummo pontifici,de manu eius cõmunicationem ſanctam accepit,aliaq́ Eccleſiæ ſacramenta:& dominus papa facta & dicta indulgentia in pace abijt,& dominus Chriſtianus deo animam reddens, mortem obijt. Audita morte domini Chriſtiani imperator intime doluit,& uniuerſa eius curia, & omnes quotquot intellexerũt grauibus ſuſpirijs ſunt turbati. Rurſum etiã miſera eccleſia Maguntineñ plorãs,plorauit,q; dolor eius renouatus eſt. Poſt hæc principes quidã dominũ Conradũ Saltz-

Conradus Bauarus — *Chriſtianus*

burgeñ.archiepiſcopũ,imperatoris recuperata gratia reformãt, ita ut ipſe imperator eundẽ archiepiſcopũ Conradum ad Maguntineñ eccleſiã redire poſtularet,qđ ipſe dominus Conradus maximo deſiderio affectabat.Suſcipitur ergo dominus Cõradus in eccleſia Maguntineñ.tanq̃ fuiſſet angelus dei.In cõtinenti aũt poſtea graue ponebat exactionẽ in clerum, & mirati ſunt uniuerſi,& omnes qui audiebant dicebãt: Qualis eſt hic,qui tributariũ facit clerum?Sed cõualuit hæc preſſura,& exin hoc ſuis deinceps ſucceſſoribus relinquebat.Modico tẽpore poſt imperator Fridericus dũ tranſiturus eſſet riuulũ paruulũ qui pedibus poterat tranſmeari,impetu aquæ quaſi ſubmerſus eſt. Ipſe dicebatur fuiſſe aliquantũ grauis uenerabili uiro domino Henrico archiepiſcopo, & ad ipſius depoſitionẽ occulte conſiliũ miniſtraſſe.Huic filius ſuus Henricus VI ſucceſſit,quieuitq; terra à prælijs.Iam ſperabat eccleſia Maguntineñ. poſt tot calamitates, miſerias, preſſuras, iacturas, ærumnas, fletus & uulnera in ſtatũ ſurgere potiorẽ,& paſtoris proprij protectione & præſentia cõſolari.Sed adhuc diuia hoc ultio nõ admiſit,nã ignis egreſſus de foro fœni, quẽ ueniẽs uentus ab oriẽte detulit ſuper templũ, cõbuſtaq; eccleſia, & libri multi & boni,priuilegia quoq; multa,& ualde utilia ſunt cõſumpta,etiã pars ornatus magna partim ignibus deuorata,partim p aſportationẽ ſubtracta. Venerabilis aũt põtifex dñs Conrad.nouã monaſterij fabricam inchoauit, ſed nõ cõſummauit.In his omnibus nec clerus à ſuis ſe laſciuijs tẽperauit,nec laici à ſua malitia reſpirarunt.Poſt paucos annos uentus ueniẽs ab occidente pinnaculũ templi deiecit. Erat aũt ligneũ & ſuper ciboriũ antiquũ collocatũ. Cũ tanto aũt impetu in ipſam ſtructurã uentus irruit occidẽs,ut quaſdã trabes in Rhenũ mitteret,quaſdã ultra Rhenũ ad miliare iuxta uillã Hocheim in aëre deportaret.Certiſſimũ à multis famabatur,q̃ nõ uentus ſed diabolus hoc feciſſet. Erant enim trabes quercinæ & abiegnæ quantitatis illius quæ in torcularibus ſolẽt eſſe.Ego memor ſum iſtud ultimũ accidiſſe.In oĩbus his non eſt auerſa ira domini,ſed adhuc manus eius extenta.Poſt hæc iter cœpit idẽ archiepiſcopus transfretare,& de manibus Sarracenorũ eripere terrã ſanctã, atq; reſtituere cultui Chriſtiano: ſeipſum & alios multos cruce ſignauit, mare tranſiuit,ferè tribus annis militãs domino in ptibus trãſmarinis.Circa finẽ anni tertij Henricus moritur imperator:heu heu,uæ terræ de partibus Hieroſolymitanis. Redit archiepiſcopus, terrã repit deſolatã incẽdijs & rapinis. Nuſq̃ enim ubi rex nõ eſt,gubernator uel potẽs,nõ poteſt à populo pax haberi.Deſideratur ab omnibus Conradi archiepiſcopi aduẽtus,& ecce uenit deſideratus,& terrã inuenit prælijs & incẽdijs conturbatã,ſtudebatq; omni deſiderio pacẽ terris,& quietẽ prouinciæ reformare:& hoc feciſſet,ſi mortis debitum nõ ſoluiſſet. Graui eñ ægritudine fatigatus,& cũ de die in diem ſe cõualeſcere ſperaret,ſubito & inſperata morte preuẽtus deo ſpm̃ reddidit. M.CC.

Henricus imperator

Librorum cõflagratio

Audita morte Archiepiſcopi dux Bauariæ filius fratris eius omnem theſaurum & ornatum quem in caſulis, & infulis, & cappis habuit copioſum, &

Eccleſiæ donare depoſuerat Maguntineñ. abſtulit uiolenter: quod tamen deus non reliquit inultum. Nam & ipſe dux poſt multum temporis interfe/ctus, turpiter interijt, neque corpori Chriſti participans, neque regno, ut exiſtimatur. Equidem iuſte ſatis ſuperq́ue ſatis, ut qui beatum Martinum debito ſibi decore ſpoliauerat & ornatu, ipſe quoque cœleſti ornatu & glo/ria priuaretur. O altitudo & profunditas iudiciorum iuſti iudicis dei, terri/bilis in conſilijs ſuper omnes filios hominum. Imperator abierat, & ſurgunt duo reges pro imperio litigantes: non eſt qui à malis imminentibus ſe ab/ſcondat. Maguntineñ. Archiepiſcopus non eſt, & duo pro eo quis eorum fiat maior decertant. Ex utraque parte amici & fautores promiſſionibus & muneribus acquiruntur. Et turpe eſt dicere, ipſi clerici electores ſimoniæ ui/tio maculantur, & multiplicantur mala ſuper terram, & ſcinditur Eccleſia Ma guntinenſium. Qui uni adhærent, cum eo recedunt: alij remanent cum al/tero. Sufficere poterat ad deſolationem terræ unum ſchiſma. Sed funes pec/catorum dupliciter circumplexi, difficilius diſſoluuntur. Peruertunt cuncta ſi/mul hæc duo ſchiſmata iuncta, Regum, pontificum, nec nouit amicus ami/cum. Vna pars quæ remanſerat canonicorum cum ſuo electo excommuni/catur. Sed ipſi hanc excommunicationem ſe ſimulantes ignorare, diuina ce/lebrare non omittunt. Durauit hæc contumacia annis VIII. Contigit poſt hæc ut rex Philippus, qui fouebat hanc partem interdictam, occideretur in ciuitate Bambergenſi, & hæc pars debilitata eſt, atque fautores alterius Epi/ſcopi qui de ciuitate exierant, conualuere. Anno domini Milleſimo ducen/teſimo octauo. Principes poſt mortem Philippi regis in Othonem conue/niunt, qui fuerat aduerſarius Philippi pro imperio, cuius parti etiam papa fa/uebat. Iſte Otho maturauit ad papam uenire pro imperiali conſecratione: ſolenniter proficiſcitur, conſecratur: poſt annum excõmunicatur. Eiq́ꝫ filius Henrici imperatoris rex Siciliæ Fridericꝯ ſuſcitatur à papa: redeunt mala, ſurgunt incendia, ſpolia reuiuiſcũt. Fridericus uenit de Apulia contra Otho/nem: poſt annos aliquos Otho moritur. Fridericus diſpoſitis pro ut melius potuit rebus, Romam proficiſcitur in imperatorem conſecratur Anno do/mini Milleſimo ducenteſimo uiceſimo, ab Honorio papa. Quo mortuo Gre gorius papa ſuccedit. Hic etiam Fridericum excõmunicauit, lætantur prædo nes, & exultant lictores capta præda, Conuertuntur uomeres in gladios & falces in lanceas, non eſt qui in latere non deferat chalybem & lapidẽ in præ/parationẽ incendij, & in exuſtionẽ: omnia mala confluũt ſpecialiter ſuper Ec/cleſiam Maguntineñ. & maxime circa partes Rheni de ciuitate Spirenſi uſq́ꝫ Colonieñ. Poſt mortẽ domini Siphridi archiepiſcopi Maguntineñ ſenioris ſuccedit dominus Siphrid. fratris eiuſdẽ filius: hic duobus annis laudabiliter uixit. ſed quia elati cordis erat & ſuperbiæ magnæ, nimis ſe cõtra Fridericum imperatorẽ erexit, nõ quidem ut diuinã, ſed papalem gratiã obtineret. Gra/

Diſſidium inter Othonem & Philippum

Schiſma inter duos Archiepiſcopos

Otho

Fridericus II.

ui etenim infamia non ſolum apud papam,ſed & apud omnes homines la-
borabat.Hic ergo uultum & animum leonis induēs, Leo factus eſt,& cœpit
orphanos & uiduas facere, uillas comburere, ciuitates deſtruere, homines *Sigefridus II*
deuorare,terram in deſertum deducere,& papæ mirifice complacere.Et quia
iam inquiſitionis literas contra Epiſcopum dederat, ex hijs factis fratrem
uenerabilem appellabat. Hic Siphridus Epiſcopus malum opus operatus
eſt,qui per flammam ignis terram depauperauit,& theſauros Eccleſiæ abla
tos,prædonibus diſperſit, dedit raptoribus, iuſtitia eius non manet in ſecu-
lum ſeculi. Is itaque Lantgrauium Thuringiæ in regem eligi procurauit:ſed
breui uiuens tempore,& regnum & animam reſignauit. Interea Gregorius
papa moritur, ſedes uacat annis duobus uel tribus. Huic autem papa ſucce-
dit Innocentius quartus,qui in concilio Lugduneñ contra Fridericum impe-
ratorem depoſitionis ſententiā promulgauit.Mortuo Lantgrauio rege Vuil
helmus comes Hollandiæ in regem eligit̃ tantū ab Archiepiſcopis Magun-
tineñ.& Colonieñ.Poſt breue tempus dominus Siphridus Archiepiſcopus
etiā rebus ualedicit humanis,abiens in regionem longinquā,nec tamen ideo
ceſſant mala.Conuenerunt ergo fratres Eccleſiæ Maguntineñ.tractantes de
patre futuro, perſuaſi qui poſſet ipſam tot & tam grauibus oppreſſam mi-
ſerijs, & tanto tempore iam plorantem paternis affectibus conſolari, & con
corditer in uenerabilem uirum dominum C. Colonieñ Archiepiſcopum
uota ſua tranſtulerunt, poſtulantes à ſede Apoſtolica ipſum ſibi præfici in
paſtorem: ſed heu heu hoc non poterat obtineri,non eſt hæc poſtulatio ad-
miſſa, ſed electio capitulo reſtituta. Et ne Archiepiſcopus Colonieñ. ægre
ferret ſuum deſiderium non completū,ipſi legationis dignitas eſt commiſſa:
conſedere rurſum fratres Eccleſiæ Maguntineñ. eligunt ſuum præpoſitum
nomine Chriſtianum, qui à cunabulis fuerat in ipſa Eccleſia enutritus. Ea-
dem die eſt à legato qui tūc erat præſens,cōfirmatus,& à rege regalibus inue
ſtitus die Petri & Pauli. Omnia hæc acciderunt uno anno,ſcilicet quòd do-
minus Colonieñ.eſt poſtulatus,quòd factus eſt legatus, ꝙ dominus Chri-
ſtianus factus eſt Epiſcopus,& conſecratus quòd pallium eſt aſſequutus.
Omnes religioſi,& qui deum præ oculis habere credebantur,ſuper huius ho
minis promotione gaudebant,ſperantes pacē rebus dari maxime,quia idem
bellicis rebus non fuerat aſſuetus:etiam qui negocio fuerant inimici, congra-
tulantur ei. Sed non ſtetit diu in epiſcopatu: accuſatur enim apud papam
quòd omnino inutilis eſſet Eccleſiæ,& quòd euocatus ad expeditiones regis
inuitus ueniret: hoc autem uerum erat, eo quòd fierent incendia, ſectiones
uinearum, deuaſtationes ſegetum. Dicebat etenim nequaquam decere ta- *Chriſtiani pietas*
lia ſacerdotem. Sed quicquid deberet per gladium ſpiritus quod eſt uer-
bum dei, omnimode ſe promptum aſſerebat,& uoluntarium ſeruitorem.
Quumque eius prædeceſſorum ſequi ueſtigia moneretur, reſpondit.

Scriptum

Deponitur, q. tollet bellare

Scriptum eſt, Mitte gladiũ in uaginam. Ob hoc in odium regis & multorum incidit laicorum. Qui omnes eum accuſantes, apud papam obtinuerunt eum ab epiſcopatu omni ſubmoueri. Ceſſit ergo Anno domini M. CC. LI. Subſtitutus eſt autem ab eodem legato adoleſcens ſubdiaconus Gerhardus

Vualdgrauen

nomine, filius comitis Conradi, qui dicebatur Syluester Comes. Hũc autem ſubſtituit Cardinalis presbyter & legatus inductus à quodã Henrico Archiepiſcopo Herburgduneñ. qui ſocius erat ipſius legati: nec tamẽ hoc ipſe Henricus Archiepiſcopus conſuluit ſine cauſa: acceperat enim occulte CC. marchas pecuniæ numeratæ à Gerhardo, quem idem Archiepiſcopus inſtitui procurauit. Nihil opertum quod non reueletur. Præter has autem CC. marchas factæ ſunt deſtructiones multæ Eccleſiæ Maguntineñ.

Excriptum Maguntiæ è libro quodam uetuſto.

FINIS.

INDEX TERNIONVM.

α β a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z.
A B C D E F G H I K.
Omnes terniones præter β quaternionem.

BASILEAE EX OFFICINA IO. HERVAGII, MENSE MARTIO ANNI M. D. XXXII